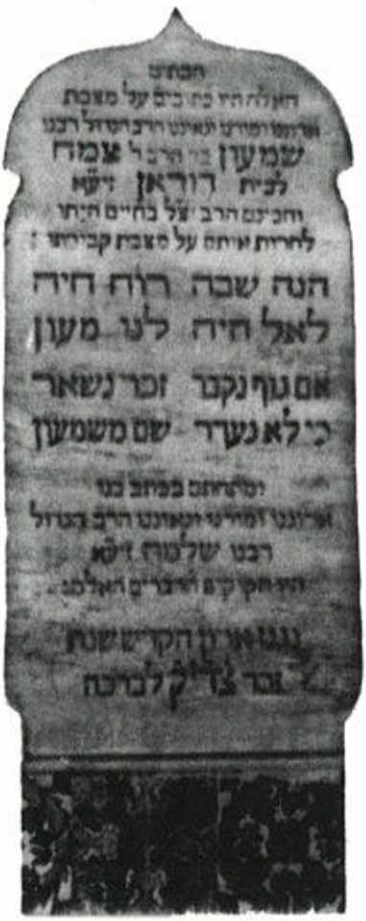
ספר

מלבי ישורון

ושבחי חכמי אלג'יריה

בהוצאת מכון הרש"מ

בינ"ו

ספר

מלבי ישורון

תולדות החכמים וראשי
עם קודש זצ"ל מאלג'יריה
מימות רבותינו הגאונים ז"ל ועד דורנו
ורשימת חיבוריהם שראו אור בדפוס

מאת

הצב"י אליהו רפאל
בן לא"א עט"ר הגאון
כמוה"ר ר' מאיר מרדכי מרציאנו הי"ו

ירושלים השלמה
תש"ס

Digitized by Project Zikaron
Touro University-NY Libraries
www.zikaron.tourolib.org
2026

הוצאת מכון הרש"מ
רח' אביעד 18, ירושלים
טל': 02-6788511

© כל הזכויות שמורות למחבר

הספר יצא לאור בסיוע מכללת
מורשת יעקב (רחובות).

הסכמת מרן הגאון, פאר הדור והדרו,
מרא דארעא דישראל,
מחזיר העטרה ליושנה ולזיוה,
כקש"ת מוהר"ר רבנו עובדיה יוסף הי"ו.

ירושלים, כ"ט אלול תשנ"ט

ראה ראיתי עלים לתרופה מספר "מלכי ישורון" תולדות רבני אלג'יריה, מעשי ידי אומן, נטע נאמן, הרה"ג רבי אליהו רפאל בן הרב מאיר מרציאנו שליט"א, אשר אסף ליקט וערך בטוב טעם ודעת, רשימות של רבנים גדולים וצדיקים מאלג'יריה, ותולדותיהם אלו הם מעשיהם הטובים, דבר דבור על אופנו, וכבר איתמחי גברא ואיתמחי קמיעי, בספריו הקודמים על מורשת יהדות המערב אשר נתקבלו בחיבה ובאהבה בציבור הרחב, איישר חיליה לאורייתא.
ויהי רצון שחפץ ה' בידו יצלח לברך על המוגמר בקרב ימים, ועוד יפוצו מעינותיו חוצה בבריאות איתנה ונהורא מעליא לאורך ימים ושנות חיים בטוב ובנעימים שובע שמחות וכל טוב "והיה כעץ שתול על פלגי מים, אשר פריו יתן בעתו ועלהו לא יבול, וכל אשר יעשה יצליח".

עובדיה יוסף
הראשון לציון ונשיא מועצת חכמי התורה

הסכמת הרב המופלא, ראב"ד מקודש,
הרב הראשי וראש אבות בתי הדין
בעיה"ק ירושלים תובב"א
כמוהר"ר ר' שלום משאש הי"ו

ראה ראיתי ספר מלכי ישורון תולדות רבני אלג'יריה ז"ל שחיבר החה"ש, שמן תורק שמו, דורש טוב לעמו, הרב אליהו רפאל מרציאנו שליט"א. ניכר בו עבודה רבה ועמל רב עד שהגיע לסדר ספר יקר, לעשות זכר, וסימנא טבא לחכמי אלג'יריה ובראשם הריב"ש ז"ל, הרשב"ץ ז"ל, הרשב"ש ז"ל, גדולי דורות עברו, בסידור נאה ויאה, והתועלת בו רבה לבני תורה ושוחריה. איישר חיליה לאורייתא לעילא מכל ברכתא, ה' ישלח עזרו מקודש, לבא עד גמירא וזכות הרבנים זיע"א תגן בעדו ובעד ב"ב אמן.

החו"ב בירושלים ת"ו בחדש אדר תשנ"ט
ע"ה שלום משאש ס"ט

הסכמה מאת עטרת ראשי כמוהר"ר א"א
הגאון הרב מאיר מרדכי מרציאנו הי"ו

יום שנכפל בו כי טוב, יב' לחו' אלול המב"ת, שנת תשנ"ט

יום בשורה הוא לי היום, בראותי כי בני יקירי, חוקר קדמוניות ישראל, הח' הר' אליהו רפאל הי"ו מוציא לאור בקרב הימים סדר יחוס רבני אלג'יריה זיע"א, ושם החיבור מלכי ישורון, ובו בקיאות גדולה בקורות רבותינו זיע"א. ברוך ה' אלהי ישראל אשר לא השבית גואל ליחוס חכמי אלג'יריה, ראשונים ואחרונים, רבנים מובהקים ומשרתים בקודש, סופרים וחזנים וראשי עם קודש, אחד לאחד הוציאם ממחבואם, ולאשר בחשך אמר הגלו, ויקרא דרור לכל שם או ספר כלוא. ידעתי בני ידעתי כי ימים ושנים ישבת על המדוכה, השתדלת והתאמצת ולא חסכת מאומה, להוציא את הרשימה לאור עולם, הקדשת עתותיך, ולנגד עיניך רק מטרה אחת קדושה: חזוק השורשים והאמונה של בני הדור החדש כמאמר נעים זמירות ישראל "למען ידעו דור אחרון בנים יולדו יקומו ויספרו לבניהם" (תהילים, פרק ע"ח), למטרה נעלה זו פרסמת בעבר ספר בני מלכים והוא רשימת הספרים שנדפסו במרוקו, וכן ספר "יחס דבדו החדש" והוא סדר יחוס משפחות קהילת דבדו יע"א, ואחרון חביב עלי ספרך הקטן חג המימונה בו חשפת טעמיו ורמזיו של החג, וכל חפצך בו, הוא להחזיר העטרה למנהג קדוש וטהור של בני מערבא, שנחוג בטהרה ובחדוה דקדושה. ברוך אתה לה', בני, וחפץ ה' בידך יצלח, תזכה לראות נחת וברכה בעמלך שאתה כה עמל להפיץ תורת יהודי המערב כאן בארץ ישראל. ואני אברך ולי ודאי נאה לברך להחכם ר' אליהו רפאל בני בי"ו המחבר והאוסף הביתה לרשום על ספר הזכרון את כל חכמי ישראל בשקידה וחריצות גדולה ועושה בדק הבית לחזקה, אמרתי לו, לך בכחך, עשה והצלח במלאכתך מלאכת הקודש וזכות הרבנים זיע"א תגין עליך, ועסוק בתוה"ק לשמה כי היא חייך ואורך ימיך נאם המעתיר החותם כיאודה ועוד לקרא, הקטן באלפי חכמי ישראל זיע"א.

נאם ע"ה מאיר בן לא"א כמוהר"ר שמואל מרציאנו ס"ט

הקדמה

אודה ה' בכל לבב בסוד ישרים ועדה, רבות עשית אתה ה' אלהי נפלאותיך ומחשבותיך אלינו אין ערוך אליך אגידה ואדברה עצמו מספר. מה אשיב לה' כל תגמולוהי עלי.

בשבח והודיה לשי"ת הנני שמח להגיש לפני צבור שוחרי התורה, מוקירי וחסידי מורשת קדמונינו זיע"א, סדר תולדות רבותינו ז"ל שרי התורה מאלג'יריה, למשפחותם לבית אבותם, למקומותם ולמקום תחנתם. מצוה עלינו בני המערב, בדור הזה, דור כינוס בני הגלויות השונות אל חיק אומתם ואדמתם, לאסוף אוצרות תרבות יהודי צפון אפריקה. מורשת האבות היא נכס תרבותי יקר מדי, בכדי לתת לה להעלם. יש לשמרה ולטפחה. תפילתנו לאבינו השמים היא כדברי המשורר: יוצרי הבינני, מורשה להנחיל (פיוט ליום א' של ר"ה, נוסח אשכנז). צו השעה, בדור הזה, להנחיל אוצרות מורשת האבות לדורות הבאים. מאה ושלושים שנות שלטון צרפת הסבו נזק לא קטן ליהדותם של יהודי אלג'יריה, והדברים ידועים, ואם לא היה די בכך, היציאה הבהולה מאלג'יריה בשנת תשכ"ב (1962 למספרם) "השלימה את החסר", כי יהודי אלג'יריה מצאו עצמם בארץ חדשה, צרפת, המעמידה בפני יהודי מצפון אפריקה החפץ לשמור על יהדותו וזהותו אתגרים לא שערום אבותיכם, באופן שהתקיים ביהדות אלג'יריה, "מה שהשאיר הארבה כילה החסיל". יהדות אלג'יריה שעברה טלטלה קשה, חוזרת כעת להתבונן באוצרות הרוח שהנחילו לה רבניה וחכמיה ז"ל.

מצוה עלינו להקים זכרון ושארית ליהדות מפוארה זו. קנא קנאתי לסדר חכמי אלג'יריה, ארץ שם שירת בקודש, בקהילות חשובות, כמוהר"ר אבא מארי הי"ו (דכירנא כד הוינא טליא זכיתי להתפלל באלג'יר בבית כנסת עתיק יומין נק' ע"ש הגאון ר"א אבן טוואה זיע"א, וכן ביקרתי על ציון הקדוש המלוב"ן רבינו אפרים אנקאווא זיע"א בעיר תלמסאן). קהילת אלג'יר המעטירה, הגדולה והחשובה שבגלות אלג'יריה, עיר ואם בישראל, עיר חכמים וסופרים, שהוציאה מתוכה גדולי ישראל גאונים אדירי התורה והיראה, מנהיגים ונגידים רמי מעלה שכמה מהם אף כונו "מלך אלג'יר"! איה הקהילה האצילה ההיא? איה איפה הוא בית כנסת "צרפתי" המקודש מדורי דורות! ציוני הגאונים ראשונים כמלאכים מארי דארעא רבותינו הריב"ש והרשב"ץ? בית כנסת "דאר ר' מסעוד" בקצמטינא? בית כנסת "לגריבא" בעונאבא? בתי הכנסת רובם ככולם שוממים היום בעוונות, רבים מהם קרסו או משמשים לצרכים אחרים. בתי העלמין בערים הגדולות העלו קמשונים, ובעיירות ובכפרים יש מהם נמחקו כליל.

גדולי התורה והחכמה מאלג'יריה, מעטים הם, נער יספרם, הידועים לרבים: הרי"ף, הריב"ש, הרשב"ץ, ר' יהודה עייאש, והחסיד ר' אפרים אנקאווא, ואם שמם ידוע, חיבוריהם נעלמו מאתנו וכן שם רבותיהם, (ובשם הגאון רב חיים מבריסק ז"ל

נאמר כי שיטת העיון על פי חקירות כנהוג היום בישיבות מקורה בתורת חכמי אלג׳יר ז״ל!). עת לעשות לה׳, ניגשתי אל המלאכה, וליקטתי באמרים, שמות רבותינו מהמאה השמינית לאלף החמישי ועד המאה השמינית לאלף הששי, זה אלף שנה ויותר, לערוך בסדר נכון רשימת הרבנים ז״ל במערכות שתים: מערכת החכמים ומערכת הספרים. הלכתי בדרך קצרה עד מאד, ידיעות עיקריות, ואידך זיל גמור. ברשימה נכללים רבנים ילידי מרוקו, תוניסיה, או צרפת ששימשו בקודש בקהילות אלג׳יריה, אפילו לשנים מעטות, או שישבו באלג׳יריה זמן מה, ולא שימשו בקודש, אך כתבו חיבורים באלג׳יריה ראה למשל המקובל הר׳ משה בן מוסא ז״ל ועוד.... כאן המקום לציין שמות הרבנים נ״ע, אנשי חזון, שמסרו לדורות ידיעות חשובות ומועילות על סדר הדורות באלג׳יריה. ראש וראשון היה הגאון הרב ר׳ שלמה צרור ז״ל, רבו של החסיד הרב מכלוף עמאר ז״ל, וכך כתב הרמ״ע ז״ל: ... ולא עוד אלא בהרבה עניינים היה מדריך אותי בדרך הישרה והנכונה ובפרט בסדר הת״פ היה אומר לי ערך כל חזן וחזן שבכל דור ודור מהדורות שעברו כדי שאלמוד מהם סדר החזנות... היה בקי בכל דור ודור מיום הוסד הקהילה הזאת דור דור ודורשיו דור דור וחכמיו וחזניו וסופריו ודייניו... (קונטרס דרושים, מצורף לשו״ת פרי צדיק דרוש א׳), וכן הרב ישועה צולטאן (ע״ע), והרב סעדיה בן סידון המ׳ אלחאייך (ע״ע), והרב יעקב בן ישו (ע״ע), והרב יוסף משאש (ע״ע), והרב יצחק מרעלי (ע״ע), והרב יצחק רוש (ע״ע), והרב דוד בן כליפא (ע״ע), והרב אברהם כאהן (ע״ע). מצוה לי להודיע בשער בת רבים כי רובן של הידיעות על רבותינו ליקטתי אותם מספרי חכמי אלג׳יר שראו אור בדפוס, והרבה למדתי מהסכמות והקדמות בספרים הנ״ל, כמו כן העתקתי ידיעות רבות מהחיבור ״הקהילות היהודיות באלג׳יריה בין השנים 1300–1830״ רמת גן תשל״ה מאת מנחם וינשטיין הי״ו, מהספר ר״י ששפורטש וספר תשובותיו, ת״א, תשנ״ה שהו״ל ר׳ נח עמינח הי״ו, מהספרים אוצר המכתבים ונחלת אבות להר״י משאש ז״ל, ועוד, ועוד.

עלי לסיים בברכה ובתודה על הסיוע והעידוד שהושיטו לי בהוצאת הספר הרב חיים פוגל שליט״א, הרב אליהו בר ששת הי״ו, פרופ׳ אפרים חזן הי״ו, מר ווילאם גרוס נ״י (תל אביב), מר ז׳ק אסולין נ״י (בן המנוח איש החסד הרב בנימין זצ״ל), מר אבישי בר אושר הי״ו, הרב פנחס רויטמן הי״ו (רב ומחנך דגול שפעל רבות בקרב בני הדור הצעיר בקהילות אלג׳יריה תוניסיה ומרוקו משנת תש״ו ועד שנות תש״ל) ה׳ יאריך ימיהם בטוב אמן, וברכה מיוחדת לספריית מכון בן צבי ולעובדיה, יבואו כולם על התודה ועל הברכה.

ע״ה אליהו רפאל מרציאנו

מבוא

הישוב היהודי באפריקה קדום הוא, ארבע מאות שנה לפני חרבן בית המקדש הראשון, עלה שישק מלך מצריים לארץ ישראל והכניע רוב הערים והישובים, למעט ירושלים, ככתוב: ויהי בשנה החמישית למלך רחבעם עלה שישק מלך מצרים על ירושלים כי מעלו בה'... (דהי"ב, י"ב, א'). מקורות זרים מציינים כי שישק הגלה למצרים יהודים רבים.

מלך אשור הגלה עשרת השבטים שנא': בשנת התשיעית להושע לכד מלך אשור את שמרון ויגל את ישראל אשורה וישב אותם בחלח ובחבור נהר גוזן וערי מדי (מלכים, ב', י"ז, ו'). חז"ל מגלים לנו כי מלך אשור זה, הוא סנחריב שהגלה את בני ישראל לארבע רוחות השמים, להיכא אגלי להו מר זוטרא אמר לאפריקי ורבי חנינא אמר להרי סלוג (סנהדרין, דף צ"א, ע"א), חז"ל גם ציינו, כי לדעתו של סנחריב זה, אפריקה היא ארץ טובה ודומה לארץ ישראל שנא' (בסנחריב): עד בואי ולקחתי אתכם אל ארץ כארצכם (מלכים, ב', י"ח, ל"ב), ואיזה? זה אפריקה. חז"ל במדרש מציינים ארץ ידועה באפריקה כמקום גלותם של בני ישראל וז"ל: ר' יודן ור' חוניא, ר' יודן בשם ר"א בנו של ר"י הגלילי ור' חנניה בשם ר"א בן יעקב אומר קול דודי הנא זה בא זה מלך המשיח בשעה שהוא אומר לישראל בחודש הזה אתם נגאלים אומרים לו היאך אנו נגאלים ולא כבר נשבע הקב"ה שהוא משעבדנו בשבעים אומות והוא משיבן שתי תשובות ואומר להם אחד מכם גולה לבבריה ואחד מכם גולה לסמטריה...(מדרש שיר השירים רבה, ב', פסקה ח'). ומענין לענין אם מדובר בסנחריב מלך אשור נציין כאן שמועה חשובה קשורה לנינוה בירת אשור, ממנה יצא סנחריב הצר הצורר והרים יד על עם ה', לדברי השמועה, נינוה היא שרשאל עיר נמל הקרובה לעיר אלג'יר. נחום הנביא מבשר לישראל שהקב"ה ישיב לנינוה כפעלה וסופה להחרב באש ובמים שנא': משא נינוה ספר חזון נחום האלקשי, אל קנא ונקם ה'... ונינוה כבריכת מים מימי היא והמה נסים עמדו עמדו ואין מפנה... (נחום, א'–ב'), על כך כתב הרב יעקב גבישון מאלג'יר וז"ל: ובאלגזאיר ובכל גלילותיה יש להם קבלה מהקדמונים שנינוה היא שרשאל בינה לבין אל גזאייר כמו יום, ונחום נתנבא שאחרית נינוה, שתשקע בים ויעלה עליה הים וישטפנה, כאמרו ונינוה כבריכת מים מימי היא... וכל אותה הנבואה מורה שאחריתה הוא זה, וכן היה, ואמרו יושבי הכפר הזה של שרשאל שכשילכו לשוט באותו הים ויהיה הים שוקט מזעפו יראה להם בתים וקשתות בנין טבועים ושקועים כי נבלעו בתהום... ואני ראיתים בעיני באופן שצדק נחום בנבואתו ע"ה... (עומר השכחה, ליוורנו תק"ח, דף קי"ח ע"א).

ר' יעקב גבישון מזכיר עוד אגדה האומרת כי כפר סמוך לשרשאל נבנה ע"י אנשי המלך שלמה ע"ש. מסורות רבות הקושרות יישובים בארץ אלג'יריה לארץ ישראל

ידועות ממקורות לא יהודים, כגון יהושע בן נון הטמון באיזור תלמסאן, וכדומה. עד כאן דברי חז"ל ודברי אגדה ביחס לבואם של בני ישראל וגדולי האומה לאפריקה היינו אפריקה הצפונית ממצרים במזרח ועד אלג'יריה במערב.

יוסף בן מתתיהו מספר כי תלמי המלך, הממונה על מצרים, שינה את מדיניותו ופלש לארץ ישראל, לכד ירושלים בערמה ובמרמה, שכן בא אל העיר בשבת להקריב, ומאחר שהיהודים לא התגוננו בפניו שהרי לא חשדוהו בשום מעשה איבה ולא חששו משום דבר ואותו יום היו שרויים בביטול מלאכה ובמנוחה, השתלט על העיר בלי קושי ורדה בה ביד חזקה... ותלמי לקח שבויים רבים מהר יהודה ומן המקומות שבסביבות ירושלים ומשומרון ומעל הר גריזים והוביל את כולם למצרים והושיבם... (קדמוניות היהודים, מהדורת אברהם שליט, ירושלים תשל"ג, ספר י"ב, פרק א'). מקורות זרים כתבו שיותר ממאה אלף יהודים הוגלו אז למצרים ולסירינאיקה (ארץ לוב של היום).

בעל סדר עולם, שדבריו מקורם בדברי יוסף בן מתתיהו הנ"ל כתב: ויעל תלמי ירושלימה ויכבוש את כל ארץ יהודה בערמתו ויוליך רבים מישראל בשבי עמו במצרים... (ראה ספר סדר החכמים וקורות הימים, מאת א. נויבואר, אוקספורד, תרמ"ח, עמ' 167), ועוד: ויעל אנטיוכוס הרשע על ארץ יהודה ויכבשה וירד חוניו בן שמעון כהן גדול מצרימה לגור שם וקהל גדול עמו וימלוך אחר תלמי פילפוטר תלמי אפיפנש בנו כ"ד שנה ויקבל אפיפנש את חוניו ואת כל קהל יהודה בכבוד גדול ויתן להם אחוזה בארץ מצרים במיטב הארץ לבנות להם היכל כדמות ההיכל אשר בירושלים ועליו נתנבא ישעיהו ביום ההוא והיה מזבח לה' בתוך ארץ מצרים ומצבה אצל גבולה לה'. ואותו היכל עמד מאתים וחמישים שנה עד מלוך בספסוונוס ומפני גזירות אנטיוכוס ברחו למצרים שלא יראו בפריצים אשר גדלו בירושלים... (שם). מאז הלך וגדל מספר בני ישראל שגלו למצרים ומשם לסירנייקה שבלוב (קירני).

בימים ההם, כתב בעל ספר עמק הבכא, "נמצאו יהודים רבים בארץ קיריני אשר באפריקה המזרחית ויגבה לבם מאד ויכו את הרומיים ואת היוונים אשר נמצאו שם לפי חרב... וישלח טרוינוס חיל גדול אל ארץ קיריני ויכו את היהודים אשר נמצאו שם לפי חרב לא החיו כל נשמה ויהי מספר ההרוגים במגפה ההיא ארבע מאות אלף... (עמק הבכא, ירושלים, חש"ד, עמ' י"א).

לפי ח. הירשברג, מספר ההרוגים היה פחות בהרבה, יהודי סירנייקה שבלוב "בהנהגתו של לוקואס עשו שמות במצרים והחריבו את אזוריה, הקיסר נאלץ לשלוח נגדם את מארקיוס טורבו בראש גיסות רגלים... מלחמה ופרשים לאחר קרבות רבים ולא בזמן קצר השמיד טורבו רבבות יהודים מאנשי קיריני ומצרים

שהתלקטו תחת לוקואס מלכם... (תולדות היהודים באפריקה הצפונית א', עמ' 9).

חז"ל במס' ר"ה דף כ"ו ע"ב: אמר ר' עקיבא כשהלכתי לאפריקי היו קורין למעה קשיטה, מכאן שקהילות ישראל קיימות באפריקי וחכמי ישראל נוסעים לבקרם וללמדם תורה, רק זאת לא נדע האם התנא הגודל הזה ביקר את אחיו באפריקי לצד מזרח (מצרים ולוב) או לצד מערב (תוניסיה אלג'יריה ומרוקו)?

בתלמוד בבלי מוזכרים חכמי קרטיגנאה כגון: כי אתא רב דימי אמר רב חנא קרטיגנא ואמרי לה רב אחא קרטיגנא משתעי מעשה בא לפני ריב"ל ואמרי לה מעשה בא לפני רבי בתינוק אחד שיה מסיח לפי תומו ואמר אני ואמי נשבינו לבין העכו"ם... (בבא קמא, דף קי"ד, ע"ב) ועוד אמרו חז"ל: הני תשע דראש השנה כנגד מי, א"ר יצחק דמן קרטיגנין כנגד תשעה אזכרות שאמרה חנה בתפלתה דאמר מר בראש השנה נפקדה שרה רחל וחנה (ברכות דף כ"ט, ע"א). יהודים רבים ישבו בעיר קרטיגנאה. (יש מלומדים המזהים קרטיגנאה של חז"ל עם עיר בעלת שם זהה בדרום ספרד, ולאו דוקא עם קרטאג'ו שבתוניסיה).

מלומדים מניחים כי יהודים הגיעו לצפון אפריקה כנודדים וכפליטים ממצרים, מברבריה היא לוב, או מאיטליה, וכן כשבויי חרב שהוגלו ע"י הרומאים לאחר חרבן בית שני כפי שמספר יוסיפון: ויתן אספסיינוס לטיטוס בנו את ארץ אפריקיא ויושב בקרטג'ו שלושים אלף יהודים לבד מאשר נתן בשאר מקומות (הירשברג, א', עמ' 7).

מקורות לא יהודים מספרים על שרידי בתי כנסת ושרידי מצבות קבורה בערי אלג'יריה סירטא (היא קצמטינא), סיטיפיס (היא סטיף), דבר הרומז לקיבוצים יהודים יושבים בצל בתי כנסת, זאת, מאז המאה השניה למנינם. ערב הכיבוש הערבי אנו שומעים על אגדת אשה גבורה ולוחמת, העומדת בראש כחות תושבים מקומיים באלג'יריה, אשה הנלחמת בכובש המוסלמי ועוצרת התקדמותו. שם האשה אל כאהינא, ויש שהזדרזו להסיק מזה שמדובר באשה יהודיה, וגם ממשפחת הכהנים! אגדה זו ממקור לא יהודי היא וגם מסקנת המלומדים על יהדותה של הלוחמת הכהנת לא בנויה על ראיה חותכת. בין השנים 650–710 למנינם חילות ערב פושטות על ארצות צפון אפריקה ומשתלטות בכח החרב על המקומיים. הפולשים מכניעים בני המקום וכופים עליהם דת האיסלאם, הם גם מתפנים לשיקום ובניה. במאה השמינית והתשיעית למנינם נוסדו וקמו ממלכות מוסלמיות בצפון אפריקה ממלכה אחת שבירתה העיר קירוואן (תוניסיה), ממלכה שניה שבמרכזה העיר תאהרת (אלג'יריה) וסמוך לה ממלכה קטנה שבירתה תלמסאן (אלג'יריה), במרוקו נוסדה ממלכה ע"י אידריס הראשון ובירתה היתה העיר פאס

וכן ממלכה קמה סביב סג'למסה (היא תאפילאלית שבמרוקו). בראשית המאה העשירית שלח הרב יהודה בן קורייש מתאהרת (היא תייארת שבאלג'יריה) אגרת ליהודי פאס להוכיחם על שהם מזניחים לשון התרגום ולעודדם להחזיק בשיטת העיון ותרגום המקרא לארמית. קהילת תאהרת ידועה היתה לחכמי ישראל שבבבל כי מצאנו רב שרירא גאון ורב האיי גאון שולחים תשובותיהם לחכמי תאהרת (תשובות הגאונים, עמ' 2–3, ירושלים תרפ"ט), משום כך כתב ר' שמחה אסף על תאהרת ש"היו בה חכמים גדולים בימי הגאונים" (שם), והמלומד מ. כץ כתב כי קהילות המערב קירוואן, תאהרת, תלמסאן וכו' "עמדו במשא ומתן תמידי עם הישיבות הבבליות אולי יותר משאר הקהילות" (אגרת ר"י בן קורייש, מאת מ. כץ, עמ' 12, תל אביב, תשי"ב).

בעל ספר הקבלה ר' אברהם בן דוד המכונה הראב"ד במאה השתים עשרה למניינם זוכר ומציין תאהרת כקהילה חשובה במערב וז"ל: ... קהילות ישראל שהיו פושטות ממדינת סלה בקצה המערב עד תאהרת בראש המערב... (ספר הקבלה, ראה ספר החכמים וקורות הימים, אוקספורד תרמ"ח, א', עמ' 78). הרב שמואל ב"ר אברהם תאהרתי והרב בהלול ב"ר יוסף, חכמים ממוצא תאהרתי הפנו מכתבים לרב שרירא ורב האיי גאון.

ר' שמואל, תלמיד חכם וסוחר גדול "היה מהלך בשיירא מתאהרת למצרים, בדרכו עבר את גאבס, ורב משה בן שמואל גאמע, נתן על ידו שאלות לרב האיי, שישולחו לו דרך מצרים" (השלח, ל"ט, עמ' 563, הערה 5). בספר שערי תשובות למהר"מ מרוטנבורג (הוצאת בלוך, עמ' 193) כתב הרב המחבר ז"ל: הקרה ה' לפני ובאו לידי תשובות, שהובאו ממדינות אפריקה, ספר גדול מחובר מתשובות חכמי אפריקה ששאלו גאוני בבל והשיבום...".

ר"י בן קורייש רומז בראש אגרתו על נוכחות יהודית חשובה בארצות צפון אפריקה וז"ל "ולא נהל נפעה אבואכום ולא פרט פי העלימה סאבקוכם באל עראק ומצר ואפריקה ואלנדאלאס..." (אגרת רסאלה, עמ' 1, פאריס, תרי"ז) ובתרגום "ותועלתו היתה ידועה לאבותיכם ולא התעצלו בלימודו קדמוניכם בבבל ובמצרים, באפריקה ובאנדאלוסיה..., הרי שיהודים קדמונים לדורו של ר"י בן קורייש, בצפון אפריקה, השתדלו הם בידעת התרגום.

החכם ר' שמחה אסף ז"ל, בקי גדול בתורתן של גאוני בבל, תיאר בדייקנות של מומחה מצב קהילות ישראל במערב בתקופה הקדומה ההיא: "קהילות אפריקה הצפונית... עמדו על מדרגה תרבותית גבוהה עוד מימי הבית, היו קהלות קשורות קשר אמיץ לארץ ישראל וקשרים אלו היו חזקים גם בתקופת התלמוד ואחריה. הגאון הבבלי שעמו באו יהודי צפון אפריקה במגע הוא רב יהודאי הגאון הסוראי

המפורסם... ואין לך ארץ ומדינה שיהודיה יעמדו במגע תמידי עם הישיבות הבבליות כיהודי צפון אפריקה..." (תקופת הגאונים וספרותה, ירושלים תשט"ו, עמ' ק"י, מאת ר' שי אסף), ועוד: ..."אלפי תשובות נשלחו לארץ זו, רבו ביחוד התשובות שנשלחו לקהילת קירוואן... אחריה הולכות קהלות פאס, קאבס, תלמסאן, סג'למסה, תאהרת ואחרות... היו שם חכמים מופלגים בעלי השכלה פילוסופית ותלמודית עליונה... (שם, עמ' רי"ב). מצאנו חכמים עצומים מתלמסאן מריצים שאלות בהלכה לרב האי גאון כגון: "שאלות ששאלו אחינו תלמודי חכמים שבמדינת תלמסאן מארץ מבוא השמש..." (תשובות הגאונים, מחברת ד', סי' ל"ז, ברלין תרמ"ז), מצאנו גם בתשובות הגאונים ז"ל ידיעות חשובות על מצבם של יהודי תלמסאן: "ראובן היה לו קרקע בתלמסאן וגלו לאשיר ונשארה ארצם הפקר, לאחר שנים חזרו כולם לתלמסאן..." (שם, סי' ל"ח).

תולדות יהודי תלמסאן כפי שזה עולה מתוך תשובות הגאונים, סיכם הר' שמחה אסף וז"ל: יהודי עיר זו הצטיינו בעשרם הרב והיו להם חצרות הרבה שדות ובתים כלי כסף וכלי זהב ובגדי משי... הם גם חכרו את המכס וסחרו עם מדינות הים... עין השלטונות היתה צרה בעשרם והיו מטילים עליהם לעתים קרובות כסף ענושים ומסים גדולים... בין השנים תש"ס–תש"ע הגלו מן העיר לאשיר "ונשארה ארצם הפקר"; אך לאחר שנים מועטות חזרו אליה שוב... מחייהם הרוחניים ידוע לנו שהיו להם בתי כנסיות, גדוליהם ופרנסיהם היו בני תורה... והיו משתדלים ללמדה גם את בניהם, ויש מהם שהגיעו למדרגת תלמידי חכמים... מחכמיה ידוע לנו רבי יצחק בן סהל... (השלח, ל"ט, עמ' 560, מאת ש. אסף).

הישוב מג'אנא (מיג'אנא, מזונא) באיזור מסתגאנם משך אליו יהודים, הקהילה צמחה ובית דין לכל דבר פעל שם, ר' ש. אסף בספרו (תשובות הגאונים, סי' ס"ט) מצטט שטר מכירה שנעשה בבית הדין מג'אנא, שטר המכירה הוצג בפני דייני בית הדין בקירוואן, והמעשה היה בראשית המאה התשיעית למנינם, היינו בתקופת הגאונים.
פיזורה של הקהילה הקדושה מקירוואן בשנת 1057 למנינם הביאה לבנינה של קהילת קלעת בני חאמאד דרומית לאלג'יר. בישוב זה נולד אחד מגדולי הראשונים רבינו יצחק ב"ר יעקב אלפאסי אשר למד תורה אצל חכמי קירוואן האחרונים רבינו נסים בן יעקב ורבינו חננאל.
קלעת בני חאמאד נודעה כעירו של רבינו אפרים (ע"ע), ושל הדיין ר' שלמה בן פורמש (ע"ע), ועוד. בראשית המאה הי"ב נחרבה קלעת בני חאמאד ובני המקום נסו לכל עבר. דממה דקה שררה בקהילות ישראל שבמערב. באמצע המאה הי"ב השתלטו בני כת אלמווחדין על מרוקו. ראש הכת עבד אל מומין הכניע הממלכות הקטנות שבצפון אפריקה, והטיל מרותו עד פאתי לוב. קהילות ישראל ניזוקו ונפגעו. הגאון הרב אברהם אבן עזרא חיבר קינה לזכר מצבם הקשה של הקהילות

וז"ל:
אהה ירד עלי ספרד רע מן השמים...
עיר מלוכה הנבוכה, מראכש המיוחסה
על יקרים מדוקרים עין אויב לא חסה
אהה אפס, קהל פאס, מיום ניתנו למשיסה
ואין חוסן קהל תלמסאן והדרתה נמסה,
וקול ארים בתמרורים עלי סבתא ומכנאסא
וסות אקרעה על דרעא אשר לפנים נתפשה... ע"כ.

ייתכן, כתב ח.ז. הירשברג "כי נכונה הערתו של היסטוריון ערבי הכותב בשנת 1224, כי אין אף בית כנסת אחד בכל המערב", ומוסיף, "באותו פרק זמן בוודאי עדיין נזהרו היהודים מלבנות בתי כנסיות שיעוררו חמתם של צורריהם והעדיפו לערוך תפילותיהם בצנעה (תולדות היהודים באפריקה הצפונית, א', עמ' 279).

בשוך המהומות, המשיכו הקהילות הפגועות להתקיים. מספר קטן של יהודים ניצולי פרעות, החזיקו במקומותיהם, עד יעבור זעם. במאה הי"ג, תחת שלטון המרינים, חל שיפור מה במצב בטחון האנשים בכלל והיהודים בפרט. עדות לכך דברי הרשב"ץ לרבה של מיליאנה: "... ולא קבלו ממך כי אומרים שבפני חכמים גדולים נהגו היתר בזה ולא מיחו בידם" (שו"ת תשב"ץ, ב', סי' ק"ל), ז"א בקהילות אלג'יריה, לפני שנת קנ"א, משמשים בקודש "חכמים גדולים". הרשב"ץ מזכיר תקנה קדומה שנעשתה בקהל הוותיק של קצמטינא וז"ל: "התקנה הקדומה בקהלכם שלא יקדש אדם כי אם בשעת נישואין" (תשב"ץ, א', סי' קנ"ד).

בתלמסאן שלפני שנת קנ"א שימשו הדיינים ר' שלמה בן קאין ור' יוסף בן יחיון, ובמסתגאנם חכם הקהל היה ר' אברהם.

הקהילה הוותיקה במיליאנה קיבלה, במאה הי"ד, ואולי עוד לפני כן, שלוש תקנות (מוזכרות בתשובות הרשב"ץ) וז"ל: והתנהגו הדורות הראשונים על זאת הקבלה כראוי וכשהאחד היה עובר עליה היו אומרים לו שעבר על ההסכמה שקבלו אותם בכח נדוי, עכשיו הם רוצים לבטל אותה ואומרים שאם אבותיהם קבלוה עליהם אין רצונם לעמוד בתקנתם, שלא קבלוה אלא עליהם ולא על זרעם... (שו"ת התשב"ץ, ב', סי' קל"ב), הביטוי "והתנהגו הדורות הראשונים" מעיד כי מדובר בתקופה של דורות לפני שנת קנ"א, כאן אנו עדים, לקהילה חיה, ופעילה לפני בוא מגורשי שנת קנ"א.

ר' אליהו גיג מביא אגדה על משפחות וותיקות באלג'יר וז"ל: ספרו לי כשבא הרשב"ץ ז"ל מעיר ספאנייא, מצא ג' משפחות, בן חיים, אמוזיג, ובנאיים, אמר הרב

עתה כאן היה, בני חיי ומזוני, ויפה לקבוע דירתי בעיר זאת וכך היה זיע"א (זה השלחן, ב', אלג'יר, תרמ"ט, הקדמה, הערה ט"ו).

נראה לומר, לסיכום, שקהילות ישראל לא בטלו בצפון אפריקה מאז תקופת הגאונים ועד בא המגורשים מספרד בשנת קנ"א ובשנת רנ"ב, ואם יש זמנים שקולם לא נשמע, ורישומן לא ניכר, הרי זה משום מצב בטחון רעוע מאד ותנאי מחיה וקיום דלים.

בצפון אפריקה היו ונמצאו יהודים מקדמת דנא, תושבים וותיקים, צאצאים ליהודים שבויים או גולים בידי הרומאים. בצפון אפריקה בכלל, ובאלג'יריה בפרט נרקמו קשרים מיוחדים ומשפחתיים בין יהודים מקומיים הוותיקים לבין היהודים בספרד, והרי ספרד וצ"א חיו תחת שלטון מוסלמי משותף. חכמים מכאן עברו לשם, יהודים משם עברו לכאן: חכמי אלג'יריה הקדמונים הרי"ף ור"י בן קורייש היו ממרביצי תורה וממורי הוראת הלשון והדקדוק בספרד והם נמנים על חכמים שהקימו עולה של תורה בספרד. ר' דונש בן לברט ור' יהודה חיוג שניהם חכמי לשון הקודש והדקדוק, שניהם חיו בפאס, שניהם נדדו לספרד. הרמב"ם והר' אברהם אבן עזרא ישבו או ביקרו בקהילות צפון אפריקה. תנועה מתמדת של יהודים בין שתי הארצות התקיימה מראשית ההיסטוריה היהודית שם. המוסלמים ראו את ספרד כחצר הבית שלהם והספרדים התייחסו לצ"א כאל מגרש בית, והדברים ידועים, יש לציין כי מושג ה"ברברים מתייהדים" (רוצה לומר שחלק מיהודי צפון אפריקה הם צאצאים של ברברים שהתגיירו בעבר הרחוק), מושג תלוש מהמציאות, ללא סימוכין במקורות רבותינו ז"ל, פרי דמיונם של מלומדים נכרים ויהודים המתבססים על כתבי "היסטוריונים" מוסלמים, , מושג זה לא מובא, ולא מוזכר בספרי חכמינו נ"ע כלל, והדבר הקובע עבורנו הם חכמינו אשר כתבם הם נר לרגלינו.

תקופה חדשה בדברי ימי יהדות צ"א נפתחה בשלהי המאה הי"ד. פליטים יהודים מספרד משנת קנ"א – שראו עצמם מגורשים לכל דבר (הגאון ר"י גבישון ז"ל, הראשון המזכיר "גירוש" שנת קנ"א, מובאים ראה סדר החכמים וקורות הימים, אוקספורד, תרמ"ח, א', עמ' 128–129, ועוד), ובראשם הריב"ש והרשב"ץ זלה"ה מצאו מקלט באלג'יריה. יהודי שנת קנ"א המגורשים או יהודים שגירשו עצמם מספרד בשנת קנ"א, יהודים שגלו מרצון ונטשו את ספרד הם "ההדסים אשר במצולה" (זכריה, א', ח'), הם יהודי שנת קנ"א (ומאורי הגולה העומדים בראשם הריב"ש והרשב"ץ) שגלו לאלג'יריה והחיו והפריחו קהילות ישראל הנתונים במצוקה ובשביה תחת עול ישמעאל בצפון אפריקה. חז"ל כתבו ש"צדקה עשה הקב"ה עמנו, שהקדים גלות יכניה לגלות צדקיה" (תנחומא, פרשת תזריע, פרק ט'), על סמך דברי חז"ל יש לומר כי צדקה וחסד עשה הקב"ה עם אבותינו בצ"א שהקדים גירוש שנת קנ"א לגירוש הכללי בשנת רנ"ב, או אז, רבנים עצומים בידיעת התורה, שבכתב

ושבעל פה, באו מספרד וישבו לדון ולהורות באלג׳יר, בקצמטינא (ר׳ יוסף בן מניר, ר׳ נתן נג׳אר, ר׳ מימון נג׳אר ועוד), בעיר ווהראן (ר׳ עמרם בן מרואס), בתלמסאן (המלוב״ן הר׳ אפרים אנקאווא ז״ל), בהוניין (הר׳ יוסף ששפורטש), בתנס, בלמדייא, במיליאנא, ועוד, ועוד. על חכמי קנ״א ועל יהודי קנ״א גאוותם של קהילות אלגי׳יריה. יהודי שנת קנ״א, בני דור דעה, שהעדיפו לחיות בארץ לא נודעת, ובלבד לא לשבת בספרד התובעת מהם להתנצר, אין זה כי אם רוח אחרת היתה עמם, רוח של קדושה וטהרה. סכנה ריחפה זמן רב על ראש עם קודש בצפון אפריקה מצדם של הספרדים והפורטוגלים אשר בקלות יחסית יכלו להשתלט על ישובי רצועת החוף באלג׳יריה. הסכנה היתה מוחשית עד לסוף המאה הט״ו, במאה הט״ז גיבשו ספרד ופורטוגל מדיניות כיבוש מסודרת, כבשו את בג׳איה ואת ווהראן וגירשו או לקחו בשבי את התושבים ובראשם יהודים, בזזו ושדדו וכן עשו בתלמסאן בשנת שב״א, אבל הקב״ה הקדים תרופה למכה, תורכיה המעצמה העולה בעולם, וצבאה על הים, נלחמו בנוצרים בשמם ובמקומם של הצפון אפריקאים, והישועה לא איחרה לבוא. התורכים גברו על הספרדים, גירשום מתלמסאן, בג׳איה ועוד, לאפוקי הנקודה של ווהראן, הרחקת ספרד היתה לעובדה מוגמרת ביום שהקיסר קרלוס החמישי הספרדי נכשל בנסיונו לכבוש את אלג׳יר, פני המן חפו, נטש את המערכה עם שארית צבאו, והעיר אלג׳יר ניצלה וליהודים היתה אורה ושמחה, יום תבוסת ״המן״ נקבע ע״י רבני אלג׳יר ליום הודיה ושמחה ״פורים אלג׳יר של שנת ש״א״. מות מלך פורטוגל בשדה המערכה, על אדמת מרוקו, בשנת של״ח ונצחון צבא מרוקו על צבא פורטוגל הוכיח בעליל כי חלום הנוצרים לכבוש ארצות צ״א בא לקצו. הבטחון ששרר בארצות צ״א במאה הי״ז הוא תוצאה ישירה של ההכרעות בשדה הקרב בין הצפון אפריקאים לשכניהם בספרד ובפוטוגל במאה הט״ז. כתוצאה מהיציבות השוררת באלג׳יריה מוצאים אנו סוחרים יהודים מליוורנו ובני משפחותיהם באים לסחור ולהשתקע באלג׳יריה ובעיקר בעיר הבירה אלג׳יר (ראה ספר הזהב (בצרפתית) מאת האדיי, עמ׳ 9 ואילך, פאריס 1871). במאה הי״ח עמדו יהודי ליוורנו והנגידים למשפחות סולימאן, בושערה, בוג׳נאח, כהן בקרי בראש ההנהגה בקהילת אלג׳יר, משנת ת״ס ועד שנת תק״צ / 1700–1830. הנגידים באלג׳יר עסקו גם בפעילות מדינית בין אלג׳יריה ומדינות אירופה (הירשברג, ב׳, עמ׳ 64–66), הצלחת הנגידים בקשרי חוץ ובעסקאות מסחר בין אלג׳יריה לאירופה, עוררה חמת אנשי הפקידות הגבוהה וקנאת משפחות אמידות מקרב המוסלמים, הקנאה גרמה להלשנות ולמסירות, ובזה אחר זה נרצחו או הוצאו להורג בראשית המאה הי״ט שלושה נגידים באלג׳יר: נפתלי בוג׳נאח, דוד דוראן, דוד כהן – בקרי. בשנת תקס״ה / 1805 התפרעו תורכים בבני הקהילה, דם רב יהודי נשפך בימי הפורענות ההם. מאות רבות של יהודים עזבו אלג׳יר מהם באו לתוניס, או לליוורנו, וכן לארץ ישראל.

בשנת 1830 נפל הפור על יהודי אלג׳יריה: צבא צרפת תקף אלג׳יר והשתלט על העיר והסביבה, שנה 1830 היתה שנת חילוף מלכויות, לכאורה היהודים יצאו

מאפילה לאור גדול, אך אליבא דאמת במה שנוגע ללימוד תורה וכדומה, היתה ירידה ונסיגה של ממש מאז שנת 1830.
מעטים זכרו את כלל חכמינו ז"ל תחת ישמעאל ולא תחת עשו, קרוב לשלשת אלפים עזבו אלג'יריה ועלו לארץ ישראל, רובם התיישבו בצפת, טבריה והגליל (ספר צפת, א', עמ' תנ"ג ואילך) היו אלה יהודים בעלי חזון וראיה למרחוק.

מאז הכיבוש מצב הדת וידיעת התורה ירד פלאים וכפי שרמז הר' אברהם אנקאווא ז"ל: מאז ומקדם העיר הזאת היתה נותנת חיים לכל אגפיה והשתא מיהא נגררת אחר נערותיה (הקדמת ר' אב"א לספר זבחים שלמים), ועוד, בית הדין באלג'יר המכונה "בית דינא רבא אלג'יר" (הסכמות רבני אלג'יר בראש ספרי ר"י עייאש, ועוד), זאת עד לשנת ת"ר, הרי חברי בית הדין אלג'יר גופא מכנים עצמם "שומרי משמרת הקודש אלג'יר" (ראה ראש קונטרס "קול הריחים", אלג'יר, תרע"ב)! מאגרא רמא לבירא עמיקתא!
הר' חיים בלייח, רבה של תלמסאן מתאר תחום ההזנחה בענייני הדת וידיעת התורה: ... ובכל עיר ועיר עמדו חכמי ורבני ישראל והעמידו ישיבות ללמד לבני יהודה תורת ה', מהם לדעת דרכי ההוראה... מהם דרשנים בדרכי אגדה... מהם מחברי ספרים... מהם מפרשי הש"ס... והן היום בזמנינו זה ובפרט במקומותינו גליל אלג'יר, ופלך והראן ותלמסאן וכל אגפיה, הן בעוונותינו הימים הראשונים יפלו, חלפו הלכו למו, וכל אשר רוח הדת והאמונה נוססה בקרבו, ועורקיו מלאים אהבת ה' ויראתו, עיניו תדמע מאין הפוגות, על תורה המונחת בקרן זוית ואין דורש ואין מבקש, בטלו לומדי תורה, בטלו בעלי הוראה יודעי דת ודין, בטלו השוחים בים התלמוד, בטלו הדרשנים בעלי המוסר... ועל ידי כך בטלו יראי ה' בעם השומרים מצוות ה'... (הקדמת הרב לספר שמו יוסף, ירושלים, תרס"ז).

בשנת תשכ"ב, שנה לא קלה היתה ליעקב, נעקרו קהילות ישראל ממקומן, ביציאה החפוזה מאלג'יריה, ויעקב צולע על יריכו, בא לצרפת, כבשה בתוך שבעים זאבים, מה שהשאיר הארבה, יכלה החסיל... ! ותהי זאת נחמתנו, נצח ישראל לא ישקר, ועתידים הם לצאת מגלות צרפת, וידם על העליונה, על שרו של עשו, ואדרבה יתקיים בהם הפסוק ועלו מושיעים בהר ציון לשפוט את הר עשו והיתה לה' המלוכה והיה ה' למלך על כל הארץ ביום ההוא יהיה ה' אחד ושמו אחד אמן ואמן.

ע"ה אליהו רפאל בכמה"ר א"א
הגאון הרב מאיר מרדכי מרציאנו הי"ו

אבודרהם ר' אברהם ב"ר יצחק ז"ל: רב קדמון בתלמסאן, מוזכר בשטר משנת ש"י / 1550 למספרם (ראה ספר אוצר המכתבים, ירושלים תשכ"ט, ב', סי' תתע"ז מאת ר' יוסף משאש ז"ל)

אבוזמיל ר' שמואל ז"ל: מחכמי תלמסאן הראשונים, מרביץ תורה, ריבה גבולו בתלמידים, משורר נשגב, נגיד ומצווה ביד רמה את קהל עירו, ר' אברהם ב"ר יעקב גבישון (השני) ז"ל כתב שיר לכבוד מורו ורבו וז"ל: "... אלופי ומיודעי רבי ומורי, אנוש מלא בחכמות ובדעות, וחכמתו מאד תאיר באורים, ובמדות ובענוה ובמוסר, הלא שלם כמו תומים ואורים, והיושר לקח לו למקנה... ובזכותו הלא עמו כגן אל, לשושנים הלא לוקטים ואורים... היות נגיד וציר נאמן לשולחיו, עלי עמו כמו אבות וצירים, ולסבוב את לבב עמו לעבדו, שכם אחד כסוב דלת בצירים, ויקריבם לדת אל ולאהבה... (ראה ספר עומר השכחה, ליוורנו תק"ח, דף קל"ב ע"ב מאת ר' אברהם גבישון), הרב החליף מכתבי הלכה עם הגאון הרב שלמה ב"ר צמח דוראן (ראה שו"ת חוט המשולש, א', סי' נ"ד, אמשטרדם תצ"ח–תק"א), ר' יוסף בן נאים כתב אודותיו: "מחכמי המערב ולא נודע לי איה מקומו וזמנו" (מלכי רבנן, דף קכ"ו ע"א, ירושלים תרצ"א), הנה חכם זה על מקומו בא בשלום. הרב חי בין השנים ש'–ש"ס לערך / 1540–1600 למספרם.

אבולכיר ר' אהרן ז"ל: מרבני אלג'יר (היהודים קוראים לה דזאייר), קיים הוא ודביתהו מצות וקמת ועלית, ומנוחתו כבוד בירושלים שנת תק"מ / 1780, וז"ל נוסח המצבה שבהר הזיתים: קבורת הישיש החכם הר' אהרן אבולכיר נ"ע נפטר יום כ"ט לח' אב ש' התק"מ (חלקת מחוקק, ירושלים תרנ"ו, מאת אשר בריסק, ח"ד, דף ו'), הרב הניח שלושה צנתרי דדהבא, מרבניה של אלג'יר, ר' יוסף, ר' שמואל, הקדוש ר' יצחק הי"ד.
משפחת אבולכיר באלג'יריה עתיקה ומיוחסת, ראש המשפחה הראשון הידוע חי בסוף תקופת הגאונים ר' אבו אלכיר תאהרתי שמוצאו מעיר תאהרת היא תייארת, ראה ציון, כ"ז, תשכ"ב, עמ' 156–157.

אבולכיר ר' בנימין ב"ר חיים ז"ל: מיחידי קהל בג'איה (בוג'י לשעבר), חיבר ספר משאת בנימין (ליוורנו תר"ן) פירוש ביהודית ערבית של ספר קהלת, פרק א'. חי בשנים תר"ך–תר"צ לערך / 1860–1930 למספרם.

אבולכיר ר' דוד ב"ר יעקב ז"ל: מרבני ווהראן הראשונים, מרביץ תורה, פייטן ומליץ (אוצר השירה והפיוט מאת ישראל דוידזון, ניו יורק 1970, ח"ד, עמ' 3749), הרב דוד, מוצאו מאלג'יר, למד בישיבת הגאון הרב שלמה בר צמח, ובשליחות מו"ר נסע לווהראן לשרת שם בקודש (ראה ספר בר אילן, רמת גן, תשל"ז, עמ' 153),

אגרת ממנו לרבני ירושלים מובאת בקובץ אסופות, ח', עמ' רפ"ו, פיוטים ממנו בתוך מחזור ווהראן כ"י. חי בשנים ש"ל–ת' לערך / 1570–1640 למספרם.

אבולכיר ר' חיים ז"ל: רבה של בג'איה, והוא אח להרב שמואל אבולכיר הדיין ומרא דאתרא אלג'יר. ר' חיים מסר לידי המלומד אנשל אשר פרל חיבור תולדות הריב"ש, והרשב"ץ ז"ל, נראה שחיבור יקר זה נעלם ואינו וחע"ד. יש לשער שר' חיים הוא אבי ר' בנימין הנז"ל, חי בשנים תק"צ–תר"ס לערך / 1830–1900.

אבולכיר ר' יוסף ב"ר אהרן ז"ל: מרבני אלג'יר, מתואר "החכם השלם והכולל הדיין המצויין העניו ירא אלהים הרב המובהק" (אהל דוד מאת דוד ששון, לונדון, 1932, ח"ב, עמ' 774), נמנה על חבורת המקובלים (ראה הקדמת ר' א. טוביאנה לראש ספרו חסד לאברהם (אזמיר תקכ"ד), חבורה המבקשת להנהיג בקהילה מנהגים על פי הקבלה, בניגוד לדעתם הנמרצת של רבני הקהל "הפשטנים", חידושי תורה מר' יוסף מוזכרים בספר קרבן אהרן לר' אהרן מועטי ז"ל (ליוורנו תקל"ג, דף כ"ה ע"ב, ס"א ע"א ועוד), מצאנוהו חתום עם רבני אלג'יר על שאלה מופנית להרב יוסף זרקא ז"ל מתוניס (פרפראות לחכמה - יוסף חי, מאת ר"י זרקא, תוניס תרס"ד, דף ל"ז) ולראב"ד תוניס ר' מסעוד אלפאסי (משחא דרבותא, ליוורנו, תקס"ה: א, דף ב–ג). נלב"ע שנת תקל"ב / 1772, (ראה ספר עץ החיים - אשל אברהם, ליוורנו תקמ"ג, דף י"ד).

אבולכיר ר' יצחק ב"ר יוסף הי"ד ז"ל: רב ומורה צדק באלג'יר (בשנות הסערה תקס"ה–תקע"ה, אז נרצחו כמה מראשי הקהל בזה אחר זה), מתואר "החכם הותיק שלם בתורתו והנהגתו..." (הקדמה מאת ר"י אזוביב לספרו ימים אחדים, ליוורנו, תק"ן), הרב זכה לתורה ולגדולה (היה אדם אמיד). הרב נפל קרבן להלשנה מצד בני הקהל, ונרצח קדוש מעונה ע"י אנשי המלך בשנת 1815. נמצא כתוב על מצבת הרב הקדוש: ואל כסא ההוראה נפשו הגעת, יורה וידין לעם לא אלמן... ואויב פח לו טמן והכהו בשבט לשונו הגודעת, עדי חרב בצוארו קורצת, יצחק לבית אבולכיר נטמן... (ראה ספרו בצרפתית של ר' יצחק בלוך, כתובות בתי עלמין של אלג'יר, פאריס 1888, עמ' 124).

אבולכיר ר' שמואל ב"ר יוסף ב"ר שמואל ז"ל: ר"מ ור"מ אלג'יר המכונה ר' שמולו, דיין ומרביץ תורה חשוב ומגדולי תלמידיו שהגיעו להוראה ר' יהודה לופראני ור' שמואל צרור שמועות רבות מובאים בשמו של הרב שמואל ז"ל (ספר זה השלחן, ח"ב, מאת ר' א.ח. גיג ז"ל וכן בספר חסד ואמת אלג'יר, תרמ"ח עמ' ב), (ויש שמועה מאת אביו של הרב שמואל ראה זה השלחן, אלג'יר, תרמ"ט, ח"ב, עמ' רכ"ח). חיבר סדר הגט והחליצה כ"י ועוד, תשובה ממנו בהלכה בספר כרם

חמר, ליוורנו, תרכ"ט–תרל"א, חב', דף ק"ג, חתום עם רבני אלג'יר בהסכמה לספר פתשגן הכתב (אלג'יר, תרמ"ה). הרב קיים מצות "וקמת ועלית", עלה לארץ ישראל, גר בירושלים, ותוך זמן קצר לישיבתו בירושלים, נתבש"מ שנת הרמת"ה (תר"ן) והוא בן 79 שנה.

אבוקאייה ר' יעקב ב"ר משה ז"ל: מרבני אלג'יר, חסיד ומקובל, בר אבהן ובר אוריין (אביו ר' משה ז"ל מכבד רבנן ואיהוא גופיה צורבא דרבנן "משכיל ונבון לחש" כך מתואר ע"י הרב המוציא לאור ספר שו"ת יכין ובועז, ליוורנו תקמ"ב), מרביץ תורה שקדן בתורה לילו כיומו ישב בקביעות גדולה באהלה של תורה, לא ימוש מתוך האוהל, כך כתב עליו ר' יוסף אזוביב ז"ל בהקדמה לספרו ימים אחדים, ליוורנו תקנ"א, וז"ל:"החכם הותיק השקדן בתורה לילו כיומו ושבעי לן ר' יעקב... ב"ר משה אבוקאייה... , חידושי תורה ממנו מובאים ע"י ר' אברהם אלנקאר בפירושו למחזור קטן (פרק הודו לה' קראו בשמו, מחזור קטן כמנהג תוניס, ליוורנו תרל"ח דף ל'). בעיר ליוורנו נמצא והיה ר' יעקב אבוקאייה, נמנה עם רבני העיר ולפרנסתו עסק בהגהת ספרים, הגיה ספר קרבן אש"ה לר' אליהו שמעא הלוי (ליוורנו תקפ"א), חתם בהסכמה לספר אשד הנחלים(ליוורנו, תקפ"א), יש לשער, בהעדר ראיה של ממש, שר' יעקב ז"ל עזב אלג'יר אחר מאורעות הדמים של השנים תקס"ה–תקע"ה. בשנת תנ"א / 1691 סובב באלג'יריה שד"ר ירושלים ר' יעקב אבוקאייה (שלוחי א"י, מאת א. יערי, ירושלים תשל"ז, עמ' 308 ועוד) יש הסוברים כי השד"ר השתקע באלג'יר והוא המוזכר בשו"ת בית יהודה לר"י עייאש, חו"מ, סי' כ"ד, אם כך, יש מקום לומר שר' יעקב דידן הוא נכד השד"ר מירושלים שהשתקע באלג'יר. חי בשנים תק"י–תק"צ לערך / 1750–1830 למספרם.

אבי זמרה ר' אברהם ב"ר מאיר ז"ל: רב, משורר, ופילוסוף, ממגורשי ספרד של שנת רנ"ב / 1492, ישב בעיר תלמסאן ושם חתום על תשובה עם הגאון ר' יעקב בירב ור' יהודה כלץ. חכמי הדור קראו לו "גורן נכון" כי ר' אברהם ידע בעל פה את התנ"ך ואת מורה נבוכים "ספר התנ"ך על מפרשיו וספר מורה נבוכים שגורים היו בפיו", הרב עסק בתורת הפילוסופיה, ר' אברהם היה "משורר גדול והיה לו לשון לימודים ולשון צח ומצוחצח" היתה לו חכמה וסגולה לכתוב בשיטה נפלאה שירים ופזמונים לאו דוקא בלשון הקודש כי אם גם בלשון ערב (וכפי המעשה שהיה, המובא בספר עומר השכחה, דף קכ"ו ע"א), הר' אברהם ישב בווהראן ושם חיבר תוכחה נפלאה "נפשי למה תסבלי" וז"ל: זאת השירה יצרתי לי תוכחה לעצמי ולאחרים עמי כל עוד שהבחירה נתונה ביד האדם להרע או להטיב ר"ל כי הרשות נתונה בידו אם יזכה בעוה"ז ויתאוה לשכליות בעודו בחמריות ויפנה מעלה מעלה אשריו כי יטעום בעוה"ז מתענוג העוה"ב ובעת יציאת נשמתו מגופו יתגלו לו סודות נעלמות וקודם הגיעו לאותה השעה ישתוקק מתי יפול הפירוד וההפך הפך, ויסדתיה בווהראן הרנ"ג ליצירה" (עומר השכחה, דף קל"ה,

לר' אברהם גבישון, ליוורנו תק"ח).
ר' אברהם ז"ל, גדול שמו בישראל, על היותו הראשון לראות במנוסת היהודים מספרד בשנת קנ"א, גירוש לכל דבר "גירוש שנת קנ"א", רבני המערב הלכו בעקבות חידושו של ר' אברהם ז"ל, לאמור בשנת קנ"א / 1391 היה גירוש יהודים מספרד. ר' אברהם אבי זמרה כתב: ... כשאירע הגירוש המר בספרד מעיר גראנטה ובאנו לתלמסאן כמו מאתים נשמות והיתה שם בגראנטה משפחה קורין לה בני גבישון והיתה בם יד ה', כולם מתו על קידוש ה' ואפילו שום אחד מהם לא המיר דתו כמו משפחות האחרים ועיקר גירושם היה משיבילייא מהגירוש של שנת אל קנ"א נוקם ה'... (עומר השכחה, דף קל"ח) גם רבינו החיד"א, הדייקן הנאמן השתמש במושג חדשני זה גירוש שנת קנ"א וז"ל: הרשב"ץ... בשנת קנ"א בא לאלגזאייר כי בורח הוא מספרד מהגרוש (שם הגדולים ערך הרשב"ץ), (וראה ספרי הקטן: ספרד וגירוש שנת קנ"א, ירושלים, תשנ"א). חי בשנים ר"י–ר"צ לערך / 1450–1530.

אבי זמרה ר' יצחק המכונה מנדיל ב"ר אברהם ז"ל: רב ומשורר גדול, ישב באלג'יריה (תלמסאן, אלג'יר), מתואר ע"י הרבנים למשפחת גבישון "המשורר הגדול" (עומר השכחה, דף ק"י ע"א; קל"א ע"ב), חיבר קינה על פטירת הרב אברהם גבישון ז"ל (עומר השכחה, דף קל"ג ע"ב), וכתב הקדמה לספר עומר השכחה. שירים רבים ממנו מובאים בספר עומר השכחה ונראה שקירבה גדולה היתה בינו ובין ר' אברהם גבישון ז"ל מחבר עומר השכחה.
ר' יצחק מנדיל היה לו בן המכונה בן מנדיל ושמו כנראה מרדכי, גם הוא מליץ ומשורר, ר' מרדכי בן מנדיל הוא מחבר השירה אהמה בנודי לנודי... שמו של ר' מרדכי עולה מחתימת השיר וז"ל: אהמה כנודי לנודי... חתום באוצר וסתום, פתח ויתר עקודי, ישוב שבותי מהרה, ישוב יקבץ נדודי, ואני בן מנדיל מכונה, ושמי כשם איש יהודי, אגיל ביצחק חמודי, אניס יגוני ונודי... (ראה ספר אהל דוד, לונדון 1932, ח"ב, עמ' 888); איש יהודי רומז לשם מרדכי, ר' מרדכי המכונה בן מנדיל הוא בנו של ר' יצחק המכונה מנדיל. חי בשנים ש'–ש"ע לערך / 1540–1610.

אביחצירא ר' ישראל ב"ר אהרן ז"ל: רב העיר בשאר (לשעבר קולומב בשאר) ידוע בכינויו "בבא סאלי לקביר" (בבא סאלי הגדול, הראשון), נולד בתאפילאלית והשתקע בעיר הגבול בשאר (אלג'יריה) אשר "רוב יושביה רובם ככולם המה מערי תאפילאלית באו ונאספו שמה". הרב נלב"ע שנת תש"ד / 1944 ובעיר בשאר מנוחתו כבוד.

אביחצירא ר' שלום ב"ר אהרן ז"ל: רבה הגדול של בשאר לאחר פטירת אחיו הר' אהרן הנז"ל, ר' שלום כיהן משנת תש"ה עד שנת תשכ"ב וחיבר הספרים: כלי כסף (ירושלים תשל"ג), זהב שבא (ירושלים תשכ"ח), כף אחת (ירושלים תשכ"ח),

חידושי תורה משמחי לב ומשיבי נפש, כף אחת (ירושלים תשל"ח), ספר יקר ערך ושמו מליץ טוב (ירושלים תשכ"ח) עוסק במנהגי תאפילאלית וכן ספר דברי שלום (ירושלים תשל"ד). בהקדמה לספר כלי כסף הרב מגלה דעתו, דעת צדיק בקיצור נמרץ על יציאת היהודים מאלג'יריה בשנת תשכ"ב, "גלינו ממקומותינו בעל כרחנו הבנים עם האבות", אכן יציאת היהודים מאלג'יריה היתה חפוזה, ויציאה לא מרצון, "ברכה" גדולה לא היתה בעקירת קהילות עתיקות ומיוחסות. הרב נלב"ע בשנת תשל"ה / 1975.

אביטבול ר' אליהו ב"ר משה ז"ל: מרבניה הקדמונים של תלמסאן "כהר' אליהו ב"ר משה נזכר בשטר משכונה ישן נושן משנת רפ"ו" (אוצר המכתבים, ב', סי' תתע"ז).

אביטבול ר' משה ז"ל: רב ודיין בווהראן, בשנים תק"ן–תק"פ לערך ותואר "החכם השלם הדיין המצויין" (אוצר המכתבים, א', סי' קס"ד). חי שנים תק"ך–תק"ץ לערך / 1760–1830.

אביטבול ר' פנחס ז"ל: ראה טבול ר' פנחס.

אביטבול ר' שמעון ז"ל: רב בתייארת בשנים תר"פ–תש"י לערך, שאל דבר הלכה להרב יצחק אלמליח ז"ל (שו"ת שיח יצחק, ירושלים תשמ"א, או"ח סי' ד', שוה"ע סי' ח') ורבה של תלמסאן מתארו "הרב המופלא". חי בשנים תר"מ–תש"י לערך / 1880–1950.

אביכזיר ר' אברהם ב"ר משה ז"ל: רבה של קהילת אלכסנדריה (מצרים) משנת תרס"ט עד תרפ"ח ובשובו לירושלים בשנת תרפ"ט נאות לקבל לידיו משרת רב יהודי המערב. נולד בווהראן בשנת תרכ"ו להורים שמוצאם מעיר תאפילאלית. הרב עסק בהרבצת תורה ובחינוך ילדי ישראל, כי החינוך היה בראש מעייניו, ומיד עם בואו לאלכסנדריה בשנת תרנ"ו עמד בראש מוסדות התורה עד שנת תרס"ט אז עלה וישב שם על כסא הרבנות. בשנת תרפ"ח חזר לירושלים והתמנה לנשיא רבני קהל המערבים ואב"ד לקהל בני ספרד. חיבר ספרים העוסקים בענייני חינוך: "העברי", ד' חלקים (ירושלים, נא אמון מהדורות שונות בין תרס"ד–תרפ"א), דברי הימים (נא אמון תרע"ו), דעת התורה והמצוה (נא אמון תרע"ד), ראה תולדות חיי הרב ז"ל בספר חכמי המערב, ירושלים תשנ"ב, עמ' 326–337 מאת הרב שלמה דיין הי"ו. הרב נולד כאמור בווהראן בשנת תרכ"ו, נלב"ע בירושלים בשנת תש"ה / 1866–1945.

אביסדיד ר' סלימאן ז"ל: רבה של תוגורט (סהארא אלג'ירית), פנה בשאלות בהלכה להגאון ר' שלמה ב"ר צמח ז"ל (חוט המשולש, א': כ"ד, ל"ג), והרב מתארו: אח לנו אהובינו, יקירנו איש שלומנו, ידידנו החכם העניו" (שם). התשובה סי' א' בשו"ת חוט המשולש, ח"א, מופנית לעיר תוגורט (תוקורט) לר' סלימאן אלחאמי, ושם, סי' ל"ג התשובה מופנית לעיר תוגורט לר' סלימאן אבי סדיד, נראה שמדובר ברב אחד: בסי' כ"ד, סי' ל"ג מוזכר הרב לפי שם המשפחה אביסדיד ובסי' א' לפי הכינוי אלחאמי (אולי ע"ש עיר מוצאו היא אלחאמא שבתוניסיה). חי בשנים ש"י–ש"פ לערך / 1550–1620.

אבן דבי ר' יוסף ור' משה ז"ל: ראה אצבי ר' יוסף, אצבי ר' משה.

אבן אלדבי ר' משה ב"ר זכריה ז"ל: רב ומשורר מאלג'יר, יצק מים ע"י הרב שלמה ב"ר צמח דוראן, לכבוד רבו כתב שיר שבח ראו ספר אמריו זיו מפיקים (ראה תפארת ישראל, ויניציאה, (שנ"א), דף ר'). הרב שלמה דוראן הוא דודו של ר' משה, כי ר' משה קורא לר' שלמה: "מסרפי והוא מורה לי" (שם, דף ר'). חי בשנים ש"ל–ת' לערך / 1570–1640.

אבן דנאן ר' מימון ז"ל: רב מספרד, שהגיע לווהראן, ומשם עבר לקצמטינא, וי"א שהגיע לפאס (נר המערב, פרק ו' הערה כ' ומלכי רבנן, דף ק' ע"ב), לא ברור אם מדובר בר' מימון הראשון ראש המשפחה העתיקה שחי בשנים ק"ך–ר' לערך / 1360–1440, או ר' מימון השלישי ב"ר משה (המכונה הרמב"ם אלפאסי) חי בשנים ר'–ר"ס לערך / 1440–1500.

אבן דנאן ר' סעדיה (הראשון) ב"ר מימון ב"ר משה ז"ל: מחכמי ספרד, ישב באלג'יריה, מורה הוראה ופוסק הלכה, פרשן, בלשן, משורר ופילוסוף, קורא הדורות, דורות העבר, הרב אברהם גבישון ז"ל הטיב לתארו וז"ל: "ראיתי כי הרב הגדול ר' סעדיה בן דאנן ז"ל בעל הערוך כי נראה מתוכו שלא הניח מקרא משנה תלמוד, רבה ותנחומא שלא למד גם עשה שרשים על כל הכ"ד... ולפי שחי תחת ידי הערבים... על כן התהלך בהרחבה בדרכי ה'... אחר הגירוש הכולל אשר בספרד לא נודע אנא בא..." (עומר השכחה, דף קל"א ע"ב), חיבוריו המוזכרים ע"י ר"א גבישון הם ספר הערוך (מוזכר גם בהגהה לספר יבין שמועה דף כ', ליוורנו תק"ד) ספר השרשים, וכן חיבור מלאכת השיר, פירוש על הפסוק "הנה ישכיל עבדי" (ישעיהו, נ"ב), מאמר על סדר הדורות, ועל סדר מלכי ישראל, (ר' סעדיה הוא המקור לידיעה החשובה על בואו של הרמב"ם לעיר פאס). רוחב בינתו מתגלה בעיקר בתוך תשובותיו בהלכה, שש מהן (נדפסו בתוך ספר פאס וחכמיה, ח"ב, ירושלים תשל"ט, ע"י הרב ד. עובדיה הי"ו) מלמדות על קובץ התשובות מהרב

סעדיה שאבד ולא זכינו לאורו. ר' שאול בן דנאן, מצאצאי הר' סעדיה כתב: "... ובכתבי הרב זקננו ז"ל תמצא שהגירוש שנתגרשו מגראנטה היה... בשנת רנ"ב... והגזרה היתה בטבת ויצאו בסיון מהשנה ההיא ונכנסו לווהראן בי"ז בתמוז משנה ההיא ומיד התחילה מכת מגפה ונראה מדבריו ששם נפטרו הרב המחבר ואביו כה"ר מימון... בשנת גר"ן (ראה כ"י סי' 16411 במכון לתצלומי כ"י). ר' סעדיה בא לווהראן עם ר' מימון אביו, ובנו ר' מימון הנק' ע"ש אביו. יש אגדה בקצמטינא האומרת כי ר' סעדיה וב"ב השתקעו שם בעיר, ר' סעדיה נלב"ע, כאמור, בשנת רנ"ג / 1393.

אבן טוואה ר' אברהם ב"ר יהודה ז"ל: רב מאלג'יר, נכד הגאון הרב אברהם ב"ר יעקב אבן טוואה, ספרא רבא בישראל, העתיק שו"ת למר זקנו הנ"ל, חלק הנ' נפך (אהל דוד, ב', עמ' 765–768), חי בשנים ש"ל–ת' לערך / 1570–1640.

אבן טוואה ר' אברהם ב"ר יעקב ז"ל: מחכמי אלג'יר, דיין הקהל, מגדולי פוסקי ההלכה באלג'יר, מרביץ תורה ומשורר, תשובות רבות כתב הרב ז"ל וסדרם וערכם בקונטרסים הנק' לפי שמות י"ב טורי אבני החושן: אודם, פטדה, ברקת וכו'. הרב הוא מגזע אנשי השם והיחוס, נין להרמב"ן זיע"א, וז"ל: וכן הסכים אדוני זקני הרמב"ן ז"ל (ראה שו"ת חוט המשולש, ג', סי' ה'), וכן נין להרשב"ץ ז"ל: וכן הסכים אדוני זקני הרשב"ץ ז"ל (חוט, ג', סי' א', ועוד). רבני קהילות וראשי מתיבתות מראש המערב ועד קצהו מבקשים הוראותיו ונשמעים לו, על שאלות מהעיר ג'רבה ראה (חוט, ג', סי' ב'–ז'), מהעיר פאס (חוט, ג', סי' ו') ועוד, עסק בהרבצת תורה ומגדולי תלמידיו היה ר' צמח ב"ר שמעון דוראן (ב"ר הרשב"ש) (ראה שו"ת יכין ובועז, ב', סי' י"ד בהוספה, ליוורנו תקמ"ב), פיוטיו נמצאים בספר קרוב"ץ כמנהג אלג'יר (ליוורנו תרכ"ה עמ' קכ"ד). באלג'יר, בדורות עברו עלצו באמירת הפיוט מר' אברהם ז"ל "מי כמוך" לפורים אדום של שנת ש"ב, הפיוט הוא: מי כמוך ואין כמוך... אדיר טובתך תמימה רמה, לאומתך שלימה ותמה, (קרוב"ץ, ליוורנו, תרכ"ב, דף קי"ט ע"ב). תשובות הרב ראו אור בשו"ת חוט המשולש, חלק ג', יתר התשובות אבדו ואינם וכפי שכתב זאת ר' יצחק מרעלי ז"ל: ודכירנא כד הוינא טליא כי מפי אדוני זקני הר' יצחק ג'ורנו ז"ל... שמעתי כי בלכת רבנו אברהם ז"ל לליוורנו להדפיס את חבוריו עמד על הספינה נחשול של ים ונאבדה התיבה אשר בה היו מונחים כתבי ידיו הטהורות והיו כמספר אבני חשן ובשמותם נקראו (ראה פרקים בתולדות יהודי בבל, ירושלים תשמ"ט, ח"ב, עמ' 556 מאת אברהם בן יעקב) בשו"ת פרי צדיק סי' ב' מוזכרת תשובה מחלק ספיר, הר"י עייאש ז"ל מזכיר בספרו בית יהודה תשובות מחלק נופך, חו"מ: י"א, כ', קובץ התשובות נופך שרד ונמצא באוסף ששון (ראה אהל דוד, ב', עמ' 765: שו"ת חלק א' למהר"א טווא זלה"ה וזה שמו נופך). בית כנסת עתיק מאד הנק' על שמו של הרב אברהם קיים היה באלג'יר עד לדור האחרון, לפי אגדה ראשונה נבנתה התיבה

מקרשי ספינה שבה הגיעו מגורשי קנ"א הקדושים, ולפי אגדה שניה התיבה נבנתה מקרשי ספינות מלחמה של קיסר אוסטריה וספרד המובס והמושפל בנמל אלג'יר. הרב חי בשנים ר"ע–ש"מ לערך / 1510–1580.

אבן טוואה ר' יעקב ב"ר אברהם ז"ל: מרבני אלג'יר, חסיד וקדוש, במו ידיו כתב מחזור תפילה עם נוסחאות מדוייקות ומסרו לבנו הגאון הרב אברהם הנז"ל (ראה הקהילות היהודיות באלג'יריה בין השנים 1300–1830, רמת גן, תשל"ה, עמ' 131). חי בשנים ר"מ–ש"י לערך / 1480–1550.

אבן טוואה ר' מרזוק ב"ר עמרם ב"ר אלעזר ז"ל: רב בתלמסאן תלמיד ר' יהודה כלץ הראשון, ספרא רבא בישראל, משורר שכתב פיוטים בלשון הקודש וביהודית ערבית, שקיל וטרי בהלכה עם הרב שמעון בן הרשב"ש ז"ל הרוחש לו חיבה רבה וכבוד וז"ל: אם אשכחך אשכח ימיני אם לא זכרתיך על יצועי, בראש המיות אדבר בשבחך... בראותי חן דבריך ונועם אמרותיך... בהם ששו בני מעי בקרבי הם הם העבירו יגוני מלבי... (שו"ת יכין ובועז, ב', סי' ב', מ"ו, מ"ח, מאת ר' שמעון בן הרשב"ש). חי בשנים ר"י–ר"פ לערך / 1450–1520.

אבן יעיש ר' ישראל ז"ל: רב ומורה צדק בעיר למדייא (מידיאה לשעבר), ישב בבית דין עם הדיין ר' מסעוד אשורקי (ע.ע.), פנה בשאלה בהלכה לאב"ד אלג'יר הרב מימון יאפיל ז"ל (אהל דוד, ב', עמ' 754). חי בשנים ת"מ–תק"י / 1680–1750.

אבן כספי ר' אבא מארי ב"ר יוסף ז"ל: רב מאלג'יר, משורר ומליץ שפיוטיו מפוזרים בכתבי רבני אלג'יריה (ראה אהל דוד, ב', עמ' 785), חי בשנים ר"ל–ש' לערך / 1470–1540.

אבן כספי ר' אבא מארי ב"ר נחמן ז"ל: רב ומורה הוראה וחכם הקהל הן בתלמסאן והן באלג'יר, סיני ועוקר הרים, למד בישיבת הריב"ש והרשב"ץ, העלה תשובות בהלכה על הכתב, והרשב"ש ראה לנכון לצטטם בתוך תשובותיו, וגם להעתיקם בשלמותם (שו"ת הרשב"ש סי' תר"ט, תנ"ב, תרי"ב). ר' אבא מארי המכונה דון אשתרוק בונפיל או בופיל אינו רק שואל דעתו של הרשב"ש בהלכה, כי אם נושא ונותן עמו, כפי שהרשב"ש מציין: ושאר התנצלותך אין כבודך צריך לו, שאין כדאי, שאין אנחנו אומרים קבלו דעתי, אלא נושאים ונותנים ובהכי רווחא שמעתא... (שו"ת הרשב"ש סי' תרי"ב וכן סי' תנ"ב–תנ"ג). נמנה עם ראשי קהל אלג'יר כי הרשב"ש קורא לו "הנשיא" (שם, סי' תמ"ט), תורה וגדולה במקום אחד. ר' אבא מארי משורר גדול היה (הוא כתב הקינה על מצבת הריב"ש) כמובא ע"י ר"י מרעלי וז"ל: בתים אלו כתובים על מצבת מורנו ורבנו הרב הגדול ריב"ש והם

יסוד אדוני זקני, הח' הש' ר' אבא מארי אבן כספי זלה"ה (צפנת פענח, עמ' 10, הערה 10) והרשב"ץ שהפליא לעשות גם בכתיבת שירים היה שולח לר' אבא מארי את שיריו: "וגם מורינו הרב הגדול הרשב"ץ זלה"ה היה שולח חרוזים אל מעלת אדוני זקיני החכם הגדול ר' אבא מארי זלה"ה בדברי שבח... ואדוני זקני היה משיב בבתים אלו... " (צפנת פענח, עמ' 7). שני שירים ממנו לכבוד מורו ורבו הרשב"ץ נדפסו בספר יבין שמועה (ליוורנו, תק"ד, דף כ"ב) להרשב"ץ, ר' אבא מארי חי בשנים ק"מ–ר"ך לערך / 1380–1460.

אבן כספי ר' יוסף ב"ר אבא מארי ז"ל: רב מאלג'יר, משורר ומליץ, פיוטיו הרבים מפוזרים בכתבי ובקבצי יהודי אלג'יריה (ראה בספר אהל דוד, ב', עמ' 785 וכן באוצר השירה והפיוט מאת י. דוידזון, ד', עמ' 400). חי בשנים ר"ס–ש"ל לערך / 1500–1570.

אבן כספי ר' יוסף ב"ר שלום ב"ר אבא מארי ז"ל: רב ומשורר קדמון באלג'יר, חי בימי הרשב"ץ ז"ל, פיוטים ממנו ראה אהל דוד, ב', עמ' 785 ועמ' 912, נדפס ממנו קינות בספר אורח מישור לר' יעקב רקח (ליוורנו תרכ"ג, דף י"ג) וכן בספר קשורים יעקב לרב הנ"ל, ליוורנו תרי"ח, דף ט"ו. חי בשנים ק"ע–ר"מ לערך / 1410–1480.

אבן כספי ר' שלום ב"ר אבא מארי ז"ל: מחכמי אלג'יר הראשונים ומורה הוראה בימי הריב"ש והרשב"ץ, בכתבי יהודי העיר מתואר ר' שלום כפוסק מובהק וז"ל: בתים אלו שלחם אדונינו וגאונינו מורינו הריב"ש זלה"ה אל מעלת החכם המובהק ר' שלום ב"ר אבא מארי אבן כספי לשבחו על דבריו בהוראה שהוציא מפלפולו... (ראה צפנת פענח, עמ' 33). חי בשנים ק"ל–ר' לערך / 1370–1440.

אבן כספי ר' שלמה ז"ל: מרבני אלג'יר, שימש כדיין בבית דינו של רי"ש צרור ז"ל, מוזכר בשו"ת פרי צדיק, סי' י"ג, חגר חרבו ללחום נגד דעות כת שבתאי צבי, חתום עם רבני העיר על חרם נגד ר' נחמיה חיון מכת השבתאים (ראה סוף "מלחמה לה' וחרב לה' מאת ר' משה חאגיז, אמשטרדם תע"ד), משורר שכתב תוכחה (ראה קטלוג כתבי היד בספרית בודליאנא (באנגלית) אוקספורד, 1886, טור 284), חי בשנים ת"ך–ת"צ לערך / 1660–1730.

אבן כספי ר' שמואל ז"ל: רב ודיין באלג'יר מבית דינו של הר' אברהם יאפיל ז"ל, חתום עם רבני העיר בהסכמה לספר יבין שמועה (ליוורנו תק"ד), וכן לספר עומר השכחה (ליוורנו תק"ח), וכן לספר בית יהודה (ליוורנו תק"ו), חתום על פסק דין בספר בית יהודה, ח"ב, סי' י"ט, ועל תשובה בהלכה בשו"ת דברי דוד

(אמשטרדם, תקי"ג) סי' ל"ח. וראה שו"ת בית יהודה, חו"מ, סי' מ"ב. רבה של אלג'יר הר"י עייאש ז"ל מכנהו "טובייאנא דחכימי מרגינתא דלית לה טימי..." (בית יהודה, או"ח, סי' י"ח). שמו כלול באשכבתא דרבנן למנחה של שבת בבית כנסת באלג'יר. חי בשנים ת"ס–תק"ל לערך / 1700–1770.

אבן סהל ר' יצחק ז"ל: החכם הקדמון מתלמסאן, הראשון הידוע מרבני העיר. הרב יונה אבן גאנח ז"ל, כתב: ויספר לי ר' יצחק בן סהל התלמסאני נ"ע כי ראה במצרים אנשים מאנשי הדקדוק תופשים על המשורר בדבר זה... (ספר הרקמה, פרנקפורט, תרי"ו, עמ' 123). חי בשנים תר"ל–ת"ש לאלף החמישי לערך / 970–1040 למספרם.

אבן פלאת ר' יוסף ב"ר יהודה ז"ל: רב בספרד ובפרובאנס מיוצאי קלעת בני חאמאד, באלג'יריה, מכונה "נר ישראל" ע"י רבינו הראבי"ה ז"ל, בתשובה אחת של הראבי"ה בעל ספר האשכול נמצא כתוב: "... שגרתי כתבי לחכם גדול אחד שבנרבונה ושמו ר' יוסף ב"ר יהודה מקלעת חמיה..."., החכם ר' ש. אסף משער שיש לקרוא "מקלעת חמאד" (ראה ספרן של ראשונים, ירושלים תרצ"ה, סי' ל"ב), פסקים מר' יוסף מוזכרים בשו"ת הראב"ד ובספר המנהגות לר' אשר מלוניל (שם). ר' יוסף היה בחיים בשנת 1160.

אבן צור ר' אפרים ז"ל: רב מאלג'יריה (ווהראן), עלה לא"י בשנת תקצ"ג בעליה הגדולה והמבורכת של יהודי אלג'יריה לאחר כיבוש ארץ מולדתם ע"י הצרפתים. ישב בצפת, מתואר החכם השלם והכולל (צפת, א', עמ' תע"ג), חתום על אגרות צפת (צפת, ב', עמ' ש"ד) חי בשנים תק"מ–תר"י לערך / 1780–1850.

אבן שאהן רבנו נסים ב"ר יעקב ז"ל: מחכמיה הקמאים של קלעת בני חאמאד וז"ל הרב סעדיה אבן דנאן: "ומגדולי תלמידיו (של ר' חושיאל) היה רבינו נסים ב"ר יעקב אבן שאהן מן קלעה חמאד" (חמדה גנוזה, עמ' כ"ט–ל"א, קאנגסברג, תרט"ז). ר' ישראל שציפנסקי מסכים עם ר' סעדיה אבן דנאן, עם שינוי קטן "עם אבדן מקומו (קירוואן) וישיבתו העביר רבנו נסים דירתו לקלעה חמאד שהיתה מיושבת יהודים ומקום תורה ולא רחוקה מקירוואן" (ספר "רבינו אפרים", עמ' 25 מאת י' שציפנסקי). החכם שציפנסקי מחזק הידיעה של רבנו סעדיה אבן דנאן, לאמור, אחר חרבנה של העיר קירוואן ופיזור היהודים בני הקהילה, השתקע רבנו נסים בעיר קלעת בני חאמאד שבאלג'יריה. נראה שקהילת העיר הזאת נבנתה מחרבנה של קירוואן. נראה שרבינו הרי"ף, איש קלעת בני חאמאד יצק תורה ע"י רבנו נסים וראה על כך ר' ש. אסף, תרביץ י"א, עמ' 232, הערה 15. (ח.ז. הירשברג לא ידע כלל על קלעת בני חאמאד בקורות חייו של רבנו נסים ז"ל ראה חיבור

יפה מהישועה, ירושלים תשי"ד, פרק המבוא). רבינו נסים למד תורה אצל אביו רבינו יעקב ז"ל מקירוואן וכן אצל רבינו חושיאל ובנו רבינו חננאל. ספריו הם: ספר המפתח של מנעולי התלמוד, וינה, תר"ז (1847) מגילת סתרים (קטעים מהחיבור נדפסו בהצופה לחכמת ישראל, ה', עמ' 177–193, ועוד), חיבור יפה מהישועה שזכה למהדורות רבות נדפס לראשונה בקושטא רע"ט / 1519 תחת השם מעשיות שבתלמוד וכן בפירארה שנת שי"ז ועוד, רבינו חי בשנים 990–1070 לערך.

ר' אברהם ז"ל: רב ומורה צדק קדמון ממסתגאנם, מוזכר בשו"ת הרשב"ש סי' קמ"א: "כי כבר אירע דבר זה בימי הקדומים ואסר להם החכם ר' אברהם נ"ע". לפי ההשערה "החכם ר' אברהם הכהן נ"ע" (מוזכר בשו"ת רשב"ש סי' ר"ל), הוא הוא "החכם ר' אברהם נ"ע" (המוזכר בסי' קמ"א). חי בשנים ק'–ק"ע לערך / 1340–1410.

אברהמי ר' מרדכי ז"ל: רבה של אל קלעא, יצק תורה ע"י הגאון הר' שלמה בר צמח דוראן המכנהו "תלמידנו" (חוט המשולש, א', סי' ב'), הקהילה באל קלעא מוזכרת פעם שניה בשו"ת בית יהודה, א', אה"ע, סי' ל"ב. יש להניח שאל קלעא זה הישוב מזרחה לעיר ענאבא בואכה גבול תוניסיה. חי בשנים ש"ל–ת' לערך / 1570–1640.

אג'ייני ר' רחמים יוסף ב"ר משה ז"ל: מרבני העיר צפרו (מרוקו), יצא ממקומו וממחיצתו וישב בתוניס ובקצמטינא (או קסונטינא) לעת זקנתו שב לעירו שבמרוקו. מוה"ר דוד עובדיה הי"ו כתב אודותיו: "רבי רחמים יוסף היה בקי בחדרי התורה, דרשן ובלשן... נסע למרחקים לעיר תוניס... העתיק לדפוס חלק מספר משכנות הרועים לר' עוזיאל אל חייאך... נשאר שם בתוניס שלושים שנה, מתוניס עבר לתורכיה ומשם חזר לקצמטינא וישב שם לכתוב פירוש על ההגדה של פסח בהשתתפות הרב אברהם חלימי בשם ויגד לאברהם (ליוורנו, תרכ"ב), שב לעיר צפרו והיה חבר בית דין וחתם בראש שיטה עם רבי רפאל משה אלבז, ר' חיים אליהו אביטבול ואחיו ר' רפאל ע"כ (קהילת צפרו, ד', קונטרס "תולדות רבני עיר צפרו" עמ' מ"ז). מצאנוהו חתום על פסקי דין (שו"ת דברי שלום, מקנאס, ת"ש, סי' מ"ד), כתב הסכמה לספר שופריה דיעקב (ירושלים תר"ע), יש ממנו שאלות בהלכה בשו"ת אשר לשלמה (ירושלים תרס"ו). חיבר ספרים: לפי ספריו (ירושלים תשל"ג), לפי ספרי (ירושלים תשל"), השמטות הרמב"ם (ירושלים תשל"ד), הרב נלב"ע בשנת תרנ"א / 1891. המשפחה (ג'ייני או אלג'ייני) מוזכרת בספרד בשטר שותפות בין סוחרים, אחד הסוחרים שמו בנימין המכונה מימון אלג'ייני (ראה גלות אחר גולה, ירושלים תשמ"ח, עמ' 314).

אדהאן ר' מסעוד ב"ר יצחק ז"ל: רב מאלג'יריה, חיבר הספר "יאתיו חשמנים" בשפתם היהודית ערבית של יהודי אלג'יריה (ליוורנו, תרמ"ו). ר' מסעוד כתב עוד שלושה חיבורים ותרגמם ליהודית ערבית: יחיה האדם (כללים של תורת הקבלה), מבקש אמונה (אמיתות דת ישראל), לבב חכמה (יסודות תורת הפילוסופיה), שלושת החיבורים לא הגיעו לידינו. הרב חי בשנים ת"ר–תר"פ לערך / 1840–1920 למספרם.

אדרעי ר' יחייא ז"ל: מחכמי תלמסאן, מפורסם בחסידות וביראת ה' טהורה, מכונה "החכם השלם החסיד העניו מרביץ תורה בעיר נעמי תלמסאן הלזו המהוללה כהה"ר יחייא אדרעי הי"ו חוטר מגזע הגאון מוה"ר משה אדרעי זצ"ל תלמיד הרמב"ם זיע"א", (אוצהמ"כ, ב', סי' תתע"ז). מצאנו בתלמסאן, ר' אהרן ב"ר משה אדרעי, ספרא רבא, חתום על שטרות משנת תר"י–תר"מ. חי בשנים תק"פ–תר"ס לערך / 1820–1900.

אוחנה ר' דוד ז"ל: רב בתייארת ובמסתגאנם בשנים תר"פ–תר"צ, החליף מכתבים רבים בדברי תורה והלכה עם הרב יוסף משאש רבה של תלמסאן (אוצהמ"כ, א', סי' תכ"ו, תע"ה; ב': סי' תרכ"ז, תר"ן, תש"ב ועוד). חי בשנים תר"ל–ת"ש לערך / 1870–1940.

אוחנה ר' נסים בנימין ב"ר סלימאן ז"ל: רב ודיין נולד בעיר למדייא (היא מידיאה) בשנת תרמ"ב, עלה עם הוריו לירושלים, למד תורה בישיבות חכמי המערב, הוסמך לרבנות ע"י הראשון לציון הרב יעקב שאול אלישר ז"ל. שימש רב של הקהילה הקטנה בעיר עזה, ובשנת תרע"א שימש כרב קהילת יהודי סוריה שבניו–יורק. משנת תרע"ה עד לשנת תרע"ט שימש רב הקהילה באי מלטה, לאחר מכן התמנה לרב הקהילה בפורט סעיד שבמצרים. משנת תרצ"ה עד שנת תש"ז שימש כאב בית הדין בקהיר וסגן הרב הראשי למצרים, בשנת תש"ז חזר לארץ ישראל והתמנה לרבה הספרדי של חיפה, תפקיד שמילא עד יום הפטירה בשנת תשכ"ב. ספריו הם: נא"ה משיב (ירושלים תשי"ח), דע מה שתשיב (ירושלים תשי"ט), תורת הזבח (ירושלים תשי"ט), תרי"ג מצוות (ירושלים חש"ד), תרגם מארמית לעברית המסכתות: קידושין (חיפה, תשכ"ח), כתובות (חיפה, תשכ"ט), בבא מציעא (חיפה, תשל"ב) הניח בכתובים תורת אמת (חידושי ש"ס) וכן תשובה כהלכה (שו"ת). נולד תרמ"ב נלב"ע תשכ"ב / 1882–1962.

אוחנונה ר' דוד ז"ל: רב ומורה צדק בגרדאייא בשנים תר"ן–תר"ע, מוזכר ברשימת התורמים להדפסת ספר ארץ חיים (ירושלים תרס"ח), חי בשנים תר"י–תר"צ לערך / 1850–1930.

אזוביב ר' יוסף ב"ר דוד ז"ל: רב, חסיד גדול, מקובל ומרביץ תורה בעירו אלג'יר מתואר: "הרב החסיד איש האלהים חשוב ומקובל מר מצרפי כמה"ר יוסף אזוביב זצ"ל... (ר' א. בושערה בספרו ברית אברהם, דף קכ"ב ע"א, ליוורנו תקנ"א). חידוש תורה ממנו מובא ע"י תלמידו החשוב ר' מכלוף עמאר ז"ל (ראה קונטרס דרושים, דרוש ה', מצורף לספר פי צדיק, ליוורנו תקי"ט). ר' יוסף ז"ל הוא אחיו של ר' סעדיה הנזכר להלן, הריץ שאלות בהלכה לרב רפאל ידידיה ש. צרור ז"ל ראה פרי צדיק סי' י"ז. חי בשנים ת"י–ת"פ לערך / 1650–1720. עלה לאר"י בשנת תס"ו ונלב"ע בירושלים (ראה אנציקלופדיה לתולדות חכמי א"י, ג', עמ' ר"ן, מאת ר' יעקב גליס).

אזוביב ר' יוסף ב"ר נהוראי ז"ל: דיין ומו"ץ, ר"מ ור"מ אלג'יר ראה הקדמת הרב המו"ל ספר קול יהודה (ל. תקנ"ג), מרביץ תורה בישראל (אחד מחשובי תלמידיו הוא ר' עמרם עמאר), צאצאיו מציינים אותו תלמודי עצום "תורה ותלמוד וארבעה טורים בפיו שגורים" (הקדמה לספר תוכחות מוסר ליוורנו תרל"א), מקובל הנמנה עם חבורת המקובלים בראשות הרב אברהם טוביאנה ז"ל, כתב הקדמה נפלאה לכבוד מו"ר הגאון ר"י עייאש (ראה ספר מטה יהודה, ליוורנו תקמ"ג), חתום על הסכמה לשו"ת זרע יעקב (ליוורנו תקמ"ד), כן כתב הסכמה לכבוד מר חמיו הגאון הרב דוד ח.ש. חסאן ז"ל בראש ספר מכתם לדוד (ראה ספר קדשי דוד, ליוורנו תקנ"ב), חיבר ספר ימים אחדים (ליוורנו, תק"ן). נתבש"מ בשנת תקנ"ד.

אזוביב ר' יוסף ב"ר מרדכי ב"ר יוסף ב"ר נהוראי ב"ר סעדיה ב"ר נהוראי ז"ל: רב באלג'יר, נכדו של הרב יוסף הנז"ל, חמישי בקודש להרב הגדול, הדיין ר' סעדיה אזוביב ז"ל, הביא לבית הדפוס חיבור תוכחות מוסר למ"ז הר' סעדיה אזוביב (ליוורנו תרל"א), כתב חידושים על התנ"ך ועל מאמרי חז"ל "הקדמות" הנה הם בראש ספר תוכחות מוסר, וכן כתב חידושי תורה תחת הכותרת "הוסיף מדיליה" (סוף הספר הנ"ל). נלב"ע שנת תר"ן / 1890.

אזוביב ר' נהוראי ז"ל (הראשון): דיין באלג'יר, אבן הראשה לבני המשפחה הרמה, משפחת אזוביב באלג'יר, חתנו של הרב סעדיה זוראפא זצ"ל, מתואר ע"י יוצאי חלציו: החכם השלם הדיין המצויין והכולל מבני המלכים ושרי הפרתמים... (הקדמת ר' יוסף ז"ל המו"ל ספר תוכחות מוסר), חי בשנים ש"ע–ת"ן לערך / 1610–1690.

אזוביב ר' נהוראי ב"ר סעדיה ז"ל: מחכמי אלג'יר דיין ואב"ד לאחר יציאת הגאון ר' יעקב בן נאיים מאלג'יר, משורר ומליץ גדול, בעל לשון צלולה וסגנון בהיר

וציורי מעשה ידי אמן עיין בהקדמותיו לספרי רבני אלג'יר, פיוטים ממנו ליום פורים שני של שנת תקל"ה בתוך קרוב"ץ כמנהג אלג'יר, כתב שירים בלשון הקודש וביהודית ערבית, כתב פירוש לספר הקרוב"ץ הנ"ל (ליוורנו תקס"ג), בלשן ודרשן עצום ומוכיח בשער (יהודי אלג'יר חיבבו מאד דרשות הרב ז"ל כינו אותם "דברי ירמיהו הנביא"), חתום ראשון עם רבני אלג'יר בהסכמה לשו"ת זרע יעקב (ליוורנו, תקמ"ד), כן חתום ראשון על פס"ד (שם, סי' כ"ז), הקדמה ממנו לספר פי צדיק (ליוורנו, תקי"ט) וכן לספר מגן אבות (ליוורנו תקכ"ג), וכן לשו"ת זרע יעקב, וכן לספר לחם יהודה. ערך והוציא לאור סדר תפילות ופיוטים חכמת המסכן (ליוורנו תקל"ב). נלב"ע בשנת תקמ"ה / 1785.

אזוביב ר' סעדיה ב"ר דוד ז"ל (הראשון): רב מאלג'יר משורר ומליץ חסיד וקדוש, עלה לארץ ישראל בשנת תס"ו (ג', י"א), נלב"ע בירושלים כפי שכתב ר' אברהם בושערה ז"ל: "תפארת בחורים החכם הותיק חסידא קדישא כה"ר סעדיה זצ"ל... שנתבקש בישיבה של מעלה תוככי ירושלים... (ברית אברהם דף קפ"ב ע"א), ר' אברהם מביא חידוש תורה מר' סעדיה (שם), (בדברי ר"א בושערה יש רמז כי ר"ס נלב"ע צעיר לימים ב"מ). ר' יעקב גליס, בספרו אנציקלופדיה לתולדות חכמי א"י, ג', י"א לא הבחין בין שני ר' סעדיה אזוביב: ר' סעדיה הדיין שהניח כתבים רבים בהלכה ובש"ס שהגיעו לידי הגאון ר"י עייאש ז"ל, ור' סעדיה שזכה לעלות לאר"י.

אזוביב ר' סעדיה ב"ר נהוראי ז"ל (השני): מחכמי אלג'יר, דיין בבית דינו של הגאון ר' ידידיה שלמה צרור ז"ל המתארו: "רבא דעמיה שרי נהורא... הח' הש' הדיין כמוהר"ר סעדיה אזוביב זלה"ה.. (שו"ת פרי צדיק, תק"ח, סי' י"ח), חריף ובקי ה"מפורסם בעיון עומק ההלכה" (הקדמה לספרו תוכחות מוסר), מתנגד לכת שבתאי צבי וחתם על כך עם רבני אלג'יר בסוף ספר מלחמה לה' וחרב לה' (אמשטרדם תע"ד), ידיו רב לו בחכמת הלשון, חיבר שירים, הניח חידושים בהלכה כפי שכתב הגאון הר"י עייאש "ואחר זה בהיותי פה ארג'יל יע"א באו לידי חידושי הח' הש' הדיין כמה"ר סעדיה אזוביב ז"ל ומצאתי שכתב כן בדקדוק... (לחם יהודה, ח"א, פרק ד', דין ג'). הרב סעדיה ז"ל חיבר ספר תוכחות מוסר שנדפס בליוורנו שנת תרל"א, יש לו קונטרס חידושי תורה, וחידושי הלכה, שיר חדש פי' לספר תהילים (כ"י). גזירות נוראות עברו על בני קהילת אלג'יר בימי הרב סעדיה, שתים מהן זכר הרב סעדיה וז"ל: המלכות "גזרה על קהלינו ממון רב... מתחבטים, מצטערים, מתאוננים בפרעון הסך הגדול שגזרה עליהם המלכות במשך ארבע שנים... לא שלונו ולא שקטנו ולא נחנו... גזרה המלכות לנתוש ולנתוץ להאביד ולהרוס כל בתי כנסיות שבעיר ובאו המון גוים לבית כנסת רצים ומתרוצצים להרוס בית מקדשנו... ואח"ך עמדו גדולי המלכות ומיחו ביד מושל העיר... ושלח שליחים אחרים לבטל גזרת ההרס והסתירה... (הקדמה לספר תוכחות מוסר).

האגדה מספרת שהגזירות התבטלו בזכות תפילות ראשי העדה זיע"א וחד מיניהו הרב סעדיה זיע"א. נתבש"מ סביב שנת תפ"ה / 1725.

אזולאי ר' אליהו ז"ל: מרבני אלג'יר, מוזכר בין רבני העיר (ראה שו"ת שמו משה, אזמיר תרל"ב, סי' כ"ב מאת ר' משה פארדו). חי בשנים תק"פ–תר"ן לערך / 1820–1890.

אזולאי ר' אליעזר ב"ר אברהם ז"ל: ספרא רבא, מרבני תלמסאן היה סופר שטרות וסת"ם בשנת תק"ן נמצא חתום באיזה שטרות, נזכר במכתב אחד ששלח ס"ת מעשה ידיו לעיר נדרומא (אוצהמ"כ, ב', סי' תתע"ז). חי בשנים תק"י–תק"פ לערך / 1750–1820.

אזולאי ר' סעדיה ז"ל: רב באלג'יר ורב החברה קדישא, מתואר "המו"ן מוצנ"ע כה"ר סעדיה אזולאי" (ראה סוף המבוא לספר חסד ואמת, א', אלג'יר, תרמ"ח, שמועה ממנו מוזכרת בפרק דיני דרשות, הערה י"ז, סוף ספר חסד ואמת הנ"ל). ראש חב' קדישא באלג'יר היה נקרא "ארבי דלחוברה". נלב"ע לפני שנת תר"ס / 1900.

אזנאתי ר' רפאל ז"ל: רב מאלג'יריה, עלה לארץ ישראל בשנת תקפ"ט, בעליה הגדולה והמבורכת של יהודים מאלג'יריה לאחר שנכבשה הארץ ע"י הצרפתים, השתקע בצפת, ונמנה עם רבני הקהל (ספר צפת, א', עמ' תע"ג). חי בשנים תק"מ–תר"י לערך / 1780–1850.

אזנאתי ר' שלמה ז"ל: מרבני אלג'יר (היא דזאייר), רב מקובל המפיץ תורת הסוד, ר' אברהם טוביאנה מתארו "החכם השלם המקובל הנאמן" (ראה בהקדמת ספר חסד לאברהם אזמיר תקכ"ד) במהדורת ספר זה, מנטובה תקמ"ג, מוזכר ר' שלמה בברכת המתים, מכאן שהר' שלמה נלב"ע לפני שנת תקמ"ג.

אזראד ר' שלמה ב"ר אברהם ז"ל: רב מאלג'יר, מסופרי דווקני, בקי גדול במנהגים הרבים מאד של קהילת אלג'יר, מומחה להלכות עיבור ומולד, חיבר ספר קטן מאורי אור (אלג'יר תרנ"ג), כן ערך לדפוס ספר קטן על סימנים ואותות השמים ליקוי מאורות, עונות השנה, תקופות, ועוד הנק' רעשים ורעמים (אלג'יר תרנ"א); כתב חיבור על מנהגי בית כנסת הגדולה באלג'יר (ראה אהל דוד, ב', עמ' 397), אור המנורה (כללים מדעיים), ועוד. נולד בעיר בלידא בשנת תקפ"ד (בשנת תקפ"ה רעידת אדמה הרסה העיר ובכתבי יהודי אלג'יר היתה שנת תקפ"ה שנת "אזנזלא דלבלידא" "רעש בלידא", ברעש זה נספו רבים מבני הקהילה ראה (תולדות חכמי תוניס, עמ' ר"ב–ר"ג) נלב"ע סביב שנת תרס"ה / 1905.

אטבול ר' חיים ז"ל: רב בווהראן, מרביץ תורה, הוציא לאור פיוט מי כמוך מאת הרב מסעוד דרמון לפרסום נס הצלת יהודי ווהראן מידי מוסלמים בימי כיבוש העיר ע"י הצרפתים בשנת 1830, כתב לפיוט הקדמה ביהודית ערבית ראה מי כמוך (חמ"ד תרס"ו). ר' חיים חתום עם רבני ווהראן על פסק, ראה ספר קול תחנה וקול טחנה (ירושלים תרע"ב) מאת ר' ח.מ. בן נאיים ז"ל. ר' חיים מוזכר בספר בנפש דוד דף כ"א מאת הגאון ר' דוד הכהן סקלי ז"ל (ע.ע.) (ספר בנפש דוד נדפס עם ספר קרן לדוד במקנאס, שנת תש"ו). ר' חיים הוא נכדו של הרב הדיין ר' חיים קצבי ז"ל. נלב"ע סביב שנת תרפ"ה / 1925. משפחת אטבול מוזכרת בשו"ת יכין ובועז, א', סי' נח: ר' שמואל ב"ר מרדכי אבי אלטבול, ע"ש.

אטראני ר' שמואל ב"ר משה ז"ל: רב בקצמטינא (או קסנטינא), החליף מכתבי הלכה עם הרב צמח בן הרשב"ש ז"ל (ראה יכו"ב, א', סי' י"ב–כ"ב, נ'–נ"א, קמ"ג). במכתב אחד ר' שמואל שאל את רבה של אלג'יר על יהודי קנאי לדבר ה' שגזז שער ראש אשה לא כשרה, אסף את השיער על נס, הוליכו בשווקים וברחובות קצמטינא, לגנותה ברבים, אם עשה כדין או לא? חי בשנים ר'–ר"ס לערך / 1440–1500.

אייזנבט ר' משה ב"ר זאב ז"ל: רב קהילות אלג'יריה מטעם הקונסיסטוואר בצרפת, כיהן בקצמטינא משנת 1928 עד שנת 1932, ובאלג'יר משנת 1932 עד 1958. חתום על תשובה בספר שו"ת ר' א. הלוי פיינגעהרוט ז"ל (ירושלים תשכ"ד) סי' מ"ב, פרסם בצרפתית מחקרים על תולדות יהודי אלג'יריה וצפון אפריקה. יהודי אלג'יריה זוכרים לרב ניהול משא ומתן קשה ומסובך עם הרשויות בשנות המלחמה העולמית השניה, משא ומתן לשמירה על זכויות יסוד עבור בני הקהילה. נלב"ע בשנת 1958.

איראי ר' אברהם ב"ר יצחק ז"ל: הרב נפתלי הכהן כתב בספרו אוצר הגדולים אלופי יעקב (חשומ"ד), ב', עמ' ס"ד וז"ל: מחכמי אפריקא בעיר תהרס. בשנת תש"ן–ת"ת (לאלף החמישי) נמצאו שאלותיו בתשובות הגאונים מן רב האי גאון ז"ל, תהרס זו תהרת היא תייארת של היום, אם כן, ר' אברהם הוא מראשוני הרבנים הקדמונים הידועים לנו באלג'יריה, (ראה תשובות הגאונים, שערך הרכבי, ברלין תרמ"ז, חלק ד', סי' ט"ז). חי בשנים 990–1040 למספרם.

אל אטראני ר' יצחק ז"ל: רב בקצמטינא (או קסונטינא), שאל את הרשב"ש בענין איסור והיתר והרשב"ש מכנהו המשכיל (שו"ת הרשב"ש סי' רצ"ו). חי בשנים ק"פ–ר"ן לערך / 1420–1490.

אל לענקרי ר' משה ז"ל: רב מאלג'יר עלה לצפת בשנת תקצ"ח, בעליה הגדולה והמבורכת של יהודי אלג'יריה לאחר כיבוש אלג'יריה ע"י הצרפתים. (ראה ספר צפת, א', עמ' תנ"ו).

אלמסילי ר' בן אלגסוס ז"ל: רב קדמון, מוצאו מהעיר מסילא דרומית לעיר בורג' בוערירג', (ראה ספר תולדות היהודים באפריקה הצפונית, ח"א, עמ' 352, הערה 38), יצק תורה ע"י רבינו נסים בר' רבינו יעקב. הרב בן אלגסוס כתב חיבור בענייני תפילה, הרמב"ם עיין בו ומזכירו בתשובה וז"ל הרמב"ם: "וככה כתב זה המאמר אבן גאסוס נ"ע תלמיד רבנו נסים בספרו שחיבר בתפלה ובלי ספק שהוא מצוי אצלכם..." (תשובות הרמב"ם, הוצ' א'. פריימן, סי' פא). חי בשנים 1020–1090 למספרם לערך.

אל תוואתי ר' יצחק ז"ל: רב ממחוז תוואת במדבר סהארא באלג'יריה, מוזכר בתעודה מהגניזה הקהירית משנת תתקצ"ה / 1235 למספרם (ראה ספר "היהודים בסאהארה" (בצרפתית), מאת יעקב עולייל, פאריז 1994, עמ' 73).

אלאשקר ר' יהודה ב"ר משה ב"ר יהודה ב"ר שמואל ז"ל: רב במסתגאנס חסיד וקדוש בחייו ובמותו, הגיע למסתגאנם עם מגורשי שנת רנ"ב, כתב שיר שבח לכבוד ספר צפנת פענח לאחיו החכם המקובל ר' יוסף ז"ל (ספר צפנת פענח, מהדורת משה אידל, דף 229), ועוד. ציון הקבר של הרב מקודש בעיני יהודי מסתגאנם והסביבה. חיבר ספר דרך חיים (כ"י, ראה אוצר הגדולים, ד', עמ' שי"א). חי בשנים ר"ך–ש"צ לערך / 1460–1530.

אלאשקר ר' יהודה ז"ל: רב בתלמסאן ומרביץ תורה חשוב, מגדולי תלמידיו הגאון ר' חיים בלייח ז"ל רב העיר. חי בשנים תק"ס–תר"ל לערך / 1800–1870.

אלאשקר ר' יוסף ב"ר משה ב"ר יהודה ב"ר שמואל ז"ל: מחכמי תלמסאן, מקובל אלהי, משורר גדול, מרביץ תורה כפי שכתב בראש ספרו צפנת פענח וז"ל: ... שאל נשאל מעמדי מבני הישיבה ובראשם... אחי וראש הח' הנבון ר' יהודה.. והח' הנ' ר' יהודה בן... ר' שלמה כלץ (צפנת פענח, מהדורת צילום כ"י ע"י משה אידל, ירושלים, תשנ"א, דף י"ג ע"א), מוצאו מספרד ובא לתלמסאן עם מגורשי שנת רנ"ב: ואני הצעיר יוסף ב"ר משה... הבא מגזירת אשבילייא לקצה ארץ ספרד... מאלקה ומשם טלטלנו הש"י אחר שיצאנו ועזבנו בתינו וממונינו ובאנו לעיר תלמסאן עם גירוש היהודים אשר בקשטילייא. בתלמסאן הרב ידוע בשם "ארקאייז" (העמוד, לאמור שהרב הוא אחד מעמודי הקהילה). מקום קבורתו היה מוקד עליה לזיירא של רבים מבני תלמסאן והמחוז, והרב שלמה זרקא ז"ל בהקדמה לספרו

זבחי תרועה (ליוורנו תרכ"א) כתב "ר' יוסף אלשקאר ב"ר משה הנק' רבינו הקדוש". שיר מר' יוסף אלאשקר מודפס בסוף ספר יבין שמועה (ליוורנו תק"ד). ר' יוסף משאש ז"ל בספרו אוצהמ"כ, ב', עמ' קכ"א–קכ"ב כתב כי ר' יוסף מחבר ספר אברך ועוד הוא לא ר' יוסף מחבר ספר צפנת פענח, ע"ש. ספרי הרב הם: צפנת פענח, ספר מרכבת משנה, ספר אברך, ספר עדות ביהוסף, ספר רפואת הנפש, ספר פורת יוסף, ספר התפוח, ספר דרך עץ חיים. חי בשנים רכ"ה–ש' לערך / 1465–1540.

אלאשקר ר' יצחק ב"ר דוד ז"ל: רב ומשורר מתלמסאן, בראש אחד מפיוטיו כתב: יסדנו אותו בהיותנו באלמשוור לתפ"ץ ונעורר בו מה שאירע לנו בשעת תקס"ה ליצירה אשורר השירה לאל נאזר בגבורה... (אהל דוד, ב', עמ' 893), רמז יש כאן למאורעות תלמסאן של שנת תקס"ה. חי בשנים תק"ך–תק"ץ לערך / 1760–1830.

אלאשקר ר' ישועה ז"ל: מרבני תלמסאן, מוזכר בפנקס ר' סעדיה בן סידון (מובא ברשימת ר' יצחק רוש).

אלאשקר ר' משה ב"ר יהודה ב"ר שמואל ז"ל: רב, רופא במקצועו, משורר, וז"ל הר' יעקב נפתלי הכהן: "מחכמי אלג'יר קרובו של מה"ר משה אלשקר ז"ל הנודע ואביו רבי יהודה היה מיוצאי ספרד שנת קנ"א, יש ספר כ"י ממנו באוצה"ס דיני שחיטה ובדיקה בדרך שיר וחרוז" (אוצר הגדולים, ז', עמ' כ"ד) ר' משה חיבר שיר בדיני שחיטה ראה צפנת פענח, ירושלים, תשנ"א, עמ' 12. ר' משה ב"ר יהודה הוא לא מחכמי אלג'יר כי אם מחכמי תלמסאן וקרובו הוא ר' משה ב"ר יצחק אלשקר בעל השו"ת הידוע (ראה שו"ת יכו"ב, ב', סי' כ"ג) שבא מספרד לתוניס, והשתקע במצרים. חי בשנים ק"פ–ר"ס לערך / 1420–1500.

אלאשקר ר' שלום ז"ל: רב ואב"ד בתלמסאן, נזכר בשו"ת משפט וצדקה ביעקב לר' יעקב אבן צור, א, סי' ר"ע (אוצהמ"כ, ב', עמ' קכ"ב). חי בשנים ת"מ–תק"י לערך / 1680–1750.

אלבאז ר' יוסף ז"ל: מרבני גרדאייא, נולד בעיר דמנאת (מרוקו), השתקע באלג'יריה, בקי בתורת הנסתר, בערוב ימיו עלה וחי בירושלים ת"ו, ערך והו"ל "סדר פסח ומילה..." (ליוורנו תרס"ב, תוניס תרצ"ב), נלב"ע בירושלים בשנת תר"צ לערך / 1930.

אלבו ר' חיים מסעוד ז"ל: רב ומרביץ תורה באלג'יר, רבו המובהק של הגאון הרב ח.ד. שלמה זוראפה ז"ל מגדולי הפוסקים האחרונים באלג'יר, על הסמיכה

וההסמכה ראה שו"ת שער שלמה סי' מ"ג, סי' מ"ו. חי בשנים תק"ך–תק"ץ לערך / 1760–1830.

אלבו ר' ישמעאל ב"ר אליהו ז"ל: פייטן ומשורר, לפרנסתו היה "מסדר חברת לחארא" (מסדר בבית כנסת בשכונת לחארא באלג'יר) היינו שליח צבור, הגיה וערך קונטרס רוממות אל (אלג'יר תרנ"ג), פיוט ממנו ראה שם עמ' 17. חי בשנים ת"ר–תר"ע לערך / 1840–1910.
כתב ר' יצחק מרעלי: הוראת השם הערבי אל חארה הוא רובע היהודים... אדוני אבי ז"ל הגיד לי כי שמע מאבותיו ז"ל כי בהיכל קדוש זה (בית כנסת לחארא) ראה הרשב"ץ זי"ע את הריב"ש זי"ע בפעם הראשונה בבואו, לאלג'יריה ביום ט' באב, (צפנת פענח, עמ' 13).

אלבחר ר' עיוש ז"ל: רב בתלמסאן בקי גדול בש"ס ובפוסקים, ספרא רבא, חתום על מעשה בית דין רבים, חי במחצית הראשונה למאה הששית (אוצהמ"כ, ב', עמ' ק"א) תק"י–תק"ץ 1750–1830. באותה תקופה מצאנו חתום בפנקס קהילת תלמסאן ר' יוסף אלבחר ז"ל (נראה שהם אחים).

אלהבוז ר' יעקב ז"ל: רב בתלמסאן, סופר סת"ם מסופרי דווקני, חי בשנים ש"פ–ת"מ לערך / 1620–1680, אחי ר' יעקב שמו ר' יהודה, וכאחיו גם הוא סופר מובהק (אוצהמ"כ, ב', עמ' ק). בקהילת דבדו הקרובה יחסית לתלמסאן השם אלהבוז היה שם כינוי לענף אחד מבני הכהנים שם, וראה ספרי הקטן יחס דבדו החדש, ירושלים תשנ"ז, עמ' 82 (האם בני משפחת אלהבוז הם כהנים?).

אלהבוז ר' סעדיה ז"ל: רב מאלג'יריה מוזכר בשטר משנת תק"מ (אוצהמ"כ ב', סי' תתע"ז) יש מהרב חיבור על טעמי הלכות המועדים (כ"י סימנו 39493 במכון לתצלומי כ"י), ובספר מלכי רבנן דף ק"א ע"ב מוזכר הר' סעדיה בעיר תאזא שבמרוקו, יש להניח שמדובר בחכם אחד שישב בתלמסאן ובתאזא. חי בשנים ת"ק–תק"פ לערך / 1740–1820.

אלזרע ר' חיים ז"ל: רב בעיר סעידא (לאחר פטירת הגאון ר' אליהו בן גיגי ז"ל) ובעיר אינקרמן (היום היא וואד רחיו), שאל דבר הלכה מהרב מסעוד הכהן (ראה שו"ת פרחי כהונה, קזבלנקה תש"ח, אה"ע סי' י"ב). חי בשנים תר"ן–תש"ך לערך / 1890–1960. נחום סלושץ כתב בספרו "הכהנים באי ג'רבה" שבני משפ' אלזרע הם כהנים.

הרב אליהו ז"ל: מרבני תלמסאן, שימש ברבנות עם ר' משה שוראקי מתואר "החכם כה"ר אליהו", הרב שלמה צרור כתב לו תשובה בהלכה, מוזכר בשו"ת חוט המשולש, ב', סי' י"ב. חי בשנים ש"ל–ת"י לערך / 1570–1650.

אלכבאש ר' חיים ז"ל: רב ומו"ץ בעין תמושנת בשנים תר"ן–תר"ע לערך, (ראה הקדמה מאת הר' דוד אבן כליפא ז"ל לשו"ת פרחי כהונה, מהדורה ב', ירושלים, תשמ"ד) תרם להדפסת ספר בית שלמה, ח"א, ירושלים תרנ"ב מאת ר' א. ש. פרידמן. חי בשנים ת"ר–תר"פ לערך / 1840–1920.

אלמאליח ר' יהודה ב"ר מרדכי ז"ל: רב, מורה הוראה ומקובל ממרוקו, בערוב ימיו נראה שחי בווהראן, מצאנוהו משמש רב קהילת בני מערבא שבווהראן ראה שטר עדות משנת תקצ"ז בווהראן (R.E.J, 34, p. 129), הר' א. אנקאווא מתארו: "האיתן אותו צדיק הרב המופלא המפורסם בנגלה ובנסתר כמוה"ר יהודה אלמאליח ז"ל (הקדמה לספרו זבחים שלמים). כתב חידושי תורה והלכה, החיבור על התורה מוזכר ע"י ה"ר אנקאווא ז"ל בספרו מלל לאברהם, ח"א, ריש פרשת קרח, וחיבור בהלכה היה בידי הגאון הר' פארוז קרסיינטי ז"ל (ראה ספר גושפנקא דמלכא, ליוורנו תרכ"א, דף ק"כ). חיבר לחם יהודה, כ"י סי' 22761, מכון לתצלומי כ"י, ירושלים. חי בשנים תק"מ–תר"י לערך / 1780–1850.

אלמאליח ר' יצחק ב"ר שלמה ז"ל: רב בעיירה עין לכיחל ובסבדו (מחוז תלמסאן), מו"ץ ודיין בתלמסאן ובפאריז, שקיל וטרי בהלכה עם הגאון הר' מסעוד הכהן ז"ל מחבר שו"ת פרחי כהונה, עם הדיין ר' רפאל צרפתי באוג'דא, עם מורו ר' יוסף משאש (ראה בספרו שו"ת שיח יצחק), בשנת 1962 הגיע לצרפת וישב בפאריז לדון ולהורות. חיבר ספר שאלות ותשובות: שיח יצחק (ירושלים תשמ"א), נולד במרוקו בשנת תרס"ו נלב"ע בשנת תשל"ד.

אלמדיוני ר' יעקב ז"ל: רב ומורה צדק בתלמסאן, ובווהראן, דרשן מפורסם, צדיק ידוע בתמימותו, בקי בתורת הנסתר "סובר הרזים" (שו"ת כרם חמר, א', סי' נ"ו), שמו הטוב הגיע למרחוק "דבריו נשמעים שייף עייל שייף נפיק ורוח הבריות נוחה הימנו" (ספר מלל לאברהם, ב', דף ר"י), וגם רבה של תלמסאן ר' שמואל קרסינטי ז"ל מוקירו מאד: "נהנינו מתורתו בהיות שכינתו שורה בעיר עז לנו תלמסאן" (ראה אוצהמ"כ, ב', עמ' ק) וזקני תלמסאן "מספרים הרבה מחסידותו חכמתו ומתק דרשותיו" (שם). חתום עם דייני ווהראן בשנת ת"ר, על שטר בית דין ועל תשובה בהלכה (ראה שו"ת כרם חמר, ב', דף ע"ג ע"ב). ר' דוד אשכנזי ז"ל כתב שהר' יעקב השאיר כת"י, אולם כ"י אבדו, ברשותו של הרב ז"ל היה אוצר ספרים שהניח בעזבונו לתופשי התורה (אוצהמ"כ, ב', עמ' ק'), יש ממנו חיבור על

התלמוד, הרב הו"ל מחדש מחזור תלמסאן. נולד בתלמסאן בשנת תקס"ה נתבש"מ בשנת תרכ"ז / 1805–1867 (בשנה ההיא נלבע"ו בווהראן תשעה רבנים, מראשי עם קודש, ראה מלל לאברהם, ב', דף ר"י, מאת הרב אברהם אנקאווא ז"ל).

אלמלקי ר' שלמה ז"ל: רב מחכמי אלג'יריה (תלמסאן?), משורר ומליץ, חיבר שיר לכב' הרב יעקב ב"ר יוסף גבישון ז"ל מחבר הספר דרך השכל (כ"י שאבד, חע"ד) וז"ל ר' אברהם גבישון "וכראות חכם אחד היה בדורו שמו ר' שלמה אל מאלקי כח הספר ויופיו שורר שבח לספרו ולמחברו... שנת ועמד ורע"ה בעוז ה' צבאות... (עומר השכחה, ליוורנו,תק"ח, קל"א ע"א). חי בשנים ר"ל–ש"י לערך / 1470–1550.

אלנקווה ר' יוסף ב"ר דוד ב"ר אהרן ז"ל: מרבני אלג'יר נולד לאביו ר' דוד בשנת תרל"א, והוא נצר למלוב"ן ר' אפרים אנקאווא זלה"ה. למד תורה בתלמסאן אצל הר' ח. בלייח ז"ל המתארו "הרב החכם בנגלה ובנסתר". חיבר ספר שומע יוסף (ירושלים תר"ס, וכן תרס"ז). ר' יוסף נחשב לרב משכיל, המשלים עם רוח הקידמה המנשבת בקהילות ישראל באלג'יריה מימי ארגון הקהילות במסגרת הקונסיסטוואר בשנות ת"ר! חי בשנים תר"ך–תר"צ לערך / 1860–1930.

אלנקווה ר' שלמה ז"ל: רב בתלמסאן, פנה בשאלה לרבה של אלג'יר הר' שלמה בר צמח ז"ל (שו"ת, חוט, א', סי' ז). יש שכתב שהרב שלמה הוא מיוצאי חלציו של המלוב"ן הרב אפרים אנקאווא ז"ל, חי בשנים ש"י–ש"פ לערך / 1550–1650.

אלפאסי ר' יעקב ז"ל: רב מקלעת בני חאמאד (דרומית לעיר בורג' בו ערירג'), אבי רבינו הרי"ף ז"ל, ר' ישראל שציפנסקי כתב: "נראה שלא נטעה אם נציין את ר' יעקב כאיש קלעה... ואולי אף נפטר בקלעה חמאד" (ספר רבינו אפרים, ירושלים, עמ' 27).

אלפאסי ר' יצחק ב"ר יעקב ז"ל: המאור הגדול, נר ישראל, רבינו הרי"ף המתואר ע"י רבנים בני דורו: "מה יאמר הרב העניו, מופת הדור ויחידו, מרנא ורבנא ר' יצחק בן כבוד מרנא ר' יעקב נ"ע..." (ראה שו"ת מופת הדור, סי' קע"ב–קצ"ט, אמשטרדם תקכ"ה), ארבע מאות שנה לאחר פטירת רבינו, בימי הדפסת המהדורה הראשונה של ספרו הגדול "הלכות הרי"ף" מתואר רבינו: "המאור הגדול ראש המדברים בהוראת התלמוד, אחר סוף ההוראה" (סוף מסכת שבועות, הלכות הרי"ף, קושטא רס"ט), ועוד תלמיד תלמידו הראב"ד בספר הקבלה כתר לו כתרים: ... וחזר כח התלמוד בארץ ספרד והיו שם חמשה רבנים ושמותם כולם יצחק... גדול מכולם רב יצחק ב"ר יעקב בן אלפאסי מן קלעה חמאד ותלמידו של ר' נסים ברבי יעקב ור' חננאל... והוא העמיד תלמידים הרבה ויצא טבעו בכל

העולם וחבר הלכות כמו תלמוד קטן ומימות רב האיי לא נמצא כמוהו בחכמה... (ספר הקבלה בתוך סדר החכמים וקורות הימים, אוקספורד, תרמ"ח, א', עמ' 73–76). מקום הולדתו של רבינו, היכן? המקור המוסמך הוא הראב"ד המגלה כי הרי"ף מקום הולדתו היא קלעה חמאד. להוי ידוע כי בארצות המערב, נמצאים לרוב ישובים בשם קלעה, או קלעת בני..., או אל קלעא, ומספרם רב הוא, אך קלעא חמאד (לא קלעא אחמד או קלעא מחמד וכדומה) ידועה ומפרסמת היא באלג'יריה, באיזור העיר סטיף (מקום הקלעה הוא בין העיר בורג' בו ערירג' והעיר מסילא), הישוב קלעת בני חאמאד היה מרכז שליטה לבני שלשלת החאמאדים ושיאו וגדולתו של הישוב היה בתקופת רבינו (1000–1100 למספרם, אלה היו שנות הפריחה והשגשוג של הישוב לפי מקורות מוסלמים יודעי דבר), איזור סטיף וקלעת חמאד הוא קרוב יחסית לתוניסיה ולקירוואן ויש להניח שבבית מדרשם של רבני קירוואן למד רבינו (בהסתמך על מה שכתב הראב"ד נראה שרבינו לא נולד או גדל בעיר פאס שבמרוקו, השם אלפאסי מציין עיר המוצא של אבותיו של רבינו, ותו לא), וכן ר' שאול שפר כתב בספרו: רבי יצחק ברבי יעקב אלפאסי... נולד בעיר קלעת חמאד אשר באלג'יריה... (הרי"ף ומשנתו, ירושלים, תשכ"ז, עמ' 7) וראה (שו"ת תשב"ץ, א', סי' ע"ב, ע"ש), וכן ספר סדרי חינוך, עמ' ע"ח, ירושלים תשכ"ב מאת ש.ד. גויטיין "קלעת בני חמאד שבאלג'יריה". לא הרשב"ץ ולא הרב סעדיה אבן דנאן בקונטרס "מאמר על סדר הדורות" (פאס וחכמיה, ב', עמ' 18) לא מזכירים פאס בתולדות רבינו (אך בספרים נר המערב ומלכי רבנן מקום הולדתו של רבינו הוא פאס...!). רבינו אנוס היה לצאת מעירו ונמלט לספרד וז"ל הראב"ד: "... והלשינו בו בארצו כלפה בן אלעאגאב וחיים בנו עד שברח ונכנס לספרד בשנת דתתמ"ח... (ספר הקבלה, שם, עמ' 75). הרי"ף ישב בקורדובה, ועבר לעיר לוסינה, ובגיל מופלג עוד הרביץ תורה ועמד בראש הקהילה. מגדולי תלמידיו ידועים רבינו אפרים קלעי (ע"ע). רבינו חיבר ספר ההלכות, תלמוד מקוצר בתכלית הקיצור, רבינו השמיט השקלא וטריא והדיונים של חכמי הש"ס, השמיט דברי אגדתא ודברי דרש וכדומה, והניח בסיכום דברי הלכות שזכו להלל ושבח מאת הרמב"ם וז"ל: וההלכות שעשה הרב הגדול רבינו יצחק זצ"ל הספיקו במקום כולם, לפי שהם כוללים כל תועליות הפסקים והמשפטים הנצרכים בזמננו זה כלומר זמן הגלות, וכבר בירר בהם כל השגיאות שנפלו בפסקי קודמיו ולא הוקשו לנו בהם אלא הלכות מעטות, לא יגיעו לעשר בשום פנים" (משנה עם פי' רבינו משה בן מיימון, מאת ר"י קפאח, ירושלים תשכ"ג, סדר זרעים, עמ' מ"ז). רבינו כתב תשובות רבות בהלכה ועוד, רבות מהן מפוזרות בספרי רבותינו הראשונים וז"ל (ראה שו"ת פאר הדור, אמשטרדם, תקכ"ה, ועוד) וכן ספר שו"ת הרי"ף (ליוורנו תקמ"א) ועוד. רבינו נתבש"מ בן תשעים שנה, בשנת תתס"ג לאלף החמישי / 1103 למספרם.

אלפאסי ר' מסעוד רפאל ז"ל: דיין ומורה הוראה סיני ועוקר הרים, חסיד מפורסם ומקובל אלהי, מוצאו מאלג'יריה ומקום כהונתו תוניס, ולעת זקנתו התמנה לאב בית הדין בתוניס.

האגדה אומרת ש"ר מסעוד בא ממרוקו לתוניסיה (אגדה שלא נמצא לה עד היום הזה ראיה). בספרו הגדול של רבינו, משחא דרבותא, ב', דף מ"ב ישנה שאלה מהרב יהודה עייאש אל הר' מסעוד וז"ל: לקביל גברא רבא... יסודתו בהררי קדש אין קץ לתבונתו הלא הוא החכם השלם מורי כמהר"ר מסעוד אלפאסי נר"ו, אחר הקידה על אפים בפישוט ידים ורגלים ליטול רשות כדי שיכנס תלמיד אצל הרב... ע"כ, נוסח פתיחת השאלה מלמד באופן ברור כי ר' מסעוד לימד תורה את ר' יהודה עייאש, מאידך אנו יודעים שהר' מסעוד למד תורה וכנראה גם לימד בישיבה באלג'יר, ישיבה שעמד בראשה הגאון הרי"ש צרור ז"ל: ... זה כתבתי להפקת רצון ידידנו הנ"ל, ושלחתי אותו לישיבה ונתגלגל הכתב ליד האח נפשנו הנדוקד (!) על שערי לימודו כה"ר מסעוד אלפאסי נר"ו והשיב על דברי אלו..., משמע מכאן שהרב למד בישיבה באלג'יר או כתלמיד או כתלמיד חבר לראש הישיבה, והוא עדיין אברך. חילופי האגרות הרבות בין ר' מסעוד והרי"ש צרור (שו"ת פרי צדיק, סי' ד'–ז', ט"ז, כ"א, ועוד) עם הר"י עייאש (ספר משחא דרבותא, ליוורנו תקס"ה, ב', דף מ"ב, ועוד) עם רבני אלג'יר: ר' ישועה סידון, ר' אברהם טובייאנא, ר' יוסף אבולכיר, ור' אהרן מועטי (משחא דרבותא, א', דף ב'–ג') מלמדות על קשרים שהם מעבר לשקלא וטריא בין רב ותלמיד, אבל הם קשרים של בן המקום שיצא ממקומו והשתקע במדינה אחרת (הרי"ש צרור מדבר על "האח נפשנו", מובן שהיתה אחווה מסויימת כאן, רבני אלג'יר מתעניינים מאד בשלום בנו של הר' מסעוד, ועוד), זאת ועוד אם הרב מוצאו ממרוקו היאך יכתוב בלשון: "כשהייתי במדינת פאס שאלוני בזה" (משחא דרבותא, ב', דף ל"ח ע"א), הרי זה נוסח של אדם המבקר מדינה זרה, לא אדם החוזר לארץ מולדתו. ההנחה היא אם כן שהרב מסעוד ז"ל מוצאו מאלג'יריה, ישב זמן רב באלג'יר, למד תורה ודעת ה', ומשם נסע לתוניס והשתקע שם, הרב ז"ל נתמנה, לעת זקנתו לדיין ולאב בית דין בתוניס. חיבר ספר משחא דרבותא (ליוורנו תקס"ה), חיבר גם ספר דרושים וספר על נימוקי ספר הזוהר ועוד, חיבורים לא ידועים לנו היום וחע"ד. הרב הניח שני צנתרות דדהבא, גדולי תורה, הרב שלמה אלפאסי ז"ל ראב"ד תוניס והרב חיים אלפאסי ז"ל. הרב נלב"ע בתוניס בשנת תקל"ה / 1775.

אלפארח ר' משה ז"ל: רב מאלג'יר מתואר החכם השלם, מוזכר באשכבתא דרבנן של בית כנסת הגדול באלג'יר (ראה בלוך, עמ' 127).

אלקאיים ר' ישועה ז"ל: רבה ומורה הוראה בעיר למדייא (היא מידיאה) מתואר "מנורת המאור, הרב המובהק, דיינא בארעא (שו"ת חיים ושלום, א', סי' כ"ג–כ"ד), מפורסם בצדקותו, חסיד ומקובל ("לובש בגדי לבן כל היום"), יש ממנו הקדמה לכבוד חמיו הגאון הר' ח.ד.ש. זוראפה ז"ל (בראש ספר שער שלמה), פנה בשאלה בהלכה לגאון ר' חיים פאלאג'י ז"ל מתורכיה (שו"ת חיים ושלום, א', סי' כ"ג–כ"ד) יש ממנו הסכמה לשו"ת כרם חמר (ליוורנו תרכ"ט), חתום על הסכמה בדבר זכויות יהודי טבריה על הכנסות קופת רמב"ה (ראה ספר יצב גבולות (חמ"ד), עמ' מ"ז).

בביתו היתה ישיבה (ספריה) בת אלפי ספרים. הביי (השליט) של למדייא בחר ברב ליועץ, ובמעמד זה, שימש הרב למשען ולמשענה לבני עמו. חי בשנים תק"ס–תר"מ לערך / 1800–1880.

אלקבץ ר' ישועה ז"ל: מרבני תלמסאן, ספרא רבא בישראל, ראינו חתימת הר' בפנקס קהילת תלמסאן. חי בשנים ת"ק–תק"ע לערך / 1740–1810.

אלקובי ר' אהרן ב"ר נסים ז"ל: רב ודיין בתלמסאן, חיבר בשיתוף עם ר' אברהם בן סאמון ספר אור החמה (תוניס תרנ"ז), וכן ספר שירות ותשבחות כמנהג תלמסאן (תוניס תרס"ג). בספר קול צעקת הרועים (תוניס תרע"ה דף כ"א), מתנוססת חתימתו עם חברי בית דין תלמסאן. נלב"ע בשנת תרע"ה / 1915. יש לשער שהשם אלקובי גזור משם המשפחה אליעקובי המוזכר בספר מלכי רבנן דף צ"ט, ע"א.

אלקלעי ר' אברהם ז"ל: רב מקלעת בני חאמאד, כתב החוקר ח.ז. הירשברג: "במכתבים אחרים מהגניזה ממחציתה השניה של המאה האחת עשרה אנו מוצאים את ר' אברהם אלקלעי... בשם קלעה הכוונה ללא ספק לקלעת בני חמאד..." (ראה תולדות היהודים בצפון אפריקה, א', עמ' 167), ר' אברהם שימש דיין בעירו (ראה ספר רבינו אפרים, ירושלים, תשל"ו, עמ' 26). חי בשנים ת"ת–תת"ע לערך / 1040–1110.

אלקלעי ר' אפרים ז"ל: גאון עצום, מרביה הקמאים של קלעת בני חאמאד, ומחשובי תלמידיו של הרי"ף, הידוע בשם "רבינו אפרים" החוקר הראשון שזיהה את ר' אפרים הוא ר' שמחה אסף שגילה שמו ב"חלק מפירוש קדמון למס' ברכות" (ראה מאמרים לזכרון רצ"פ חיות, וינא תרצ"ג, עמ' כ"ט–מ"ח), ושמו מפורש: "רבינו אפרים דמן קלעה חמאד", רוצה לומר שבקלעת בני חאמאד נולד וגדל רבינו אפרים, או שעמד בראש ישיבה שהתקיימה בקלעה. רבינו המאירי כתב שהיו לו להרי"ף תלמידים הרבה ו"מגדוליהם היו ר' אפרים ור' יוסף הלוי בן מיגאש" (פתיחת המאירי למס' אבות, בספרו של נויבואר, סדר החכמים וקורות הימים, עמ' 228), הרמב"ן ז"ל בחידושיו למס' עירובין דף י"ז ע"ב: וראיתי עוד לר' אפרים תלמידו..., בעל ספר שלשלת הקבלה (וורשא, תרמ"א, עמ' צ"ד) כתב: רבינו אפרים הזקן היה מגדולי תלמידיו של הרי"ף וחיבר חיבורים", אולי לאחד מהחיבורים הללו התכוון רבינו זרחיה הלוי בעל המאור וז"ל: ומצאתי להרב ר' אפרים ז"ל בענין זה דברים לא מסודרים, לא מחוברים כי אם מפורדים ומפוזרים והמעט הנכון מהם בעיני אספתיו על מקומו וכתבתיו על שמו (הקדמת בעל המאור להרי"ף, מס' ברכות, ש"ס ווילנא). ב.ז. בנדיקט כתב רבנו אפרים חיבר ספר תשלום להלכותיו של הרי"ף שכלל בתוכו פירושים, תוספות וגם הגהות על הרי"ף (ראה קרית ספר, כו, עמ' 322–328).

רבינו אפרים כתב ספר תשלום להלכותיו של הרי"ף שכלל בתוכו פירושים, תוספות, וגם הגהות על הרי"ף (ראה קרית ספר, כ"ו, עמ' 322–328). בספר מדרש שמואל על מסכת אבות לר"ש די אוזידא מוזכרים "פירושי רבינו אפרים" כך מעיר ר' י. שציפנסקי בספרו "רבינו אפרים" (עמ' 86–94). חי בשנים תת"ך–תת"ק לערך / 1060–1140.

אלקלעי ר' לוי ב"ר יעקב ז"ל: רב קדמון מקלעת בני חאמאד, חיבר שיר ארוך קיצור ספר השבועות לרב האי גאון (ראה: מספרות הגאונים, א', ירושלים, תרצ"ג, עמ' 44–70), ר' ש. אסף כתב שם: "אל קלעי, כינוי זה מוכיח שר' לוי שלנו היה מעיר קלעה חמאד אשר באפריקה הצפונית, עיר מולדתו של הרי"ף" (שם, עמ' 43), ר' ישראל שציפנסקי חולק על ר' ש' אסף (ראה רבינו אפרים, עמ' 31, הערה 59).

אלקנווי ר' שמעון ז"ל: נגיד קהילת ווהראן ומדברנא דאומתיה, קולו של הנגיד היה נשמע גם במסדרונות השלטון באלג'יר הבירה. כיהן ביד רמה ותקיפה בתור נגיד, קרוב ליובל שנים, בימיו הוקמו מפעלים קהילתיים חשובים, לזכותו יש לזקוף בניית בית הכנסת הגדול והמפואר של ווהראן. הרב החסיד ר' יעקב אביחצירא ז"ל בביקוריו בווהראן היה מתאכסן בביתו של ר' שמעון אלקנווי. נלב"ע בשנת תרע"ה / 1915, המשפחה נק' היום קאנווי או קאנאווי. חי בשנים תר"ב–תרע"ה / 1842–1915.

אלרגלי ר' משה ז"ל: רב ומשמש בקודש בתנס, הריץ שאלות להרשב"ש ז"ל (שו"ת הרשב"ש, סי' שנ"ח–שנ"ט) "ר' משה הדיין מתנס" (אלג'יריה) ולא מתוניס ראה מאמר יסודי על שיבוש המילה תנס לתוניס מאת ר' נ. עמינח, ספונות, ספר ז', כ"ב, ירושלים תשנ"ט, עמ' 49–82. חי בשנים ק"פ–ר"ן לערך / 1420–1490.

אמזלג ר' שמואל ז"ל: רבה של תניית אלחד (מחוז אלג'יר), תרם להדפסת ספר והוכח אברהם (תוניס תרע"ב). חי בשנים תר"ך–ת"ש לערך / 1860–1940.

אמסללם ר' אליהו ב"ר יוסף ז"ל: רב של קהילת בני אוניף (מחוז בשאר), חמיו של הרב האדמו"ר ר' ישראל אביחצירא ז"ל, תרם להדפסת ספר יוסף חן (תוניס תרע"ה) מאת ר' יוסף נחמיאש ז"ל. נלב"ע בשנת תשי"ג.

אמסללם ר' דוד ב"ר יוסף ז"ל: רב ומורה צדק בעיר מולדתו פיגיג (מרוקו) ובעין צפרא (אלג'יריה), משורר שפיוטיו יצאו לאור בקונטרס "שירי דוד" (חמוש"ד), קונט' ובו פיוטים מהרב יוסף ז"ל "המלומד בנסים". ר' דוד ז"ל, הניח ברכה, חידושי תורה רבים, מתוכם נדפס ספר וידבר דוד (ירושלים תשל"ג). נולד בשנת תר"ן נלב"ע בשנת תשמ"ז.

אמסללם ר' יחייא ז"ל: מיחידי קהל קצמטינא, הוציא לאור דברי דפוס לשימוש יום יום בני הקהילה (לוחות שנה וכדומה). פרסם קריאה קדושה לעורר ולהזהיר בני הקהילה ממטיפים נוצרים (ראה סוף ספר אזהרות לחג שבועות, סוסה, תרפ"ג). חי בשנים תר"ל–ת"ש לערך / 1870–1940.

אמסללם ר' יעקב ז"ל: רב ומקובל, נולד בעיר פיגיג (מרוקו) מכונה ר' יעקב בלחזן, בערוב ימיו חי בבני אוניף ובווהראן שם שימש רב שלא מן המנין, נולד תרמ"ט נלב"ע תשכ"ד / 1889–1964.

אמסללם ר' מכלוף ב"ר יצחק ז"ל: רב, בקי בחכמת הנסתר בעיקר בקבלה מעשית, רוקח העוסק ברוקחות עממית (ראה ספר המסחר והתעשיה בפאס (בצרפתית) פאריס 1905, עמ' 162), נולד בווהראן גדל ונתחנך בפאס (הוריו עזבו את ווהראן לאחר כיבושה ע"י הצרפתים). לפרנסתו עסק ברפואה עממית וגם ברוקחות. למד בכוחות עצמו ובשקידה רבה תורת האלכימיה, שמו הלך לפניו כמומחה בניסויים אלכימאים מיוחדים. לעת זקנתו עלה לארץ ישראל והתיישב בירושלים, ובספרייתו העשירה בכ"י בנושאי קבלה מעשית, רוקחות, אלכימיה נמצאו חיבורים בעלי ענין ומאד חשובים, לפתחי ביתו הצנוע התייצבו רבנים ואנשי מדע. בשנת תשל"ח נדפס בירושלים ספרו תפוחי זהב במשכיות כסף. חיבוריו שבכ"י הם: ספר מנורת המאור (או ספר מעשה המנורה), ספר רפואות ועוד (פרטים על ר' מכלוף שמעתי מבנו אברהם ז"ל בשנת 1988 בירושלים). נולד בווהראן בשנת תקצ"ז נלב"ע בירושלים בשנת תרפ"ח/ 1837–1928.

אמסללם ר' צמח ז"ל: רב בעין תמושנת, מסתגאנם ורוליזן, יצק תורה ע"י הרב חיים בלייח ז"ל. החליף אגרות בדברי תורה עם רבו הנ"ל, ובאחד המכתבים רבה של תלמסאן מצווה לר' צמח לפעול לאי הקמת ארגון "חופש המחשבה" בקהילת רוליזאן (ארגון הפועל בין השאר לזירוז האמנציפציה של יהודי אלג'יריה). נולד בשנת תקצ"ז נלב"ע בשנת תרפ"ח/ 1837–1928.

אנדאם ר' יוסף ז"ל: רבה של תלמסאן מוזכר בפנקס ר' סעדיה בן סידון (מוזכר ברשימת ר' יצחק רוש ז"ל, רשימה בצרפתית, אוסף ז'ק אסולין).

אנהורי ר' שמואל ז"ל: רב מווהראן עלה לצפת בשנת תקצ"ג בעליה המבורכת של יהודי אלג'יריה העולים לא"י לאחר כיבוש אלג'יריה ע"י הצרפתים, ר' שמואל הוא הסופר הכותב רשימת יהודי צפת עבור השר משה מונטיפיורי. ר' שמואל היה מלמד תשב"ר בצפת.

אנקאווא ר' אברהם ב"ר מרדכי ז"ל: רב מורה הוראה, פרשן, דרשן, מרביץ תורה, שומר משמרת מורשת אבותינו זיע"א, סובר הרזים, נולד בעיר סאלי (מרוקו) בשנת תקס"ז. העלה על הכתב תשובות בהלכה והוא עודנו אברך צעיר (תשובה סי' ח' משנת תקצ"ה, כרם חמר, א', או"ח), אורו, מאז, זרח על בני קהל עדתו. בשנת תר"א ביקר בלונדון, בשנת תר"ג עלה לארץ שיראל, ישב בירושלים, ערך, סידר והביא לדפוס הגדה חקת הפסח (ירושלים תר"ג) ראה ספרי ירושלים הראשונים מאת ש. לוי, עמ' 8–9. ירד לליוורנו, התעכב שם זמן מה וחזר לעיר מולדתו סאלי, השנים הבאות, תר"ה–תר"י, היו שנים קשות במיוחד, צרות הקיפוהו מבית ומחוץ, עדות לכך תפיסתו ע"י אנשי המלך וכליאתו בבית הסוהר. בני הקהילה, תמורת שוחד וכסף רב, שחררו את הרב. ר' אברהם גמר אומר להעתיק מקום מגוריו, בשנת תר"י עבר לאלג'יריה ותחנתו הראשונה היתה תלמסאן וז"ל בהקדמה לספר זבחים שלמים: הן היום עד כה עזרני ה' ובאתי לעיר תהלה תלמסאן יע"א... ושם נתיישבתי קרוב לג' שנים.. וקבעתי שם ישיבה והיו לי ד' תלמידים ... ר' נתן אסייג... ר' חיים בלייח, ר' מסעוד בן יצו... ר' מסעוד בן סוסאן.

מרביץ תורה בתלמסאן וחשובי תלמידיו היו כאמור, הרבנים: ר' נתן אסייג, ר' סעוד בן יצו וי"א ר' חיים בלייח ועוד, דיין ומורה הוראה באלמעסכר ובווהראן, דרשן ופרשן, מקובל ומתקן תקנות, משורר ומליץ, שמו גדול בישראל על מפעלו הגדול בהעתקה, בעריכה ובהוצאה לאור של כתבי חכמי המערב ז"ל, וגולת הכותרת היתה הדפסת "תקנות חכמי פאס" הנקראים "תקנות המגורשים מקאשטילייא" (בתוך ספר כרם חמר, ח"א, ליוורנו, תרל"א).

ר' אברהם הוציא לאור גם קיצור התקנות מאת ר' רפאל בירדוגו בתוספת פירוש בנו ר' מימון, וכן קונטרס גט מקושר וסדר החליצה מאת רבני פאס מוהריב"ע והר' יעב"ץ, וכן פירוש מגיד משנה מאת ר' יהודה כלץ (ראה ספר זבחים שלמים, ליוורנו תרי"ח), זאת ועוד, החיבורים כסף אחר וזבחים שלמים גדושים בציטטות של החיבור זבחי רצון מאת ר' שלמה אבן צור ז"ל. קרוב לשלושים שנה ישב ר' אברהם בעיר אלמעסכר ולעת זקנתו עבר לווהראן שם נלב"ע בשנת תרנ"א. בשנות תרי"ח–תר"ך / 1858–1860 התעורר פולמוס סביב כסף אחר וזבחים שלמים, הר' משה סבעון ז"ל מווהראן פירסם פסק האוסר לפסוק לפי ספר זבחים שלמים כי לדבריו זלזל ר' אברהם, בחכמי ישראל כגון מרן ר' יוסף קארו ז"ל ועוד, וגם פירושיו משובשים ועוד כהנה, בהשכנת שלום בין שני הרבנים (בשיא המחלוקת נמצאו בחנויות דפים מספר זבחים שלמים, והשימוש בהם היה לארוז מצרכים וכדומה, וכך אש המחלוקת שפגעה קשות בכבודו של רב אנקאווא ז"ל, הסעירה את הרוחות בקהילות אלג'יריה, וגם הרב שלמה זרקא בספרו זבחי תרועה לא טמן ידו בצלחת) בפולמוס לקחו חלק חכמי ירושלים, אלג'יר תוניס, מרוקו ועוד. ר' אברהם פירסם קונטרס מיוחד ושמו טהרת כסף, ליוורנו תר"ך ובו השגות ר' משה סבעון וגם תשובות מר' אברהם על ההשגות וכן מכתבי תמיכה בר' אברהם מקהילות ישראל הנ"ל, ר' אברהם אמנם חשב וחפץ היה לעלות לא"י כפי שכתב בשער ספרו מלל

לאברהם ע"ש, אך לא איסתייעא מילתא, היה הראשון מבין חכמי אלג'יריה שעלה בידו להדפיס ספר אחד בארץ ישראל: ספרו חקת הפסח (סדר ליל פסח עם ההגדה ועוד) נדפס בירושלים שנת תר"ג. רוב ספריו נדפסו בליוורנו, למעט ספר "בינה לעתים", שנדפס באמשטרדם (חש"ד): חמר חדת ועתיק (ליוורנו, תר"ט) זכור לאברהם (ליוורנו תקצ"ט), אוצרות החיים (ליוורנו תר"ד), חסד לאברהם (ליוורנו תר"ה, מהדורה של חסד לאברהם ובראשי העמודים נקרא: שער השמים וכן מהדורה ב' בשנת תרל"ח), למודי ה' (ליוורנו, תר"ח), קול תחינה (ליוורנו תר"ד), ראה גם קול ה' תחינה), חמש תעניות (ליוורנו תר"ך), חקת הפסח (ליוורנו תקצ"ט), שכיות החמדה (ליוורנו תרי"ב), מלל לאברהם (ליוורנו תרל"ה), כרם חמר (ליוורנו תרכ"ט–תרל"א), זבחים שלמים (ליוורנו תרי"ח), טהרת כסף (ליוורנו תר"ך), מיני תרגימא (ליוורנו תרי"ט), פסח מעובין (ליוורנו תרי"ב), תפילת כל פה (ליוורנו תר"ח), וכן סידור כל בו (נדפס אך לא ראיתיו עד הנה).
הניח חיבורים כ"י: שיבת אברהם, עפרא דאברהם, משפט כתוב, אוצר חכמה ועוד (כ"י שלא זכינו לאורם וחע"ד). נולד תקס"ז נלב"ע תרנ"א / 1807–1891.

אנקאווא ר' אפרים ב"ר ישראל ז"ל (הראשון): מחכמי ספרד המגורשים בשנת קנ"א, דיין הקהל בתלמסאן, עיר וקדיש ומלוב"ן ז"ל הרב החיד"א: רב גדול בעיר תלמסאן ומלומד בנסים ומופלג בחסידות וקדושה (שם הגדולים, וילנא תרי"ג, דף ט"ז). לאחר הסערה של שנת קנ"א נמלט הרב למרוקו, נדד מעיר לעיר ובשנת קנ"ג היה במראכש: ..."וכבר קרה לי אני בעצמי כדמות זה הענין בהיותי בעיר מראכו"ש בתמוז משנת רועה אב"ן ישראל (שער כבוד ה' דף פ"ח), רבינו ישב שם שנתים ימים עסוק בהרבצת תורה, בדרשות חצובות אש הקדושה והאמונה הצרופה, וכך כתב רבינו ז"ל:... והלכתי לבית הכנסת ודרשתי להם בענייני הפרשה ושפכתי את לבם כמים בדברי אגדה... (שם). מתחסד עם קונו בדבר שאחרים נהגו בו היתר כגון: ... וכאשר נפטרו רוב הקהל אל בתיהם נשארו עמי הזקנים העשירים ואמרו שיסעדו עמי סעודה שלישית ואומר להם שאם יאכלו ואם ישתו הם הם האוכלים והשותים, כי אני הייתי מתאבל על הגזירה הגדולה אשר נעשתה בספרד בשנת עד מתי יחרף צר ינא"ץ אויב שמך לנצח... (שם) בכך רבינו ז"ל התווה דרך לדורות הבאים אחריו לאמור יש לזכור גירושי ספרד, נראה שיש כאן הנימוק לאמירת קינות על חרבן קהילות ספרד בתשעה באב (ראה כמה קינות על כך במחזור קול תחינה, ליוורנו תר"ד), ממראכו"ש בא רבינו לאלג'יריה לעיר הוניין ומשם לתלמסאן, זה היה בשנת קנ"ד. רבינו הריץ שאלות בהלכה לרבה של אלג'יר הריב"ש ז"ל המתארו: ... מנהיג ודבר, גזבר ואמרכל... (שו"ת הריב"ש סי' מ"ד). הרב עסק ברפואה כלשון הרב ח. בלייח ז"ל: קבלנו שהיה בקי בחכמת הרפואה וע"י חכמתו זאת הביא תשועה לאבותינו יושבי עיר תלמסאן (הקדמת ר' ח.בלייח לספר שער כבוד ה', תוניס תרס"ב). ר' אפרים התמנה לרופא חצר המלך בתלמסאן: ויקר מקרהו שהיתה בת יחידה של מושל העיר חולה נוטה למות ונלאו הרופאים למצוא

תרופה למחלתה וכשמוע מו"ר את חליה וידע נאמנה כי יכול להעלות לה ארוכה הודיע הדבר לאחיו, וישמע הדבר אל מושל העיר, וישלח אחריו ויקרא לו ויאמר לו אם תעלה לה ארוכה שאל ממני ואתנה, וכאשר ה' הצליח בידו ועמדה מחליה ויאמר לו המושל, כמה תרצה בשכר פעולתך, ורבינו לא בקש לא כסף ולא זהב ויאמר לו את אחי אנכי מבקש... ועשה בקשתו ויתן להם מקום לשבת תוך העיר... (הקדמת ר' ח. בלייח לספר שער כבוד ה', עמ' 15), לאות הכרת תודה לרבינו התיר המלך ליהודים לקבוע מקום מגוריהם בתלמסאן שבין החומות, עד אז ישבו היהודים בכפר הסמוך אגדיר. מאז שמו נישא בהערצה ע"י יהודי תלמסאן והסביבה, ובדורות הבאים גם ע"י המוני בית ישראל במערב, כאות להערצה שרוחשים יהודי המערב לרבינו יעידו הפיוטים הרבים שנתחברו ע"י משוררים במערב לכבוד רבינו זיע"א. יהודי תלמסאן לא העזו לקרוא לרב בשמו ולדברי ר' משה גבישון "היו קורין לו רב סתם" זה רבינו אפרים המלומד בנסים, לבו כלב אריה, ושכלו שכל אלקי (עומר השכחה, דף קל"ז, ע"ב). חיבוריו ששרדו הם: ספר שער כבוד ה' (תוניס תרס"ב), וכן פיוטים אחדים שני שירים מודפסים בספר יבין שמועה להרשב"ץ, דף כ"ב), חידוש תורה משמו של רבינו מוזכר בספר עומר השכחה דף פ"ג, ע"ב, החכם החוקר ר' נ. עמינח הוכיח בראיות מוצקות שרבינו אפרים ז"ל כתב תשובות בהלכה להרשב"ץ, לא רק תשובה, אלא תשובה ארוכה "קונדרס": "הרבה דברים באו בקונדרסך, בשיבוש" כתב הרשב"ץ, ח"ג, סי' קל"ה, והוא "החכם ר' אפרים" המוזכר בשו"ת רשב"ש סי' שצ"ד (ראה שו"ת ר"י ששפורטש וספר תשובותיו, עמ' 87–97, ת"א, תשנ"ה), לדעת ר' נח עמינח, רבינו אפרים זיע"א נלב"ע בשנת ר"ח / 1448 ולא בשנת ר"ב / 1442 (שם).

אנקאווא ר' אפרים ב"ר ישראל ז"ל (השני): רב בתלמסאן ודיין, ישב על כסא מר זקנו המלוב"ן רבי אפרים ז"ל הראשון, החליף מכתבים עם הרב באלג'יר ר' צמח בן הרשב"ש (שו"ת יכו"ב, א', סי' נ"ו, ק"י–קי"ד). יש להניח שחידוש תורה המוזכר בספר עומר השכחה דף פ"ג ע"ב הוא מר' אפרים השני. חי בשנים ר'–ר"פ לערך / 1440–1520.

אנקאווא ר' יהודה ב"ר אפרים ז"ל: רב בווהראן התגורר זמן מה באלג'יר, מסתגאנם ועוד, לרגל עסקיו במסחר, בר אבהן ובר אוריין בנו של הרב החסיד ר' אפרים הראשון, התכתב עם הרשב"ש בענייני הלכה (שו"ת רשב"ש סי' רע"ז, שנ"ג), ורבה של אלג'יר מכנהו... "הותיק החבר" מכאן נראה שביניהם שררה חברות משנות הלימודים בישיבת אלג'יר בימי הרשב"ץ ז"ל.
ר' יהודה עמד בקשר והעביר שאלות בהלכה לרבה של הוניין ר' יוסף ב"ר אברהם ששפורטש (ראה ר"י ששפורטש וספר תשובותיו מאת נ. עמינח, עמ' 114, תל אביב, תשנ"ה), חי בשנים ק"ס–ר"ל לערך / 1400–1470.

אנקאווא ר' ישראל ב"ר אפרים ז"ל: רב בתלמסאן, בנו בכורו של המלובן ר' אפרים זיע"א, החיבור שער כבוד ה' בא כתשובה ארוכה ומפורטת מר' אפרים לשאלות בנו ר' ישראל על ספר מורה נבוכים להרמב"ם ז"ל, בראש הספר נכתב: תשובה שהשיב הח' הש' מרנא ורבנא הרב אפרים נר"ו בן הקדוש הר' ישראל זלה"ה בן אנקאווא, אשר ממדינת טוליטולה לבנו בכורו שאלת ממני בני בכורי ישראל אשר בך אתפאר להודיעך את דעתי במה שכתב הרב האלהי במורה..., חי בשנים ק"ס–ר"ל לערך' 1400–1470.

אנקאווא ר' יעקב ב"ר עמרם ז"ל: נולד בעיר סאלי (מרוקו), השתקע באלג'יריה שימש כרב ומורה צדק בעיר באטנא (תרם להדפסת ספר ויגד לאברהם (ליוורנו תרכ"ב) מאת ר' אברהם חלימי), תרגם מלאדינו ליהודית ערבית הספר דת יהודית מאת ר' אברהם לארידו ור' יצחק לוי (אלג'יר תרט"ו וכן תרנ"ד). נלב"ע לפני שנת תרנ"ד (במהדורת דת יהודית, אלג'יר תרנ"ד שמו של ר' יעקב מופיע עם ברכת המתים).

אנקאווא ר' מרדכי ב"ר אברהם ז"ל: רב העיר ענאבא (בון לשעבר), חתום על הסכמה, עם רבני העיר, בדבר זכות יהודי טבריה על כספי קופת רמב"ה (ראה יצב גבולות, מאת ר' א. ילוז, עמ' מ"ז, חמ"ד, תרס"ד) ר' מרדכי היה חתנו של הגאון הרב ח.ד. שלמה זוראפא ז"ל. נלב"ע לפני שנת תר"צ. בשו"ת חוט המשולש, א', סי' מ"א מוזכר שמואל אל עונאבי, הרי בשנות ש' נמצאו והיו יהודים בקהילת ענאבא (בון לשעבר).

אנקאווא ר' משה ז"ל: אבן הראשה, ראש היחס, ראש שלשלת בני משפחת אנקאווא שבמרוקו, מוצאו מאלג'יריה, רמז לכך כתב הרב הראשי למרוקו הגאון ר' רפאל אנקאווא ז"ל בהקדמה לספרו קרני ראם (ירולשים תר"ע) וז"ל: ... עיקר מולדתנו מבני הגולה שגלו מערי ספרד לאפריקא [אלג'יריה] ומשם נשתלשל חד בדרא רם ונעלה החכם הש' ז"ש הטוב כמה"ר משה ז"ל ובא לכאן [סאלי] לשית לדרך פעמיו לעלות לארץ ישראל תוב"ב כי סוגר עליו המדבר לשית לדרך פעמים ממחנהו קדוש והוצרך לסבוב דרך המדבר עד מח"ק ודין גרמא לו ליטע אהל אפדנו במחז"ק... (ע"ש). חי בשנים ת"ק–תק"ע לערך / 1740–1810.

אסבאג ר' שלמה ז"ל: רב וסופר מובהק מתלמסאן, נמצא חתום ראשון בכמה שטרות משנת ת"ק / 1700, (ראה אוצהמ"כ, ב', סי' תתפ"א).

אסבעוני ר' ראובן ז"ל: מרבני תלמסאן וחכמיה מתואר: "החכם כמוהר"ר ראובן אסבעוני ז"ל", תאריך השטר הוא משנת ת"ל (ראה, אוצהמ"כ, ב', סי' תתפ"א). חי בשנים ש"פ–ת"ן לערך / 1620–1790.

אסולין ר' בנימין ב"ר יעקב ז"ל: רב ומחנך, נעים זמירות ישראל, נולד בשנת תרע"ח בעיר קצמטינא, לאביו ר' יעקב קרוב משפחה של הרב לוי אסולין הנ"ל, שימש כרב הקהילה הספרדית בעיר ליון (צרפת), עלה לארץ ישראל והתמנה לרב מושב בית עוזיאל, נולד תרע"ח נלב"ע בירושלים בשנת תשנ"ג / 1918–1993.

אסולין ר' לוי ב"ר יוסף ז"ל: נולד בעיר מראכש (מרוקו), עבר לאלג'יריה והשתקע בקצמטינא, שימש כמרביץ תורה, שוחט ובודק, דרשן ופרשן, ולימים התמנה לדיין ומורה צדק, הרב היה מומחה ובקי בענייני שחיטה וטריפות חיבר ספר זבחי אלהים שהיה לאבן בוחן ואבן יסוד בקהילות המערב בדורות שלפנינו. חיבוריו הם זבחי אלהים (תוניס תר"ע), בני לוי (תוניס תרס"ד). הרב נולד בשנת תקפ"ח לערך ונלב"ע בשנת תרס"ג / 1828–1903.

אסייג ר' נתן ז"ל (הראשון): רב מובהק בתלמסאן, משורר שפיוטיו מפוזרים בכתבי יהודי המערב ובעיקר תלמסאן ווהראן (ראה אהל דוד, ב', עמ' 865). חי בשנים ת"ע–תק"מ לערך / 1710–1780.

אסייג ר' נתן ב"ר משה ז"ל (השני): מרבניה הרשומים של תלמסאן, נראה שהר' הוא מצאצאי ר' נתן הראשון, למד תורה אצל הגאון הר' אברהם אנקאווא ז"ל, מרביץ תורה בעירו, חי בשנים תק"ץ–תר"ע לערך / 1830–1910.

אפרייאט ר' משה ז"ל: רב ומקובל, נולד בווהראן בשנת תקמ"ח, עלה לארץ ישראל בעליה הגדולה והמבורכת של יהודי אלג'יריה לאחר כיבוש ארץ מולדתם ע"י הצרפתים, ישב בצפת ונמנה על רבניה. יצא בשליחות כוללות צפת, שד"ר בשנת תרט"ז למרוקו, מתואר בכתב שליחות "הח' הש' והכולל סוב"ר". ראה ספר צפת, א', עמ' תנ"ו ועמ' תע"ג, ירושלים תשכ"ב, וכן ספר קהילת צפרו, ה', עמ' רע"ז–ר"פ, ירושלים תשנ"ב.

אפרתי ר' עמרם בן מרוואס ז"ל: ראה בן מרוואס ר' עמרם.

אצבאן ר' יעקב ז"ל: רב מתלמסאן, "חי בראש המאה הששית בהשערה כי מצאנו דור רביעי ממנו, חי בשנת תר"א" (מלכי רבנן, דף ס"ז ע"א).

אצבאן ר' מרדכי ב"ר יעקב ז"ל: רב בתלמסאן, מוזכר בשטר משנת תפ"ז ראה ר"י משאש בספרו אוצהמ"כ, ב', עמ' ק"ח.

אצבאן ר' שלמה ז"ל: רב העיר גאזאווית (ראזאווית) (נומור לשעבר) בין השנים תר"ע–ת"ש, היה מאור עינים, משורר שפיוט ממנו נדפס ב"צרור מכתבים", ח"ב, מאת ר' יחיאל שוקרון הי"ו), וראה ספר אוצהמ"כ, ב', סי' תקע"ו, סי' תשפ"ז. נלב"ע סביב שנת ת"ש. משפחת צבאן מוזכרת בספר שו"ת הרשב"ש סי' קפ"ז.

אצבי ר' יוסף ב"ר מאיר ז"ל: מרבני אלג'יר וחכמיה, מרביץ תורה מגדולי תלמידיו הוא ר' שלמה ב"ר צמח המתארו החסיד: וכן מורי ורבי החסיד כמוהר"ר יוסף אבן דבי זלה"ה שהיו הנהגותיו ע"פ הרמב"ם... (חוט, א', סי' ל"ב). מכאן למדנו שר' יוסף היה מתנהג בחסידות גדולה ובטהרה, ושהוא כנראה מהיהודים התושבים באלג'יר שכידוע סומכים ופוסקים לפי הרמב"ם, לא מקהל בני ספרד. גם הריב"ש וגם הרשב"ץ בתשובותיהם מבחינים בין קהל בני ספרד ובני התושבים היושבים באלג'יריה מקדמת דנא, הגדיל להגדיר שני הקהלים, הרשב"ש וז"ל: דע... כי הק"ק שהיה באלגזאייר קודם גזירות מיורקה והם בעלי המצנפת היו פורעים מס קצוב למלך ובבא הקהל הקדוש ממאיורקה והם בעלי אלכפוס קהל גדול... כי כל היהודים בעלי הקפרון שהם בעלי אלכפוס... (שו"ת הרשב"ש, סי' תי"ג) התושבים הם בעלי המצנפת, המגורשים בעלי אלכפוס או בעלי הקפרון. כן הבחין ביניהם הר' אליהו חי גיג' וז"ל: שמעתי מפי מהרש"א .. שהיו בימי הרבנים ז"ל (ריב"ש ורשב"ץ) שני משפחות אחד נקראת כפוסיין דהיינו שלובשין כובע על ראשם הנק' בל ערבי כפוס והיו טו"ב בעלי בתים משפחות שנקרא כן והשנית נקראים אשכליין והרבנים ז"ל היו משפחת כפוסיין ומעת שנכנסה מלכות צרפת נתערבו כולם ולא נודע מי הם הכפוסיין ומי הם אשיכליין (זה השלחן, ב', סוף הקדמה, הערה ט"ו), הרב יוסף כתב תשובות בכתב (ראה שו"ת חוט המשולש, א', סי' ל"ב), חידושים והערות ממנו בספר יבין שמועה דף ז', ועוד, כתב חיבור על הלכות שחיטה ובדיקה חזה התנופה שאבד ראה יבין שמועה פ"ה דף י"ח. חי בשנים ר"ע–ש"ן לערך / 1510–1590.

אצבי ר' משה ב"ר מאיר ז"ל: מרבני אלג'יר, דיין ומורה הוראה, משיב בכתב תשובות בהלכה תשובותיו הרבות אבדו ואינם, תשובה ששרדה מובאת בשו"ת נפך (כ"י) לר' אברהם אבן טוואה (אהל דוד, ג', עמ' 766) ר' משה היה בר פלוגתיה של הר' אבן טוואה, ויש תשובה מהר' הנ"ל לר' משה לישוב זוואוה (אהל דוד, ב', 765–768). ר' משה ור' יוסף הנ"ל הם אחים כמוזכר בהגהה מאת הר' צמח ב"ר שמעון דוראן (הרצב"ש) וז"ל: "וכן עשיתי מעשה בפני החכם הר' משה אלדבי ז"ל ואחיו החכם הר' יוסף ז"ל" (הגהה, שו"ת יכו ב, ב', סי' מ"ז). צורות רבות לשם המשפחה בספרי רבני אלג'יריה: אלדבי, בן אלדבי, אבן צבי, אצבי (האחרון היותר מקובל) ועוד. ר' משה היה משורר וכמה מפיוטיו מובאים בקרוב"ץ כגון (קרוב"ץ כמנה"ג אלג'יר, דף קכ"ח: עושה נפלאות וכו' וסימנה משה בר מאיר אבן אלצבי חזק, ראה מהדורת ליוורנו תרכ"ב). חי בשנים ר"ס–ש"מ לערך / 1500–1580 למספרם.

אציני ר' אברהם ב"ר יעקב ז"ל: ספרא רבא בישראל רב ודיין, נולד בצפרו (מרוקו), יצא מעירו סביב שנת תקל"ז ובא לתלמסאן, ונסע לאלג'יר, העתיק שם שו"ת יכין ובועז ועיטרו בעיטור סופרים יפה ומהודר כך כתב ר' אברהם טובייאנה, המו"ל שו"ת יכו"ב, בהקדמה שם: "מה נאה נר זה ישר ונאמן החכם השלם כולל כל אישורין כה"ר אברהם בכ"ר יעקב אציני ולו כל האצבעות שוות לכתוב את ס"ת הזה בעיטור סופרים... ", ר' אברהם חזר לעירו צפרו סביב לשנת תקנ"ד ובשנת התק"ס החליט לעלות לא"י, קיבל המלצה לדרך מאת רבה של צפרו (קהילת צפרו, א', עמ' 312), בא בשנית לאג'יריה ומצאנוהו חותם בתלמסאן עם הרבנים יהודה צ'רמון ורבי דוד עטייה (ראה שו"ת אבני שיש, ב', סי' צ"ט) בשנת תקס"ב (נראה שהשטר נעשה בתלמסאן, כך עולה גם מהשטר השני, שם סי' צ"ט, חתום ע"י ר' נתן ג'ייאן ז"ל), חי בשנים ת"ק–תק"ע לערך / 1700–1810.

ארדיטי ר' רפאל ז"ל: רב בתלמסאן מטעם הקונסיסטוואר בצרפת בין השנים תרס"ה–תרע"ה לערך. נולד בבולגריה בשנת תרל"ד, נלב"ע בשנת ת"ש לערך / 1874–1940 (וראה עוד ספר אהלי שם, עמ' 516).

ארוואץ ר' מסעוד ב"ר עמרם ז"ל: רב מאוג'דא (מרוקו), לימים השתקע בתלמסאן כחבר בית דין בראשות ר' שמואל קרסיינטי, נולד באוג'דא, וכיהן כרב העיר ומורה צדק, החליף מכתבי הלכה עם רבני בני דורו, תשובה בהלכה שלח לו מתלמסאן הדיין ר' יעקב אלמדיוני ראה ספר גרש ירחים (ירושלים תשמ"ט דף 10 מאת ר' יוסף משאש ז"ל) הרב חי באוג'דא עד ליום שמושל העיר יזם להרגו, הרב ששמע על המזימה, נמלט לעיר הקרובה תלמסאן, בבוא הרב לעיר, התקבל בכבוד רב וגם הושיבוהו עם הרבנים הדיינים (ראה אוצהמ"כ, ב', עמ' ק"ז). ר' מסעוד היה בתלסמאן בשנת תר"י לערך כי בשנת תרי"ב מצאנוהו חותם על שטר עם ר' יוסף קרסיינטי ז"ל (ראה קהילת צפרו, א', עמ' 214, ירושלים תשל"ה). נלב"ע בשנת תרל"ז / 1877.

ארושדי ר' יעקב ז"ל: צדיק נערץ ע"י יהודי ווהראן תלמסאן, קברו של הצדיק זיע"א נמצא מצפון לתלמסאן (ראה נוער, מס' 19, ניסן 5709, עמ' 15).

אשבילי ר' שלום ב"ר יצחק ז"ל: רב בבג'איה (לשעבר שמה בוג'י) החליף מכתבי הלכה עם ר' שמעון בן הרשב"ש (המכונה הרשב"ש השני) (ראה שו"ת יכו"ב, ב', סי' כ"ד–כ"ז). שאלה אחת היתה אם מותר ליהודי להסתחר בקופים, והרב שמעון ז"ל משיב כי הדבר מותר לפי ההלכה ומוסיף: "ומ"ז ז"ל וא"א ז"ל בדידהו הוה עובדא", לאמור גם הרשב"ץ וגם הרשב"ש עסקו בסחר בעלי חיים. חי בשנים ר'–ר"ע לערך / 1440–1510.

אשורקי ר' מסעוד ב"ר אברהם ז"ל: מחכמי למדייא (מידיאה לשעבר), בקי וחריף, חסיד חכם ונבון, והגאון ר"י עייאש מתארו: "חכם לבב ואמיץ אדם שליט ברוח חכמה ותבונה בחדרי המוח" (שו"ת בית יהודה, חו"מ, סי' ח', וראה גם סי' ק"ג, ליוורנו, תק"ו), חי בשנים ת"ס–תק"ל לערך / 1700–1770. צורות כתיב שונות יש למשפחת אשורקי: אשרקי, אשורקי, שוראקי, שרקי, שריקי ועוד.

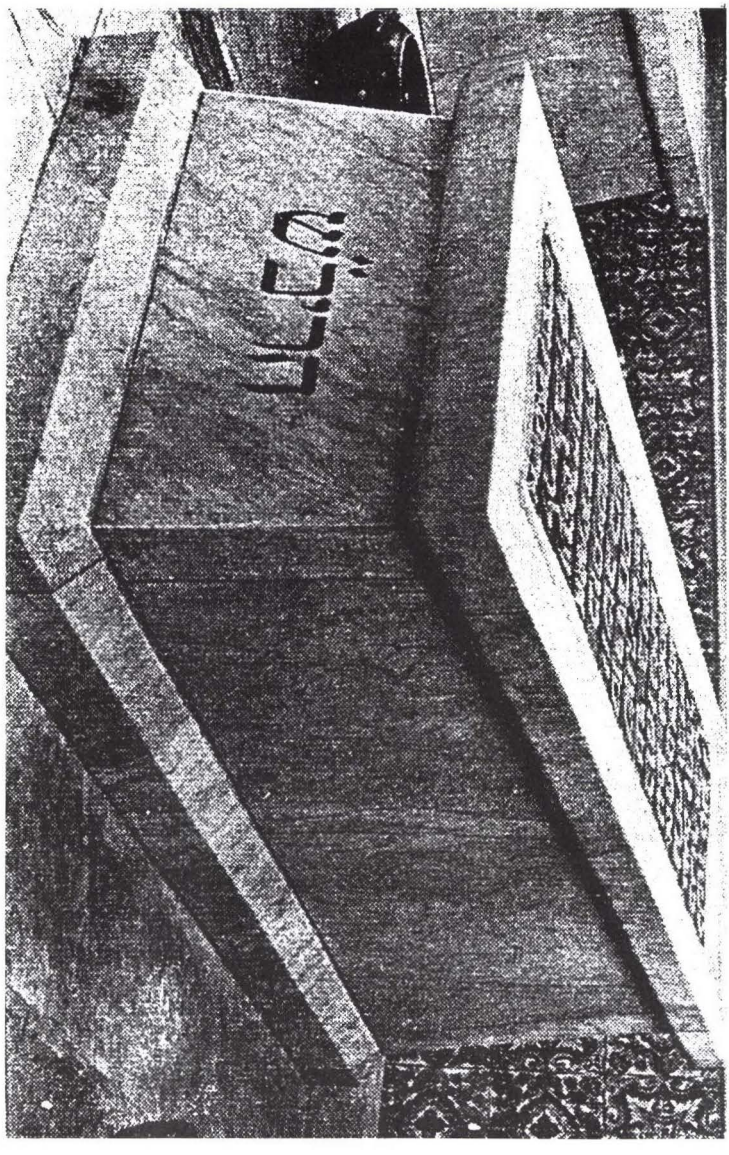
אשכנזי ר' דוד ב"ר יהודה ז"ל: רבה של ווהראן משנת 1930 עד 1960. משנת 1960 עד שנת 1962 (שנה בה יצאו רוב היהודים מאלג'יריה ועברו לצרפת) כיהן הר' דוד כרב ראשי ליהודי אלג'יריה, ייסד בתי ספר ומרכזי תורה בעירו וניהל אותם ביד רמה. יש תשובות ממנו בהלכה בשו"ת ר' א.מ. הלוי פיינגרהוט ז"ל (ירושלים תשכ"ד, סי' י"ט, סי' מ"ה), וכן תשובה בשו"ת שיח יצחק (ירושלים תשמ"א). ערך ספר חבצלת השרון (והראן תרצ"א) סדר פיוטים לימים טובים וליום המילה ועוד, וכן ספר ראשון ללמד את ילדי בני ישראל קריאת שפה עברית (אוראן, 1941, אוג'דא 1943), מאמר לתולדות הקהילה ורבניה בווהראן המצורף לסדר יום פורים שני של ווהראן "מי כמוך" (אוג'דא תשי"א), ערך פזמונים לימים נוראים (אוראן 1957) ועוד, וכן יש הסכמה ממנו לספר המצוה אחרונה (דיני טהרת הנפטר) בצרפתית (אלג'יר 1932). נולד בשנת תרנ"ד נלב"ע בשנת תשמ"ג / 1893–1983.

אשכנזי ר' יהודה ז"ל: רב מאלג'יריה, שמועה ממנו מובאת ע"י הר' החסיד ר' אהרן מועטי ז"ל בספר קרבן אהרן ליוורנו, תקל"ג, דף מ"ח ע"ב. חי בשנים ת"פ–תק"ן לערך / 1720–1790.

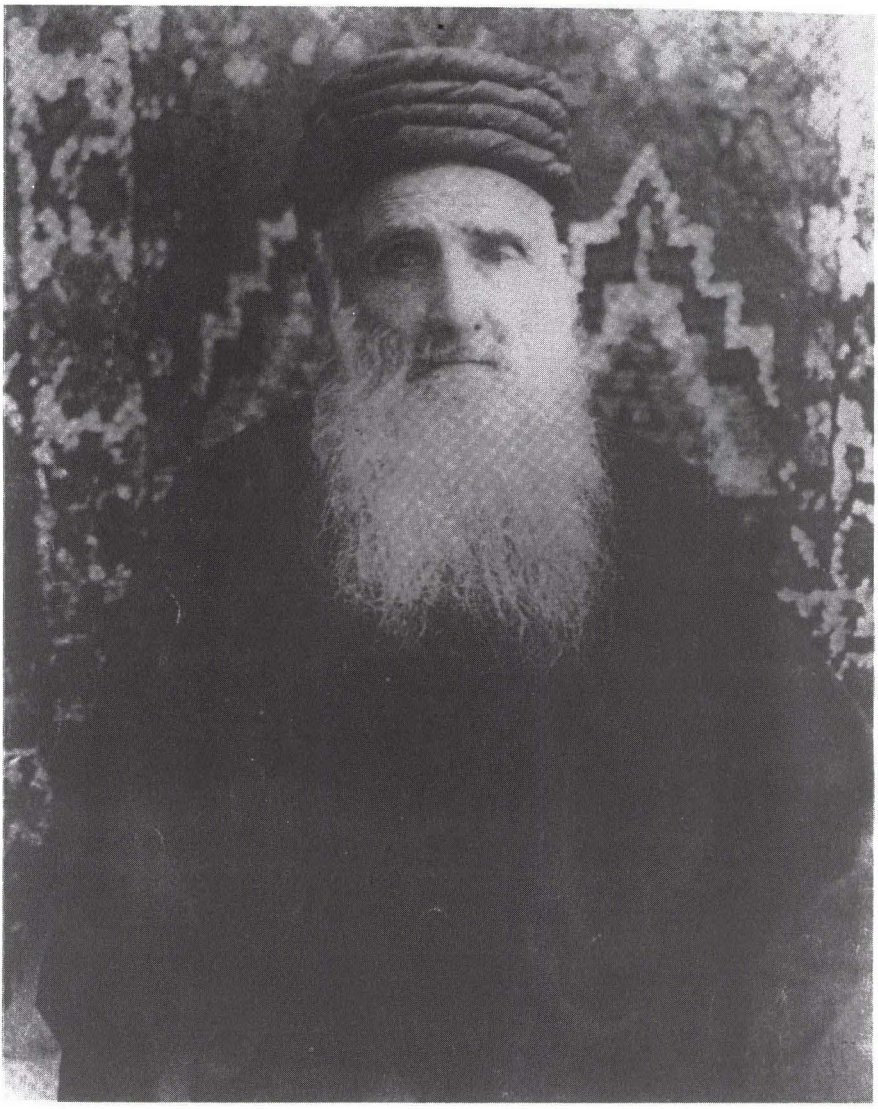
אשכנזי ר' יהודה ב"ר דוד ז"ל: רב והוגה דעות מרביץ תורה קרוב ליובל שנים שיעוריו במחשבה ובהשקפה יהודית הן בצרפת והן בארץ ישראל משכו קהל רב של צמאים לדבר ה' רבים מהם התקרבו לצור מחצבתם, וחזרו לחיק אומתם. ר' יהודה ייסד "מעיינות", "ויאיר" (שני מרכזים לתודעה יהודית), והיה ממייסדי מרכז התורה מכון מאיר. נלב"ע בשנת תשנ"ז / 1996.

אשכנזי ר' יעקב ז"ל: ראה לקמן הכהן אשכנזי ר' יעקב.

אשל ר' ישראל (הדס–לוביל) ז"ל: רב מחנך ומרביץ תורה, נולד בעיירה קוסוב (גליציה), בשנת תרצ"ו בא לאלג'יריה, והשתקע בתלמסאן, שימש כמחנך וכמלמד תורה, בשנת תשי"ז התמנה לראש מרכז תורני עץ חיים באלג'יר עד שנת תשכ"ב. חיבר ספר (בצרפתית) "רב" (תולדות הרב המלוב"ן ר' א. אנקאווא זלה"ה), תלמסאן, 1954, ועוד. חי בשנים תרס"ה–תשנ"ה / 1905–1995.

א' גיגי ש"ב בנו ז"ל

הרב מכלוף אמסללם ז"ל

בג'איי ר' אליהו ז"ל: רב מאלג'יר חתן ה"ר יעקב מרעלי ז"ל מוזכר ברשימת הנפטרים של קהילת אלג'יר (ראה קטלוג אדלר, מס' 2494, סי' 29398 במכון לתצלומי כ"י). חי בשנים תק"ל–ת"ר לערך / 1770–1840.

בדוך ר' יצחק ז"ל: רב ומשורר מאלג'יריה, פיוטים ממנו נדפסו בספרי יהודי אלג'יר (ראה שבחי אלהים, דף ק"א, ווהראן, תרט"ז), חי בשנים ת"פ–תק"ן לערך / 1720–1790.

בדוך ר' מסעוד ז"ל: רב ברוליזאן בשנות תר"ך / 1860, נולד בווהראן שנת תקפ"ב / 1822. בדוך היא משפחה עתיקה באלג'יריה מוזכרת בשו"ת חוט המשולש א', סי' ל"ז.

בוג'נאח ר' נפתלי ב"ר משה הי"ד: נגיד ומצווה בקצמטינא ובאלג'יר, מעוז ומחסה לבני עדתו, משפחת בוג'נאח משתייכת לקהל הליוורנים, מתואר: ... מחזיק בידי לומדי תורה וספרות... אשר אמרנו בצלו נחיה בין האומות... כתר על ראשינו נגיד ומצוה ...לא קם כמוהו בישראל בענוה ובחסידות... (חסד לאומים), מקורב מאד לשליט באלג'יר, מכונה "משנה למלך אלג'יר", אך בעוונות נתקיים בו הפסוק ושברתי את גאון עוזכם זה הרוגי מלכות שהם גאונם של ישראל, הנגיד נרצח בשנת 1805 ע"י בן עוולה. רציחת הנגיד בישרה תקופה קשה לקהילת אלג'יר: עשרות יהודים וי"א מאות נהרגו באלג'יר, ושלושה נגידים נהרגו תוך שנים מעטות, ועוד.

בוזאלדו ר' נסים ז"ל: רב בעין אלבידא בשנים תר"י–תר"ל, תרם להדפסת הגדה ויגד לאברהם (ליוורנו תרכ"ב) מאת הר' א. חלימי ז"ל. חי בשנים תק"פ–תר"ן לערך / 1820–1890.

בוכבזה ר' אברהם ז"ל: מיחידי קהילת אלג'יר, משכיל, מראשי חברת עץ חיים של כי"ח. לפרנסתו עסק בהדפסה ובהוצאה לאור, הוציא לאור, בליוורנו: מחזור לימים נוראים כמנהג אלג'יר (תרמ"ו), וכמנהג ווהראן (שם, תרס"א), וכן הגדה של פסח בתרגום ליהודית ערבית, וינה? תרמ"ה (אוצר ההגדות, מאת ר' י. יודלוב, מס' 1660), ובבית דפוסו בשיתוף עם ר' ש. בכאש ור' מ. צרור הדפיס ספרים רבים ביהודית ערבית. חי בשנים תר"י–תר"צ לערך / 1850–1930.

בולחין ר' נתן ב"ר יעקב ז"ל: רב ומשורר מאלג'יריה כנראה מעיר תלמסאן (מוזכר בתיק הרב יצחק מרעלי, ארכיון המרכזי לתולדות העם היהודי, גבעת רם, ירושלים), פיוטים ממנו ראה (אוצר טוב, ברלין 1880, עמ' 862). חי בשנים ת"ך–ת"צ לערך / 1660–1730.

בונשתרוק ר' יצחק ב"ר שלמה ז"ל: גאון תלמודי מספרד, מראשוני המגורשים לבוא לאלג'יר בשנת קנ"א (הרשב"ץ ובית אביו באו אחריו, ואחריהם בא הריב"ש), הריב"ש העיד עליו "בחדרי התורה הוא בקי" (שו"ת ריב"ש סי' קמ"ו) וכן הרשב"ש כתב "ובקי בכל התלמוד" (שו"ת רשב"ש סי' תקנ"ב). יהודי אלג'יר, ומלכם בראשם החכם והנגיד ר' שאול הכהן אשתרוק, קיבלו את פניו בכבוד גדול, הרב שאול סילק עצמו מדיינות הקהל, והושיב את הר' יצחק ז"ל לדון ולהורות, לשפוט ולקנוס. על הכסא הרם ישב ר' יצחק קרוב לשנתיים, בינתים הגיעו לאלג'יר הריב"ש והרשב"ץ, והם זכו לאימון וליחס של כבוד מצד הקהל. מנהיגי הקהל, הרב שאול ז"ל וחביריו, מינו את הריב"ש, הרשב"ץ, ור' יצחק לתקן תקנות בנוגע לכתובה וז"ל הרשב"ץ: דעו כי אני הייתי אחד מהמתקנים אותם התקנות כי הקהל ביררו הרב רבי יצחק בר ששת ז"ל והחכם השלם ר' יצחק בונשתרוק ז"ל ולי אני עמהם... (שו"ת תשב"ץ, ב', שי' ק"ג). מעמד הריב"ש התחזק מאד וכך כתב רבינו הריב"ש (שו"ת הריב"ש, סי' ס"א): "כי ראה הקהל מחשיבים אותי ומאמינים בי אף בעסקי הקהל", נמצאו אנשים שהתנגדו לרבינו הריב"ש וחרחרו ריב ומדון סביבו. הרב שאול הכהן, מנהיג הקהל וגם מקורב למלכות, קינא לכבודו של הריב"ש, ביקש ממלך תלמסאן, שליט אלג'יריה, למנות הריב"ש, לדיין הקהל. לימים עבר ר' יצחק לקצמטינא וקיבל שם משרת דיין, והרשב"ץ ייעץ לרבה של קצמטינא לנהוג כבוד רב בר' יצחק וז"ל: איני צריך להזהירך להתנהג עם הר' יצחק בונשתרוק לפי דרכו ואל תדקדק עמו ביותר מדאי ותהיה מעביר על מדותיך לכבוד התורה והזקנה... (שו"ת תשב"ץ, א', סי' נ'), לפי הרשמן ר"י בונשתרוק הוא ר' יצחק בונשתר (שו"ת ריב"ש סי' ש"א). ר' יצחק נלב"ע כנראה בקצמטינא שב גם ישיש. חי בשנים ק'–ק"פ לערך / 1420–1340.

בומנדיל ר' אהרן ז"ל: רב בתלמסאן זכה לתורה עם גדולה, חי בשנים ת"ס–תק"ך לערך / 1760–1700 (אוצהמ"כ, ב', סי' תתפ"ז).

בוניט ר' שם–טוב ז"ל: תלמיד חכם מהוניין (שו"ת רשב"ש סי' תק"ן–תקנ"א) ומידי עברו לעיר בג'איה הריץ אגרות משם להרשב"ש (שם, סי' ת"פ–תפ"א), חי בשנים ק"פ–ר"ס לערך / 1500–1420.

בוסתה ר' יהודה ב"ר שמואל ז"ל: רב ומורה הוראה בברשך, מוזכר בשו"ת הריב"ש סי' ק"ע, חי בשנים ק"ך–ק"צ לערך / 1430–1360.

בועבט ר' אברהם ז"ל: רב בקי בתורת הדקדוק מוזכר בספר עומר השכחה (ליוורנו, תק"ח), חידוש תורה ממנו מובא שם דף י"ב ע"ב. בני המשפחה מוזכרים בשטרות מתלמסאן (אוצהמ"כ, ב', סי' תת"ך).

בושושה ר' שלום ז"ל: מרבניה ודייניה של קצמטינא בין השנים ש"ן–ת"י לערך / 1590–1650. (מוזכר בספר אהל דוד, ב', עמ' 850). נתן בושושה מוזכר בשו"ת חוט המשולש, א', סי' ל"ד. המשפחה העמידה רבנים וסופרים בקצמטינא והמחוז בתקופה שבין שנת 1600 לשנת 1850.

בושושה ר' יוסף ז"ל: רבה של קצמטינא מתואר "החו' הש' הדו"מ הרב הכולל" (אהל דוד, שם). חי בשנים ת"מ–תק"י לערך / 1680–1750.

בושושה ר' פרג' ב"ר משה ז"ל: רב ומשורר (פיוט ממנו מובא בספר זמירות ישראל (כ"י) מאת ר"י בן עולייל ז"ל), ספרא רבא בישראל, העתיק מחזור לימים נוראים כמנהג קצמטינא (אהל דוד, ב', עמ' 848–850), חי בקצמטינא בשנים תק"ך–תק"צ לערך / 1760–1830.

בושערא ר' אברהם ב"ר רפאל יעקב ז"ל: רב ונגיד מאלג'יר "בקי במקרא הוא בטוב טעם בפשט וגם בדרש ידיעתו" (בלוך, עמ' 91) בקי בתורת הנסתר (לפרנסתו עסק בפרקמטיה וה' בירך את אברהם בכל תורה וגדולה), נגיד הקהילה שישב על כסא אביו הנגיד המהולל ר' רפאל יעקב ז"ל, דורש טוב לעמו ועינו פקוחה על קהילות הקודש שבארץ ישראל וכדברי הר' חיד"א ז"ל: האיש הח' הש' בלימודים... בשתים ועלתה לו תורה וגדולה, מחזיק ביד לומדי תורה ומשום ישוב א"י על אחת כמה וכמה (הסכמה מאת החיד"א ז"ל לספר ברית אברהם). תמך רבות בהוצאות הדפסת ספרי רבותינו מאלג'יר ספר מגן אבות (ליוורנו תקמ"ה), ספר קול יהודה (ליוורנו תקנ"ג) ועוד ועוד. ידיו רב לו בתורת הנסתר כאמור וראה ספרו ברית אברהם (ליוורנו תקנ"א), נלב"ע בשנת תקס"א / 1801.

בושערא ר' יוסף ב"ר אברהם ז"ל: מיחידי ומיקירי קהל קדוש אלג'יר (ראה שבחיו בראש ספר ברית אברהם מאת בן אחיו הר' אברהם הנז"ל). תרם להדפסת ספר חסד לאברהם (אזמיר תקכ"ד), הוציא לאור באונו בממונו ובהשתדלות אישית הספר פרי צדיק (ליוורנו תק"ח) כמוזכר בשער הספר: "הובא לדפוס ע"י איש חיל רב פעלים היקר ונעלה בשם פועל ומלה... (ע"ש). ר' יוסף ובני משפחתו, אחיו ר' רפאל יעקב ובן אחיו ר' אברהם היו החלוצים להדפסת רבים מספרי חכמי אלג'יר ז"ל, משנת ת"ק ואילך היתה התעוררות בקרב יהודי אלג'יר להוציא לאור ספרי חכמי העיר. נלב"ע לפני שנת תקכ"ד.

בושערא ר' יוסף ב"ר יעקב ז"ל: רב ומו"ץ באלג'יר כעדות ר' עוזיאל אלחאייך ז"ל מתוניס: ולפי הנשמע כי שטר חזקה זה כתוב מטהרת יד קדשו של ר' יוסף בושערא ז"ל דקים לן בגויה דהוה ספרא דווקנאה והעד ע"ז כי בקרב ימים לזמן

השטר נתמנה למורה צדק בקהל רב (משכנות הרועים, ליוורנו תר"ך, אות ח', סי' ה'), יצק תורה ע"י הגאון הר"י עייאש ולכבודו כתב הקדמה לספר וזאת ליהודה (זולצבאך, תק"ל), כתב שיר לכבוד ספר חסד לאברהם (איזמיר, תקכ"ד) לר' א. טובייאנה, וכן כתב שיר לכבוד ספר פי צדיק מאת ר' מימון יאפיל. ר' יוסף היה משיב תשובות בהלכה בכתב, ממנו יש קובץ תשובות "אהל יוסף" שאבד (ראה ברית אברהם, ליוורנו תקנ"א, דף קמ"ו), ויש לו תשובה בספר משחא דרבותא (ליוורנו תקס"ה, חו"מ, דף ק"פ–קפ"א) וגם שקלא וטריא בהלכה עם הגאון ר' מסעוד אלפאסי ז"ל, ועוד פסק דין בענין חצר שביד ר' אהרן הכהן סלמון (ראה ספר שו"ת ר' שלמה הלוי, סי' א', מצורף לחידושי הריטב"א על מס' שבת, שאלוניקי, תקס"ו). ר' יוסף ז"ל מראשי קהל הפשטנים היה וכך כתב ר' יצחק מרעלי: "ר' יוסף בושערא תלמיד ר"י עייאש כתב תשובה ארוכה והתקומם בכל מאמצי כחו נגד התיסדות המנהג החדש של המקובלים" (מבוא למחזור מדבר ים, ליוורנו תרצ"ב). שני ר' יוסף בושערא היו באלג'יר, הראשון ר' יוסף ב"ר יעקב הנ"ל, השני ר' יוסף ב"ר אברהם ואחיו הוא ר' רפאל יעקב ב"ר אברהם בושערא שניהם אמידים ונגידים באלג'יר, תומכים גדולים בישוב אחיהם בארץ ישראל, תרמו להדפסת ספרי חכמי אלג'יר ראה ספר חסד לאברהם (אזמיר תקכ"ד), ספר לחם יהודה (ליוורנו תק"ה), בית יהודה (ליוורנו תק"ו), פרי צדיק (ליוורנו תק"ח) וראה בעיקר הקדמת רבני אלג'יר לספר פרי צדיק. חי בשנים ת"ס–תק"ל לערך / 1700–1770.

בושערא ר' יעקב רפאל ב"ר אברהם ז"ל: מיחידי קהל, הליוורנים באלג'יר, נגיד, אמיד מקורב למלכות, מתואר: "נגיד וקצין על קהלתו, ימים וגם שנים והוא מושל עומד על פרץ בתבונתו, מגן וצנה בחצר מלכות... (בלוך, עמ' 62), תרם הכסף להדפסת ספר לחם יהודה (ליוורנו תק"ה), שימש בתפקיד נגיד הקהילה משנת תצ"ה עד שנת תקכ"ח. נלב"ע בשנת תקכ"ח / 1768.

ביבאס ר' שמואל ז"ל: מרבני אלג'יר וחסיד מופלג, כתב הרב החיד"א ז"ל: "ואשמעה אחד קדוש מדבר הוא החכם, השלם עיר וקדיש כמהר"ש ביואס (ביבאס) זלה"ה (ראה יוסף אומץ, דף מ"ג, ד"ה ואשמעה), וכן "החכם השלם והכולל נהדר בקודש..." (ברית אברהם, דף קכ"ט), בקי בנגלה ובנסתר "מקרא משנה מדרש, תלמוד כי לו פורש, פרד"ס חכם חרש" (נוסח מצבת הרב, מצבות אלג'יר של ר' א. בלוך), ר' אברהם בושערא ז"ל מפלפל עם ר' שמואל ז"ל בדברי תורה וגם מצטט קטע מדבריו (ברית אברהם, שם) שמועה מר' שמואל שענינה הוא הליכותיו בקודש של הרב זצ"ל מובאת בשו"ת שער שלמה לר"ש זוראפה, סי' מ"ב. נלב"ע במבחר ימיו ב"מ שנת תקנ"ו / 1796. משפחת ביבאס היא מהמשפחות העתיקות והמיוחסות בספרד (ראה נויבואר, א', עמ' 74).

ביתאן ר' אליהו ז"ל: מרבני העיר אלוואד, מחוז סוף (אלג'יריה), ערך והוציא לאור, בשיתוף עם ר' פרג' תוויתו ז"ל סדר הגדה של פסח (אלג'יר תרנ"ה) וכן ספר עשרת הדברות (אלג'יר, תרנ"ה), שני הספרים יצאו לאור מתורגמים בתרגום ליהודית ערבית לפי מנהג מחוז סוף ומחוז מזאב.

בכאש ר' שלום ב"ר יצחק רפאל ז"ל: נולד בעיר בומביי (הודו) בשנת תר"ח, גדל בעיה"ק צפת, חי ופעל באלג'יריה, נלב"ע שם בשנת תרפ"ז. בני הקהילה בעיר תניית אל חאד (מחוז אלג'יר) קבלוהו עליהם לרב בשנת תר"מ, בשנת תרמ"ג עבר לאלג'יר והשתקע שם, עסק לפרנסתו בהדפסת ספרים ושאף להפיץ מורשת אבות בקרב קהילות המערב, רוב הספרים שהוציא לאור מתורגמים הם ליהודית ערבית, ורובם נדפסו באלג'יר: ספרו הראשון "מבשר טוב" נדפס בליוורנו שנת תרמ"ה, אור הלבנה (ליוורנו, חש"ד), מעשה בוסתנאי (אלג'יר, תרמ"ו), גזע דוד (אלג'יר, תרמ"ז), גורלות אחיתופל (אלג'יר, תרמ"ח), נצח ישראל (אלג'יר, תרמ"ח), שבוע טוב, סדר הבדלה (אלג'יר, תרמ"ט), שובע שמחות (אלג'יר תר"ן), העתון בית ישראל (אלג'יר, תר"ן), אור זרוע (אלג'יר תרנ"ב), בונה ירושלים (אלג'יר, תרנ"ב) כוכב שבתאי (אלג'יר, תרנ"ב), ממקור ישראל (אלג'יר, תרנ"ב), ספורי הטבע (אלג'יר, תרנ"ב), פרח שושן (אלג'יר, תרנ"ב), מעשה פרי לצדיק (אלג'יר), קצות האר"ש (אלג'יר, תרנ"ב), נצחון האור על החושך (אלג'יר), שבט יוסף (אלג'יר, תרנ"ב), ר' שלום בכאש, איש השכלה מובהק, תיאר במבוא לספר מבשר טוב מעלתה וחשיבותה של התרבות והאיץ בקהל קוראיו לחיות חיי תרבות וקדמה. שלח מאמרים לעיתוני ההשכלה המגיד, הצפירה והמליץ. היתה לו השפעה על השתלבות צעירי הקהל בחיי תרבות ההשכלה הצרפתית.

בלוך ר' אברהם ב"ר משה ה"ד: רב בווהראן מטעם הקונסיסטוואר בצרפת ובאלג'יר משנת 1897 עד שנת 1907. בית כנסת הגדולה באלג'יר נקראת על שמו. נולד בשנת תרי"ט נספה במלחמת עולם הראשונה בשנת תרע"ד, בעת שהגיש לחייל נוצרי גוסס סיעוד רוחני. נולד תרי"ט נלב"ע תרע"ד / 1859–1914.

בלוך ר' יצחק בר נפתלי ז"ל: רב בווהראן משנת 1878 עד שנת 1882 ובאלג'יר משנת 1883 עד 1891, מטעם הקונסיסטוואר בצרפת, היה לו יחס של כבוד לצאן מרעיתו ושמו הטוב הלך לפניו, חיבר קונטרס בצרפתית על יהודי ווהראן משנת 1792 עד כיבוש העיר ע"י הצרפתים. יש ממנו הסכמה לספר זה השלחן, ח"ב, אלג'יר (תרמ"ט) מאת ר' א.ח. גיג', וכן מכתב עדות מודפס בספר קול צעקת הרועים (תוניס, תרע"ה), חיבר ספר חשוב בצרפתית על ציוני קברי רבנים ונגידים מאלג'יר (רשימה קצרה אך חשובה מאד), הספר נדפס בפאריז בשנת 1888.

בלייח ר' חיים ב"ר אברהם ז"ל: רבה של תלמסאן, ר"מ ור"מ בעירו משנת תרכ"ח ועד יום הפטירה, רבותיו היו ר' יהודה אלאשקר ז"ל, ר' יעקב אלמדיוני ור' אברהם אלנקאווא ז"ל, הנהיג רבנותו ביד רמה, כתב פסק דין ידוע בענין הפקעת הקדושין (שו"ת שערי רחמים, ב', אה"ע, סי' ט"ז), נטל חלק בפולמוס אודות מקום קבורת יעקב עקריש מווהראן, תשובות הרב נדפסו בספר כבוד יעקב (אזמיר, תרנ"ב), תשובה שכנגד מרבני ווהראן נדפסה בקונט' חזות קשה שיצא לאור בווהראן (תרנ"ב), הר' הרח"ב ז"ל חיבר תשובה שיצאה לאור בקונט' אתם קשות (אזמיר, תרנ"ג), הוציא לאור חיבור רבינו אפרים אנקאווא ז"ל שער כבוד ה', מעוטר במבוא ופירוש שכתב לו (תוניס תרס"ב), חיבר פסק דין בענין פולמוס טחינת חיטים במכונת צילאנדר פסק שנדפס בספר קול צעקת הרועים (תוניס תרע"ה), הרב כתב תשובות רבות בהלכה, וכן חיבור בענייני דקדוק, הרב הרביץ תורה בעירו, ומתלמידיו שימשו בקודש בקהילות אלג'יריה. נולד תקצ"ב נלב"ע תרע"ט / 1832–1919.

בן אבא ר' יוסף ז"ל: רב גדול בווהראן ובתנס, עמד בקשר מכתבי הלכה עם הרשב"ץ (ווהראן שו"ת תשב"ץ, ב', סי' קל"ז; הונין שם, ג', סי' קל"ג–קל"ד). חי בשנים ק"ס–ר"ל לערך / 1400–1470.

בן אלזוק ר' אהרן ב"ר משה ז"ל: רב במסתגאנם, פנה בשאלה לר' שמעון ב"ר הרשב"ש אם אדם מוריש חיוב שבועה לבניו (יכו"ב, ב', סי' ל"ד). חי בשנים ר'–ר"ע לערך / 1440–1510.

בן אלזוק ר' אהרן ב"ר חגי ז"ל: רב במסתגאנם, בר אבהן ובר אוריין, נין הר' חגי ז"ל הרב הגדול של מסתגאנם ראה שו"ת חוט, א', מ"ז, ישב על כסא זקנו הרב חגי ז"ל הריץ מכתבים בהלכה לר' שלמה דוראן (חוט, א', סי' ל"ז), חי בשנים ש"י–ש"פ לערך / 1550–1620.

בן אלזוק ר' חגי ב"ר שלמה ז"ל: רבה הגדול של מסתגאנם, דיין הקהל, מרביץ תורה, מקובל ובקי בתורת הסוד, עסק גם בספרי פילוסופיה (שו"ת הרשב"ש, סי' ג'), הרב משתעשע היה בתורת הנסתר ובה היה מוצא מרגוע לנפשו, הרשב"ש שידע על נטיות לבו של ר' חגי מייעץ לו "ועל כן הזהירו חז"ל כל מי שאינו יודע בטיב גטין וקידושין אל יהי לו עסק בהן... ומה טוב היה לך ללמדם ולא ללמוד אותה קבלה... והנח הקבלה וקבל עליך ללמוד הלכות גירושין מהרמב"ם ז"ל... (שו"ת הרשב"ש, סי' שפ"ג). נראה שלמד בישיבת הרשב"ש באלג'יר, ומהיום שעבר לכהן רב במסתגאנם, שמר על קשר רצוף עם מו"ר ששלח לו עשרות רבות של תשובות: שו"ת רשב"ש, סי' י"ג, מ"ז–ע"ח, קל"ז–קס"ט, ר"ו–רכ"ג, רע"ה–רפ"א, של"ב–של"ד ועוד ועוד, משנפטר הרשב"ש ז"ל מצא נחמה פורתא במכתבים ששלח

לשני בני הרשב"ש הר' צמח והר' שמעון: שו"ת יכו"ב, א: נ"ב, קמ"ו–קמ"ז; יכו"ב, ב': א', ל"א–ל"ב. הרב חגי לא היה מחסידי העליה לארץ ישראל, הרשב"ש מוכיחו על כך ומדגיש לו מעלתה של הישיבה בארץ האבות וז"ל: בין תלמיד חכם בין עם הארץ ראוי לו להשתדל בעלייתה שאם עם הארץ הוא יוסיף מצוה וכל שכן אם תלמיד חכם הוא שמוסיף דרגה... (שו"ת הרשב"ש, סי' ג'). הרב חגי היה מקורב גם לרבה של הוניין ר' יוסף ששפורטש והריץ אליו שאלות בהלכה (ראה ספר ר"י ששפורטש וספר תשובותיו מאת ר' ע. עמינח, עמ' 384–403) נלב"ע שב גם ישיש, חי בשנים ק"ע–ר"ן לערך / 1410–1490.

בן אלחאייך ר' עלאל ז"ל: רב בתלמסאן, תלמיד הרב הגדול ר' אברהם סבע ז"ל, לבקשתו חיבר הרב סבע ז"ל חיבור קצר בענין הספירות "הקדמת הר' אברהם סבע בפירוש עשר ספירות שכתב לה"ר עלאל בן אלחאיך ז"ל מארץ תלמסאן", אהל דוד (עמ' 1013), ולשאלת תלמידו כתב הרב סבע ז"ל פירוש תפלה ע"פ הסוד: "להר' אברהם סבע ז"ל בפי' התפילה שחבר לה"ר עלאל בן אלחאיך התלמסאני" (כ"י ששון 919/39, עמ' 321). חי בשנים ר"ך–ש' לערך / 1460–1540. יש סוברים כי ר' עלאל דידן הוא ר' עלאל ב"ר יוסף בן סידון שביקש מר' יהודה כלץ הראשון להשתקע בתלמסאן.

בן אליד ר' חלפתא ב"ר לוי ז"ל: חכם ממרוקו, ממחוז דרע, השתוקק, הוא ואחיו ה"ר יוסף, לעלות לארץ ישראל, שני האחים באו בדברים עם אנשי מעשה ושכנעום לעלות לא"י בחבורה, לשם כך נוסחה הסכמה ובה מתחייבים בני החבורה לקיים את הנדר ואת השבועה. ר' חלפתא ואחיו יצאו ראשונים ובאו עד תלמסאן, המשיכו לווהראן וחכו לבואם של בני החבורה. שני האחים בראותם שאין התכנית יוצאת לפועל הציעו את הענין הנוגע לדין נדר לרבה של אלג'יר הרב צמח דוראן (שו"ת יכו ב, א', סי' נ"ה), הצד השני ר' אהרן בן מלכה ור' שמואל בן אבו אלטבול ועוד פנו לר' אפרים שוראקי הרב בתלמסאן, אין לנו ידיעה על סיום הפרשה (יש שכתב כי ר' חלפתא יצא מווהראן והגיע לירושלים, בידי ר' שלמה זרקא שכיהן ברבנות בכמה קהילות באלג'יריה נמצא והיה חיבור שו"ת להרב לוי בן אליד אבי ר' חלפתא וממנו העתיק קונטרס דיני טריפות ראה ספר זבחי תרועה, ליוורנו, תרל"ב). חי בשנים ק"צ–ר"ס לערך / 1430–1500.

בן גוזי ר' משה ז"ל: רב בתלמסאן, מוצאו מאוג'דא (מרוקו), תלמודי גדול, חסיד נחבא אל הכלים וצנוע, מרביץ תורה, שמו הטוב נישא בהערצה ובני הקהילה נשבעים בשמו (ראה נחלת אבות, ה', ח"ב, עמ' שנ"א, מאת ר' יוסף משאש) וכן (אוצהמ"כ, ב', עמ' ק"ט). חי בשנים תק"י–תק"פ לערך / 1750–1820.

בן גוזלאן ר' שלמה ב"ר מרדכי ז"ל: רב ומשורר מאלג'יריה, חי תקופה ארוכה במרוקו, נראה ששם נלב"ע. חי בשנים ת"ק–תק"ע לערך / 1700–1810.

בן גיגי ר' אליהו ז"ל: רב ומורה צדק ודיין בסעידא (לפני כן כיהן כרב הקהילה בעיירה סיג) נולד בדבדו (מרוקו), נתחנך באלג'יריה בתלמסאן ושם למד תורה, סיני ועוקר הרים, פרשן דקדקן ובלשן, נטל חלק מרכזי בפולמוס חיטים לפסח שנטחנו במכונת הצילאנדר, חיבר לשם כך חיבור שלם ספר קול צעקת הרועים (תוניס, תרע"ה) בו הוא מגלה זרוע תבונתו להתיר טחינת חטים לפסח במכונת הצילאנדר לפי כלל גדול בחז"ל כח דהיתרא עדיף. הרב היה בקי עד מאד בפירוש הראב"ע על התורה, נהג להסתגר, עם רבנים שליחי קהילות וכדומה, ולשוחח עימם על פירושי הראב"ע ז"ל וביחס לבקיאות הרב האורח בפירוש הראב"ע היה ר' אליהו ממליץ עליו בפני נכבדי ושועי קהילת סעידא. הניח חידושים על הראב"ע (כ"י) וחיבור בענייני לשון ודקדוק (כ"י) שאבדו, יש ממנו פסק דין בענין טחינת החיטים לפסח (ליטוגרפיה, חשומ"ד). נולד בשנת תר"ל לערך נלב"ע בשנת תרצ"א 1870–1931.

בן ג'מיל ר' שם טוב ב"ר שמואל ז"ל: רב ממגורשי שנת רנ"ב מהעיר טודילא די נאבארה, חיבר ספר שם טוב (דרשות ע"פ הזוהר), עלה אחד מהכ"י היה בידי הר' רי"מ טולידאנו, הרב הגיע למרוקו והוא בן שמונים, ממרוקו בא לתלמסאן ושם כנראה נלב"ע בסוף שנות ר"ן (ראה H.U.C.A, שנת 1928, עמ' 403–410).

בן גנון ר' מסעוד ז"ל: מרבני אלג'יר, החסיד (ראה מערכת ספרים להחיד"א, דף י"ז, וורשא תרל"ו) בעל מעשים ובעל מופתים, חכמי תוניס בהקדמה לספרו זרע רב מייחלים לזכותו של הרב זיע"א "זכותיה דרב אגוני מגני הא לן הא להו", והחסיד ר' מסעוד זגביב מקצמטינא כתב וז"ל: החכם הכולל מורינו כמוהר"ר מסעוד גנון זכותו יעמוד עמי" חזי מאן קמסהיד ומי החסיד המייחל לזכותו של הרב זיע"א. מקובל עצום, על ציונו הקדוש נרשם "ירד לפרדס התעודה העלה מכל רמזיה מלוא חפנים", דרשן ומוכיח בשער, דרשותיו ראו אור בספר "זרע רב" (מצורף לספר יכין ובועז לוורנו תקמ"ב), שם הספר רומז כי רבנו היה חשוך בנים. שמו הטהור נישא בהערצה בשנים קדמוניות, ובשער ספר יכין ובועז כתב הרב הגדול ר' אברהם טובייאנה, (המו"ל): הרב המפורסם בחסידות ובתורה כמוהר"ר מסעוד בן גנון זלה"ה שנגלה אליו אליהו זכור לטוב"., לפרנסתו עסק הרב בסופרות ובהעתקת ספרים, הרב העתיק והגיה וליטש חידושי תורתו של המקובל החסיד רב יהודה בן חנין (ע"ע), ובשער ספר עץ החיים – אשל אברהם נכתב כי ר' מסעוד ז"ל "חבר קצותיו אחת אל אחת". הניח חידושים על התנ"ך שאבדו, נתבש"מ שנת תנ"ג / 1693.

בן דוד ר' יוסף ז"ל: מחכמי קצמטינא ודייניה הקדמונים, נצר למשפחה מיוחסת ביותר והרשב"ץ ז"ל מתארו: "בר אבהן ובר אוריין נגר בר נגר דיין בר דיין" (שו"ת תשב"ץ, א', סי' מ"ט), ורומז כי ר' יוסף שייך לקהל התושבים וז"ל: "... דכיון שאבותיכם נהגו איסור בכל המשכה אף על גב דידעי דהמשכה שהיא דודאי בקיאין היו בספרי הרמב"ם ז"ל אתם חייבים לעמוד על מנהגכם משום ואל תטוש תורת אמך וכ"ש שאין לגעור בכם אם אתם מחזיקים באותו מנהג כיון שהמנהג קבוע היה כמו שהעידו זקניכם.." (שם), ר' יוסף ז"ל כתב דברים דומים: "... ומפני שראינו אבותינו הקדומים שעברו על אלו הספרים גם כל גלילות שלנו כמו קהל תונס ותראבלוס שלא דקדקו בזה... (שם, סי' נ'). חי בשנים ק"ך–ק"צ לערך / 1360–1430.

בן דוד וחיון ר' מימון ז"ל: רבה של מוגניא (מרניא) בשנים תר"ל–תר"ס לערך, תרם להדפסת הספר בית שלמה, ח"א, ירושלים תרנ"א מאת ר' א.שלמה פרידמן (רשימת התורמים שם בראש הספר).

בן דרמונא ר' סעדיה ז"ל: מהרבנים הקדמונים של למדייא מכונה "לזקן ר' סעדיה בן דרמונא" (מכאן נראה שכיהן כמוקאדם הקהל), עמד בקשר מכתבים עם הריב"ש (סי' ס"ג, צ"ג), ובעיקר עם הרשב"ץ שכתב לו קרוב לעשרים תשובות (שו"ת השתב"ץ, א': סי' ל"ד–מ"ח, ב': סי' רמ"ח). חי בשנים ק"י–ק"ץ לערך / 1350–1430.
משפחת דרמון בזמנים קדומים היא דרמונא, משפחה של חכמים סופרים ונגידים. החוקר דוד קורקוס כתב באנציקלופדיה גודאייקה (אנגלית), ה', שמקור המשפחה הוא ב"אלמהדייא שבתוניסיה" במקום למדייא (מדיאה) שבאלג'יריה והראיה בשו"ת יכו"ב ב, א', סי' מ"א מוזכרת שם למדיאה הסמוכה למיליאנא שבאלג'יריה (ראה אנציקלופדיה ג'ודאייקה, ה', עמ' 1306).

בן דיני ר' מאיר ז"ל: רב במסתגאנם, מוזכר בתשובות הר' שלמה בר צמח ז"ל (שו"ת חוט, א', סי' ל"ז). שימש ברבנות עם הדיין ר' אהרן ב"ר חגי בן אלזוק (ראה לעיל בערכו). חי בשנים ש'–ש"ע לערך / 1540–1610.

בן וואליד ר' יוסף ב"ר יצחק ז"ל: רב בווהראן, נולד בטיטוואן (מרוקו), בר אבהן ובר אוריין בנו של הגאון הגדול הרב יצחק בן וואליד זצ"ל, לפרנסתו עסק בפרקמטיא, חיבר ספר שו"ת שמו יוסף (ירושלים תרס"ז). ספר קטן הכמות ורב האיכות (ראה פסק חשוב סי' ר"ך), היה לו משא ומתן בהלכה עם רבנים מארץ ישראל והמערב, נלב"ע בשנת תרס"ו / 1906.

בן זכרי ר' מרדכי ז"ל: רב ומורה הוראה חשוב מווהראן, חסיד מובהק כלשון רבה של אלג'יר וז"ל: "ושלום שלום על האדון כנפשו הטהורה, שחוברה לה יחדיו

רוח חכמה ויראת ה', היא אוצרה... (חוט, א', סי' י"ח). שאל בהלכה את ר' ש. בר צמח דוראן (שם). חי בשנים ש"ך–ש"צ לערך / 1560–1630.

בן זמרון ר' יוסף ז"ל: ראה זמרון ר' יוסף.

בן זרקא ר' שמואל ז"ל: רב ומשורר מאלג'יריה, מוזכר בספר עומר השכחה. ר' שמואל ור' אברהם גבישון החליפו ביניהם שירי כבוד והערכה, וז"ל הר' גבישון: אמר אברהם היה לי ידיד שמו ר' שמואל ושוררתי לו... שורר לי חבר שמו ר' שמואל בן זרקא והשבתיו אני אברהם... (עומר השכחה, דף ק"ל, ע"ב–קל"א, ע"א). חי בשנים ר"צ–ש"ן לערך / 1530–1690.

בן חיון ר' דוד ז"ל: רב בתייארת, שאל בהלכה את הגאון ר' רפאל אנקאווא ז"ל ראה שו"ת תועפות ראם (קזבלנקה, תר"פ), סי' צ"ו, זמן השאלה הוא שנת תרפ"ה.

בן חיון ר' יוסף ז"ל: רב, מרביץ תורה ומשורר מאלג'יריה, פיוט ממנו מודפס בספר רינה וישועה (ליוורנו, תרט"ז) יש קינות לתשעה באב מר' יוסף חיון, נראה שאביו הוא ר' משה (ראה אהל דוד, ב', עמ' 857). ראיתי פיוט ממנו בחיבור זמירות ישראל (כ"י). חי בשנים ת"ק–תק"ע לערך / 1740–1810.

בן חיון ר' יעקב ז"ל: רב בסעידא, מתואר "המדקדק המעולה", נולד בעיר למדייא בשנת תרס"ד, ערך והגיה ספר מכשירי מילה (ליוורנו, תרפ"ט).

בן חיים ר' יוסף ז"ל: רב ודיין ברוליזאן ומרביץ תורה (בנו תרגם לצרפתית והו"ל קיצור ספר חסד ואמת לר' מימון עבו ז"ל). נולד בשנת תקצ"ט נלב"ע בשנת תרפ"ז / 1927–1939.

בן חיים ר' מרדכי ז"ל: רב ומו"ץ במסתגאנם בשנים תר"ן–תר"ס, ובעיר תמושנת בשנים תרס"ה–תר"פ (ספר קול צעקת הרועים דף ב'). חי בשנים תר"י–תר"פ לערך / 1850–1920.

בן חיים ר' שלמה ז"ל: רב ומליץ מתואר "הח' הש' והכולל החסיד העניו", חיבר ספר "שבח תודה" (אוראן תרל"ז) והוא "סדר פיוטים ותשבחות ליום פורים קטן" לזכר הצלת יהודי והראן בשנת תק"ץ. חי בשנים תק"ע–תר"ל לערך / 1810–1870.

בן חמו ר' אברהם ז"ל: רב מאלג'יר, עלה בעליה הגדולה והמבורכת מאלג'יריה בשנים תק"ץ–תר"י, מכונה "חכם", ישב בכפר פקיעין (ראה ספר צפת, א', עמ' תע"ב). חי בשנים תק"ס–תר"ל / 1800–1870.

בן חמו ר' יוסף ז"ל: רב וסופר מתא בתלמסאן, מצאנוהו חתום בפנקס קהילת תלמסאן בשנים תר"י תר"ך, (ראה אוצהמ"כ, ב', סי' תתצ"ז). חי בשנים תק"ע–תר"ל לערך / 1810–1870.

בן חמו ר' ישועה ז"ל: משרת בקודש בקהילות תלמסאן, בל–עבאס ועוד, הוציא לאור סדר המילה "קול רינה וישועה" (ג'רבה תש"ו), תרגם ליהודית ערבית "בן אדמה" בנוסח יהודי תלמסאן (תלמסאן תרצ"א), וכן בנוסח יהודי בלידא (תוניס, תש"י), קינה "קצה עלה לגיררא (תוניס), ועוד. ר' ישועה, עסק בכתיבת קמיעים, בפתיחת גורלות וכדומה עיסוק שהיה למורת רוחם של רבים מבני קהילת תלמסאן, היחסים בין ר' ישועה לבין בני הקהילה הגיעו לשפל המדרגה, ר' ישועה אנוס היה לצאת מתלמסאן, ועבר לגור בעיר בל עבאס, אך, גם שם לא שפיר מצבו, ר' יוסף משאש ז"ל התערב והשכין שלום בין ר' ישועה לבין מתנגדיו. (ראה ספר תולדות משפחות (בצרפתית) מאת יוסף טולידאנו, עמ' 478). נלב"ע בשנות ת"ש. ר' אהרן בן חמו שימש רב במיליאנה, עמד בקשר מכתבים עם הר"י משאש ז"ל (אוצהמ"כ, ב', סי' אלף רל"א–רל"ב).

בן חנין ר' יהודה ב"ר יעקב ז"ל: רב ומקובל אלהי, חי ופעל באלג'יר מתואר "אחד מן הקדושים רבני ארג'יל הרב הגדול המקובל האלהי גור אריה יהודה יהודה תשואות חן חן לו חנין יתקרי..." (הקדמה לספר עץ החיים – אשל אברהם (ליוורנו תקמ"ג) מאת ר' אברהם טוביאנה). הרביץ תורת הסוד ליחידי הקהילה וכן כתב פירוש ע"פ הפשט והסוד לרמ"ח מצוות עשה ע"פ מנין המצוות להרמב"ם, חיבור שנדפס עם פירוש אשל אברהם ע"י הרב אברהם טוביאנה בליוורנו תקמ"ג. הרב חיבר גם חלק שני הנק' עץ הדעת על מצוות לא תעשה ולא זכינו לאורו (ראה שער ספר הנ"ל ובהקדמת הרב המו"ל), כן חיבר "ספר האור" על תורת הסוד, לפי ר' מ. חלמיש (פעמים, מס' 45, עמ' 85–110). ר' יהודה ז"ל נולד במרוקו במחוז תארודאנת, סביב שנת ש', בימים ההם צמח חוג של מעיינים ולומדים תורת הסוד עם המקובל האלהי הרב משה בר' מימון אלבאז בעל ספר היכל הקודש (נדפס באמשטרדם שנת תי"ג), ר' יהודה עזב מרוקו ובא לאלג'יר, יש לציין כי פרט זה לא מוזכר בספר עץ החיים! ר' יהודה הוא דודו, אחי אמו של הרב המקובל ר' יעקב איפרגאן ז"ל בעל החיבור פרח שושן (על מס' אבות) וחיבור מנחה חדשה על התורה וטעמי המצוות (ראה מ. חלמיש, ר' יעקב איפרגאן ויצירותיו, פעמים, מס' 43, עמ' 85–110), יש פיוט מרבי יהודה בן חנין, מודפס סוף תפארת ישראל (ויניציאה, חש"ד) דף ר"ח, האם זה הרב יהודה שלנו או ר' יהודה נכדו? חי בשנים ר"פ–ש"ן לערך / 1520–1590.

בן חנין ר' מכלוף ז"ל: רב ממסתגאנם ומיחידי הקהל שימש כ"זקן הקהל" (שו"ת תשב"ץ, ב', סי' קע"ד), החליף מכתבים בהלכה עם הריב"ש (מוזכר בס' קע"ט)

ובעיקר עם הרשב"ץ (שו"ת התשב"ץ א': סי' י"ג; ב' י' סי' קע"ד). משרת "זקן הקהל" עטופה הוד קדומים מתקופת הריב"ש והרשב"ץ ולאורך השנים והזמנים פינתה מקומה למשרת ה"מוקאדם" היא משרת הנגיד. (וראה לעיל בערך בן דרמונא ר' סעדיה זקן הקהל בעיר למדייא). חי בשנים ק'–ק"צ לערך / 1340–1430.

בן חקון ר' אברהם ב"ר סעדיה ז"ל: חכם קדמון מאיזור תלמסאן, הפנה שאלותיו להריב"ש (שו"ת הריב"ש סי' ע"ח) ולהרשב"ץ (שו"ת תשב"ץ, ב', סי' רל"ג). חי בשנים ק"י–ק"פ לערך / 1350–1420.

בן חקון ר' סעדיה ז"ל: רב מתלמסאן, מוזכר בתשובות רשב"ש סי' קס"ב, ונראה שהוא בנו של ר' אברהם הדיין הנ"ל. הרב סעדיה, החזיק במנהג התושבים היהודים של תלמסאן, לפיו יש להתיר כסברת הרמב"ם בהמה שהריאה שלה נסרכה לאודם הטרפש, כאשר נודע לר' סעדיה שהרשב"ץ אסר דבר זה, דחה ר' סעדיה דעתו של הרשב"ץ מפני הרמב"ם ואמר: ... מה נעשה לדברי הרב בנו של הרמב"ם ז"ל שהעיד על אביו, לולי שמע זה מאביו לא היה מעיד... (ראה שו"ת הרשב"ש, סי' קס"ב). חי בשנים ק"ס–ר"ך לערך / 1400–1460.

בן יאיר ר' אברהם ז"ל: רב מאלג'יר, עלה לא"י בשנת תקצ"ז בעליה הגדולה והמבורכת של יהודי אלג'יריה לאחר כיבוש אלג'יריה ע"י הצרפתים, ישב בצפת, מתואר "הרב הכולל", חתום על אגרת מצפת בשנת תקצ"ט (ראה אנציקלופדיה לתולדות חכמי א"י מאת ר' יעקב גליס, א', עמ' פ"א) וכן ספר צפת, עמ' תנ"ג וכן תע"ג, ירושלים תשכ"ב.

בן יושת ר' יוסף ז"ל: רב מאלג'יריה, הפנה שאלות רבות למו"ר הרי"ף, שאלה מר' יוסף ותשובה ממו"ר הרי"ף נדפסו בשו"ת תשב"ץ, ח"ב, סי' רצ"ז, יש לו שקלא וטריא ארוכה עם הרי"ף (ראה תשובות הגאונים ברלין תרמ"ז סי' תנ"ד–תקכ"ד), מוזכר ע"י הרב בעל המאור על הרי"ף למס' פסחים דף ח' ע"ב וז"ל: וכן נמצא בכ"י של מר יוסף יושתו ממדינת ג'ייאן שהעיד..., החכם ר"י שציפנסקי מזהה את ג'ייאן עם העיר מג'אנא שבאלג'יריה, סמוכה לקלעת בני חאמאד, וקדם לו הר"י משאש וז"ל: ... טעם השם ג'ייאן אומרים ע"ש עיר אחת בספרד שהיה שמה ג'ייאן, ושמעתי שיש כפר של ערבים בסביבות אלג'יר נק' כן... (אוצהמ"כ, ב', סי' תתק"א). חי בשנים תת"ך–תת"צ לערך / 1060–1130.

בן יחיון ר' יוסף ז"ל: רב קדמון בתלמסאן, ודיין, מבני קהל התושבים היושב בתלמסאן (או בסביבתה הקרובה כגון בכפר אגדיר), מוזכר בתשובת הרשב"ץ, ב', סי' ב' וכן בתשובת הרשב"ש, סי' מ"ז, בר פלוגתיה של ר' עמרם בן מרואס דיין הקהל בווהראן. חי בשנים ק"י–ר"פ לערך / 1350–1420.

בן ייאייא ר' שלמה ב"ר הלל ז"ל: רב ומשורר מתלמסאן: "נמצא לו קינה לט"ב בלשון ערב כתובה על ספר הקינות כ"י לא נודע זמנו" (אוצהמ"כ, ב', סי' תתצ"ז). נראה שהשם בן ייאייא הוא שם כינוי ולא שם המשפחה.

בן יעיש ר' אברהם ז"ל: רב מתלמסאן, נלב"ע בשנת תס"א / 1701. (מוזכר בפנקס ר' סעדיה בן סידון כך מצאתי כתוב ברשימת ר"י רוש ז"ל). ראש המשפחה העתיקה והרמה בספרד ופורטוגל דון יחייא בן יחייא נק' דון יחייא בן יעיש (יחייא בלשון ישמעאל זה יעיש) ולפי זה יש להניח שמוצא המשפחה מספרד.

בן יעיש ר' יהודה ז"ל: רב ומשרת בקודש בווהראן, מפורסם הוא במעשה החסד, מייסד חברת צדקה וחסד ע"ש אליהו הנביא. נלב"ע סביב שנת תר"צ / 1930.

בן יעיש ר' ישראל ז"ל: רב בלמדייא, חי בשנים ת"ל–ת"ק לערך / 1670–1790 (אהל דוד, ב', עמ' 754).

בן יפרח ר' סלימאן ז"ל: רב בתלמסאן תלמיד הגאון הרב יהודה כלץ, ספרא רבא בישראל, העתיק עבור מו"ר את ספר משיח אלמים פירוש לפירוש רש"י על התורה (קרית ספר, מ"ט, עמ' 645). חי בשנים ר"י–ר"צ לערך / 1450–1530.

בן יצו ר' אברהם ז"ל: מיחידי קהל ווהראן, נגיד בעמו, משכיל ויודע ספר, פנה בשאלה להגאון הרב חיים פאלאג'י ז"ל (ראה שו"ת חיים ביד, יו"ד, סי' כ'). חי בשנים תק"ע–תר"מ לערך / 1810–1880.

בן יצו ר' חיים ז"ל: רב ודיין בווהראן, סגן לאב"ד הגאון ר' מסעוד דרמון ז"ל, מפורסם בצדקותו "יראתו קדמה לחכמתו" ר' אברהם אנקאווא מתארו, החכם השלם והכולל הדו"מ כמוהר"ר חיים בן יצו תם וישר ירא ה' מרבים... (מלל לאברהם, לר' אב"א, דף ר"י, ליוורנו, תרל"ה), נלב"ע בשנת תרכ"ז (שנה קשה בה נפטרו תשעה רבני ווהראן ז"ל, ראה מלל לאברהם, שם).

בן יצו ר' יהודה ז"ל: מחכמי ווהראן, מתואר סובר הרזים דיין ומורה הוראה ובעל נכסים, המשיב בכתב על שאלות בהלכה, תשובה ממנו מודפסת בשו"ת כרם חמר, א', אה"ע, סי' נ"ו–נ"ז וכן תשובה ממנו בספר טהרת כסף (ליוורנו תר"ך), נולד במרוקו וז"ל ר"י משאש: יליד המערב ובא לתלמסאן במבחר ימיו, קבע ישיבה עם תלמידים, ושוב נסע לווהראן ונתמנה לרב בין הרבנים... (אוצהמ"כ, ב', סי' תת"ץ). נסע לארץ ישראל וכנראה ישב בצפת וז"ל ר"י משאש: "... עלה ונתישב

בא"י, וכשהיה הרעש מתה אשתו וכל ב"ב ולא נמלט כי אם בת אחת ויצא לחו"ל לגור באשר ימצא..." (שם), ר' יהודה שב לווהראן, עשה חיל בעסקי ממון ונכסים, שימש כמורה הוראה שלא ע"מ לקבל פרס. ר' יהודה דגל בשיטת הדברות ופשרה עם הרבנים מטעם הקונסיסטוואר נושאי דגל תרבות צרפת. נלב"ע בשנת תרכ"ז (מלל לאברהם, דף ר"י).

בן יצו ר' יוסף ב"ר אברהם ז"ל: רב הישוב קנאדסא (קרוב לעיר בשאר), חי בשנים תק"ס–תר"מ לערך / 1800–1880 (ראה היהודים בסאהארה (בצרפתית), מאת יעקב עוליאל, עמ' 121).

בן יצו ר' יעקב ז"ל: רב בתלמסאן, ר' נתן ג'ייאן היה מצרפו כדיין לבית דין, חתום על הסכמה למחזור תלמסאן (ליוורנו תק"ס), הניח כתבים רבים וביניהם רשימת רבני אלג'יריה בכלל ורבני תלמסאן בפרט (החיבור היה בידי ר' יוסף משאש שדלה ממנו שבחי הרבנים בספרו נחלת אבות ח"ו, עמ' קס"ג, ע"ש), נראה שהוא ר' יעקב בן יצו ז"ל המתואר "החכם" המוזכר בשטרות משנת ת"ק ותקכ"ב (אוצהמ"כ, ב', סי' תת"צ). חי בשנים ת"פ–תק"ע לערך / 1720–1810.

בן יצו ר' ישועה ב"ר יעקב ז"ל: רב בתלמסאן, "חי בסוף המאה החמישית ובראש הששית" (מלכי רבנן, ירושלים תרצ"א, דף ע"ט ע"א).

בן יצו ר' מסעוד ז"ל: רב רשום מתלמסאן, המכונה ר' סעוד בנישו, מרביץ תורה בישראל, חיבר ספר אבי שר שלום (ירושלים תשנ"ד) וכן חידושי תורה כגון פי' על הלכות שחיטה (כ"י שאבד). חי בשנים תקצ"ה–תרס"ב / 1835–1902.

בן יצו ר' מרדכי ז"ל: מרבני ווהראן בתקופה הראשונה לכינונה מחדש של הקהילה בשנת תקנ"ב, ר' מרדכי כיהן דיין ומתואר "הרב המובהק דיינא ונחית לדינא... (מלל לאברהם, ב', דף ש"צ ע"ב, מאת ר' אב"א, ליוורנו תרל"ה). חי בשנים תק"ד–תק"צ לערך / 1760–1830.

בן יקר ר' יוסף ז"ל: רב מאלג'יר, מוזכר בתשובות ר' שמעון ב"ר הרשב"ש ז"ל (יכו"ב, ב', סי' י"ג). חי בשנים ר"י–ר"פ לערך / 1450–1520.

בן ישראל ר' יוסף ז"ל: רב גדול ודיין במיליאנה, בא בשנת קנ"א עם המגורשים מספרד. בספרד שימש כדיין בטולדו (שו"ת ריב"ש סי' ר"ח), הרשב"ץ כתב לו תשובות בהלכה (שו"ת תשב"ץ, ב', סי' ק"ל–קל"ד, רצ"ד), חי בשנים ק'–ר"ע לערך / 1340–1410.

בן כליפא ר' דוד ב"ר מכלוף ז"ל: רב העיר תמושנת (או עין תמושנת), יצק תורה ע"י הגאון ר' מסעוד הכהן ז"ל וע"י ר' אליהו בן גיגי ז"ל רבה של סעידא, התמנה לרב העיר בשנת 1948, מילא תפקידו זה עד שנת 1962, שנה בה יצאו היהודים מאלג'יריה, לצרפת. ר' דוד קיבל משרת רב קהילה בעיר מאסי (ע"י פאריס). לעת זקנתו עלה לארץ ישראל, וישב בירושלים ת"ו. חיבר ספר מכלל יופי (ירושלים תש"ל), ספר דרכי דוד (ירולשים תש"מ), ועוד לו בכתובים. כתב חיבור יקר הערך על תולדות רבני אלג'יריה, שעקבותיו אבדו וחע"ד. ר' דוד ז"ל נולד בשנת תרס"ו נלב"ע בשנת תשנ"ג / 1906–1993.

בן לחזן ר' מימון ז"ל: חכם מאלג'יר, עלה לצפת בשנת תקצ"ח, בעליה הגדולה והמוברכת של יהודי אלג'יריה לאחר כיבוש הארץ ע"י הצרפתים. ראה ספר צפת, א', עמ' תנ"ו.

בן לטיף ר' יצחק ז"ל: רב בקי בענייני קבלה, הריץ שאלות בתורת הנסתר לגאון הרב צמח ב"ר הרשב"ש (שו"ת יכו"ב, א', סי' קל"ה). לא ידוע שם עירו ומקום תחנתו. ר' יצחק דידן נראה שהוא מצאצאי הרב המקובל ר' יצחק לטיף הראשון שחי בספרד ונלב"ע בשנת מ' / 1280 וחיבר ספר שער השמים (כ"י), מכ"י זה נדפס ספר צורת העולם.

בן מוסא ר' משה ב"ר אברהם ז"ל: רב ומקובל אלהי, משורר גדול ופרשן, נולד במרוקו נדד עם אביו הגאון המקובל הרב אברהם בן מוסא זלה"ה, לאלג'יריה, תוניס, מצרים וירושלים. שנים רבות ישב באלג'יריה, בעיקר באלג'יר, ושם חיבר שירים ובקשות ושני חיבורים על תורה שבכתב ושבעל פה. ר' משה ז"ל היה מזרז בני דורו ללימוד תורת הנסתר ובימיו צמח חוג רבנים צעירים באלג'יריה רבנים שקיבלו על עצמם מנהגי המקובלים ודרשו להנהיג בעירם נוסח האר"י ז"ל (דוגמה לכך ראה שו"ת משחא דרבותא לר' מסעוד אלפאסי, או"ח סי' קי"ב ועוד). ר' משה כתב שני חיבורים באלג'יר: עובר לסוחר וכן דרושים על פרק אשת חיל, וכן שירים ועוד. חי בשנים ת"ן–תקט"ו לערך / 1690–1755.

בן מניר ר' יוסף ב"ר יצחק ז"ל: עיר וקדיש מכונה "אלחסיד" מחכמיה ודייניה הקדמונים של קצמטינא, בר אבהן ובר אוריין, בא בשנת קנ"א עם מגורשי ספרד, יצק תורה ע"י הגאון הרב חסדאי ב"ר שלמה, וע"י הריב"ש "וביחוד התלמיד הותיק ר' יוסף בן החכם ר' יצחק בן מכיר (מניר) למד בישיבתנו יותר מעשר שנים... (שו"ת הריב"ש סי' ע"ט). רבה של אלג'יר לא הסתיר הערכתו הגדולה לר' יוסף ומתארו: "... אח יקר חברנו הותיק ר' יוסף בן מניר... יטיבך וירבך מאבותיך כנפשך וכנפש דורש שלומך..." (שו"ת ריב"ש סי' פ'). שמו של הרב יוסף נערץ ע"י יהודי

קצמטינא בפרט ויהודי אלג'יריה בכלל ובכתבי רבני העיר מתואר: "הרב הגדול המפורסם בדורו סיני ועוקר הרים פטיש חזק עמוד הימיני מורינו ורבינו חסידא קדישא ה"ה ר' יוסף מניר המכונה אלחסיד" (אהל דוד, ב', עמ' 850). ר' יוסף זלה"ה גדול בתורה, משיב תשובות בהלכה (תשובה ממנו מוזכרת בכתב עת מוריה, טבת תשנ"ט עמ' ד', הערה 24), חיבר שיטה על מס' נדרים, הרביץ תורה בקצמטינא ובין תלמידיו נמנה הרב יצחק בן קאג'יג ז"ל מרבני העיר (שו"ת ריב"ש, סי' ק"כ–קכ"ו). ציונו הקדוש משך במשך הדורות יהודים ולא יהודים לתפילה ולתחנונים. ר"י בן מניר ז"ל מוזכר ע"י מרן בספרו בית יוסף, חו"מ, סי' צ"ב. חי בשנים ק"ך–ק"צ לערך / 1360–1430.

בן מעטי אלתלמסאני ר' אברהם ז"ל: רב ונגיד מתלמסאן, מראשוני הרבנים הקדמונים הידועים שם, אולי הראשון, מוזכר בשטר מהגניזה הקהירית וז"ל: ... בבקשה לקבל בסבר פנים יפות והוא השייך אברהים בן מעטי אלתלמסאני וחברו לדרך השייך יוסף בן עזרה כי הם מן המשפחות והאנשים היותר נכבדים במגרב גם בדת וגם במעשה הצדקה... וביחוד בענין אדונינו הגאון יכון כסאו הם רבו את ריבו... (ראה ספר התימנים מאת ש.ד. גויטיין, עמ' 64–65, ירושלים תשמ"ג). חי בשנים הת"ק–התק"ס לערך / 1140–1200.

בן מרואס אפרתי ר' עמרם ז"ל: מגדולי חכמי המגורשים של שנת קנ"א, ישב בעיר ווהראן ומשם הריץ מכתבי הלכה רבים מאד עם הריב"ש ז"ל (שו"ת הריב"ש סי' ח'–י"ג, כ"א–כ"ז, ל"ד–מ', ס'–ס"ב, צ"ד–צ"ו, ק"ב–קי"ט, ועוד ועוד) וגם הרשב"ץ שלח לו מכתבי הלכה (שו"ת התשב"ץ: ב', סי' קכ"ח–קכ"ט, ועוד). זקנו הוא הרב הגדול ר' עמרם ב"ר נתן מרוואס ז"ל ישב על כס הרבנות, למעלה מארבעים שנה, בוואלאנסיה שבספרד, והריב"ש, אברך צעיר, שלח לו תשובות (שו"ת הריב"ש סי' שע"–ד–שע"ט). הרשב"ץ הוקיר עד מאד את רבה של ווהראן וכתב לו: ... כה דברי אחיך הלא לאמונה להפיק רצונך... (שו"ת תשב"ץ, ג', סי' כ'), הדיין הרב שאול אשתרוק הכהן לא הסתיר ממנו רגשי אחוה וחיבה: ...יען החכם נ"ע היתה נפשו קשורה בנפשך ואהבת נפשו אהבך... (שו"ת הריב"ש, סי' ס'). ר' עמרם דידן בקי בתורת הנסתר ומומחה בשבע חכמות (כדרכם בקודש של רבים מחכמי המגורשים של שנת קנ"א): ... עשר ידות לך בכל חכמה ומדע... (שו"ת התשב"ץ, ב', סי' קכ"ח). ר' עמרם שב לספרד, לעיר גראנדה בספרד המוסלמית (שם, ג', סי' י"ג–כ'), ולא ברור אם נפטר בגראנדה או בווהראן. חי בשנים ק"י–ק"צ לערך / 1350–1430.

בן נאיים ר' אהרן ב"ר יעקב ז"ל: רב מאלג'יריה, בר אבהן ובר אוריין, הוציא לאור מחזור לימים נוראים כמנהג אלג'יר (פיסא, תקנ"ד) מוזכר בראש מחזור אלג'יר מדבר ים ליוורנו תרצ"ד. הוציא לאור ("חזר להדפיס עם תוספת מרובה")

הגדה "חקת הפסח" מאת אביו הריב"ן ז"ל (ליוורנו, תקנ"ו). חי בשנים תק"ך–תק"פ לערך / 1760–1820.

בן נאיים ר' יעקב ב"ר שמואל ז"ל: רב מובהק, ראב"ד אלג'יר, מרביץ תורה בקהילות אלמעסכר (מסכארא), אלג'יר (דזאייר), ליוורנו, מקובל אלהי, משורר, נולד בעיר פאס. יצא מעיר מולדתו לעלות לאר"י דרך אלג'יריה ישב באלמעסכר לדון ולהורות וללמד תורה משנת תקי"ז עד תקכ"ד, יהודי אלג'יר הזמינו הרב לכהן בעירם, הריב"ן ז"ל נענה להזמנה ומיד עם בואו הושיבוהו על הכסא הרם וז"ל: "שמוני לראש אחרי דברי לא שינו... ובלעדי איש לא ירים..." (הקדמה לשו"ת זרע יעקב). הריב"ן שפט את ישראל חי שנים, בשנת תקמ"ב עזב אלג'יר והגיע לליוורנו, קהילה בה מכהן מרן החיד"א ז"ל. רבה הגדול של ליוורנו העריך מאד גדלותו בתורה של הריב"ן ז"ל: "ושמעתי מהודינו והדרינו כלל גדול בתורה הרב הכולל כמה"ר יעקב בן נאיים" (יוסף אומץ, דף נ"ט ד"ה ושמעתי). הרב ישב בליוורנו על התורה ועל העבודה. חיבר שו"ת זרע יעקב (ליוורנו, תקמ"ד), מצורף לו ספר ישועות יעקב. הגיה והו"ל ספר הזוהר וספר תיקוני הזוהר וכן הגיה והו"ל ספר כתם פז לר"ש לביא זיע"א (ליוורנו תקנ"ה). הספרים המוגהים ע"י הרב שטרח להוציא לאור הם בעלי משקל אצל יודעי ספר ומפורסם הוא המחזור לימים נוראים שיצא לאור ע"י ר' יעקב ז"ל בליוורנו תקס"א ובשנת תקס"ד, כן הו"ל סדר הגדה של פסח, חקת הפסח (ליוורנו, תקנ"ג). יש להריב"ן תשובה "פסק דין" (ליוורנו תקס"ה). כבוד גדול עשו לו בית ישראל בפטירתו, ואת ההספדים שנאמרו לכבוד הרב זצ"ל נדפסו בספר אמת ליעקב (ליוורנו, תקס"ד) וכן ספר קינה על פטירת הרב ז"ל: קינה אל הלקח, ליוורנו, נתבש"מ בשנת תקס"ד בליוורנו (וי"א בשנת תקס"ה) / 1805.

בן נונו ר' שלמה ז"ל: דיין ורב גדול מהוניין בבית דין של הרב אברהם הכהן שולאל (תשב"ץ, ב', קנ"ג), שלח להרשב"ץ שתי שאלות בהלכה (שם, סי' צ"ח, קע"ח). חי בשנים ק"ן–ר"ך לערך / 1390–1460.

בן נחמני ר' אברהם ז"ל: ספרא רבא בישראל, חסיד וחבר ליראי ה' ולחושבי שמו, חי באלמעסכר, מכתב יד קדשו שרד מחזור לימים נוראים כמנהג תלמסאן וקובץ פיוטים. בעירו אלמעסכר מצאנוהו מעתיק את הספר מאמר מרדכי לר' מרדכי דרמון ז"ל. חי בשנים ת"צ–תק"ס לערך / 1730–1800 (ראה גם אהל דוד, ב', עמ' 908–915).

בן סאמון ר' אברהם ב"ר דוד ז"ל: רב בתלמסאן, בקי מאד בקדמוניות הקהילה וחכמיה, חיבר בשיתוף עם ר' אהרן אלקובי ז"ל אור החמה על חכמת העיבור ביהודית ערבית (תוניס תרנ"ז), וכן סדר שירות ותשבחות (כמנהג תלמסאן) תוניס תרס"ג. נלב"ע בשנת תרע"ז / 1917.

בן סוסו ר' יעקב ב"ר יצחק ז"ל: ראה לקמן בן צרמונא ר' יעקב ב"ר יצחק.

בן סידון ר' אהרן ז"ל: רבה של מסתגאנם, דיין ומורה הוראה, ר' אהרן מתייחס לאשל הגדול המלוב"ן ר' עלאל בן סידון זצ"ל, נולד בתלמסאן, יצא מעירו בגלל מצב בטחוני רעוע כפי שכתב ר"י משאש: "... מפני מהומות הערבים שהיו בתלמסאן בשנת תר"ך נסעו הרב ובני ביתו למסטגאנם" (אוצהמ"כ, ב', דף קי"ד), ר' אב"א ז"ל בהקדמה לספרו זבחים שלמים מתארו כאדם חסיד וקדוש "קדוש יאמר לו". ר' אהרן ז"ל ניהל משא ומתן בהלכה עם הגאון ר' פארוז קרסיינטי ז"ל (ראה גושפנקא דמלכא, ליוורנו, תרכ"א, דף נ"ו). נולד סביב שנת תק"ס, נלב"ע שנת תרכ"ד / 1800–1864. ר"ד בר סידון מוזכר בספר תשובות הגאונים, עמ' 116, ור"מ בן סידון בשו"ת הריב"ש סי' קע"ט. ר' יהודה ז"ל, בנו של ר' אהרן, ישב על כסא אביו ז"ל, ושימש כרב הקהילה, (אולי הוא אביו של ר' יקותיאל הנ"ל).

בן סידון ר' יקותיאל ז"ל: רבה של רוליזאן, יצק תורה ע"י הר' ח. בלייח בתלמסאן, ר' יקותיאל הוא נכדו של ר' אהרן הנ"ל, ומצאצאי המלוב"ן ר' עלאל בן סידון זיע"א. נלב"ע בשנת תרצ"ב.

בן סידון ר' ישועה ז"ל: רב בתלמסאן, מוזכר בשטר שנת תקמ"ח (אוצהמ"כ, ב', סי' ת"ת צ"ד).

בן סידון ר' מימון ז"ל: רב מתלמסאן, כתב שיר לכבוד ספר מרכבת המשנה לר' יוסף אלשקר ז"ל. חי בשנים ר"ל–ש"י לערך / 1470–1550. ויש שכתב כי ר' מימון הוא בנו של ר' ישועה ב"ר מימון בן סעדון ודבר זה מחזק הסברה כי משפחת בן סידון זה בן סעדון במקור.

בן סידון ר' סעדיה ז"ל (המכונה אל חאייך): מרבני תלמסאן, שרד ממנו חיבור המכיל רשימה יקרה של רבני עירו הקדמונים נ"ע, וז"ל החוקר נ.א. שוראקי: קובץ זה מכיל הרבה פיוטים מימי הביניים ומרבני תלמסאן, בסוף הקובץ רשימת הרבנים של העיר הזאת הנזכרים בכל ערב יום כפור כתב יד זה נמצא בידי הרב יצחק מורלי מאלג'יר (שביבים, עמ' 39, פאריס, תשט"ו). חי בשנים ת"ע–תק"ן / 1710–1790.

בן סידון ר' עלאל ב"ר יוסף ז"ל: רב מתלמסאן, משורר ומליץ, יצק תורה ע"י הרב יהודה כלץ ז"ל, עיר וקדיש וחסיד, מלומד בנסים, הוא הרב "שהחיה את המת" כפי שזקני הקהילה סיפרו וקבלו מאבות אבותם, זכרו הקדוש של הרב זלה"ה חקוק בתודעת בני המקום "וכל הקהל מנשקים יד לפה דרך הכבוד בהזכיר השליח צבור

את שמו" (אוצר המכתבים, ב', סי' תתצ"ד), על מעשה החייאת המת ראה לקמן בקונטרס שבחי החכמים. משורר שפיוטיו מובאים בכתבי יהודי ווהראן, תלמסאן (ראה ספר שבחי אלהים, והראן תר"מ). חי בשנים ר"ל–ש' לערך / 1470–1540.

בן סירת ר' משה ז"ל: מחכמי תלמסאן, מוזכר במכתב ששלח ר' אברהם עוזיאל ז"ל לרבני תלמסאן ר' יהודה שוראקי ור' מימון כלץ (ראה ספר עומר השכחה, מהדורת צילום תשל"ג, מבוא, עמ' 13). חי בשנים ש'–ר"ע / 1540–1610.

בן סמחון ר' אהרן ב"ר סעדיה ז"ל: מרבני תלמסאן, מתואר "החכם כבוד מוה"ר אהרן בכמה"ר סעדיה ז"ל" כמו כן מוזכר בשטר מכר משנת תפ"ז (אוצהמ"כ, ב', סי' תתצ"ד).

בן סעדון ר' אברהם ז"ל: מחשובי הנגידים של תלמסאן, מקורב למלכות ושימש מעין משנה למלך. חסיד המתחסד עם קונו ואיש חסד מפורסם: עסק במצוות פדיון שבויים בתקופת גירוש יהודי ספרד ופורטוגל, תמך בהונו במגורשים חסרי כל המגיעים לתלמסאן. הרב המדעי החכם ר' אברהם זכות מספרד, ישב זמן מה בתלמסאן, נתבקש ע"י הנגיד לכתוב חיבור על גאולת ישראל וקץ הישועה, וכך כתב: ולפי שהחכם המאושר הנגיד ר' אברהם דר בעיר תלמסאן שאל ממני אברהם זכות הנגרש והנשבה פעמים בין שתי האומות על עבודת ה' יתברך שאבאר לו מה שאמרו קצת מחכמי התכונה בענין הישועה... (ראה מאמר על הקץ, מאת ר' א. זכות, כ"י סי' 3935=8, בית הספרים הלאומי, ירושלים).

בן סעדון ר' יהודה ז"ל: רב מתלמסאן, עיר וקדיש, ציונו הקדוש ז"ל פוקדים רבים מיהודי העיר והסביבה. נחשב לתלמיד הרב המלוב"ן ר' אפרים אנקאווא ז"ל, נזכר בספרו של ר' א. מאייר על תולדות תלמסאן ורבניה (בצרפתית), פאריס, 1902 (עמ' 6).

בן סעדון ר' ישועה ב"ר מימון ז"ל: רב בתלמסאן ועל ציונו נמצא כתוב: זה קבר היקר הנכבד, המשכיל הנבון המאושר העניו הר' ישועה בר כה"ר מימון בן סעדון, תהא נפשו צרורה בצרור החיים, לאור באור העליון במושב אפריון, עם הצדיקים אשר בצל שדי יחסיון, מדשן ביתו ונחל עדניו ירוויון, נפטר י"ט בתמוז המר אשר בו במר יבכיון, שנת מקים מעפר דל מאשפות ירי"ם אביון... (אוצהמ"כ, ב', סי' תתצ"ד). נלב"ע בשנת ר"ס / 1500.

בן סעדון ר' סעדיה ז"ל: רבה של העיר מוחמדיה (פיריגו לשעבר), יצק מים ע"י הר' ח. בלייח ז"ל (ראה מבוא לספר שער כבוד ה', תוניס תרס"ב). חי בשנים תר"ל–ת"ש לערך / 1870–1940.

בן סעיד ר' מיכאל ז"ל: רב ומשרת בקודש בווהראן משנת תר"ן ואילך, ובדיינות משנת תרע"ג עד יום הפטירה. הרב ז"ל נתבקש ע"י ועד הקהילה לתהות על קנקנו של רב או שד"ר המגיע לווהראן לעשות מגבית "למען דעת את הכבוד הראוי לחלק לאורח הזה על פי מדת גדלותו בתורה" (ראה ספר אהלי שם, עמ' 519). הרב הוציא לאור קול קורא "ראשי אלפי ישראל..." בענין מצות ברית מילה (ווהראן, תרנ"ד), כתב הסכמות לספרי ר' ח.ח. אזולאי: קרית חנ"א (סוסה תרפ"ו), מורה צדק (ג'רבה תרצ"ד). נולד בשנת תרי"ב, נלב"ע בשנת תרפ"ח / 1852–1928.

בן סרוק ר' זכריה ב"ר יהושע ז"ל: מרבני ספרד, היה מרביץ תורה בקהילות חשובות שם ובשנת הגירוש שנת רנ"ב נמלט לאלג'יר, ושם קבלוהו בני העדה בכבוד רב, חזקו את רוחו וסיפקו לו תמיכה ועזרה, לאות הוקרה לפעלם הטוב חיבר לכבודם "פירוש למגילת אחשורות" באלג'יר. וז"ל בראש הספר: ... אשר שם ישבו שבטים שבטי יה כסאות למשפט העדה כולם קדושים ובתוכם חכמים ונבונים אנשי שם בכל טובות ובכל מדות כלולים ובכל שמות מעולים לכן אמרתי אל לבי במה אתרצה למעלתם כי אם בעשות זה הפירוש למגלה יקרה... והיתה השלמתה כ"ו יום לחודש ניסן משנת גרי"ם לפ"ק בכאן אלג'יר יע"א... , הרב עצמו יצא מאלג'יר והשתקע באיטליה, שם נדפס ספרו, בויניציאה שכ"ה. הרב החיד"א ז"ל כתב בשבח הספר וז"ל: ומצאתי בפירוש מגילת אסתר להרב המובהק כמוהר"ר זכריה בן סרוק שהיה רב בקהלות היותר חשובות מספרד ומארגון וחיבר הפי' הזה אחר גרוש שנת גרי"ם... ובדף ז' ע"א הפליג בשבח הר' אברהם אבן עזרא וכתב וז"ל ואנכי ראיתי חדושי הראב"ע למס' קידושין והם בתכלית הדקות והאימות עכ"ל וראה זה חדש כי הראב"ע חיבר חידושים על הש"ס ע"כ (שם הגדולים, ערך ר' אברהם בן עזרא, וורשא תרל"ו, דף ו' ע"א). חי בשנים ר"י–ש' לערך / 1460–1540.

בן עולייל ר' יוסף ב"ר אברהם ז"ל: רב ומשורר בעיר עונאבא, פיוטים ממנו מובאים בחיבור זמירות ישראל (כ"י, עונאבא, תרכ"ד). חי בשנים תק"פ–תר"ס לערך / 1820–1900.

בן עזרא ר' ישועה ז"ל: רב בתלמסאן מוזכר כ"מורשה בית דין מתלמסאן" להגן על זכויות בני הנגיד ר' אברהם ששפורטש שהלך לעולמו (שו"ת חוט, א', סי' כ"א). חי בשנים ש'–ש"פ לערך / 1540–1620.

בן עזרא ר' מסעוד ב"ר יעקב ז"ל: רב מאלג'יר, מצאנוהו חתום עם החכם ר' יעקב גבישון ז"ל על שטר מתן עדות אודות בית מדרש ר' משה משיש ז"ל מאלג'יר (שו"ת זרע אנשים, חו"מ סי' ס"ג, הוסיאטין, תרס"ב), יש הסכמה מאת ר' מסעוד לספר עומר השכחה (ליוורנו תק"ח) מאת ר' אברהם גבישון ז"ל. חי בשנים ש"י–ש"פ לערך / 1550–1620.

בן עטר ר' שמואל ז"ל: רב ומשורר, חי באלג'יריה, (ראה יהודי המזרח בא"י, ח"ב, עמ' 519, מאת מ.ד. גאון).

בן עלי ר' יוסף ז"ל: רב ומו"ץ בעיר אלמעסכר (היא מסכארא) שנת תער"ב (תיק הרב יצחק מרעלי, ז"ל ארכיון המרכזי לתולדות עם היהודי).

בן פורמאש ר' שלמה ז"ל: דיין בקלעת בן חמאד אחר פטירת רבינו חננאל ורבינו נסים מקירוואן וז"ל הראב"ד: ... לאחר פטירת רבינו חננאל ורבינו נסים פסק התלמוד מארץ אפריקה ונשאר מעט מזעיר במדינת אל מהדייה ביד בני זוגמאר ובמדינת קלעה חמאד ביד שלמה הדיין בן פורמש אבל אלה לא נסמכו ברבנות ולא יצא טבעם בעולם... (ספר הקבלה להראב"ד, בתוך סדר החכמים וקורות הימים, אוקספורד, תרמ"ח, א', עמ' 73).

בן פציצה ר' יוסף ב"ר מרדכי ז"ל: רב במסתגאנם, מוצאו מהמערב מהעיר פאס, הפנה שאלותיו בהלכה להגאון ר' שלמה דוראן ז"ל (שו"ת חוט, א', מ"ז–מ"ח). חי בשנים ש"ך–ש"צ לערך / 1560–1630.

בן פרוח ר' שלמה ב"ר יהודה ז"ל: דיין בברשך מוזכר בשו"ת ריב"ש, סי' ק"ע. חי בשנים ק"י–קס"ה לערך / 1340–1405.

בן צדוק ר' משה ז"ל: רב מברשך, מרביץ תורה, מוזכר בשו"ת ריב"ש סי' קע"ה אודות הריב שהיה לו עם רב הקהל ר' שמואל חלאיו ז"ל. חי בשנים ק"ך–ר"צ לערך / 1360–1430.

בן צרמונא (דרמונא) ר' יעקב ב"ר יצחק ז"ל: רב ומורה הוראה בלמדייא (היא מידיאה), הריץ שאלות בהלכה להרשב"ש (שו"ת רשב"ש, סי' ר"א), מקורב מאד להר' צמח ב"ר הרשב"ש (בזכות שאלות ר' יעקב לרבה של אלג'יר זכינו בלמעלה משלושים תשובות בהלכה ראה שו"ת יכו"ב, א': סי' ט'–י', כ"ה–מ"ט, ע'–ע"ג, קל"ט–קמ"א, ועוד). התשובות הם לר' יעקב בן צרמונא (נקודה מעל צ') או לר' יעקב ב"ר יצחק צרמונא, או לר' יעקב ב"ר יצחק בן סוסו (ר' יעקב פנה כבר לרשב"ש אביו של ר' צמח, התשובה בשו"ת הרשב"ש סי' ר"א מופנית "אלמדיה אל המשכיל ר' יעקב בן סוסו"), נראה בבירור שמדובר באדם אחד: בשו"ת רשב"ש מוזכר בשם הכינוי "בן סוסו", בשו"ת יכו"ב, מוזכר בשם המשפחה בן צרמונא (או צרמונא), כתיב צרמונא (נקודה מעל צ') קרי דרמונא, שהפך במרוצת הדורות לדרמון. חי בשנים ק"פ–ר"ן לערך / 1420–1490.

בן קאג'יג' ר' יצחק ב"ר אברהם ז"ל: רב קדמון מקהל התושבים בקצמטינא, תלמיד החסיד הרב יוסף בן מניר זיע"א, פנה בשאלות הלכה להריב"ש (שו"ת ריב"ש סי' ק"כ–קכ"ו) ר' יצחק נודע כחסיד, מגיש סיוע ועזרה למורו הגדול ומשמשו במסירות ועל כך הריב"ש מברכו: "כי ידעתי את כל החסדים שעשית עם הותיק ר' יוסף בן מניר נ"ע רבך יגמלך האל טוב... (שו"ת הריב"ש סי' קכ"ו). חי בשנים ק"ך–ק"צ לערך / 1360–1430.

בן קאין ר' שלמה ב"ר שמואל ז"ל: רב קדמון וספרא רבא בתלמסאן, דיין ומורה הוראה ערב גירוש שנת קנ"א, מוזכר ע"י הרשב"ץ (שו"ת התשב"ץ, ב', סי' ב') וז"ל: "ובתוך זה הזמן הוציא בן אלכעבון שטר המובן ממנו שנכנסו בבית הכנסת יוסף ומכלוף הנ"ז על ענין השבועה בפני ר' שלמה בן קאין שהיה דיין.. וזמן כתיבת שטר זה... שנת ע'... " ע"כ. הרשב"ש מזכירו וז"ל: "כתיבת יד הסופר שכתב השטר הנז' והוא תלמיד חכם הר' שלמה בה"ר שמואל בן קאין... ", ר' שלמה חי בשנים ל'–ק"ך לערך / 1270–1360.

בן קוריש ר' יהודה ב"ר יצחק ז"ל: רב קדמון, קמאי דקמאי, הראשון הידוע מאלג'יריה, חי ופעל באלג'יריה בעיר תאהרת (שרידי עיר זו קיימים עד היום סמוך לעיר תייארת במחוז ווהראן), תאהרת "אשר היו בה חכמים גדולים בימי הגאונים" (אגרת ריב"ק, תל אביב, תשי"ב, עמ' 19), המלומד דב גולדברג תיאר את הרב הבלשן הגדול, המשורר ורופא, בזה"ל: איש יהודי היה בעיר תאהרת ושמו יהודה בן קריש ויהי האיש ההוא גדול מכל בני דורו בארץ אפריקי בכל לשונות בני קדם ובכל כתבי הקדש ובמשנה ובתלמוד וילמוד גם שירי הערבים וספר תורת הישמעאלים הוא הקוראן וספרי רפואות כי היה רופא כמנהג כל גדולי ישראל בימים האלה... וכאשר גבר יהודה על אחיו בידיעת לשונות העמים כן גברה ידו עליהם בידיעת ספרי הקדש ויהי כאשר בא אלדד הדני לעירו... וילך וישאל את האיש כל דבר הקשה בכתבי הקדש... וישם את הדברים אשר שמע מאלדד בילקוטו ויהיו בידו למשמרת וגם את ספר רפואות אשר כתבו איש עברי בימים מקדם... ושם האיש היה אסף הירחוני וילמוד ממנו לדעת חכמת הרפואה... (רסאלה, מאת ריב"ק, פאריס, תרי"ז, עמ' 22–23), הריב"ק חיבר ספר דקדוק, וספר פתרונים, ספר מילון, מייחסים לו פירוש על ספר דברי הימים, וכן חיבר אגרת ליהודי פאס להוכיחם על שזנחו קריאה ועיון בשפת התרגום, הריב"ק מדגיש באגרת כי ידיעת הארמית מועילה להבנת תורת ה', אגרת זו היא שנדפסה תחת השם רסאלה בפאריס שנת תרי"ז. רש"י בספר תהילים (פרק קל"ט) ור' מנחם בן סרוק ור' שלמה פרחון ועוד מזכירים תורת הריב"ק וחידושיו. הריב"ק חי בשנים תר"י–תר"פ לאלף החמישי לערך / 850–920 למספרם.

בן שארקי ר' מכלוף ז"ל: רב וספרא רבא מאלג'יר, חתום על שטר מתנה, ראה אהל דוד, א', אוקספורד, 1932, עמ' 365. חי בשנים ת"ך–ש"צ לערך / 1660–1730 למספרם.

בן שימון ר' אהרן ז"ל: רב מאלג'יריה, ספרא רבא בישראל מוזכר ע"י הגאון ר' יעקב ששפורטש בשו"ת אהל יעקב (אמ"ד, תצ"ז) סי' ה'.

בן שלמה ר' יהודה ז"ל: ספרא רבא בישראל ורב קדמון מקצמטינה העתיק והגיה פי' על הלכות הרי"ף בשנת ק"ה / 1345 (כתבי יד בספריות ישראל וצרפת, ירושלים פאריס, תשל"ב, ח"א, עמ' 36).

בן שמול ר' יעקב ז"ל: מרבני בליידא (היא בלידא) ואלג'יר, דיין ומורה הוראה, כתב תשובותיו בהלכה: תשובה מודפסת בספר גנזי שלום דף ל"א, ע"ב, מאת ר' שלום שמעוני (תוניס תרע"ו), בקי בתורת הסוד, מתואר: הח' הש' הדיין המקובל" (אהל דוד, ב', עמ' 774). חי בשנים תק"י–תק"פ לערך / 1750–1820. ראשון המשפחה הידוע הוא ר' שמואל בן שמול מוזכר בשו"ת יכו"ב, ב', סי' ל"ב.

בן שמול ר' יצחק ב"ר מרדכי ז"ל: רב ומורה צדק באלג'יר: מתואר "הח' הדיין המ' הרב הכולל הישיש" (אהל דוד, ב', עמ' 774), מצאנוהו חי בשנת תק"ס (ראה ספר משכנות הרועים, אות ח', סי' ה'). חי בשנים ת"ק–תק"צ לערך / 1750–1830.

בן שמול ר' מרדכי ב"ר יצחק ב"ר מרדכי ז"ל: רב ומשורר ספרא רבא, מעתיק ומגיה ספרים, כגון ספר יוסיפון בלערבי, ח"ב (אלג'יר, תר"ך). נראה שהרב מרדכי ז"ל אירח בביתו הרב החסיד ר' יעקב אביחצירא ז"ל, יש מעשה על כך בספר מעשה נסים, ירושלים תשכ"ח, מאת ר' א. מוגרבי. חיבר פיוט לכבוד הרב יעקב אביחצירא ז"ל. חי בשנים תק"פ–תר"ס לערך / 1820–1900.

בן שעיא ר' יהודה ז"ל: מרבני ווהראן, מתואר "החכם השלם והכולל ר' יהודה בן שעיא" בראש ספר פרקי אבות ברלין תר"ח, וראה ראש ספר זבחים שלמים בהקדמה. חי בשנים תק"ע–תר"מ לערך / 1810–1880.

בן שעיא ר' שלמה ז"ל: מרבני מסתגאנם, פנה בשאלות בהלכה להגאון הרב יעקב בן נאיים ז"ל המתארו "החכם השלם הר' שלמה בן שעיא וכו' " (שו"ת זרע יעקב, סי' מ"ב, ליוורנו תקמ"ד). חי בשנים ת"צ–תק"ס לערך / 1730–1800.

בן שרביט ר' שלמה ב"ר מרדכי ז"ל: רב מתלמסאן, תורה וגדולה במקום אחד, לפי ר"י משאש "היה רב במאה החמישית פה תלמסאן" (אוצהמ"כ, ב', סי' תתצ"ז), חי בשנים ת"ל–ת"ק לערך / 1670–1740.

בניט ר' שם טוב ז"ל: מיחידי קהילת בג'איה, פנה בשאלה להרשב"ש ז"ל (שו"ת הרשב"ש סי' ת"פ). חי בשנים ק"ע–ר"ן לערך / 1410–1490.

ב"ר אבא ר' יוסף ז"ל: ראה לעיל בן אבא ר' יוסף.

ב"ר אבא ר' יוסף ז"ל: ראה לעיל בן אבא ר' יוסף.

בר אוראי ר' אברהם ב"ר יצחק ז"ל: מהרבנים הקדמונים באלג'יריה מעיר תאהרת היא תייארת של היום, עמד בקשר מכתבי הלכה עם גאוני בבל (זכרון לראשונים וגם לאחרונים, סי' ט"ז–ל"ו, ברלין תרמ"ז), חי בשנים תר"צ–תש"ס לערך / 930–1000.

בר בירו ר' שלמה ז"ל: רב קדמון מהעיר תימנתית (מחוז תוואת), חסיד מפרוסם, הרב נערץ ע"י יהודי בשאר והמחוז (הרב נלב"ע, הוא ור' יצחק בנו, מחוץ למקומם, בדרך בואכה העיר בשאר, ושם מקום מנוחתם) ויהודי הסביבה ערכו "זייארא" על ציון הקדושים בר בירו, הצדיק ר' שלמה זיע"א נקרא "מול בשאר" (פטרונה של בשאר), חי בשנים ק"פ–ר"ן לערך / 1420–1490.

ב"ר יוסף ר' בהלול ז"ל: רב קדמון מתאהרת, שלח שאלות בהלכה לגאוני בבל. (ראה זכרון לראשונים וגם לאחרונים, סי' ט"ז–ל"ו, ברלין תרמ"ז) חי בשנים תר"צ–תש"ס לאלף החמישי לערך / 930–1000.

ב"ר יעקב ר' שלום ב"ר סעיד ב"ר שלום ז"ל: רב ומשורר מאלג'יריה, שם עירו לא ידוע, חי סביב שנת ת' / 1640.

ב"ר משה ר' ישועה ז"ל: מיחידי קהל הוניין, עסק במסחר לפרנסתו, הריב"ש ז"ל מרעיף שבחים על הרב הסוחר וז"ל: סוחר... ארח לחברה עם מבחר הצאן, לא עם פועלי און ואנשי לצון, הנעלה ר' ישועה ב"ר משה... (שו"ת ריב"ש סי' קע"ח). חי בשנים ק"י–ק"פ לערך / 1350–

ב"ר משה ר' שלמה ז"ל: "מרבני אלג'יר (ספרא רבא) העתיק ספר השמים והעולם, חיבר ספר בית אלקים על בנין בית המקדש, נלב"ע שנת תקפ"ח / 1828 (ראה תולדות גדולי ישראל, מאת גירונדי, עמ' 350–352, טריאסטי, 1853).

ב"ר משה מרדכי ר' שמואל ז"ל: רב מקצמטינא מוזכר בראש סי' קי"ו שו"ת יכין ובועז, ח"א, ר' שמואל דידן הוא הרב שמואל ב"ר משה אטראני המוזכר לעיל ודו"ק, ראה לעיל אות א', ערך אטראני ר' שמואל.

ב"ר נתן ר' אברהם ז"ל: ראה להלן הספרדי ר' אברהם ב"ר נתן ז"ל.

ב"ר שלמה ר' ישועה ז"ל: מרבניה הקמאים של מסתגאנם, מבני התושבים, ספרא רבא העתיק ספר המשקל לר' משה די ליאון וכן ספר המנהגות לר' אשר ב"ר שאול מוניל (ראה בנימין ריצלר, אסופות, א', עמ' קט"ו) ההעתקה היא משנת קכ"ד. חי בשנים צ'–ק"ס לערך / 1330–1400.

בר ששת ר' יצחק ז"ל: מאור התורה, רבן של ישראל, הגאון המופלא, מרא דאתרא אלג'יר, נולד בספרד במחוז קטלוניה י"א בעיר ברצלונה בשנת פ"ו לערך, למד תורה אצל הגאון הגדול הר"ן ז"ל, וכן אצל הרב פרץ הכהן ז"ל, ואצל ר' חסדאי קרשקש ז"ל. עוד בספרד נודע שמו בקהילות רחוקות, באשכנז, איטליה צרפת, ורבני קהילות הריצו אליו שאלות, רוב תשובות רבינו בספרו מסימן קפ"ח ועד סימן תקי"ח הם לרבני הקהילות האירופיות. בספרד רבינו היה רועה צאן קודש בקהילות סאראגוסה, וולנסיה ועוד (ראה שו"ת ריב"ש, סי' רכ"ז) וכבר שם לא שבע נחת רב ומתאונן על בני קהילה הרודפים אותו: "... לבי בל עמי ואזני הכבד ועיני השע כי פתחו עלי פי מרמה ופי רשע... (שם, סי' קצ"ב). מלשינים ובעלי זרוע גרמו לכך שגדולי ישראל ועמם הריב"ש נמסרו לשלטונות וז"ל: ... כי זה קרוב לחמשה חדשים קמו אנשים בני בליעל מקרבנו והעלילו על הרב רבי נסים וששה נכבדים מן הקהל ובתוכם החכם דון חסדאי ואני ואחי מסרו אותנו למלכות ועדיין אנחנו נתונים בערבון על לא חמס... (שם, סי' שע"ף). עמוס תלאות, נמלט הרב מספרד הרודפת את היהודים ותובעת מהם שמד, שני בניו נשרפו חיים על קידוש ה'. הרב מוצא מקלט באלג'יריה, תחנתו הראשונה היתה תנס (בדפוס הגירסה היא תונס וידוע הוא השיבוש שנפל בדפוס בין תנס הישוב הקטן מערבה לאלג'יר לבין תוניס העיר הגדולה ראה על כך ספונות, כרך ז', כ"ה, ירושלים תשנ"ט, עמ' 49–82, מאמר מאת ר' נ. עמינח) וכפי שכתב ר"י סמברי וז"ל: ומסרקוסטא לא ידעתי איזה סיבה הביאתו הוא ושני בניו ר' ששת ור' שאליתאל למיורקא ונתקנאו בו שם אדום והעלילו על שני בניו ושרפום במדורת אש ונשאר הוא ז"ל שם ונתחבטו בו אדום ורצו לשלוח גם בו יד לרוב קנאתם בו והבריחוהו משם האנוסים לארצות ישמעאל שמה תוניס, ושלחו אדום למושל תוניס ה' ככרים מהממון לשלחו להם לעשות בו כטוב בעיניהם והבריחוהו היהודים משם לעיר אלגזאייר וניצול.. (ספר דברי יוסף לר' יוסף סמברי, י–ם תשנ"ד עמ' 193). רבינו עבר מתנס למיליאנא ומשם בא לאלג'יר. ביקש רבינו לשבת בשלווה באלג'יר ומיד קפץ עליו רוגזו של אדם המכונה "פלוני" שחיפש לא פחות ולא יותר לגרש את הרב מהעיר, וז"ל...

הנה פלוני שם מגמתו תיכף בואו להיות ראש וקצין על הקהילה וישם על לבו לגרש אותי מן העיר... (שו"ת ריב"ש סי' ס'). המזימה נכשלה בזכות הדיין האמיץ והאמיד הרב שאול אשתרוק הכהן ז"ל (ע"ע) המקנא לכבוד הרב, וגם פעל להשיג לרבינו כתב מינוי לכהונת דיין ראשי ויחידי חתום ע"י המלך. "פלוני" ומרעיו חרקו שן ולבסוף השלימו. מאז, היינו משנת קנ"ד לערך ועד יום פטירתו ישב הרב על כסא ממלכתו, חיזק יסודות קהילת אלג'יר, לטובת בני הקהל תיקן, בשיתוף הרשב"ץ תקנות כגון תקנות אלג'יר (תשב"ץ, ב', סי' ק"ג) הרשב"ץ הגאון הצעיר, שהפך ליד ימינו בבית הדין. מאז ועד היום חשים יהודי אלג'יריה שזכותו של רבינו אגוני מגנא, וכך כתב ר' יעקב גבישון, קרוב למאתים שנה אחר פטירת רבינו: ... דע אדוני כי קבורת הר' הגדול הריב"ש היא בארצנו זאת ואנו אומרים שבצילה אנחנו חיים עם או"ע הצרים הצוררים... (דברי יוסף סמברי, י–ם תשנ"ד, עמ' 193) וכן שמענו כי בשנת תקל"ד בזמן התקפת חיל הים הספרדי על אלג'יר, עלו מקברות הריב"ש והרשב"ץ להבות אש וגרמו למפלתם של הספרדים הצוררים. יהודי אלג'יר בפרט והמערב בכלל נוהגים היו לעיתים קרובות לפקוד ציונו הקדוש זיע"א, הרב היה "הקברינט הגדול להנהגת הארץ הזאת" (ר' שלמה דוראן, חוט המשולש, א', סי' כ"ב). ספר תשובותיו "תשובות הרב" נדפסו בקושטא, ש"ז. נתבש"מ הרב בשנת קס"ח / 1408 למספרם.

ברבוט ר' חיים ב"ר יוסף ז"ל: מחכמי תנס, דיין ומורה הוראה, הריץ שאלות להרשב"ש ז"ל (שו"ת הרשב"ש, סי' שמ"ז–רנ"ח, סי' רמ"ז–שנ"ב), על ר' חיים החכם מתנס ראה מאמרו של ר' נ. עמינח, ספונות, ספר ז', כ"ב, ירושלים תשנ"ט, עמ' 49–82. חי בשנים ק"ע–ר"מ לערך / 1410–1480.

ברוכיל ר' דוד ז"ל: רבה של סעידא, מרביץ תורה מובהק וכך מתארו הרב א. אנקאווא ז"ל: "החכם השלם במדות ובדעות איש מצליח בלימודו עם התלמידים דבר פלא... אפי' לשליחות צבור ולזמר בביה"כ כי השומע פרשה מפיו ה"ה כנתינתה מה"ס וכן מפי תלמידיו ללמדם כמוהו והוא שו"ב מומחה כמה"ר דוד ברוכיל הי"ו", דרשה לתפילין ממנו מובאת בספר מלל לאברהם, חב', דף שמ"ה ע"ב. ראה בהקדמה לספר מלל לאברהם, א' (ליוורנו, תרל"ה) וראה ספר שמו יוסף דף ה' ע"א, ירושלים תרס"ז. חי בשנים תק"צ–תר"ס לערך / 1830–1900.

ברכאת ר' אברהם ז"ל: חכם ממוצא אלג'יראי (משפחת ברכאת ידועה אך ורק בקהילות אלג'יריה, (ראה ספר (בצרפתית) יהודי צ"א, אלג'יר, 1936, מאת ר' מ. אייזנבט, עמ' 91), נמנה עם חכמי ישיבת גדולת מרדכי שייסד בירושלים הרב מרדכי תלוק ז"ל, גם הוא מאלג'יריה (ע"ע) (וראה שמות התלמידים בספר תולדות חכמי ירושלים, מאת פרומקין, ג', עמ' 45). נראה שר' אברהם דידן הוא השד"ר במרוקו מטעם כוללות ירושלים (ראה הקהילה והשד"רים, ירושלים, תשנ"ב, עמ' ל"א). חי בשנים ת"פ–תק"ן לערך / 1720–1790.

הרב יעקב אמסללם ז"ל

גאויזון ר' מאיר ז"ל: רב ומורה הוראה במצרים, נולד באלג'יריה כפי שהזכיר זאת הרי"מ טולידאנו וז"ל: הרב חיים כפוסי ז"ל "התענין בקורותיו של הריב"ש באלג'יר וקבל פרטים על זה מידידו ר' יעקב גבישון... והתרועע עם ר' מאיר גבישון מאלג'יר שגם הוא ישב אח"ך במצרים" (הכפוסיים באלג'יר, סיני, ל', דף ע"ו). בגיל צעיר הגיע ר' מאיר, עם בית אביו לצפת ומשם ירד למצרים. תשובות הר' מ. גבישון (גאויזון) יצאו לאור בירושלים בשנת תשמ"ה. חי בשנים ש'–ש"פ לערך / 1540–1620.

גבאי ר' אברהם ז"ל: רב מאלג'יר, מוזכר בשו"ת התשב"ץ, ח"א, בראש סי' צ"ג: תונס לר' חיים אל מלילי על יד ר' אברהם גבאי יצ"ו. חי בשנים ק"ן–ר"ך לערך / 1390–1460.

גבאי ר' משה ב"ר שם טוב ז"ל: רב ומורה הוראה ודיין הקהילה בהוניין, מגדולי החכמים שהגיעו בשנת קנ"א לאלג'יריה, השתקע בהוניין הקרובה לתלמסאן ורחוקה מאד מאלג'יר שם ישבו הרשב"ץ ובני ביתו (דביתהו של מרן הרשב"ץ היא בת אחות הרב משה ז"ל ראה התשב"ץ, א', סי' קנ"ב). הרב משה ז"ל הוא הרב המגורש הראשון המכהן בהוניין לשם הגיעו מגורשי ספרד רבים. הרשב"ץ שידע על גדולתו בתורה כתב: חכם דן מדניאל.. דבר גבורותיך וחן ערכך ועולת ראיית שכלך ומנחתך ונסכך ראיתי... הכל בפיך תלמוד ערוך, לפניך כשלחן ערוך... יהי מכירך ברוך...כנפש נקשר בעבותות אהבתך ואחריך כרוך... (תשב"ץ, א', סי' פ"ג–פ"ד). גם הריב"ש גילה הערכה רבה כלפי הרב משה ז"ל: והן אני כפיך בכל אשר תשיג ידי היות לך לאח קרוב (שו"ת הריב"ש, סי' ש"ח). לפני שנת קנ"א שימש כדיין במיורקה (ריב"ש, סי' ש"ה), הרב משה היה משיב תשובות בהלכה בכתב (שו"ת התשב"ץ, א', סי' פ"ד) חולק על דברי הרשב"ץ (שם, א', סי' פ"ד, סי' קנ"ב), ר' משה לא רק שאל בדעתו של הרשב"ץ, גם ניהל משא ומתן עמו בהלכה, וגם נתבקש לשבת בדין כדיין עם הרשב"ץ (שם סי' קנ"ב), דרשן נפלא אשר "כל לבבות דורש ימשוך בחן שפתותיו ומתק חכו..." (שו"ת ריב"ש, סי' ש"ח). חי בשנים ק"י–ק"צ לערך / 1350–1430.

גבישון ר' אברהם ב"ר יוסף ז"ל: רב מספרד בא לתלמסאן עם מגורשי שנת רנ"ב, חכם תלמודי, משורר, היה עם חכמי תלמסאן בין מקבלי פניהם של גדולי ישראל הגאון ר' יעקב בירב ז"ל והגאון ר' יעקב קינו ז"ל ולזכר אותה הכנסיה הקדושה שר שירים לכבוד הרבנים העצומים שישבו זמן מה בתלמסאן (עומר השכחה, מהדורת ירושלים תשל"ג, מבוא מאת ר' ש. סירט, עמ' 6). הרב מלכי רבנן, דף י"ח, ע"א יחסו לעיר טיטוואן או טנג'יר שבמרוקו, ולא דק, וכן בערך ר' יעקב גבישון, דף ע"א ע"ש. נלב"ע שנת רס"ו / 1506.

גבישון ר' אברהם ב"ר יעקב ז"ל: רב בתלמסאן יצק תורה ע"י הרב שלמה כלץ, פרשן ובלשן, משורר, בקי בחכמת הנסתר, רופא לפרנסתו, רופא החצר בבית המלך בתלמסאן באלג'יר. ר' אברהם חיבר פירוש לספר משלי הכי קרא לו עומר השכחה, פירוש הכולל גם שמועות וביאורים מחכמי ישראל קדמונים מאד מתקופת התלמוד כמו האמורא רב יוסף בר חייא (ראה עומר השכחה, הנ"ל, שם, עמ' 24), וכן, ר' סעדיה גאון, הר' המאירי, רבינו יונה, ר' יצחק אבוהב ועוד. דברי חז"ל "הכל תלוי במזל אפילו ספר תורה שבהיכל" (ספר הזוהר, פרשת במדבר) התקיימו בחיבור עומר השכחה שהיה גנוז קרוב למאתים שנה מעת שנכתב בשנת של"ד ועד שנת הדפסתו בשנת תק"ח בעיר ליוורנו, ובהשגחת הבורא החיבור הובא לדפוס ע"י צאצאי המחבר, דביתהו של ר' אברהם היא אחות ר' יוסף אלשקאר המכונה ארקייז. הרב המחבר נולד בשנת ר"פ / 1520 ונלב"ע בשנת של"ט / 1579. (עומר השכחה, שם, מבוא, עמ' 7–8, ויש הסוברים שהרב נלב"ע בשנת 1605 ע"ש, ויש לקבל שנת 1605 כשנת הפטירה של הרב ואזי הוא הוא ר' אברהם גאבישון בעל התשובה בהלכה אודות המחלוקת בין הרב חיים כפוסי והרב בצלאל אשכנזי (ראה קונט' שלש תשובות, הוסיאטין תרס"ח, עמ' כ').

גבישון ר' אברהם ב"ר יעקב ז"ל: רב, משורר ומליץ, כתב חידושי תורה, שיריו נדפסו בספר עומר השכחה (למעלה ממאתים שירים וחרוזים עומר השכחה, מבוא, עמ' 11). יצק תורה ע"י הרב שמואל אבוזמיל ז"ל. חי בשנים שכ"ה–שס"ה לערך / 1565–1605 (עוה"ש, שם).

גבישון ר' יעקב ב"ר אברהם ז"ל: רב בתלמסאן ובאלג'יר, חתום על שטר באלג'יר שנת שמ"ז ראה שו"ת זרע אנשים, סי' ס"ג, הוסיאטין, תרס"ב, רופא חצר מובהק מפורסם בדורו "החכם העניו הרופא המובהק" (שו"ת חוט, א', סי' י'). ר' יעקב הוא מקור לידיעות היסטוריות חשובות, אחת מהן מוזכרת בספרו של א. נויבואר ("סדר החכמים וקורות הימים", א', דף 128–129), וראה גם לוח ארץ ישראל של לונץ, י–ם, תרנ"ט, ועוד. ר' יעקב הדגיש את מושג "גירוש של שנת קנ"א" (עומר השכחה, מבוא, עמ' 3), קדם לו בזה הר' אברהם אבי זמרה (ראה לעיל בערכו), הר' יעקב כתב חידושים והוספות רבות לחיבור אביו ר' אברהם בעל עומר השכחה (עומר השכחה, שם, עמ' 10). ר' יעקב מזהיר מלימוד הקבלה ללא סייגים, ללא הכנה כגון ידיעה טובה ורחבה בתורת הנגלה (עומר השכחה, דף פ"ו, וראה גם דף ד'). נלב"ע אחר שנת ש"פ / 1620.

גבישון ר' יעקב ב"ר יוסף ז"ל: רב מספרד, אחיו של ר' אברהם ב"ר יוסף הנז"ל, מקום מושבו תלמסאן, והוא אביו של ר' אברהם מחבר עומר השכחה. הר' יעקב חיבר ספר "דרך השכל" (לפי משלי פרק כ"א), חיבור הסותר טענות המתנגדים לספר מורה נבוכים. כ"י יקר זה שהתגלגל ממקומו עד לפולניה אבד בשנות ההפיכה

במלחמת עולם השניה וחע"ד. בשנת רפ"א / 1521 ר' יעקב היה בחיים (עומר השכחה, שם, עמ' 6).

גבישון ר' משה ב"ר יעקב ז"ל: רב באלג'יר, הגיה ספר עומר השכחה למר זקנו והוסיף חידושים מדיליה (ראה עומר השכחה דף כ"ח ע"א). בספר מלכי רבנן דף צ"ו מובאת ידיעה היסטורית מהר' משה, ר' יוסף בן נאיים בספרו זה משייך ר' משה ז"ל לעיר טיטוואן שבמרוקו, ולא דק. בנו ר' אברהם הזיל זהב והביא לדפוס את עומר השכחה לאחר שהיה גנוז קרוב למאתים שנה. נלב"ע באלג'יר בשנת תנ"ח / 1698.

גוזלאן ר' מסעוד ב"ר יוסף: מיחידי קצמטינא ורבניה, עסק בפרקמטיא לפרנסתו. נחשב לחסיד קידמה, מרבני בני דור החדש המתפשרים עם רוח הקידמה המנשבת בקהילות אלג'יריה מימי ארגון הקהילות במסגרת הקונסיסטוואר בשנות ת"ר! חיבר ספר סמדר (ליוורנו תרל"ו) פירושים על הרא"ם עם קונטרס פרחה הגפן (חידות), יצק תורה באלג'יר ע"י הגאון הרב דוד מועטי ז"ל. חי בשנים תק"צ–תר"ס לערך / 1830–1900.

ג'ורנו ר' משה ז"ל: רב משרת בקדש במיליאנא וכן בעיר בני צאף, תרם להדפסת ספר בית שלמה, ח"א, ירושלים תרנ"ב מאת ר' א.ש. פרידמן. חי בשנים תר"י–תר"צ לערך / 1850–1930.

גזע ישי ר' נתן ז"ל: רב בתנס (ולא תוניס) (ראה על כך ספר ר"י ששפורטש וספר תשבותיו מאת נ. עמינח, עמ' 313). מתואר ע"י הרשב"ש "החכם" (שו"ת רשב"ש סי' תע"ד), מקורב מאד להרשב"ש ומצוי אצלו לעתים קרובות (שם, סי' תרל"ג), ר' נתן היה תלמיד הרשב"ש בישיבה באלג'יר (עמינח, שם, עמ' 168). חי בשנים ק"ע–ר"מ לערך / 1410–1480. ר' יוסף הנזכר בשו"ת הרשב"ש סי' רע"ה בתשובה לר' נתן הוא הגאון ר' יוסף ב"ר אברהם ששפורטש ז"ל מהוניין, היה בתנס זמן מה, והוא לא מתוניס (עמינח, שם, עמ' 168).

גיג' ר' אברהם ב"ר מרדכי ז"ל: רב וסופר מובהק מקצמטינא, העתיק מחזור כמנהג עירו ושם כתב כי הוא נכדו של המשורר הפייטן ר' שלם גיג' זלה"ה; ר' שלם זה נראה שהוא דיין קצמטינא ששלח מכתבי הלכה להרי"ש צרור (שו"ת פרי צדיק, סי' י"ב). חי בשנים תק"ך–תק"ץ לערך / 1760–1830.

גיג' ר' אליהו חי ב"ר יוסף ז"ל: רב באלג'יר, מוצאו מתוניס והשתקע באלג'יר, מגיה ספרים ומתרגם מלשון הקודש ליהודית ערבית שבחי צדיקים וכדומה, מליץ

ומשורר בלשון הקודש וביהודית ערבית (ידוע ממנו שיר שהתחבב מאד במערב "כליני נסכר יא יהודי" מודפס בהגדה של פסח ליוורנו תרכ"ט, וראה הגדה של פסח לר' אליהו סולאם מעיר בוסעאדא ועוד).
כתב חידושי ש"ס "ארחא דמלתא" (הדפיסם בסוף ספר "מגן דוד", אלג'יר תרנ"א), תרגם ליהודית ערבית סדור תפילה "תפלה בכל לשון" (ליוורנו, תרמ"ג), בשנת תרכ"ט ערך והדפיס בליוורנו סדר ברכת החמה, ובשנת תרכ"ח הדפיס שם ספר מעשה שעשועים. באלג'יר חיבר והדפיס הספרים: פרסומי נסה די פורים (אלג'יר תרמ"ז), חסד ואמת והוא סדר הסגיר (אלג'יר, תרמ"ח) שפתי רננות (אלג'יר, תרמ"ח), זה השלחן ח"א (אלג'יר, תרמ"ט), ח"ב (אלג'יר, תרמ"ט), שירי זמרה (אלג'יר, תרמ"ט), (שירי זמרה זה הוצאה ב' של שפתי רננות), מעשה צדיקים (אלג'יר, תרנ"א), רעשים ורמשים (אלג'יר, תרנ"א), הו"ל ספר מגן דוד (אלג'יר, תרנ"א) לדודו ר' דוד גיג' מתוניס, מעשה צדיקים, (ח"ב) (אלג'יר, תרנ"ב), הו"ל ספר מבקשי ה' שערך ר' יעקב אשרקי (אלג'יר תרנ"ב), הו"ל רוממות אל מאת ר' א. ללוש (אלג'יר, תרנ"ג) "פרי עץ הדר" (אלג'יר, תרנ"ד), הניח בכ"י חלק שלישי מספר זה השלחן, וכנראה אבד, וכן דבר אליהו חידושי ש"ס, כ"י סי' 2602, מכון בן צבי, ירושלים, נולד בשנת ת"ר לערך, נלב"ע שנת תרס"ח לערך / 1840–1908.

גיג' ר' אליהו ב"ר כלפה ז"ל: רב בקצמטינא, חסיד ומקובל, מכונה הרב אג"ן (ר"ת אליהו גיג (בן) נג'ימה), כתב חיבור פרי אג"ן, הניח שני צנתרות דדהבא המקובל ר' כלפה ז"ל (מחבר חמשה ספרים, חמשה גנים) ור' שלום ז"ל. נולד בשנת תק"ס / 1800 נלב"ע בשנת תרמ"ב / 1882.

גיג' ר' יעקב ב"ר אליהו חי ז"ל: מיחידי הקהילה באלג'יר, איש ספר, מדפיס ומפיץ תורת ישראל (הדפיס ספרי קודש ועוד). הוציא לאור שירים עממים כגון: כתאב גנאייאת בלערבייא (אלג'יר 1888) וכן גנאייאת בלערבייא (אלג'יר, 1891), ועוד. חי בשנים תר"ך–תר"צ לערך / 1860–1930.

גיג' ר' כלפה ב"ר אליהו ז"ל: רב מובהק, מו"ץ בקי בתורת הזוהר, שימש כראש ישיבת לומדי הזוהר בקצמטינא עירו, מכונה בעל "חמשה גנים", נק' כך ע"ש חמשת חיבוריו: כגן הירק, כגן רווה, כגן עדנים, כגן רטוב, מעיין גנים, שני חיבורים זכה הרב להדפיס בחיים חיותו: כגן רווה (ירושלים, תרס"ט), כגן הירק (ירושלים, תרע"ב), שלושה האחרונים נשארו כ"י ולא ידוע מה עלה בגורלם. יש ממנו שאלה בהלכה להר' רחמים יוסף פראנקו ז"ל (שו"ת שערי רחמים, ב', סי' ל"ז). עלה לארץ ישראל בשנת 1897 והתיישב בירושלים. נולד בשנת תקצ"ז / 1837 נלב"ע בשנת תרע"ו / 1916 בירושלים ת"ו.

גיג' ר' ראובן ב"ר שלום ז"ל: רב ומלמד תורה בקצמטינא, מליץ ופייטן, חיבר תוכחה בלשון ערבית יהודית "בן אדם באש טאג'י" (חמוש"ד), ויש פיוטים ממנו בספר כגן רווה (ירושלים תרס"ט). ראש ישיבת עץ חיים בקצמטינא ר' סידי פרג' חלימי התקשה למצוא סוגיה נחוצה ליישוב קושיה שהתעוררה והנה נכנס לישיבה ר' ראובן, פנה ר' פרג' ושאל את ר' ראובן על מקום הסוגיה, הר' הנשאל הצביע על הסוגיה ועל מקומה, ר' פרג' בירך את ר' ראובן והוסיף "והיית לנו לעינים" (ר' ראובן היה כידוע אדם מאור עינים), (ר' שמואל סיראט הוא בעל השמועה). כינוי החיבה לר' ראובן הוא בבא זיזי. נולד תרכ"ז נלב"ע תשי"ג.

גיג' ר' רחמים הי"ד: רב ומשרת בקודש בעיר בטנא, נרצח ע"י מחבלים בעירו בשנת תשט"ו.

גיג' ר' רפאל ב"ר אברהם ז"ל: דיין בקצמטינא, ישב בבית דינו של הר' נתן טובייאנה ז"ל (ראה קהילת צפרו, א', עמ' 95) חי בשנים תק"ל–ת"ר לערך / 1770–1830.

גיג' ר' שלום ז"ל (הראשון): רב ודיין בקצמטינא, הריץ אגרת לשאול דבר ה' זו הלכה מאת הרי"ש צרור ז"ל רבה של אלג'יר (שו"ת פרי צדיק, סי' י"ב), הרב מאלג'יר מגלה כי ר' שלום בקי מאד בטיב מנהגי קצמטינא נראה שהוא ר' שלם גיג' המליץ, המשורר המוזכר במחזור כמנהג קצמטינא (אהל דוד, ב', עמ' 845 וכן 850). חי בשנים ת"מ–תק"י לערך / 1680–1750.

גיג' ר' שלום ז"ל (השני): רבה של בטנא, מוזכר בהקדמה להגדה ויגד לאברהם מאת ר' אברהם חלימי, נראה שהוא ר' שלום ב"ר אליהו גיג', אח של ר' כלפה ב"ר אליהו גיג' הנ"ל.

גיג' ר' שלמה ז"ל: רב מקצמטינא, כתב חיבור על תולדות יהודים באלג'יריה ובצפון אפריקה, החיבור נעלם וחע"ד.

גיגי ר' משה ז"ל: רב מאלג'יר, עלה בשנת תק"ץ בעליה הגדולה והברוכה מאלג'יריה לאחר כיבושה על ידי הצרפתים, ישב בצפת ובטבריה (ראה ספר צפת, א', עמ' תנ"ו, וכן ספר טבריה מאת ע. אבישר, עמ' 292). חתום על אגרות מקהלת צפת (ספונות, ז', עמ' רפ"ה–שכ"ב). ר' משה היה חסיד ומקובל אלהי, והתנבא על הרעש של שנת תקצ"ז ושני ימים לפני בא הרעש חש בכך והודיע זה לרבנים אך הם לא שעו לדבריו וביום הרעש ממש קבלו לוח שנה מעיר שאלוניקי בו כתוב שיהיה רעש גדול ובאותו יום, לע"ע, בעלות המנחה, היה הרעש ונתקיימו דבריו (טוב רא"י, לרי"ח ילוז, בתוך ליקוטי דוד, ירושלים תשל"ז). נולד באלג'יר בשנת תקנ"ט.

ג'ייאן ר' יונה ז"ל: רב ממוצא אלג'ירי, עלה לארץ ישראל ונמנה עם חכמי טבריה, חתום עם רבני העיר על אגרות טבריה בשנים תק"י–תק"ל, חידושי תורה ממנו, ראה ספר ויעתק יצחק המצורף לספר מנחת יוסף (ליוורנו תקפ"ז). נלב"ע לפני שנת תקס"ה (ראה ספר טבריה, עמ' 291). הראשונים, מבני המשפחה הידועים הם ר' יוסף בר יושת ממדינת ג'ייאן (שבלי לקט, דף צ"א, וילנא, תרמ"ז) ור' ישראל ג'ייאן רב חב' קדישא בתלמסאן בשנת ש"מ (אוצר המכתבים, ב', עמ' קי"ז).

ג'ייאן ר' ישראל ז"ל: רב ודיין בתלמסאן, חתום על הקדמה לספר הזכרון (ליוורנו, תר"ה), חתימת הרב מתנוססת פעמים רבות בפנקס הזכירה של בית דין תלמסאן, היה ראש בית דין תלמסאן לאחר פטירת הרב נתן ג'ייאן ז"ל. חי בשנים תק"ל–תר"י לערך / 1770–1850.

ג'ייאן ר' מרדכי ז"ל: רב ומקובל מאלג'יר מתואר "החכם המרומם ונבון לחש", ר' מרדכי למד תורת הקבלה עם ר' אברהם טובייאנא ז"ל (ראה הקדמה לסידור חסד לאברהם, איזמיר תקכ"ד) האם ר' מרדכי הוא החותם באגרת שליחות של השדרים ר"י בנבנשתי ור' חיים בונאן? ראה שלוחי א"י מאת א. יערי, עמ' 456. נלב"ע לפני שנת תקמ"ג.

ג'ייאן ר' נתן ב"ר ישראל ז"ל (הראשון): רב בתלמסאן, "משורר נשגב נמצאו ממנו הרבה שירים בלשון עברי וערבי מהם נדפסו בספר שבחי אלהים" (אוצהמ"כ, ב', סי' תתק"א). חי בשנים ת"ך–ת"צ לערך / 1660–1730.

ג'ייאן ר' נתן ב"ר ישראל ז"ל (השני): רבה של תלמסאן "ר"מ ור"מ בק"ק תלמסאן" (הסכמה למחזור תלמסאן, ליוורנו, תק"ס) הרב כתב תשובות בהלכה בכתב, תשובה אחת מהרב לקהילת אוג'דא בענין נתינת הגט מוזכרת בספר גרש ירחים (ירושלים תשמ"ט) מאת ר"י משאש ז"ל, דף ק"ד ע"ב. משורר גדול שחיבר סליחות, קינות, שירים בלשון הקודש וביהודית ערבית, מהם נדפסו בספר שבחי אלהים (אוראן תרט"ז, וכן, תר"מ). חידוש תורה ממנו מוזכר בספר ירך יעקב (ליוורנו, תר"ב) פר' וישלח מאת הרב יעקב פיתוסי ז"ל. נלב"ע סביב שנת תקפ"ה.

גנאסיה ר' דניאל ב"ר יוסף ז"ל: רב קהילה בקצמטינא, ברא כרעא דאבוה, הר' המפורסם ר' יוסף ז"ל, מלמד תורה בישיבת אור תורה ועוד, בשנת תשכ"ב עלה לארץ ישראל וישב בדימונה. ר' דניאל ז"ל ערך והוציא לאור: מחמד עין (סוסה תש"ח), שיחון (פיליפוויל, תש"ט), תהילים "בני דוד" (קונסטנטין), רין מלכה מתפללת (קונסטנטין), ספר סליחות (ירושלים תשכ"ח), מחזור קטן ליום כפור כמנהג קצמטינא (דימונה? באר שבע?), ועוד. נלב"ע בדימונה בשנת תשמ"ז.

גנאסיה ר' יוסף ב"ר דוד ז"ל: רב ודיין מקצמטינא, יצק תורה ע"י הדיין הרב נסים עלוש ז"ל, מרביץ תורה וראש בית מדרש עץ חיים, מחנך דגול (חיזק ועודד שיטת הלימוד המסורתית המבוססת על שינון והבנה של התנ"ך ושל הלכות ע"י תרגום ליהודית ערבית הנק' שרח עתיק יומין, זאת, בניגוד לדעת רבים מרבני הדור ההוא, ר' יצחק מרעלי ז"ל למשל, שדאגו לבטל השיטה הקדמונית), הרב נחשב לגדול המתרגמים ספרי קודש, תורה שבכתב ותורה שבעל פה, שקמו ליהודי המערב, הרב ראה במפעל חייו זה אמצעי לקרב בני הדור לתורת ישראל, בני הדור הנסחפים אחר תרבות צרפת ושפתה. כמאה ושלושים חיבורים תרגם הרב: ספרים מהתנ"ך, ששה סדרי משנה, ספרי ההלכות להרי"ף ז"ל, ספרי יד החזקה להרמב"ם ז"ל, אגרת התשובה לרבינו יונה ומסילת ישרים לרמח"ל, סדורי תפילה ומחזורים ועוד ועוד. הרב שהקפיד לדבר שפת אבותיו ז"ל היהודית ערבית וכן ללבוש בגדים מסורתיים, הפך לסמל אורח חיים יהודי הולך ונעלם, הרב יוסף ז"ל היה אחרון הרבנים נציגי הדור הישן. בשנים תשי"ז–תש"ח התמנה לרב העיר קצמטינא. בשנת תשכ"ב, שם פניו למזרח, עלה לארץ ישראל, השתקע בעיר דימונה, ולאחר זמן נלב"ע, ושם מנ"כ. חי בשנים תר"מ–תשכ"ב / 1879–1962.

גנאסיה ר' שלום ב"ר מרדכי ז"ל: תלמיד חכם מקצמטינא הריץ שאלות בדברי תורה להרב אליהו חזן ז"ל (תעלומות לב, ח"ג, דף ק'). חי בשנים תק"פ–תר"ן לערך / 1820–1890.

גנאסיה ר' שמעון ב"ר מרדכי ז"ל: רב וסופר מובהק מקצמטינא, חותם בענווה גדולה "צעיר שבצעירים דל שבדלים לחיך עפרא מבין רגלי עמלי תורה" (אהל דוד, ב', 847). חי בשנים תק"ס–תר"ל לערך / 1800–1870. נראה שהרב שמעון הוא אח להר' שלום ב"ר מרדכי הנ"ל.

גנון ר' יהודה ז"ל: רב ומו"ץ בעיר אלמעסכר, יש הסכמה ממנו בספר מאמר מרדכי (ליוורנו, תקמ"ז) מאת ר' מרדכי דרמון (צרמון) ששימש. ראש הקהל בלמעסכר. חי בשנים ת"פ–תק"ס לערך / 1720–1800.

גנון ר' שלמה ז"ל: רב בעיר בליידא (היא בלידא) מוזכר בשו"ת זרע יעקב (ליוורנו, תקמ"ד) סי' ל"ו. חי בשנים ת"צ–תק"ע לערך / 1740–1810.

התיבה המקודשת בבית הכנסת העתיק באל'ג'יר

דאבילא ר' יעקב ב"ר משה ז"ל: רב בתלמסאן מוזכר בשטר משנת תק"ץ וז"ל: "החכם כמה"ר יעקב בן כמה"ר משה ז"ל" (ראה אוצהמ"כ, ב', סי' תתק"א).

דאדה ר' יצחק ז"ל: רב קדמון מהעיר מזאב (גרדאייא של היום) פנה בשאלה להרב אברהם אבן טוואה ז"ל (ראה חוט, ג', סי' כ"ח). נדפס מקאב במקום מזאב (ראה הקהילות היהודיות בלאג'יריה בין 1300–1800 עמ' 215).

דאדון ר' אברהם ז"ל: רב ומו"ץ באלג'יר מתואר "הח' הש' הדיין המצויין" (בהקדמה לספר תוכחות מוסר, ליוורנו, תרל"א), חתום עם רבני אלג'יר על פסק דין משנת תקצ"ד (חסד ה', דף כ"ז ע"ב, ירושלים תרצ"א), חתום על הסכמה בראש ספר הזכרון (ליוורנו תר"ה). צדיק נאמן וצנוע אשר "בשעת פטירתו של הרב ז"ל צוה שאחר שיטהרו אותו כמנהגם ברחיצת כל המתים יוסיפו עוד להטבילו במקוה טהרה שבעיר וכן עשו" (אוצהמ"כ, ב', עמ' קי"ח). חי בשנים תק"ל–תר"י לערך / 1770–1850.

דאדון ר' יוסף ב"ר אברהם ז"ל: רב ומו"ץ באלג'יר, ממנו יש הקדמה נפלאה לספר תוכחות מוסר להרב סעדיה אזוביב ז"ל, זירז וחיזק את ידי ר' יוסף נין הרב סעדיה, בהוצאה לאור של הספר. חי בשנים תק"ע–תר"מ לערך / 1810–1880.

דהאן ר' מכלוף ב"ר שלמה ז"ל: רב באלג'יריה ומשורר, חיבר ספר "מוסר לבני אדם" (אלג'יר, 1898) על הפגיעות ביהודי אלג'יריה ומעללי שונאי ישראל.

דוכאן ר' יעקב ז"ל: רב ודיין בקצמטינא, חבר בבית דין הרב אליהו עלוש ז"ל, אב"ד קצמטינא, חי בשנים תק"ץ–תר"ע לערך / 1830–1910.

דוכאן ר' שמעון ב"ר יעקב ז"ל: רב ומו"ץ, ומרביץ תורה בעירו קצמטינא, ברא כרעא דאבוה שימש בתפקיד דיין בבית דין הר' סידי פרג' חלימי. דרשה ממנו נדפסה בתוך לוח שנה שנת תרע"ד, לוח עשיר בתכנו שערך והו"ל ר' צמח צרפתי.

משפחת דוראן:
משפחה רמה, המשפחה הרוממה בלאג'יריה, משפחה של תורה, של חכמה, של גדולה, לא היתה משפחה בארץ המערב עם תורה ויחוס כמו דוראן, משפחה שהעמידה מתוכה, למעלה מארבע מאות שנה דיינים, חכמים וגאונים מובהקים שכיהנו בקהילות אלג'יריה ובעיקר בעיר אלג'יר, בני המשפחה לחמו מלחמת ה' והפריכו בחיבוריהם, אמונת הנוצרים והישמעאלים, במשפחה זו צמחו מנהיגים ונגידים אשר טובת בני עמם וטובת יהודי ירושלים בראש מעיינם, ראה שו"ת

תשב"ץ, ב', סי' קכ"ח). הגאון ר' יעקב ששפורטש ז"ל, בשנות ת' העיד על כך וז"ל: כי ידעתי לא חסרה ארג'יל חכמים רבנים ודיינם מובהקים משלשלת הרשב"ץ תורה מחזרת על אכסניה שלה (ציצת נובל צבי, ירושלים תשי"ד, עמ' 319), והגאון ר' דוד קונפורטי בעל ספר קורא הדורות תנא דמסייע ליה וז"ל: שמענו מפי מגידי אמת כי עדיין בזמנינו זה יש באחת מערי המערב זרע מן המשפחה הקדושה הזו של הרב דוראן והם חכמים ודיינים בישראל (קורא הדורות, ברלין תר"ו, דף כ"ו). דלדול רב במשפחה הקדושה חל מסוף המאה הרביעית לאלף השישי משנת ש"ס ואילך בימיו של הגאון ר' שלמה ב"ר צמח דוראן ובפרט משנת ת"ס כפי שכתב רב יוסף בנימין דוראן: כי ראיתי בני עליה אנשי משפחתנו נדדו והלכו ביום חרון אף ה'... כי נשארנו מעט מהרבה מהנהו אצילי... אשיחה ואהמה וארים קולי מי שאהב את האבות יאהב את הבנים... (הקדמת ר"י בנימין לספר יבין שמועה). לא משה התורה ולא פסקה החכמה ממשפחת דוראן זה למעלה משש מאות שנה מימי הר' צמח ז"ל אבי הרשב"ץ ז"ל ועד הדורות האחרונים, הריב"ש ז"ל קרא להרשב"ץ הרב דוראן (שו"ת ריב"ש, סי' ס').

דוראן ר' אבא מארי ב"ר שלמה ב"ר שמעון ב"ר שלמה ב"ר שמעון ב"ר הרשב"ש ז"ל: רב באלג'יר (דזאייר), דיין, עסק בפרקמטיה לפרנסתו, זכרו בא בשטרות בית דין משנת שע"ה ואילך עד שנת ת"ז: שטר מעשה בית דין משנת שע"ז (שו"ת פרי צדיק, סי' א', ליוורנו, תר"ח) וכן חתום על שטר בית דין משנת שפ"ח (שם) וכן על שטר משנת ת"ז (שם). חיבר סליחות וקינות, מוזכר "באשכבתא דרבנן" של בית כנסת הגדול באלג'יר. חי בשנים ש"ל–ת"י לערך / 1570–1650.

דוראן ר' אהרן ב"ר הרשב"ש ז"ל: בנו בכורו של רבינו הרשב"ש ז"ל, דיין הקהל "אמר לי שכך נעשה לפני דודו הר' ר' אהרן ודודו הר' שמעון זצ"ל דייני הקהל... (שו"ת רשב"ש סי' רפ"ז), משיב תשובות בהלכה בכתב כמוזכר ע"י אחיו הרב צמח ז"ל: "... הוקשה לך מה שכתב אדוני אחי הר' אהרן נר"ו ואני באי מיורקה... (שו"ת יכו"ב, א', סי' קכ"ו). חידושי הלכה מה"ר אהרן זיע"א מפוזרים בהגהות לתשובות הרשב"ץ, לתשובות חוט המשולש ויכין ובועז, בעל מעשים ובעל מופתים, עיר וקדיש בקי בחכמת האמת ושבילי הפרד"ס כפי שהעידו רבני ווהראן וז"ל: "... החכם הר' אהרון נר"ו כהן בלא שמן המשחה נכנס לפני ולפנים וצניף מלוכה ועטרת ולשונו באמרי שפר ממהרת וכבודו על כל בני גילו גוברת ונפשו הטהורה והטובה האמת מכרת ובו בוחרת ובדיני תורתנו הקדושה באר היטב מדברת... (שו"ת יכו"ב, א', סי' נ"ג), בני דורו הכתירו לו כתרי שם טוב אשר עד היום הזה לא כהה זהרם.

דוראן ר' אהרן ז"ל: רב ודיין באלג'יר, נגיד הקהל באלג'יר, ניהל ביד רמה בתבונה ובדעת את ענייני הקהילה, דבר המוזכר על מצבת הרב ז"ל: "על מות נשיא עמו

ובו נכתרו חכם וגם דיין כה"ר אהרן..." (בלוך, עמ' 27). מוזכר ב"אשכבתא דרבנן" (הזכרת נשמות) בבית כנסת באלג'יר. ר' אהרן היה דור תשיעי להרשב"ץ. נלב"ע בשנת תל"ו / 1676.

דוראן ר' בנימין ב"ר יונה ב"ר שמעון ז"ל: רב מובהק ודיין גדול באלג'יר מתואר "החכם השלם הדיין המצויין אדונינו ומורינו הרב הכולל", מגדולי החכמים למשפחה הרוממה דוראן, משיב תשובות בהלכה בכתב לבני הקהילה וגם לבני קהילות מרוחקות ואפילו מקהילות המערב הפנימי הגיעו לרב בנימין שאלות בהלכה, (ברשימת כ"י של יהודי המגרב שערך ר' יוסף אביבי, ירושלים תשנ"ג, עמ' 56 מוזכר קובץ שו"ת של ר' בנימין), פסקי הלכה ממנו וחדושים מוזכרים (ספר בית יהודה דף ק"ט, ע"ב, ס"א; דף קט"ו, ע"ב, ס"ז; חו"מ סי' מ"ג, ליוורנו תק"ו) יש ממנו חידושים על ספר יד החזקה להרמב"ם (כ"י יהודי המגרב, שם), חידושי תורה ממנו מוזכרים בספר זרע אמת (מאת ר' מ. זגביב, ליוורנו תרי"א) שמר מכל משמר על חיבורי מר זקנו הרשב"ץ ז"ל ועמד על ההעתקה מחדש של שו"ת התשב"ץ ע"י הסופר המובהק ר' משה ב"ר אפרים צרור. ר' בנימין מילא תפקיד ראשון במעלה כגבאי ראשי במערב (מרוקו, אלג'יריה, תוניסיה) וכממונה על משלוח תרומות קהילות המערב ליהודי ירושלים. אכן בהשתדלות הרב בנימין הגיעו כספים ליהודי עיר הקודש מאחיהם היושבים במערב. ר' בנימין הפך לדגל וסמל התמיכה היהודית מערבית בקהילות ארץ ישראל. (ראה שאלה הקשורה בכספים המגיעים לירושלים מהמערב בספר ארץ החיים, דף פ"ח ע"א מאת ר' חיים סתהון, ירושלים תרס"ח, וכן וותיקין, רמת גן תשל"ה, עמ' 9–24 מאת מנחם וינשטיין). נתבש"מ שב גם ישיש בשנת תנ"ה / 1695.

דוראן ר' בנימין ב"ר שלמה ב"ר שמעון ב"ר שלמה ב"ר שמעון ב"ר הרשב"ש ז"ל: דיין באלג'יר, זכרו בא בשטרות בית דין, כגון שטר הסכמה אודות בית כנסת של משפחת קרשקש (שו"ת פרי צדיק, סי' א', ליוורנו תק"ח) או אגרות שנשלחו ע"י רבני אלג'יר לראשי קהילת ווהראן (קבץ על יד, י"ג (ת"ש), עמ' ק"מ). מוזכר באשכבתא דרבנן באלג'יר. חיבר סליחות וקינות. חי בשנים ש"מ–ת"י לערך / 1580–1650.

דוראן ר' דוד ב"ר יהודה הי"ד: נגיד ומצווה בעמו, ואיש ספר (על ציונו נרשם: מיוחס הוא משכיל ונבון לחש..., בלוך, עמ' 120) בשנים הקשות האיומות שעברו על יהודי אלג'יר בין תקס"ה לתקע"ה, נתפס בעוונות ונלכד בשחיתות, ומעשה שטן קגרים, הנגיד הוצא להורג ע"י אנשי הדיי (השליט) באלג'יר בשנת 1811 למספרם, הידו"ן.

דוראן ר' חיים יונה ב"ר צמח ב"ר בנימין ז"ל: רב באלג'יר, שמר על חיבורי אבותיו הקדושים ז"ל, נסע לאיטליה והזיל זהב מכיסו להוציא לאור חיבור גדול להרשב"ץ והוא ספר מגן אבות (ליוורנו תקכ"ג) הרב חיים יונה ז"ל הוסיף מדיליה חידושים והערות ע"ש. חי בשנים ת"צ–תק"ס לערך / 1730–1800.

דוראן ר' יהודה ז"ל: נגיד הקהילה באלג'יר ופרנס הדור איש ספר חתום עם ראשי הקהילה באלג'יר על פסק דין בענין חזקת חצר (ליוורנו תקס"ב), נלחם בעז על שמירת זכויות בני הקהילה מול השליטים הצרפתים, נלב"ע בשנת תקצ"ט / 1839.

דוראן ר' יונה ב"ר שמעון ב"ר צמח ב"ר שמעון ב"ר צמח ז"ל: מחכמי אלג'יר ודייניה. מצאנוהו חתום עם דייני אלג'יר ר' משה משיש ור' אבא מארי דוראן הנ"ל על בקשה בענין פדיון שבויים (כ"י ספריית בודליאנה, מס' 1189, דף 119). הרב יונה כתב, הספד נשגב בלשונו ובסגנונו, סגנון חכם ומרתק על רבני משפחת דוראן שהלכו לעולמם ועל פטירת דודו הגאון הרב שלמה בר צמח דוראן ז"ל (בראש ספר חשק שלמה, ויניציאה, שפ"ג). ר' יונה ז"ל הביא לדפוס באיטליה ספר חשק שלמה (ויניציאה שפ"ג) כי דודו הגדול הרב שלמה ז"ל כך ציווה עליו: "השביעני לפני מותו לאמור קחו מזמרת דברתי גזרת ספירי אמרי ושימו בעט ברזל... ", ר' יונה נסע לאיטליה, ובדרך חזרה נשבה ארון ה' בדרום צרפת ושם נטמן, חוץ למקומו ולמחיצתו, יהי זכרו הקדוש ברוך אמן. נלב"ע שנת חשכינה (1633?) או השכינה (1630?).

דוראן ר' יוסף ב"ר שלמה ז"ל: רב באלג'יר ומחכמיה, מרביץ תורה גדול, המדרש (ישיבה) שייסד והנק' על שמו התקיימה שנים רבות באלג'יר, יש ממנו תשובה אודות מתנת ר' יצחק זוראפה לר' סעדיה ב"ר דוד זוראפה (אהל דוד, עמ' 145–149) חי בשנים ש'–ש"ע לערך / 1540–1610.

דוראן ר' יוסף בנימין ב"ר צמח ב"ר בנימין ז"ל: מגדולי חכמי אלג'יר ומורה הוראה, דיין בבית דין ר' יהודה עייאש, משיב תשובות בהלכה בכתב (ראה ספר בית יהודה, ב'; סי': ל"ז, ל"ט, קי"א, ור"י עייאש ז"ל משבחו "איש אשר רוח אלהיו בקרבו... על כל קוץ וקוץ יורד ונוקבו לדרשו ככתבו..."), חתום על פסק דין עם רבו ר"י עייאש (בית יהודה, סי' ה', י"ב), וחתום על תשובה בהלכה בספר דברי דוד, סי' ל"ח (אמשטרדם תקי"ג), שמר על נחלת אבות, על נכסי הרוח של אבותיו הקדושים כפי בקשת וצוואת אביו ר' צמח: "ואין איש מאנשי הבית אתי בבית שיודע לשמור כדרך השומרים פקדון שפקדני אבא... (הקדמת ר' יוסף בנימין לספר יבין שמועה), הוא המשתדל המרכזי בהדפסת ספר התשב"ץ באמצעות שליח מצוה,

גבור ואמיץ רוח הרב מאיר קרשקש ז"ל (ראה ערכו להלן), והוא המוציא לאור ספר יבין שמועה (ליוורנו תק"ד) וכן הוא המשתדל בהדפסת שו"ת הרשב"ש. לפרנסתו עסק בפרקמטיה והיה אדם אמיד ובעל נכסים. נלב"ע שנת תקי"ח / 1758.

דוראן ר' ציון ז"ל: רב במסילא, הריץ שאלה על יסודו של מנהג לרבה של תלמסאן הר' יוסף משאש ז"ל (אוצר המכתבים, ג', עמ' מ"ט). הרב ציון היה האחרון לשלשלת חכמים וגאונים ממשפחה רמה עתיקה ומיוחסת. חי בשנים תר"ל–ת"ש לערך / 1870–1940 למספרם.

דוראן ר' צמח ז"ל: רב גדול מגורש ממיורקה, בא לאלג'יר בשנת קנ"א, הריב"ש מכנהו ר' אשתרוק דוראן (שו"ת ריב"ש, סי' ס'), במיורקה שלח ידו במסחר והצליח והיה בעל נכסים, מצא זמן להרביץ תורה, ומגדולי תלמידיו רבה הגדול של ברשך ר' שמואל חלאיו כפי שהזכיר לו זאת הרשב"ץ: וכבר הודעתיך מפטירת החכם אבא מארי רבך הר' צמח הריני כפרת משכבו... (שו"ת תשב"ץ, א', סי' נ"ג), הרשב"ץ גם מעיד שאביו היה חכם גדול וז"ל: "וקבלתי פירושו מאבא מארי ז"ל שהוא רואה טריפה לעצמו ומתירה מתוך פלפולו וזהו דבר של חשיבות ונקרא תלמיד חכם כמו שאמר רבא בפרק השוחט חכים יוסף ברי בטריפות כרבי יוחנן... (ספר יבין שמועה דף י"ד), הרשב"ץ הזכיר בשם אביו, חידוש תורה משמה של רבנית דוקא, וז"ל: אבל שמעתי מאבא מארי ז"ל, שאמר בשם הרבנית אשת הרב ר' יוסף בר יוחנן אבי הרב ר' מתתיה... כי הטעם... (שו"ת תשב"ץ, ג', סי' ע"ח). בקהילות רבות במערב ובספרד נאמרו תפילות לע"נ הרב ונשאו הספדים בהגיע השמועה על פטירת הרב צמח ז"ל, שתים עשרה השכבות – אזכרות למנוחת נפש הרב צמח התקיימו באלג'יר: והודעתיך כי נעשו בכאן שתים עשרה השכבות בין דרשות וקינות וגם במיורקה עשו דרשות וקינות (תשב"ץ, א', נ"ג). ר' צמח נלב"ע בשנת קס"ד / 1404.

דוראן ר' צמח ב"ר בנימין ב"ר יונה ב"ר שמעון ז"ל: חכם ודיין גדול באלג'יר, חידושי הלכה מאת "החכם השלם הדיין כמה"ר צמח דוראן" מוזכרים בקונטרס מנהגי אלג'יר לר"י עייאש (ראה קונטרס מנהגי ק"ק ארג'יל סוף בית יהודה, ח"א, הל' אבילות, א', והל' חמץ סי' י"ט), הרב יהודה עייאש מתארו כגדול הדור וז"ל: "ובשנת תפ"ז שאירעה אבילות של שני גדולי הדור..." (בית יהודה, מנהגי ק"ק אלג'יר, דיני סוכה, סעיף ו'). בשנת תפ"א מסר העתק כ"י שו"ת תשב"ץ לשד"ר ר' שלם נעמיאש ז"ל להביאו לדפוס באיטליה בדרכו חזרה לארץ ישראל, והדבר לא יצא לפועל, הדפסת השו"ת הגדול התעכבה לזמן מה בביתו ובחצרו שמורים וספונים היו חיבורי זקנו הראשון הרשב"ץ ז"ל. הרב ובניו ז"ל השתדלו בהדפסת ספרי אבות ראשונים, והדבר עלה בידם. נלב"ע שנת תפ"ז / 1727.

דוראן ר' צמח ב"ר חיים יונה ב"ר צמח ז"ל: רב באלג'יר , בבית גנזיו היה טמון חיבור מגן אבות למר זקנו הרשב"ץ שהוציא לאור הרב אברהם טובייאנה ז"ל (ראה שער והקדמה לספר מגן אבות, ליוורנו תקמ"ה). יש הקדמה ממנו לשו"ת זרע יעקב (ליוורנו תקמ"ה) מאת ר"י בן נאיים, ושם נקוב יחוסו להרשב"ץ ז"ל: "והוא באחד עשר להגאון המפורסם הרשב"ץ זלה"ה", הר' צמח חתום על שטרי עדות מאלג'יר עם הדיין הר' עמרם עמאר (ראה ספר ברכות מים, חו"מ, סי' רמ"ח, שאלוניקי תקמ"ט). חי בשנים תק"י–תק"צ לערך / 1750–1830.

דוראן ר' צמח ב"ר יוסף בנימין ב"ר צמח ז"ל: מרבני אלג'יר, חיבור מגן אבות להרשב"ץ היה ברשותו גנוז באוצר ספרים משותף לצאצאי בני משפחת דוראן, הרב א. טובייאנה ז"ל המו"ל של החיבור הנ"ל מברך שני הרבנים שמסרו בידיו את חיבור מ"ז הרשב"ץ ז"ל (ראה כל זאת בראש, ספר מגן אבות, ליוורנו תקמ"ה), בבית גנזיו היה כ"י יקר זכר צדיק לר' יוסף בן צדיק ז"ל מרבני ספרד. חי בשנים ת"ק–תק"פ לערך / 1740–1820.

דוראן ר' צמח ב"ר יוסף ב"ר שלמה ז"ל: דיין ומורה הוראה באלג'יר, משיב תשובות בהלכה בכתב ראה אהל דוד, אוקספורד, 1932, א', עמ' 363. חי בשנים ש"ך–ש"צ לערך / 1560–1630.

דוראן ר' צמח ב"ר הרשב"ש ז"ל: גאון עצום ודיין הקהל ישב על הכסא הרם עליו ישבו הרשב"ץ והרשב"ש, רבני ווהראן ציינו זאת וז"ל: הח' הש' המ' הרב צמח נר"ו יעלוז וישמח והצעיר מכולם בשנים עלה למדרגה העליונה אשר בסולם... (יכו"ב, א', סי' נ"ג), קהילות אלג'יריה, ורבנים מספרד (מאלאגה, גראנאדה שאטיבה ועוד), וכן רבני פאס או תוניס הריצו שאלות לר' צמח באלג'יר. מר זקנו הרשב"ץ משבחו על יופי תבונתו וז"ל: "... ואני לא אפאר באבותי בדרשותי ובתשובותי בלמודי דמצינא בכלהו תנויי ובכוליה תלמודא... ומחדדא ביושר סברתי אשר אבי אבי הרב ז"ל היה מפארני ומשבחני מיום היותי... (שו"ת, יכו"ב, סי' קל"א) "אבי אבי הרב ז"ל" היינו מר זקנו הרשב"ץ זלה"ה. נסע למיורקה למצוא תרופה למחלתו וישב שם למעלה משלוש שנים "ואני בעודי במיורקה להתרפאות שם מחליי שנת כה"ר" (יכו"ב, א', סי' קכ"ד), הדבר מלמדנו, כי בענין פקוח נפש, גם רבנים מגירוש קנ"א (או בניהם) לא נמנעו מלשוב לארץ ספרדית, כאן האי מיורקה. פסקיו מוזכרים: טור או"ח סוף סי' שכ"ד וכן שו"ת המבי"ט, ב', סי' פ"ג ועוד, אין דעתו של הרב צמח ז"ל נוחה מעיון או עיסוק בתורת הפילוסופיה (ראה יכו"ב, א', סי' קל"ד), והוא מתנגד ליסודותיה והשקפותיה. חי בשנים ר'–ר"ס לערך / 1440–1500.

דוראן ר' צמח ב"ר שלמה ב"ר צמח ז"ל: רב מאלג'יר "בקי בשיתא סדרי משנה ויש לו יד ושם בתלמוד ובאגדות" (עומר השכחה, דף קכ"ט, ע"א), דרשן

גדול אשר "לשונו חדה לדרוש ברבים ובאגדות" (מתוך דברי הספד לזכרו שכתב הרב החכם ר' יונה דוראן בראש ספר חשק שלמה), הר' אברהם גבישון קונן על הר' צמח שנלב"ע בקיצור ימים ושנים ב"מ (עומר השכחה, שם) וכן עשה ר' יונה דוראן ור' יהוד כלץ. נוסח השאלה בהלכה שהפנה ר' צמח לאביו הגאון ר' ש. בר צמח מודפס בשו"ת חוט המשולש, א', סי' מ"ו, ותשובת האב: "את קולך בני שמעתי...". נלב"ע שנת שס"ה / 1605 (נראה כי רבים הלכו לעולמם בשנת שס"ה ב"מ גם האב, ר' שלמה ז"ל רבה הגדול של אלג'יר נלב"ע בשנת שס"ה).

דוראן ר' צמח ב"ר שלמה ב"ר שמעון ב"ר שלמה ב"ר שמעון ב"ר הרשב"ש ז"ל: רב ודיין באלג'יר, נראה שהוא אח של ר' אבא מארי ור' בנימין הנז' לעיל, חתום על שטר מעשה בית דין משנת ת"ג ועל שטר הסכמה בענין בית כנסת ר' נהוראי קרשקש משנת ת"ז (הסכמה נדפסה בשו"ת פרי צדיק, סי' א'). חי בשנים של"ה–תט"ו לערך / 1575–1655.

דוראן ר' צמח ב"ר שמעון ב"ר צמח ב"ר הרשב"ש ז"ל: דיין עצום ומורה הוראה באלג'יר, תלמיד ר' משה ור' יוסף אצבי ז"ל, וכן תלמיד ר' אברהם בן טוואה (יכו"ב, ב', סי' י"ד). משיב תשובות בהלכה כדרכם בקודש של אבות אבותיו הגאונים העצומים למשפחת דוראן, תשובותיו בכתב ששרדו כונסו לספר שו"ת יכין ובועז, חלק ב', סי' נ"ג–נ"ז, ועוד תשובה בספר חוט המשולש, א', סי' נ"ז, וכן נוסח האגרות בינו ובין ר' נחמן סונבאל מעיר פאס (חוט, א', סי' נ"ה–נ"ו), וכן שרדו הערות וחידושים לשו"ת הרשב"ש ולשו"ת יכו"ב, א'–ב'. ר' צמח כתב פירוש לשיר ר' יצחק בן גיאת (ראה ספר תפארת ישראל, דף קצ"ח, ויניציאה, ש"ס), וכן פירושים על התנ"ך כגון נימוקין למגילת אסתר (תפארת ישראל דף קע"ו), פירושיו על התנ"ך ורבות מתשובותיו אבדו וחע"ד. הסכמות רבות לתשובות בנו הגאון ר' שלמה מובאים בשו"ת חוט, א', ראה סי' ז' ועוד. הרב היה תקיף בדעתו ובהליכותיו עניש וקטיל, ובנו החכם הגדול הרב שלמה כתב: ואני מעיד שראיתיו ז"ל היה משבר להם הכלים ומשליכם ארצה (יהודים שקנו דברי חלב מתוצרת גוי שהובאה מחוץ לעיר) והיה שולח שליח בית דין פעם אחר פעם למחות בהם ולהתרות בהם, והיה מענישם וקונסם... (חוט, א', סי' ל"ב). בני הקהל הלשינו כנגדו לשלטונות והרב נמסר למלכות. לפי ח.ז. הירשברג ר' צמח ערך תשובות מ"ז הרשב"ש (סיני ספר היובל, י–ם, תשי"ח, עמ' שנ"ג, הערה 56) ר' שלמה מזכיר בקצרה, בסוף ספר תפארת ישראל דף ק"פ, פטירת אביו בשנת ש"ן / 1590.

דוראן ר' צמח ב"ר שמעון ב"ר צמח ב"ר שמעון ב"ר צמח ב"ר שלמה ז"ל: רב מאלג'יר, חכמי אלג'יר ניבאו לו גדולות ונצורות "עמו עצה וגבורה ועל שכמו ההוד והמשרה" (הספד ר' יונה בראש ספר חשק שלמה) אך שמשו שקעה בצהרים ונלב"ע בקיצור ימים ושנים ב"מ. הרב אברהם גבישון קונן עליו ועל בן

דודו ר' צמח ב"ר שלמה הנ"ל: "זאת הקינה קוננתי בה על שני שרי צבאות ישראל ר' צמח ור' צמח בני דוראן שבששה חדשים מתו שניהם..." (עומר השכחה, דף קל"ז ע"ב). נלב"ע שנת שס"ה / 1605.

דוראן ר' שלום ז"ל: רב מאלג'יר, מוזכר באשכבתא דרבנן של בית כנסת הגדול, אלג'יר (ראה בלוך, עמ' 127).

דוראן ר' שלמה ז"ל: מדייני אלג'יר וחכמיה "רב גדול בישראל ונודע שמו" היתה לו ישיבה גדולה מוזכרת בשו"ת חוט המשולש, א', סי' ל"א, מרביץ תורה בישראל, ר' שלמה ב"ר צמח, יצק תורה ע"י ר' שלמה (שאלת אדוני מורי ורבי נר"ו, שם, סי' מ"ה). משיב תשובות בהלכה בכתב, תשובה ממנו שרדה בשו"ת חוט, א', סי' ל"א, אולי גם סי' מ', ועוד, חיבר קונטרסים רבים בהלכה ובאגדה ביניהם חידושים למס' אבות (שם, סי' מ'). חי בשנים ש'–ש"ע לערך / 1540–1610.

דוראן ר' שלמה ב"ר צמח ז"ל: דיין הקהל ופוסק גדול מאלג'יר, מכונה "הרשב"ץ האחרון", מקהילות מזרח ומערב הריצו אליו שאלות, בימיו חזרה אלג'יר להיות מרכז תורה, בנויה לתלפיות, וזה סימן שהתקופה היתה תקופת פריחה בגשמיות וברוחניות, מרביץ תורה גדול ומחשובי תלמידיו: ר' יהודה כלץ ב"ר אברהם (ראה ראש ספר חשק שלמה), ר' דוד אבולכיר, ר' יהודה עלוש, ר' שמואל חאגיז ועוד. תשובותיו כונסו בספר חוט המשולש, חלק א' (מצורף לשו"ת התשב"ץ), תשובה אחת שם היא מר' שלמה דוראן, רבו ובר פלוגתיה של ר"ש ב"ר צמח (שם סי' ל"א) מדרשותיו וחידושיו על התנ"ך נדפסו: חשק שלמה פירוש על ספר משלי (ויניציאה שפ"ג), וכן תפארת ישראל (ויניציאה (שנ"א)) כלולים בו כמה חיבורים: מגלת ספר פירוש על מגלת אסתר, שש דרשות כלולות משבע חכמות (סדר הדורות) מאמר מצוה ועוד. הרב היה חסיד של הדפסת ספרים והוצאה לאור של חכמת ישראל, ראה התנצלות הרב המו"ל תפארת ישראל על כך, וכן דברי הרב עצמו תפארת ישראל דף קצ"ז ע"ב. הרב שלמה ז"ל פעל רבות למען חיזוק הישוב היהודי בארץ ישראל בכלל ובירושלים בפרט, לא רק זאת, עושה ומעשה, מזרז ראש קהילת ווהראן, הגביר ר' יצחק קנשינו, לתרום ולהתרים למען תיקון ירושלים, ראה (קבץ על יד, ג' (ח"ש), עמ' קל"ד, וכן אסופות, ח', עמ' רס"ג). בניו של ר' שלמה נלבע"ו על פניו ב"מ, ועל פטירת בנו האחרון ר' צמח מאן ר' שלמה להתנחם, "קולו במר צורח מילל וגונח... עד אשר ירד ביגון שאולה" (הקד' ר' יונה דוראן לספר חשק שלמה). בהקדמה לספרו חשק שלמה כתב הרב דברי חזון שלא נס ליחם ולא פג טעמם עד עצם היום הזה וז"ל: "כי מדינת ישראל ראוי לה לשתהיה מופרשת מכל טומאת הגופות והנפשות...". נתבש"מ בשנת שס"ה / 1605.

דוראן ר' שלמה ב"ר שמעון ז"ל: דיין הקהל באלג'יר, הורתו ולידתו בעוב"י אלג'יר, ישב על כסא אביו המאור הגדול רבינו הרשב"ץ כפי עדותו של הגאון ר' נתן נגאר רבה הגדול של קצמטינא וז"ל: ... אב ובנו שראו עינינו מזמתם מתהום ארעא ועד רום רקיעא סלקי לשמיא ונחתי לימא עד עומקא, יפה כח הבן בכוליה תלמודא... בני בני היתה בלבי שוחה כי אמרתי מי ישב על כסא אדוני הרב אביך נר"ו.. ועתה ידעתי כי שלמה בנו נר"ו ימלוך אחריו והוא ישב על כסאו... (שו"ת הרשב"ש סי' ר"ס), גאון הלכה מובהק (שש מאות ושלושים וחמש תשובות כונסו בספר תשובותיו, ליוורנו, תק"ב), מרביץ תורה וראש ישיבה באלג'יר וז"ל: ודע אחי כי בחיי אדוני אבי מורי הרב ז"ל הייתי מלמד לקצת חברים הלכות מאכלות אסורות... (שם, סי' תקי"ח), וגדולי תלמידיו אשר כתב להם מספר רב של תשובות הם הרב דוד הכהן בקרי (שם, סי' ד'–ו', קע"ד–קפ"ג, ר"ה–רי"ד, רפ"ב–רפ"ד, ועוד ועוד), הרב יוסף זמרון (שם, סי' י"ב–י"ח, רכ"ה–רכ"ח, רפ"ח–רצ"ד), דיינים עצומים וגדולים בתורה פנו אליו לבירור תשובה והתייעצו עמו בהלכה. ר' אבא מארי אבן כספי מאלג'יר (סי' תנ"ב–תנ"ג), ר' יעקב הכהן אשכנזי מתלמסאן (סי' תרל"ב–תרל"ג) ר' יוסף ששפורטש מהוניין (סי' רס"ו–רס"ז ועוד), ר' נתן נגאר מקצמטינא (סי' רנ"ט–רס"ה) וגם רבנים מספרד פנו לרב לבירור הלכה (שם, סי' תקי"ב, תקנ"ב, תרע"ג וגם נשאל ממורסיה עיר אבותי נ"ע שבספרד סי' תקע"ד) מרן זצ"ל (בספרו ב"י חלק אבן העזר) והרב המבי"ט מזכירים תשובות הרשב"ש. רבה הגדול של אלג'יר מסתייג מאד מתורת הפילוסופיה וכדומה (שם, סי' ג') ומייעץ לתלמידיו לא לעסוק בתורת הנסתר "וכלך מדרך זו" (שם, סי' שפ"ג) וכשלעצמו הרב מגלה שאין לו עסק בנסתרות: "אני אינני מאנשיה" (סי' ל"ו). הרשב"ש חסיד גדול של ישוב ארץ ישראל, ולאו דוקא העליה לא"י היא מצוה (שם, סי' ב') אך גם לגור בא"י מצוה יקרה היא וחשובה: "אין ספק שהדירה בארץ ישראל היא מצוה" (שם, סי' ב'). נתבש"מ הרב בשנת זכ"ר / 1467 למספרם.

דוראן ר' שלמה ב"ר שמעון ז"ל: רב ומורה הוראה באלג'יר, שמו המלא מופיע בהערה לשו"ת תשב"ץ, ב', סי' קנ"ו: " ... וזה ברור שלמה בה"ר שמעון ז"ל", נראה שהוא בעל ההערות לשו"ת תשב"ץ, א', סי': כ"ח, נ"א. הר' שלמה כתב את החידושים לספר יבין שמועה, דף ד', ז. יש להניח כי ר' שלמה דידן הוא נכד הרשב"ש. חי בשנים ר"ל–ש' לערך / 1470–1540.

דוראן ר' שמעון ב"ר צמח ז"ל: מאור הגולה, חכם מופלא, "גדול המורים" (הרב החיד"א, בספרו יעיר אוזן, מערכת ל') גאון תלמודי, נולד במיורקה בשנת קנ"א לאביו הרב צמח, רבו המובהק הוא הרב אפרים וידאל הי"ד תלמיד רבינו הר"ן ז"ל, בבואו לאלג'יר שימש דיין בבית דינו של הריב"ש ז"ל ובפטירת רבה הגדול של אלג'יר שימש כדיין הקהל וז"ל: לפי שהקהל שאלו ממני כשמינו אותי דיין עליהם אחר פטירת הר' יצחק בר ששת זלה"ה (שו"ת תשב"ץ, א', סי' קנ"ה),

עליו ועל פסקיו סומכים בקהילות אלג'יריה וכדברי הר' ריי"ש צרור ז"ל: "וכל גלילות אלו על פי מדותיו דרכו מנהגיהם כוננו אחרי דברו לא ישנו..." (הקדמה לשו"ת תשב"ץ), ולא רק בקהילות אלג'יריה כי אם בכל הארצות הסמוכות לה כעדות בנו הרשב"ש ז"ל: "... הלא ידעת אם לא שמעת כי כל חכמי המחוז מזרח ומערב וספרד נשמעים אליו..." (שו"ת הרשב"ש סי' שצ"ד). רבינו "לרוב חכמתו היו קוראים לו ר' שמעון הגדול" (סדר הדורות, ווארשא, תרס"ב, דף פ"ו ע"ב), על גדולתו בהלכה פסוקה ולא פסוקה (כגון בספרו זוהר הרקיע) יעיד הגאון הרב חיים בנבנשתי ז"ל: "היכא דפליג הרשב"ץ על הרשב"א ראוי לסמוך כהרשב"ץ דבתרא הוי" (כנסת הגדולה, חו"מ, סי'). רבני אלג'יר בדורות האחרונים מכנים הרשב"ץ "הרמב"ם השני", ובצדק כי רבינו לא רק בחכמת התורה גילה עז וגבורה וכפי שהדבר בא לידי ביטוי בספר תשובותיו, חיבור שכולו אומר כבוד ועליו אנו מברכים ברוך שנתן חכמתו ליריאיו, ספר שהוא אות ומופת על בקיאות אדירה בתורת ישראל, אבל הרשב"ץ גילה בקיאות עצומה בתורת הרפואה כלשונו: "על דרך חכמת הרפואה אשר בה טעמתי" (הקדמה לספר יבין שמועה), וכן בהנדסה ותשבורת וז"ל: "ממה ששכחתי בתלמודי מחמת אונס הטלטולים בידיעת דרך חכמת השיעורים בתשבורת גשם כדורי" (שו"ת תשב"ץ, סי' קס"ג), במחשבת ישראל הרי הרב חיבר ספרים אוהב משפט, מגן אבות לחיזוק יסודות האמונה היהודית, נכדו הרב צמח ב"ר הרשב"ש קורא לו "הפילוסוף האלהי" (שו"ת יכו"ב, א', סי' קל"ד). הרשב"ץ, כדרכם בקודש של חכמי ספרד, מגלה בקיאות לא קטנה בשבע חכמות על כך כתב הרב וז"ל: ... ואם בחכמות חיצוניות הקושיות מופתיות עיוניות שכליות טבעיות רפואיות הגיוניות למודיות הן כל ראתה עיני גרגיר או אשכול פלג מלא או טפה לאכול התוך ולזרוק הקליפה... האמנם נהגנו בעצמנו בלמודם היתר כדי להשיב את אפיקורוס עושה תורתנו פלסתר... (שו"ת תשב"ץ, ב', סי' נ"ב). הרשב"ץ חכם בשירה וכתיבתה כדברי ר"י מרעלי "רב כחו בשירים המשותפים.. ורב כחו במלאכת החרוזים וגדולה בקיאותו בלשוננו הקדוש" (צפנת פענח, ראה, קבץ על יד, ברלין תרנ"ג, עמ' 37–40), הרב יעקב גבישון ז"ל היה הראשון להרים על נס מעלת הרשב"ץ בחכמת השיר וז"ל: ... בעלי זאת החכמה אינם ריקנים מההופעות האלהיות ורוח ה' תנוסס ותנוצץ בהם ... וכל שכן אם תהיה אותה השירה ארוכה כמו שעשה הרשב"ץ ז"ל בשירתו המתחלת הסר זמן וכו' שעשה בה ארבע מאות בתים שוים על קו אחד יעמודו ובהמצאה אחת ובענין אחד ובמשקל אחד בלי תוספת ומגרעת אפי' כמלא נימא... (עומר השכחה, דף קכ"ה ע'), אהבתו ותשוקתו לארץ האבות היתה חזקה, מעודד ומחזק ידי העולים לציון ומתוך דבריו על ארץ ישראל, אנחנו מרגישים היום, שרבינו נמנה עם הראשונים המעוררים את שחר גאולת הארץ וז"ל: "מיום היותי על האדמה הזאת גרוני ניחר בקראי חכמי יועצי המחוז הזה קומו ונעלה ציון משם תצא תורה ואין קול ואין קשב... (שו"ת התשב"ץ, ב', סי' קכ"ח), וגם בזאת, במצוות הקשורות לארץ ישראל ציוה את בניו אחריו, והם את זרעם אחריהם משך מאות בשנים,

עשו מהעיר אלג'יר (ראה ספר ארץ חיים מאת ר' ח. סתהון, ירושלים, תרס"ח, דף פ"ח ואילך), מרכז לאיסוף תרומות ונדבות למען יהודי ארץ ישראל. רבינו מעמיד ספר הזוהר עם אותם הספרים המהווים יחד תורה שבעל פה ומביא ממנו אסמכתא (תשב"ץ ג', סי' כ'). רבינו זכה וממנו השתלשלו גדולי תורה, פוסקים ומורי הוראה, נגידים ורודים בעם, זאת, עד לדורות האחרונים ורבינו למד דעת העם וחיבר ספרים י"ד במספר (ראה להלן קונטרס מערכת הספרים, רשימת ספרי רבינו זלה"ה).

דוראן ר' שמעון ב"ר צמח ב"ר שלמה ז"ל: רבה של אלג'יר, חסיד ובעל מופתים ידוע, בן זקונים לאביו הרב צמח ז"ל, גאון עצום מכונה "הרשב"ץ השני" ודיין הקהל שהנהיג קהל קדוש אלג'יר בתקיפות וביד רמה (יבין שמועה, ליוורנו תק"ד, פרק ג', דף ט"ז: בהוספה שם), ספרא רבא כלשון הגאון ר"י עייאש: "ור' שמעון הנזכר הוא הגיה כל ספרי הרשב"ץ זלה"ה והעתיקם" (מנהגי ק"ק ארג'יל, סוף ספר בית יהודה, ליוורנו, תק"ו, דיני מילה, ס"ק ח'), וכך כתב ר' שמעון עצמו בסוף תשובות התשב"ץ, ח"ג: השלמנו העתקת ספר הנק' תשב"ץ למורינו הרשב"ץ... שנת ה' אלפים ומאתים ותשעים ואחד... ונעתק מספר שהוא בכתיבת ידי המחבר הרב זלה"ה... והעתקתיו לבני התלמיד החשוב וזה שמו צמח... ויזכנו להגות בו ולשמור מצוותיו ונהיה מכת הצדיקים המתעדנים ומתענגים בגן אלהים... אני נכדו המעתיקו המכונה דוראן וזה שמי שמעון... ע"כ. תשובותיו, פסקיו וחידושי תורה ממנו, אבדו ולא הגיעו לידינו, אך הגאון ר' שמעון העשיר ידיעותינו בענייני דין והלכה ראה הערותיו לסי' י"ז, קי"ח, קכ"ו, ק"ל בשו"ת יכו"ב, ח"א, לאביו ר' צמח ז"ל. חסיד עליון היה הרב, משכין שלום בין הבריות ובין איש לאשתו (יכו"ב, א', סי' ק"ל), והגאון ר"י עייאש כתב "והיה חסיד ביותר" (מנהגי ק"ק ארגיל, הנז"ל, שם), ויש לציין כי סיפור הצלתה של העיר אלג'יר מידי קיסר קרלוס החמישי בשנת ש"ב קשור לר' שמעון דידן, הוא הרשב"ץ השני, ודברי מרן החיד"א בספרו שם הגדולים ערך רשב"ץ וז"ל: וראתי בקובץ כ"י שהציל מתא אלגזייר בחכמתו מיד רבים לוחמים והיה מלומד בנסים... מכוונים, לענ"ד, להרשב"ץ השני ולא להרשב"ץ הראשון, ע"ש. חי בשנים ר"ל–ש"י לערך / 1470–1550.

דוראן ר' שמעון ב"ר צמח ב"ר שמעון ב"ר צמח ז"ל: רב ודיין באלג'יר, אח הגאון ר' שלמה בר צמח ז"ל, כתב הקדמה לספר עומר השכחה (ליוורנו, תק"ח) נראה שהוא מחבר ההערות לשו"ת, חוט המשולש, א', סי': ו', ז', ל'. חי בשנים ש"ל–ת' לערך / 1570–1640.

דוראן ר' שמעון ב"ר צמח ב"ר שמעון ז"ל: נכד הגאון ר' שלמה ב"ר צמח (מבתו ומחתנו ר' צמח ב"ר שמעון אחיו של ר' שלמה הנ"ל), דיין, כתב הקדמה לספר חשק שלמה, למ"ז ר' שלמה, כתב פירוש לפסוק והחכמה מאין תמצא (מודפס

בספר חשק שלמה, דף כ', ע"ב) ונראה שהוא מחבר קונטרס פירוש פסוקים מספר משלי (שם, דף שכ"ח, ע"א), חתום על הסכמה מרבני אלג'יר שנת שפ"ח (שו"ת פרי צדיק, סי' א'), משורר שכתב קינות (כ"י). חי בשנים ש"ן–ת"ך לערך / 1590–1660.

דוראן ר' שמעון ב"ר הרשב"ש ז"ל: דיין הקהל באלג'יר, בנו השני של רבינו הרשב"ש, ר"מ ור"מ אלג'יר לאחר פטירת אחיו הצעיר הרב צמח ז"ל, בעל סדר הדורות מתארו: ר' שמעון בן בנו של ר' שמעון דוראן חכם גדול היה מהגולים של קנ"א (סדר הדורות, א', דף פ"ח ע"א, וורשא תרס"), תשובותיו כונסו לחלקו השני של הספר יכין ובועז (ליוורנו, תקמ"ב) מקהילות אלג'יריה והמערב (פאס, תוניס) וגם מחוץ למערב שלחו אליו שאלות (בלנסיה היא ואלנסיה שבספרד, סי' י"ט), הרב כתת רגליו וטרח לבקר בקהילות המערב, מצאנוהו מבקר בעיר פאס (ראה קהילת צפרו, ב', עמ' 143), פסקיו מוזכרים ע"י מרן בשלחן ערוך כגון תשובה מהרב בשו"ת יכין ובועז, ב', סי' ו' (ראה או"ח סי' ש"ח) וכן תשובה שם סי' י"ח רמוזה בשו"ע (אורח חים, סי' שכ"ד) כך כתב מרן החיד"א בספרו שם הגדולים, חלק מערכת הספרים בערך יכין ובועז ע"ש. התשובה של הרב אודות יהדותם של צאצאי האנוסים שימשה מקור רב חשיבות לגדולי רבותינו האחרונים שנזקקו לסוגיה הזאת, תשובות הרב על יהדותם של צאצאי האנוסים הם בספרו יכו"ב, ב', סי' ג', י"ט, ל"א. שנותיו האחרונות היו מרות וקשות, נראה שבשנים ר"ע–רע"ב נכנעה אלג'יר לפני הצבא הספרדי, הרב ז"ל מספר על בריחתו מאלג'יר מסיבת מצור שנוצרים שמו על העיר וז"ל: מה יעשה הדיוט כמוני היום אשר שמועות רעות ממזרח וממערב הבהילוני... והעולה על כולנה פחד חיילות, הנוצרים... עד שהוצרכתי לכתת את נפשי מעיר לכפר... יום א' בע"ה אשים לדרך פעמי אמלטה נא שמה ותחי נפשי... (יכו"ב, ב', סי' מ"ח). ולדברי ר' גדליה בן חייא בספרו שלשלת הקבלה (זאלקווא, תקס"ב, דף מ"ח ע"א) ... הלך לתוגרמה וימת שם. זה חידוש! ואם קבלה נקבל. הרב שמעון מסר נפשו ועסק רבות, במצות פדיון שבויים וז"ל הרב ספר יוחסין: ... בענין שלא נשאר בספרד שום יהודי כי אם חמישים יהודים שברחו לסיביליה והיו שם אסורים שתי שנים עד שנת רנ"ט בחדש אב שהוציאו אותם למכור ובאו לאלגזייר אשר היא בארץ אפריקה... והיה שם ר' שמעון דוראן וכל משפחתו עד היום ושם פדו אותם בשבע מאות דוקאדו אע"פ שהיא קטנה בכמות גדולה באיכות... (ספר יוחסין, לונדון, תרי"ז, עמ' 227). חי בשנים ק"צ–ר"ע לערך / 1430–1510.

דוראן ר' שמעון ב"ר שלמה ב"ר שמעון ב"ר הרשב"ש ז"ל: רב באלג'יר, לא ידועים פרטים עליו ועל כתביו לבד מחידוש בהלכות טריפות שכתב בספר יבין שמועה למר זקנו הרשב"ץ דף ה' ע"ב. ידוע גם שר' שמעון גלה מאלג'יר, חי בשנים ר"פ–ש"ן לערך / 1520–1590.

דלילה ר' שלמה ז"ל: רב באלג'יר ודיין, זכרו בא בספר מסעי ישראל (ליק, תרי"ט), עמ' 118. אולי טעות דפוס נפלה כאן וזה דלויה ר' שלמה?. חי בשנים תק"ס–תר"ל לערך.

דסמשתרי ר' שלמה ב"ר יונה ז"ל: מרבני ספרד שנדדו לצפון אפריקה בשנת קנ"א, ישב באלג'יריה, בהוניין ובקצמטינא (כפי שרומז הרשב"ש בספרו סי' רנ"ט) הרשב"ש מתארו המאור וז"ל: ואלו היו בחיים שני המאורות אדוני זקיני המובהק הרב ר' יונה... והרב ר' שלמה זלה"ה" (שו"ת רשב"ש, סי' שצ"ד), מרביץ תורה חשוב באי מיורקה, ומגדולי תלמידיו היה הגאון העצום ר' נתן נגאר ז"ל (ראה ערכו), ר' יונה ז"ל תלמודי עצום המשיב תשובות בהלכה בכתב: "וכן כתב אבי אמי מנוחתה כבוד הרב ר' יונה דיסמאישתרי ז"ל בתשובה" (שו"ת הרשב"ש, סוף סי' שפ"ג), וחסיד מופלג כפי שכתב הרשב"ש: "אבל א"ז הרב ר' יונה החסיד ז"ל כתב..." (שו"ת הרשב"ש סי' כ"ו) הר"ש דסמשתרי נראה, כאמור, שהגיע לאלג'יריה ואין שום רמז, בספרי הרשב"ץ והרשב"ש, על רציחתו במיורקה (ר' שלמה היה גיסו של הרשב"ץ, ודודו של הרשב"ש) הר' שלמה ז"ל חמיו של הגאון יוסף ב"ר אברהם ששפורטש. נלב"ע באלג'יריה סביב לשנת ק"צ/ 1430.

דרגו ר' אברהם ז"ל: רב מוזכר בשו"ת חוט המשולש, חלק ג' בשאלה שהפנה להגאון ר' אברהם אבן טוואה ז"ל (ראה חוט, ג', סי' כ"ג). חי בשנים ש"י–ש"ע לערך / 1550–1610 למספרם.

דרמון (צ'רמון) ר' יהודה ב"ר מסעוד ז"ל: רב ומורה הוראה ומרא דאתרא ווהראן מתואר "הח' הש' הותיק הרב המובהק...", מרביץ תורה, חתום ראשון עם רבני העיר על שתי תקנות מווהראן ראה ספר גושפנקא דמלכא, דף ק"כ ע"ב., הניח שני צנתרות דדהבא ר' מסעוד ור' עמרם (ראה ערכם להלן). יש ממנו הסכמה לספר מאמר מרדכי (ליוורנו תקמ"ז) לדודו ר' מרדכי דרמון וכן לספר גושפנקא דמלכא. נלב"ע שב גם ישיש, חי בשנים תק"ך–ת"ר לערך / 1760–1840. ראה לעיל בן צרמונא (דרמונא) ר' יעקב ב"ר יצחק.

דרמון (צ'רמון) ר' יהודה ב"ר מרזוק ז"ל: רב ודיין בווהראן (בין השנים תרל"ז–תר"מ שימש כרבה הזמני של הקהילה), פרשן דרשן, מתרגם ספרי קודש ליהודית ערבית ומוציאם לאור: רנה וישועה (ליוורנו, תרל"ז) סופר מתא לפרנסתו, ר' יהודה הוא המוציא לאור בשנת תרכ"ט ספר צרור החיים לר' חיים קצבי ז"ל, וכן ספר גושפנקא דמלכא מאת ר' פארוז קרסיינטי ז"ל, תרגם ליהודית ערבית בשיתוף ר' שלמה זרקא, שי למורא ליוורנו תרי"ד, רנה וישועה, ליוורנו תרט"ו, יוסף חן, אלג'יר תרי"ד, שבחי השלמים, אלג'יר תרט"ו, ועוד. נלב"ע שנת תרמ"ג / 1883.

דרמון (צ'רמון) ר' יעקב ב"ר מסעוד ז"ל: רב דיין בווהראן משנת תרמ"ב ואילך ומשנת תר"ן ועד יום פטירתו כיהן כר"מ ור"מ ווהראן, יש ממנו הסכמה לספר פתשגן הכתב (אלג'יר תרמ"ו) וכן לספר שמו יוסף (ירושלים, תרס"ז), ערך קובץ תשובות חכמי הדור כולל פסק דין חתום על ידו וע"י הר' אברהם הסבעוני "חזות קשה" (ווהראן תרנ"ב) אודות מקום קבורה של מאבד עצמו לדעת, ענין שהוליד מחלוקת ופולמוס הלכתי בין רבני ווהראן לרבה של תלמסאן ר' חיים בלייח ז"ל. נלב"ע בשנת תרס"ז / 1907.

דרמון (צ'רמון) ר' מסעוד ב"ר יהודה ז"ל: ר"מ ור"מ ווהראן מתואר "הרב המובהק נגה לו כברק כמהר"ר מסעוד דרמון ראב"ד בעוב"י והראן" (הסכמה לספר הזכרון, ליוורנו תר"ה), מרביץ תורה בילדי ישראל, משיב תשובות בהלכה בכתב (ראה סוף ספרו גור אריה), יש לו שקלא וטריא בהלכה עם בן דורו הגאון ר' שלמה זוראפה ראה שו"ת שער שלמה (סי' קנ"ט–ק"ס), חיבר פיוט, נוסח מי כמוך, על הצלת יהודי והראן מידי הערבים בימי כיבוש העיר ע"י הצרפתים (חמ"ד, תרס"ו), פיוט זה נהגו לומר יהודי והראן בשבת חזון. הרב חיבר ספר גור אריה (ליוורנו, תר"ה), נלב"ע בשנת תרכ"ו (מלל לאברהם, ב', דף ר"י).

דרמון ר' מרדכי ב"ר יהודה ז"ל: חכם לב, נגיד ומוקאדם קהילת אלמעסכר (היא מסכארא), מצוי בכל שעה אצל שליט העיר, מתלווה לשליט בכל מסעיו, ובמחנה השליט שעל שפת נהר או במעבה היער יושב הר' מרדכי ועוסק בלימוד תורה, משמייא זכו ליה בתורה, בגדולה ובכתר שם טוב. נשלח מטעם שליט אלמעסכר לתורכיה והצליח בשליחותו (היתה לר' מרדכי הפלגה קשה, נעשה לו נס וניצל, על כך חיבר שיר הודאה מודפס בסוף ספרו). אחר שנת תקנ"ב נקרא לדגל ע"י שליט העיר ווהראן, שננטשה בינתיים ע"י הספרדים ונפלה לידי האלג'ירים, ר' מרדכי התייצב לקריאת השליט, והיה ממקימי וממארגני הקהילה החדשה–ישנה בווהראן, הזמין יהודי העיירות והכפרים לבוא להתיישב בווהראן, והללו נענו לקריאת הרב מרדכי שכיהן כרבה הראשון של ווהראן לאחר זמן רב שחדלה קהילה יהודית להתקיים שם, אך, כאמור עם סילוק הספרדים, צצה קהילה חדשה בעיר. בית כנסת העתיק בווהראן נבנה בכספו של הרב וע"ש נקרא בית כנסת דרמון. חיבר ספר מאמר מרדכי (ליוורנו תקמ"ז). חי בשנים ת"ק–תק"ע לערך / 1740–1810.

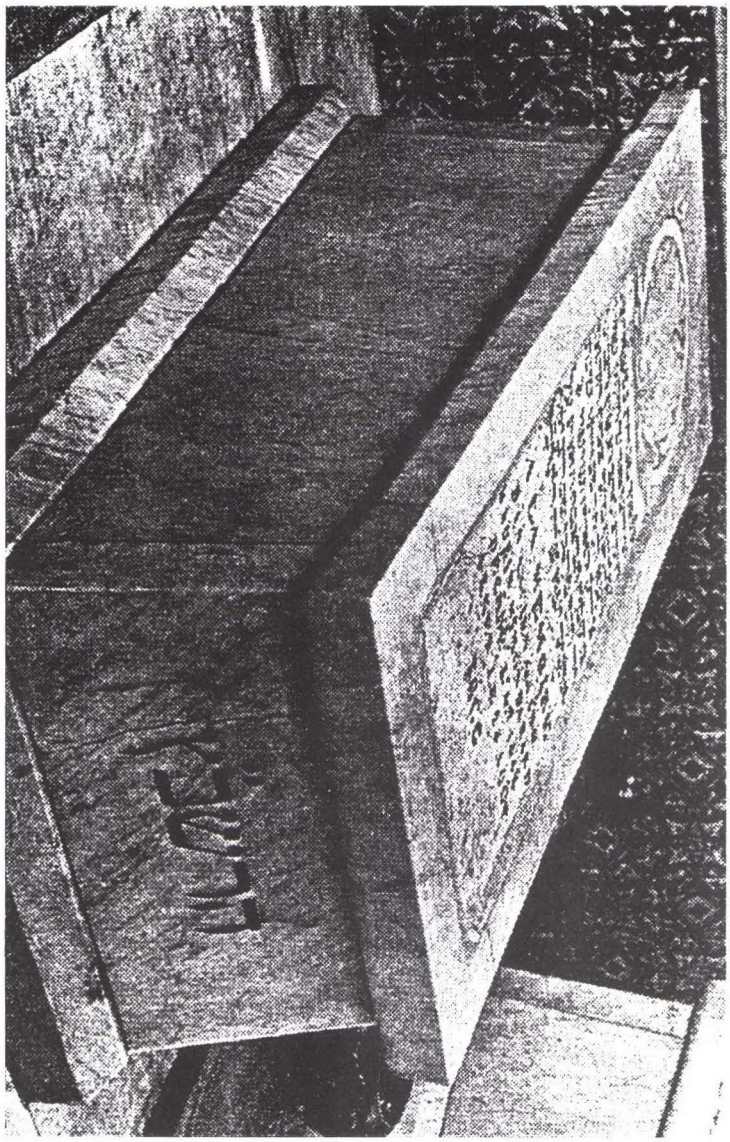
דרמון ר' סעדיה ז"ל: רב קדמון מהעיר למדייא (מידיאה לשעבר), חסיד מופלג, שמו נערץ ע"י בני הקהילה, יום זייארא של הצדיק חל בל"ג בעומר (ראה ספר זכ"ר לרב מאת ר' אברהם מאיר, אלג'יר, 1902, עמ' 6, הספר בצרפתית). ראה לעיל בן דרמונא ר' סעדיה, ונראה שהוא הוא דרמון ר' סעדיה ששמו וציונו נערצים ע"י בני קהל למדייא והסביבה.

דרמון ר' עמרם ב"ר יהודה ז"ל: מרבני ווהראן, מורה הוראה ודיין מתואר "הח' הש' והכולל ערכו מי ימלל עצו"ר..." (מלל לאברהם, ב', דף ר"י). ר' עמרם שהיה אדם אמיד, כיהן בתפקיד הרם שלא על מנת לקבל פרס, וכך נהג אחיו הרב מסעוד ז"ל. ר' עמרם נלב"ע בשנת תרכ"ז שנה בה נפטרו בעוונות, בזה אחר זה תשעה חכמים, ראשי עם קודש בווהראן (ראה ספר מלל לאברהם, שם).

דרעי ר' אהרן ז"ל: רב מתלמסאן בשנים תק"פ–תר"ך לערך, מוזכר ברשימת ר' יצקח רוש וז"ל.

דרעי ר' יעקב ז"ל: רב ומורה צדק, הריץ שאלות בהלכה לגאון ר' יוסף ששפורטש (ראה ר"י ששפורטש וספר תשובותיו, עמ' 406, שהו"ל ר' נח עמינח), ר' יעקב מבקש לדעת ולהבין לשון קשה בספר חוקות הדיינים. חי בשנים ר"פ–ש"ן לערך / 1590–1520.

דרעי ר' יצחק חי ז"ל: מרבני סטיף, בביתו וברשותו נמצאו כתבי יד בקבלה ממקובלים קדמונים ממרוקו כגון החסיד ר' דוד הלוי ז"ל, הידוע בכינויו "דרע" והרב פרח שושן, ספר ע"פ תורת הסוד, (שני קטעים מתורתו של ר"ד הלוי ז"ל ומחיבור פרח שושן נדפסו בתוך ספר חדר מלכות שהוציא לאור ר' חנניה דרעי הי"ו, ירושלים תשמ"ט), כתביו של ר' יצחק ז"ל ראו אור בתוך ספר חדר בריו"ח (יפו תשנ"ה) מאת ר"ח דרעי. ר' יצחק נולד בשנת תרל"ב נלב"ע בשנת תרפ"ז / 1927–1872, עצמותיו של הרב ז"ל הועברו לירושלים ונטמנו בהר הזתים.

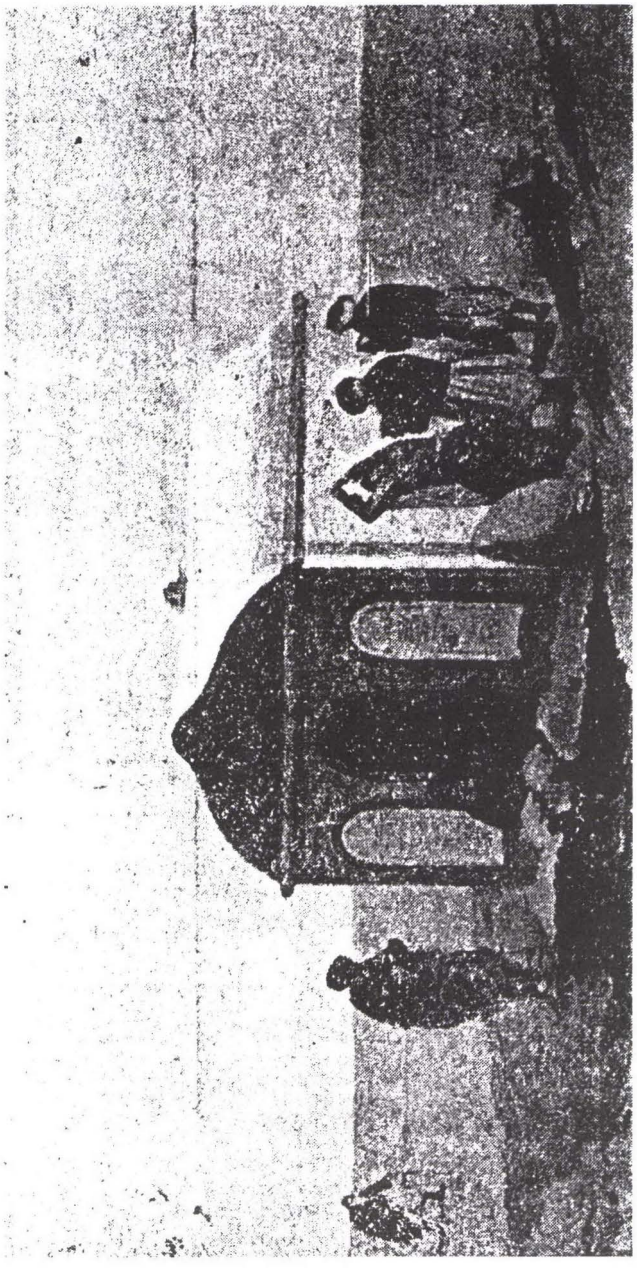

א. ציון הרשב"ץ ז"ע

הגנוער ר' ברוך ב"ר בנימין הי"ד: רבה של קצמטינא מטעם הקונסיסטוואר בצרפת משנת 1901 עד 1906, יש לו הסכמה לספר כ"גן הירק (ירושלים תרע"ה), בימי כהונתו נסגרו בקצמטינא "מדרשים" רבים (הם הישיבות המסורתיות או כתות למוד, בהם מאז ומתמיד, למדו תורה בני הקהילה)! ר' ברוך נספה בשואה בשנת 1944 תנצב"ה.

הושטט ר' יצחק ב"ר משה ז"ל: רב מתאפילאלית, עבר לאלג'יריה ונמנה עם רבני ווהראן, פנה בשאלות הלכה להרב צמח ב"ר הרשב"ש (שו"ת יכו"ב, א': ג'–ה', קי"ט). ח' בשנים ק"צ–ר"ס לערך / 1430–1500.

הספרדי ר' אברהם ב"ר נתן ז"ל: דיין הקהל במסתגאנם, עמד בקשר עם הריב"ש המוקירו מאד: "נאמן אהבתך" (שו"ת ריב"ש סי' מ"ב), הריב"ש ידע מעלת ר' אברהם בתורה ומכנה אותו "החכם" וז"ל: "אשר אמרת על החכם ר' אברהם בן נתן נ"ח שהתיר ליהודים אשר במטמאטה מגע עכו"ם" (שו"ת ריב"ש סי' ק"פ), הרשב"ץ מגלה כ' "ר' אברהם לימד ידיעת המולד האמיתי לר' שמואל חכים" (שו"ת תשב"ץ, א', סי' ק"ג), כן לימד תורת הדקדוק לר' שמואל ב"ר דוד חלאיו (תשב"ץ, א', סי' צ"ב), החליף מכתבי הלכה עם הרשב"ץ (שו"ת תשב"ץ, א': כ"ה, ק"ג, קכ"ד). העיירה מטמאטה נמצאת באיזור העיר מסתגאנם, ישוב בשם דומה ידוע הוא בתוניסיה.
באגרת מהגניזה הקהירית, שזמנה תת"א לאלף החמישי (1041 למנינם) מוזכר ר' משה הספרדי מוואַרגלאן (וואַרגלא של היום) שעלה וישב בירושלים (ראה מאמר של ח.ז. הירשברג, סיני, ספר היובל, ירושלים תשי"ח, עמ' שמ"ד).

ציון הריב"ש והרשב"ץ
לפני שנת 1830

וידאל ר' דוד ז"ל: מיחידי הקהל בתלמסאן, שימש כראש הקהל פעל ו"עשה כמה תקנות טובות ומועילות בעניני שמחות מילה, תפילין, חתונה וכ"ו למעט ההוצאות... ונכתב הכל בספר, ונדפס בוהראן בש' תר"מ לפ"ק וחתומים עליו ג' גדולי העיר, ר' דוד הנ"ל, ר' שם טוב בלייח, ור' אליהו כהן" (ראה ספר אוצהמ"כ, ב', סי' תתק"ז).

וידאל ר' יהודה ז"ל: רב מתלמסאן, העלה על הכתב ידיעות על יהודי תלמסאן ורבניה, בין השאר כתב כי הגאון הגדול והקדוש ר' אפרים וידאל זיע"א, רבו של הרשב"ץ... בא מספרד עם הגאון הקדוש הר' קרשקש וידאל ז"ל... וישבו בתלמסאן שנים רבות ומפני המהומות ברחו לאלג'יר... ע"כ. (אוצהמ"כ, ב', סי' תתק"ז), והדבר תמוה כי הרשב"ץ כינה את רבו הרב אפרים וידאל בשם "הקדוש" (התשב"ץ, א', סי' קס"ג וכו') כינוי המוכיח כי הרב נהרג על קידוש השם במהומות שנת קנ"א במיורקה. ר' יהודה חי בשנים ת"ע–תק"מ לערך / 1720–1780.

וידאל ר' ישראל ז"ל: מחכמי תלמסאן והיה "חכם תלמודי גדול" (אוצהמ"כ, ב', סי' תתק"ז), סופר מתא, חתום רבות בפנקס קהילת תלמסאן. חי בשנים תק"מ–תר"ך לערך / 1780–1860.

וידאל ר' מרקאדיל ז"ל: רב ממגורשי מיורקה, מצא מקלט באלג'יר (ראה ספרי הריב"ש מאת הרשמן, עמ' כ' הערה 42), ספרא רבא בישראל כפי עדות ר' שמואל חלאיו ז"ל: "והוא אנוידאל נודע שהוא סופר מהיר ובקי בהלכות ספר תורה" (תשב"ץ, א', סי' קכ"ז) ולדברי הרשב"ץ (שו"ת תשב"ץ, א', סי' נ"א) ר' אנוידאל היה מרואי פניו של התנא הגדול הר"ן (רבינו נסים רבו של הריב"ש ז"ל). חי בשנים ק'–ק"ע לערך / 1340–1410.

וידאל ר' שמואל ז"ל: רב מתלמסאן, מבית דין הר' נתן ג'ייאן השני, חתום על שטרות בית דין (פנקס קהילת תלמסאן, סי' 7084, מכון לכ"י, הספריה הלאומית, ירושלים), חתום על הסכמה למחזור קטן תלמסאן (ליוורנו, תק"ס), חי בשנים תק"ל–ת"ר לערך / 1770–1840.

ויזמאן ר' מרדכי ז"ל: רב חשוב מאלג'יר, עלה לצפת בשנת תקצ"ח לאחר כיבוש אלג'יריה ע"י הצרפתים, מאות יהודים וי"א כמה אלפים עלו לא"י בין השנים תק"ס–תר"י מאלג'יריה (ראה ספר צפת, א', עמ' תנ"ו). חי בשנים תקנ"ה–תר"ך לערך / 1795–1860.

וייל ר' אהרן מיכאל ז"ל: רב באלג'יר מטעם הקונסיסטוואר בצרפת משנת 1846 עד שנת 1863, חתום על יקר סהדותא לכבוד ר' אברהם אנקאווא וכתמיכה

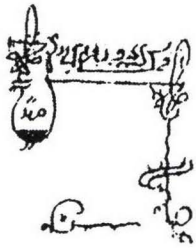
בו בענין הפולמוס החריף שחולל ספרו זבחים שלמים (בראש ספר טהרת כסף ליוורנו תר"ך). הפוסק והמשיב האחרון מאלג'יר, הרב דוד מועטי ז"ל ביקש מפני הכבוד והדרך ארץ, הסכמה–ברכה מהר' וייל, וזה כתב לו את ההסכמה המודפסת בשו"ת צוף דבש (ליוורנו תרל"ה) דף ל"ב ע"ב. הרב נהג להטיף לבני הדור הצעיר להכיר ולאמץ תרבות צרפת, ומאז, גדל מספר היהודים המתחנכים על ברכי התרבות הצרפתית, והסוף ידוע.

וייל ר' יונה ז"ל: רב בווהראן מטעם הקונסיסטוואר בצרפת משנת 1905 עד שנת 1929, היא, שנת פטירתו.

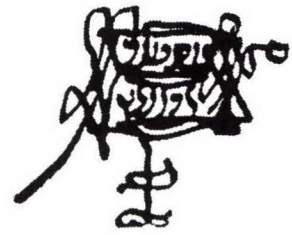
וייל ר' משה ז"ל: רב בתלמסאן משנת 1877 עד שנת 1883, בווהראן משנת 1883 עד שנת 1890 ובאלג'יר משנת 1891 עד שנת 1897 מטעם הקונסיסטוואר בצרפת. ר' משה ז"ל הוקיר עד מאד מורשת קהילות המערב, וגילה כלפה יחס של כבוד, ר' משה נודע גם כמדקדק קלה כבחמורה בדבר ה' זו הלכה, שמו הטוב הלך לפניו בקהילות אלג'יריה, ר' אליהו גיג' ז"ל מזכירו לטובה בספר זה השלחן, ח"ב, עמ' כ"א. בית כנסת באלג'יר שם התפלל ר' משה נק' על שמו עד לסגירתו בשנת 1962. חיבר קונטרס (בצרפתית) על מצבות בתי עלמין בתלמסאן

הנגיד ר' יצחק הכהן שלאל

הר' נתן ג'ייאן

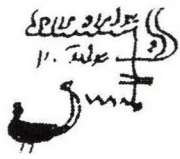
הר' מסעוד ארוואץ

הר' יצחק מרעלי

הר' יוסף קרסיינטי

הר' שלמה מוחא

חתימות הרבנים

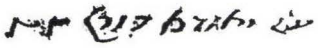
הר' עמרם עמאר

הר' שמואל עבו

הר' משה סבעון

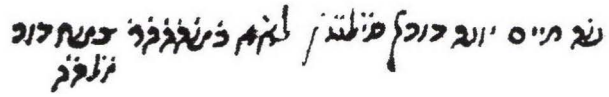
הר' יהודה דוראן

הר' שמואל קרסיינטי

הר' אהרן אדרעי

הר' חיים יונה דוראן

חתימות הרבנים

זגביב ר' מסעוד ז"ל: ראה להלן זרביב ר' מסעוד.

זגביב ר' יהודה ז"ל: ראה להלן זרביב ר' יהודה.

זגביב ר' שלמה ז"ל: ראה להלן זרביב ר' שלמה.

זוראפה ר' חיים דוד שלמה ב"ר שמואל ב'ר' סעדיה ז"ל: מרבני אלג'יר (היא דזאייר), דיין ומורה הוראה, הגאון ר' שלמה ז"ל והגאון ר' דוד מועטי ז"ל היו המשיבים והפוסקים האחרונים בקהילת אלג'יר המהוללה, וקרן התורה באלג'יריה נגדעה עם פטירתם. הגאון ר' אברהם אנקאווא ז"ל מתארו: "סבא דמשפטים... החסיד העניו כלול מכל בנגלה ובנסתר" (הקדמת ר' אב"א לשו"ת שער שלמה), יצק תורה ע"י הרב החיד"א (ראה הקדמה לשו"ת שער שלמה מאת בני הר' המחבר וכן סי' צ"א, שם), נסמך ע"י מורו ורבו ר' ח"מ אלבו ז"ל בשנת תקע"ז (שו"ת שער שלמה סי' מ"ג–מו), דרשן גדול, חי בארבע אמות של הלכה ("מואס בתענוגות בני אדם" ראה בהקדמה שם מאת בניו של הרב), חסידא קדישא ופרישא, חיבוריו הם: בני שלמה (ליוורנו תקפ"א), שער שלמה (ליוורנו, תרל"ח), שם שלמה כ"י שאבד (חיבור מוזכר שם בהקדמת הר' יצחק טייאר ז"ל), כן מוזכר חיבור מר' שלמה ז"ל והוא חיי משה (המאסף, שנה שתים עשרה, כרך ה', חוברת ג'), נולד סביב שנת תקמ"ה, נלב"ע שנת תר"ך / 1860.

זוראפה ר' יוסף ז"ל: מגדולי תלמידי הרשב"ש "והיה עמי אחד מתלמידי זה שמו ר' יוסף זוראפה יצ"ו" (שו"ת רשב"ש סי' תק"ד), תשובות הרשב"ש נשלחו לר' יוסף לעיירה תדל"ס (שם, סי' רצ"ז), למיורקה (ספרד, שם סי' ש"ה), לאלג'יר (שם, סי' ש"ז), לבאלנסיה (ואלאנסיה) שבספרד (שו"ת יכין ובועז, ב', י"ד–י"ט), הרב נלב"ע שב גם ישיש (החליף מכתבים עם הרשב"ש ועם בנו ר' שמעון), חי בשנים ק"צ–ר"ע לערך / 1430–1510.

זוראפה ר' סעדיה ב"ר דוד ז"ל: דיין, משיב תשובות בכתב (תשובותיו מוזכרות בספר אהל דוד, א', עמ' 365) תשובה אחת ששרדה נדפסה בקובץ זרע אנשים (הוסיאטין תרס"ב סי' ס"ג), חתום על הסכמה (שו"ת פרי צדיק סי' א'), חסיד גדול "כל ימיו היה הרס"ז מתנהג בחסידות", ספרא רבא בישראל העתיק בשנת שפ"ב את שו"ת הרשב"ש, בסופו רשם שלשלת יוחסין למשפחת זוראפה באלג'יר (שם סי' תרל"ה: אני הכותב סעדיה ס"ט בן לא"א יקר ונעלה זקן ונשוא פנים כהה"ר ר' דוד בן הזקן הנכבד הכשר הישיש כה"ר סעדיה נ"ן בן החכם הנבון כהר"ר יוסף זלה"ה תלמיד הר' המחבר זלה"ה כנראה ממקומות רבים מזה הספר ב"ר יעקב נ"ע בן החכם הנבון כה"ר יוסף זל ה"ה המכונה זראפה מן הק"ק המגורשים...),

העתיק שו"ת יכין ובועז (ליוורנו תקמ"ב), הרב א. טובייאנה מתארו "אחד מן קמייא דמי לבר אלהין הוא הקדוש הר' הגדול ר' סעדיה זוראפה זלה"ה..., העתיק ספר תקון סופרים (ראה יבין שמועה, ליוורנו תק"ד), שיר חשוב ממנו לכבוד ספר חשק שלמה ויניציאה, שפ"ג, ע"ש בראש הספר, וראה קטלוג בודליאנא מאת נויבואר עמ' 283. משפחת זוראפה באלג'יר נמנית על משפחות מגורשי שנת קנ"א, והמושג "מגורשי שנת קנ"א" מקורו בדברי ר' סעדיה ז"ל שכתב בסוף שו"ת הרשב"ש סי' תרל"ה: "... מן הק"ק המגורשים מקטלוניה לברצלונה ולאי מיורקה ונתגרשו עוד פה אלגזאייר והם ק"ק בעלי הקפרון יצ"ו...". הרב נלב"ע בשנת שצ"ה / 1635 בזמן עצירת גשמים "בהעתירו לאל בעד מים".

זכות ר' אברהם ב"ר שמואל ז"ל: מרבני ספרד המגורשים של שנת רנ"ב, ישב בתלמסאן משנת רנ"ח עד שנת רס"ב לערך, גדול בתורה ואיש מדעים מהולל שעסק בתורת האסטרונומיה, קורא הדורות מראש שהתעניין בתולדות אבות העולם וגדולי ישראל, דור דור ודורשיו, מעשה תקפו וגדולתו גילה בחיבורו המפורסם ספר יוחסין, שהשלים בזמן שהותו בתוניס (שם לא התעכב והגיע לירושלים).
הר' זכות חיבר בתלמסאן מאמר "על הקץ והאיצטגנינות" לבקשת "הנגיד ר' אברהם דר בעיר תלמסאן... על מה שאמרו קצת מחכמי התכונה בענין הישועה... לעשות רצון קוני ולכבודו באתי לספר דעת חכמי התכונה... ", ר' אברהם זה, הוא ר' אברהם בן סעדון (ע"ע). חי בשנים ר'–ר"פ לערך / 1440–1520.

זכותו ר' דוד ב"ר אברהם ז"ל: רב ואיש מדע מאלג'יר, בקי בתורת הסוד וכנראה בשבע חכמות, וזה תארו "חכם לבב נבון לחש תמים דעים רחב שכל כים כנרת, בקי בסוד עשר ספירות עד מאד ובמשפטי דינים ברוב מזכרת ובמחקרי טבע ומה שאחרי טבע ובתכונה ובתשבורת..." (מצבות בית עלמין אלג'יר (בצרפתית), מאת י. בלוך, אלג'יר, 1888, עמ' 31). נלב"ע באלג'יר שנת תנ"ב / 1692.

זלמאטי ר' זרחיה ב"ר שלמה ז"ל: רב מובהק מתלמסאן שהפנה שאלות בהלכה להרשב"ש (שו"ת רשב"ש סי' שי"ג, ת"ל), משורר ומליץ, ראה על כך (קטלוג נויבואר, עמ' 398, אוקספורד 1886), חי בשנים ק"פ–ר"ס לערך / 1420–1500.

זלמאטי ר' יוסף ז"ל: מרבני תלמסאן מוזכר בפנקס הרב סעדיה בן סידון (מובא ברשימות ר' יצחק רוש ז"ל, הרשימה בצרפתית, אוסף משפחת הרב ז"ל).

זלמאטי ר' שלמה ב"ר יוסף ז"ל: מרבני ספרד שבאו לתלמסאן, סופר מובהק שהעתיק בתלמסאן פירושו של ר' יהודה מושקוני על פירוש ר"א אבן עזרא לתורה

עבור הרב יהודה כלץ (ראה מאמר ר' ש.ז' הבלין, קרית ספר, מ"ט, עמ' 644), ההעתקה היא משנת ר"ן. הרב הגדול ר' צמח ב"ר הרשב"ש שלח לו תשובה לשאטיבא שבספרד (שו"ת יכו"ב, א', סי' קכ"ה), משאטיבא בא לאלג'יריה, עוד לפני גירוש ספרד של שנת רנ"ב, כי בשנת ר"ן ישב כבר בתלמסאן (קרית ספר, שם). חי בשנים ר'–ר"ע לערך / 1440–1510.

זמור ר' יהודה ז"ל: רבה הגדול של ביסקרא, גאון בתורת הנגלה ובקי בתורת הנסתר יצק תורה ע"י הגאון ר' שלמה בר צמח דוראן ז"ל, ורבו לא הסתיר הערכתו הגדולה לתלמיד וז"ל: "נבון לחשים, דבריו נעימים וזוהר לנפשים, טוב הוא וטוב טעמו אל ה' ואל אנשים, יקירי חמודי, אהובי וידידי, ארד ונאמן, עם קדושים נאמן נבון וחכם" (חוט, א', סי' מ'). ר' יהודה עמד בקשרי מכתבי הלכה עם רבו (חוט, שם). חי בשנים ש"ך–ש"צ לערך / 1560–1630.

זמור ר' משה ז"ל: מחכמי קצמטינא ודייניה, שלח אגרת להר' רי"ש צרור ז"ל מאלג'יר לבקש בירור הלכה (שו"ת פרי צדיק, סי' י"ב), הרב צרור ז"ל מגלה כי הרב משה בקי בטיב מנהגי קצמטינא. חי בשנים ת"מ–תק"י לערך / 1680–1750.

זמור ר' נתן ז"ל: רב גדול מביסקרא, פנה בשאלות הלכה להרב שלמה בר צמח דוראן (חוט, א', סי' ו'), חי בשנים ש"י–ש"צ לערך / 1550–1630.

זמירו ר' אברהם ז"ל: רב משרת בקודש בעיר אל אסנאם (אורליאנוויל לשעבר) תרם להדפסת ספר בית שלמה, ח"א, ירושלים תרנ"ב מאת ר' א.ש. פרידמן. חי בשנים ת"ר–תר"פ לערך / 1840–1920.

זמרון ר' יוסף ב"ר אברהם ז"ל: רב ומורה הוראה בבג'איה ובקצמטינא, יצק תורה ע"י הרשב"ש באלג'יר והוא רבו המובהק, (שו"ת רשב"ש סי' י"ב, רכ"ה ועוד), ורבינו הרשב"ש לא הסתיר הערכתו וחיבתו הגדולה לתלמידו הגדול, ר' יוסף ישב תקופת מה בבג'איה ועסק גם בפרקמטיה (שו"ת רשב"ש סי' י"ב–י"ח), עבר לקצמטינא ונמנה שם עם מורה ההוראה (שם, סי' י"ט–מ"ה), ומצאנוהו גם בתוניס (יכו"ב, א', סי' קל"ב), ולאן שהר' יוסף נסע דיוקנו ותורתו של רבו הגדול הרשב"ש הלכו עמו, עמד בקשר מכתבי הלכה עם הר' צמח בן הרשב"ש (שו"ת יכו"ב, א', סי' קל"ב), כתב שיר בשבח ספר תיקון סופרים להרשב"ש (ליוורנו... תק"ד) וראה הערה שכתב לו על כך הרשב"ש (סי' כ') כתב תשובות בהלכה בכתב (ראה שו"ת רשב"ש סי' כ"ו, יכו"ב, א', סי' קל"ב) וחיבר קובץ תשובות אבני שוהם כ"י, שאבד. תשובה מר' יוסף מוזכרת ע"י מרן הקדוש ז"ל, בספרו בית יוסף טור או"ח דף קצ"ג אה"ע סי' קמ"ד וראה שו"ת המבי"ט, ח"א, סי' י"ג. חי בשנים ק"פ–ר"ס לערך /

1420–1500. יש לשער כי ר' יהודה ב"ר יוסף זמרון, מבית דינו של הדיין והנגיד ר' נתן הכהן שולאל ז"ל הוא בנו של הרב יוסף ז"ל (ראה תולדות היהודים במצרים וסוריה, ירושלים תשי"א, ב', עמ' 452).

זמרה ר' אברהם ז"ל: ראה לעיל אבי זמרה ר' אברהם.

זעבאג ר' חיים ז"ל: מחכמי ווהראן, דיין הקהל (ישב על כסא הדיין הר' סעדיה נגאר שיצא מווהראן וחזר לתלמסאן), עמד בקשר מכתבי הלכה עם הרב שמעון דוראן בן הרשב"ש ז"ל (יכו"ב, ב', סי' ט). חי בשנים ר'–ר"ע לערך / 1440–1510.

זעבאג ר' שלמה ב"ר חיים ז"ל: רב מאלג'יריה (לא ידוע שם עירו), פנה בשאלה בהלכה לר' צמח ב"ר הרשב"ש (ראה שו"ת יכו"ב, א', סי' קכ"ז). חי בשנים ר"ך–ר"צ לערך / 1460–1530.

זעפראן ר' משה ז"ל: רב דיין וגביר בעל אמצעים, מאלג'יר, עלה לארץ ישראל, ישב בירושלים ויסד בה ישיבת בני משה, הרב היה גם מחזיק בידי תלמידי חכמים בישיבה, על ציונו כתוב: מ"ק מעלת הח' הש' הדיין המצויין המחזיק ביד לומדי תורה מקדיש מדרש בני משה יכב"ץ מורינו הרב משה זעפראן ז"ל נלב"ע ביום ב"ך לחדש אייר ש' התקס"ה (התקס"ח?), יש הסכמה מהרב משה לספר מראה האופנים? (ראה תולדות חכמי ירושלים, ג', מאת א. פרומקין עמ' 41 ועמ' 129).

זרביב ר' אברהם ב"ר יצחק ב"ר פרג' ז"ל: רב בעיר סטיף ובקצמטינא, (שימש בתפקיד רב בסטיף שנים רבות, שב לעיר מולדתו קצמטינא (שם נלב"ע). תורת הפילוסופיה קרובה מאד ללבו והר' עסק מאד בספרי המחשבה היהודית כגון ספר מורה נבוכים וספר העיקרים ועוד. חיבוריו שנדפסו: פחד יצחק, עץ חיים, ספר דרושים. נמנה עם הרבנים "המשכילים" שבאלג'יריה הצרפתית. ערך העיתון אלחיכמא שיצא לאור בקצמטינא בשנים 1912–1913. נולד בשנת תר"ל נלב"ע בשנת תש"ב / 1870–1942.

זרביב (זגביב) ר' יהודה ז"ל: רב המשרת בקודש בבטנה, מצאצאי הצדיק המלוב"ן הרב מסעוד זגביב זיע"א. ברשותו היה כ"י עט הזמיר (ראה כ"י יהודי המגרב, מכון בן צבי, מס' 127), תרם להדפסת ספר ימי אברהם (גרב"ה תרצ"ט). חי בשנים תר"ן–תש"י לערך / 1890–1950.

זרביב ר' יצחק חי נסים ב"ר מכלוף ז"ל: רבה האחרון של קצמטינא משנת תשי"ח עד תשכ"א שנת עלייתו של הרב לארץ ישראל. ר' יצחק ז"ל ישב בירושלים

ושימש בתפקיד רב ישובי אבן העזר באיזור בית שמש. תשובה בהלכה ממנו ראה בספר שו"ת שהשיב הרב א.מ. הלוי פיינגרהוט ז"ל (ירושלים תשכ"ד), סי' כ"ב. נולד בעין בידא בשנת תרפ"א נלב"ע בירושלים בשנת תשנ"ד / 1921–1993.

זרביב ר' יצחק ב"ר רפאל ז"ל: רבה של עין בידא, חסיד ובעל מעשים, נלב"ע בשנת תרע"ד / 1914.

זרביב ר' ישראל ז"ל: רב מקצמטינא, יצק מים ע"י הרב החסיד ר' מסעוד זגביב ז"ל. עצמותיו הועלו לאר"י בשנת תש"ל ונטמנו בהר הזיתים. חי בשנים ת"מ–תק"י לערך / 1680–1750.

זרביב ר' כליפא ז"ל: דיין בקצמטינא, חבר בית דינו של הדין ר' נתן טובייאנה ז"ל (ראה ספר קהילת צפרו, א', עמ' 95). חי בשנים תק"מ–תר"י לערך / 1780–1840.

זרביב (זגביב) ר' מסעוד ז"ל: רבה של קצמטינא, מתואר "החכם השלם הדיין המצויין הרב הכולל" (אוהל דוד, ב', עמ' 850), דרשן ופרשן ומרביץ תורה, חסיד שכל העם עונים אחריו מקודש שקדשוהו שמים, האגדה מספרת כי לספרו הקדוש היתה סגולה "האשה אשר תזעק בחבליה לרב הנזכר תנדור נדריה ומי שהוא בחולי ומסוכן בנפשו ישים הספר הזה למעלה מראשו ויתרפא", ראה הקדמת הרב חיים טולידאנו, בראש ספר זרע אמת (ליוורנו תרי"א), גם לציון הצדיק נודעו נפלאות "המשתטח על מצבת קבורתו לעולם אל ישוב דך נכלם" (הקדמה לספר זרע אמת). הרב מסעוד ז"ל סיפר מקצת, על התלאות הקשות שעברו עליו, על הסגרתו לידי אנשי הביי הוא שליט העיר ועל המאסר הנורא שנגזר עליו, וארבע מאות מכות, מלקות שקיבל מאנשי השליט, (ראה בקולופון זרע אמת), בני הקהילה העלו עצמותיו של הרב הנערץ וכבוד גדול עשו לו בלויה רבת משתתפים בדרך להר הזיתים שם נטמן הרב בשנת תש"ל.
בית כנסת של הרב החסיד היה למקום מקודש בקצמטינא והיה נקרא "דאר רבי מסעוד", ההערצה היתה כה גדולה עד שהמקום הקבוע של הרב בבית כנסת "ננעל" והיה מגודר, ובלבד שאף אחד לא ישב במקום המקודש! הרב נתבש"מ בשנת תע"ז / 1717.
משפחת זרביב עתיקה מאד בקצמטינא, יש אומרים מימות רבינו הריב"ש ז"ל, ושמה הנכון הוא זגביב (ג, רפויה) או זוגביב.

זרביב ר' שלום ז"ל: רב בקצמטינא, תלמיד הרב החסיד ר' מסעוד זגביב זיע"א. בני קצמטינא העלו עצמותיו לירושלים ונטמן סמוך לרבו בהר הזיתים, בשנת תש"ל. חי בשנים ת"ן–תק"י לערך / 1690–1750.

זרביב (זגביב) ר' שלמה ב"ר כלפה ז"ל: רב בקצמטינא, תרגם ליהודית–ערבית פרקים א'–ד' מספר יהושע, בשיתוף ר' ד. הכהן ור' צ. שקרון פרקים שיצאו לאור תחת השם דברי חכמים (תוניס תרע"א). חי בשנים תר"ך–תר"צ לערך / 1860–1930.

זרביב ר' שמואל ב"ר פנחס ז"ל: רבה של גילמא, עלה לארץ ישראל וכיהן כרב העיר טירת הכרמל, קרוב לשלוש שנים, נולד תרע"ב נלב"ע תשכ"ג / 1912–1963.

זרביב ר' שמעון ז"ל: רב ודיין מקצמטינא, מרביץ תורה, נמנה עם רבותיו של הרב אברהם חלימי ז"ל, ר' שמעון הוא מצאצאי הרב החסיד ר' מסעוד זגביב ז"ל. חי בשנים תק"מ–תר"ך לערך / 1780–1860.

זריהן ר' חיים ב"ר שלמה ז"ל: מיחידי קהילת תלמסאן, לפרנסתו פתח בית דפוס, ובמחלקה העברית של בית הדפוס נדפסו בעיקר כרוזים וכמה חוברות. ר' חיים ערך והו"ל ספר דרך החיים (תלמסאן תרצ"א), שיר ידידות (תלמסאן תרצ"ב), בן אדמה (מהדורה ב', תלמסאן תרצ"א), ועוד. חי בשנים תר"מ–תש"י לערך / 1880–1950.

זרקא ר' שלמה ב"ר שלום ז"ל: רב ומורה צדק בקצמטינא, נולד וגדל בתוניס והשתקע באלג'יריה, שימש בתפקיד רב בסוק אראץ [ראה ההקדמה לספר ויגד לאברהם (ליוורנו תרכ"ב)], ישב זמן מה בווהראן, והשתקע בקצמטינא, חתום עם רבני העיר בשאלה לגאון הר' א. חזן ז"ל (שו"ת תעלומות לב, אהע"ז, סי' י"ד, וכן ספר זכרון ירושלים עמ' 80–87), לקח חלק בפולמוס שעורר הרב משה סבעון מווהראן בענין ספר זבחים שלמים מאת הרב א. אנקאווא ז"ל, ר' שלמה נטה לצדו של ר' משה ולא חשך שבט קולמוסו מר' אב"א (ראה ספר זבחי תרועה, דף ק"א, ע"ב, הלכות טריפות, סי' ס', אות ח'), תרגם ליהודית ערבית וערך ביחד עם ר' יהודה דרמון הספרים: רנה וישועה (ב' חלקים), שי למורא (בראשית, שמות), יוסף חן, שבחי השלמים, ר' שלמה הוא המחבר הראשון והעיקרי והוא כתב זאת במפורש בראש ספר רנה וישועה (ליוורנו תרט"ז): "... אז אמר שלמה אודה ה' מאד בפי שהחייני וקיימני להוציא לאור ג' ספרים..." ע"כ. ר' שלמה תרגם ליהודית ערבית והוציא לאור, ספר מנוחת שלום (ה' חלקים), חיבר ספר זבחי תרועה (ליוורנו תרכ"ז), יש לו חידושי תורה "גרם המעלות – מעלות לשלמה (סוף ספר מנוחת שלום, ח"א), וכן הוציא לאור פרק אחד מחיבור אלפי שלמה בסוף רנה וישועה ח"א, כן הוא מזכיר חיבור שש משז"ר פירוש על חיבורים לרב האי גאון (רנה וישועה, עמ' קנ"ג, ליוורנו תרט"ז), ועוד. נלב"ע בגילמא (מחוז קצמטינא) בשנת תרל"ו / 1876.

נוסח מצבת הר' יונה
ב"ר שמעון דוראן ז"ל

חאזיזא ר' יעקב ב"ר דוד ז"ל: רב בתלמסאן ובעיר נדרומא, והוא מוזכר בשטר אחד משנת תק"ה, (ראה אוצהמ"כ, ב', סי' תתק"ז). חי בשנים ת"ס–תק"ל לערך / 1700–1770.

חאזיזא ר' יצחק הי"ד: רב בנדרומה, נרצח ע"י מחבלים אלג'ירים בשנת תשט"ז.

חאזיזא ר' מכלוף ז"ל: רב העיירה טיג'ניף (פאליקאו לשעבר), למד תורה אצל ר' חיים בלייח בתלתמסאן, ר' מכלוף מוזכר בהקדמה לספר שער כבוד ה' (תוניס תרס"ב). חי בשנים תר"ך–תר"צ לערך / 1860–1930.

חאזיזא ר' ראובן ז"ל: רבה הגדול של רוליזאן משנת תרע"ח עד תשי"ב. שמו הטוב חי וקיים עד היום בקרב יוצאי הקהילה. ר' ראובן נלב"ע בשנת תשי"ב / 1952.

חג'אג' ר' יוסף ב"ר שאול ז"ל: רב מווהראן וספרא רבא, העתיק מחזור כמנהג ווהראן בשנת 1769 (ראה רשימת כ"י אדלר, קמברידג' 1921, עמ' 38, מס' 2306). חי בשנים ת"צ–תק"ס לערך / 1730–1800.

חג'אג' ר' עזוז ז"ל: מרבני ביסקרא, מוזכר בתשובות ר' שמעון ב"ר הרשב"ש ז"ל (יכו"ב, ב', סי' נ"ג). חי בשנים ר"ך–ר"צ לערך / 1460–1530.

חדאד ר' יצחק ז"ל: רב בג'רבה, ולפי הרב שושן הכהן ז"ל בספרו ממלכת כהנים מצורף לספר פרח שושן (ירושלים תשל"ז), עמ' ט'–י', ר' יצחק היה "מבית דינו של הרב מוהר"א פרץ ז"ל... חיבר ספר זרע יצחק... וכן קרני ראם... וכן ספר תולדות יצחק... מדתו היתה ענוה ושפלות... ולפי דברי נכדי נכדיו מוצאו ממדינת אלג'יר מעיר ענאבא הנק' בונה..." ע"כ. נלב"ע שנת תקט"ו / 1855.

חדאד ר' כליפא ז"ל: רב באי מלטה, חי בתוניס, עלה לארץ ישראל בשנת תר"ע, בשנת תרע"א נסע לבקר בתוניס ובדרך נלב"ע באי מלטה ושם מקום מנוחתו. נולד בווהראן סביב שנת תקצ"א, ראה ספר "תולדות משפחות" (בצרפתית) עמ' 465, ירושלים, תשנ"ח, מאת יוסף טולידאנו.

חזן ר' אברהם ב"ר ראובן: רב ומו"ץ בתייארת, מכתב ממנו, בדין טחינת חיטים לפסח, מודפס בספר קול צעקת הרועים דף י"ט, חי בשנים תר"ך–תר"צ לערך / 1860–1930.

חזן ר' אברהם הי"ו ב"ר מכלוף ז"ל: רב, יליד תייארת, שימש בקודש במרוקו ובצרפת, עלה לארץ ישראל, חי בירושלים, שימש כרבה של משטרת ישראל.

חזן ר' שמואל ז"ל: מחכמי אלג'יריה מוזכר בתשובות הרב שלמה צרור (חוט, ב', סי' ב'–ז') לא ידוע לנו על מקומו ושם עירו, מתוך דברי הרב צרור משתמע שיש לו היכרות ישירה עם ר' שמואל כי הוא מפליג בשבחו וז"ל: פלפלא חריפא, תאוה נהיה התורה והאדם, אחינו יקרנו, החכם הנבון... (שם, סי' ב'). הרב שמואל מגלה כי הרב שלמה צרור ז"ל למד "בישיבת הרב אביגדור", ואולי ר' שמואל הוא תלמיד חבר של הרב הגדול מאלג'יר? חי בשנים ש"ל–ת' לערך / 1570–1640.

חזן ר' שלמה ז"ל: רב מאלג'יר, עלה לארץ ישראל בעליה הגדולה של יהודים מאלג'יריה בין השנים תק"ס–תר"י, ישב בצפת (ראה ספר צפת, א', עמ' תנ"ו).

חיון ר' דוד ז"ל: חכם עצום מאלג'יריה מוזכר ע"י הגאון ר' שלמה צרור ז"ל בתשובותיו (חוט, ב', סי' כ"ג), מתואר: החכם המעולה בכתם טהור לא יסולה שלם בחכמה ובעיון... (שם). חי בשנים ש"י–ש"פ לערך / 1550–1620.

חיון ר' משה ז"ל: רב מאלג'יריה למד בישיבת אלג'יר, יצק תורה ע"י הרב שלמה דוראן הקורא לו: "לנבון וחכם תלמידנו" (חוט, א', סי' ל"ו, סי' מ"ד). חי בשנים ש"ך–ת' לערך / 1560–1640.

ר' חיים ז"ל: מחכמי וואַרגלאן (היא וואַרגלא, דרומית לעיר גרדאייא במדבר הסאהארה) הריץ שאלה לרבה של אלג'יר ר"ש בר צמח ז"ל (חוט, א', סי' כ"ז). חי בשנים ש"י–ש"פ לערך / 1510–1620.

חכים ר' שמואל ז"ל: רב ודיין בתנס ובברשך (שו"ת תשב"ץ ב', סי' נ"ט, ר"פ–רפ"א; ג' סי' קכ"ה–קל"א), וכן מובא בתשובות הריב"ש (ווילנא תרל"ט) סי' מ"א, סי' צ"ח–ק': תנס לר' שמואל חכים. ר' שמואל למד כללי עיבור וחשבון מולד אצל החכם ר' אברהם ב"ר נתן הספרדי (תשב"ץ א', קי"ג) ר' שמואל שימש בתנס ולא בתוניס ראה על כך ר' נ. עמינח, ספונות, ספר ז', כ"ב, י–ם תשנ"ט, עמ' 49–82. חי בשנים ק"ל–ר' לערך / 1370–1440. הרב החיד"א בספרו שם הגדולים ערך ר"ש חכים כתב וז"ל: "מה"ר שמואל חכים וקורין לו מהר"ש חקאן הלוי... והוא הדפיס תשובות הריב"ש בקושטאנטינא... ", יש להניח שר' שמואל מוצאו מאלג'יריה, רגלים לדבר נמצא כתוב שר' שמואל בא לתורכיה להדפיס שו"ת רבינו הריב"ש והשתקע שם וז"ל: ... בתחלת בואי לארץ הזאת זה שלושים שנה... (שו"ת הריב"ש, מהדורת ירושלים תשנ"ג, עמ' 14, הערה 51), יש לשער שר' שמואל הגיע לתורכיה מאלג'יריה. לפי הר' החיד"א הנז"ל ר' שמואל חכים הוא ממשפחת לוי!

חלאוה ר' יהודה ז"ל: מרבני אלג'יריה, מורה הוראה המשיב תשובות בהלכה בכתב, תשובה אחת ממנו מוזכרת בשו"ת נפך (כ"י) מאת ר' אברהם אבן טוואה ז"ל (אהל דוד, ב', עמ' 766), חי בשנים ר"פ–ש"ס לערך / 1520–1600.

חלאיו ר' דוד ב"ר שמואל ז"ל: רב וספרא דדיינא בברשך, בר אבהן ובר אוריין, ישב על כסא הרב שמואל אביו, מרביץ תורה שאירגן סביבו חבורת תלמידים משכילים כפי שרמז על כך הרשב"ץ וז"ל: ... אתה פירשת... וחלקו עליך המשכילים... (שו"ת תשב"ץ, ב', סי' קפ"ה), ר' דוד עזב את ברשך ועבר לכהן במיליאנא (שו"ת תשב"ץ, ג', סי' קכ"א), הפירוש שכתב הרשב"ץ לפיוט ברוך אשר אשש לר' יוסף אבן אביתור (פיוט לשחרית יום כפור כמנהג מגורשי ספרד באלג'יר) היה לבקשת ר' דוד חלאיו כפי שנמצא כתוב "שאלני אחד מהחזנים לפרש לו פיוט אשר אשש..."', ר' דוד כתב שיר שבח לרבו הרשב"ץ. חי בשנים ק"ן–ר"ך לערך / 1390–1460.

חלאיו ר' יצחק ב"ר דוד ז"ל: רב בברשך וממלא מקום אביו ר' דוד ומקום מר זקנו ר' שמואל "מה נאוו על ההרים קול נגידים... ישבת לכסא אבותיך וזכית לברית הורים..." (שו"ת הרשב"ש סי' קפ"ד). בר אבהן ובר אוריין, ונראה שפרשת הרב שעזב ברשך ללא הסכמת הקהל, פרשה המתועדת בשו"ת רשב"ש סי' קי"ב, עוסקת ב"ר יצחק (פרשה המזכירה את הקשיים שהיו מנת חלקו של ר' דוד אביו, ראה תשב"ץ ג': ט"ו, קי"ז–קי"ט, קכ"א–קכ"ג, קנ"ה, קנ"ט).
ר' יצחק עבר לשרת בקדש במיליאנא (ראה הרשב"ש סי' תנ"ה), בזכות שאלה שהריץ ר' יצחק להרשב"ש זכינו לדעת מה הוא יחסו של רבה הגדול של אלג'יר לתורת הנסתר וללומדיה. הרשב"ש מטיל האשמה חמורה בעוסקים בתורת הסוד וז"ל: ועוד שהם לא ידעו אלו עשר ספירות מה הם... אם הנוצרים טוענים השלישיות, אלו טוענים העשיריות... וראוי לגעור באלו הדורשים... בחבורים כאלה להתפאר בחכמת הקבלה להתגדל בפני נשים ועמי הארץ... (שו"ת הרשב"ש סי' קפ"ח). חי בשנים ק"צ–ר"ס לערך / 1430–1500.

חלאיו ר' שמואל ב"ר דוד ז"ל: מחכמי ברשך הקדמונים המגורשים מספרד, יליד האי מיורקה, נתחנך לתורה על ברכי הרב צמח אבי הרשב"ץ ז"ל: כבר הודעתיך פטירת החכם אבא מרי הר' צמח הכ"מ רבך... (שו"ת תשב"ץ, א', סי' ו' וכן סי' נ"ג), רב ומורה הוראה, מרביץ תורה, הריץ אגרות להריב"ש (שו"ת ריב"ש סי' ס"ד–ס"ט, פ"א–צ"ג ועוד), ולהרשב"ץ (שו"ת תשב"ץ, א': סי' ס"ד–ס"ז, ק"א–קי"ד, וכו' וכו'), הריב"ש מגלה כי ר' שמואל נוטה היה ומחפש קרבת חכמים, "הולך חכמים יחכם" וז"ל: מנעוריך הלכת בדרך טובים... וכל ימיך היית רודף אחר עקבות החכמים ולומדי תורה (שו"ת ריב"ש סי' קע"ה) והרשב"ץ מוקירו עד מאד ומחבבו וז"ל: ... כתבך הנעים קבלתי וענדתיו עטרות לי... כי כאח כרע אתה לי ... כי אתה

קשור בעבותות אהבתי ונפשך קשורה בנפשי... (שו"ת תשב"ץ, א', צ"ז). התשובה ששלח רבינו הריב"ש (שם, סי' קע"ה), וזו ששלח הרשב"ץ (שם, א', סי' ס"ד) מתארות לנו תנאי הרבצת תורה ומצבם הקשה של מלמדי דרדקי ומרביצי תורה בימים ההם. חי בשנים ק"ך–ר' לערך / 1360–1440.

חלואה ר' סמחון (שמעון) ב"ר שלמה ז"ל: רב בווהראן, נולד במקנאס (מרוקו) והשתקע באלג'יריה, צדיק וחסיד מפורסם המזכה את הרבים בדרשות נפלאות, וז"ל הר' יוסף בן נאיים ז"ל: והיה ידוע לבעל מעשים ולרוב חסידותו חיבר ספר מוסר הנק' צו לצו (ספר מלכי רבנן דף צ'), פוסק הלכות המשיב תשובות בכתב (תשובות שרדו מר' סמחון ז"ל בשו"ת כרם חמר, ב', דף צ"ה–צ"ו). חיבר ספר צו לצו (ירושלים, תרס"ד). נולד בשנת תקצ"ב נלב"ע בשנת תר"ס / 1832–1900.

חלימי ר' אברהם ב"ר בנימין ב"ר כלפאלה ז"ל: רב ודיין בקצמטינא, ר' אברהם הוא נין להרב החסיד הרב מסעוד זגביב זיע"א (ראה הקדמת לספר זכות אבות, מרסיי תשמ"ה), מרביץ תורה, דרשן גדול, פרשן ידוע בספריו הרבים ובכינוי החיבה "סידי באהא", בנו הר' פרג' ז"ל כתב על אביו ז"ל: הן בעודנו חי הטה שכמו לסבול עול התורה, לילו כיומו, לא נתן שינה לעיניו ולעפעפיו תנומה... (הקדמה לספר ימי אברהם, ג'רבה תרצ"ט), ר' אברהם ז"ל זכה והביא לדפוס, אחד מספריו, זמן קצר מאד לפני פטירתו בירושלים ת"ו: זכות אבות (ירושלים תר"ן), שאר ספריו הם: ויגד לאברהם (ליוורנו תרכ"ב), והוכח אברהם (תוניס הרע"ב), ימי אברהם (גרבה תרצ"ט), משכיל לאיתן (ג'רבה, תרצ"ג), קנה אברהם (ג'רבה, תש"ט), שיצאו לאור ע"י בנו הרב סידי פרג', קונטרס חידושים (ראה יפאר ענוים, תל אביב, תשמ"ז?), נולד בקצמטינא סביב לשנת תק"צ, נלב"ע סביב שנת תר"ן / 1830–1890.

חלימי ר' דניאל ב"ר שלמה ז"ל: רבה האחרון של גילמא, לאחר 1962 עבר לצרפת וכיהן כרב העיר אוויניון, בערוב ימיו עלה לאר"י והשתקע בבאר שבע. חי בשנים תרע"ה–תשמ"ט / 1915–1989.

חלימי ר' כליפא ז"ל: מרבני קצמטינא (מוזכר ברשימה בראש ספר ארץ טוב, ראה ארץ צבי, ירושלים תרנ"ג), חי בשנים תק"פ–תר"ס לערך / 1820–1900.

חלימי ר' פרג' ב"ר אברהם ז"ל: מכונה סידי פרג' חלימי, רב ואב בית דין בקצמטינא, מרביץ תורה, דרשן ששמו הטוב הלך לפניו, חשב לעלות לארץ ישראל ולשם כך ביקר בירושלים, בטבריה ולא אסתייעא מילתא ושב לעיר מולדתו, הוציא לאור ספרי מר אביו ז"ל, רוב חידושי תורתו יצאו לאור אחר פטירתו: לא אמות כי אחיה (ג'רבה תש"ך), חידושים על ספר התהילים (ראה משכיל לאיתן ג'רבה,

תרצ"ד), אורות החיים (ירושלים תשנ"א), פרחי שושן (ראה ספר זכות אבות, מרסיי תשמ"ה), חידושי תורה ממנו ראה ספר יפאר ענוים (תל אביב, תשמ"ז?). נולד בשנת תרל"ו, נלב"ע בשנת תשי"ז / 1876–1957.

חלמי ר' סאסי ז"ל: רב בקצמטינא בן למשפחת חלמי (לא חלימי), משפחה לא נפוצה היום, חי בשנת ר"ס, שנה בה העתיק כתבי רשב"י (ספר הזוהר והתיקונים), כ"י סי' 11167 מהרב נמצא במכון לתצלומי כ"י (ספריה הלאומית ירושלים).

חמוי ר' יוסף חיים ז"ל: רב ומורה צדק בעיר סוק אראץ, בשנים תר"פ–תר"צ לערך, כתב הסכמה לספר גביע יוסף (סוסה תרפ"ז) מאת ר' יוסף בן הרוש ז"ל.

חנון ר' יצחק ז"ל: רב ומורה צדק באלג'יר, לעת זקנתו שימש דיין ראשון, חתום על פסק דין משנת תש"ו מטעם בית דין אלג'יר (שו"ת ר' א.ב. פיינגערהוט, ירושלים, תשכ"ד, סי' מ"ב וכן במכתב מליצה לכ' הדפסת מחזור אלג'יר (ליוורנו תרצ"ז). נולד בשנת תרכ"ד נלב"ע בשנת תש"ח 1865–1948. בשו"ת הרשב"ץ, א', סי' כ' מוזכר עמור בן חנון.

חנין ר' אהרן ז"ל: מרבני אלג'יר, נראה שהיה תלמיד ר' שמעון בר צמח ז"ל, כתב פיוט לכבוד ספר תפארת ישראל. חי בשנים ש"ך–ש"צ לערך / 1560–1630. הרב שלמה בר צמח בתשובותיו (חוט, א', סי' ל"א) מזכיר המשכיל הר' אברהם חנין ז"ל.

חסאן ר' דוד חיים שמואל ז"ל: רב שד"ר מירושלים שהשתקע בליוורנו, מורה הוראה ופוסקי, נראה שנולד באלג'יריה. רבנו חיים בן עטר ז"ל בעברו דרך אלג'יר ביקש מר' דוד לעלות עמו לאר"י – עם פטירת מו"ר רחב"ע, נמנה ר' דוד עם ראשי הישיבה הקדושה כנסת ישראל שייסד רחב"ע ז"ל בירושלים. ר' דוד יצא לחו"ל בתור שד"ר, השתקע בליוורנו והתמנה לחבר בית דין שם. ספריו הם קדשי דוד וכן מכתם לדוד (ליוורנו, תרנ"ב). בראש ספר מכתם לדוד יש הסכמה מחתנו הרב יוסף אזוביב, ראב"ד אלג'יר. נלב"ע בליוורנו בשנת תקמ"ה / 1785, (וראה ספר הספרות הרבנית בצ"א מאת שלום בר אשר, י–ם, תשנ"ט, עמ' 68–70).

חסון ר' כלפא ז"ל: רב בקצמטינא מתואר החכם השלם הדיין, מוזכר באשכבתא דרבנן (אהל דוד, ב', עמ' 850), נלב"ע לפני שנת תקס"ו / 1806.

חקון ר' אברהם ב"ר סעדיה ז"ל: ראה לעיל בן חקון ר' אברהם.

חרוש ר' מרדכי ז"ל: רב מווהראן, עלה לארץ ישראל בשנת תקצ"ח בעליה הגדולה והמבורכת של יהודים מאלג'יריה לאחר כיבוש ארץ מולדתם ע"י הצרפתים, חתום על אגרות מכוללות צפת (ראה ספר צפת, ב', עמ' ש"ד) חי בשנים תק"ס–תר"ל לערך / 1800–1870.

חשמון ר' יצחק ז"ל: רב בתלמסאן, מרביץ תורה בישראל מלמד תשב"ר "מקרי דרדקי", חי בסוף המאה השישית (אוצהמ"כ, ב', עמ' ק"ל), ת"ק–תק"פ לערך / 1740–1820.

מפת קהילות צפון אפריקה

טבול ר' פנחס ז"ל: רב בעין ספרא, ובאל באייד (היא ג'ריוויל לשעבר) ובאלמעסכר (היא מסכארא), יצק תורה ע"י ר' ישראל אביחצירא זצ"ל ב"ר אהרן (רבה של קהילת בשאר) וע"י הגאון ר' מסעוד הכהן זצ"ל, החליף עמו מכתבי הלכה (ראה שו"ת פרחי כהונה, או"ח סי' י"ב, י"ח, ועוד; יו"ד, סי' ל"ה). חיבר ספר ויעמוד פנחס (ירושלים, תשנ"ו). שמו של ר' פנחס ז"ל הוא טבול וכך פונים אליו בכתב הרבנים הגאונים ר' מסעוד הכהן, ר' מאיר אביחצירא והר' יצחק אביחצירא ז"ל ראה נוסח המכתבים בראש ספר ויעמוד פנחס, ספרו זה יצא לאור תחת שם "אביטבול" ולא תחת שם החניכה טבול כי ר' פנחס עצמו חותם "הנק' אביטבול", הרב נולד בשנת תר"ס, נלב"ע שנת תשכ"ה / 1900–1965.

טובול ר' חיים ז"ל: ראה לעיל אטבול ר' חיים.

טובייאנה ר' אברהם ב"ר שלום ז"ל: רב ומורה הוראה באלג'יר מתואר "החכם השלם הדיין המצויין המקובל הנאמן עצום ורב שליח מצוה... (מתוך הסכמת חכמי תוניס לספר עץ החיים אשל אברהם), בקי בתורת הנסתר, כתב פירוש לתפילות שונות ע"פ הסוד, ובקי גדול בתורת הנגלה, כתב פירוש למצוות עשה, עמד בראש חבורת רבנים מקובלים מאלג'יר שדרשו מחכמי הקהילה "הפשטנים" להנהיג נוסח האר"י ז"ל בתפילות ועוד.
ציר אמונים שמסר נפשו וחצה ימים ונהרות למצוא כספים להדפסת חיבורים של רבני אלג'יר נ"ע, הוציא לאור הספרים מגן אבות (להרשב"ץ), שו"ת יכין ובועז, וספר זרע רב, את חיבוריו שלו הדפיס באיזמיר ובמנטובה ובליוורנו והם: בטרם בוקר (אזמיר תקכ"ד), חסד לאברהם (אזמיר תקכ"ד) עץ החיים – אשל לאברהם (ליוורנו תקמ"ג), הניח כתבים רבים כגון עץ הדעת כ"י שאבד (חידושים על מצוות לא תעשה), על ציונו נחרת: חכם במיתתו... נסתר בחכמתו, נגלה בבינתו, נודעה שלימותו, דיין קהילתו, חבר בספרתו, פרד"ס בטוב דעתו..., נלב"ע בשנת תקנ"ג. משפחת טובייאנה מוזכרת לראשונה בשו"ת רשב"ש סי' פ"א. הרב שלמה טובייאנה מחבר ספר כרם שלמה (ליוורנו, תקס"ו) ספר יקר המציאות, מוצאו מתוניסיה ויש ממנו מאמרי זוהר שליקט, ועוד, בתוך התיקון הלולה רבה (ליוורנו תקע"ט).

טובייאנה ר' אליהו ז"ל: רב ודיין בקצמטינא, חתום על הסכמה לספר כג"ן הירק (ירושלים תרע"ד) וכן לספר פתשגן הכתב (אלג'יר תרמ"ו), שימש כאב"ד בעיר לאחר שהראב"ד הר' אליהו עלוש עזב את קצמטינא ועלה לאר"י, פייטן ומליץ ראה פיוט ממנו בקובץ שפתי רננות (אלג'יר תרמ"ח). נלב"ע סוף שנות תר"ע.

טובייאנה ר' יעקב ז"ל: רב מאלג'יריה "כמוהר"ר יעקב טובייאנה מארג'יל עבר לק"ק ליוורנו... (תולדות גדולי ישראל מאת ניפי–גירונדי עמ' 182) בא לליוורנו

והשתקע שם, לפרנסתו עסק בהגהת ספרים ובהדפסת ספרים בבית דפוס שפתח בשנת תק"פ, בבית דפוס ר' יעקב נדפסו עשרות ספרים משנת תק"פ עד שנת תר"ח. כתב פירוש להגדה של פסח ויגד יעקב ואת חיבורו לא הספיק להדפיס (תולדות גדולי ישראל מאת ניפי–גירונדי, טריאסטי 1863, עמ' 182). בנו ר' משה יהושע פתח בית דפוס משנת תקצ"א עד שנת תרכ"ח (תולדות גדולי ישראל, שם).

טובייאנה ר' יצחק ז"ל: רבה של קצמטינא, ר"מ ור"מ ומתואר "הרב המובהק הדיין המצוין עצום ורב זה סיני..." (הקדמה לספר ויגד לאברהם (ליוורנו תרכ"ב) מאת ר' אברהם חלימי) וראה בהקדמת ר' אב"א לספרו זבחים שלמים. הניח כתבים רבים והמעט ששרד נדפס בספר יפאר ענוים (תל–אביב, תשמ"ז?). חי בשנים תק"ן–תר"ך לערך / 1790–1860.

טובייאנה ר' מאיר ב"ר אליהו הי"ד: רב מקצמטינא וסופר מובהק, בר אבהן ובר אוריין, אביו הוא הדיין ואב"ד קצמטינא, ר' מאיר תרגם ליהודית ערבית ביחד עם ר' דוד הכהן את הספר עשיר ורש מאת ר' בן ציון אלקלעי ז"ל, הספר יצא לאור תחת השם: עשיר ורש – אלעשיר ולאמזלוט (ליוורנו תרס"ג), ר' מאיר נהרג בצרפת בקו החזית במלחמת עולם הראשונה בשנת תרע"ה.

טובייאנה ר' מסעוד ז"ל: מרבני אלג'יר, חתום עם רבני העיר על החרם נגד נחמיה חיון השבתאי (ראה ספר מלחמה לה' חרב לה', מאת ר' משה חאגיז, אמשטרדם תע"ד). חי בשנים ת"ך–ת"צ לערך / 1660–1730.

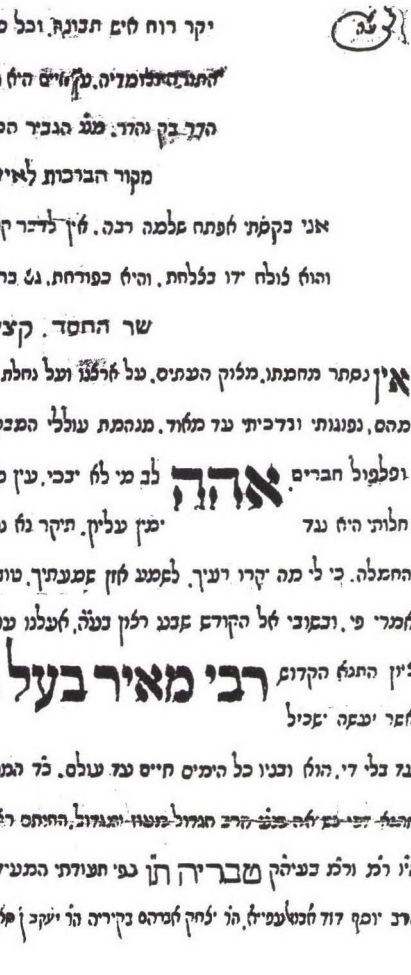
טובייאנה ר' נתן ז"ל: רב ודיין מקצמטינא, מוזכר בספר קהילת צפרו, ח"א, עמ' 95 (ירושלים, תשל"ה) בית כנסת נקראת על שמו שימשה כנחלת הרבנים למשפחת טובייאנה ז"ל, (ראה הקדמה לספר ויגד לאברהם, ליוורנו, תרכ"ב). חי בשנים תק"ל–ת"ר לערך / 1770–1840.

טובייאנה ר' רפאל ז"ל: מרבני קצמטינא, מרביץ תורה, ר"מ "עץ חיים", מחשובי תלמידיו היה ר' אברהם חלימי ז"ל הנ"ל, ר' רפאל מתואר כך: "הח' הש' והכולל, טוביאנא דחכימי פלפלא חריפא ראש ישיבת עץ חיים... " (הקדמת ר' אב"א לספרו זבחים שלמים). חידושי תורה ממנו מודפסים בספר יפאר ענוים (תל אביב, תשמ"ז?), חי בשנים תקע"ה–תר"מ לערך / 1815–1880.

טולילא ר' יעקב ב"ר ישועה ז"ל: רב וחכם מתלמסאן, כך מתואר ומוזכר הרב בשטרות משנת ש"ץ / 1630, ראה ספר אוצהמ"כ, ב', סי' תתק"ז.

טייאר ר' יצחק ז"ל: רב ומורה צדק מאלג'יר מתואר: "החכם השלם הדיין המצויין הרב הכולל הישיש... " (אהל דוד, ב', עמ' 774), תשובה קצרה ממנו נדפסה בספר משכנות הרועים, אות ח' סי' ה', ליוורנו תר"ך, יש מר' יצחק הסכמה לספר שו"ת שער שלמה (ליוורנו תרל"ח), הסכמה שנכתבה בשנת תקע"ז. נלב"ע שב גם ישיש בשנת תק"פ / 1820. יש להניח שמוצאו של הרב מעיר טריפולי שבלוב.

טייאר ר' שבתאי ז"ל: דיין וחסיד מופלג מתואר "החח' הש' הדיין המצויין החסיד העניו ירא אלקים ר' שבתאי טייאר", שמו של הרב מופיע ברשימת חכמי אלג'יר ז"ל הנזכרים באשכבתא דרבנן בליל כפור (אהל דוד, ב', עמ' 774). בעיר טריפולי (לוב) חי הרב שבתאי טייאר, משורר ומליץ מפורסם בשנים ת"ל–ת"ק לערך.

יאפיל ר' אברהם ב"ר מימון ז"ל: דיין הקהל, ברא כרעא דאבוה, אב"ד אלג'יר (לאחר יציאת הראב"ד הר"י עייאש ז"ל) כדברי הר' ש. הלוי בקונטרס השו"ת שלו (מצורף לחידושי הריטב"א, שאלוניקי, תק"א, סי' א') וז"ל: "ואחר לכת הרב המובהק מוהר"י עייאש ז"ל לעיה"ק ירושלים ת"ו קבלו הקהל להרב הנ"ז נ"ע להיות הוא לבדו דיין והוא לבדו ידין לכל ריב ולכל נגע", ועוד כתב הר' ש. הלוי, "העידו על הרב מהר"א יאפיל נ"ע שהיה בקי במשנה ובתלמוד ובד' טורים ובשיקול דעת ומעיין בדינים כמה שנים והוא יושב על כסא ההוראה והביאו ראיה לדבריהם מהר' המובהק ר' יהודה עייאש ז"ל היה נוהג בו כבוד הרבה וראיה שהיה חותם בראש והאמת שכן ראיתי בכל השטרות..."; חתימת הר' אברהם ז"ל מתנוססת על ספרי רבני אלג'יר שנדפסו בין השנים ת"צ–תקט"ו, יש מהרב פסק דין, המובא בקונטרס שו"ת, סי' א', מאת הגאון ר' ש. הלוי ז"ל (הקונטרס מצורף לחידושי הריטב"א, שאלוניקי, תקס"ו), וכן תשובה בהלכה בשו"ת ארח לצדיק (ליוורנו, תק"מ), חלק אור חיים, סי' י"ג כמו כן חתום על פסק דין בספר בית יהודה, חלק ב', סי' י"ט. (אודות שם משפחת ר' אברהם ראה ספר יחסים שבין יהודי יוון ליהודי איטליה תל אביב, תש"מ, עמ' 273). חי בשנים ת"ס–תק"ל לערך / 1700–1770.

יאפיל ר' מימון ז"ל: רב ומורה צדק, ר"מ ור"מ אלג'יר, משנת ת"ן עד שנת תפ"ז, חסיד מופלג בקי בתורת הנסתר, מתואר ע"י בנו ר' אברהם וז"ל: "... חד בדרא זקן ויושב בישיבה כל היום לא יחשה בתורת ה' חפצו... והוא שפט את ישראל ארבעים שנה וינהלם בלחם לחמה של תורה... יורה יורה ידין ידין... על עסקי ממון, גיטין, וחליצות וכל מידי דאיסורא... מר קשישא אבן הראשה הח' הש' הדיין הרב הכולל כמוהר"ר מימון יאפיל זלה"ה..., מדותיו מדות קונו" ולו שם בשלשה גדולות תלמוד גדול, מעשה גדול, וחסידות גדולה (ר' נהוראי אזוביב בהקדמה לספר פי צדיק, ליוורנו תקי"ט) ומוסיף הר' נהוראי ז"ל: "... ועד ארבעה לו בא בענוה גדולה... דבר אין לו עם אדם כי פה המדבר אליו עני מארי איני יודע מה אתה שח, כי מכר לו את השי"ח, וקנה לו לשון תורה לחוד...". נתברך במדת השתיקה, חיבר ספר פי צדיק (ליוורנו תקי"ט), הניח חידושי תורה: נוה צדיקים פי' לספר משלי, וחידושים על הש"ס, ושיטות על מסכתות, ותשובות בהלכה כולם כ"י שאבדו, תשובה אחת שרדה מהרב ז"ל סי' י"ג בשו"ת פרי צדיק (ליוורנו תק"ח). נתבש"מ זקן ושבע ימים בשנת תפ"ז (כך כתב ר"י עייאש בקונטרס דיני מנהגי ק"ק אלג'יר, מנהגי אבילות סי' ו').

יבגי ר' דוד ז"ל: רב שד"ר מטבריה, בתקופת מלחמת עולם הראשונה השתבשו הדרכים לארץ ישראל, החליט לשבת באלג'יריה והשתקע בעיר ג'יריוויל (לשעבר) היום אל באייד, כיהן כרב בין השנים תר"ן–תר"צ לערך, ובמזכרת התודה והברכה לתורמים להדפסת ספר ארץ חיים (ירושלים תרס"ח) מוזכר הר' דוד יבגי מג'יריוויל. נלב"ע בשנת תרצ"ג / 1933.

ר' יוסף ז"ל: מחכמי אלג'יריה, לא ידוע שם משפחתו ושם מקומו, מכונה "החכם כה"ר יוסף יצ"ו", פנה בשאלות בהלכה להרב אברהם אבן טוואה ז"ל (חוט, ג', סי' ג'), חי בשנים ש'–ש"ס לערך / 1540–1600.

יעיש ר' ישראל ב"ר שלמה ז"ל: רב בתלמסאן (מוזכר בפנקס ר' סעדיה בן סידון ראה רשימת ר' יצחק רוש ז"ל, הרשימה בצרפתית, אוסף משפחת הרב) וראה אהל דוד, ב', עמ' 754.

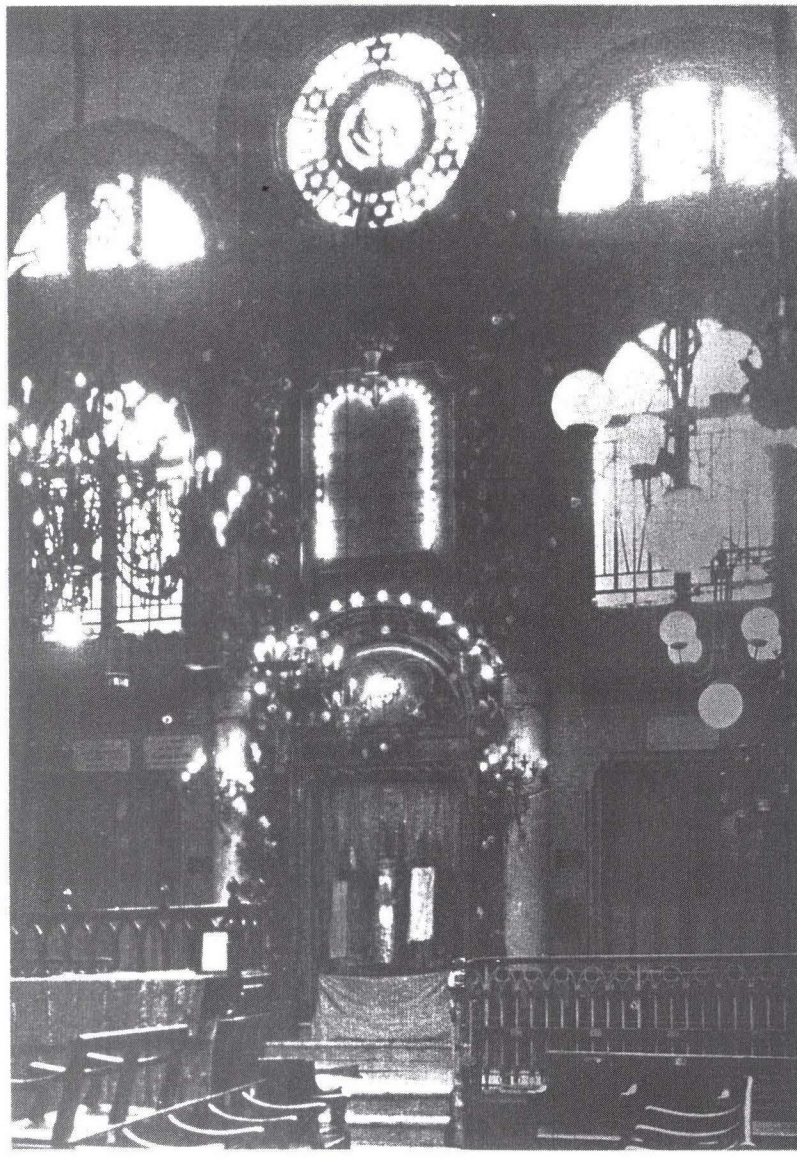
יעיש ר' מאיר ז"ל: רב מאלג'יריה, נולד בעיר למדייא (היא מידיאה), כיהן כרב העיר פאריס, מטעם הקונסיסטוואר, (דרכו בקודש החל כרב העיר הגנאוו (צרפת) וכרב צבאי בחילות צרפת).
חיבר ספר דקדוק עברי (כ"י), ועוד. נולד בשנת 1907 נלב"ע בפאריס בשנת 1993.

יעיש ר' יהודה ז"ל: מיחידי קהל אלג'יר, מוקאדם בקהילה בשנים ת"ן–ת"ס לערך / מוזכר לשבח בשו"ת בית יהודה (ליוורנו תק"ו). נלב"ע סביב שנת ת"צ לערך / 1730.

יעיש ר' משה ז"ל: מחבר ספר שיח משה (נדפס עם ספר בני שלמה, ליוורנו תקפ"ב מאת ר' שלמה זוראפה, שני הספרים מוזכרים בבית עקד ספרים מאת ח.ד. פרידברג), וראה הקהילות היהודיות באלג'ריה בין השנים 1300–1830, רמת גן תשל"ה, עמ' 312, מאת מנחם וינשטיין, יש להניח שהרב מאלג'יריה.

ר' יצחק ז"ל: רב בתנס (ולא תונס כמובא בדפוסי שו"ת הריב"ש) הריץ שאלות בהלכה לרבינו הריב"ש, שו"ת הריב"ש, סי' קס"ב על תונס בדפוס שהיא תנס שבאלג'יריה ראה מאמר יסודי מאת נח עמינח (ספונות, ז', כ"ב, ירושלים תשמ"ט, עמ' 49–82). חי בשנים ק"ל–ר' לערך / 1370–1440.

ר' יצחק ז"ל: מרבני אלג'יריה, פנה בשאלות בהלכה לגאון ר' אברהם אבן טוואה (ראה שו"ת חוט, ג', סי' י"ד–ט"ו). חי בשנים ש'–ש"ע לערך / 1540–1610.

ספר תורה מקודש "לגריבא" בבית הכנסת בעונאבא

כאביסא ר' אברהם ב"ר שלמה ז"ל: רב בעיר אל אסנאם (אורליאנוויל לשעבר), תרם להדפסת ספר בית שלמה, א', ירושלים תרנ"ה, מאת ר' א. שלמה פרידמן ז"ל (ראה הרשימה שם בראש הספר), חי בשנים תר"י–תר"פ לערך / 1850–1920.

כאהן ר' אברהם ב"ר פנחס ז"ל: רב מטעם הקונסיסטוואר בקצמטינא ובאלג'יר בין השנים תרכ"ב–תרל"ד. רבני קצמטינא ובתוכם ר' אברהם פנו לגאון ר' אליהו חזן ז"ל לברר דינו של חתן המקדש בלי רישום מוקדם בעיריה, האם קידושיו קידושין או לאו? (הצרפתים חקקו חק לחייב רישום מוקדם בעיריה לפני החופה והקידושין, היו יהודים שהתעקשו להתחתן אך ורק תחת החופה כדת משה וישראל כמקובל מדורי דורות), ראה ספר זכרון ירושלים, ליוורנו תרל"ד, עמ' 80–87. ר' אברהם היה הראשון המפרסם ברבים תולדות יהודי צ"א (ואלג'יריה בפרט) בצורה מסודרת וברורה, ראה על כך ספרו היהודים באפריקה הצפונית (בצרפתית) קונסטנטין, 1867, בספר ישנה רשימה ראשונה, חלקית אמנם, של רבני אלג'יריה ז"ל. יש ממנו הסכמה לספר זבחי תרועה (ליוורנו, תרכ"ז) מאת ר' שלמה זרקא ז"ל. נולד בשנת 1835 נלב"ע בשנת 1913.

כאהן ר' אליהו ז"ל: רב בענאבא (בון לשעבר) מטעם הקונסיסטוואר בצרפת.

כאהן ר' אליעזר ז"ל: רבה הראשון של ווהראן מטעם הקונסיסטוואר בשנים תר"ז–תרכ"ד / 1847–1864, ורב באלג'יר משנת 1864 עד שנת 1876. ר' אליעזר נלב"ע באלג'יר בשנת 1876.

הכהן ר' אב יהודה ז"ל: מיחידי קהל הוניין ורב הקהילה שם (שו"ת הריב"ש סי' ט"ז) וכן בתלמסאן (שם, שי' ק"א), החכם ר' אברהם הרשמן בספרו הריב"ש (י–ם, תשט"ז) כתב שהר' אב יהודה הכהן שימש כדיין. עמד בקשר מכתבי הלכה עם הריב"ש (ב'–ד', ט"ז–י"ט), באמצעות ר' יהודה הכהן ז"ל העביר הריב"ש תשובות בהלכה ליהודי מחוז תוואת במדבר הסהארא "הוניין לאב יהודה כהן י"א לשלחם לקהל תוואת יצ"ו". בתשובות הריב"ש נמצאות, ידיעות ראשונות על יהודי תוואת שבמדבר סאהרא. חי בשנים ר'–ר"ע לערך / 1440–1510.

הכהן ר' אברהם ז"ל: רב ומורה צדק בעיר למעסכר (היא מסכארא), גאון המתואר "בקי בחדרי התורה קולע אל השערה הרב העצום הדיין ומורה צדק..." (ראה הקדמת ר' יצחק צבע לספרו קרני ראמים, שאלוניקי תקע"ב), עלה לארץ ישראל וישב בצפת וז"ל דוד גאון: "יליד מעסכר, מרבני אלג'יר שהתיישב באה"ק... תקופה ידועה היה רב בצפת... (יהודי המזרח בא"י, ח"ב, עמ' 304). יש תשובה

בהלכה מר' אברהם מודפסת בשו"ת הון יוסף לר' יוסף זמירו, תשובה סי' ל"ג. הגאון הרב פארוז קרסיינטי ז"ל מווהראן מזכיר בספרו גושפנקא דמלכא דף ה' ע"ב, ר' א. הכהן וז"ל: "וראיתי להרב א. הכהן בכתביו שתירץ...", האם זה ר' אברהם הכהן דידן? ר' אברהם נלב"ע בצפת בשנת תקפ"ז. ר' אברהם ז"ל נלב"ע בצפת בשנת תקפ"ז / 1827.

הכהן ר' אברהם ז"ל: רב ברוליזאן וג'יריוויל לשעבר (היום אל באייאד), שד"ר מא"י שהשתקע באלג'יריה, בקי בתורת הדקדוק, עמד בקשר מכתבי הלכה עם ראב"ד ווהראן הגאון ר' דוד הכהן סקלי ז"ל (שו"ת קרית חנה דוד, ב', סי' י"ב), מוזכר ברשימת התורמים להדפסת ספר ארץ חיים לר' חיים סתהון (ירושלים תרס"ח). מצאנו פיוט מהרב אברהם הכהן בספר שבחי צדיקים (ג'רבה, תש"ח), דף ל"ו ע"א (וכן שם דף מ"ב ע"א מוסר לבעלי אמונה חדשה (!) נעתק מהרב הכולל ר' אברהם ז"ל, והעתקה אין!). בערוב ימיו חזר לארץ ישראל, נלב"ע בירושלים, בשנת תר"צ לערך / 1930.

הכהן ר' אשתרוג ז"ל: מיחידי הקהל בהוניין, בא בשנת קנ"א מספרד, והתיישב בהוניין, עסק לפרנסתו בפרקמטיה, עמד בקשר מכתבי הלכה עם הריב"ש ז"ל (סי' ב'–ד', ועוד). חי בשנים ק"ל–ר' לערך / 1370–1440.

הכהן ר' בנימין ז"ל: רב באלג'יריה, פנה לברר הלכה אצל הגאון ר' אברהם אבן טוואה (שו"ת נפך, סי' 8832, במכון לתצלומי כ"י, דף ס"ב, 190). חי בשנים ש'–ש"ע לערך / 1540–1610.

הכהן ר' דוד ז"ל: רב באלג'יר (היא דזאייר), אחיו של ר' שאול הכהן הרב הקדמון מאלג'יר (ראה ערכו להלן), ר' דוד מוזכר בשו"ת הריב"ש סי' ס"א כמי שסייע, ביחד עם ר' שאול אחיו, לטרפד מזימת האנשים המתנגדים לקליטת יהודים מגורשים מספרד בעיר אלג'יר. מגורשי ספרד המשיכו להגיע לאלג'יר בזכות התערבותו התקיפה של רבינו הריב"ש ז"ל ותמיכת האחים הרבנים שאול ודוד הכהן, חי בשנים ק"י–ק"פ לערך / 1350–1420.

הכהן ר' דוד בונדיאה ז"ל: רב ודיין ממסתגאנם, בר פלוגתיה של הדיין ר' אברהם הספרדי בן נתן (ראה שו"ת הריב"ש ק"פ) וראה סי' קע"ט. חי בשנים ק"ל–ר' לערך / 1370–1440.

הכהן ר' דוד ז"ל: רב מאלג'יריה, מוזכר ע"י ר' יהודה עייאש ז"ל בספרו בית יהודה, או"ח, א', סי' ח' וז"ל: "שקלא וטריא על מה שפלפל הח' הש' הכולל כמה"ר

דוד הכהן נר"ו בענין שתיית הטוטון...", מוזכר ברשימת הנפטרים של קהילת אלג'יר (ראה קטלוג אדלר (באנגלית), כ"י מס' 2494, עמ' 44). חי בשנים ת"ן–תק"י לערך / 1690–1750.

הכהן ר' דוד ב"ר כלפא ז"ל: רב ומרביץ תורה גדול בקצמטינא (מחשובי תלמידיו הוא הר' יוסף גנאסיא ז"ל), תרגם ליהודית ערבית הספר עשיר ורש מאת ר' בן ציון אלקלעי ז"ל והוציאו לאור תחת השם אלעשיר ואלמזלוט (ליוורנו תרס"ג) (התרגום בשיתוף ר' מ. טובייאנא), הוציא לאור חוברת שבוע טוב (תוניס תרס"ב) וכן שאו זמרה (סוסה תרפ"ט) וכן מחזור קטן (כמנהג קצמטינא, סוסה, תרפ"ה), חיבר דברי חכמים (תוניס תרע"א), אור דוד (סוסה תר"פ) (ר' דוד היה מאור עינים), שבחי אבות (סוסה תרפ"א), זכרי כהונה (ג'רבה תש"ח). נלב"ע בשנת תש"ח / 1948.

הכהן ר' זקן ז"ל: רב בעיר עין לבידא, תרם להדפסת ספר בית שלמה, א', ירושלים תרנ"ב, מאת ר' א.ש. פרידמן. חי בשנים ת"ר–תר"ע לערך / 1840–1910.

הכהן ר' יהודה ז"ל: מיחידי קהילת אלג'יר, מדינאי מקורב לשלטון באלג'יר, בתוניס ובטריפולי, סייע למדינות צפון אפריקה, אלג'יריה תוניסיה ולוב לכונן יחסים מסודרים וכתובים עם מדינות ארצות השפלה (ראה הירשברג ב', עמ' 52). חי בשנים ת"ך–ת"ק לערך / 1660–1740.

הכהן ר' יהודה ז"ל: רב ומשורר מתלמסאן מפיוטיו הרבים שהרב כתב שרד קובץ פיוטים (כ"י סימנו 35045 במכון לתצלומי כ"י, ספריה הלאומית, ירושלים) פיוטים ממנו בספר שיר ידידות (תלמסאן תרצ"ב) עמ' 125–128. נלב"ע סביב שנת תקצ"ג / 1833 (כך מצאתי כתוב ברשימות ר' יצחק רוש ז"ל).

הכהן ר' יוסף חיים ז"ל: רב בג'ריוויל (היא אל באייאד היום), כתב הסכמה לספר בני לוי (תוניס תרס"ד). חי בשנים תר"י–תר"פ לערך / 1850–1920. (דומה שר' יוסף חיים הכהן הוא הרב ממרוקו, שחי בירושלים, כתב את ההסכמה בהיותו שד"ר בארצות צ"א).

הכהן ר' ימין ז"ל: רב ומורה צדק בעיר פירנדא, שאל דבר הלכה להגאון ר' אברהם אנקאווא ז"ל (ראה שו"ת כרם חמר, ב', דף ס"ג ע"ב) "הח' הש' הותיק כמוהר"ר ימין הכהן מו"ץ בפארנדא יע"א". חי בשנים תק"ע–תר"ן לערך / 1810–1890.

הכהן ר' יעקב ז"ל: רב ומורה צדק ומלמד תורה בעונאבא (בון לשעבר) בין השנים תר"ס–תרפ"ה (ראה הקדמת הר' רחמים נאהורי ז"ל לספר שארית יעקב, ירושלים תשמ"ג). חי בשנים תר"ך–תר"צ לערך / 1860–1930.

הכהן ר' יצחק ב"ר סעדיה ז"ל: רב וספרא דדיינא מתנס, בר אבהן ובר אוריין, הפנה שאלות להרשב"ץ (שו"ת התשב"ץ, ב', סי' רל"ו–רל"ז; ג', סי' נ'–נ"ב) בענייני לא של הלכה כי אם בענייני תורת הנסתר, שאלות בדקדוק, וכדומה, חי בשנים ק"מ–ר"י לערך / 1380–1450.
על ר' יצחק רבה של תנס ולא תוניס ראה מאמר של ר' נח עמינח, ספונות, ספר ז, כ"ב, י–ם תשנ"ט, עמ' 49–82.

הכהן ר' מסעוד ב"ר אליהו ז"ל: נולד בתאפילאלית, ספג תורה אצל אביו החסיד ר' אליהו הכהן וכן אצל הרב הקדוש ר' דוד אביחצירא הי"ד (ר' דוד לקח לו לאשה אחות ר' מסעוד), ר' מסעוד הרביץ תורה ומתלמידיו ששימשו בקודש היה הרב פנחס אביטבול ז"ל (טבול), חיבר שו"ת פרחי כהונה (קזבלנקה, תש"ח). נלב"ע בשנת תש"י ונטמן בווהראן סמוך לציון הגאון ר' דוד הכהן סקלי ז"ל.

הכהן ר' מרדכי ז"ל: דיין בתנס הריץ שאלות להרשב"ץ שו"ת התשב"ץ ב, סי' ק"ג–ק"ה, רצ"ב. ר' מרדכי היה דיין בתנס (ולא תוניס). חי בשנים ק"מ–ר"י לערך / 1370–1450.

הכהן ר' משה ז"ל: רב ממסתגאנם, מוזכר בשו"ת הרשב"ש סי' מ"ט וז"ל: "ויפה עשה ר' משה הכהן שלא שמע מילהם"!.

הכהן ר' משה ז"ל: רב קדמון בענאבא (בון לשעבר) שאל דבר הלכה מהגאון הרב רי"ש צרור (ראה שו"ת פרי צדיק, סי' כ"ו). חי בשנים ת"מ–תק"י לערך / 1680–1750.

הכהן ר' משה ז"ל: רב ומורה צדק בעיר בל עבאס בשנת תרע"ב, מוזכר באוסף המכתבים "תיק ר' יצחק מרעלי" (ארכיון המרכזי לתולדות העם היהודי, גבעת רם ירושלים). נראה שהוא המוזכר ברשימת התורמים להדפסת ספר שו"ת שערי רחמים, ב', ירושלים, תרס"ב "החכם ר' משה הכהן" רב בעין צפרא (ע"ש בראש הספר). חי בשנים תר"י–תר"פ לערך / 1850–1920.

הכהן ר' נתן ב"ר עלי ז"ל: רב באלג'יר בימי הרשב"ש ז"ל, הרשב"ש מתארו בחיבה יתירה וז"ל: "אל הותיק הנכבד חבירנו ר' נתן הכהן ב"ר עלי נ"ע" (שו"ת

רשב"ש, סי' ק"ע), מכאן נראה שלרבי נתן היתה היכרות של ממש עם הרשב"ש ז"ל (וראה שו"ת רשב"ש סי' קע"ג). חי בשנים ק"ס–ר"ל לערך / –14001470.

הכהן ר' ציון ז"ל: הרב החסיד והדיין בעיר למדייא (היא מידיאה) מוצאו מארץ ישראל, יצא מן הקודש לחול והשתקע באלג'יריה, נערץ ע"י בני הקהילה שנהגו לקיים זיירא על ציון הצדיק ביום ל"ג בעומר בלמדייא (ראה ספר יהודי אלג'יריה, עמ' 181, פאריס 1987 (הספר בצרפתית)).

הכהן ר' שאול אשתרוק ז"ל: רב מפורסם בתלמסאן ובאלג'יר, רבא דעמיה, מוצאו מספרד, הגיע לאלג'יריה שנים רבות לפני שנת קנ"א, ושימש רב ודיין ליהודי אלג'יר בתקופה שלפני שנת קנ"א. לפרנסתו עסק ברפואה, שימש כרופא החצר אצל שליט תלמסאן ובעיר אלג'יר. הרב שאול איש חסד היה, עם יהודים ולא יהודים, מגיש עזרה לחולים ולחלשים ומחלק מממונו לעניים ולדלים, נכבד ונערץ היה הרב שאול וז"ל הריב"ש: "היה מוכתר בשלושה כתרים כתר תורה עם חכמה שהם שני דברים כמ"ש על משה רבינו ע"ה אב בתורה אב בחכמה אב בנביאות וזה היה בקי אף בחכמת הרפואה וידבר על העצים... וכן כתר מלכות שהיה קרוב למלכות ועבד מלך, מלך... והיה לו מעלת העושר ר"ל ההסתפקות כי היה יכול בחכמת רפואתו לקבץ הון עתק ולא רצה והיה נותן משלו ליהודים ולישמעאלים...".
הרב שאול מילא תפקיד של רב ודיין באלג'יר, לפני בואם של מגורשי שנת קנ"א, "היה דיין בעיר מכמה שנים חנם בלי פרס". (שו"ת הריב"ש, סי' ס'). היתה לו השפעה בחצר השליט של תלמסאן, עיר הבירה בימים ההם, ולא אלג'יר. בשנת קנ"א היה הרב יצחק בונשתרוק אחד החכמים הראשונים לבוא להשתקע באלג'יר. הרב שאול ויתר על המשרה לטובת הרב מספרד וז"ל: "כשראה חכמים סלק ממשלתו והניחה להם ואם עשה שיתנו להם פרס עשה כמו שעשו בני בתירא להלל ואמר זה על ר' יצחק בונשתרוק שבא ראשון ומיד היה שולח לפניו הבעלי דינין ועשה שיתנו לו הקהל פרס שלושים כפולות... (שו"ת הריב"ש, סי' ס'). לאחר זמן בא לאלג'יר הגאון הר' יצחק בר ששת ז"ל (הריב"ש), ועל אף היותו גדול בתורה ובחכמה לא נהגו בו כבוד ראשי קהל המגורשים. ר' שאול התערב, קינא לכבוד התורה ולכבוד חכמיה והשיג כתב מינוי לדיין עבור הריב"ש מטעם השליט של תלמסאן כמו שגילה הרשב"ץ: "כשהפקיד ר' שאול הכהן נ"ע את הרב ר' יצחק ז"ל בדיינות הקהל על פי ציווי מאמר המלך..." (שו"ת תשב"ץ, א, סי' ק"נ–ק"ס), הרב שאול השיג עבור הריב"ש משרת דיין הקהל, דיין יחיד וכדברי הרשב"ץ וז"ל: "שהוא סידר שלא יהא רשות לדיין אחר לדון..." (שם, סי' קס"א).
ראשי עם קודש באלג'יר, הריב"ש, הרשב"ץ, ר' שם טוב הלוי עשו לו כבוד גדול במותו. הרב שאול נתבש"מ בשנת קנ"ד / 1394.

הכהן ר' שלום ז"ל: רב בג'יריוויל (אל באייאד היום), שאל רבות את הגאון הר' מסעוד הכהן בעל שו"ת פרחי כהונה (או"ח, סי' ו', י"ג, י"ט, ועוד ועוד). חי בשנים תר"ן–תש"ך לערך / 1890–1960.

הכהן ר' שלמה ב"ר יוסף המכונה עריפי ז"ל: רב גדול ומורה צדק בתונאת היום היא תוואנת באיזור העיר תייארת, פנה להרשב"ש לברר השפעת המזון על כלי העיכול והדם ועוד (שו"ת הרשב"ש סי' ש"ט). חי בשנים ק"ע–ר"מ לערך / 1410–1480.

הכהן ר' שמואל ז"ל: רב מאלג'יר, מוזכר ברשימת הרבנים הנפטרים של אלג'יר. ראה כ"י סי' 29398 במכון לתצלומי כ"י, ספריה לאומית, ירושלים, ובראש הספרים לרבני אלג'יר כגון ימים אחדים (ליוורנו תק"ן), נוה שלום (ליוורנו תקס"ד) יש הקדמות מהר' שמואל הכהן ונראה שמוצאו מאלג'יר. חי בשנים ת"ק–תק"פ לערך / 1740–1820.

הכהן אנפיל ר' יוסף ז"ל: רב מתלמסאן גדל "בין סופרים וספרים מינים ממינים שונים ולשונות ומיני ספרות מחולפים" היינו מבין דבר ובקי בשפות ולשונות רבים, לימים נזקק השליט לפענוח כתב סתום וחתום, ואין בארץ המסוגל לפענח כתב זה, או אז נודע לו כי הרב יוסף ה"אהרוני" (היינו כהן) מומחה בדבר; השליט הזמין את הרב, וביקש את פענוח הכתב והמכתב, ר' יוסף קיבל עליו המשימה, ו"נעשה לו נס ונתגלה לו הסוד ע"י מלאך או ע"י שאלת חלום... " (ראה הסיפור במלואו בספר עומר השכחה (ליוורנו תק"ח), דף קכ"ה ע"ב). חי בשנים ר"ל–ש"י לערך / 1470–1550.

הכהן אשכנזי ר' יעקב ז"ל: דיין ומרביץ תורה חשוב בתלמסאן ומקובל אלהי, הרשב"ש מתארו "החכם הגדול המקובל" (שו"ת רשב"ש סי' תרל"ב), ורוחש לו אהבה והערכה: "השם יודע כי אהבת נפש אהבתיך... ואתה הידיד שלום..." (שם), מוצאו מארץ אשכנז כפי שכתב ר' יעקב: "... באשכנז לא ראיתי אלא שאם נפסלה פרשה אחת משלוש הראשונות שגונזין את כולן" (שם), ור' יוסף ששפורטש, רבה של הוניין מתאר הרב האשכנזי: "החכם המפלל ר' יעקב הכהן אשכנזי (ספר ר"י ששפורטש וספר תשובותיו מאת נח עמינח, עמ' 105). ר' יעקב היה ממרביצי התורה בתלמסאן ומחשובי תלמידיו היה הגאון ר' ישועה הלוי בעל ספר הליכות עולם (אמשטרדם, תקי"ד). הגאון ר' ישועה ז"ל מביא חידושים מפי מורו ורבו (בהקדמה וכן שם, דף י"ב, ועוד). חי בשנים ק"ס–ר"ל לערך / 1400–1470.

הכהן בקרי ר' דוד ב"ר שמואל ז"ל: דיין הקהל בבג'איה, מגדולי תלמידי הרשב"ש, למד כנראה בישיבת אלג'יר שבראשה עמד הרשב"ש הקורא לו "ותיק

תלמידנו", הרשב"ש שלח עשר קבוצות של תשובות לתלמידו בבג'איה (שו"ת רשב"ש, סי' ד'–ו', קע"ד–קפ"ו, ר"ה–רי"ד, רפ"ב–רפ"ד, ש"פ–שפ"ג, תי"ח–תכ"ט, ת"ס–תס"ו, תקנ"ג–תקע"א, תרכ"ט), התשובות האחרונות תקנ"ג–תקע"א נשלחו ל "בגאייה אל תלמידינו ר' דוד ב"ר שמואל הכהן בוזי", נראה ברור שמדובר ב"ר דוד אחד (ר' דוד הכהן בקרי הוא ר' דוד הכהן בוזי), ענף הכהן בקרי בבג'איה היה לו שני כינויים: בקרי הוא כינוי ראשי לענף, בוזי הוא כינוי משני לבית אב ר' דוד (יש לציין שבקהילת דבדו (מרוקו) היה ענף שכינויו הכהן בוזי, ענף הקיים עד ימינו, ראה ספרי הקטן יחס דבדו החדש, ירושלים, תשנ"ז, עמ' 41). הרשב"ש מגלה כי ר' דוד הוא מזרע הרב הגדול ר' שאול אשתרוק הכהן (ראה ערכו לעיל), כנראה נכדו של ר' שאול ז"ל: "... ירא אלהים ומשורש התורה הוא וחס ליה לזרעיה דה"ר אשתרוק הכהן שיעשה זה... (סי' תע"ח), ר' דוד זכה לאריכות ימים, ולאחר פטירת מורו ורבו ז"ל עמד בקשר מכתבי הלכה עם הגאון ר' צמח בן הרשב"ש (ראה שו"ת יכו"ב, א', סי': ו'–ח', כ"ג, קט"ז). חי בשנים ק"ע–ר"ן לערך / 1410–1500.

הכהן–בקרי ר' יוסף ב"ר יעקב הי"ד: נגיד הקהילה באלג'יר, ברא כרעא דאבוה הנגיד ר' יעקב, על כסא הנגיד ישב ר' יוסף משנת תקס"ו עד שנת תקע"א, על ציון קברו נחרת: אוי לפנינים בין אבנים שוכנים, אויה לספירים לגוש נדחפו... צדק וחסד מנהו נשקפו... (ראה ספר בלוך, עמ' 109). מוזכר באשכבתא דרבנן בקהילה. נפל קרבן להלשנה ונרצח ע"י אנשי השליט התורכי בשנת תקע"א / 1811.

הכהן בקרי ר' יעקב ז"ל: נגיד הקהילה באלג'יר מאז תקע"ה / 1815, עם כיבוש אלג'יריה ע"י הצרפתים אישר השלטון החדש את הנגיד ר' יעקב בתפקידו בתוספת תואר נכסף "ראש האומה היהודית באלג'יר". נלב"ע בשנת תקצ"ה לערך / 1835.

הכהן בקרי ר' משה ז"ל: רב בבג'איה ובמיליאנה, שאל דבר הלכה מהגאון ר' אברהם אבן טוואה ז"ל (ראה, חוט, ג', סי' ל"א–ל"ב), חי בשנים ש"י–ש"פ לערך / 1550–1620.

הכהן בקרי ר' שמואל ב"ר דוד ז"ל: רבה של בג'איה, ברא כרעא דאבוה, אביו ר' דוד ז"ל היה מקורב מאד למורו ורבו הרשב"ש, הבן ר' שמואל זכה לידידות ולהערכה של הגאון ר' שמעון בן הרשב"ש וז"ל: "אח ויקר ישמרך אלהים" (שו"ת יכו"ב, ב', סי' ו'). בשו"ת חוט המשולש, חלק ג' מצאנו ר' שמואל הכהן בקרי עומד לדין לפני הרב המחבר ר' א. אבן טוואה ז"ל (חוט, ג', סי' כ"א) ולא ברור אם הוא ר' שמואל הרב של בג'איה או ר' שמואל אחר. חי בשנים ר"ל–ש"י לערך / 1470–1550.

הכהן יהונתן ר' אהרן ז"ל: מדייני אלג'יר, בקי בתורת הנסתר, משורר שכמה מפיוטיו לפורים אלג'יר של שנת תקל"ה מודפסים בקרוב"ץ אלג'יר, משיב תשובות בהלכה בכתב, תשובה ממנו שרדה בשו"ת זרע יעקב לר' יעקב בן נאיים ז"ל, סי' נ"א, חתום עם רבני אלג'יר בהסכמות לספרים מטה יהודה, קול יהודה, קרבן אהרן, זרע יעקב, על ציונו חרות: "... ואשתומם... על מות נבון לחש ירא האל ואיש ישר חכם לבב בתורתנו דיין מצויין הוא ואיש שלם בכל חכמה וכל מדע בבינתנו..." (בלוך, עמ' 90), נתבש"מ בשנת תקנ"ו / 1796.

הכהן סאלמון ר' יוסף ז"ל: רב ופוסק הלכה מאלג'יר מתואר "סלקא ליה שמעתא אליבא דהלכתא הח' הש' הדיין המצויין", גביר ונגיד, נפשו איותה למושב לו בארץ ישראל, יצא מעירו ושם לדרך פעמיו, ופניו לירושלים, ובתור חדא תרי, בהיותו בליוורנו, הביא לדפוס הספר החשוב קרבן אהרן (ליוורנו, תקל"ג) לר' אהרן מועטי ז"ל. זכה לשבת ולגור בעיה"ק ירושלים ושם נתבש"מ ועל ציונו נמצא כתוב: החכם השלם הדיין המצויין ח"ק כמוהר"ר יוסף הכהן סאלמון תנצב"ה, נלב"ע כ"ט תשרי שנת התקנ"ז (חלקת מחוקק, מחברת ג', שורה י"ח, סי' נ"ח מאת ר' אשר בריסק).

הכהן סקלי ר' דוד ב"ר משה ז"ל: אב בית דין ווהראן, רב מופלא ששמו נודע בשערים בחיבורו הגדול קרית חנה דוד ח"א וח"ב על ארבעה טורים, סיני הבקי בחדרי משנה, גמרא, ראשונים ואחרונים ז"ל, לוחם מלחמתה של הלכה ולן בעומקה, סובר הרזים גלי עמיקתא ומסתרתא בספרו ילקוט דוד באהל דוד, חסיד מתחסד עם קונו, וכדברי הגאון הר' יוסף משאש ז"ל: "יראה חסידות וקדושה בכל עניינים, ברכותיו ותפילותיו מזעזעים הנפש, העולם ותענוגיו דומים לפניו כטיט ורפש, מתורה ומצות יומם ולילה לא ינפש, וזולתם הכל לפניו אפס, לתורה ותעודה מקודש מבטן ומהריון, זך השכל והרעיון..." (הסכמה לספר קרן לדוד, מכנאס, תש"ו). הרב נולד בדבדו, לאביו ר' משה ז"ל מגזע המעלה והיחוס הכהני הטהור, נין ונכד לאשל הגדול רבינו דוד הכהן–סקלי ממייסדי הקהילה בדבדו (מרוקו). בשנת תרנ"ו, בגיל שלושים וחמש, יצא הרב מעירו שם שימש כראש ישיבה, ועבר לתלמסאן, ישב שם ארבע שנים, ובשנת תר"ס הוזמן ע"י יחידי קהילת ווהראן לבוא לשמש ראש ישיבת וזאת ליהודה. בשנת תר"ע נתבקש לכהן כדיין בבית הדין ווהראן ובשנת תרפ"ג ישב על כסא הראב"ד הפנוי. ספריו שיצאו לאור הם שו"ת קרית חנה דוד (ירושלים), לך דוד - לדוד ברוך (ירושלים תרצ"ו), קרן לדוד (מכנאס תש"ו). הרב נולד בשנת תרכ"א, נתבש"מ בשנת תש"ט / 1861–1949.

הכהן סקלי ר' יוסף ז"ל: רב מווהראן ומשרת בקודש באלג'יר, ספרא רבא בישראל, מוצאו מדבדו (ראה תיק ר' יצחק מרעלי בארכיון המרכזי לתולדות העם היהודי, גבעת רם, ירושלים). חיבר הגדה של פורים (אלג'יר, תר"ן) סיפור מעשה

המן הרשע בלשון יהודית ערבית, מוזכר עם רבני ווהראן בראש ספר פרקי אבות, ברלין תר"ח. חי בשנים תר"י–תר"פ לערך / 1850–1920.

הכהן סקלי ר' יצחק ז"ל: רב מאלג'יריה ומרביץ תורה, הגאון הר' חיים דוד שלמה זוראפא ז"ל (ראה שו"ת שער שלמה סי' צ"ג) גילה כי למד תורה אצלו וז"ל: "כשהיה עט"ר מו"ר הרב כמהר"ר יצחק הכהן–סקלי", בתשובה לשאלה אם מותר לעשות טיפול לשעון ביום שבת מוזכר הרב יצחק שעשה מעשה, והתיר הטיפול בשבת (שם סי' צ"ג). חי בשנים תק"ך–תק"ץ לערך / 1760–1830.

הכהן שלאל ר' אברהם (הראשון) ז"ל: דיין במיורקה, הרשב"ץ שלח לו תשובות בהלכה (שו"ת תשב"ץ, א', סי' כ"ה–כ"ז וכן ג', סי' פ"ו), לא הסתיר לו חיבתו וז"ל: יושב בשבת תחכמוני, לבי ואור עיני, נרדי וקנמוני (שם), מלשון תשובת הרשב"ץ "מיורקה להר' אברהם הכהן שלאל, בעודו שם", משמע שר' אברהם יצא ממיורקה, ואולי הגיע לאלג'יר, ר' אברהם דידן המוזכר כיושב בשבת תחכמוני וכו', לא נראה שהוא ר' אברהם הנ"ז לקמן והמתואר "לתלמידנו", ולפי ר' נ. עמינח מדובר בסבא ובנכד (ר"י ששפורטש וספר תשובותיו, עמ' 83, עמ' 83, הערה 6). חי בשנים ק"י–ק"צ לערך / 1350–1430.

הכהן שלאל ר' אברהם (השני) ז"ל: דיין הקהל בהוניין, יצק תורה ע"י הגאון הרשב"ץ ז"ל שכתב לו בראש תשובה (שו"ת תשב"ץ, ג', סי' ר"ז) "לתלמידנו". ר' אברהם עמד בקשר מכתבי הלכה רבים עם רבו באלג'יר (שו"ת תשב"ץ ח"ב: נ"ג, נ"ד, ס' ס"ז, קמ"ב–קמ"ט, קנ"ד–קנ"ה, ח"ג: י"ב, כ"ג, קמ"ג–קמ"ט, ר"ז–ר"ט ועוד) וכן עם הרשב"ש (שו"ת הרשב"ש סי' תקע"ב). ר' אברהם נטה אחר תורת המחשבה והפילוסופיה: "ויודע אני בך שאתה בקי בחכמת ההגיון... (שם, ב', קנ"ג). מתשובת הרשב"ץ ז"ל (שם, ג', רי"ג) נודע שבהוניין נמצאו משפחות כהנים רבים כגון הכהן לבית שולאל משפחה רמה ומיוחסת ראה (ר"י ששפורטש וספר תשובותיו, מאת ר' נ. עמינח, עמ' 84) מכאן שהוניין היתה בעבר הרחוק קהילת הכהנים באלג'יריה. חי בשנים ק"ן–ר"ל לערך / 1390–1470.

הכהן שלאל ר' דוד ז"ל (הראשון): רב ומורה הוראה בתנס הריץ שאלות להרשב"ץ ז"ל "תנס לרבי דוד הכהן שלאל יצ"ו" (שו"ת תשב"ץ, ב', סי' קל"ו, קע"ה–קע"ז, רע"ו–רע"ח, רפ"ח–ר"צ) שאלות שעניינם דין האנוסים, הכהנים ועוד. חי בשנים ק"ל–ר"י לערך / 1370–1450.

הכהן שלאל ר' דוד (השני) ז"ל: רב מאלג'יר, מצאנוהו חתום על שטר הסכמה (ראה ספר חסד ה', ירושלים תרצ"א, דף פ"ז). חי בשנים תק"ן–תר"ל / 1790–1870.

הכהן שלאל ר' יצחק ב"ר אברהם ז"ל: דיין ואב"ד בירושלים ובמצרים, פוסק הלכה, פסקים ממנו מובאים בקונטרס "חדושי דינים" מאת חכמי ירושלים (ראה סי' כ', פ"ג, פ"ה, בסוף ספר חיים וחסד, א', ליוורנו תר"ד), עשיר מופלג, מוכתר בכתר תורה, כתר כהונה וכתר מלכות, בן אחיו של הנגיד הגדול מירושלים ר' נתן הכהן שלאל (ראה ספר כתר תורה אמשטרדם תפ"ה דף א' ע"ב), יש להניח שהנגיד ר' יצחק עלה מאלג'יריה לא"י ובא למצרים עם דודו הרב נתן ז"ל. ישב על כס הנגידות במצרים לאחר פטירת דודו ר' נתן ז"ל: ובימים ההם היה במצרים אחד מן החכמים נגיד ומצוה ושר ממונה מתחת המלך על כל היהודים הנדחים בארץ מצרים, בארץ הצבי... ושמו ר' נתן הכהן שוליל... וילך ר' נתן הנגיד לאור באור החיים... ויקימו עליהם לראש ולקצין ולנגיד את הנכבד ר' יצחק הכהן שוליל... . נשא ונתן בהלכה עם גדולי ישראל בדור ההוא הרלב"ח, הרדב"ז, הר"י בירב ועוד. מרן הרב יוסף קארו מזכיר חידוש ממנו בבית יוסף או"ח סי' ס"א: והיה במצרים מי שנהג כדבריו וגער בו הנגיד הגדול כמהר"ר יצחק הכהן ז"ל. הנגיד פעל רבות לטובת ת"ח ותיקן תקנה בירושלים לפטור עמלי התורה מעול המסים והארנוניות (ראה ספר כתר תורה מאת ר"ש די אבילה, אמ"ד, תפ"ה, דף א'–ג'), עלה לארץ ישראל לאחר שנת רע"ז, ישב בירושלים, וכאן תיקן הוא ובית דינו תקנות רבות ומועילות לתלמידי חכמים ולישובה של ירושלים. נלב"ע בשנת רפ"ה / 1525.

הכהן שלאל ר' משה ז"ל: מחכמי ודייני הוניין, עמד בקשרי מכתבי הלכה עם הרשב"ש (שו"ת רשב"ש סי' קצ"א–קצ"ה). היה מנהיג הקהילה בהוניין כי הרשב"ש מתארו "הנשיא" וז"ל: אחלי תראה כל מה שכתבתי לכבודך אל חברנו הנשיא ר' משה הכהן..." (ראה ר"י ששפורטש וספר תשובותיו מאת ר' נ. עמינח, עמ' 18). משרת "נשיא" הקהל ידועה מהתקופה ההיא בקהילות אלג'יריה: הנשיא ר' שלמה נג'אר מבג'איה מוזכר בשו"ת רשב"ש סי' תק"ד; הנשיא באלג'יר "והנה הנשיא ר' אשתרוק בר נחמן בונפיל חבירנו יצ"ו" (הוא הוא החכם ר' אבא מארי אבן כספי) מוזכר בשו"ת רשב"ש סי' תמ"ט ועוד. החכם ר' משה היה משיב תשובות בכתב כמוזכר בתשובת ר"י ששפורטש רבה של הוניין: "... ומה שהשיב ר' משה הכהן ז"ל ולא הביא מחלוקת אבא שאול..." (ר"י ששפורטש וספר תשובותיו, עמ' 389). חי בשנים ק"פ–ר"ן לערך / 1420–1470.

הכהן שלאל ר' נתן ב"ר חיים ז"ל: רב מתלמסאן מוזכר בשו"ת יכין ובועז, א', סי' ס"ה, בתלמסאן שימש בתפקיד זקן הקהל היינו מנהיג ונשיא. האם הוא ר' נתן ב"ר חיים הכהן שלאל המוזכר בברכת המתים בשו"ת יכו"ב, ב', סי' קל"ו? ר' נתן ב"ר חיים נלב"ע בתלמסאן ואילו ר' נתן הכהן שלאל נלב"ע במצרים, חי בשנים ק"ע–ר"ן לערך / 1410–1490.

הכהן שלאל ר' נתן ב"ר סעדיה ז"ל: רב עצום נולד לאביו ר' סעדיה (ראה מאמר בספר גלות אחר גולה, עמ' 398 מאת א. דוד) בתלמסאן שבאלג'יריה, ארץ המכונה "ברבריאה" כדברי רבינו עובדיה מברטנורה ז"ל באגרתו הראשונה וז"ל: "והנגיד היושב במצרים הוא רודה בכל היהודים אשר תחת ממשלת מצרים... והוא ממנה דיינים בכל קהל וקהל ואשר הוא היום נגיד יושב בירושלים שנים רבות שמו ר' נתן הכהן... והוא עשיר חכם וחסיד והוא מארץ ברבריא..." (ראה תולדות חכמי ירושלים, מאת פרומקין, א, עמ' 26). בתקופה ההיא נצאו משפחות כהן שלאל מרובות בתלמסאן ובהוניין, נראה בהשערה שר' נתן ב"ר סעדיה הוא בן אחיו של ר' אברהם הכהן (ראה ספר ר"י ששפורטש וספר תשובותיו מאת ר' נ. עמינח, עמ' 338). הרב נתן ב"ר סעדיה עלה לירושלים סביב לשנת רל"ב, מיד עם בואו לעיה"ק ישב על כס הרם נגיד היהודים בירושלים, אנוס היה לצאת משם ולרדת למצרים בשנת רמ"א. התמנה לנגיד היהודים במצרים וישב על כס הנגידות משנת רמ"ד עד פטירתו בשנת רס"ב / 1502, נוסף על משרת הנגיד היה ר' נתן דיין מורה הוראה ומשיב תשובות בכתב, אחת מתשובותיו שרדה ונדפסה בשו"ת זקן אהרן (קושטנדינה תצ"ד, סי' א') וכן שרד חיבור כ"י ממנו (כ"י סי' 4814 במכון לתצלומי כ"י בספריה הלאומית).

הכהן שלאל ר' סעדיה ז"ל: מרבני תלמסאן יש להניח שהרב הגיע לתלמסאן עם מגורשי שנת קנ"א, הרביץ תורה, ומבאר תורתו שתו תלמידים רבים, ובשנת קע"ה עמד בראש המתיבתא שם, הר' סעדיה הוא אבי הנגיד והדיין ר' נתן הנז"ל. חי בשנים ק"ן–ר"ך לערך / 1390–1470.

הכהן שולאל ר' שלום ז"ל: רב באלג'יר פוסק ומשיב תשובות בהלכה בכתב (ראה ספר נוה שלום, דף קכ"ד–קמ"ה), יצק תורה ע"י הגאון ר' יעקב בן נאיים ז"ל, סיני ועוקר הרים מתואר: מארי דשמעתא, פלפלא חריפא, שקיל וטרי אליבא דהלכתא אגב סיפא, פסיק ותני דבר דבור על אופניו כסכינא חריפא... הח' הש' ירא את ה' מנעוריו... (ראה הקדמת ר"י אזוביב לספרו ימים אחדים, ליוורנו תק"ן). חיבר ספר נוה שלום (ליוורנו תקס"ד) שיצא לאור לאחר פטירתו. נלב"ע במבחר ימיו לפני שנת תקס"ד / 1804.

כלפון ר' אברהם ז"ל: רב ומורה צדק בעיר תייארת, נולד וגדל במרוקו (טיטוואן?), שקיל וטרי בהלכה עם הגאון ר' אברהם אנקאווא ז"ל (ראה שו"ת כרם חמר, א' סי' נ"ח, ס"א–ס"ב). ר' סעדיה בן כלפון מוזכר בשו"ת יכו"ב, א', סי' ס"ה. חי בשנים תק"ע–תר"ן לערך / 1810–1890.

כלץ ר' אברהם ב"ר יהודה ב"ר שלמה ז"ל: רב מתלמסאן, בר אבהן ובר אוריין, אביו של ר' יהודה המשורר והמליץ הידוע הנ"ל, ויש שכתב כי ר' אברהם

נשא לאשה בתו של הרב אברהם גבישון מחבר ספר עומר השכחה (תיק ר' יצחק מרעלי, ארכיון המרכזי לתולדות העם היהודי, ירושלים). נלב"ע שנת ש"ן לערך / 1590.

כלץ ר' יהודה ב"ר אברהם ז"ל: ר"מ ור"מ תלמסאן, רופא במקצועו, בשנת שנ"א עבר לאלג'יר ונמנה שם עם דייני בית הדין, משורר ומליץ כתב חיבורים בהלכה בדרך שיר (החיבורים הם אלף המגן ושמע שלמה), נין לגאון ר' יהודה כלץ הראשון שבא מגרנאדה (ספרד) לתלמסאן וז"ל: "הצעיר יהודה ס"ט בכמה"ר אברהם ז"ל... בן... כמה"ר יהודה כלץ אשר זרח אור תורתו מקשטיליה לעיר תלמסאן", ונכד ר' אברהם גבישון, בצעירותו למד תורה באלג'יר אצל הרב הגדול ר' שלמה ב"ר צמח שכתב לו תשובות "לתלמידנו יקירנו החכם הרב יהודה כלץ" (חוט, א', סי' י"א, סי' ל"ב), ר' יהודה מסופרי דווקני היה ומשורר חשוב ופורה שכתב שירים בשבח רבו ז"ל ובשבח ספריו (ראה ראש ספר חשק שלמה, ובספר תפארת ישראל דף ר"ה, ועוד). חיבוריו הם "אלף המגן להלכות קידושין וגרושין ומיני השבועות של נקיטת חפץ וקצת דיני ממונות והוא כמו אלף בתים מיוסדים על אדני פז", מחיבור זה נדפס לעת עתה חלק "דיני הגט בדרך שיר נאה ומפואר" בתוך ספר זכות אבות, דף נ"ד–נ"ו (פיסא תקע"ב) מאת ר' אברהם קוריאט ז"ל, וכן חיבור שמע שלמה לכבוד בנו שלמה, שביקש ממנו לכתוב "בתים... כלל ופרט בטרפיות... (חיבור שמע שלמה נדפס בסוף ספר זבחי אלהים (תוניס תר"ע) מאת ר' לוי אסולין ז"ל). יש לציין כי ר' יהודה מחבר דיני הגט (המודפס כאמור בספר זכות אבות) הוא כהן כלץ, כך חתם בראשי תיבות בראש השיר לדיני הגט: יהודה בר אברהם הכהן כלץ, נותר לנו להבין מדוע נשמט תואר הכהונה ממשפחת ר' יהודה? ועוד חזון למועד. הרב נלב"ע בשנת ש"פ / 1620.

כלץ ר' יהודה ב"ר שלמה ב"ר יהודה ז"ל: רב מובהק ומרביץ תורה מכונה ר' יהודה כלץ הזקן בשנת רמ"ו הגיע להוניין, ולאחר זמן עבר לתלמסאן היא העיר הגדולה, עם בואו לשם נמנה עם חכמיה הראשיים, עדות לכך מצאנוהו חתום ראשון בתשובה מתלמסאן לקהילת תוואת וז"ל ר' יהודה כלץ הנז"ל: "... ואני ראיתי תשובת שאלה שבאה מקהל תוואת... וחתומים על אותה תשובה חכמים גדולים ובראשם הרב הגדול מוהר"ר יהודה כלץ זלה"ה הבא מגירוש קשטיל"א והוא זקנו של אדוני זקני החכם השלם מוה"ר יהודה כלץ זלה"ה ואחריו חתם... מוה"ר יעקב בירב... ואחריו... מוה"ר יעקב גבישון זלה"ה... ואחריו חתם מוה"ר אברהם זמירו זלה"ה... (אוצר נחמד, ג', עמ' 112), על סיבת בואו לתלמסאן כתב ר' יהודה וז"ל: "... אמר יהודה בר כבוד א"א הר' הגדול שלמה כלץ בר כבוד א"ז הרב יהודה כלץ זלה"ה טלטלני הזמן ובאתי מארץ מולדתי... ארץ קשטילייא ובאתי... אל ארץ גרנטא... ובאתי למאלאקא... ובשנת רמ"ו לפ"ק באתי על הים להונין... ובהיותי יושב שם בא ת"ח ששמו ר' עלאל בן היקר ר' יוסף בן סידון ונתעכב שם עמי

בקריאה כמו שני חדשים ובזמן ההוא היה אותו תלמיד בן ט"ו שנים ואחר שעמד שם שני חדשים דבר עמי שאבוא לכאן לתלמסאן לעמוד בבית אביו ללמדו ובאתי ונתישבתי שם בביתו... על ידי זה נתישבתי כאן בעיר תלמסאן (ראה הקדמה לספר של הרב משיח אלמים, ירושלים, תשמ"ו). הרב הרביץ תורה בהוניין ובתלמסאן ומחשובי תלמידיו הוא ר' מרזוק ב"ר עמרם אבן טוואה (ראה ערכו לעיל) וחכמת התורה פשטה בקהילות הנ"ל והסביבה, ברשותו היתה ישיבה (ספריה) גדולה ועשירה כי הרב היה מטיל על התלמידים להעתיק לו חיבורי החכמים הראשונים (ראה קרית ספר, מ"ט, עמ' 644–645, ועוד). חיבוריו הם: משיח אלמים (ביאור על פירוש רש"י על התורה) שנדפס בירושלים שנת תשמ"ו, קונטרס מבוא התלמוד שנדפס בתוך סיני, נ"ה (תשכ"ד), כן מיוחס לו ספר המפואר "ספר המוסר" שנדפס בקושטא, שנת רצ"ז, וכן מיוחס לו חיבור פי יהודה (כ"י), השיב תשובות בהלכה בכתב, אחת מהן מובאת בספר שו"ת מהר"י בירב סי' ל"ט, ובשו"ת המבי"ט ב', סי' פ"ג. חידושי תורה מספרו משיח אלמים מוזכרים ע"י חכמי אלג'יר כגון הר' יהודה עייאש ז"ל המזכירו בספר וזאת ליהודה, דף כ"ד, ע"ב, בשם "אלכלאצי זלה"ה". ר' יהודה ז"ל חי בשנים ר'–ר"ע לערך / 1440–1510.

כלץ ר' יהודה ב"ר שלמה ז"ל: רב ודיין מתלמסאן חסיד וקדוש (כך הוא מתואר ע"י נכדו ר' יהודה ב"ר אברהם, ראה ראש קונטרס שמע שלמה בתוך ספר זבחי אלהים תוניס תר"ע, דף רצ"ב–ש'), מקובל אלהי (הגאון ר' שלמה בר צמח בתשובה לנכד ר' יהודה ב"ר אברהם, שו"ת חוט, א', סי' ל"ב מתאר ר' יהודה כחכם בקי בתורת הנסתר "רב קדוש וחכם בנעלמות ועשר מאמרות..."), ר' יהודה הוא בעל החיבור מגיד משנה (פירוש להלכות שחיטה להרמב"ם ז"ל הנדפס בתוך ספר זבחים שלמים ליוורנו, תרי"ח) ראה (מאמר מאת ר' ש. הבלין בתוך קרית ספר, מ"ט (תשל"ד) עמ' 655) וז"ל: "הלכות שחיטה להרמב"ם ז"ל עם ביאור הח' הש' הדיין המצויין כה"ר יהודה כלץ זלה"ה בן החכם השלם הדיין המצויין כמה"ר שלמה כלץ זלה"ה בן הרב הגדול כמהר"ר יהודה כלץ תנצב"ה והביאור הנזכר הוא הנקרא מגיד משנה" ע"ש, כן חיבר קונטרס כלל בטרפות (ע"ש עמ' 655). חי בשנים ר"ס–ש"ל לערך / 1500–1570.

כלץ ר' מימון ז"ל: רב ודיין בתלמסאן, שאל דעתו בהלכה של הרב ר' שלמה ב"ר צמח דוראן ז"ל (ראה שו"ת חוט, א', סי' י"ד), מתואר "החכם הדיין" ע"י הרב אברהם עוזיאל ז"ל וראה ספר עומר השכחה מהדורת ר' ש. סירא, פרק המבוא עמ' 13, חי בשנים ש"י–ש"פ לערך / 1550–1620.

כלץ ר' משה ב"ר אלעזר ז"ל: רב מאלג'יריה, חסיד ומקובל, עלה לארץ ישראל, ולאחר זמן ירד והגיע לעיר קושטא שם הדפיס ספר המוסר בשנת רצ"ז לדודו ר' יהודה כלץ (כך נכתב בהקדמה שם, ובמהדורת מנטובה שנת שכ"א נכתב שר' משה

ז"ל המו"ל הוא נכד ר' יהודה בעל ספר המוסר!), הרב משה ז"ל הוסיף הערות והגהות ע"פ תורת הנסתר, (על מקור ההוספות של ר' משה ראה ספר צפנת פענח, ירושלים תשנ"א, מבוא, עמ' 35), יש המזהים ר' משה כלץ המוזכר בשו"ת אבקת רוכל סי' ת"ב עם ר' משה דידן. חי בין השנים ר"ן–ש"ך לערך / 1490–1560.

כלץ ר' שלמה ב"ר יהודה ז"ל: מחכמי תלמסאן ודייניה רבה של הקהילה, בעל מופתים, נולד בספרד, בא עם אביו ר' יהודה ז"ל הראשון לתלמסאן, בספרד למד ר' שלמה בישיבת הגאון ר' יצחק אבוהב ז"ל: "ושמעתי ממורי הרב שלמה כלץ ז"ל שקבל מרבו הרב יצחק אבוהב ז"ל (עומר השכחה, דף מ"ח, ע"א), מרביץ תורה עצום שעמד בראש ישיבה גדולה, כי תלמידו הגדול ר' יוסף אלאשקר מכנהו "אב הישיבה" וז"ל: "נשאל נשאל מעמדי מבני הישיבה ובראשם... בר אוריין ובר אבהן... ר' יהודה בן אדונינו ומורינו... אב הישיבה החכם השלם הר' שלמה כלץ... (צפנת פענח, מהדורת מ. אידל, דף א'), כראש ישיבה זירז ועודד את התלמיד ר' יוסף לחבר ספר צפנת פענח וז"ל ר' יוסף: ועוד אמרתי הנה מטתו שלשלמה מרמז על זה החיבור... ואף על פי שאני ילידתיהו העיקר שלו הוא הרב הגדול מרנא ורבנא ה"ר שלמה כלץ... (צפנת פענח, מהדורה הנ"ל, דף ג'), תלמיד נוסף של ר' שלמה הוא ר' אברהם גבישון המביא חידושים מרבו בספר עומר השכחה דף מ"ח ע"א, ע' ע"א ועוד, נראה שהרב שלמה שימש בתפקיד רב הקהל המתקן תקנות לתועלת כלל בני הקהילה כמוזכר בשו"ת חוט המשולש, א', סי' ט"ז וז"ל: ומה ששמענו מפי הזקנים כי כאשר בא צר ואויב בשערי תלמסאן ונאבדו כל הכתובות... מוה"ר שלמה כלץ ז"ל ובנו ר' מהו"ר יהודה ז"ל עשו תקנה בדבר והכריחו לכל האנשים לחדש כתובותיהם... , וראה סיפור המובא בספר עומר השכחה, דף כ"ט ע"ב ע"ש. חי בשנים ר"מ–ש"י לערך / 1480–1550.

כלץ ר' שלמה ב"ר יהודה ב"ר אברהם ז"ל: ר"מ ור"מ בתלמסאן מכונה "החכם הדיין", שלח מכתבי הלכה להרב שלמה בר צמח (חוט, א', סי' כ', כ"ב) כתב תשובות בהלכה, אחת שרדה בשו"ת חוט המשולש, א', סי' כ'. הרב נלב"ע סביב לשנת שע"ד / 1614.

כלץ ר' שלמה ז"ל: רב מאלג'יריה, זכרו מובא ע"י ר' יעקב גליס ז"ל: רב מבני המשפחות המכובדות באלג'יריה התישב בצפת בשנת שנ"ה בערך ונפטר בה" (אנציקלופדיה לתולדות חכמי א"י, ירושלים, תשל"ח, ג', עמ' ק"י), יש לבדוק אם ר' שלמה דידן הוא לא ר' שלמה הר"מ בתלמסאן הנזכר בערך הקודם?

כעבון ר' ישראל ז"ל: חכם ורב מובהק מאלג'יריה ר' שלמה ב"ר צמח (חוט, א', סי' י"ב) מתארו: החכם הישיש... וידעתי כי הכל לפניך ברור וערוך ואינך צריך לדברי... כתלמיד המסדר משנתו, לפני רבו..., חידוש תורה ממנו מוזכר בספר עומר

השכחה דף פ"ו ע"ב, ומרן החיד"א ז"ל מזכירו באות י' וז"ל: "ר' ישראל כעבון הביאו בחלק ד' מהתשב"ץ טור הראשון סי' י"ב, הר' יוסף משאש משער ש"ר ישראל היה בתלמסאן, השם כעבון מוזכר בשטרות רבים מתלמסאן (אוצר המכתבים, ב', סי' תת"ק), חי בשנים ר"צ–ש"ע לערך / 1530–1610.

כעבון ר' מכלוף ז"ל: רב במילייאנא, שאל דבר הלכה להגאון ר' שלמה בר צמח ז"ל (חוט, א', סי' ב'). חי בשנים ש"ך–ש"צ לערך / 1560–1630.

כפוסי ר' חיים ז"ל: רב מאלג'יריה מכונה הרב החסיד ר' חיים כפוסי בעל הנס זלה"ה, בא למצרים עם בית אביו. הרב במצרים שמר על קשר עם חכמי אלג'יריה ובראשם רבני אלג'יר שהריצו אליו שאלות או תשובות בהלכה, ומתוך לשון הפתיחה או הסיום נראה שהיתה קרבה בין הרב חיים ובין הרבנים מאלג'יריה (ראה שו"ת חוט המשולש, א', סי' מ"ג, סי' נ"א), שימש בתפקיד דיין באלכסנדריה ובדמיאט, וכתב מרן החיד"א ז"ל: ר' מאיר גאביזון... שקיל וטרי עם רבני דורו ומכללם הרב החסיד מ"ה חיים כפוסי בעל הנס זלה"ה שהיה דיין ונסתמא והיו מרננים עליו שח"ו לקח שוחד ואמר בתוך קהל ועדה כי שמע דבת רבים יחדיו ירננו שלקח שחד ואם האמת אתם כן יהיה תמיד הענן יכסנו ואם הוא נזהר מאד בזה יאירו עיניו כראשונה ונתקבלה תפלתו בהלו נכ"ו, ואני הצעיר ראיתי חתימתו כשהיה סגי נהור והיה חותם מאומד וכמעט אין האותיות נכרות כמי שלא ראה, וראיתי חתימתו אח"כ ה' נסי חיים כפוסי, כתיבה מאושרה, ועד היום כל הנשבע לשקר על קברו נענש (שם הגדולים, מערכת הגדולים, להרב החיד"א, ערך מאיר גאביזון), ראה מאן גברא רבא קסהיד עליה זיע"א. יש מהרב חיים ז"ל חידושי הלכה בספרי רבני מצרים, ומשא ומתן הלכתי בין הרב ובין רבה של אלג'יר הרב שלמה בן צמח ז"ל (חוט, א', סי' מ"ג, סי' נ"א). נדפס ממנו ספר באור החיים (ירושלים תרפ"ט) ויש ממנו פי' על ספרי ומכילתא בשם ספרי חיים (כ"י), חי בשנים ש'–ש"פ לערך / 1540–1620.

ספר
קול רנה

רננו צדיקים בחנוני נא בואת · פתיחה לר״ה
ויוה״כ הנוהגים לאמרה בעיר **עונאבא**
יע״א בנועם ה׳ לחזות · ועוד כתובה
לחג השבועות במליצות וחרוזות · והפטרה עם
תרגום ושרח ערבי ליום שביעי של פסח ועוד
כמה טפי מרגליות קשרם על לוח לבך וכתבתם
על מזוזות

הובא לבית הדפוס ע״י הבחור התלמיד **משה**
חדאד הי״ו ותהי שלמה משכרתו

פה **ליוורנו** יע״ק
שנ״ה **ששים** לפ״ק
כדפוס החכם רע״ל כה״ר
אליהו בן אמוזג ובניו הי״ו
מדפיסים ומוכרי ספרים

שער ספר "קול רנה"

לאלום ר' ישועה ז"ל: רב בגילמא ובבטנא, נולד בקצמטינא ויצק תורה ע"י החכם הרב דוד הכהן ז"ל: נולד תרס"א נלבע תש"י / 1901–1949.

לאלום ר' נסים ז"ל: רב ומורה צדק בעיר סטיף, נולד בשנת תרמ"ו נלב"ע שם בשנת תשי"ד / 1886–1954.

להבוז ר' אהרן ז"ל: ראה לעיל אלהבוז ר' אהרן ז"ל.

לוביל ר' בונשתרוק ז"ל: רב וספרא רבא, חי בבג'איה, ממגורשי ברצלונה, הגיע לאלג'יריה בשנת ההפיכה היא שנת קנ"א / 1391, מוזכר בשו"ת הריב"ש סי' ז'. חי בשנים ק'–ק"ע לערך / 1340–1410.

הלוי ר' אהרן ב"ר שמואל ז"ל: רב מאלג'יר, תלמיד הרשב"ץ והרשב"ש, כתב שיר לכבוד ספר אוהב משפט לרבו רבינו הרשב"ץ (ויניציאה, ש"ן), שם דף ר"ו. חי בשנים ק"פ–ר"ן לערך / 1420–1490.

הלוי ר' אליהו ז"ל: רב מאלג'יריה, נולד שם בשנת תקס"ד / 1804, עלה לאר"י בעליה הגדולה והמבורכת של יהודי אלג'יריה לאחר כיבוש ארץ זו ע"י הצרפתים בשנת 1830. ר' אליהו נמנה עם חשובי הרבנים בצפת ת"ו מתואר "החכם השלם הרב הכולל". חי בשנים תקס"ד–תר"מ לערך / 1804–1880.

הלוי הנרי הי"ד: רב באלמעסכר (מסכארא) מטעם הקונסיסטוואר בצרפת משנת 1908 עד שנת 1913, נספה בשואה בשנת 1942.

הלוי ר' חיים ז"ל: רב בעיר גאזאווית (נומור לשעבר) בשנים תר"פ–ת"ש, מתואר "החכם השלם והכולל" (אוצהמ"כ, ב', סי' אלף רנ"ח, אלף רס"ה ועוד). חי בשנים תר"מ–תש"י לערך / 1880–1950.

הלוי ר' יוחנן ז"ל: רב בעיר סוק-אראץ וכן בקצמטינא מטעם הקונסיסטוואר בצרפת, חתם על הסכמה לספר כגן הירק (ירושלים, תרע"ב) לר' כלפה גיג', וכן להסכמה לספר פתשגן הכתב (אלג'יר תרמ"ו).

הלוי ר' יוסף ב"ר נחמן ז"ל: רב מאלג'יריה כלשון ר' נ.י. הכהן ז"ל: "מחכמי המערב מאלג'יר בשנות ר'–ר"ן לערך, ונסע לארה"ק ושלח סדר מסעיו מענייני ארה"ק להרב שלמה בר שמעון (דוראן) ונדפס מקצתו בספרי מסעות כ"י" (אוצר הגדולים, ח', עמ' קפ"ה, חיפה, מאת ר' נ. יעקב הכהן).

הלוי ר' יעקב ז"ל: חכם מאלג'יריה מוזכר בשו"ת (חוט המשולש, ב', סי' ל"א) להר' שלמה ב"ר צמח דוראן ז"ל המתארו: "החכם הותיק יקר בעיני אלקים ואדם" (שם). חי בשנים ש"י–ש"צ לערך / 1550–1630.

הלוי ר' יצחק ז"ל: רב במסתגאנים ובתלמסאן, שאל דעתם בהלכה של הרשב"ץ (על כך ראה שו"ת הרשב"ש סי' שע"א), של הרשב"ש (שם, סי' שכ"ב–שכ"ה, שס"א–שס"ג, קי"ג–קי"ז, ועוד). ברשותו של ר' יצחק היה ספר "כפאייה אל עאבדין" (חיבור גדול בענייני הלכות הזמן הזה, ובענייני שבע חכמות ועוד). חי בשנים ק"ן–ר"ך לערך / 1390–1460.

הלוי ר' ישועה ב"ר יוסף ז"ל: הרב המופלא והגדול מתלמסאן, יצק תורה ע"י הרב הגאון ר' יעקב הכהן אשכנזי ז"ל. בשנת רכ"ז ברח מתלמסאן משום פרעות וגזירות נגד יהודי העיר, הגיע לספרד לעיר טולידו (טוליטולא), חיבר הספר החשוב הליכות עולם (דרכי התלמוד וכלליו, באור י"ג מדות ול"ב מדות ועוד) במצות הגביר הנדיב ר' וידאל בן לביא איש טולידו. ר' ישועה חיבר גם חידושים על הש"ס (ראה חידוש ממנו בספר שיטה מקובצת, בבא קמא, דף ע"ד ע"א). ברשימת הרב יצחק רוש ז"ל מצאתי כתוב ר' ישועה דידן הוא ר' ישועה ב"ר יוסף הלוי פרווינצאל (ראה להלן בערכו) שהריץ מהוניין שאלות בהלכה לרבה של אלג'יר הרב צמח דוראן (ראת שו"ת יכין ובועז, א', סי' נ"ט–ס"ג, ק"ך), אם כן, ר' ישועה שב לאלג'יריה, לאחר שהשקט חזר על כנו, ואת מגוריו קבע בהוניין הסמוכה לתלמסאן, מהדורות רבות היו להליכות עולם הראשונה בשנת ר"ן (ליסבון) והאחרונה בשנת תשנ"ח (ירושלים).. חי בשנים ק"ץ–ר"ע לערך / 1430–1510. ראה להלן הלוי פרווינצאל ר' ישועה ב"ר יוסף.

הלוי ר' משה ז"ל: רב בנומור (היא גאזאווית) וכן בעיר בל עבאס מתואר "הח הש' והכולל הדו"מ ר"מ ור"מ" (ראה בראש ספר שער כבוד ה', תוניס תרס"ב), ולדברי בעל מסעי ישראל (ליק, תרי"ט) עמ' 120, ר' משה הוא אשכנזי יליד ארץ פולין אשר לקח לו אשה ממשפחת טבול... (ע"ש) מכתב ברכה ממנו להר' מסעוד בן יצו (ראה בראש הספר אבי שר שלום, ירושלים תשנ"ד), וראה שו"ת כרם חמר להגאון ר' אב"א ז"ל, א', אה"ע, סי' מ"ח. חי בשנים תר"י–תר"פ לערך / 1850–1920.

הלוי ר' עמרם ב"ר אליה ב"ר עמרם ז"ל: רב קדמון, קמאי דקמאי, מהישוב ווארגלאן (ווארגלא, היום) מתואר "אדירנו ורבינו... החסיד ר' עמרם..." (ראה מקורות ומחקרים, עמ' 53, מאת ש. אסף, ירושלים תש"ו), על ווארגלא ראה שם עמ' 49. חי בשנים 980–1060 למספרם.

הלוי ר' שם טוב ז"ל: מחכמי ספרד המגורשים בשנת קנ"א, דיין הקהל הראשון הידוע בעיר בג'איה עם הרב בנימין עמר ז"ל, נמנה עם גדולי ישראל באלג'יר שהסמידו את החכם ר' שאול אשתרוק הכהן (שו"ת הריב"ש, סי' ס'), מקורב מאד לרבינו הריב"ש שואל דעתו בהלכה (שו"ת ריב"ש ל'–ל"ג, קכ"ח–קל"ב, קנ"ה–קנ"ו, קס"א) נראה שה"ר שם טוב נהג לחלוק על דברי הרשב"ץ (ראה שו"ת הריב"ש סי' קנ"ה). חי בשנים ק"ך–ק"צ לערך / 1360–1430.

הלוי ר' שמואל ז"ל: מרבני אלג'יר, שליח צבור בבית כנסת המרא דאתרא אלג'יר הרב צמח ב"ר הרשב"ש שהזכירו בתשובה וז"ל: מענין מה שכתבת ששלח לך החזן שלנו ר' שמואל הלוי.. (יכו"ב, א', סי' כ"ג). רבה של אלג'יר הרי"ש צרור בקי היה בשמות חכמי ורבני העיר, וגם שמות הסופרים והחזנים (ראה להלן ערך רי"ש צרור).

הלוי אלקבץ ר' סעייד ב"ר יוסף ז"ל: רב בצפת מתואר "החכם השלם והכולל", עלה מאלג'יריה בשנת תקצ"ד בעליה הגדולה מאלג'יריה (קרוב לארבע אלף יהודים עלו לא"י בין השנים תק"ס–ת"ר) לאחר כיבושה של ארץ זו ע"י הצרפתים, נסע לאנדריפולי כשד"ר כוללות צפת בשנת תר"ח (ראה ספונות, ו', עמ' תנ"ג–תע"ג).

הלוי בן זכאר ר' משה ז"ל: רב ודיין בתלמסאן ביחד עם הדיין ר' אברהם בן חקון, הפנה שאלות בהלכה להריב"ש (שו"ת הריב"ש סי' ע"ח), שני הדיינים שימשו בתפקיד בתקופת הרב החסיד ר' אפרים אנקאווא זלה"ה. חי בשנים ק"מ–ר"י לערך / 13801–450.

הלוי וואלאנסי ר' משה ב"ר אברהם ז"ל: רב מאלג'יריה שעלה לארץ ישראל השתקע בירושלים ושם נלב"ע בשנת תרי"ג וז"ל נוסח הציון שבהר הזתים: הח' המ' יקר ומשכיל ישיש ונשוא פנים רצ"ו כמוהר"ר ר' משה בן המנוח ר' אברהם הלוי וואלאנסי ז"ל מ"כ ביום כ"ד לח' תשרי משנת התרי"ג לפ"ק תנצב"ה (חלקת מחוקק, מאת ר' א. בריסק, דף נ', מחברת ד').

הלוי פינגרהוט ר' אברהם משה ב"ר יצחק מאיר ז"ל: רב דיין ומרביץ תורה באלג'יר, נולד בטורקן (פולין) בשנת תרס"ט, בשנת תרצ"ו בא לאלג'יר וישב שם על התורה ועל העבודה, בשנת תשי"ג שימש כראש בית הדין, בשנת תשי"ז עזב את אלג'יר, ובא לפאריס, שימש כחבר בית דין שם עד פטירתו בשנת תשכ"ב. חיבר ספר "שאלות ותשובות שהשיב הרב א.מ. פינגרהוט", ירושלים תשכ"ד. הריץ שאלות בהלכה לחכמי מרוקו, ועוד (ראה שו"ת צאן יוסף לר"י בן נאים ז"ל, סי' קי"א וכן שו"ת פרחי כהונה סי' כ"ג).

הלוי פרווינצאל ר' יוסף ב"ר ברכיה ז"ל: מיחידי הקהל בהוניין, שאל דבר הלכה להרשב"ש (שו"ת הרשב"ש, סי' קי"ד, וסי' תרל"ג) ולהרב צמח בן הרשב"ש (שו"ת יכו"ב, א', סי' קל"ו), לפרנסתו עסק במסחר, חי בין השנים ק"פ–ר"ן לערך / 1420–1490.

הלוי פרווינצאל ר' ישועה ב"ר יוסף ז"ל: רב חשוב מהוניין, מגזע המעלה וממשפחה רמה נין ונכד לחכמים עצומים, אנשי השם וכעדות הרב צמח דוראן ז"ל: "... יהי רעוא די תהווי כאבהתך קמאי דקמאי דלא הוה כוותייהו דהוו באורייתא עדיפי מכל דרייהו ועד השתא נגיד שמייהו..." הרב צמח רוחש לו אהבה רבה וז"ל: ".. וזכרך לא ימוש מפי בלילה ויממא בעידן שכיבא ובעידן קימה... (שו"ת יכו"ב, א', נ"ט), הר' ישועה מורה הוראה היה המסדר תשובותיו בכתב כלשון רבה של אלג'יר וז"ל: "... הגיעוני כתביך וספריך... מלאים בהלכות ערוכות הוייות ופירכות, גבורים בנויים לתלפיות... (המעיין בסדר השבחים של ר' צמח לר' ישועה, יראה שאכן מתאימים הם לרב המחבר הליכות עולם). (שו"ת יכו"ב, א', נ"ט–ס"ג, ק"ך), חי בשנים ר'–ר"ע לערך / 1440–1510.

הלוי צפת ר' דוד ב"ר שמואל ז"ל: רב באלג'יר, תלמודי חריף ובקי ומרביץ תורה, מוצאו ממרוקו שימש באלג'יר בתקופת הגאון ר' יהודה עייאש, שקיל וטרי רבות עם רבה של העיר הנ"ל בהלכה ובפלפולא דאורייתא (לחם יהודה, ליוורנו תק"ה: דף נ"ז ואילך, דף ס"ט ע"א, דף צ"ט ע"א), הר"י עייאש ז"ל כתר לו כתרים וז"ל: "איש אשר רוח אלקים בו גלי עמיקתא ומסתרתא, שמעתתיה בעיא צילותא, לו נאה לברך באישור מוסיף הח' הש'..." (דף נ"ז), ועוד: "... גבר בן גובריא, טרי ומדמי מילתא דאתייא מבנייא, עדיף חיליה לאורייתא אגב חורפיה, לשבח מחלייא... (דף ע"ב), ר' דוד ז"ל חתום עם רבני אלג'יר על תשובה בהלכה (בית יהודה, אה"ע, סי' ג' סי' י"ב, שם, ח"ב, סי' ב'), עלה לאחר זמן לא"י וישב בירושלים, ובטבריה, ונלב"ע בצפת סביב שנת תק"י / 1750. (ראה על כך שו"ת בית יהודה, ח"ב סי' נ"ב).

לופראני ר' יהודה ז"ל: רב רשום ודיין מאלג'יר, חבר בית דינו של הרב שמואל צרור ז"ל, מרביץ תורה, יצק תורה ע"י הרב שמואל אבולכיר ז"ל, דרשן עצום "דבריו חוצבות להבות אש", חתום עם רבני אלג'יר בפסק דין בראש ספר קול צעקת הרועים (תוניס תרע"ה), שמועות ממנו ראה בסוף קונטרס רוממות אל (אלג'יר תרנ"ג) חלק ההשמטות עמ' 3, 8 ועוד. נלב"ע בשנת תרע"ב / 1912.

ללוש ר' אברהם ב"ר אליהו ז"ל: רב באלג'יר, הגיה קונטרס בקשות ופיוטים כמנהג בית כנסת הגדולה (שנוגא לכבירא), שם הקונטרס "רוממות אל", יצא לאור

באלג'יר שנת תרנ"ג. חי בשנים תר"י–תר"פ לערך / 1850–1920. ר' שלמה בן ללוש מוזכר בשו"ת הרשב"ש סי' קכ"ח.

למהדווי ר' שלום ז"ל: רב מאלג'יר עלה לארץ ישראל בשנת תק"ץ בעליה הגדולה והמבורכת של יהודים מאלג'יריה לאחר כיבוש הארץ ע"י הצרפתים, ר' שלום ישב בצפת, חתום עם רבני צפת על אגרות כוללות העיר (ספר צפת, ב', עמ' ש"ד), נולד שנת תקמ"ט, נלב"ע שנת תר"ל לערך.

לעסרי ר' אברהם ב"ר אהרן ז"ל: רב ממרוקו שישב בווהראן ובאלג'יר, תרגם מלאדינו ליהודית ערבית חלקים מהחיבור הגדול מעם לועז והוציאם לאור תחת השם פתשגן הכתב (אלג'יר, א'–ד', תרמ"ו–תרנ"ד), הוציא לאור עיתון דו שבועי ביהודית ערבית "קול התור" (אלג'יר תרמ"ו), הניח בכתובים: והוכיח אברהם (דרשות), עינות מים פי' לספר מים עמוקים להר' יהודה בירדוגו זצ"ל ממקנאס (ראה מלכי רבנן, ירושלים תרצ"א, דף מ"ד), וכן בן אברהם (פי' על רש"י והרא"ם). חי בשנים ת"ר–תר"ע לערך / 1840–1910.

לעסרי ר' ברוך ב"ר יעקב ז"ל: רב משרת בקודש בעיר בל עבאס, תרם להדפסת ספר בית שלמה, ח"א, ירושלים תרנ"ב מאת ר' ש. פרידמן, נולד תרכ"ט נלב"ע תרפ"ו / 1869–1926 (ראה אוצהמ"כ, ב', סי' תקנ"ח).

שער
טעמי המצות
להאר"י זצוק"ל
אהרן מועטי זצוק"ל
אברהם

שער "טעמי המצוות" כ"י ר' אהרן מועטי

מאייר ר' אברהם ז"ל: רב בתלמסאן מטעם הקונסיסטוואר בצרפת משנת 1890 עד שנת 1902, בשנת 1903 עבר ר' אברהם לכהן בעיר אלמעסכר. חיבר ספר בצרפתית על תולדות הרבנים של תלמסאן ועל תולדות הקהילה (פאריס 1902).

מאמאן ר' חיים יוסף ב"ר שלמה ז"ל: שד"ר טבריה שישב באלג'יריה ובמרוקו שנים רבות. קרוב לשנתיים שימש כמורה צדק בעיר תמושנת בשנים תרס"ז–תרס"ח ראה ספר קול צעקת הרועים (תוניס תרע"ה) דפים ב'–ד', עם פטירת הדיין של ווהראן ר' יעקב דרמון ז"ל נתבקש השד"ר לעבור לעיר הגדולה לשמש כדיין. ר' חיים יוסף כיהן בתפקיד משנת תרס"ט עד שנת תרע"ג, בשנים ההם התחולל פולמוס סביב טחינת חיטים לפסח במכונת צילאנדר, ר' חיים יוסף היה אחד ממחוללי הפולמוס ובהקשר לכך פרסם הרב פסק דין "משמרת החיים" (ווהראן תרע"א) לאסור חטים שנטחנו במכונה לפסח (ראה גם קול צעקת הרועים הנ"ל דף ל"א). שקיל וטרי בהלכה עם הגאון ה"ר רפאל אנקאווא ז"ל (ראה ספר תועפות ראי"ם סי' ק"א ועוד). נולד בשנת תרי"ח נלב"ע בטבריה שנת תרפ"ה / 1858–1925. הניח דרשות ותשובות בהלכה).

מזגיש ר' אברהם ב"ר שמואל ז"ל: מיחידי הקהילה באלג'יר, היה ממחברי קונטרס חסד לאומים (חשומ"ד) והוא תיאור המאורעות הנוראים שעברו על ראשי הקהילה בשנים תקס"ה–תק"ע. מחברים נוספים הם ר' אליהו הכהן שלאל, ר' ברוך טובייאנה, ר' סעדיה קאג'יג'. חי בשנים תק"ל–ת"ר לערך / 1770–1840.

מדיני ר' שמואל ב"ר סעדיה ז"ל: מיחידי קהילת מסתגאנם, הריץ שאלה בהלכה לרבינו הריב"ש (שו"ת הריב"ש, סי' קע"ט) ולהרשב"ץ (שו"ת התשב"ץ, ב', סי' רע"ט), חי בשנים ק"ך–ק"צ לערך / 1360–1430.

מויאל ר' אהרן ז"ל: רב בתייארת, שאל בהלכה דעת הרב אב"א ז"ל (שו"ת כרם חמר, א', אהע, סי' ס"ג), בשנות תר"ל יצא ר' אהרן מתייארת והשתקע בווהראן. הר' דוד אשכנזי ז"ל, רבה של ווהראן כתב אודותיו: "שליח כולל שבא מירושלים לאסוף נדבות לארץ הקודש... השאיר בכתב יד ספר דרושים חשוב על התורה... ולא ידוע מה עלה בגורלו... " (מחברת, גליון י'–י"ב, כסלו תשי"ג, עמ' 90). חי בשנים תק"צ–תר"ס לערך / 1830–1900.

מולינא ר' אהרן ז"ל: רב ודיין באלג'יר, חבר בית הדין ר' שמואל צרור ז"ל. נלב"ע בשנת 1952.

מועטי ר' אהרן ב"ר אברהם ז"ל: דיין באלג'יר, חסיד מתחסד עם קונו, שקדן על התורה וזריז במצוות, "שעבד עצמו שעבודא דאורייתא... מן המקדש לא יצא

עד דמשחרי כותלי דבי מקדשא... דיינא הוא... נתגבר על יצרו ויחבוש את חמורו עד שהגביר הצורה על החומר בכדי שתדבק הצורה ביוצרה... קדושת הגוף בסגופים ובתעניות... עם קדושת הנשמה... (הקדמה לספר קרבן אהרן, ליוורנו תקל"ג) נלב"ע בשנת תקל"ב בחצי ימיו, בן שלושים ושש "נטרפה לו השעה ועודנו באבו ל"ו יקטף והעריב שמשו בעת צהרים" (ראה עץ חיים אשל אברהם, ליוורנו, תקמ"ג, דף י"ד), חיבר ספר קרבן אהרן (ליוורנו תקל"ג) הרב עוסק רבות בדין חזקת הארץ ושייכותה לעם ישראל. משפחת מועטי היא משפחה עתיקה שמוצאה מתלמסאן וידיעות אודות משפחה רמה זו ידועות מהמאה העשירית למספרם וראה לעיל בן מעטי אלתלמסאני ר' אברהם ז"ל.

מועטי ר' דוד ב"ר אהרן ז"ל: מרבני אלג'יר ומרביץ תורה, מתואר "מבין דבר מתוך דבר, נושא ונותן בהלכה, עיניו יחזו לארבע הפאות, צניע ומעלי, החכם הותיק ז"ק... (הקדמה לימים אחדים, ליוורנו תק"ן). במאורעות הדמים של השנים תקס"ה–תקע"ה אז נרצחו ראשי הקהילה הנגידים נפתלי בוג'נאח, דוד דוראן ועוד, הרוחות סערו והלבבות נפרדו בעוונות, ר' דוד עזב עיר מולדתו, ונדד עד לליוורנו (מצאנוהו חתום עם רבני ליוורנו בהסכמה לספר אשד הנחלים, ליוורנו תקפ"א. ר' דוד מותקף ומואשם קשות בספר חסד לאומים (ליוורנו, חש"ד) על חלקו בסכסוכים בתוך הקהילה, כתב הקדמה ברכה לספר ברית אברהם (ליוורנו תקנ"א) מאת חמיו הנגיד הרב אברהם בושערא ז"ל. נראה שנפטר לבית עולמו בליוורנו סביב שנת תק"צ / 1830.

מועטי ר' דוד ב"ר שמואל ז"ל: מחכמי אלג'יר, גאון חריף סיני ועוקר הרים, מורה הוראה, פוסק ומשיב תשובות הלכה בכתב. זכה רבינו ושנים מספריו, ידי דוד (אלג'יר תרט"ו, ראה מ. רוזנפלד, הדפוס העברי מראשיתו, עמ' 449, מס' 865), פלפולים וחידושים על מס' נזיר, וקדשי דוד (ליוורנו, תרי"ג) חידושים על סדר קדשים נלמדים בעיון רב ע"י בני הישיבות הקדושות, אשריו ואשרי חלקו, יתר חיבוריו הם: שלל לדוד (ליוורנו תר"י), נאם דוד (ליוורנו תר"ד), לבב דוד (ליוורנו תר"ך), אשר לדוד (ליוורנו תרל"ו), יוסף דוד (ליוורנו תרט"ז) וכן צוף דבש (ליוורנו תרל"ו). מרביץ תורה בישראל ומחשובי תלמידיו ר' מסעוד גוזלאן מקצמטינא (ראה בראש ספרו סמד"ר, ליוורנו תרל"ו), הגאון ר' דוד ז"ל נחשב לסוף ההוראה באלג'יר ובאלג'יריה בכלל (לאפוקי הגאונים ר' דוד הכהן סקלי ראב"ד ווהראן, ור' מסעוד הכהן רבה של תמושנת, ור' יוסף משאש, ראב"ד תלמסאן, שלשתם ממרוקו), יש ממנו הסכמה לספר הזכרון (ליוורנו תר"ה). הרב נולד בשנת תקנ"ו, נתבש"מ בשנת תרל"ו / 1796–1876.

מועטי ר' יהודה ב"ר דוד ז"ל: ספרא רבא בישראל רב ודיין באלג'יר מתואר "הח' הש' הדיין המצויין החסיד העניו ירא אלהים הרב הישיש ר' יהודה מועטי"

(אהל דוד, ב', עמ' 774), מוזכר באשכבתא דרבנן של ליל כפור באלג'יר, מכתיבת יד קדשו שרד מחזור כמנהג אלג'יר (ראה רשימת כ"י, אדלר, עמ' 41 מס' 1977).
מועטי ר' יהודה ז"ל: רב וחסיד ומקובל אלהי נערץ ע"י יהודי ווהראן והאיזור, מכונה "מול לבלאד" "ראש העיר" (המגן בצדקתו על תושבי העיר ווהראן), משורר שפיוטיו מפוזרים בספרי יהודי אלג'יריה (ראה שבחי אלהים וכן רנה וישועה (ליוורנו תרל"ז) דף כ' דף מ"ב, מ"ט ועוד).
שיר לכבודו נכתב ע"י ר' דוד אמסללם מעיר פיגיג (ראה קונטרס בן דוד - שירי דוד, חשומ"ד). נלב"ע בשנת תקפ"ו / 1826.

מועטי ר' יום טוב ז"ל: רב מאלג'יר מתואר "החכם השלם הדיין ירא אלהים ר' יום טוב מועטי", שמו מוזכר ברשימת רבני אלג'יר (ראה כ"י סי' 29398 במכון לתצלומי כתב יד, ספריה לאומית, ירושלים).

מועטי ר' יוסף ז"ל: מרבני אלג'יר, חתום בשם הקהילה על שטר רכישת בית החיים "מדרש" בשנת תנ"א (ראה, בלוך, עמ' 9) חי בשנים ת'–ת"ע לערך 1640–1710.

מועטי ר' יצחק ב"ר מסעוד ז"ל: רב דיין ומשורר (ראה פיוט ממנו במחזור קטן אלג'יר, דף ס"א, ליוורנו, תרכ"א, וכן בכ"י סי' 17693 במכון לתצלומי כ"י, הספריה הלאומית), מוזכר ברשימת אשכבתא דרבנן אלג'יר "הח' הש' הד' המ' העניו ירא אלהים..." (אהל דוד, ב', עמ' 774). ר' אברהם מאיר, ששימש רב בתלמסאן, וחיבר ספר על קהילת תלמסאן ורבניה (בצרפתית), מזכיר ר' יצחק מועטי, משורר ידוע בתלמסאן. חי בשנים ת"ע–תק"מ לערך / 1710–1780.

מועטי ר' משה ב"ר יהודה ז"ל: ר"מ ור"מ קצמטינא, שקיל וטרי עם הגאון הר' שלמה צרור (שו"ת חוט, ב', י"א ועוד) משיב תשובות בהלכה בכתב, תשובה ממנו נדפסה בשו"ת חוט המשולש, ב', סי' ל"ד, ולפי הרב חיד"א ז"ל: "קרוב לודאי שהוא המחבר ישיר משה פי' לאזהרות רבינו יצחק בר ראובן אלברג'לוני ז"ל שנדפס פעמים" (שם הגדולים, בערכו), הפירוש ישיר משה נדפס תחת השם אזהרות (ליוורנו, תט"ו אמשטרדם תצ"ו ועוד), רבה של אלג'יר מדגיש שבחו של הר' משה: צנא דזנגבילא ושקא דפלפלא חריפא החכם הנבון... (חוט, ב', סי' י"א). באלג'יר נמצאה המצבה של הדיין ואב"ד ר' משה מועטי דומה הגם שאין ראיה לדבר, שהיא של הרב משה מקצמטינא, אשר מוצאו מאלג'יר, שימש כראב"ד בקצמטינא, ולעת זקנתו שב למקום אבותיו באלג'יר וזה נוסח המצבה: אנחה במקום שמחה ... על איש חכם לבב ושלם, אב לבית דין ופסקיו נודעו ניכרו... האיש שמו משה ומועטי יעטה... נאסף בכסלו שנת תל"ה לפ"ק... (ראה בלוך, עמ' 25). ר' משה נלב"ע שב גם ישיש מאד בשנת תל"ה / 1675.

מועטי ר' שאול ב"ר שמואל ז"ל: רב באלג'יר מתואר "הרב הכולל העניו ירא אלהים", אחיו של הגאון הרב דוד ב"ר שמואל ז"ל הנ"ל, חתום על תשובה עם רבני אלג'יר (שו"ת שער שלמה, סי' קנ"ו) וכן על הסכמה לספר פתח הבית (ליוורנו תר"ו), הספד על פטירת הרב שאול מאת אחיו הגאון הרב דוד ז"ל מודפס בספר צוף דבש. חי בשנים תק"ס–תרל"ו לערך / 1800–1876.

מועטי ר' שלמה ז"ל: רב באלג'יר, הניח חיבור בהלכה ומנהגים (כ"י סי' 40087, מכון לכתבי יד, ספריה לאומית, ירושלים), חי בשנים תק"מ–תר"י לערך / 1780–1850.

מזרחי ר' חיים נחום ז"ל: רב מאלג'יר (ראה ספר צפת, ב', עמ' רפ"ט, הערה 24), נולד באלג'יר שנת תקל"ט, עלה לארץ ישראל בשנת תקצ"ב בעליה הגדולה המבורכת של אלפי יהודים העוזבים אלג'יריה לאחר כיבושה ע"י הצרפתים. ר' חיים ישב בצפת ונמנה עם רבניה, חתום ראשון על אגרות צפת משנת תקצ"ט, שליח צפת לאיטליה ולמרוקו בשנים תר"ז–תר"ח, נלב"ע בירושלים בשנת תרי"ח (צפת, ב', עמ' רפ"ט, שם). מקור אחר לא פחות מהימן מהראשון (צפת, ב', עמ' רפ"ט) סותר הידיעה הקובעת מוצאו של ר' חיים מאלג'יריה, לפי רשימת מפקד מונטיפיורי ר' חיים נחום מוצאו מכורדיסטן (ראה ספר צפת, א', עמ' תנ"ו), ובספר טוב רא"י להרי"ח ילוז (מצורף לספר ליקוטי דוד לר"ד לאניאדו) מובא שהרב חיים הוא מגז"ע הרא"ם זלה"ה, ואין זכר למוצא אלג'ירי או מערבי של הרב.

מטוט ר' יעקב ב"ר משה ז"ל: מחכמי תלמסאן, ר"י משאש ז"ל כתב אודותיו: "החכם כמוהר"ר יעקב בכמה"ר משה ז"ל, נזכר בשטר ישן משנת ת"ק לפ"ק" (אוצהמ"כ, ב', סי' תתקט"ו), חי בשנים ת"ן–תק"ך לערך / 1690–1760.

מיוחס ר' משה ז"ל: רב שד"ר מירושלים, יצא בשליחות לארצות המערב, בהיותו בקצמטינא, חלה וישב שם זמן מה להחלים, החליט להשתקע בעיר, ובנה שם ביתו, מתואר "ראשון לציון איש ירושלים הרב כולל הדו"מ (ראה הקדמה להגדת ויגד לאברהם מאת ר' אברהם חלימי), הר' משה ז"ל נלב"ע בקצמטינא סביב לשנת תר"ן ומקום מנוחתו בבית החיים "אל קדימא" (הקדמה לספר כגן רווה, ירושלים תשנ"ב).

מימון ר' יוסף ז"ל: מחכמי אלג'יר ודייניה (דיין בבית דין הגדול "בית דינא רבא"). חתום עם רבני אלג'יר להסכמה לספר שו"ת פרי צדיק מאת ר' רפאל שלמה ידידה צרור ז"ל. חי בשנים ת"ן–תק"ך לערך / 1690–1760.

ר' מכלוף ז"ל: נגיד קדמון בקהילת קצמטינא בתקופת רבינו הריב"ש ז"ל, מכונה הזקן ר' מכלוף, הריב"ש מציין כי הוא "זקן שקנה חכמה ומפני כבוד התורה" (שו"ת הריב"ש, סי' פ'), הנגיד היה חכם היודע ספר, ר' מכלוף עמד בראש משפחה מרובת אוכלוסין "בני משפחתו גדולה יש בה לפי הנשמע יותר מחמישים אנשים כולם גבורים ובעלי זרוע רוכבים על סוסים" (שם). חי בשנים צ'–ק"ס לערך / 13301400–.

ר' מכלוף ז"ל: רב וחסיד קדמון נערץ ע"י יהודי בו סעאדא והסביבה, קבור בעיר בו סעאדא, הזיירא של הצדיק התקיימה ביום ל"ג בעומר.

מלול ר' שלמה ב"ר מאיר ז"ל: רב באלמעסכר (מסכארא לשעבר), הו"ל ספר יקרא דשכבי (תל אביב תשי"א), חי בשנים תר"ס–תש"ל לערך / 1900–1970. בתעודה משנת תתק"ח לאלף החמישי / 1148 מוזכר ר' יוסף בן מלאל (ראה אהל דוד, א', עמ' 395).

מלילי ר' דוד ב"ר מרדכי ז"ל: רב בבג'איה מכונה "המשכיל" (שו"ת יכו"ב, ב', סי' כ"ט), בר אבהן ובר אוריין (נראה שאביו ר' מרדכי היה ת"ח מובהק ומתואר ע"י הר' שמעון דוראן ז"ל כה"ר מרדכי מלילי יצ"ו), הפנה שאלה בהלכה להרב שמעון דוראן ז"ל, חי בשנים ר"ך–ר"צ לערך / 1460–1530.

מלילי ר' חיים ב"ר יוסף ז"ל: רב בתנס מוזכר בשו"ת הריב"ש סי' ע' אין ידיעה על שם מקומו ושם עירו, ומסתימת הלשון הן בשאלה הן בתשובת הרב משמע שמדובר באדם שיש לו היכרות מה עם הריב"ש במקום מגוריו במחוז אלג'יר. אמנם בתשובות הרשב"ץ הגירסה בראש שאלותיו של הרב חיים היא תונס אך ר' נח עמינח הוכיח בהוכחות ברורות שמדובר בתנס ראה ספונות, ספר ז', כ"ב, ירושלים תשנ"ט, מע' 49–82. חי בשנים ק"ך–ק"צ לערך / 1360–1430.

מלכא ר' יוסף ז"ל: רב מווהראן עלה לצפת בשנת תקצ"ט בעליה הגדולה, המבורכת של מאות ויש אומרים אלפי יהודים מאלג'יריה שעלו לא"י בין השנים תק"ס–תר"י (אלג'יריה נכבשה ע"י הצרפתים בשנת תק"צ, ויהודים רבים סירבו לחיות תחת עול הנוצרים, רבים באו לחיות בא"י), יצא בשליחות צפת וטבריה (סורא, ב' עמ' 226; ג', עמ' 234), מצפת עבר לטבריה שם הרביץ תורה בישראל והעמיד תלמידים הרבה (ראה ספר טובת מראה דף צ"ד מאת ר' רפאל אוחנה), היה בין החותמים בטבריה על יסוד ישיבת בית יעקב בשנת תרי"ז, נולד בווהראן שנת תקס"ג נלב"ע בטבריה בשנת תרל"ה (ראה אנציקלופדיה לתולדות חכמי א"י, מאת ר' יעקב גליס, ב', עמ' 3) וכן קונטרס טוב ראי בתוך ספר לקוטי דוד.

מניר ר' יוסף ז"ל: ראה לעיל בן מניר.

מסאלתי ר' ז"ל: רבה הגדול של מזאב היא העיר גרדאיא של ימינו, גאון, וצדיק יסוד עולם הריץ שאלה בהלכה להר' שלמה בר צמח ז"ל, הרב מאלג'יר מכתיר לו כתרים: חכם ירא אליהם וסר מרע זקן ונשוא פנים, מימיו נאמנים, איש אפרתי, החכם הישיש... (חוט, א', סי' ל"ה), שמו הפרטי של הרב חסר, חי בשנים ר"צ–ש"ע לערך / 1530–1610.

מסאלתי ר' יצחק ז"ל: רבה של מזאב, בר אבהן ובר אוריין שישב על כסאו של אביו ז"ל (ר' מסאלתי הזקן הישיש, לא נזכר שמו הפרטי, שם), ר' יצחק מתואר "משכיל ונבון", שאל בהלכה דעתו של רבה של אלג'יר הרב שלמה בר צמח (חוט, א', סי' ט"ו), נראה שמוצא המשפחה הרמה הזו מהעיר מסילא ע"י קלעת בני חאמאד, חי בשנים ש"ך–ש"צ לערך / 1560–1630.

מסאלתי ר' סעדיה ב"ר משה ז"ל: רב מאלג'יריה, סופר דווקני, העתיק בשנת שי"ח חיבור בקבלה עבור "כמה"ר יהודה זיזה". חי בשנים ר"פ–ש"ן לערך / 1520–1570.

ר' מסעוד ז"ל: רב מקצמטינא, הפנה שאלות בהלכה להר' אברהם אבן טוואה, מוזכר בשו"ת נפך (כ"י) (ראה אהל דוד, ב', עמ' 766). חי שנים ש'–ש"ע לערך / 1540–1610.

מעארך ר' חי ז"ל: רבה של גילמא, מתואר החכם השלם, תרם להדפסת ההגדה ויגד לאברהם (ליוורנו תרכ"ב). חי בשנים תק"פ–תר"ן לערך / 1820–1890.

מצליח ר' מאיר ז"ל: רב מוזכר בספר קרבן אהרן לר' אהרן מועטי ז"ל, שם מובא חידוש תורה ממנו דף כ"ט נראה שהרב היה שד"ר ירושלים שסובב בערי המערב והוא שנלב"ע בירושלים וזה נוסח מצבתו: מ"ק הרב הכולל מרביץ תורה בתלמידים כמהר"ר מצליח מאיר זלה"ה נתבקש בישיבה של מעלה ביום כ"ג סיון משנת ת"ק וטו"ב ליצירה" (חלקת מחוקק מאת ר' א. בריסק, חוברת ד', דף ו'), ת"ק וטו"ב נראה שזה שנת תקי"ז / 1757 (או תקכ"ג / 1763).

מקאתל ר' יוסף ז"ל: חכם קדמון ממסתגאנם, שימש דיין הקהילה, מוזכר בשו"ת ריב"ש סי' קע"ט: והחכם רבי יוסף מקאתל זלה"ה. נלב"ע לפני שנת קס"ח.

מרעלי הרב זרחיה ב"ר יהודה ז"ל: מדייני אלג'יר מתואר "הח' הש' הדיין

מצויין עצום ורב..." (ראה ספר עץ חיים - אשל אברהם, דף י"ד), הר' זרחיה ז"ל שימש בתפקיד ראש בית הדין אלג'יר לפני שזרח אורו של הגאון הרב יעקב בן נאיים ז"ל (ראה בלוך, עמ' 65), פייטן ומליץ (פיוטים ממנו פרסם אחד מצאצאיו הרב יצחק מרעלי ז"ל), מרביץ תורה בישראל כמוזכר על ציונו הקדוש: חכם ושלם הוא וראש ישיבה (בלוך, שם). בעת פטירת הרב נכחו דייני בית הדין אלג'יר "רב זרחיה אשר הזמין בית דינו עת פטירה" (בלוך, עמ' 106), נלב"ע שנת תקל"ב (בשנה ההיא נפטרו שלושה מחכמי אלג'יר בזה אחר זה, ראה עץ חיים - אשל אברהם, דף י"ד).

מרעלי ר' יעקב ב"ר זרחיה ז"ל: מרבני אלג'יר ודייניה מתואר "מופת הדור" (חסד לאומים, חמוש"ד, דף ו'), מרביץ תורה גדול "ולא משו תלמידיו מבית אהלו" (שם, דף י"ב). גבאי מסור לחיזוק הישוב בירושלים: ויהי מאז יצא שהתקינו מעות יוצאות בירושלים... (שם) על ציונו הקדוש נמצא כתוב: "במצוות יוצרו נפשו דבקה ויום ולילה עוסק בתורה, רחב שכל כמו כלכל ודרדע וקולע בחכמתו לשערה הכי גדל, שמו מאד בפרסום בחכמת התורה היקרה וישב על כסא ההוראה, להורות הולכי דרך ישרה" (בלוך, עמ' 106), בשנת תקס"ה, שנה קשה לקהילת אלג'יר נרדף הרב על צוארו ע"י אנשי הנגיד דוד דוראן ורכושו הוחרם, נלב"ע פתאם ובמבחר ימיו "עודנו באבו", בשנת תקס"ו / 1806.

מרעלי ר' יצחק ב"ר רפאל דוד ז"ל: רב באלג'יר ומרביץ תורה בישראל, לעת זקנתו התמנה לדיין בעירו וגם שימש לזמן מה (בין השנים תש"ח–תשי"ב) דיין ראשון בבית הדין אלג'יר, חוקר קדמוניות ומשורר דגול "בעל רגש יקר ונפש עדינה... השפה בידו כחומר ביד היוצר וכחצים ביד גבור... יטה אותה לכל אשר יחפוץ... העמיק חקור בדקדוקיה, חשף צפונות סגולותיה... (כך תיאר אותו בן דורו הרב משה חדד בספרו מאמר אסתר עמ' מ"ב, גרבה תש"ו) קרוב למאתים שירים כתב משורר פורה זה! נמנה על יחידי קהל אלג'יר עסקן וגבאי קרוב ל"יובל שנים לא נהנה מן הצבור אפילו פרוטה קטנה של נחושת" (שם), בהיותו אברך נמשך לעבודת קודש בעיקר בשטח החינוך ולימוד תורה, נחשב לרב משכיל (אברהם אלמליח בספרו חמדת ישראל עמ' 43–85), המשלים והמתפשר עם תרבות צרפת, דוגל בתורה עם דרך ארץ, איש חזון "גבאי ועסקן צבורי מאנשי שאר הרוח שהרעיון והמעשה נתמזגו אצלו כאחת, ובמשך עבודתו של חמישים שנה לא נהנה מן הצבור אפילו פרוטה קטנה כי כל עבודתו לשם שמים בלי שום פניה..." בשנת תרמ"ז פרסם מאמר ראשון במגיד–משנה, ובשנת תרמ"ט פרסם חידוש תורה בקובץ ספרותי אוצר הספרות (קראקא תרמ"ט–תר"ן, פרק דברי תורה וחכמה עמ' 134). חיבוריו: "מי יבין שמועה" (סוף ספר שומע יוסף, ירושלים תרס"ז), עת מלחמה ועת שלום (אלג'יר תרפ"ט), מאמר מאורי אור (המאסף, שנה י"ג), צפנת פענח (בתוך ספר קובץ על י"ד, ז'), מאמר "מדבר ים" ראה מחזור לימים נוראים כמנהג

אלג'יר (ליוורנו תרצ"ה), מדרש רס"ג על עשרת הדברות (אלג'יר תרצ"ג) ועוד פיוטים רבים ממנו מפוזרים בספרים או קבצים ספרותיים, קובץ ויעתר יצחק לה' (סוף מחזור אלג'יר ליוורנו תרצ"ז), וכן שם אפרים (אלג'יר תרע"א), ולדברי החכם א. אלמליח ז"ל ר' יצחק הוא שערך פסק דין קול ריחים (אלג'יר), חיבר או הכין לדפוס: עין גדי (פי' היתולי לפיוט חד גדיה), שיר גדול מאד על תרי"ג מצוות בחרוזים, חסד ואמת שירי ר"א גבישון בנו ונכדו, קול זמרה שירי ר' אברהם ציארי מאלג'יר, באר יצחק (חידושי תורה) ועוד, חיבורים שלא ראו אור והשמועה אומרת שרובם נרכשו באלג'יר בשנות החמישים ע"י יהודי אמריקאי. ר' יצחק ערך קובץ היכל הקודש ובו "שירים ופיוטים מאת הריב"ש, הרשב"ץ, הרשב"ש, הרשב"ץ השני, ר' שלמה בר צמח, ר' בנימין דוראן, ר' א. אבן, טוואה, ר' שלמה צרור ונכדו, ר' ס. זוראפה, ר' נתנאל קרשקש, ר' יוסף קרשקש, ר' שמואל אבוזמיל, ר' יצחק מועטי, ר' משה מועטי, ר' נתן בולחין, ר' יהודה עייאש, ר' יוסף בושערה, ר' א. עמאר, ר' מרדכי בן שמול ועוד (חמדת ישראל, עמ' 69–70) ולא זכינו לאורו. נולד בשנת 1867 נלב"ע בשנת 1952.

מרעלי ר' שמעון יחיאל ז"ל: בנו של ר' יצחק ז"ל, שימש בתפקיד רב מטעם הקונסיסטוואר בקהילות שונות בצרפת, חי בשנים 1909–1984.

מרציאנו ר' אברהם ב"ר יוסף ז"ל: רב ומורה צדק בעיירה עין לארבע איזור עין תמושנת, (ראה ספר קול צעקת הרועים, תוניס תרע"ה, דף ב') נולד וגדל בדבדו (מרוקו) נתחנך בלימוד תורה ובעבודת ה' בתאפילאלית במחיצת צדיק יסוד עולם הרב יעקב אביחצירא ז"ל. לעת זקנתו שב מאלג'יריה לדבדו, שימש שם בתפקיד דיין עד לפטירתו, נולד תר"ט נלב"ע תרפ"ד / 1849–1924.

מרציאנו מו"ר מר אבי ר' מאיר מרדכי הי"ו ב"ר שמואל ז"ל: רבה הגדול של בורג' בו ערירג' ושל תביסא, נולד בשנת תר"פ בעיירה דבדו (מרוקו) לאביו מ"ז הרב החסיד ר' שמואל זצ"ל (רב וחבר בית דין דבדו), יצק תורה על ברכי מ"ז ז"ל, כך כתב עטרת ראשי אבא מארי הי"ו בהקדמה לספר בית מאיר (ירושלים תשל"ח): "רוב לימודי מבן שש עד ח"י שנים למדתי בבית אבא מארי הוא מורי הוא רבי המובהק...". בא לאלג'יריה, שימש ברבנות בקהילות ארמשי (היא מונטאנייאק לשעבר), בורג' בו ערירג', ותביסא; בתקופת יציאת היהודים מאלג'יריה בשנים תרכ"ב–תרכ"ג עבר לצרפת ושימש בקודש בקהילת מאסי–אנטוני (ע"י פאריס). בשנת תש"מ עלה לארץ ישראל, ובירושלים אוה למושב לו. חיבר ספר בית מאיר (ירושלים, תשל"ח) הכולל ספר בית מאיר ותורת מאיר (חידושים על מסכתות כתובות וגיטין), אמרי מאיר (חידושים על תורה שבכתב), ילקוט מאיר (חידושי ש"ס), ועוד לו בכתובים חידושים על תלמוד ירושלמי, ועל ספר הזוהר (חפץ ה' בידו יצלח להוציאם לאור בקרוב אמן).

משאש ר' יוסף ב"ר חיים ז"ל: רב דיין ומורה הוראה (שפט את ישראל קרוב לחמישים שנה באלג'יריה, במרוקו ובארץ ישראל) משיב הלכות בכתב, דרשן, מליץ ומשורר, הרב פעל במסירות להרבצת תורה בבני הקהילה, רבים שתו מבארו והחכימו וידעו את בוראם, בקיאותו הגדולה בתורה שבכתב ושבעל פה נודעה לקהילות אלג'יריה והם הפנו לרב שאלות בנושאים רבים ומגוונים הנוגעים לדת והלכה, גם מקהילות מרוקו והמערב ומקהילות מעבר לים הגיעו לרבה הגדול האחרון של תלמסאן שאלות בהלכה (ראה שו"ת מים חיים) ושאלות בדברי תורה, בקורות ישראל, וכ"ו (ראה אלפי המכתבים המכונסים בספר אוצר המכתבים, ג"ח). בשנת ת"ש סיים הרב כהונתו בתלמסאן ושב לעיר הולדתו מקנאס שבמרוקו, שם נתמנה לדיין חבר בית הדין, וכדרכו בקודש פעל להפיץ אור התורה והחכמה בבני הקהל גדולים וקטנים, דרשות מרתקות שנשא הרב מידי שבת בשבתו היו לשם דבר (סדרת ספרו "נחלת אבות" עוסקת בדרשות הרב, דרשות שעמל להוציאם לאור הרב המזכה את הרבים ר' שמואל בן עמרם הי"ו והגישן אל מזבח הדפוס), הרב יוסף ז"ל קיים מצות וקמת ועלית, ובשנת תשכ"ד עלה לארץ ישראל והתמנה לרבה הראשי הספרדי של חיפה ת"ו. הרב ירד אל העם ללמדו דבר ה' זכה וזיכה את הרבים, חיבר ספרים מהם בכ"י מהם בדפוס: מים חיים (פאס תרצ"ד), נר מצוה (פאס תרצ"ט), דרושים לבר מצוה (מקנאס תשכ"א), אוצר המכתבים (חיפה תשכ"ח–תשל"ה), זבח תודה (חיפה תשל"ח), ויזכור יוסף (חיפה תשל"ט), גרש ירחים (ירושלים תשמ"ט), בגדי ישע (ירושלים תש"ן), נחלת אבות, הרב הוציא לאור ספר מר אביו ה"ר חיים ז"ל נשמת חיים (מקנאס תש"ט), ועוד לו חיבורים בכ"י, כינס בספריו שנדפסו כאן בארץ ישראל ידיעות יקרות על "מנהגי ערי המזרח" הם קהילות אלג'יריה וחכמיהם ידיו רב לו בציור, הרב ז"ל שרטט וצייר השערים לספריו והם מעשה ידי אומן (ראה ספריו שיצאו לאור בחיפה). נולד בשנת תרנ"ב נלב"ע בשנת תשל"ד / 1892–1974.

משיש ר' משה ב"ר יצחק ז"ל: מגדולי החכמים, הרבנים ומורה הוראה באלג'יר (היא דזאייר), מרביץ תורה בישראל מתואר ע"י תלמידו הרב שמעון דוראן ז"ל: "... מורי ורבי עיר וקדוש הוגה בתורה כל היום... הח' הש' זקן וישיש כמוהר"ר משה משיש... קדושתו ומעלת שלמות כבוד תורתו..." (חשק שלמה, דף ו' ע"ב), דרשן גדול ומשורר, כתב מליצה ושיר לכבוד הגאון ר' שלמה בר צמח ז"ל (שם דף ו'–ז'), יש הסכמות ממנו לפסקי דין של הגאון הרב הנ"ל (שו"ת חו"ט, א', סי' ט"ז, מ', מ"ט), כתב שירים ליום ד' חשון שנת ש"ב הוא יום פורים אלג'יר (ראה קרוב"ץ כמנהג אלג'יר, ליוורנו תרכ"ב, דף קכ"ה, קכ"ז), חסיד שמדותיו מדות יוצרו: "... דרך לו מרוב מוסרו וענוותו לשום שפלים למרום ולכל נברא אומר כבוד ונותן מכבודו ליריאיו יתברך וחושבי שמו קטן כגדול שם הוא וגם לקטני ארץ מהתלמידים... חושב אותם כרעים אליו ודודים והמה חכמים מחוכמים..." (חשק שלמה, דף ו' ע"ב). נלב"ע שב גם ישיש בשנת ת' לערך / 1640.

משיש ר' שלמה ב"ר יצחק ב"ר משה ז"ל: רב מאלג'יריה חיבר ספר פתחי שערים (מליצות ומשלים) כ"י מונטיפיורי מס' 265. ר' יוסף משאש ז"ל כתב: "משיש ומשאש אחד הם" (אוצהמ"כ, ב', סי' תר"י).

חבצלת השרון

דברים בשיר ורון. לכבוד איש מזרע אהרן.
בנועם החיך והגרון. עבור יעבור כל יגון. ובני
ישראל יוסיפו און והון. וה״ יכפר להם כל עון.
בגלל התשבי הוא אליהו:

והיה ביד תלמידים המזמרים. חבירים המקשיבים
ולאנשים השלמים. של ועד חברת אליהו
הנביא ז״ל אשר במתא מהסיא אוראן של
חכמים. על פיו יסעו ועל פיו יחנו לפני בוא
אליהו:

דם הברית. מצוה לעם שארית. בעבורו האויבים
יכרית. וישליך בנחל כרית. אזי הגברת.
תהיה נאוה ולא שהרחורת. בגדי ישע לובשת.
ועל ראשה העטרת בזכות אליהו:

חך לח׳ תשרי שנת ועלהו לתר״ופה ל׳פ׳ק
בסדר אי״ש צדי״ק תמ״ים

כ׳ד הצעיר ע״ה דויד ס״ט בן לא״א יהודה נ״ע
אשכנזי סגן לנשיא הרבנות ודומ״ץ בע״ית
והראן יע״א:

שער ספר ״חבצלת השרון״

נאבת ר' יהודה ז"ל: רב מקצמטינא, חסיד מפורסם מתואר חסידא קדישא, מוזכר באשכבא דרבנן של הקהילה (ראה אהל דוד, ב', עמ' 850), נלב"ע לפני תקס"ו.

נאהורי ר' חיים ז"ל: רב מווהראן, עלה לצפת בשנת תקצ"ו בעליה המבורכת והחשובה של יהודי אלג'יריה שעלו לארץ ישראל לאחר כיבוש אלג'יריה ע"י הצרפתים, ראה ספר צפת, א', עמ' תס"ז.

נאהורי ר' רחמים ב"ר אליהו ז"ל: רב ומורה צדק בענאבא (בון לשעבר), למד תורה אצל הרב יעקב הכהן ז"ל הרב בעונאבא בשנים תר"ס–תר"פ. בשנת תרצ"ח נלב"ע ר' יעקב שושנה, ובשנת תרצ"ט ישב על כסא הרם הרב נאהורי ז"ל זאת עד לשנת 1963 אז חדלה קהילת עונאבא להתקיים, וכאשר רוב בני הקהילה יצאו בשנת 1962, הרב ז"ל התעכב במקום עד ליציאת שארית הפליטה. הרב השתקע בפאריז, משם האציל מרוחו הטובה על דרך התארגנות יהודי אלג'יריה בארץ המקלט החדשה ובקהילות חדשות (יהודי אלג'יריה זוכרים לרב חלקו הגדול בהכרת משרד החינוך הצרפתי באלג'יריה בזכותם של התלמידים היהודים, הרוצים בכך, להמנע מכתיבה או ממבחנים ביום שבת קודש), הרב התמנה לראש בית דין בפאריס, חידושי תורתו נדפסו בספר רחמיך רבים, שנדפס בירושלים שנת תשנ"א, נולד בשנת תרס"ב נלב"ע בשנת תשמ"ה / 1902–1985. בנו, הרב שאול נאהורי ז"ל כיהן כרבה של העיר ניס.

נגאר ר' חסדאי ז"ל: מחכמי ודייני תנס, עמד בקשר מכתבי הלכה עם הרשב"ש ז"ל (שו"ת הרשב"ש, סי' צ"ג–קי"ב, תרכ"ז–תרכ"ח) ר' חסדאי היה דיין בתנס (אלג'יריה) ולא בתוניס, ראה על כך מאמר של ר' נ. עמינח, ספונות, ספר ז', כ"ב, י–ם, תשנ"ט עמ' 49–82. חי בשנים ק"פ–ר"ן לערך / 1420–1490.

נגאר ר' יהודה ז"ל: רב בבג'איה, מוצאו מהאי מיורקה, הריץ שאלות בהלכה להרשב"ץ ז"ל, כמוזכר בשו"ת הרשב"ש סוף סי' ל"ו וז"ל: "כתב שכתב כה"ר שמעון בן החכם ר' צמח זלה"ה אל ר' יהודה נגאר בהיותו בעיר בג'איה", מכאן נראה שר' יהודה לא ישב זמן רב בבג'איה. חי בשנים ק"ך–ק"צ לערך / 1360–1430.

נגאר ר' יצחק ב"ר סעדיה ז"ל: מדייני מסתגאנם, חתום על שטר משנת קס"ו. (ראה שו"ת ריב"ש, סי' קע"ט) חי בשנים ק"ל - ר' לערך / 1370–1440.

נגאר ר' מימון ב"ר סעדיה ז"ל: חכם מופלא ודיין הקהל בקצמטינא, ממגורשי ספרד של שנת קנ"א ומחשובי רבניה שישבו באלג'יריה, מסדר ומתקן מנהגים

והנהגות, ישב על כסא הרם לדון ולשפוט לאחר פטירת החכם ר' יוסף בן מניר, הריב"ש מכתיר לו כתרים עצומים וז"ל: "שער בינה לפניו לא נסגר מעבור נחל נובע מקור חכמה לא פגר חומת אש דת סביב לו ולא שור איגר... (שו"ת הריב"ש סי' קמ"ו), דרשן נפלא כפי שציין זאת הריב"ש וז"ל: "... ר' מימון הנאה לדרוש בהמון בתורת השם אצלך אמון..." (שו"ת ריב"ש, שם). עמד בקשרים הדוקים עם הרשב"ץ, נשא ונתן עמו בהלכה (שו"ת הרשב"ץ, א', סי' צ"ד–צ"ו ועוד), ר' מימון חיבר ספר המנהגות שהרשב"ץ ז"ל בכבודו ובעצמו מזכירו ומעיין בו (שו"ת התשב"ץ, ש"ו, סי' מ"ט), הרשב"ש בנו סמך עליו וז"ל: "ובספר המנהגות מצאתי ששיעור ההמשכה... (שו"ת רשב"ש סי' שכ"ט), יש מי שכתב כי ר' מימון נגאר הוא ר' נתן נגאר ראה כתב עת מוריה טבת תשנ"ט עמ' ה', מאידך יש לציין כי הרב החיד"א ז"ל מבחין בין ר' מימון לבין ר' נתן (ראה ספר שם הגדולים ערך ר' מימון נגאר ור' נתן נגאר), ומה נדע ולא ידע מרן של ישראל רב החיד"א (וראה שו"ת התשב"ץ, ב' סי' פ"ו). חי בשנים ק"ך–ר' לערך / 1360–1440.

נגאר ר' מרדכי ב"ר סעדיה ז"ל: מרבני מיורקה, פוסק ומורה הוראה, אחי הגאון ר' מימון הנז"ל, רבינו הרשב"ץ מתארו: "צדיק מושל יראת אלהים בו יכתיר, ופתח ואין סוגר, ואסר ואין מתיר" (שו"ת התשב"ץ, א', סי' ס"ו). ר' מרדכי עשה הספד גדול במיורקה להרב צמח דוראן אבי הרשב"ץ שנלב"ע באלג'יר בשנת קס"ה. בשנות ק"צ עברו יהודי האי מיורקה תלאות נוראות מצד הנוצרים, יהודים נאנסו להמיר דתם, ר' מרדכי נאנס אף הוא, זאת למראית העין, ובהגיע שעת כושר, סביב לשנת קצ"ה, נמלט מארץ ההפיכה ובא לאלג'יריה, לעיר תנס, לשם הגיעה לו תשובה בהלכה מאת הרשב"ץ (שו"ת התשב"ץ, ב', סי' ס'), הרשב"ש כתב לר' מרדכי תשובה בהלכה וקורא לו "אחיך" (שו"ת הרשב"ש סי' שפ"ז, ועוד). חי בשנים ק"מ–ר"ך לערך / 1380–1460.

נגאר ר' משה ז"ל: רב מברשך, בקי בתורת הכוכבים (אסטרונומיה) הוא מורו של ר' שמואל חלאיו בחישובי המולד. ר' משה מוזכר בתשובות הרשב"ץ, א', סי' ק"ג. יש להניח שהוא קרוב משפחה של הרבנים נגאר ממגורשי מיורקה שבאו לאלג'יריה אחר גזירות שנת קנ"א. חי בשנים ק'–ק"ע לערך / 1340–1410.

נגאר ר' נתן ז"ל: דיין הקהל בקצמטינא, רב מופלא, מגדולי חכמי ודייני אלג'יריה וקצמטינא, רשב"ש כתר לו כתרים נשגבים וז"ל: וידענא דמר טובייאנא דחכימי דר' נתן דיינא ונחית בדינא לעומקא... החכם המופלא הדיין המעולה... (רשב"ש סי רנ"ט) ועוד..." חכם הרזים ראוי לעבר שנים לקבוע חדשים כמופלא שבבית דין..." (שם, סי' רס"ה), כתב תשובות בהלכה לקהילות קרובות ורחוקות: "... באתי להודיע על כבודו בשתי שאלות באו אלי מארץ רחוקה במה שהשבתי אליהן אם כוונתי אל האמת..." (שו"ת הרשב"ש, סי' ר"ס) וגם מנהל משא ומתן הלכתי עם

הרשב"ש (שם סי' רנ"ט–רס"ה), והר' החיד"א כתב שר' נתן "שקיל וטרי עם הרשב"ץ ובנו הרשב"ש, והרב מהר"ש בן הרשב"ץ כתב לו מליצה יפה בתשובותיו סי' רנ"ט ולא שבק בכלהו קאק"י חיורי דתלמודא ע"ש ויחשבה לו ציד"ה ק"ה" (שם הגדולים, ערך ר' נתן נגאר), בקי בתורת הסוד כפי שהרשב"ש כתב: "חכם הרזים". חי בשנים ק"מ–ר"ך לערך / 1380–1460.

נגאר ר' סעדיה ז"ל: דיין הקהל בווהראן שעבר לתלמסאן: "אחר שעלה החכם הדיין ר' סעדיה נגאר לתלמסאן" (יכו"ב, ב', סי' ט'), וגם בתלמסאן שימש בתפקיד הרם, כדיין ראשון (יכו"ב, ב', סי' מ"ח), בר אבהן ובר אוריין, נראה שאבי הר' סעדיה הוא ר' שמואל נגאר המוזכר בשו"ת תשב"ץ, ג', סי' רל"א, נראה שר' סעדיה דידן הוא בנו של ר' שמואל בן החכם ר' סעדיה. ר' סעדיה הדיין של תלמסאן חי בשנים ר"ך–ש' לערך / 1540–1640.

נגאר ר' שלמה ז"ל: רב ונגיד הקהל בבג'איה מוזכר "הנשיא ר' שלמה נגאר" (שו"ת רשב"ש סי' תק"ה), סייע לדייני הקהל בעירו מול בעלי הזרוע. על ר' שלמה נגאר ראש הקהל כתב הרשב"ש לדיין ר' עמרם עמאר שם: "אשר הוא טוב לך מששים גבורים מגבורי ישראל והלואי שהיה לי בכאן הוא ואחר כמוהו... (שו"ת רשב"ש תק"ד), חי בשנים ק"ס–ר"מ לערך / 1400–1480.

נגארי ר' יהודה ב"ר עמרם ב"ר יצחק ז"ל: דיין וחכם בתלמסאן, בר אבהן ובר אוריין היושב על כסא אביו החכם ר' יהודה הנ"ז להלן, טובת בני עמו היתה לנגד עיניו והוא מתקן תקנות למנוע מכשולים כגון התקנה "שלא לקדש אלא בשעת קידושין" (יכו"ב, ב', סי' כ'), שאל דעתו בהלכה של ר' שמעון דוראן בן הרשב"ש ז"ל. חי בשנים ר'–ר"ע לערך / 1440–1510.

נגארי ר' עמרם ב"ר יצחק ז"ל: מחכמי תלמסאן, ר"מ ור"מ וראש בית הדין שם כפי שציין ר' יוסף ששפורטש ז"ל: "אב בית דין המפענח נעלמים יפרוש כשמלה וסדין כמו גדול לזכות ולחייב... (ר"י ששפורטש וספר תשובותיו מאת ר' נח עמינח, עמ' 338), עמד בקשרי מכתבי הלכה עם הרשב"ש באלג'יר (שו"ת רשב"ש, סי שפ"ג–שצ"ג, שצ"ה–ת"כ, ת"ג–ת"ה) ועם ר' יוסף ששפורטש דיין הקהל בהוניין (ר"י ששפורטש וספר תשובותיו, מאת ר' נ. עמינח עמ' 242, עמ' 323, ועוד), מרביץ תורה בישראל (שם, עמ' 99). חי בשנים ק"ע–ר"ן לערך / 1410–1490.

נהון ר' יצחק ב"ר יוסף ז"ל: רב מאלג'יר, מתואר "החכם", מוצאו כנראה מקהילת טיטוואן שבמרוקו, והוא המוזכר בשו"ת חוט המשולש ב', סי' ח' (הרב שלמה צרור מכנה אותו "אהובנו"). על ציונו כתוב "... יש נפטר חכם ותיק, משניות

ידע ושגורים, על פיו נקרא יצחק תמ"כ" (בלוך, עמ' 23). הרב נלב"ע, זקן ושבע ימים שנת תכ"ד / 1664.

נונו ר' נתן בן סמעאל ז"ל: ספרא רבא מאלג'יר כתב מחזור כמנהג אלג'יר בישיבת ר' יוסף ב"ר שלמה דוראן בשנת שמ"א (ראה קטלוג כ"י בודליאנא מאת נויבואר, אוקספורד, 1886 עמ' 284), חי בשנים ש'–ש"ע לערך / 1540–1610.

נטר ר' משה ז"ל: רב מצרפת מטעם הקונסיסטוואר בווהראן משנת 1892 עד שנת 1905, משרתו הראשונה בקהילות אלג'יריה היתה בעיר למדייא.

רבנו נסים ב"ר יעקב ב"ר נסים בן שאהן ז"ל: ראה לעיל אבן שאהן רבינו נסים ז"ל.

נפוסי ר' יצחק ז"ל: רב בבג'איה, ספרא רבא כפי שציין הרשב"ש וז"ל: "... כי בימי הריב"ש ז"ל בא גט אחד וא"א הרב ז"ל הכיר כי הוא בכתב הסופר שמו ר' יצחק אלנפוסי ז"ל... (שו"ת רשב"ש, סי' שפ"ג), ר' יצחק היה מקורב למלכות מכונה השר (שו"ת תשב"ץ, א', סי' כ"א), בשנת קנ"א אנוס היה לקבל עליו מי המרים המאררים מי הטבילה, ובשעת רצון נמלט על נפשו מאי מיורקה, הגיע לאלג'יריה, לעיר בג'איה, הכין עצמו לעלות לא"י, כי העליה לאר"י מטהרת ומכפרת, והרשב"ץ רומז על כך בתשובה לר' נפוסי וז"ל: "... בצאתך משעיר בצעדך לישע עמך את נפשך מרדת שחת שאול ומהמור, וכי להתחיל במצות ולמרוק, בהר צבי קדש עול הזמן לפרוק... (תשב"ץ, א', סי' כ"א) שאל דעתו בהלכה של הרשב"ץ (שו"ת התשב"ץ ב': סי' קכח, ג': סי' קנ"ה–קס"ט). לא ידוע אם ר' יצחק נפוסי הגיע לאר"י. חי בשנים ק"י–ק"פ לערך / 1350–1420.

נקאש ר' אברהם ז"ל: רב בקצמטינא מוזכר באשכבתא דרבנן של הקהילה "הח' הש' הדיין" (ראה אהל דוד, ב', עמ' 850), נלב"ע לפני תקס"ו.

נקאש ר' דוד ז"ל: מרבני קצמטינא מוזכר בראש סימן נ' בשו"ת יכו"ב, חלק א', חי בשנים ק"פ–ר"ן לערך / 1420–1490.

נקאש ר' נסים ז"ל: מרבני קצמטינא, מתואר "הח' הש' הדיין" באשכבתא דרבנן מקצמטינא (אהל דוד, ב', 850). נלב"ע לפני תקס"ו.

נרבוני ר' דוד ב"ר מבורך ב"ר נתן ז"ל: רב ודיין בברשך, חתום על שטר בית דין המובא בשו"ת הריב"ש סי' ק"ע, חי בשנים ק"ך–ר' לערך / 1360–1440.

נרבוני ר' דוד ז"ל: מרבני אלג'יר, מוזכר בקונטרס מנהגי קהל קדוש ארג'יל לר' יהודה עייאש ז"ל דיני בדיקת הריאה סי' ד' וז"ל: העיד החכם כמה"ר דוד נרבוני יצ"ו", חי בשנים ת"מ–ת"ק לערך / 1680–1750.

נרבוני ר' יצחק ז"ל: רב באלג'יר מתואר: "הח' הש' הדיין ר' יצחק נרבוני" באשכבתא דרבנן של ליל כפור באלג'יר (אהל דוד, ב' עמ' 774).

נרבוני ר' מרדכי ז"ל: רב מאלג'יר, חיבר קונטרס דיני אונות הריאה כמנהג אלג'יר (ראה רשימת כ"י אדלר, קמברידג' 1921 עמ' 25 מס' 327), חי בשנים ש"פ–ת"ן לערך / 1620–1690.

נרבוני ר' מרדכי ב"ר יצחק הי"ד: רב מאלג'יר יצק תורה ע"י הרב יהודה עייאש ז"ל, כתב הקדמה יפה לכבוד מורו ורבו ז"ל בראש ספר קול יהודה (ליוורנו תקנ"ג), הרב נתפס ע"י אנשי דת מוסלמים בעוון "פגיעה" באיסלאם, על הרב נגזר דין מוות, ניתן היה לבטל גזר דין לו הרב היה מסכים להמיר דת משה בדתם, ר' מרדכי דחה בתוקף את הפשרה, אשר על כן נשרף חי על קידוש שמו יתברך בשנת 1794 (ראה בלוך, עמ' 86). נראה שכתב חידושי תורה רבים כמשתמע מתפילה לבורא עולם לסייע בידו "לעשות ספרים אין קץ" (בהקדמה שם).

נרבוני ר' שלום ב"ר אברהם ז"ל: מרבני אלג'יר, ומראשי הקהילה חתום בשם הקהילה על שטר רכישת שטח המיועד לבית החיים "מדרש" (ראה בלוך, עמ' 6) ... תורה שאי קינה וחגרי שק על איש אשר בך כל זמן קרא... רדף שמו תמיד בתוך חברה נקרא כה"ר שלם ב"ר אברם, נודע לנרבונים בתפארה... (בלוך, עמ' 36), נלב"ע שנת תס"א / 1700.

הר' משה סבעון

סבע ר' אברהם ב"ר יעקב ז"ל: מחכמיה החשובים של ספרד בדור הגירוש של שנת רנ"ב, מקובל, מגדולי הפרשנים לתורה, את ידו החזקה בפרשנות גילה בספרו הגדול צרור המור (ויניציאה, רכ"ב), דרשן, (בספרו הנ"ל, פר' ואתחנן מזכיר הרב מה שדרש בבתי כנסיות של מלכות פאס וז"ל: וזה דרשתי בכל בתי כנסיות של קהל פאס...), לפרנסתו עסק ברפואה. בימי הגירוש מספרד נמלט לפורטוגל, ושם כתב ספרים בנגלה ובנסתר, בהלכה ובדרש: צרור הכסף על ארבעה חלקי השולחן ערוך, חיבור על התורה, חיבור על חמש מגילות, על פרקי אבות ועוד, ונאבדו ממנו בעת גירוש פורטוגל, אנשי האינקוויזיציה גזרו על היהודים לאסוף כל כתבי הקודש שברשותם ולהביאם אל בית המלך בכוונה להחרימם ולנשל את בעליהם מכלי חמדה שבידיהם, או אז עמד הרב ע"ה וטמן תחת האלה, בשערי ליסבון עיר הבירה, את ספריו ואת כתביו! כל זאת סיפר הרב בקיצור נמרץ בפר' ואתחנן (בספרו צרור המור) וז"ל: "כמו שקרה בגירוש פורטוגל שגזרו שלא ידרשו ברבים ושלא ילמדו לתינוקות ולקחו כל הספרים והבתי כנסיות..." ע"כ. הרב גורש מפורטוגל בשנת רנ"ז, ובחסדי ה' הגיע כל עוד רוחו בו למרוקו, לארזילא ומשם לעיר פאס, במרוקו כתב מחדש, כמעט ללא ספרים ועל סמך זכרון (הרב התברך במידת זכרון במנה גדושה, בור סיד שאינו מאבד טפה), ספרו הגדול צרור המור פירושים לתורה, מיוסדים על הנגלה והנסתר, וכן אשכול הכופר פי' למגילת אסתר ולמגילת רות. ישיבת הרב בפאס לא התארכה כי בשנת רס"ח / 1508 מצאנוהו בעיר תלמסאן, ושם העתיק ספר לבנת הספיר פירוש לתורה על פי הסוד וז"ל: "... נכתב ונחתם ע"י הצעיר אברהם סבע ז' ימים לחדש כסלו שנת חמשת אלפים ורס"ח ליצירה בטלימיסין (ספר: ר' אברהם סבע וספריו מאת נ. ליבאוויטש, עמ' ל"ו), ובתלמסאן כתב הרב, לבקשת ר' עלאל בן אלחאייך תלמסאני פירוש לעשר ספירות "הקדמת הרב אברהם סבע בפירוש עשר ספירות שכתב להרב עלאל בן אלחאייך ז"ל מארץ תלמסאן (אהל דוד, ב', עמ' 1013), כן כתב לבקשת ר' עלאל הנ"ל פירוש התפילה "להר' אברהם סבע ז"ל בפי' התפילה שחיבר להרב עלאל בן אלחאיך התלמסאני" (ראה כ"י ששון מס' 919/39 א', עמ' 321) מקום מגוריו האחרון הידוע בבירור הוא תלמסאן ושם כנראה נלב"ע (הידיעות לפיהן יצא ר' אברהם ז"ל מתלמסאן ובא לתורכיה לא מוסמכות והם מתבססות על השערות, כגון ההשערה לפיה ר' אברהם סבע המוזכר בספרי רבני תורכיה הוא הוא ר' אברהם סבע דידן, וכי ר' אברהם סבע אחד איכא בשוקא?).חי בשנים ר"י–ר"פ לערך / 1450–1520. ספריו שיצאו לאור: צרור המור (ויניציאה רפ"ג), אשכול הכופר (דרהוביטש תרס"ד), אשכול הכופר (בארטפלד, תרס"ח). בבית עלמין הישנה בתיטוואן ישנו ציון ע"ש ר' אברהם צבע (ראה ספר יגל יעקב קזבלנקה, חש"ד, וכן ספר קרן בן שמן, י–ם, תשנ"ד, עמ' נ"ט).

סבעון ר' אברהם ז"ל: מרבני ווהראן, חבר בית דין ר' יעקב דרמון, חתום עם רבני העיר על שאלה להר' השד"ר ר' רחמים פרנקו ז"ל (ראה שו"ת שערי רחמים,

ב', דף קמ"ז), חתום על מעשה בית דין אודות מקום קבורת יעקב עקריש ז"ל (חזות קשה, ווהראן תרנ"ב). חי בשנים ת"ר–תר"ע לערך / 1840–1910.

סבעון ר' חיים ז"ל: מחכמי מסתגאנים, גדול בתורה ומפורסם בדורו, שאל דעתו בהלכה של הרב שלמה ב"ר צמח דוראן, ורבה של אלג'יר מציין: "ולחכם כמוך די בראשי פרקים" (חוט, א',סי' ה'). חי בשנים ש'–ש"ע לערך / 1540–1610.

סבעון ר' משה ז"ל: רב בווהראן ומקובל נולד בתלמסאן ולמד תורה אצל ר' משה כנאפו ז"ל, בקי היה בחכמת ההגיון ובתורת הסוד, מהצנועים שברבני העיר, הסתגר בביתו למעלה מעשרים שנה, עינו פקוחה על הנעשה בקהילה דוגמה לכך הפולמוס החריף שחולל הרב נגד ספרו של הרב אברהם אנקאווא ז"ל זבחים שלמים, ר' משה ז"ל כתב פסק בגנות הערותיו והשגותיו של ר' אברהם אנקאווא על רבותינו הראשונים, ר' משה כתב כי ר' אברהם היתה לו מדת מה של זלזול ברבותינו ז"ל וכן כתב קונטרס הערות על זבחים שלמים (ר' אברהם אנקאווא דחה טענות ר' מ. סבעון ואף הדפיס את הפסק החריף של ר' משה ואת הקונטרס בראש ספר טהרת כסף (ליוורנו, תר"ך), לקח חלק בפולמוס זה גם הר' שלמה זרקא (ראה לעיל בערכו). ר' משה יסד ישיבה (ספריה) ובה למעלה מחמשת אלף ספרים ספריה שנתפזרה לכל עבר, ר' משה נולד בשנת 1806 לערך נלב"ע בשנת 1888.

סבעון ר' סעדיה ז"ל: רב בעיר בלעבאס, ישב על כסא הרבנות עד לשנת תרנ"ו, נולד במסתגאנם בשנת תקצ"א נלב"ע בבלעבאס בשנת תרנ"ו / 1831–1896.

סבעוני ר' אברהם ב"ר משה ז"ל: רב ודיין בווהראן, חתום עם חברי בית דין העיר בהסכמה לספר פתשגן הכתב (אלג'יר שנת תרומ"ה), וכן על שאלה להרב השד"ר ר' רחמים פרנקו ז"ל (שו"ת שערי רחמים, ב', דף קמ"ז), חתום על קונטרס חזות קשה (ווהראן, תרנ"ב), פלפולי דאורייתא שהיו לר' אברהם עם החכם ר' יוסף בן וואליד ז"ל מובאים בספר שמו יוסף (ירושלים תרס"ז) דף ז'. שימש בדיינות בווהראן משנת תרמ"ה עד שנת תרס"ה לערך. האם ר' אברהם הוא בנו של הרב משה סבעון ז"ל. חי בשנים תק"צ–תרס"ה לערך / 1830–1905. צורות כתיב שונות היו לשמו של הרב: סבעוני או הסבעוני, הצבעוני.

סבעוני ר' ראובן ז"ל: מחכמי תלמסאן, נזכר בשטר "החכם כמוהר"ר ראובן סבעוני ז"ל", זמן השטר שנת ת"ל (אוצהמ"כ, ב', סי' תתפ"א). חי בשנים ש"פ–ת"ן לערך / 1620–1690.

חכמי הסדרא זיע"א: חסידים קדמונים ממסתגאנם, נערצים ע"י יהודי העיר

והמחוז. הילולה לזכרם היתה נערכת במסתגאנם ברוב עם ביום ל"ג בעומר, בכתבי רבני תלמסאן, ווהראן, שרדו פיוטים שנתחברו לכבוד חכמי הסדרא זלה"ה, ר' יעקב סופר ז"ל כתב פיוט לכבוד חכמי הסדרא ז"ל, ועוד. יש מפרשים המילה סדרא עץ השיזף או עץ האלה, על כן נקראים גם חכמי אסזרא, וז"ל הר' ח. בלייח ז"ל: קבלה ביד קדמונינו שרבינו מגירוש ספרד ויצא בגולה בשנת אל קנ"א עם כמה רבנים אשר לא נקבו בשמות... והריב"ש והרשב"ץ בחרו להם מקום לשבת באלג'יר ושאר החכמים הלכו להתיישב באשר יימצאו ומהם נתיישבו בעי"ת מסתגאנם וקבורים תחת האלה ונקראים חכמי אסזרא... (שער כבוד ה', עמ' 4). האגדה מספרת על שני מוסלמים שחללו מקום מנוחת החסידים זיעא וחרשו בקרבת מקום הצדיקים ז"ל, שניהם מתו על המקום, מאז, נודעה ברבים קדושת הצדיקים ז"ל. נהגו בעבר ויש נוהגים בימינו להדליק נר ביום ל"ג בעומר לע"נ חכמי הסדרא זיע"א.

סולאם ר' אליהו ב"ר אברהם ז"ל: מיחידי קהילת בוסעאדא, לפרנסתו עסק בפרקמטיא, הוציא לאור הגדה של פסח "אהבת הקדמונים" (ליוורנו תרס"ד), ר' אליהו מתואר בראש ההגדה "איש הבינים החכם הנבון", בר אבהן ובר אוריין, פיוטים מאביו ר' אברהם ז"ל מודפסים שם דף מ"ה ודף מ"ט. חי בשנים תר"ל–ת"ש לערך / 1870–1940. משפחת סולאם היא במקור סלאם או סלם או שלם שמוצאם מהעיר "סאלם בקצה גבול קשתיליה מארץ ספרד" (אהל דוד, ב', עמ' 1015).

סולאם ר' יצחק ב"ר אברהם ז"ל: רב בגרדאייא ומשרת שם בקודש, כתב חיבור על הלכות שחיטה (גנזי מכון בן צבי, מס' 896). נראה שהוא אביו של הרב משה סולאם רבה של גרדאייא, חי בשנים ת"ר–תר"ע / 1840–1910.

סולאם ר' משה ב"ר יצחק ז"ל: רבה של גרדאייא מרביץ תורה בישראל, ידיו רב לו בכתיבת פיוטים, ומורה הוראה קרוב ליובל שנים. חיבר ספר ידי משה (גרבה תשט"ו) וכן ספר וישמע משה (ג'רבה תשט"ז). נלב"ע בשנת תשט"ז / 1956 (בזמן הדפסת ספרו וישמע משה), והוא כבן שמונים שנה.

סולימאן ר' יצחק ז"ל: נגיד היהודים באלג'יר, ממוצא ליוורני תורכי, השתקע באלג'יר בשנות ת"ל (ראה ספר הזהב, מאת האדי, אלג'יר 1871 (הספר בצרפתית) וכן (הירשברג, ב', עמ' 56), תחת הנהגתו ידעה הקהילה ימי טובה. נלב"ע בשנת תפ"ג.

סוסן ר' יעקב ז"ל: רב ממסתגאנים שאל דעתו בהלכה של הריב"ש (שו"ת הריב"ש סי' קע"ד). ר' יעקב בזיז ז"ל ממסתגאנם חתנו של הרב יהודה אנקאווה

ז"ל המוזכר בשו"ת הרשב"ש סי' תמ"ט–ת"ן, נראה שהוא נכדו של ר' יעקב סוסן דידן (הנכד נקרא לפי שם כינוי - בזיז - מר זקנו נקרא לפי שם המשפחה, סוסן או בן סוסן או בן שושן משפחה רמה ועתיקה מספרד (בקהילת דבדו (מרוקו), קהילת מגורשי שנת קנ"א, יש משפחת בן סוסן, ואחד מענפי המשפחה שם כינויו הוא בזיז, ראה ספרי הקטן יחס דבדו החדש, ירושלים תשנ"ז, עמ' 94). ר' יעקב סוסן חי בשנים ק"ל–ר' לערך / 1370–1440.

סופר ר' יעקב ז"ל: רב וספרא רבא בווהראן דיין שני בענייני חליצה, צייר, אמן, ידיו רב לו בציורי דיוקנאות אישים מהתנ"ך, וז"ל: "בבתים ישנם דיוקנאות, מצויירים במו ידי של רשב"י, אסתר המלכה, ספינת יונה... (ראה סוף ספרו "מעשה נורא די אלפנדרי מן איספאנייא" (ירושלים תרס"ב), לא ידוע אם ר' יעקב מוצאו מאלג'יריה או מחוצה לה, כתביו מווהראן הם מסוף שנות תר"מ, נחשב לרב משכיל, כתב הסכמה ברכה לספר צו לצו (ירושלים, תרס"ד) מאת ר' סמחון חלאה, הניח חידושים על התנ"ך הכי קרא להם "הלבנון והשיריון" (כ"י שאבד), היתה לר' יעקב התכתבות עם הגאון ר' יוסף משאש (אוצר המכתבים, ח"ב, וכן בספר גרש ירחים, ירושלים תשמ"ט, דף ק"א), ועם הרב יצחק מרעלי ז"ל, בעירוב ימיו יצא מווהראן והשתקע במרסיליה שבצרפת, נלב"ע שם בשנת תרפ"ז / 1927. ר' אהרן סופר מוזכר בשו"ת הריב"ש סי' ק"ע.

סטורה ר' אברהם ז"ל: מרבני בג'איה, הרב החסיד ר' שמעון בן הרשב"ש ז"ל שלח לו תשובות בהלכה, (שו"ת יכו"ב, ב', סי' י"א, ל"ו), חי בשנים ר"ך–ש' לערך / 1460–1540. הבת של רבינו הריב"ש ז"ל נשואה היתה לבן משפחת סטורה (שו"ת הריב"ש סי' תקי"א, תר"ח).

סטורה ר' אברהם ב"ר חיים ז"ל: רב בווהראן, בר אבהן ובר אוריין, הרב אברהם אבן טוואה מאלג'יר שלח לו תשובה בהלכה (ראה שו"ת נפך, כ"י סימנו 8882 במכון לתצלומי כ"י הספריה הלאומית, ירושלים), חי בשנים ר"פ–ש"ן / 1420–1590.

סטורה ר' אברהם ז"ל: רב ומורה צדק באלג'יר, חתום על הסכמה לסידור "תפלה בכל לשון" (ליוורנו תרמ"ג), וכן על הסכמה למחזור קטן אלג'יר (ליוורנו תרמ"ו), שמועות ממנו מובאים בסוף קונטרס רוממות אל (אלג'יר תרנ"ג), ראה שבחיו בהקדמת ר' יוסף אזוביב לספר תוכחות מוסר (ליוורנו, תרל"ו). חי בשנים ת"ר–תר"ע לערך / 1840–1910.

סטורה ר' חיים ב"ר משה ז"ל: ספרא רבא, רב ומורה הוראה בווהראן, מתואר בעל "חומה ותורה" הגאון הר' אברהם אבן טוואה ז"ל שלח לו תשובות בהלכה

לווהראן עם תואר "והראן אל החכם הר' חיים סטורה" (אהל דוד, ב', עמ' 766), משורר שהרב אברהם גבישון משבחו על "נעימות מליצתו" (עומר השכחה דף קכ"א ע"ב), מוצאו של הרב מתלמסאן כי מצאנוהו מעתיק שם חיבור גנת אגוז (ראה קטלוג אדלר, קמברידג 1921, עמ' 66, מס' 1218), חי בשנים ר"ס–ש"ל לערך / 1570–1500.

סטורה ר' יוסף ז"ל (הראשון): רב באלג'יר מתואר "המשכיל הנבון" ראה חידוש תורה ממנו מוזכר בספר קרבן אהרן (ליוורנו תקל"ג, דף מ"ד) לר' אהרן מועטי ז"ל, חי בשנים ת"צ–תק"ס לערך / 1800–1730.

סטורה ר' יוסף ז"ל: רב בעונאבא (בון) ובלמדייא (מידיאה), יליד אלג'יר, היה התלמיד הראשון מאלג'יריה הלומד רבנות בסמינר לרבנים מטעם הקונסיסטוואר בפאריס, משנת 1879 עד 1892 שימש כרב העיר עונאבא בשנת 1891 הביע דעתו ר' יוסף בגנות חינוך ילדי ישראל בבתי ספר צרפתים, ובכך הוכיח הרב נאמנותו לרוח ולדרך ישראל סבא, נתבקש לסיים תפקידו, עבר לשרת בקודש בקהילת למדייא משנת 1892 עד יום פטירתו. הרב יוסף ז"ל חרד לדבר ה' ולא נסחף עם זרם הרבנים המשכילים, יהיה זכרו ברוך. ר' יוסף ז"ל מוזכר בין התורמים לספר והוכח אברהם (תוניס תרע"ב) לר' אברהם חלימי ז"ל, נולד בשנת תר"ז נלב"ע סביב שנת תר"פ / 1920–1847.

סידון ר' ישועה ב"ר אליעזר ז"ל: מחכמי אלג'יר ודייניה, חסיד ומקובל אלהי וכבר בשנת תקכ"ד והוא אברך צעיר מוזכר הרב בתואר "חסידא קדישא" (ראה הקדמת הר' המחבר חסד לאברהם מאת ר' אברהם טוביאנה ז"ל), נראה שהוא ר' ישועה החתום על שטר משנת תקפ"ז (ראה אהל דוד, א', עמ' 392), ואם כן הרב זכה לשיבה טובה מאד (ולעת עתה אין ראיה לכך שמדובר בשני ר' ישועה...), חידושי תורה ממנו מובאים בספר קרבן אהרן (ליוורנו תקמ"ד), דף ל"ב ע"ב, דף ל"ו ע"ב ועוד, מאת ר' אהרן מועטי. הרב יוסף אזוביב (רבה של אלג'יר בשנות תק"ן) סידר שבחיו של הרב הגדול מאלג'יר וז"ל: כי אזכרה מקדם אחד המיוחד שבהדרו הדרא ארעא והדרא פארי כל מלתא דמתאמרא לגבי דמר צריכה רבה אתיא בכפילא על חד תרי גדולים מעשיו דברים העומדים ברומו של עולם דקימן טנרי טנרי הדר האמור בתורה הרב החסיד כמוהר"ר ישועה סידון נר"ו יאיר אור בעד אור ודמיין עיניה כתרי סיהרי... ידענא דחזי מר דליתיה ברישא כל הדבר הקשה עושה לו פותחת לה' ידע לאהדורי מימיו מן המקדש הן יוצאים שמימיו חדין ואי בעי דן ידין דינא רבא ודינא זוטא ואפי' דברים שקשין כגידין ולי רוב הענוה חייש מר למעוטא וכל דאיכא ספקא והא איכא צדדין חסדאה הוא וחושך עצמו מן הדין משום דבעי לאשתמורי זה דרכו דרך הקודש איידי דנפיש שיעוריה, משים עצמו כשיריים... (הקדמת ר"י אזוביב לספרו ימים אחדים, ליוורנו תק"ן),

ר"י אזוביב מציין כמה ממדותיו התרומיות של הרב הגדול ר' ישועה ז"ל והם: חסידות וקדושה, ענוה, שפל רוח, מסלק עצמו מן הדין מלדון ולשפוט, וכו', חתום עם רבני אלג'יר בהסכמה לספר זרע יעקב (ליוורנו תקמ"ד). פסק דין ממנו בענין חזקת חצר נדפס בליוורנו (תקס"ב? תקס"ד?), הרב חי בשנים ת"ק–תק"צ לערך / 1740–1830.

סידון ר' מרדכי ב"ר אליעזר ז"ל: מרבני אלג'יריה (אלג'יר), עלה לארץ ישראל וישב בעיר צפת, יצא בשליחות צפת לקהילות עירק, כורדיסתאן, ועוד, זאת לפני שנת תקכ"ח (שלוחי א"י מאת אברהם יערי, עמ' 455). חי בשנים ת"פ–תק"ן לערך / 1720–1790.

סידון ר' משה ב"ר אליעזר ז"ל: רב מאלג'יריה, עלה לארץ ישראל והתיישב בצפת, יצא פעמים בשליחות לעירק לכורדיסתאן וגם להודו בין השנים תקכ"ח–תקמ"א (ראה שלוחי ארץ ישראל מאת א. יערי, עמ' 455, וכן 850), ר' משה אחיהם של הרב ישועה והרב מרדכי הנ"ל, חי בשנים ת"צ–תק"ס לערך / 1730–1800.

סיימאן ר' מסעוד ב"ר יעקב ז"ל: נגיד קהילת ענאבא, החליף מכתבים בדברי תורה עם הגאון הר' אליהו חזן (שו"ת תעלומות לב נ"א, אה"ע, סי' כ"ג, אזמיר תרל"ט), בעל נכסים ואיש חסד המזכה את הרבים בממונו, תרם כסף להדפסת ספר תוכחת חיים, ג' (אזמיר, תרל"ד), ספר חקות חיים (אזמיר תרל"ג), ספר עבודה והוראה (אזמיר תר"מ), ספר חיים ביד (אזמיר תרל"ג), חי בשנים תק"צ–תר"ס לערך / 1830–1900

סירא ר' שמואל הי"ו: מרבני אלג'יריה, כיהן כרב ראשי ליהודי צרפת מטעם הקונסיסטוואר, הוציא לאור מחדש ספר עומר השכחה מאת הר' אברהם גבישון ז"ל וצרף לו מבוא מאלף תולדות הרבנים למשפחת גבישון וסדר הרבנים והחיבורים המצוטטים בספר (עומר השכחה, ירושלים תשל"ג), באגרת ששלח רבה של אלג'יר הר' שלמה בן צמח ז"ל לר' יצחק קנשינו ז"ל מווהראן מוזכר "מורינו ה"ה עוזיאל בן סיראת יצ"ו... (אסופות ח', עמ' ר"פ).

סלאם ר' משה ז"ל: ראה לעיל סולאם ר' משה.

סמאג'א ר' יעקב ז"ל: מרבני מתסגאנם, קיים מצות וקמת ועלית והגיע לאר"י, סביב שנת תק"ץ, ישב בטבריה ושם נלב"ע, וז"ל הרב יוסף חיים ילוז ז"ל (מחבר תולדות רבני טבריה, בספרו טוב ראי, המודפס עם ספר לקוטי דוד, ירושלים

תשל"ז): הרב יעקב סמאג'א "נולד בעיר מסתגאנים ועלה לטבריה ונ"ע בה והיה אחד מרבניה ואולי ש' התק"ץ, דודו הוא ר' חיים עלייאש אסמאק (!) ז"ל", ע"כ.

סמאג'א ר' יעקב ז"ל: רב העיר אלג'יר וסובר הרזים, מתקן תקנות והנהגות טובות לבני עדתו וז"ל ר' אליהו גיג' בספר זה השלחן, ח"ב, סי' א': נהגו איזה יחידים... ומוסיף ר' אליהו ז"ל בהערותיו: ולמדו כן מהרב המקום הר"י סמאגא ז"ל כך נוהג ע"כ (וראה שם עמ' ל"ח ועוד), ובתור רב העיר מוזכר ר' יעקב בספר מסעי ישראל (ליק, תרי"ט) עמ' 118. מצאנו חתימת הרב יעקב מתנוססת עם חתימות רבני אלג'יר בתשובה בהלכה שו"ת שער שלמה סי' קנ"ו ובאגרת תמיכה בהרב אברהם אנקאווא לספרו זבחים שלמים ראה טהרת כסף (ליוורנו תר"ך) דף ב' ע"א, זמן האגרת הוא תרי"ח (1858), נלב"ע סוף שנות תר"מ.

סמאג'א ר' סעדיה ז"ל: רב וחסיד ידוע מאלג'יר, מצאנוהו, חתום עם הגאון הר' ישועה סידון על שטר מכר באלג'יר (אהל דוד, א', עמ' 392). בית כנסת על שם ר' סעדיה ז"ל באלג'יר נק' חברת ר' סעדיה סמאג'א זלה"ה, תרם להדפסת ספר פרקי אבות (ברלין תר"ח), חי בשנים תק"ל–תר"י לערך / 1770–1850.

סמרה ר' אברהם ז"ל: רב ומשורר מוזכר בספר עומר השכחה דף קכ"ב ע"ב, קל"א ע"א. (יש לשער כי הוא ר' אברהם ב"ר שלמה מעיר סמורה בספרד מחבר מאמר על שכר ועונש כ"י (אוצר הגדולים, ב', סי' רנ"ו), דומה שהרב חי בספרד ולא באלג'יריה.

סמרה ר' יצחק ז"ל: רב ומשורר, מחבר שיר סימנים לששים המסכתות, שיר המודפס מראשו ועד סופו בספר עומר השכחה דף קכ"ג ואילך, וברשימת ר' יצחק רוש ז"ל נכתב כי ר' אברהם סמרה הוא כנראה ר' אברהם אבי זמרה ור' יצחק הוא ר' יצחק מנדיל אבי זמרה.

סנאניס (סנאנג') ר' יעקב ז"ל: מרבני ווהראן, דיין מורה הוראה, הרב מסעוד דרמון ז"ל רבה של העיר, היה מצרפו, כחבר בית דין, חתום עם רבני העיר בהסכמה לספר פתח הבית (ליוורנו, תר"ו) מאת ר' אברהם בלעיש ז"ל. משורר, כתב שיר הודיה ארוך "מי כמוכה" לפרסום נס הצלת יהודי ווהראן, מידי המון ערבי זועם שזמם לפגוע ביהודי העיר. לפי הרב דוד אשכנזי ז"ל נדפס שיר זה בסידור בית מנוחה (ראה ספר "נוסח מי כמוך", אוג'דא, 1951, במבוא)., חי בשנים תק"ן–תר"ל לערך / 1790–1870.

סנאניס ר' שלום ז"ל: רב מאלג'יריה, עלה לצפת שנת תקפ"ח בעליה הגדולה

והחשובה של יהודי אלג'יריה לאחר שארץ מולדתם נכבשה ע"י הצרפתים, יצא בשליחות כוללות צפת בשנת תר"ו (ראה ספר צפת, ב', עמ' ש"ד), חי בשנים תק"ס–תר"ל לערך / 1800–1870.

חכמי הסנה זיע"א: חכמים מאלג'יר, מהם בני משפחת דוראן, מתו על קדוש ה', מוזכרים ע"י הרב הגדול החסיד ר' שמעון ב"ר צמח ב"ר הרשב"ש בהגהה שכתב בשו"ת התשב"ץ, א', סי' קל"ד וז"ל: אמ"ה ספר לי א"א ז"ל בשם דודי הר' ר' אהרן ז"ל כי ר' יהודה זה היה לו בן ושמו צמח ואחותו היתה אמו של הח' ר' צמח אביו של בעל המחבר ז"ל כי קרא שמו צמח ע"ש אחיה ר' צמח ועל שמו הם נקראים משפחת הר' בעל הספר צמח ויצאו מפרובינצא לאלגזאייר שנת על אדום אשליך נעלי והם חכמי הסנה הידועים בעיר אלגזאייר ומתו על קידוש השם כך שמעתי ממנו. מאתים שנה לאחר מכן מוזכרים חכמי הסנה ז"ל ע"י הרב אברהם טובייאנה ז"ל בהקדמה לשו"ת יכין ובועז (ליוורנו תקמ"ב) וז"ל: ובחמלת ה' עלינו... נסה עלינו אור... התייר הגדול... מורינו הריב"ש ז"ל... מורינו הרשב"ץ ז"ל... ומורינו הרשב"ש ז"ל ויוצאי יריכו ורבני הסנה וכמה גאוני עולם... ע"כ, ועדיין לא ידענו מאומה על רבני הסנה ומיתתם על קדוש ה', לולי הרב הגדול ר' אברהם כלפון ז"ל מטריפולי שגילה טפח על המעשה שהיה וז"ל: מעשה בארג'יל בחכמי הסנה שפעם אחת היתה עצירת גשמים ב"מ והלכו הגוים לבית תפלתם ולא נענו ואח"כ הלכו היהודים לבית החיים והוציאו משם ס"ת לבית החיים והם הולכים והגויים מלעיגים עליהם והלכו לשם והתפללו ונענו ברוך העונה לעמו ישראל בעת צרה ובחזרתם נתקנאו מהם הגויים שלבשה עליהם קנאה ונתאתספו עליהם עם רב להרוג אותם ולאבדם ונעשה להם נס ונטבעו כלם בקרקע וגם תלמידי חכמים עמהם ותכף הוקף אותו המקום סביב כסנה שאם אדם רוצה ליכנס לשם תכף ימות ואין אדם יכול להכנס שם ועוד היום קוראים לאותו המקום חכמי הסנה. ושמעתי אני אברהם כלפון הכותב זאת ממורי החכם עמרם עמאר שנת התקע"ד שהרב אהרן דוראן בן הרב יכין ובועז נטבע שם עם ת"ח אחרים והיה זה המעשה בשנת בק"ר והיום כשמוליכין מטה שלמת לבית החיים מביאים אותו עד פנת אותו מקום ועושים לו שם ההקפות זיע"א (ראה כ"י מעשה צדיקים סי' רפ"ד, כ"י הנמצא במכון יד בן צבי מס' 1807) וראה ספר תולדות חכמי תוניס עמ' צ"ה–צ"ו. נראה שזכרון מקום חכמי הסנה זיע"א באלג'יר בדורות האחרונים אבד מתודעת בני הקהילה וחע"ד.

סעדון ר' חי ז"ל: רב ודיין בעיר סטיף, מוצאו מתוניס, מפורסם בבקיאות גדולה שהיתה לו בש"ס והיה יושב על התורה יומם ולילה, והרב מ.ש. פאריינטי ז"ל מתוניסיה הספיד לרב חי ז"ל: "... החו"ש הדו"מ הר' חי סעדון שהיה דיין בצטיף יע"א וגלה חוץ לעירו... ומת פתאום במבחר ימיו והיה שקדן בתורה ויודע רוב הש"ס ע"פ בחשון תרל"ד... (ראה ספר אמרי שפר, סוסה, תרפ"ד, דף א'.).

סעיד (סעוד) ר' יום טוב ב"ר יוסף ז"ל: רבה הגדול של מאזונה, הרשב"ש ז"ל מהללו: "איש טוב, שמך אלהים כגן רטוב ויברכך ברכת טוב (שו"ת רשב"ש סי' תמ"ט), ומאידך נוזף בו: "אתה מחזיק עצמך כרב וכדיין... אם אני מכבדך אל תחשוב שאתה ראוי לכך אלא שאתה נקל... (שם סי' ת"ן), תשובות רבות שלח לו הרשב"ש ז"ל: סי' קס"ו–קס"ט, של"ה, תי"ב, תמ"ה–תמ"ט, ר' יום טוב ז"ל הוא בנו של ר' יוסף ז"ל הנזכר להלן. מאזונה היא כנראה מג'אנה (מזאנא) המוזכרת בכתבי הגאונים, חי בשנים ק"ע–ר"מ לערך / 1410–1480.

סעיד ר' יוסף ז"ל: רבה של ברשך, היתה לו התכתבות גדולה עם מרן הרשב"ץ ז"ל (שו"ת הרשב"ץ ב': סי' ק"ן, קנ"ט–קס"א, ר"ד–רי"ג, רס"ז–רע"א). הרשב"ץ מגלה לר' יוסף בתשובה, סי' קנ"ט (שם) כי התנהג הלכה למעשה בהקיץ וביום כפי שהורוהו בחלום לילה. חי בשנים ק"ל–ר' לערך / 1370–1440.

הר' אליהו עלוש

עבד אל חק ר' יצחק ב"ר אהרן ז"ל: רב ממיורקה, השתקע בבג'איה לאחר שנת קנ"א והיה שואל דעתו בהלכה של הריב"ש ז"ל גיסו, מבג'איה עקר דירתו לאלג'יר (שו"ת השתב"ץ, ג', סי' קנ"ז), חי בשנים ק"ך–ק"צ לערך / 1360–1430.

עבו ר' יוסף חביב ז"ל: רב באלג'יריה, דרשן ומזכה את הרבים, חיבר ספר מוסר מלכים (ווהראן תרמ"ט), דברי מוסר בערבית–יהודית. חי בשנים ת"ר–תר"ע לערך / 1840–1910.

עבו ר' יעקב חי ב"ר שמואל ז"ל: רבה של צפת, רכש אדמות בגליל, אדמות עליהן נבנו ישובים כגון יסוד המעלה, ראש פינה ועוד. ר' יעקב גאל חלקת קבר הרשב"י במירון. שימש כקונסול צרפת בצפת. פעל להתעוררות חיי המסחר והכלכלה בצפת והגליל. ר' יעקב מילא מקום אביו הרב הגדול ר' שמואל ז"ל (ראה יהודי המזרח בארץ ישראל, ב', עמ' 495), משנת תרמ"ח ועד שנת תר"ס שימש כרבה הספרדי של צפת, נולד בשנת תק"ץ נלב"ע בשנת תר"ס / 1830–1900.

עבו ר' מימון ב"ר ראובן ב"ר משה ז"ל: רב במסתגאנם ודיין, פרשן שכתב פירושים וחידושים על התורה על תהילים, קהלת ועוד, מפיץ תורה ברבים, דרשן מוכיח בשער עירו ובשער ספריו כמו שכתב ז"ל בשער ספר שבט ראובן (ליוורנו תרכ"ט) וז"ל: "... להוכיח אנשים השותים יין ענושים ועוסקים בפרק בתולה ניס"ת ובדמיה מתבוססת ועם הארץ אשר קארט"א בה, שם ב"ל וטיאט"ר וכל תועה בה, ואדם להבל דמ"ה, אני שלום וכי אדבר המה למלחמה... ע"כ, ברוב ספריו מזכיר הרב את תחלואי בני דורו ונזקי הדת כתוצאה מהשפעת המדינה השלטת צרפת, מאידך המחבר הוא היחיד מרבני אלג'יריה אשר "לא שכח" לברך בראש חיבוריו את הקיסר השליט הצרפתי, מלאכת מוכיח בשער זו מלאכה לא קלה והרב מתאונן על מתנגדיו מבני הקהילה ומחוצה לה המתנכלים לו. חיבר והדפיס הספרים, בני ראובן, דגל ראובן, מטה ראובן, שבט ראובן, חסד ואמת (כל הספרים נדפסו בליוורנו), הרב מזכיר החיבורים יחי ראובן, קדש מימינו, שלא הגיעו לדפוס ואבדו. הספר חסד ואמת (ליוורנו, תרכ"ו), היה מאד שימושי בקהילות המערב ור' אליהו חי גיג' שאב ממנו דינים לספרו (חסד ואמת, אלג'יר, תרמ"ח). הלכות ומנהגים עיקריים מספרו זה של ר' מימון תורגמו לצרפתית ע"י א. בן חיים ויצאו לאור תחת השם חסד ואמת (אלג'יר, 1931). ר' מימון רגיל היה לשלוח מאמרים לעיתונים יהודים באי"י ובצרפת ועוד (ראה יהודי המזרח באי"י, ב', עמ' 495).

עבו ר' שמואל ב"ר אברהם ז"ל: רבה של צפת, נולד באלג'יריה (ווהראן), הוריו ובית אביו עלו לארץ ישראל וישבו צפת, לימים קיבל מינוי מעין קונסול צרפת בטבריה ובצפת, לפרנסתו עסק במסחר והצליח, גאל אדמות בצפון הגליל

ובמירון, הקים הבנין מעל ציון הרשב"י וגם את מצבת רשב"י, התמנה לרבה של צפת משנת תרי"ח ועד יום פטירתו, רב ומנהיג, נגיד ומצווה. חידושי תורה מהרב שמואל מוזכרים בספר דורש בעדי (ירושלים תרע"ג) להר' י.מ. עבודי ז"ל, ר' שמואל חתום על כרוז נגד הריפורמים, כרוז שנדפס בספר קנאת ציון (אמשטרדם תר"ו). הרב נתבש"מ בשנת תרל"ט / 1879.

עדא ר' דוד ז"ל: רבה הגדול של תוקורט (היא תוגורט), שאל דעתו בהלכה של הרב שלמה ב"ר צמח דוראן (חוט, א', סי' כ"ד), רבה של אלג'יר מכנהו "המשכיל החסיד ועניו מאושר בכל ענייניו" (סי' כ"ד). חי בשנים ש"ך–ש"צ לערך / 1560–1630.

עדא ר' ישועה ב"ר יהודה ז"ל: מרבני בג'איה (בוג'י לשעבר), פנה בשאלה לרב שמעון בן הרשב"ש (יכו"ב, ה', סי' ל"ז). חי בשנים ר'–ר"ע לערך / 1440–1510.

עדא ר' ישועה ב"ר יהודה ז"ל: מרבני בג'איה (בוג'י לשעבר), פנה בשאלה לרב שמעון בן הרשב"ש (יכו"ב, ב', סי' ל"ז). חי בשנים ר"י–ר"צ לערך / 1450–1530.

עדא ר' שלם ז"ל: רב בעיר נקאווץ (היא נגאווס באיזור קלעת בני חאמאד), פנה בשאלה לרב שלמה ב"ר צמח דוראן (חוט, א', סי' ח'), ומתשובת ר' שלמה למדנו שבביסכרא ישבו תלמידי חכמים חשובים שהרב מתכבד לקרוא להם "חברים" וז"ל: "ולכן החברים יש"ץ לאחר העיון בדברינו ובדבריהם יוציאו הדין לאמיתו" (שם). חי בשנים ש"י–ש"צ לערך / 1550–1630.

עובידא ר' שבתאי ב"ר אשתרוק ז"ל: רב מבג'איה הריץ שאלה בהלכה לרב צמח בן הרשב"ש ז"ל (שו"ת יכו"ב, א', קמ"ה) ולהרב שמעון בן הרשב"ש (שו"ת יכו"ב, ב', ל"ט), חי בשנים ר"י–ר"פ לערך / 1450–1520.

עוויזראת ר' יעקב ז"ל: רב בקצמטינא, מתואר "החכם ונבון", מוזכר באשכבתא דרבנן של הקהילה (ראה אהל דוד, ב', עמ' 850). נלב"ע לפני שנת תקס"ו. בקצמטינא חי הרב והדיין הרב אליהו עוויזראת (חתום עם רבני העיר בהסכמה לספר הזכרון, ליוורנו תרכ"ז), יש להניח שהרב אליהו מצאצאי הרב יעקב ז"ל.

עולייל ר' יצחק ז"ל: רב בסטיף (סיטיף), ובערוב ימיו כיהן כרב העיר תביסא, מוזכר בספר אוצהמ"כ, ב', סי' אלף קמ"ה. חי בשנים תר"י–תר"צ לערך / 1850–1930.

ר' עטון ז"ל: רב בתוקורט (היא תוגורט של היום) הריץ שאלות רבות בהלכה לרב צמח בן הרשב"ש (שו"ת יכו"ב, א', סי' פ"א–ק"ו) רוב שאלותיו עוסקות

בפירושי מלים ומושגים בגמרא והרב צמח ז"ל שמח על כך "כי לא הביישן למד", חי בשנים ר"ך–ר"צ לערך / 1460–1530.

עטון ר' אברהם ב"ר יוסף ז"ל: רב מאלג'יריה וספרא רבא, מצאנוהו מעתיק באלג'יר סדור ופירוש על פי הקבלה לבקשת הרב בנימין דוראן ז"ל (אהל דוד, ב', עמ' 904) בשנים ת"ך–ת"צ לערך / 1660–1730.

עטייא ר' אברהם ב"ר שמעון ז"ל: רב ודיין בגרדאייא, מוצאו ממרוקו, שימש בתפקיד דיין בגרדאייא בשנים תר"ס–תר"צ לערך, חי בשנים תר"ך–תר"צ לערך / 1860–1930.

עטייא ר' דוד ז"ל: רב ודיין בתלמסאן, מוזכר בשו"ת אבני שיש, ח"ב, סי' צ"ט. חי בשנים תק"י–תק"צ לערך / 1750–1830.

עטייא ר' משה ב"ר אהרן ז"ל: רב מאלג'יריה ומשורר, מוזכר בראש ספר ויעמוד פנחס (ירושלים, תשנ"ו), פיוט ממנו נדפס בראש ספר ויעמוד פנחס הנ"ל, נראה שהוא ר' משה עטיה משרת בקודש בעיר אל באייד (ג'ירוויל לשעבר), שיר ממנו מודפס בספר חסדי אבות (ג'רבה תשי"ג דף נ"ד) נלב"ע בשנת תשל"ט / 1979 ומקום מנוחתו ביבנה ת"ו. ר' יחייא ב"ר מרדכי עטייא, מעיר אפלו, הו"ל ספר קטן גואל ציון (ג'רבה תש"ז) בשיתוף עם ר' נסים פרטוש.

עייאש ר' אברהם ב"ר יהודה ז"ל: רב מאלג'יר, בר אבהן ובר אוריין, בשנת תקט"ז הצטרף אל בית אביו ויצא מאלג'יר לעלות לארץ ישראל. בשנת תקי"ח הגיע לירושלים ובשנת תקכ"ח יצא מן הקודש אל החו"ל. היציאה של הרב לא היתה לשווא כי מה' מצעדי גבר כוננו, ר' אברהם נתן דעתו למצוא אבידה יקרה, את החיבור "וזאת ליהודה" לאביו ז"ל. חיבור זה נמסר עוד בהיות ר' יהודה עייאש מכהן באלג'יר לידיו של יהודי מגרמניה ר' דוד טעביל על מנת להדפיסו. ימים ושנים עברו ולא נודע מה היה עם החיבור, ר' אברהם מסר נפשו וכדבריו "הקדשתי גופי לשמיא" (הקדמת ר' אברהם לספר וזאת ליהודה) ויצא מביתו כאמור, נסע ממדינה למדינה, ממצרים לאיטליה, מגרמניה לפולין ועד וילנא, נחשולי ימים ונהרות אדירים, לסטים ביבשה, קרח וחורב, ובדרך נס עלה בידי ר' אברהם לעלות על עקבות החיבור, והאבידה חזרה לבעליה. כעת עליו היה לחלות פני נדיבי עם ה' על מנת למצוא ממון להוצאת ההדפסה, ההצלחה האירה לו פנים ור' אברהם זכה להדפיס חיבור וזאת ליהודה בזולצבאך (גרמניה) בשנת תקל"ו: ברא מזכא אבא. הרב אברהם כתב הקדמה חשובה לספר וזאת ליהודה, שב לאלג'יר לביקור קצר, משום מה הרב השתקע שם ונלב"ע בשנת תקנ"ב באלג'יר.

עייאש ר' יהודה ב"ר יצחק ז"ל: אב בית דין אלג'יר ור"מ בכל מלכות אלג'יר, ממזרח וממערב, מצפון ומים שאלו דעתו בהלכה (כגון הגאון השד"ר ר' משה ישראל ז"ל בעל שו"ת משאת משה, ראה שו"ת בית יהודה, ב', סי' נ"א). רבינו החיד"א מתארו "הרב המופלא וכבוד ה' מלא עיר וקדיש" (הסכמה לספר מטה יהודה, ליוורנו תקמ"ג). הרב נולד בעיר למדייא, בין השנים תנ"ה–ת"ס / 1695–1700, לאביו ר' יצחק ז"ל (שמועה מאביו ז"ל מובאת בספרו בית יהודה, א', או"ח סי' כ"ה). האגדה מספרת על הוריו שבאו להתגרש לפני אב"ד אלג'יר ר' רפאל ידידיה שלמה צרור ז"ל, הרב דבר על לבם ופייסם וגם ברך אותם כי יזכו לבן חכם וגדול בתורה וכן היה לתקופת השנה נולד יהודה ז"ל. אין ידיעות על הנער ר' יהודה, על לימודו על רבותיו בעיר מולדתו למדייא, האם יצק תורה ע"י רבני עירו או גלה בעודו צעיר חוץ לביתו ולמקומו? ר' א. כלפון כתב כי ר' יהודה למד תורה בצעירותו במרוקו (ראה מעשה צדיקים סי' רכ"ח, כ"י), ר' יהודה למד בשקידה עצומה "והיה שקדן גדול בתורה" (כך ציין הרב החיד"א ז"ל) ותנא דמסייע ליה דברי הרב עצמו וז"ל: זאת היתה לי... לאהדורי אפתחא דבי מדרשא מרישא ועד השתא עוד היום אינני רוצה לבטל ממני עול תורה אפילו שעה אחת אם לא להפקת רצון הזולת... אחת שאלתי מאת ה'... לבוא הביתה בית הקודש פנימה מרבה ישיבה וחכמה ומינה לא אזוז עד יום כלות השמן והנר והפתילה טהר יומא וטהר גברא.. (הקדמת הר"י עייאש לספרו בית יהודה, ליוורנו תק"ו) מדה טובה עוד היתה ב"ר יהודה, והיא שימוש תלמידי חכמים וז"ל: "... וגם מנהגי מאז ועד עתה להתאבק ברגלי חכמים... ושמשתי לפניו בעמידה ובישיבה ברוב לחמש עשרה שנה... (מתוך הקדמתו לספרו לחם יהודה, ח"א), ר' יהודה שימש בעיקר מורו ורבו הרי"ש צרור ז"ל, זה היה סביב לשנת תע"ח כאשר עבר ללמוד תורה באלג'יר: ... ואצא מן המקום שהייתי שמה... ואבא אל מחנה אלהים... ומצאתי אחד המיוחד בדורו רועה עדרו, משיירי כנסת הגדולה... מורנו הרב הכולל כמהר"ר רפאל ידידיה שלמה צרור... (שם). הרב עמד על סגולות התלמיד, קירבו וחבבו וגם סמך ידיו עליו וז"ל: "... ורוממני על גבי מרומי קרת בעשר לשונות של חבה כגון ליחיד כאן לצבור הפליא חסדו לי... היה לו לאב ולפטרון... נשאתי חן לפניו וקרבני לעבודתו עבודת צורכי הרבים ושם המשרה על שכמי... (שם). הרי"ש צרור ז"ל צירף תלמידו כחבר בית הדין, בו בזמן התקבצו תלמידים רבים סביב האברך הצעיר ואשר כל חפצו הוא "ללמוד וללמד לשמור ולעשות" (שם). ר' רפאל יעקב בושערא, מיחידי הקהל ושועיו ייסד ישיבה עבור הרב במטרה "להעמיד תלמידים על התורה מעת עלות אור השחר ועד פנייא דיומא" (שם). חצי יובל שנים לפחות ישב הרב לדון ולהורות באלג'יר, ומלבד זה, היה דורש ברבים באופן קבוע במועדים ובשבתות ה' וז"ל: "מחצות היום ולמעלה ועד זמן מנחה קטנה במילי דאגדתא האנשים ללמוד והנשים לשמוע" (הקדמת הר' לספרו לחם יהודה, ח"ב), זמן קצר לאחר פטירת מו"ר הרי"ש צרור ז"ל, הגיע לאלג'יר, בדרכו לארץ ישראל, הרב המופלא רבנו חיים בן עטר זצ"ל, הרב היה בין

מקבלי פניו של הרב ז"ל וגם כתב הסכמה לספרו אור החיים. יש להניח שהמפגש וההיכרות עם רבנו אור החיים ז"ל עשו רושם עז על הרב ומאז גמלה החלטה בלבו לעלות לירושלים. הרב חיכה לשעת רצון, בשנת תקט"ו ראה ראה דמות מלאך המורה לו לעלות לארץ האבות. המראה הקדוש זירז יציאת הרב מאלג'יר, יציאה שבלאו הכי היתה בלתי נמנעת לאור מצב חברתי הולך ומחמיר בתוך הקהילה. בשנת תקט"ז עלה הרב ובני ביתו על אניה המפליגה לליוורנו, התעכב בעיר זו קרוב לשנתיים, ובשנת תקי"ח הגיע סוף סוף למחוז חפצו ירושלים, חכמי עיר הקודש קיבלו את הרב בכבוד רב וגם מינוהו וקבלוהו כרב. שנתיים ימים חי הרב בירושלים ובראש השנה של שנת תקכ"א נתבקש הרב לישיבה של מעלה ומקום מנוחתו בשיפולי הר הזיתים. חיבוריו הם: בית יהודה (ליוורנו תק"ו), לחם יהודה (ליוורנו תק"ה), בני יהודה (ליוורנו תקי"ח), וזאת ליהודה (זולצבאך תקל"ו), מטה יהודה – שבט יהודה (ליוורנו תקמ"ג), קול יהודה (ליוורנו תקנ"ג), עפרא דארעא (ראה שמע יעקב, ליוורנו תקמ"ד), שו"ת פליטת בית יהודה (כ"י). חי בשנים תנ"ה תקכ"א / 1695–1761.

עייאש ר' יוסף ב"ר יהודה ז"ל: רב באלג'יר, בנו בכורו של הגאון הרב יהודה עייאש ז"ל, מתואר "ענו ושפל ברך איש נעמי משנתו קב ונקי בשיתא סדרי... (הקד' ר' מרדכי נרבוני לספר קול יהודה), ר' יוסף לא עלה עם אביו הגאון ר' יהודה ז"ל לארץ ישראל, נשאר באלג'יר מתפלל ומייחל לעלות לארץ האבות (ראה הקדמת ר' יוסף לספר קול יהודה), ר' יוסף מספר איך נשדד ונשלל בהיותו בלב ים אך לא מספר על מטרת הנסיעה האם לעלות לארץ ישראל? או כדי להביא לדפוס בליוורנו את החיבור קול יהודה? ר' יוסף סגי נהור כמעט, התאלמן פעמים ונשא בשלישית לאשה אחות הר' מרדכי נרבוני הי"ד (ע"ע). הביא לדפוס ספר קול יהודה (ליוורנו תקנ"ג) לאביו הגאון ר' יהודה זצ"ל. חי בשנים ת"פ–תק"ס לערך / 1720–1800.

עייאש ר' יעקב משה ב"ר יהודה ז"ל: הראשון לציון, מרא דארעא דישראל, "...החכם השלם והכולל, זה סיני, כולו כהדר"ת שליחא דרחמנא" (הרב החיד"א בהסכמה לספר מטה יהודה, ליוורנו תקמ"ג), נולד באלג'יר לאביו פאר הדור הרב יהודה ז"ל, עלה עם בית אביו לירושלים בשנת תקי"ח, בשנת תקל"ט יצא למרוקו "בשליחותייהו דרבנן תקיפי דארעא קדישא", ובכל מקום שרו לו שירי תהילה (ראה ספר תהלה לדוד לכ"ד חסין, אמשטרדם תקמ"ז, דף מ') בביקורו באלג'יר עשו לו חכמי העיר ונגידיה קבלת פנים של מלכים, בשנת תקמ"ג היה בליוורנו והדפיס שם ספרו של אביו מטה יהודה, בשנת תקמ"ד הדפיס שם ספר שמע יעקב וצירף לו החיבור עפרא דארעא לאביו הרב ז"ל. ר' יעקב ישב באיטליה קרוב לעשרים שנה ושימש ברבנות בקהילות סיינה ופירארה, הרביץ תורה בישראל, בימי שבתו בנכר התפלל ליום שישוב לארץ ירושת"ו ומצאנוהו חותם: "מרחמי ה' לא נתיאש, לשוב אל הר ציון לא נואש, יעקב משה עייאש..., בשנת תקס"ג התגשמה

תקוותו ועלה לירושלים ויהודי איטליה יסדו לו ישיבה הנק' "חיים וחסד" בתוככי ירושלים. הניח שני בנים גדולים בתורה הרב יוסף דוד ז"ל והרב חיים יהודה ז"ל. מאן דהוא כתב דברי בלע על הרב יוסף דוד זצ"ל וחס ליה לזרעיה של רבינו הגדול ר' יהודה עייאש זצ"ל... ראה על כך מה שכתב החכם מאיר בניהו (סיני, י"ט, כרך ל"ח, חוברת ו', עמ' ק"ו). הרב יוסף דוד זצ"ל חיבר פירוש להגדה של פסח קול דוד (ליוורנו תקפ"א). ר' יעקב משה ז"ל נתבש"מ שנת תקע"ז / 1817.

עייאש ר' יצחק ב"ר יהודה ז"ל: רב מאלג'יר, בנו של הרב יהודה עייאש ז"ל, לדעת רב מירושלים: ... ור' יצחק פראג מייחס אליו גם ר' יצחק עייאש הנזכר בציוני הקברים בהר הזתים... (תולדות חכמי ירושלים, ג', עמ' 27) וכן (סיני, מט, ניסן–אלול תשכ"א, עמ' רל"ח).

עייאש ר' משה ז"ל: רב מאלג'יריה, מצאנוהו חתום על פסק דין עם רבני אלג'יר (שו"ת שער שלמה לר' שלמה זוראפה ז"ל סי' קנ"ו), עלה לארץ ישראל יש להניח שהוא שד"ר ירושלים שיצא בשליחות לערי המערב בשנת תק"ע (1810) ראה ספר שלוחי א"י מאת אברהם יערי עמ' 709, וראה רבעון, ירושלים, שנה א', עמ' קס"ג–קס"ד.

עלון ר' יוסף ז"ל: רב ומורה הוראה בלבלידא, מתואר "החכם השלם והכולל" (שו"ת שער שלמה מאת ר' ש. זוראפה, סי' קס"א), משיב תשובות בהלכה בכתב (ראה שם סי' קס"א, סי' קס"ג), חי בשנים תק"ס–תר"ל לערך / 1800–1870.

עלוש ר' אליהו ז"ל: רב ומורה צדק בעירו קצמטינא, מתואר "המורה לצדקה בעובי' קצומטינא" (שו"ת תעלומות לב, ג', סי' י"א) וכן מתואר "איש טהור" בשער ספר עת ללדת קול ששון (ליוורנו תרמ"ה), ראש ישיבת "צלאת ר' שאול עלוש ז"ל", מרביץ תורה בישראל, דרשן גדול המזכה את הרבים בדברי חכמה, נאה דורש כתבי אותיות... בהיותו תמיד דורש ברבים... (הקד' הגאון ר"י ארוואץ לספר ארץ צבי), קיים מצות "וקמת ועלית אל המקום" עלה לארץ ישראל בראשית שנת תרנ"ב ובאותה שנה נתבש"מ ועל ציונו ז"ל רשום: ציון לנפש החכם המרומם ר' אליהו עלוש המכונה ר' באהי תנצב"ה חי לחדש אב ש' תרנ"ב" (ספר חלקת מחוקק חוברת ב', שורה א'–ב', מאת א. בריסק, דף א'), ובראש ספר ארץ צבי בהספד של ר"י ארוואץ נדפס ששנת תרנ"ג היא שנת פטירת הרב ז"ל, ממנו יש הסכמה לספר פתשגן הכתב (אלג'יר תרמ"ו–תרנ"ד), חיבר ספר ארץ טוב המודפס עם ספר ארץ צבי מאת ר' צבי הירש (ארץ צבי, ירושלים, תרנ"ג), הרב ערך והוציא לאור מחזור קטן כמנהג קצנטינא "שפת הים" (ליוורנו תרל"ב וכן תוניס תרע"ג), ערך והו"ל ספר עת ללדת קול ששון (ליוורנו תרמ"ה תוניס תרע"א) וכן ערך ספר שבוע טוב (תוניס תרס"ב).

ר' אליהו ז"ל ידוע בכינוי חיבה "סידי באהי", בקצמטינא, צמח מנהג לכנות רבנים נערצים ע"י צאן מרעיתם בשמות חיבה כגון סידי באהי (ר' אליהו עלוש), סידי פרג' (ר' פרג' חלימי), סידי באהא (ר' אברהם חלימי), ועוד. משפחת עלוש משפחה עתיקה באלג'יריה ומצאנו בשו"ת נפך (כ"י) סי' מ"ט ר' א. אבן טוואה מבקש מרבה של מיליאנא להעתיק לו כתובה של היהודי עלושי!

עלוש ר' יהודה ז"ל: מחכמי קצמטינא וממורי ההוראה, גדול בתורה ובחסידות מתואר "החכם השלם הדיין המצויין חסידא קדישא" (אהל דוד, ב', עמ' 850) הרב שלמה ב"ר צמח דוראן שלח לו תשובות בהלכה (חוט, א', סי' י"ג, כ"ה–כ"ו, נ"ב), בסי' י"ג מוזכר בנו הדיין ר' פרץ עלוש. ר' יהודה מוזכר באשכבתא דרבנן של ליל כפור (אהל דוד, שם), חי בשנים ש"ך–ש"צ לערך / 1560–1630.

עלוש ר' משה ב"ר שלמה ז"ל: רב ודיין הקהל יחיד בקצמטינא, עמד בקשר משא ומתן בהלכה עם הרב שמעון ב"ר הרשב"ש ז"ל (שו"ת יכו"ב, ב', סי' ז). חי בשנים ר'–ר"ע לערך / 140–1510.

עלוש ר' נסים ז"ל: רב ודיין בקצמטינא וממרביצי תורה, רבו של הרב יוסף גנאסיא מתואר "הח"ש הדו"מ הר' נסים עלוש" (הקדמת הרב המו"ל ספר הזכרון ליוורנו תר"ה), חי בשנים תק"ן–תר"ך לערך / 1790–1860.

עלוש ר' שלום ז"ל: רב וממרביצי התורה בקצמטינא, מתואר "הח' הש' הדיין מרביץ תורה", מוזכר באשכבתא דרבנן (אהל דוד, ב', עמ' 850), הרב נלב"ע לפני תקס"ו.

עלוש ר' שמעון ז"ל: רב ודיין מקצמטינא מתואר "הח' הש' הדיין", מוזכר באשכבתא דרבנן (אהל דוד, ב', 850), הרב נלב"ע לפני תקס"ו.

עמאר ר' אברהם ז"ל: רב ומשורר מאלג'יריה, מזכירו החכם אברהם אלמליח במאמר בתוך ספר חמדת ישראל (ירושלים תש"ו), עמ' 70.

עמאר ר' בנימין ב"ר עמרם ז"ל (הראשון): מגדולי רבני בג'איה, דיין הקהל ("חכם הקהל", רשב"ש סי' תר"ו) לאחר פטירת הדיין הגדול ר' שם טוב הלוי, עיר וקדיש חכם מופלג, מקורב מאד להרשב"ץ ששלח לו תשובות רבות (שו"ת התשב"ץ: ב' סי' ע"ד, ק"א, רל"ד, ג': סי' ר"ד, ר"ן, ש"ג–ש"ד) וכן עמד בקשר מכתבי הלכה עם הריב"ש (שו"ת הריב"ש סי' ו'–ז'), הרשב"ץ לא הסתיר חיבתו לר' בנימין וז"ל הרשב"ש: ...והצאת מפיך מלין שקולין ובלתי שקולין אבל עם כל זה לא אאשימך כי על כל פשעים תכסה אהבה אהבת אדוני אבי מורי הרב ז"ל בהחכם אביך ר'

בנימין נ"ע וגם אני אהבתי בך... (שו"ת הרשב"ש סי' תק"ז), שמו נערץ ע"י יהודי העיר בכל הדורות ושמעתי לאמור שציונו זיע"א היה מוקד עליה לזייארא ביום ל"ג בעומר. חי בין השנים ק"ל–ק"צ לערך / 1370–1430.

עמאר ר' בנימין ב"ר עמרם ז"ל (השני): פנה בשאלות בהלכה גם לר' צמח ב"ר הרשב"ש (יכו"ב, א', סי' ע"ז) וגם לר' שמעון ב"ר הרשב"ש (יכו"ב, ב', סי' כ"ח) חי בשנים ר"י–ר"פ לערך / 1450–1520.

עמאר ר' יהודה ב"ר דוד ז"ל: מחכמי ארץ ישראל, שד"ר טבריה שנשלח לארצות המערב, הפסיק שליחותו והשתקע באלג'יר, התקבל כראש בית דין, חתום בהסכמת רבני אלג'יר לספר פתח הבית (ליוורנו תר"ו) "שד"ר מעה"ק טבריה תוב"ב ולעת עתה ר"מ ור"מ בעוב"י אלג'יר", משנת תק"צ עד שנת תר"ה לערך. נראה שנלב"ע באלג'יר סביב שנת תר"י.

עמאר ר' יוסף ב"ר אברהם ז"ל: רב בעיר אלמעסכר (מסכארא) חיבר ספר חסד יוסף (תוניס תרנ"ט) על כללי העיבור, חי בשנים ת"ר–תר"ע לערך / 1840–1910.

עמאר ר' יוסף ז"ל: רב מבג'איה, הרב ר' שמעון ב"ר הרשב"ש שלח לו תשובה בהלכה (יכו"ב, ב', סי' ל"ו) חי בשנים ר"י–ר"פ לערך / 1450–1520.

עמאר ר' מכלוף ז"ל: מרבני אלג'יר וממרביצי התורה, מתואר חסיד וקדוש כלשון הר' אברהם בושערה וז"ל: ועיין בקונטרס המיוחס להח' הש' חסיד וקדוש כמוהר"ר מכלוף עמר זלה"ה... (ברית אברהם, דף קי"א, וכן, קל"ב) יצק תורה ע"י הגאון המפורסם הרי"ש צרור רבה של אלג'יר, משורר ומליץ וש"ץ בית כנסת חברת אזנקא לקהל הליוורנים באלג'יר. לאחר פטירת הר' מכלוף ז"ל יצא לאור ספרו "דרושים" (מצורף לספר פי צדיק מאת ר' מימון יאפיל ז"ל ליוורנו תקי"ט), ספר קטן הכמות, אך, יקר האיכות מצד חידושי תורה שבו ומצד הידיעות החשובות שבו על קהילת אלג'יר וחכמיה. ר' מכלוף ז"ל נלב"ע לפני שנת תקי"ט.

עמאר ר' מרדכי ז"ל: רב שהריץ שאלות בהלכה לגאון ר' אברהם אבן טוואה (שו"ת נפך כ"י, סי' 8832 מכון לתצלומי כ"י, הספריה הלאומית, ירושלים).

עמאר ר' משה ז"ל: רב ממיורקה, הגיע לאלג'יריה לאחר מאורעות הדמים של שנת קנ"א, ישב בעיר בג'איה (בוג'י לשעבר) בשנת קנ"ג, הריץ שאלות בהלכה

להריב"ש (סי' מ"ג) וכן להרשב"ץ (שו"ת השתב"ץ, א', סי' ס"ג, ג', סי' ר"ז), חי בשנים ק"י–ק"פ לערך / 1350–1430.

עמאר ר' עמרם ב"ר בנימין ז"ל: ר"מ ור"מ בבג'איה, ברא כרעא דאבוה, דיין הקהל ממלא מקום אביו החכם הגדול מבג'איה הר' בנימין עמאר הראשון (ע"ע), משיב תשובות בהלכה בכתב, תשובה ארוכה "קונדריס" ממנו מוזכרת בשו"ת הרשב"ש סי' תק"ה, שקיל וטרי עם הרשב"ש בנושאים רבים מאד, שבעה קבוצות של תשובות שלח הרשב"ש לרבה של בג'איה: קי"ח–קל"ה, קצ"ט–ר', רפ"ה–רפ"ז, תס"ו–תע"ו, תצ"ח–תק"ד ועוד. חי בשנים ק"ע–ר"ן לערך / 1410–1490.

עמאר ר' עמרם ב"ר יעקב ז"ל: רב ומורה הוראה באלג'יר, יצק תורה ע"י הרב הגדול ר' נהוראי אזוביב ז"ל. משיב תשובות בהלכה בכתב, מליץ ומשורר (חיבר פיוט מפורסם באלג'יריה ובמרוקו "עלבון הבת היקרה") דודו הוא הרב החסיד ר' מכלוף עמאר ז"ל, חידושי תורה ממנו מוזכרים בספר קרבן אהרן, דף כ"ה (ליוורנו תקל"ג), בספר ברית אברהם דף קכ"ט (ליוורנו תקנ"א), בספר ברית אבות סי' ע"א (ליוורנו תרכ"ב), מתואר בראש ספר ימים אחדים (ליוורנו תק"ן): "מתיל כאריה בפלפול, טעם, סברה, משנתו סדורה קורא ופושט בחזקה דאתיא מכח סברה מן הגמרא, הח' הש' זה סיני...". ובהגדה נשאו קול מגיד דוד, דף כ"ו (ליוורנו, תק"פ), מובא ממנו חידוש ומתואר: חכם עדיף מנביא לבב חכמה, לו תואר ולו הדר ולתבונתו אין מספר הלא הוא הרב אור נוצץ וכפטיש יפוצץ כברקים ירוצץ...". יש הסכמה ממנו לספרים ימים אחדים, חתום בהסכמה עם רבני ליוורנו להגדה נשאו קול הנ"ל, ולספר קהלת (ליוורנו, תק"פ) וכן לספר יד אבישלום (ליוורנו תקפ"ט) ועוד. הרב תמך בנגיד דוד דוראן מול מחנה הנגיד נפתלי בוג'נאח ובשנות הסערה שידעה קהילת אלג'יר בשנים תקס"ה–תקע"ה, הותקף קשות ע"י בני קהילה (סיפור הימים הסוערים שידעו בני הקהילה באלג'יר תמצא בספר חסד לאומים ליוורנו, חש"ד). יצא מעירו גם משום היותו מעורב ותומך במחנה משפחת דוראן המסוכסכת עם מחנה הנגיד נפתלי בוג'נאח וגם משום שלא זכה לקבל הסכמה להתמנות לדיין הקהל, ובשנת תקע"ד ישב באי מאלטה והגיע לליוורנו שם השתקע וגם נמנה עם רבני העיר בשנים תק"פ. נראה שנלב"ע בליוורנו סביב שנת תקצ"ה. הניח חיבור חיי עמרם כ"י שהיה בידי הרב דוד אשכנזי ז"ל מווהראן, כולל שו"ת, חידושי תורה, חידושי ש"ס, ואין אתנו יודע לאן התגלגל כ"י חשוב זה.

עמאר ר' שלמה ז"ל: רב מהעיר סטיף, מוזכר בראש ההגדה ויגד לאברהם מאת ר' אברהם חלימי, שימש גם כרבה של גילמא (חתום על הסכמת הקהילה בדבר זכויות רבני טבריה הספרדים על קופות רמב"ה (ראה ספר יצב גבולות מאת ר' אליהו ילוז, חמ"ד, תרס"ד, עמ' מ"ח). חי בשנים תק"צ–תר"ע לערך / 1830–1910.

עמאר ר' שלמה ז"ל: רב ומשרת בקודש (ספרא רבא, מרביץ תורה וכו') בעיר עין תמושנת, עמד בקשר מכתבי הלכה עם הגאון הרב מסעוד הכהן ז"ל (שו"ת פרחי כהונה, או"ח, סי' מ"ב), עם הגאון ר' יוסף משאש (אוצהמ"כ, ב', סי' תרפ"א ועוד), עם הגאון ר' יוסף בן נאים (שו"ת צאן יוסף, סי' ל"ב, ל"ז), חי בשנים תר"מ–תש"י לערך / 1880–1950.

עמור ר' סעדיה ז"ל: רב ומורה צדק באלג'יר (היא דזאייר), בהקדמת הרב המו"ל ספר הזכרון (ליוורנו תר"ה) מתואר "רב הכולל", חתום ראשון בהקדמת רבני אלג'יר לשו"ת שער שלמה (ליוורנו, תרל"ח) כן חתום עם רבני העיר לספר זבחים שלמים (ליוורנו תרי"ח), הניח כתבים ובהם סדר מנהגים, פיוטים, קינות ועוד, מכתבי ה"ר סעדיה העתיק הר' אליהו גיג' ז"ל לספר חסד ואמת, א'–ב' (אלג'יר תרמ"ח–תרמ"ט) וז"ל: "סדר ל"ג בעומר מצאתיו בין הכתבים באמתחת הר' המובהק ר' סעדיה..." (חסד ואמת, עמ' כ"ז) וכן "אלו הקינות מצאתים בין הכתובים באמתחת הר' הח' כמהר"ר סעדייא (!) עמור ז"ל (שם עמ' ל"א), שמועות מהר' סעדיה מובאים בספר זה השלחן לר' אליהו גיג' (הערות והארות לספר זה השלחן, ח"ב), בידי ר' יוסף משאש ז"ל נמצאו ליקוטים כ"י מהר' ס. עמור ז"ל (ראה נחלת אבות, ב': קי"ד, רי"ד). נלב"ע שנת תרל"ג לערך / 1873.

עקוש ר' יעקב ב"ר יוסף ב"ר יעקב ז"ל: רב וסופר מובהק מווהראן (העתיק חיבור רובו קבלה עבור החכם ר' משה אבן לשקר בשנת רכ"ד (ראה צפנת פענח, מהדורת צילום הכ"י, ירושלים תשנ"א, עמ' 11). יש לברר אם השם עקוש הוא שם משפחה או שם כינוי לענף משפחה ששמה לא צוין. (ראה ספרי הקטן יחס דבדו החדש, י–ם תשנ"א, עמ' 40).

עקנין ר' יעקב ז"ל ב"ר סעדיה: רב מתלמסאן מוזכר בשטר משנת תקמ"ב (אוצהמ"כ, ב', סי' תתקט"ו). עקנין ר' חיים: רב בעונאבא משנת 1930 עד 1945. ר' חיים ז"ל נולד בשנת 1867 ונלב"ע בשנת 1945 (ראה תולדות משפחות מאת יוסף טלידאנו (צרפתית), עמ' 666).

עתאלי ר' משה ז"ל: רב ומשורר מקצמטינא.

פנים בית הכנסת ע"ש המלוב"ן הר' אפרים אנקאווא בתלמסאן

פארוז ר' סעדיה ז"ל: רב בתלמסאן, הרב יוסף משאש ז"ל כתב: "הרה"ג כמוהר"ר סעדיה זצ"ל היה גדול בתורה ובחסידות ובעל נכסים ונתמנה לרב העיר בש' תק"ע" (אוצהמ"כ, ב', סי' תתקט"ו), חתימת הרב מתנוססת בפנקס בית דין תלמסאן, חי בשנים תק"ל–תר"י לערך / 1770–1850.

פאריינטי ר' יעקב ב"ר יוסף ז"ל: רבה של ענאבא (היא בון), משנת תרי"ט ועד יום פטירתו בשנת תרל"ט, מוצאו מתוניס, משיב תשובות בהלכה בכתב, חתום על הסכמת רבני ויחידי קהילת ענאבא בדבר זכותם של רבני טבריה הספרדים על הכנסות קופת רמב"ה זיע"א (ראה ספר יצב גבולות בראש ספר בצדקה תכונני, חמ"ד, תרס"ד) חיבר ספר שארית יעקב (ירושלים תשמ"ג), בספר מובאות כמה תשובות בהלכה ששלח ר' יעקב ליחידים השואלים דעתו בהלכה (עמ' 351–378). נולד בתוניס בשנת תק"ץ לערך ונלב"ע בענאבא בשנת תרל"ט / 1830–1879.

פאריינטי ר' יעקב ב"ר שלמה ז"ל: רב באלג'יר, חיבר ספר ויגש יעקב (אלג'יר תרנ"ד), עוד לו בכתובים פי' על ספר המסורה מאת הריב"ה, וכן דרושים על פטירת רבנים, פי' על ספר מים עמוקים (ירושלים תרע"א), זכה לעלות לארץ ישראל, נלב"ע בירושלים בשנת תרל"ד / 1874.

פאריינטי ר' יעקב ז"ל: רב בתלמסאן מוזכר "בשטרות וכתבים ישנים" משנת תקי"ד / 1754 (ראה אוצהמ"כ, ב', סי' תתקכ"א).

פורטוגיז ר' שלום ז"ל: מרבני אלג'יר, לפרנסתו עסק בפרקמטיא, באשכבתא דרבנן של קהילת אלג'יר מתואר הרב "הח' הש' הד' המ' הר' המקובל" (אהל דוד, ה', עמ' 774), דיין ובקי בתורת הנסתר (מוזכר בראש ספר ימים אחדים, ליוורנו, תק"ן), האם הוא המובא ברשימת גירונדי (ראה תולדות גדולי ישראל, טריאסטי, 1853, עמ' 350)? חי בשנים ת"ק–תק"פ לערך / 1740–1820.

פושטיר ר' יהודה ב"ר יעקב ז"ל: רב ומשורר מתלמסאן, מוזכר במכתב שנשלח לרבני תלמסאן ר' יהודה שוראקי ור' מימון כלץ (ראה עומר השכחה, מהדורת ר' ש. סיראט, ירושלים תשל"ג, מבוא, עמ' 13). חי בשנים ר"ע–ש"ן לערך / 1510–1690.

פחאל ר' יעקב ז"ל: מחכמי קצמטינא, הרב שלמה בר צמח דוראן שלח לו תשובות בהלכה "החכם ר' יעקב פחאל" (חוט, א', סי' כ"ה–כ"ו), חי בשנים ש"י–ש"פ לערך / 1550–1620.

פחימא ר' יעקב ז"ל: רב בתלמסאן, מוזכר בשטר משנת תקל"ב / 1772 (אוצהמ"כ, ב', סי' תתקכ"א), חי בשנים ת"ק–תק"פ לערך / 1740–1820.

פיתוסי ר' יששכר ז"ל: רב בסטיף, בשנים תר"י–תר"ל לערך, תרם להדפסת ההגדה ויגד לאברהם (ליוורנו תרכ"ב). חי בשנים תק"פ–תר"ן לערך / 1820–1890.

פראג' ר' יהודה ז"ל: רב מהוניין שאל דעתו בהלכה של הרשב"ש (שו"ת הרשב"ש, סי' שס"ד), נראה לומר כי משפחות פראג ופרג' ויתכן גם משפחת פארוז הם משפחה אחת. חי בשנים ק"פ–ר"ן לערך / 1420–1490.

פראנשיס ר' עמנואל ב"ר דוד ז"ל: רב מליץ ומשורר מאיטליה, לאחר שנת ת"ל נמצא והיה באלג'יר וישב שם שנים רבות וחיבר שם בשנת תל"ז ספר מתק שפתים (ספר שהו"ל ר' ח. בראדי, קראקא תרנ"ב) בראש הספר נמצא כתוב: "חברתיהו אני הצעיר עמנואל בכמוה"ר דוד פראנשיס זלה"ה בעיר אלגזאייר שנת תז"ל כטל אמרתי לפ"ק". בשנת תס"ג מצאנוהו חתום עם רבני אלג'יר בהסכמה לשו"ת הלכות קטנות (ויניציאה תס"ד) מאת ר' יעקב חאגיז. ר' עמנואל ז"ל חזר לאיטליה ושם ביחד עם אחיו ר' יעקב ז"ל חברו שירים בגנות משיח השקר שבתי צבי קובץ השירים "צבי מודח" יצא לאור בקובץ על יד (ברלין תרמ"ה), שני האחים ז"ל נמנו עם המתנגדים למשיח השקר הנ"ל. נלב"ע באיטליה לפני שנת תע"ט / 1719.

פרג' ר' יעקב ב"ר שלם ז"ל: חכם מתלמסאן מוזכר בשטר משנת ש"פ / 1620 וז"ל הר' יוסף משאש: "פרג' כמוהר"ר יעקב הכמוהר"ר שלם זצ"ל כך נזכר בשטר אחד ישן משנת ש"פ לפ"ק ולא נעלם כי תואר כמוהר"ר בזמן הקודם היה מיוחד רק לגאוני עולם" (אוצהמ"כ, ב', סי' תתקכ"א). חי בשנים ש"ל–ת' לערך / 1570–1640.

פרג' (פרג'י) ר' שמעיה ז"ל: רב ומשורר (כנראה מתלמסאן), פיוטיו מפוזרים בכ"י יהודי תלמסאן, (ראה לדוגמה כ"י סימנו 16123, מכון לתצלומי כ"י, ירושלים), חי בשנים ת"י–ת"פ לערך / 1650–1720.

פרחון ר' שלמה ב"ר אברהם ז"ל: רב מקלעת בני חאמאד שבאלג'יריה (זו דעת הרי"מ טלידאנו בספרו נר המערב, עמ' 27, הערה ט"ו, וכן דעת ר"י שציפנסקי בספרו רבינו אפרים, עמ' 28–29), יצק תורה על ידי רבינו אפרים, הגאון מקלעת בני חאמאד (ע"ע לעיל), מגדולי המדקדקים הקדמונים, חיבר ספר מחברת הערוך (פרסבורג, תר"ד), עבר לאיטליה ושם נלב"ע, חי בשנים תת"ס–תתק"מ לערך / 1100–1180.

פרטוש ר' נסים ב"ר שמואל ז"ל: מיחידי קהל אפלו, הוציא לאור בשיתוף עם ר' יחיא עטיא ספר גואל ציון (ג'רבה, תש"ז) עבור תלמידי דבי רב.

פרטוש ר' פרץ ז"ל: רב מעיר מזאב (גרדאייא) מוזכר בשו"ת בית יהודה, אה"ע, סי' כ'. חי בשנים ת"ס–תק"ל לערך / 1700–1770.

פרידמן ר' ליאון יהודה ז"ל: רב בקצמטינא מטעם הקונסיסטוואר בצרפת משנת תרס"ו עד שנת תרע"ג, ומשנת תרע"ג עד תרפ"ח כיהן כרב באלג'יר. דרשה ממנו מתורגמת ללשון הקודש מובאת בספר "דרושים" מאת הר' אברהם זרביב ז"ל, וכן מכתב ממנו מובא בספר קול צעקת הרועים (תוניס תרע"ה) דף כ"א מאת הרב אליהו בן גיגי ז"ל.

צבאן ר' עמראן ב"ר פרץ ז"ל: מיחידי קהל קדוש גרדאייא, לפרנסתו עסק בפרקמטיא, כיהן רב בעיר אפלו ולאחר זמן שב לעיר מולדתו. מנהגי קהילת גרדאייא ומורשתה יקרים לו ודאג לשמרם ולשם כך הוציא לאור הספרים: ספר קרוב"ץ (כמנהג גרדאייא, ג'רבה ת"ש), וכן ספר בארצות החיים (ג'רבה, ת"ש), שבחי צדיקים (ג'רבה תש"ח), חסדי אבות (סוסה תרפ"ו, ג'רבה תשי"ג), עץ חיים (ג'רבה תשט"ז). הרב ראה את הנולד ובני הקהילה היום מכירים בתרומת הרב ז"ל לשימור מורשתם החשובה של בני הקהילה. נולד שנת תרמ"ב נלב"ע שנת תשכ"ד / 1882–1964.

צבאן ר' שמעון ז"ל: מיחידי קהל ווהראן ערך והוציא לאור בשנת תרפ"ח בווהראן "סדר לארבע מיתות בית דין" על פי קבלה מן הקדמונים. חי בשנים תר"ל–ת"ש לערך / 1870–1940.

צדוק ר' שלום ב"ר אברהם ז"ל: מרבני ווהראן, מתואר "הח' הש' והכולל הדיין ומורה", נלב"ע בשנת תרכ"ז (בשנה ההיא נלבע"ו בזה אחר זה תשעה חכמים ראשי ק"ק ווהראן (ראה על כך ספר מלל לאברהם מאת ר' א. אנקאווא ז"ל, ח"ב, דף ר"י).

צולטאן ר' ישועה ב"ר מרדכי ז"ל: רבה של תלמסאן, ר"מ ור"מ, חסיד מפורסם וז"ל הרב אברהם בן סאמון במכתב לר' יצחק מרעלי: "ח"ק סבא דמשפטים הדו"מ ר' ישועה צולטאן שימש ברבנות עירנו חיבר ספר הזכרון ענייני הקהילה ותקנותיה. הר" ישועה הנהיג תקנות והנהגות טובות ומועילות לבני הקהל כגון דא "כי הר' אברהם כהן יצ"ו והרב אברהם ב"ר הנגיד גנון בן ישו והר' פרג' בומנדיל והר' יוסף אלאשקר קנו בית המטבחים מהקהל יצ"ו בסך אחד וחמישים צולטאני והקנין הנ"ז... כתקנת הרב הנ"ז... (מכתב ר"א בן סאמון נמצא בתוך "תיק ר' יצחק מרעלי" בארכיון המרכזי לתולדות העם היהודי, גבעת רם, ירושלים). חי בשנים ת"פ–תק"ן לערך / 1720–1790.

צולטאן ר' משה ז"ל: רב ומשורר אשר מוצאו כנראה מאלג'יריה (תלמסאן? ווהראן?), מפיוטיו שרד פיוט ידוע וראה כ"י סימנו 16123 מכון לתצלומי כ"י, הספריה הלאומית, ירושלים).

צולטאן ר' שלום ב"ר ישועה ז"ל: מחכמי תלמסאן, בר אבהן ובר אוריין בנו של רבה של תלמסאן, הרב ישועה הנ"ל מתואר "הרה"ג כמוהר"ר שלום זצ"ל נזכר בפסק אחד משנת תק"ן" (אוצהמ"כ, ב', סי' תתקכ"א), חתום עם רבני תלמסאן להסכמה לספר הזכרון (ספר זה נדפס כידוע כליוורנו בשנת תר"ה בשתי מהדורות שונות) מתואר כ"י תלמיד חכם, סופר מהיר, ומשורר רב כשרון" (ראה סיני, ע"ה, תשל"ד, עמ' ר"צ). חי בשנים תק"ך–ת"ר לערך / 1760–1840.

צולטאן ר' שמואל ז"ל: רב בתלמסאן, חבר בית דינו של הרב חיים בלייח ז"ל (ראה ספר קול צעקת הרועים, דף כ"א), ר' שמואל הוציא לאור בשיתוף ר' א. אלקובי ור' א. בן סאמון "שירות ותשבחות" (תוניס תרס"ג), חי בשנים תר"י–ת"ש לערך / 1840–1940.

צייארי ר' אברהם ב"ר משה ב"ר מרדכי ז"ל: רב, בר אבהן ובר אוריין מגדולי המשוררים באלג'יר הנוטה אחר שיטת המשורר ר' ע. הצפרוני כפי שציין זאת ר' יצחק מרעלי ז"ל: "אשר עליו נחה רוח ר' עמנואל הצפרוני ז"ל בעל המחברות... וכאחד מרבותינו הראשונים נהנה מיגיע כפו כי היה מתקן מורה שעון (מבוא למחזור מדבר ים, ליוורנו תרצ"ה מאת ר' יצחק מרעלי), מעט מפיוטיו נדפסו בקרוב"ץ ובמחזור אלג'יר (דיוואן של ר' אברהם היה בידי החכם ר' יצחק מרעלי) וז"ל ר' יצחק בלוך: "הניח חיבור כ"י שירים ופיוטים, יסד בית כנסת שעל כל קירותיו נרשמו שירים שחיבר, נלב"ע בלא בנים בשנת תע"ד / 1714 (בלוך, עמ' 39), ר' יצחק מרעלי הכין לדפוס את הדיוואן של ר' אברהם כפי שהזכיר במכתב לדוד ששון (פרקים בתולדות יהודי בבל, ב', עמ' 552) ולא זכינו לאורו של דיוואן יקר זה.

צייארי ר' דוד ז"ל: מיחידי קהל קדוש אלג'יר, נגיד הקהל, חי בשנים ש"צ–ת"ס לערך / 1630–1700 (ראה הירשברג, ב', עמ' 49).

צייארי ר' משה ב"ר מרדכי ז"ל: מגדולי חכמי אלג'יר ורבניה, ועל מצבתו רשום: לבי למו אב כחללים יהמה... חכם וכל חכמי הזמן נגדו כמו מר מדלי וכמו אבק מאזנים, שלם בעיונו ונגדו כל בני גילו במורא יכרעו אפים... (בלוך, עמ' 29), משורר (פיוטים ממנו ראה אוצר טוב, ברלין 1880, עמ' 60) נראה שר' משה הוא אבי המשורר הגדול ר' אברהם הנז"ל, נלב"ע בשנת תל"ט / 1679.

צייארי ר' סעדיה ב"ר אברהם ז"ל: מרבני אלג'יריה, שאל דעתו בהלכה של הגאון החסיד הר' שמעון ב"ר הרשב"ש ז"ל, ר' סעדיה חשב לנסוע לעיר פאס ללמוד תורה, ולא אסתייעא מלתא ולא נסע וביקש למצוא פתח להתרת נדרו (שו"ת יכו"ב, ב', סי' נ"ב), חי בשנים ר"ך–ש' לערך / 1460–1540.

צייארי ר' שלמה ז"ל: רב מעיר למדייא (מידיאה לשעבר) ומלמד תשב"ר, הריץ שאלות בהלכה להר' הרשב"ש ז"ל (שו"ת הרשב"ש, סי' ש"מ–שמ"ב, סי' תנ"ד, ועוד). רבינו הרשב"ש ז"ל בתשובות סי' קצ"ח, סי' תקצ"ה דן בענין ר' שלמה ב"ר יצחק צייארי ממיליאנה שהיה סוחר ולא נראה ששימש בתפקיד רב כל שהוא. ר' יעקב צייארי הוא הראשון מבני המשפחה הנכבדה הידוע לנו באלג'יריה ראה שו"ת הרשב"ש סי' תקי"ג.

צרור ר' אליהו ז"ל: איש ספר מאלג'יר, חיבר והו"ל סיפור מעללי העכו"ם ביהודי אלג'יר ואלג'יריה בשנות תר"מ–תר"ס "קצת חרבאן אדזאייר" (אלג'יר, חש"ד), חי בשנים תר"י–תר"פ לערך / 1850–1920.
במקורותינו הקדומים, בכתבי הגאונים, מוזכר ר' אליה אבי אלסרור ב"ר דוד נ"ע (תרביץ, שנה כ', עמ' 204), בשו"ת הרשב"ש מוזכר אשתרוק ב"ר שלמה צרור (סי' תי"ז).

צרור ר' יוסף ב"ר יעקב ז"ל: מחכמי אלג'יר ברא כרעא דאבוה הוא הדיין הרב יעקב הנז"ל, דיין בבית דין הגדול "בית דינא רבא" (ראה הקדמה לשו"ת פרי צדיק), ראש ישיבה, חסיד מנקיי הדעת שבקהל קדוש אלג'יר, ספרא רבא, משיב תשובות בהלכה בכתב, תשובה ממנו שרדה בשו"ת דברי דוד (אמשטרדם תקי"ג, סי' ל"ח), חותם על פסק דין משנת תק"א עם ר"י עייאש (שו"ת בית יהודה, חוש"מ, סי' י"ג), חתום על הקדמה לספר פרי צדיק (ליוורנו תק"ח), יבין שמועה (ליוורנו, תק"ד), שו"ת בית יהודה (ליוורנו תק"ו), על ציונו נכתב: על מות יקר ערך במהלליו, חכם ודיין הוא וראש סופרים, ראש הישיבה הוא לתלמידים, זכים סברותיו מאושרים... נקי בדעותיו לכל יודעיו, אהוב ורצוי לעם ברים... (בלוך, עמ' 57). נלב"ע שנת תקט"ו / 1755.

צרור ר' יעקב ז"ל: דיין באלג'יר, מתואר "הגאון" (תואר זה כידוע לא נפוץ בכתבי חכמי המערב), אבי ר' יוסף הנז"ל, חתום עם רבני העיר על שטר קבלת עדות (בית יהודה, אה"ע, סי' כ"א) ועל שטר עגונה (בית יהודה, אה"ע, סי' כ') חתום עם רבני אלג'יר על חרם נגד נחמיה חיון סוף ספר מלחמה לה' חרב ל"ה (אמ"ד תע"ד), נלב"ע שב גם ישיש סביב שנת תק"ה / 1745. מצאנו חי במערב בתקופה ההיא ר' יצחק בן צרור הכותב סדר תנאים ואמוראים וז"ל: נשלמו תנאים ואמוראים בעה"ו ע"י אני הצעיר עבד נרצע... יצחק בן צרור (ראה ספר כ"י של יהודי המגרב במכון בן צבי, ירושלים תשנ"ג, מאת יוסף אביבי, עמ' 80).

צרור ר' ישועה ב"ר שלמה ב"ר טוביה ז"ל: מרבני אלג'יר (היא דזאייר), בר אבהן ובר אוריין, גברא רבא המתואר "מלך" (וזאת ליהודה, דף ע', ע"א), דרשן עצום (חיבור קטן ממנו, דרשות נמצא במוסקבה באוסף גינצבורג מס' 178, סי' 6858 במכון לתצלומי כ"י, הספריה הלאומית, ירושלים). חי בשנים ת'–ת"ע לערך / 1640–1710.

צרור ר' מרדכי ב"ר שלמה ז"ל: רב באלג'יר (ראש בית הדין ר' שמואל צרור ז"ל היה מצרפו כדיין בבית דינו), שמועות ממנו מובאים ע"י ר' אליהו גיג' בספרו זה השלחן, ב', עמ' מ"ד, מ"ט, ע"ג ועוד, הדפיס ספר קול ששון, ב"ח, (אלג'יר

תרמ"ה) וגם הגדה של פסח כמנהג אלגזאייר (ליוורנו תרמ"ו), חי בשנים ת"ר–תר"ע לערך / 1840–1910.

צרור ר' משה ב"ר אפרים ז"ל: רב וספרא רבא מאלג'יר העתיק מכתב יד קדשו של החסיד הרב שמעון ב"ר צמח ב"ר הרשב"ש ז"ל את שו"ת התשב"ץ, השלמת ההעתקה היתה בשנת תנ"ה, ר' משה קיווה וחשב לעלות לא"י אך אין לנו ידיעה האם עלה לא"י או לאו (דברי המעתיק הרב משה ז"ל, ראה סוף שו"ת התשב"ץ, אמשטרדאם, תצ"ח), חי בשנים ש"ע–ת"ס לערך / 1610–1700. סידור תפילה כמנהג אלג'יר כתיבת ידו של הרב משה (ראה רשימת כ"י אדלר, עמ' 36, מס' 316).

צרור ר' משה ז"ל: מחכמי אלג'יר מוזכר בשו"ת פרי צדיק (ליוורנו תק"ח), סי' י"ג וז"ל: "... ואמרנו לקהל שהיו מקובצים נלך לבקש בספרים, הלכנו לחברת הכהנים והכל מקובצים והר' משה צרור בתוכם...," הרב משה היה מחכמי בית כנסת הכהנים באלג'יר ומראשיה. חי בשנים ת"ך–ת"צ לערך / 1660–1730. כאן המקור היחידי על בית כנסת של כהנים באלג'יר. בתי כנסת הכהנים קיימים היו בקהילות הכהנים במערב עד הדור הזה הן בג'רבה (תוניסיה) ובדבדו (מרוקו), ידוע גם על בית כנסת הכהנים בעיר פאס. בעבר הרחוק נמצאו בתי כנסת הכהנים באלג'יר, בתלמסאן, ובעיר הוניין, מצפון לתלמסאן, גם קהילה של כהנים (שחדלה להתקיים כידוע).

צרור ר' משה ז"ל: מרבני אלג'יריה, עלה לארץ שיראל, חי בירושלים ושם נלב"ע, זה נוסח המצבה שבהר הזתים: הח' המתחסד עם קונו, עניו וחזרן במצוות כה"ר משה צרור נפטר ב"ך לחודש תשרי ש' התקס"ב תנצב"ה, (חלקת מחוקק, חוברת ב', שורה י"ג, דף כ"ד, מאת ר' א. בריסק).

צרור ר' רפאל ידידיה שלמה ב"ר ישועה ב"ר שלמה ב"ר טוביה ז"ל (השלישי): רב מופלא מגדולי חכמי אלג'יר, מורה הוראה, מרביץ תורה, משורר, רופא, מזרע האיתנים עמודי הארץ הרמב"ן והרשב"ץ זיע"א (מסטרא דנוקבא הרב צרור הוא נין להגאון ר' שלמה ב"ר צמח דוראן ולהגאון הרב אברהם אבן טוואה ז"ל), חנן אותו הקב"ה בכח זכרון הפלא ופלא כעדות תלמידיו ז"ל: "אומר דבר בשם אמרו ומודיע תוארו ומזכירו ככתבו וכלשונו בכח הזכירה היקרה אשר נתן לו אלהים מתנה טובה...", עוד זכה הרב "להיות לו יד בחכמת ההגיון לשער כח הדיבור ולצמצמו במליצות וחידות ומשלי שלמה ולשונו תמהר לדבר צחות בלשון נקיה...", ומעלה שלישית היתה ברבה הגדול של אלג'יר: ... היתה זאת לו להכיר בטיב ועניני המדינות..., והמעלה הרביעית: ... הכל צריכין לו בחכמת הרפואה לעוצם חכמתו בחכמת הטבע יודעה ומכירה ומפיו לא תשכח אתיא זכירה זכירה...

נתגלו לו רפואות העשבים בהבדל וסגולה... (הקדמה לשו"ת פרי צדיק). הרב זצ"ל היה משומרי משמרת מורשת יהודי אלג'יר והוא צווה לדורות לשמור ולדבוק על מורשת אבות ראשונים "אין אנו רשאין לשנות מנהגנו" (כך כתב רבנו בהקדמה לשו"ת התשב"ץ), ולמפורסמות לא צריך ראיה כי החיבור דיני מנהגי ק"ק אלג'יר שכתב הר"י עייאש משל הרי"ש צרור הוא: ולכן ראיתי אני הצעיר להעלות על ספר רוב המנהגים המיוסדים ע"פ הראשונים נוחי נפש כפי מה שקיבלתי מפי קדוש הח' הר' הכולל כמוהר"ר רפאל יש"ץ זלה"ה שהוא בקי בהן ובשמותיהן כנודע לכל... (מבוא הר"י עייאש לדיני מנהגי ק"ק אלג'יר), צוואת הרב תקיפה לדורנו אנו, דור השואף לחזור ולשורשיו להחזיר מורשת אבותינו נ"ע למקומה לזיוה ולהדרה. הרב התנסה בנסיונות גדולים: "ואירעוהו מאורעות בגופו בניו וממונו" ב"מ, ועל הכל בירך ואמר "צדיק הוא ה' וצדיק דינו" (הקדמה לפרי צדיק), זה קיצור שיעור קומתו של הרב הגדול, המורה הדגול, שריבה גבולו בתלמידים (הגאון ר"י עייאש, הגאון ר"מ אלפאסי, החסיד ר' מכלוף עמר ועוד). ר' מכלוף ז"ל גילה כי רבו חיבר חיבור חשוב מעין קיצור ספר שלחן ערוך: רבנו היה מעיין נובע בחכמת התורה... הרבה לחדש הן בפירושים ובחידושים והוה עסוק לפרש ארבע חלקי שו"ע ותיקן תיקון גדול קיצר בדברי השו"ע ופירש כל סעיף וסעיף בדעתו הרמתה (ראה קונט' "דרושים" מאת ר' מכלוף ז"ל, מצורף לספר פי צדיק). מתורתו של הרב ז"ל נדפס ספר פרי צדיק (ליוורנו, תק"ח) וכן ההקדמה הנפלאה לשו"ת התשב"ץ. החיבור קצור שו"ע לא הגיע לידינו. הרב נולד שנת אמ"ת ונתבש"מ שנת בצרו"ר, תמ"א–תצ"ח / 1681–1738.

ר' מכלוף כתב כי רבו היה בקי בחכמי ורבני דור ודור מיום הוסד הקהילה הזאת דור דור ודורשיו דור דור וחכמיו וחזניו וסופריו ודייניו... הרב ז"ל ידע לנכון תולדות החזנים באלג'יר, י"א: ... ובפרט בסדר הת"פ היה אומר לי ערך כל חזן וחזן שבכל דור ודור מהדורות שעברו כדי שאלמוד מהם, סדר חזנות... (ראה דרוש א', קונט' דרושים), ור' מכלוף להדגיש כי הרב צרור ז"ל: "נשמתו ממש מהראשונים ז"ל" (שם).

צרור ר' שלמה ז"ל (הראשון): מחכמי אלג'יר יצק תורה ע"י הרב שלמה צרור, דיין ופוסק משיב תשובות בהלכה בכתב, תשובות ממנו נדפסו בספר חוט המשולש, ח"ב (המצורף לשו"ת התשב"ץ), גם מקהילות תוניסיה פנו לרב בשאלות בהלכה (חוט, ב', סי' ב'–ו'), לתקופת מה ישב הרב בתוניס (שם, סי' ט"ז, י"ח), זכה במדת הענוה רגיל היה לסיים תשובותיו בסיומת כמנהג רבני ספרד די בכל אתר ואתר, "דל מעפר וצרור"... . חי בשנים ש"ל–ת' לערך / 1570–1640.

צרור ר' שלמה ב"ר טוביה ז"ל (השני): מרבני אלג'יר מתואר (בשער ספר פרי צדיק ליוורנו תק"ח) "החכם השלם הדיין המצויין", והוא זקנו של ר' רפאל ידידיה שלמה צרור רבה של אלג'יר, על מצבתו נרשם: "ידי באנחתי מאד הן כבדה

לחקוק עלי אבן בעט עופרת ... הרב שלמה בן לטוביה צרור, עלה לרום מרום כמו אזכרת, ניסן שנת קדשך לעולם אזכרה, תמיד לדור דורים יהי משמרת... (מצבות אלג'יר מאת ר' יצחק בלוך, עמ' 23), נלב"ע שנת תכ"ד / 1664.

צרור ר' שלמה ז"ל (השלישי): רב באלג'יר, לוחם מלחמות ה', מצאנוהו חתום עם רבני אלג'יר על חרם נגד נחמיה חיון מחסידי שבתאי צבי (סוף מלחמה לה' חרב לה'), הרב חתום על פס"ד בשו"ת פרי צדיק, סי' א', חי בשנים ת"ך–ת"צ לערך / 1660–1730.

צרור ר' שמואל ב"ר יהודה ז"ל: רב באלג'יר משך יובל שנים משנת תרמ"ו ועד יום פטירתו. דיין ראשון בבית דין משנת תר"ע ואילך, חתום ראשון בפסק דין קול רחים (אלג'יר תרע"ב), (השמועה אומרת שעיקרו של הפסק הוא מאת השד"ר הר' בן ציון אלקלעי ז"ל, העורך והמביא לדפוס הוא ר' יצחק מרעלי ז"ל), ראה ספר קול צעקת הרועים דף ז', חתום שם ר' שמואל במכתב בענין חיטים לפסח שנטחנו במכונת הצילאנדר. חי בשנים תרכ"ב–תרצ"ז / 1862–1937.

צרמונא ר' יעקב ב"ר יצקח ז"ל: ראה לעיל בן צרמונא ר' יעקב ב"ר יצחק.

צרפתי ר' אברהם ב"ר שלמה ז"ל: רב משורר ומליץ מאלג'יריה, יש פיוטים ממנו ליום פורים שני ד' חשון פיוטים שחיבר לרגל אבדן צי הקיסר הספרדי מול חופי אלג'יר, מודפסים בקרוב"ץ אלג'יר (ליוורנו תרכ"ב, דף ק"ל ע"ב). נראה שעל שמו הנערץ נק' בית כנסת המקודשת מאד "בית כנסת צרפתי" באלג'יר. חי בשנים ר"ס–ש"ל לערך / 1500–1570.

צרפתי ר' צמח ז"ל: מיחידי ק"ק קצמטינא, מדותיו מדות קונו גומל חסדים עם הדלים והאביונים ערך והוציא לאור קרוב לשלושים שנה לוח שנה הנקרא "שם יוסף", עשיר בתוכן (1910–1945 לערך) כמו כן ערך והו"ל ספר מנחת יהודה (סוסה תרצ"ד) תפילות לימים נוראים ופיוטים, וכן סדור מנחה וערבית כמנהג קסונטינא מנחת יהודה (סוסה תרפ"ו). חי בשנים תר"ל–תש"ה לערך / 1870–1945.

צרפתי ר' שלמה ז"ל: מחכמי למדייא (היא מידיאה) שואל דעתו בהלכה של הגאון הרב אברהם אבן טוואה ז"ל (חוט, ג', סי' כ"א–כ"ב, סי' ל"ד), חי בשנים ר"צ–ש"ס לערך / 1530–1600.

שער ספר "זבח תודה"

קאג'יג' ר' שלמה ז"ל: מרבני אלג'יר, חתום עם רבני העיר על חרם נגד נחמיה חיון מכת שבתאי צבי. (ראה סוף ספר מלחמה לה' חרב לה' מאת ר' מ. חאגיז). חי בשנים ת"ך–ת"צ לערך / 1660–1730.

קאים ר' שמעיה ז"ל: רב ומשורר מאלג'יריה, כך כתב ר' ש.ד. לוצאטו וז"ל אמר לי ר' שלמה בן דוד קאים, מאלג'יר, שזה ר' שמעיה היה ממשפחתו (אוצר טוב, ברלין תר"מ–תרמ"א, עמ' 77).

קארוג'י ר' יהודה ז"ל: רב מאלג'יר, עלה לא"י בשנת תק"פ ונמנה עם חכמי העיר צפת (ספר צפת, א', עמ' תנ"ד, וכן תע"ג), בשנת תקצ"ב סיבב במרוקו בשליחות חברון (שלוחי א"י, מאת יערי, עמ' 685).

קדוש ר' דוד ז"ל: רב בעיר למדייא מתואר "הח' הש'... אשר בעיר למדייא (שער כבוד ה', תוניס תרס"ב, עמ' 34). חי בשנים תר"י–תר"צ לערך / 1850–1930.

קדוש ר' משה ז"ל: רב נולד בעיר למדייא בשנת תרס"ג, כיהן רב העיר דיג'ון (צרפת) מטעם הקונסיסטוואר בשנים תרפ"ז–תרצ"ה, נראה שהוא בנו של ר' דוד הנ"ל.

קונקי ר' ידידיה ז"ל: רב מוזכר ע"י הר"י עייאש ז"ל הנושא ונותן בהלכה עמו (ראה שו"ת בית יהודה, ב', דף י' וכן, וזאת ליהודה ח"ב, דף י').

קוקומריל ר' דוד ז"ל: רב מאלג'יריה, מקורב לרבה של הוניין ר"י ששפורטש ב"ר אברהם, הריץ אליו שאלות (ראה ספר ר"י ששפורטש וספר תשובותיו שהו"ל ר' נ. עמינח, עמ' 408). חי בשנים ק"צ–ר"ס לערך / 1430–1500.

קטן ר' יצחק ב"ר יעקב ז"ל: רב בתלמסאן מוזכר בשטר משנת תפ"ז (אוצהמ"כ, ב', תתקרכ"א).

קנווי ר' שמעון ז"ל: ראה לעיל אלקנווי ר' שמעון.

קנשינו ר' אברהם ב"ר יעקב ב"ר חיים ז"ל: רב פוסק ומורה הוראה מווהראן נהג להשיב תשובות בהלכה ולהעלותם על הכתב, ממשפחה של חכמים ומשוררים, נגידים ממגורשי שנת רנ"ב שבאו מספרד לאלג'יריה, בני המשפחה גורשו בשנית עם יהודי ווהראן בשנת 1669 וגם הפעם יד הרשעה, ידם של הספרדים הכובשים את העיר, היתה במעל. סיפור תלאות בני ווהראן כתב הרב החסיד ר' אהרן הסבעוני

במכתב לרב יעקב ששפורטש בליוורנו וז"ל: "... ועוד זה מדבר בעוונותינו והנה זה בא ויאמר גירוש עצום מק"ק אוראן אנשי משפחת מעכ"ת ובעלי בריתו גם אני הגלני עוני ועמדתי שם והייתי עמהם ד' חדשים שנת התכ"ז וידעתי מוסרם ודרכי הח' כמוה"ר אברהם קאנזינו ומשפחתו והחכם כמוה"ר שמואל ששפורטש... וגרמו העונות וגורשו ביום טוב הראשון של פסח בשנה זאת ... וגורשו כולם והרי הם מפוזרים בניסא ובילא פראנקא ובליוורנו... כל זה כתבו מארגיל הודו לה' כי טוב (קיצור ציצת נובל צבי, אמשטרדאם תצ"ז, דף קי"ט), ר' אברהם ישב בליוורנו ונמנה עם רבני הקהל והגאון ר"י ששפורטש מבקש ממנו הסכמה לפסק דין, הפסק של ר' אברהם מודפס בשו"ת אהל יעקב סי' (אמשטרדם תצ"ז), דבר המלמד כי ר' אברהם קנשינו פסק הלכות והיה מעלה תשובותיו בכתב (תשובות שאבדו ואינם), ור"י ששפורטש ז"ל מתארו: פאר הדור והדרו כמוהר"ר א. קנסינו אשר הקטין עצמו יותר מדאי ומי כמוהו מורה צדק.. (שם סי' ל"א). ר' אברהם היה משורר ושתי קינות ממנו נדפסו בסוף ספר נגיד ומצוה (אמשטרדם תע"ב). חיבר ספר אגודת אזוב (כ"י שאבד), הרב נלב"ע סביב שנת ת"ן בליוורנו / 1690.

קנשינו ר' יעקב ב"ר חיים ז"ל: מיחידי קהילת ווהראן מבני משפחה שהצטיינו באהבת ישראל גדולה הן לאחיהם בווהראן ובמערב והן לישוב ארץ ישראל וירושלים (ראה קבץ על יד, ג' (שנת ת"ש) עמ' קל"ד–קמ"ב), ר' יעקב היה נגיד ומצווה ומונה ע"י מלך ספרד לשליחו האישי לדון בענייניים המדיניים עם מלך פאס שבמרוקו. חי בשנים ר"מ–ש"ך לערך / 1480–1560.

קנשינו ר' יצחק ב"ר חיים ב"ר יצחק ז"ל: מיחידי קהל ווהראן, ספרא רבא ומשורר כתב שירים לכ' הדיין ר' אברהם קנשינו וקינה על פטירת ר' אהרן קנשינו (כרם חמד, ד', עמ' 33–34). נלב"ע שנת תל"ב / 1672 (וי"א נלב"ע שנת תי"ד / 1654), מוזכר גם המשורר ר' משה קנשינו שכתב שירים בשבח ספר צפנת פענח ומרכבת המשנה מאת ר' יוסף אלאשקר ז"ל.

קנשינו ר' שלמה ז"ל: דיין בווהראן מוזכר בתוך מחזור כ"י של הרב סופר דווקני ר' יצחק קנשינו הנ"ל (כרם חמר, ד', עמ' 35), נלב"ע בקצרות ימים ושנים ב"מ ובראש הקינה "לפטירת קצר ימים החכם הדיין כמה"ר שלמה קנשינו זלה"ה".

קצבי ר' חיים ב"ר יהודה ז"ל: רב מתלמסאן, מרביץ תורה ומורה הוראה, מתואר: צדיק תמים וירא את ה' מרבים... היתה בו מדה מפוארה מדת השתיקה... שורש האמונה היה בו... (מלל לאברהם, ב', דף ר"י–רט"ו), לימים עבר הרב לווהראן וגם שם המשיך במלאכת שמים ללמד תורה לעם, היה ראש ישיבת אהלי יעקב ע"ש ר' יעקב לעסרי ונתמנה שם "לרב עיר והיה מטופל בכל בני העיר בדיני ממונות איסור והיתר ודיני עגונות" (שם), יובל שנים שימש בתפקיד רב ומו"ץ בתלמסאן

ובווהראן, חיבר ספר צרור החיים וספר תוצאות החיים (ליוורנו תרכ"ט), וכן חיבור הלכות ומנהגי ק"ק תלמסאן, שאבד. נולד שנת תק"ן לערך נלב"ע בשנת תרכ"ז בווהראן / 1790–1867. מצאנו ר' יצחק קצבי חי בשנות ש' (ראה פעמים, 24, עמ' 57).

קרסיינטי ר' אהרן ב"ר אברהם ז"ל: עלה עם בית אביו לארץ ישראל עם כיבוש אלג'יריה ע"י הצרפתים בשנת תק"ץ (יהודים רבים בעלי שאר רוח החליטו לעלות לא"י ולא לחיות תחת שלטון הצרפתים), חתום עם רבני צפת בהסכמה לספר באור החים (ירושלים תרפ"ה), "דרשה ממנו לשבת זכור" ראה ספר פרחי ד"י – אהבת עולם (ירושלים תר"ס).

קרסיינטי ר' יוסף ז"ל: מרבני תלמסאן וממרביצי התורה (ר"ח בלייח נמנה עם חשובי תלמידיו), שימש רב הקהילה משנת תרכ"ט ועד יום פטירתו, חידוש תורה ממנו מובא בספר זבחים שלמים מאת ר' אברהם אנקאווא ז"ל דף ע"ח ע"ב, וז"ל: ואחר כתבי מצאתי בגליון אחד מידי"ן אוהב, טהר לב, רע כאח לי החו' הש' הכולל ר' יוסף קרסיינטי... ע"כ, מקובל המתואר "החו' הש' והכולל סובר הרזים... (הקדמת הר' אב"א ז"ל לספרו זבחים שלמים), וכן משורר. הרב נלב"ע בשנת תרל"ז.

קרסיינטי ר' מרדכי ב"ר אברהם ז"ל: נולד באלג'יר עלה לאר"י עם בית אביו, ישב בטבריה, שימש כמרביץ תורה והרבה גבולו בתלמידים מתואר "צדיק תמים ועניו, מעולם לא יצא מן הקודש אל החו"ל והיו קוראים לו עולה תמימה (טוב רא"י מאת הרי"ח ילוז, עמ' צ"ד), נלב"ע שב וגם ישיש בטבריה בשנת תרפ"ג / 1923.

קרסיינטי ר' נסים ב"ר אליהו ז"ל: מיחידי קהילת ווהראן, לפרנסתו עסק במלאכת הדפוס למדן ומשורר, חיבר ספר לחם שעורים (ווהראן, תרט"ז), ענייני ספירת העומר, ערך והוציא לאור שבחי אלהים (ווהראן תרט"ז, תר"מ), וכן שובע שמחות (ווהראן תרט"ז) בקובץ זה (דף פ"ג) יש פיוטים מר' נסים ז"ל, שבוע טוב (ווהראן, תרמ"ד), וכן מעשה נסים (ווהראן תר"ן), יש להניח שר' נסים הוא המו"ל בווהראן את הספרים חינוך לנער (ווהראן תרט"ו), עשרת הדברות (שם, תרט"ז), חיבר פיוט לכבוד נצחון הצרפתים על האלג'ירים בשנת 1830, חי בשנים תק"פ–תר"ס לערך / 1820–1900.

קרסיינטי ר' פארוז ז"ל: מורה הוראה ומרביץ תורה בתלמסאן ובווהראן, משיב תשובות בהלכה בכתב, (חתום עם רבני העיר בהסכמה לספר הזכרון ליוורנו תר"ה), העתיק מקום מושבו לווהראן ונמנה עם דייני העיר (שו"ת כרם חמר, א'), מתואר,

"הרב המופלא, סובר הרזים, כרכא דכלא ביה דיינא דנחית לעומקא דדינא" (שם, אה"ע, סי' ס"ט), או "הח' השלם והכולל המאור הגדול" (בראש ספר פרקי אבות, ברלין תר"ח) בווהראן כמו בתלמסאן לן הרב באהלה של תורה, הרביץ תורה בישראל, כפי שכתב אגב אורחיה וז"ל: "נשאלתי מהתלמידים" (גושפנקא דמלכא, דף קי"ח ע"א), חיבר ספר גושפנקא דמלכא (ליוורנו תרכ"א), נתבש"מ שנת תר"י / 1850.

קרסיינטי ר' שמואל ז"ל: רב העיר תלמסאן מתואר "הרב הכולל ר"מ" (הקדמת ר' אב"א ז"ל לספרו זבחים שלמים), דרשן גדול פיו מפיק מרגליות הר' יוסף משאש ז"ל כתב: "היה דרשן גדול כאשר מספרים עליו הזקנים וכן כתב לבנו בטבת התרכ"ז מעיר והראן וז"ל: מסעי עתה לוהראן לשמחה נהפך לאבל כי נתבש"מ הרה"ג כמוהרי"ע אלמדיוני זצ"ל אשר נהנינו מתורתו בהיות שכינתו שורה בעיר עז לנו תלמסאן ופתאום בקשוני לדרוש עליו ולא יכלתי לסרב ושלי"ת מחזיקנא טיבותא לילדותינו שלא ביישה את זקנותינו כי הדרוש עלה יפה" ע"כ (אוצהמ"כ, ב', סי' תתקכ"ב). נולד בשנת תקנ"ט, נלב"ע שנת תרכ"ט / 1799–1869.

קרשקש ר' אשר ז"ל: רב מאלג'יריה, נראה שהיה לו עסק עם תורת הפילוסופיה, שמועה ממנו מוזכרת בספר עומר השכחה (ליוורנו תק"ח) דף קי"ב ע"ב.

קרשקש ר' דוד ז"ל: מרבני קצמטינא, מוזכר באשכבתא דרבנן של הקהילה (אהל דוד, ב', עמ' 850). נלב"ע לפני תקס"ו / 1806.

קרשקש ר' דוד ז"ל: רב מאלג'יר ומרביץ תורה, שואל בהלכה את הגאון הרי"ש צרור (ראה שו"ת פרי צדיק, סי' כ'), חידוש תורה ממנו מוזכר ע"י תלמידו הגדול החסיד הר' מכלוף עמר בספרו דרושים, דרוש ה' (מצורף לספר פ' צדיק, ליוורנו תקי"ט).

קרשקש ר' יוסף ב"ר שלמה ז"ל: רב באלג'יר, תלמיד הגאון הר' רפאל ידידיה שלמה צרור, מרביץ תורה בבית כנסת חב' דאר בן נהוראי הנק' דאר שראב, מתואר "עוסק במלאכת הקודש מאיר עיני התלמידים בהלכה" (ראה ספר ממזרח שמש עד מבואו מאת אליעזר בשן,עמ' 929). לוחם מלחמות ה', חתום עם רבני עירו על החרם נגד נחמיה חיון השבתאי (סוף ספר מלחמה לה' חרב לה', אמ"ד תע"ד), ר' יוסף ז"ל מוזכר בספר מנהגי ק"ק אלג'יר לר"י עייאש ז"ל, דיני הזפק, סי' א'. חי בשנים ת"מ–תק"י לערך / 1680–1750.

קרשקש ר' יוסף ב"ר משה ז"ל: רב ומשורר ומליץ מאלג'יר, בקשות ממנו נמצאות במחזור אלג'יר כ"י (ראה קטלוג כ"י בספריית בודליאנא, מאת נויבואר, אוקספורד, 1886, טור 283).

קרשקש ר' מאיר ב"ר נתנאל ז"ל: מיחידי קהל אלג'יר, גזע היחס והמעלה, קדושים וחכמים "נין ונכד לאותו צדיק מר קשישא אבן הראשה החכם השלם הדיין הישיש כמוה"ר נתנאל קרשקש זלה"ה (הקדמת רבני אלג'יר ז"ל לשו"ת התשב"ץ). הרב מאיר שמו גדול בישראל על כי מסר נפשו קרוב לשמונה שנים על מנת להוציא לאור עולם תשובות המאור הגדול הרב הרשב"ץ ז"ל שספונים וטמונים היו שלוש מאות שנה ויותר באלג'יר, שנים רבות כאמור נדד ר' מאיר מקושטא לאיזמיר שבתורכיה ומשם לאיטליה, בהפלגה מתורכיה לאיטליה, נפל בשבי ובנס יצא לחירות, אז נדר להביא לדפוס תשובות הרשב"ץ, נדד בערי אירופה (איטליה, צרפת, גרמניה ועוד) לאסוף תרומות ולקבל הסכמות רבני הקהילות זה היה בשנים תצ"ג–תצ"ט, כתב הקדמה מאלפת לספר, בשנת תצ"ט זכה ר' מאיר ז"ל לברך על המוגמר: תשובות הרשב"ץ נדפסו באמשטרדם וליהודים היתה אורה ושמחה. חי בשנים ת"ן–תק"ך לערך / 1690–1760.

קרשקש ר' נהוראי ז"ל: מרבני אלג'יר, מוזכר בפסק דין בשו"ת חוט המשולש, א', סי' כ"א, "החכם ר' נהוראי" ז"ל", הוא המוזכר בהסכמה (שו"ת פרי צדיק, סי' א'), נראה שעל שמו נקרא בית כנסת עתיק באלג'יר "חברת נהוראי", חי בשנים ר"ע–ש"ן לערך / 1510–1590.

קרשקש ר' נתנאל ז"ל: הרב המופלא מאלג'יר מגדולי החכמים ומורי הוראה, דיין מומחה מפורסם בדורו "ממונה אגיטי" (כך כתב הרב החיד"א בשם הגדולים, ערך ר' נתנאל), הגאון ר' שלמה צרור בעל שו"ת חוט המשולש, ח"ב, נהג להגיש תשובותיו לרב נתנאל ז"ל לקבל הסכמה עליהן וז"ל "והוכשר בעיניו" (של ר' נתנאל ז"ל), הסכמה לתשובת ר"ש צרור יש מהרב נתנאל בשו"ת חוט, ב', סי' י"ב, ובסוף התשובה כתב הר"ש צרור וז"ל: "... כל זה כתבתי להלכה אבל למעשה איני כדאי להורות בנושא חמור כזה לבד אם יסכימו החכמים יצ"ו ובפרט החכם הש' מורינו כמה"ר נתנאל נר"ו אשר אליו משפט ההוראה ומימיו אנו שותים... (חו"ט, ב', י"ב). ר' שלמה כתב דברים חריפים על דברי הביקורת של ר' משה שוראקי רבה של תלמסאן נגד הגט שכתב ר' נתנאל קרשקש ז"ל: "... הלא ידעת שמאז נאספו ממנו חכמינו בחטאינו נשארה עירנו שוממה וגלמודה לולי ה' הותיר לנו שריד הוא החכם מורינו נר"ו אשר הוא מרווה צמאונינו.. לאורו הולכים כל הולכי חשכים, בצל חכמתו אנו חיים ולטל מלקושו אנו מצפים..." (שם, סי' י'), יש די בשבחים אלה להעמיד אותנו על שיעור קומתו ומעלתו של הרב נתנאל ז"ל. חתום על הסכמה ומעשה בית דין (פרי צדיק סי' א'), חי בשנים ש"ל–ת"י לערך / 1570–1650.

קרשקש ר' צמח ז"ל: דיין ומרביץ תורה ומקובל אלהי מאלג'יר, מתואר באשכבתא דרבנן באלג'יר: הח' הש' הדיין המצויין הרב המקובל האלהי מורינו... (אהל דוד, ב', עמ' 774).

קרשקש ר' שלמה ב"ר נהוראי ז"ל: רב ומרביץ תורה באלג'יר (החסיד ר' מכלוף עמאר למד תורה אצלו), נזכר בשו"ת פרי צדיק סי' א' בענין בית כנסת והערבות שחתם "החכם השלם" ר' שלמה לבניו. חתום עם רבני אלג'יר על חרם נגד נחמיה חיון השבתאי (סוף ספר מלחמה לה' חרב לה', אמ"ד תע"ד), חי בשנים ת"ך–תצ"ה לערך / 1660–1735.

קשאש ר' שלם ז"ל: רב מביסכרא, זכה להוקרה רבה מהרב הגדול ר' שמעון ב"ר הרשב"ש ז"ל וגם שלח לו תשובות בהלכה (ראה שו"ת וכו"ב, ב', נ"ג–נ"ו), חי בשנים ר"ך–ר"צ לערך / 1460–1530, נראה שקשאש (קסאס) וקאג'יג' (קאזיס) הם משורש אחד.

ספר

פי צדיק

והוא חבור נפלא מרושים וחדושים מתוקים מדבש
ונופת צופים חברו החכם השלם הדיין המצויין
ר"מ ור"מ בעיר ארגי"ל יע"א כמוהרר מימון יאפיל
זלה"ה ; והובא לבית הדפוס על ידי
המשכיל הנבון ה"ר אהרן נכ"ר אברהם מועטי
לזכות ולמנוחת נפש המנוח
המשכיל הנבון דוד אחיו זלה"ה

נדפס בעיר ליוורנו יע"א

שנת את חקי האלהים לפ"ק

LIVORNO MDCCLIX.

PER ANTON SANTINI e COMPAGNI
Con Licenza de' Superiori
E PRIVILEGIO

שער ספר "פי צדיק"

רוסו ר' רפאל דוד ז"ל: מורה הוראה בענאבא (היא בון) מתואר "אחד מאי"ר מבין דבר מתוך דבר המכה את מדי"ן הדיין המצויין מוכתר בנימוסא אור ישראל וקדושו"... (ספר שארית יעקב לר' יעקב פאריינטי, עמ' 220), הריץ שאלה לרבני תוניס (שם, עמ' 364), חי בשנים תק"ע–תר"מ לערך / 1810–1880.

רופא ר' נתן ז"ל: שד"ר מארץ ישראל ישב בעיר אל באייאד (ג'יריוויל לשעבר) בין השנים תר"ע–תר"צ לערך, כתב שם חיבורים בקבלה וז"ל: "... כי אותם החיבורים שראה כבודו שחיברתי בעיר ג'יריוויל יע"א על דרך הקודש קבלה וסודות בצומות וגם טהרות הגשתי חלק מהם על מזבח הדפוס..." (מתוך מכתב ששלח השד"ר ז"ל לר' פנחס אביטבול, ראה צילום המכתב בראש ספר ויעמוד פנחס, ירושלים תשנ"ו), האם ספרי השד"ר ר' נתן נדפסו? לעת עתה לא ידוע מה עלה בגורלם בעת ההדפסה, בערוב ימיו חי הרב השד"ר בחיפה.

רוש ר' יצחק ז"ל: רב תלמודי ומרביץ תורה בתלמסאן, מוצאו מאוג'דא (מרוקו) מתואר "החכם כמוה"ר יצחק ז"ל" (אוצהמ"כ, ב', סי' תתקכ"ב) על ציונו רשום: "אבן קורא... החה"ש והכולל... כמוהר"ר יצחק רוש..." נולד בשנת תקצ"ג נלב"ע בשנת תרס"ז / 1833–1907.

רוש ר' יצחק ב"ר יוסף ז"ל: רב מאלג'יריה, דקדקן, נכד הרב יצחק הנ"ל, מחנך דגול קרוב לחמישים שנה בווהראן ובקזבלנקה, בישיבתו החשובה היה כ"י צפנת פענח למקובל הגדול הגאון ר' יוסף אלאשקר ז"ל. הרב פרסם מאמר חשוב (בצרפתית) אודות החיבור צפנת פענח מחברו ורבני תלמסאן, הרב שהתעניין רבות בקורות יהודי אלג'יריה הניח רשימה על רבני קהילות אלג'יריה לדורותם, בקי בתורת הדקדוק והלשון, חידוש בתורת הדקדוק ממנו, מוזכר בשו"ת פרחי כהונה, או"ח, סי' י"א מאת הגאון ר' מסעוד הכהן ז"ל: "למעלת ... כקש"ת ר' יצחק אביחצירא... עתה באתי להשיב מפני הכבוד על מה שהראני מעלתו מה שכתב ר' יצחק ראש הי"ו...". הרב נולד בעיר מרניא בשנת תרס"ו ונלב"ע בירושלים בשנת תשמ"ד / 1906–1983.

רעטטער ר' אפרים ז"ל: רב בקצמטינא מטעם הקונסיסטוואר בצרפת, סביב שנת תר"י / 1850, מוזכר בספר מסעי ישראל (ליק, תרי"ט, עמ' 116).

הר' יעקב ששפורטש

שודאדה ר' ישועה ב"ר מסעוד ז"ל: רב וספרא רבא מאלג'יר, חתום על שטר מתנה מאלג'יר ראה אהל דוד, אוקספורד 1932, א', עמ' 365. חי בשנים ת"ל–ת"ק לערך / 1670–1740.

שודאכה ר' דוד ז"ל: מרבני אלג'יר, חתום עם רבני אלג'יר במכתב התנצלות של ר' יהודה עייאש ז"ל, מכתב העוסק בסיבת עיכוב יציאת ר' יהודה מאלג'יר בדרכו לארץ ישראל (ראה סוף ספר בית יהודה, ב', דף ר"ד). חי בשנים ת"ס–תק"ל לערך / 1700–1770.

שוואט ר' יהודה ז"ל: מרבני קצמטינא משורר ומליץ וממרביצי התורה, שמו הטוב של הרב עטוף תהילה, מתואר "מורנו ורבינו ר' יהודה שוואט זי"ע" (אהל דוד, ב', עמ' 850), מוזכר ברשימת אשכבתא דרבנן (אהל דוד, שם). ראה כ"י סימנו 46732 במכון לתצלומי כ"י, הספריה הלאומית, ירושלים.

שוכריאל ר' יצחק ז"ל: מרבני אלג'יריה, יש לו חילופי מכתבים בהלכה עם הר' אברהם אבן טוואה (חוט, ג', סי' ו' , כ') רופא לפרנסתו, רודף שלום ומשכין שלום, ובכך היתה לו השפעה גדולה על בני הקהל, ויש לשער שהוא ר' יצחק (ללא שם משפחה)אליו נשלחו התשובות (שם, סי' י"ד–ט"ז), עצמותיו של הרב הועברו בשנת 1897 לבית עלמין החדש ברובע סט–אוג'ין, זאת לפי פקודת השלטונות שדרשו לפנות ישיני בית עלמין העתיק, בין התורמים להדפסת ספר פרקי אבות (ברלין–אלטונא, תר"ח) מוזכר ר' שמואל שוכרל מווהראן, זאת ראיה כי זכר המשפחה קיים עד לדורות האחרונים באלג'יריה. ר' יצחק חי בשנים ר"צ–ש"ס לערך / 1530–1600.

שוקרון ר' אהרן ז"ל: ראה להלן שקרון ר' אהרן.

שוראקי ר' אליהו ז"ל (הראשון): רב ומשורר מתלמסאן, קינות ממנו מוזכרות בכ"י מתלמסאן (כך כתב ברשימת ר' יצחק רוש ז"ל ברשימתו). חי בשנים ש"ך–ת' לערך / 1560–1640.

שוראקי ר' אליהו ב"ר סעדיה ב"ר אליהו (השני) ז"ל: רב מתלמסאן, חסיד מופלג, מתואר ע"י בנו ר' סעדיה ז"ל: "... השקדן בתורה ומופלג ביראה ורב בחסידות.. מורי ורבי..." (אוצהמ"כ, ב', סי' תתק"ל), משורר, שכמה מפיוטיו נדפסו בספרי הפיוטים ליהודי אלג'יריה (ראה ספר שבחי אלהים, ועוד). נלב"ע ישיש מופלג, בן מאה שנה ומעלה, בשנת וי"ד ה' היתה על אליהו (מלכים, א', י"ח) שנת תס"ו / 1706.

שוראקי ר' אליהו ב"ר יצחק ז"ל (השלישי): רב בתלמסאן, חי בשנים תק"ך–תק"צ לערך / 1760–1830 (רשימת ר' יצחק רוש ז"ל).

שוראקי ר' אלישע ז"ל: רב בתלמסאן, מוזכר ברשימת הר' יצחק רוש ז"ל. חי בשנים ת"ך–ת"צ לערך / 1660–1730.

שוראקי ר' אפרים ז"ל: דיין בתלמסאן, הר' צמח ב"ר הרשב"ש כתב לר' אפרים תשובה בהלכה ובה דברי תוכחה על שהתיר שבועה שלא כראוי (ראה שו"ת יכו"ב, א', סי נ"ח). חי בשנים ק"צ–ר"ס לערך / 1430–1500.

שוראקי ר' יהודה ז"ל: דיין בתלמסאן, עמד בקשר מכתבים עם הרב אברהם עוזיאל ז"ל הרב הגדול מעיר פאס בשנות ש"ע / 1610 (ראה ספר עומר השכחה, מהדורת צילום, ירושלים תשל"ג, מבוא, עמ' 13), חי בשנים ש"ך – ש"צ לערך / 1560–1630.

שוראקי ר' יצחק ב"ר יוסף ז"ל: רב ומורה הוראה בתלמסאן בווהראן ובאלג'יר, "מרואי פני המלך" הוא החסיד עיר וקדיש רבנו חיים בן עטר זלה"ה בהיותו באלג'יר, חתום עם רבני אלג'יר בהסכמה לספר ארחות חיים (אור החיים) ויניציאה תק"ב, כמו כן חתום על תשובה בהלכה בשו"ת פרי צדיק, סי' ב' וכן על תשובה בשו"ת בית יהודה, א', אה"ע, סי' ה'. חי בשנים ת"מ–תק"ך לערך / 1680–1760.

שוראקי ר' מרדכי ב"ר סעדיה הי"ד: מיחידי קהילת תלמסאן, מתואר "גביר חכם, ונשיא", מקורב למלכות ובעל השפעה על מלך מרוקו סידי מוחמד בשנים 1757–1790, ולא פעם ביטל מזימות שונאי ישראל, בחר למות מות "קדושים, ולא להמיר דתו", נהרג ע"י אנשי המלכות סביב לשנת תק"ס / 1800.

שוראקי ר' משה ז"ל (הראשון): מחכמי תלמסאן, ר"מ ור"מ המתואר "חכם העיר" (חוט, ב', סי' י'), הר' שלמה צרור מוכיח קשות את רבה של תלמסאן על שביקר את הגט שכתב הרב הגדול ר' נתנאל קרשקש ז"ל: "... עמדתי מרעיד ומשתומם על המראה בראותי בחזותי חזות קשה על שלוח רסן לשונך לשון מדברת גדולות... ואילו אתה מרגיש במה שתוציא מפיך ונגד מי אתה אומר דבריך אלה היית יודע כמה נוקשת באמרי פיך... (שם). חי בשנים ש"ל–ת"י לערך / 1570–1650.

שוראקי ר' משה ז"ל (השני): מרבני צפת והיה חבר בית הדין של הספרדים בצפת בשנת תרל"ג (אנציקלופדיה לתולדות חכמי א"י, מאת י. גליס, ג', עמ' רפ"ד).

יצא בשליחות כוללות צפת לאדירנופולי בשנת תרי"ג, ולארצות המערב בשנים תרכ"ב–תרכ"ד. (שם, ב', עמ' שמ"ב–שמ"ג), יש להניח שר' משה מוצאו מאלג'יריה.

שוראקי ר' סעדיה ז"ל (הראשון): מחכמי תלמסאן ורבניה, הרשב"ש שלח לו תשובות בהלכה ומתוכן עולה ההערכה הגדולה שרחש לו רבה הגדול של אלג'יר: ... וכתבתי לך בקצרה מה שעולה מדבריהם ותן לחכם ויחכם עוד... ושלומך ידיד נפשי יגדל כנפשך ונפש אחיך נאמנך... (שו"ת הרשב"ש, סי' רס"ח–רע"ג). חי בשנים ק"ע – ר"מ לערך / 1410–1480. ר' סעדיה ז"ל הוא הרב הראשון למשפחה רמה זו הידוע בארצות המערב.

שוראקי ר' סעדיה ב"ר אליהו (השני) ז"ל: רב, דרשן ופרשן, משורר ידוע, ברא כרעא דאבוה החסיד ר' אליהו הנ"ל, חיבר ספר "מונה במספר" (על תורת המתמטיקה) ספר שנדפס ברמת גן בשנת תשל"ג, וכן פירוש לפרק קי"ט בספר תהילים (הנק' שיר חדש כ"י), הרב יעקב אבן צור העניק לו שבחים והילולים וז"ל: "... כל חכמה דעת ומזמה, ימינו רוממה, בכל כחו טרף באלפי וזרק באר נקי, מעיין המתגבר, וחיילים יגבר, לתורה ולתעודה, אוצר כל כלי חמדה, משנתו קב ונקי... (מלכי רבנן דף ק'). חי בשנים ת'–ת"פ לערך / 1640–1720.

שושנה ר' אברהם ז"ל: רב מאלג'יריה עלה לאר"י בעליה הגדולה של היהודים מאלג'יריה לאחר כיבוש ארץ זו ע"י הצרפתים, השתקע בצפת ת"ו ונמנה על רבני העיר, חתם בשנת תקצ"ט ובשנת תרי"ג על מכתבים מטעם כוללות צפת (ספונות, ו', תנ"ג). נולד בשנת תקמ"ד נלב"ע סביב לשנת תר"ך / 1784–1860.

שושנה ר' יוסף ז"ל: רב בווהראן ומורה צדק, שאל דעתו בהלכה של הרב רפאל י. שלמה צרור ז"ל (שו"ת פרי צדיק סי' כ"ב), חי בשנים ת"ן–תק"ך לערך / 1690–1760.

שושנה ר' יעקב ז"ל: רב בתביסא ובענאבא, עמד בקשר מכתבים בענייניים תורניים עם רבני הדור כגון הגאון ר' יוסף משאש ז"ל (אוצהמ"כ, ב', סי' תתכ"א; ג', סי' אלף שמ"ה), נולד בשנת תר"ס ושמשו העריב בצהרים, נלב"ע בשנת תרח"ץ / 1900–1938.

שושנה ר' שלמה ז"ל: רב מאלג'יריה, עלה לא"י מאלג'יריה בעליה המבורכת לאחר כיבוש אלג'יריה ע"י הצרפתים בשנת 1830. נמנה על רבני צפת, ויצא בשליחות לאמשטרדם כשד"ר צפת. (ראה ספונות, ז', עמ' רפ"ה–שכ"ב).

שטרית ר' מסעוד ז"ל: רב בעיר בליידא בשנים תק"ך–תק"מ מוזכר ע"י הגאון הר' יעקב בן נאיים ז"ל בספרו זרע יעקב סי' ל"ו. חי בשנים ת"ק–תק"ע לערך / 1740–1810.

שיש ר' שמואל ב"ר אליעזר ז"ל: רב מתלמסאן, מוזכר בשטר משנת תצ"ט (ראה אוצהמ"כ, ב', סי' תתקל"ב).

שלוש ר' אברהם ב"ר אהרן ז"ל: מיחידי קהילת ווהראן, עלה לארץ ישראל בשנת ת"ר (בדרך לארץ ישראל, קרה מקרה והספינה בה ישב ר' אהרן ובני ביתו ושאר העולים נקלעה לסערה לא רחוק מהחוף, הים נרגע וקרוב מאד לנמל הורדו האנשים בסירות, אחת מהן התהפכה ושמונה ועשרים עולים ביניהם שני בניו של ר' אברהם טבעו). ר' אברהם הקים בית כנסת וישיבה ביפו, בישיבה זו למדו תלמידים רבים מהם דייני ומורי הוראה בישראל, ביניהם ר' יעקב סמחון, ר' שלמה בוחבוט, ר' שלמה חזן ועוד, ר' אברהם היה מראשי הישוב היהודי ביפו. נלב"ע ביפו בשנת תרי"ח / 1858.

שלוש ר' אהרן ב"ר אברהם ז"ל: נולד בווהראן, עלה לאר"י עם בית אביו, חי ביפו ועשה חיל במסחר, השקיע מרץ רב בביסוס ופיתוח הישוב היהודי ביפו, גאל אדמות ושטחים ביפו וסביבתה. מראשוני המייסדים והבונים שכונות נוה שלום, נוה צדק ביפו... וממקימי חברת אחוזת בית... לשם יסוד ובנין תל אביב... (פרשת חיי, מאת י.א. שלוש, עמ' 5). על ציונו נחרת: ארץ המערב ילדתהו, וארץ הצבי גדלתהו... רוזני ארץ וגדולי התורה לפתחו השכימו.. העיר יפו היתה לפניו, להחיותה הקריב עתו ומאודו... (יהודי המזרח, מאת מ.ד. גאון, עמ' 271–272). נולד בשנת תקפ"ט נלב"ע בשנת תר"פ / 1829–1920.

ר' שלמה ז"ל: מחכמי אלג'יריה, הגאון ר' אברהם אבן טוואה ז"ל באחת מתשובותיו מגלה כי ר' שלמה חכם גדול בתורה "ידעתי נאמנה שאין אתה צריך למודעי" (חוט, ג', סי' ח'–ט'). חי בשנים ש'–ש"ע לערך / 1540–1610.

ר' שמעיה ז"ל: רב ומשורר מאלג'יריה, זאת לדעת ר' ש"ד לוצאטו (מובא במבוא "מדבר ים" למחזור כמנהג אלג'יר, ליוורנו תרצ"ז) וז"ל: אמר לי ר' שלמה בן דוד קאים מלאג'יר שזה ר' שמעיה היה ממשפחתו", ור' יצחק מרעלי בעל המבוא מדבר י"ם להוסיף: אם קבלה נקבל! נראה כי ר' שמעיה הנ"ז הוא ר' שמעיה קאים, הוא המשורר והפייטן המוזכר ע"י ר' י. דוידזון בספרו אוצר השירה והפיוט, ד', עמ' 488.

שניאור ר' משה ב"ר חיים ז"ל: מחכמי העיר בג'איה (בוג'י לשעבר), בא לאלג'יריה בשנת קנ"א עם מגורשי מיורקה, דיין הקהל, משיב תשובות בהלכה בכתב ומקובל אלהי. הרב משה ז"ל היה בר פלוגתיה הגדול של הרשב"ש ואף מטיח כלפיו אשמה על כי הוא פוסק על "אסור שלו מותר ועל מותר אסור (שו"ת רשב"ש סי' רל"א)., יחסים לא תקינים שררו בין תלמידי הרשב"ש בבג'איה ר' דוד הכהן בקרי ור' יוסף זמרון ובין ר' משה (ראה שו"ת רשב"ש סי' תק"ד) כאשר צד אחד מנדה הצד השני. חי בשנים ק"ע–ר"ן לערך / 1410–1490.

שקרון ר' אהרן ז"ל: רב מגרדאייא, שם נולד בשנת תקפ"א, לעת זקנתו בא לעיר לאגוואט לשרת בקודש, נלב"ע בלאגוואט שב גם ישיש בשנת תרע"ג / 1831–1913. שמו של הצדיק נערץ ע"י יהודי לאגוואט, גרדאייא והסביבה, ורבים עולים לקברו ביום ל"ג בעומר.

שקרון ר' יצחק ז"ל: רב מאלג'יריה, רבה של מילייאנה ושל דיג'ון (צרפת). חיבר ופרסם מאמרים בצרפתית על תורת ישראל נולד בווהראן בשנת 1915 נלב"ע בצרפת בשנת 1952.

שקרון ר' יעקב הי"ד: רב ומשרת בקודש בעיר למדייא (היא מידיאה) נרצח ע"י מחבלים בעירו בשנת תשי"ז / 1957.

שקרון ר' ציון ב"ר שמואל ז"ל: רב משרת בקודש בקצמטינא, תרגם ליהודית ערבית בתוספת חידושים ביחד עם ר' דוד הכהן ור' ש. זגביב, פרקים א'–ד' מספר יהושע, שנדפס תחת השם דברי חכמים, ח"א (תוניס תרע"א). נולד תרמ"ז, נלב"ע תשל"ג / 1887–1973.

שרלוויל ר' מאהיר (מאיר) ב"ר מנחם ז"ל: רב בווהראן מטעם הקונסיסטוואר בצרפת משנת 1964 עד 1878. פעל במרץ רב להביא יהודי ווהראן והסביבה תחת כנפי התרבות הצרפתית... והתוצאות ידועות..., נולד תקע"ד נפטר תרמ"ח / 1814–1888.

ששפורטש ר' אברהם ז"ל: מיחידי קהל מיורקה, הגיע להוניין אחר מאורעות שנת קנ"א, אדם אמיד, וה' ברך את אברהם בכל, מקורב לחצר המלך בתלמסאן "להיות יד ר' אברהם תקיפה עליו באמצעות אנשי חצר המלכות... " (שו"ת תשב"ץ, א', סי' ס"ב), וכך ציין הריב"ש (שו"ת ריב"ש סי' ס'), נגיד ורודה בעם ועינו פקוחה על משמרת הקודש בקהילה, הריץ שאלות להריב"ש (שם, סי' כ'). חי בשנים ק"ך–ר"צ לערך / 1360–1430.

ששפורטש ר' אברהם ב"ר יעקב ז"ל: רב ומיחידי קהל אמשטרדם, נולד באלג'יריה, הוציא לאור בשנת תצ"ז באמשטרדם ספרי מר אביו ז"ל שו"ת אהל יעקב וכן קיצור ציצת נובל צבי. נלב"ע שב גם ישיש סביב שנת ת"ק / 1740.

ששפורטש ר' דוד ב"ר פרג' ז"ל: רב מתלמסאן מוזכר באשכבתא דרבנן, וברשימת ר' יצחק רוש ז"ל. חי בשנים ת"פ–תק"ן לערך / 1720–1790.

ששפורטש ר' יהודה ב"ר יוסף ז"ל: רב בתלמסאן, מוזכר בשו"ת יכו"ב, ב', ל"ב–ל"ג, בר אוריין ובר אבהן הוא הגאון ר' יוסף ששפורטש הרב הגדול מהוניין, שמו הטוב נערץ עד ימינו בקרב יהודי תלמסאן והסביבה, ציונו מוכר ידוע וסמוך לציונו הקדוש של המלוב"ן הרב אפרים אנקאווא זלה"ה, על הציון רשום: זה קבר של החכם ר' יהודה ששפורטש שנפ"ט שנת במבח"ר קברינו (ראה ספר בצרפתית: בית עלמין בתלמסאן, מאת ר' משה וייל, אויניון, 1881, עמ' 4). נלב"ע בשנת במבח"ר היא רנ"ב / 1492.

ששפורטש ר' יוסף ב"ר אברהם ז"ל: רבה הגדול של הוניין, נולד בתלמסאן, למד תורה אצל הרשב"ץ באלג'יר (עמינח, שם), דביתהו של ר' יוסף היא בת ר' שלמה דסמשתרי ז"ל בנו של ר' יונה דסמשתרי ז"ל חמיו של הרשב"ץ ז"ל. הרשב"ץ מרעיף שבחים על הרב יוסף ז"ל ומציין יחוס המשפחה הרמה וז"ל: "... ואתה אשר עברה עליך רוח טהרה זכות חמיך ואבותיך הטהורים היא שעמדה לך וקרינן עליך לא יאונה לצדיק כלל און... , לפרנסתו עסק הרב בפרקמטיא עם אנשי המקום וגם מעבר לים זכה לתורה ועושר וכבוד במקום אחד ר' יוסף רמז לכך "טובה חכמה עם נחלה שלא יצטרך אדם לבריות". ר' יוסף נהג הדיינות ביד רמה, נגיד ומצווה ורודה בעם, וחצר המלך סייעה לו בכך, ר' יוסף הריץ שאלות רבות למורו ורבו הרשב"ץ (שו"ת התשב"ץ ג' רל"ו–רל"ז, סי' רנ"א–רנ"ד, רס"ג, וגם חלק עליו שם רנ"א–רנ"ד, רס"ג ועוד), ניהל משא ומתן בהלכה עם רשב"ש (סי' שי"א–שי"ב ועוד) וגם היה בר פלוגתיה (ראה שו"ת הרשב"ש סי' רס"ו–רס"ז, שצ"ד, ועוד, ועוד), הרשב"ש הוקיר ר' יוסף עד מאד: "אחיך נאמנך נפשך בנפשי קשורה" (שו"ת רשב"ש סי' רס"ו), ר' יוסף האריך ימים והיה בקשר, לאחר פטירת הרשב"ש, עם בנו ממלא מקומו הרב צמח דוראן ז"ל (שו"ת יכין ובועז, א', סי' קכ"א, קכ"ח–ק"ל) ובכך עמד הרב מהוניין בקשרי תורה עם הרב הגדול הרשב"ץ ז"ל, בנו הרשב"ש ז"ל, והנכד הרב צמח ז"ל, קהילות מערב שונות: תלמסאן, פאס, תאפילאלית, ווהראן ועוד שלחו לו מכתבים לשאול דעתו בהלכה. תשובותיו, ששרדו בכתבי יהודי המערב זכו להגיע לדפוס ע"י שליח מצוה ר' נח עמינח (ר"י ששפורטש וספר תשובותיו, ת"א תשנ"ה) ר' יצחק באדהב ז"ל במכתב לר' יצחק מרעלי מודיע לו כי ברשותו נמצא הלכות טרפיות להר' יוסף ששפורטש ז"ל. הרב חי בשנים ק"ס–ר"ן לערך / 1400–1480.

ששפורטש ר' יוסף ב"ר נתנאל ז"ל: רב חשוב מתנס, הריץ שאלות בהלכה להרשב"ץ ז"ל (שו"ת התשב"ץ, ב', ה'–י"ג), בראש סימנים אלה נדפס שהתשובות נשלחו לתוניס וצריך לומר תנס, ראה ספונות, ספר ז', כ"ב, י–ם, תשנ"ט, עמ' 49–82) חי בשנים ק"ל–ר' לערך / 1370–1440.

ששפורטש ר' יעקב ב"ר אהרן ז"ל: רב, מרביץ תורה ולוחם מלחמתה, דיין ר"מ ור"מ אמשטרדם (הוללנד), נולד בווהראן. בן למשפחה עתיקה ומיוחסת מספרד, המודע ליחוסו הרם ז"ל: "זכות אבותי ורבותי עד אדוני זקני הרמב"ן הם יעזרוני שזכותם לא מטה" (שו"ת אהל יעקב סי' ע'), בגיל י"ח היה רב בתלמסאן כלשונו: "וכננס על גבי ענק הייתי מבין שמונה עשרה סניף לבית דין בעיר גדולה תלמסאן וכל סביבותיה" בשנת שצ"ד / 1634 התמנה דיין ראשון וראש בית הדין בתלמסאן וז"ל בנו ר' אברהם ז"ל: בן כ"ד שנים היה כשנתקבל לאב"ד ומו"ץ בגלילות המערב תאלמאסין וכל גלילותיה ובעיר מרוקיאוש ובכל מדינת פיס ... ושמעו הולך בכל המדינות כי נפשו מלאה רוח חכמה ומשנתו של רבינו יעקב קב ונקי... (הקדמת ר' אברהם לשו"ת אהל יעקב אמשטרדם תצ"ז), קרוב לארבע עשרה שנה ישב הרב יעקב על התורה ועל העבודה ובשנת ת"ז / 1647 "קפץ עליו רגזו של מלך תאלמאסין לאסרו בנחושתים וביסורים קשים על אשר שמו עליו עלילות דברים..." (שם). ר' יעקב הצליח לצאת מבית האסורים, נמלט לעיר סאלי שבמרוקו וישב שם זמן מה, גם בעיר הזאת לא מצא מנוחה, ר' יעקב עזב את המערב ובא לארץ אדום, לעיר אמשטרדם בהוללנד ושם חזר ר' יעקב לאיתנו, וגם הוזמן ע"י החכם ר' מנשה בן ישראל להצטרף למשלחת הנוסעת ללונדון לבקש משליט אנגליה לתת רשות ליהודים, לשוב ולהתיישב בלונדון, ההצלחה האירה לו פנים. זמן רב לא עבר והנה ר' יעקב מתבקש לקבל עליו שליחות מדינית וז"ל ר' אברהם בנו: מלך מרוקיאוש שלח לקרא אותו לשלחו בשליחותו אל מלך ספרד יר"ה בכבוד ובגדולה... (שם), עם סיום השליחות שב הרב לאמשטרדם, הוזמן ע"י הקהל החדש בלונדון לשמש כאב בית דין, הרב נענה לבקשת ראשי היהודים בלונדון וכיהן כדיין באנגליה, אך נאלץ לאחר זמן, מסיבת מכת הדבר המשתוללת, לעזוב את לונדון. הרב ברח להמבורג שבגרמניה ללמוד וללמד, או אז הגיעו שמועות על משיח השקר שבתי צבי ונביא השקר נתן העזתי. ר' יעקב קם כארי ללחום מלחמת ה', שם נפשו בכפו, והתחיל בפעילות עקשת ועניפה לגלות פרצופו האמיתי של משיח השקר. הרב יעקב ז"ל הריץ מכתבים לרבנים וחכמים בכל אתר ואתר, מכתבי מחאה נגד שבתי צבי והזיותיו, קולמוסו השנון של הרב עצר את הזרם השבתאי המאיים להטביע ספינת ישראל סבא, ר' אברהם בנו של הרב ז"ל: "רוב העולם היו הולכים אחרי התהו ויהבלו ובעוונות יתגאלו הוא עמד בפרץ לדחות השטן ויצר הרע והמשחית בעם ברוע מעללם לבל יטמאו בחקות הגוים ובגילולם והקהיל קהלות ברבים וקולו כקול מים רבים זרק מרה בנבערים לומר שמעו נא המורים ושפך חמתו על הרועצים וכתביו הריץ בכל הרצים... (שם). תפיסת שבתי צבי ע"י אנשי

המלך בקושטא, כמו המרתו את דת ישראל הראו בעליל צדקת דרכו של הלוחם הדגול והגדול רבי יעקב ששפורטש ז"ל. לעת זקנתו התמנה הרב לאב"ד אמשטרדם. שמו גדול בישראל על היותו הראשון לנהל מלחמת חרמה נגד שבתאי צבי ולחזק לבם של שלומי אמוני ישראל.
הרב עסק בתורת הנסתר, חיבר שו"ת אהל יעקב (אמשטרדם תצ"ז), עדות ביעקב (אמשטרדם תל"ב), ספר ציצת נובל צבי שממנו נדפס קיצור ציצת נובל צבי (אמשטרדם תצ"ז), תולדות יעקב (אמשטרדם תי"ב), הוציא לאור ספר היכל הקדש לר' משה אלבאז (אמשטרדם תי"ג) הגיה והו"ל ספר תהילים וקהלת (חמ"ד), הניח שו"ת עדות ביעקב (כ"י) ועוד, הרב נולד בווהראן שנת ש"פ ונתבש"מ שנת תנ"ח / 1620–1698.

ששפורטש ר' יצחק ב"ר יעקב ז"ל: רב מורה הוראה ופוסק, אב"ד ורבה של אמשטרדם ישב על כסא אביו הרב הגדול ר' יעקב ז"ל, מכתביו וחידושי התורה שרדו כ"י שיח יצחק, וכן תשובות בהלכה (ראה ספר מאוצרות ספריית עץ חיים, ירושלים, תש"מ, עמ' 36). נלב"ע סביב שנת ת"צ / 1730.

ששפורטש ר' שלום ז"ל: רב מאלג'יריה, עלה בשנת תקצ"ו בעליה הגדולה של יהודים לארץ ישראל לאחר כיבוש אלג'יריה ע"י הצרפתים בשנת 1830. נמנה עם רבני צפת (ראה צפת, א', עמ' תע"ג).

ששפורטש ר' שמואל ב"ר אליהו ז"ל: מיחידי קהל ווהראן ונגיד הקהילה, ערב גירוש יהודי ווהראן בשנת 1669, יד הספרדים היתה במעל כמוזכר בשו"ת אהל יעקב סי' ע"ז: כמו שעשתה, אמה המלכה של ספרד, שגירשה ק"ק אוראן אשר הנם היום בממשלת סאבוייה בניסא ובבילא פראנקה... ע"כ. ר' שמואל גורש מווהראן ובא לליוורנו וכנראה נלב"ע שם. חי בשנים ש"ע–ת"ן לערך / 1610–1690.

שער ספר "מי כמוך"

תאבת ר' יעקב ז"ל: ספרא רבא מתלמסאן (אוצהמ"כ, ב', סי' תתקל"ח), חי בשנים ת"פ–תק"ן לערך / 1720–1790.

תאהרתי ר' יוסף ב"ר משה ז"ל: בן למשפחה עתיקה באלג'יריה, משפחה הנקראת על שם עיר המוצא תאהרת (היא תייארת), ר' יוסף מוזכר בשטר משנת 1046 (מקורות ומחקרים בתולדות ישראל, ירושלים, תש"ו, עמ' 137).

תאהרתי ר' שמואל ב"ר אברהם ז"ל: מרבניה הקדמונים הקמאים של אלג'יריה, מוצאו מהעיר תאהרת (תהארת) היא תייארת, הריץ שאלות בהלכה לגאוני בבל (זכרון לראשונים וגם לאחרונים סי' ט"ז–ל"ו, ברלין, תרמ"ז) ר' שמואל, סוחר גדול, היה מהלך בשיירות מתייארת למצרים, ומשם נשלחו האגרות לבבל. חי בשנים תר"ע–תש"ל לאלף החמישי / 910–970.

תוואתי ר' חיים ז"ל: רב בתלמסאן הוסמך לרבנות ע"י מר זקנו הרב חיים בלייח ז"ל, התעכב אחר שנת 1962 עם שארית הפליטה היושבת בתלמסאן כשנתיים–שלוש לאחר היציאה החפוזה של יהודי אלג'יריה מעריהם ומקומותם בשנת 1962, ר' חיים בא לצרפת וכיהן כרב קהילה בפאריס. נולד תרמ"ו נלב"ע תשכ"ח / 1886–1968.

תוואתי ר' יצחק ז"ל: ראה לעיל אל תוואתי ר' יצחק.

תוואתי ר' משאש ז"ל: ספרא רבא בתלמסאן, חתימת ידו ז"ל מופיעה בפנקס הקהילה (כ"י סי' 7084, מכון לכ"י, הספריה הלאומית, ירושלים), חי בשנים ת"ך–תק"פ לערך / 1740–1820.

תוואתי ר' נסים ז"ל: רב וספרא רבא בתלמסאן, חתום על שטרי הקהל בפנקס הקהילה, חי בשנים תק"ל–תק"י לערך / 1770–1850.

תויתו ר' פרג'י ז"ל: רב בקהילת לוואד (מחוז סוף בין ביסקרא לגרדאייא), תרגם והוציא לאור בשיתוף ר' אליהו ביתאן ז"ל ספר "עשרת הדברות" ביהודית ערבית של יהודי מחוז סוף, עשרת הדברות (אלג'יר, תרנ"ה), וכן סדר הגדה של פסח (אלג'יר תרנ"ה). חי בשנים תר"י–תר"צ לערך/ 1850–1930.

תלוק ר' אהרן ז"ל: שד"ר מירושלים אשר לפי ההשערה מוצאו באלג'יריה מאיזור קצמטינא (ראה ספרו בצרפתית של ר' מ. אייזנבית ז"ל, יהודי צ"א, אלג'יר 1936, עמ' 179, רק באלג'יריה ידועים בני משפחה זו), הרב השד"ר מוזכר בספר שלוחי א"י, ירושלים תשי"א, מאת א. יערי, עמ' 853.

תלוק ר' מרדכי ז"ל: מיחידי יהודי אלג'יריה, עלה לארץ ישראל, וחי בירושלים, הקים ישיבה, לפי ר' א.ל. פרומקין: "הקדיש ישיבה בירושלים ונקראת על שמו גדולת מרדכי" וכן כתוב על ציונו "כאן קבור ר' מרדכי תלוק, נפטר חי מנחם תק"ט (תולדות חכמי ירושלים, י–ם תרפ"ט, ג', עמ' 38 וכן עמ' 45).

תמים ר' יעקב ב"ר אברהם ז"ל: מרבני אלג'יר מתואר "חכם" וז"ל נוסח המצבה על ציונו: ...נקבר הלום חכם שנותיו קצרו נקרא כה"ר יעקב בה"ר אברהם תמים... (ראה בלוך, עמ' 40), נלב"ע בשנת תע"ד / 1714.

(אוסף ויליאם גרוס)

ספר
התשבץ
חלק ראשון
אשר הכר וסדר המלך הנשר הנורל בעל הכנפים שה שיני
ועוקר הרים המפורסם שמו נודע בשערים: מאור הגולה
נר ישראל פטיש החזק עמוד התיכי הרב הגאון הגדול
המופלג מריעו ורביעו ותפארת ראשינו אשר אור תורתו
לא תכבה ולא תזוע
כמוהר"ר שמעון בר צמח זלה"ה
אשר היה שלש מאות ועשרים שנה היה ונה ותמהון בידי עץ
קדש יחמאי ירך הרב המחבר ז"ל הע"ל לא יצא לאור העולם
על יד הדפוס: והיום הזה נתגלגל הזכות על יד שלוחיה
דרחמנא יקר רוח איש תבונות החכם המפורסם כמוהר"ר
מאיר קרשקש יצ"ו
מבנן של קדושים ושלשלת יחוסים בן החכם השלם כמוהר"ר
נתנאל זלה"ה: נין ונכד לאחתו צדיק החכם השלם הדיין
הרב הגדול הישיש כמוהר"ר. נתנאל קרשקש זלה"ה. אשר
רוח ה'עסקה בו תדבה רוחי לזכות את הרבים לעשות
נחת רוח ליוצרו שפתי ישנים להרב המחבר ז"ל הע"ל זכות
הרבים תלוי בו ולכל בני ישראל עם קרוביו:
נדפס
באמשטרדם
בבית החופש המובהק ה"ה כמוהר"ר נפתלי הירץ לוי
ס"ו כמוהר"ר זיסקינד לוי מעמדין יצ"ו
בשנת צ"ח ק' תמ"ר ש"ח לפ"ק:

שער ספר התשב"ץ

מערכת ספרי
חכמי אלג'יריה

אבולכיר ר' בנימין:
משאת בנימין (ליוורנו, תר"ן)

אביחצירא ר' שלום:
זהב שבא (ירושלים, תשכ"ח), מליץ טוב (ירושלים, תשכ"ח), כלי כסף (ירושלים, תשל"ג), דברי שלום (ירושלים, תשל"ד), כף אחת (ירושלים, תשל"ח).

אביכזיר ר' אברהם:
העברי, ד' חלקים (ירושלים – נא אמון, תרס"ד–תרפ"א), דברי הימים (נא אמון, תרע"ו), דעת התורה והמצווה (נא אמון, תרע"ד).

אבן דנאן ר' סעדיה:
תשובות בהלכה, מאמר על סדר הדורות, שירים (ראה ספר פאס וחכמיה, ח"ב, ירושלים, תשל"ט).

אבן טוואה ר' אברהם:
שו"ת חוט המשולש, ח"ג (בתוך שו"ת התשב"ץ, אמשטרדם, תצ"ח – תצ"ט).

אבן שאהן רבנו נסים:
חיבור יפה מהישועה (קושטא, רע"ט), המפתח (וינה, 1847).

אג'יני ר' רחמים יוסף:
חידושים רבים בתוך ויגד לאברהם (ליוורנו, תרכ"ב), חיבר: לפי ספריו (ירושלים תשל"א), לפי ספרי (ירושלים, תשל"ג), השמטות הרמב"ם (ירושלים, תשל"ד).

אדהן ר' מסעוד:
יאתיו חשמנים (ליוורנו, תרמ"ו).

אוחנה רבי נסים בנימין:
נא"ה משיב (ירושלים, תשי"ח), דע מה שתשיב (ירושלים תשי"ט), תורת הזבח (ירושלים, תשי"ט), מסכת קידושין (חיפה, תשכ"ח), כתובות (חיפה, תשל"ב), תרי"ג מצוות (ירושלים), בבא מציעא (חיפה, תשל"ב).

אזוביב ר' יוסף ב"ר נהוראי:
ימים אחדים (ליוורנו, תק"ן).

אזוביב ר' יוסף ב"ר מרדכי:
קונטרס "הקדמה" ו"הוסיף מדיליה" (בתוך ספר תוכחות מוסר, ליוורנו, תקל"ב).

אזוביב ר' נהוראי:
חכמת המסכן (ליוורנו, תקל"ב).

אזראד ר' שלמה:
רעשים ורעמים (אלג'יר, תרנ"א), מאורי אור (אלג'יר, תרנ"ג).

אטבול (טבול) ר' חיים:
הוציא לאור נוסח פיוט מי כמוך (תרס"ו, חמ"ד).

אלאשקר ר' יוסף:
צפנת פענח (ירושלים, תשנ"א), מרכבת המשנה, עדות ביהוסף, דרך עץ חיים.

אלמלאליח ר' יצחק:
שו"ת שיח יצחק (ירושלים, תשמ"א).

אלנקאוה ר' יוסף:
שומע יוסף (ירושלים, תר"ס).

אלפאסי ר' יצחק (הרי"ף ז"ל):
ספר הלכות (קושטא, רס"ט), שו"ת הרי"ף (ליוורנו, תקמ"א).

אלפאסי ר' מסעוד:
משחא דרבותא (ליוורנו, תסק"ה).

אלקובי ר' אהרן:
אור החמה (תוניס, תרנ"ז), שירות ותשבוחות (תוניס, תרס"ג)

אמסללם ר' דוד:
וידבר דוד (ירושלים, תשל"ג), שירי דוד (חמוש"ד).

אמסללם ר' מכלוף:
תפוחי זהב במשכיות כסף (ירושלים, תשל"ח).

אנקאווא ר' אברהם:
חקת הפסח (ליוורנו, תקצ"ט, ירושלים, תר"ג), בינה לעתים (אמשטרדם, חש"ד), זכות לאברהם (ליוורנו, תקצ"ט) חמר חדת ועתיק (ליוורנו, תר"ט), אוצרות החיים (ליוורנו, תר"ד), חסד לאברהם (ליוורנו, תר"ה), תפילת כל פה (ליוורנו, תר"ח). למודי ה' (ליוורנו, תר"ח), קול תחינה (ליוורנו, תר"ד), חמש תעניות (ליוורנו תר"ך), שכיות החמדה (ליוורנו, תרי"ב), מלל לאברהם (ליוורנו, תרל"ה), כרם חמר (ליוורנו, תרכ"ט–תרל"א), זבחים שלמים (ליוורנו, תרי"ח), טהרת כסף (ליוורנו, תר"ך), מיני תרגימא (ליוורנו, תרי"ט), פסח מעובין (ליוורנו, תרי"ב).

אנקאווא ר' אפרים:
שער כבוד ה' (תוניס תרס"ב).

אנקאווא ר' יעקב:
תרגם והוציא לאור דת יהודית (אלג'יר תרט"ו).

אסולין ר' לוי
בני לוי (תוניס תרס"ד), זבחי אלהים (תוניס תר"ע).

רבינו אפרים:
חלק מפירוש קדמון למס' ברכות (ראה ספר זכרון לרצ"פ חיות, וינה, תרצ"ג).

אשכנזי ר' יהודה:
חבצלת השרות (והראן תרצ"א), ספר ראשון ללמד את בני ישראל... (והראן 1941, אוג'דא 1943). מי כמוך (אוג'דא תשי"א).

בוכבזה ר' אברהם:
הוציא לאור הגדה של פסח (וינה, תרמ"ה), מחזור (ליוורנו תרמ"ו, ליוורנו תרס"א)

בושערא ר' אברהם:
ברית אברהם (ליוורנו תקנ"א).

ביתאן ר' אליהו:
הו"ל סדר הגדה של פסח (אלג'יר, תרנ"ה), עשרת הדברות (אלג'יר תרנ"ה)

בכאש ר' שלום:
מבשר טוב (ליוורנו תרמ"ה), אור הלבנה (ליוורנו חש"ד), מעשה בוסתנאי (אלג'יר, תרמ"ו), גזע דוד (אלג'יר, תרמ"ז), בית פרץ (אלג'יר, תרמ"ז), דניאל הכוזרי (אלג'יר,

תרמ"ז), המזל וההצלחה (אלג'יר, תרמ"ז), עשרת הדברות (אלג'יר, תרמ"ז), גורלות אחיתופל (אלג'יר, תרמ"ח), נצח ישראל (אלג'יר, תרמ"ח), שבוע טוב (אלג'יר, תרמ"ט), שובע שמחות (אלג'יר, תר"ן), הו"ל בית ישראל (עתון, אלג'יר, תר"ן), אור זרוע (אלג'יר, תרנ"ב), בונה ירשלים (אלג'יר, תרנ"ב), כוכב שבתאי (אלג'יר תרנ"ב), ממקור ישראל (אלג'יר, תרנ"ב), ספורי הטבע (אלג'יר, תרנ"ב), פרח שושן (אלג'יר, תרנ"ב), מעשה פרי לצדיק (אלג'יר, חש"ד), קצות האר"ש (אלג'יר, תרנ"ב), נצחון האור על החושך (אלג'יר, תרנ"ו).

בן גיגי ר' אליהו:
קול צעקת הרועים (תוניס תרע"ה), פסק דין (חשומ"ד).

בן גנון ר' מסעוד:
זרע רב (ראה יכין ובועז, ליוורנו, תקמ"ב).

בן וואליד ר' יוסף:
שמו יוסף (ירושלים תרס"ז).

בן חיון ר' יעקב:
ערך והוציא לאור ספר מכשירי מילה (ליוורנו, תרפ"ט).

בן חיים ר' שלמה:
שבח תודה (והראן, תרל"ז).

בן חמו ר' ישועה:
בן אדמה (תלמסאן, תרצ"א, תוניס, תש"י), וכן קול רינה וישועה (גרבה תש"ו).

בן חנין ר' יהודה:
עץ החיים (ראה עץ החיים – אשל לאברהם, ליוורנו, תקמ"ג).

בן כליפא ר' דוד:
מכלל יופי (ירושלים, תש"ל), דרכי דוד (ירושלים, תש"מ).

בן נאיים ר' אהרן:
הו"ל מחזור לימים נוראים (פיסא, תקנ"ד), וכן חקת הפסח (ליוורנו, תקנ"ו).

בן נאיים ר' יעקב:
זרע יעקב (ליוורנו, תקמ"ד), פסק דין (ליוורנו, תקס"ה), הו"ל כתם פז (ליוורנו,

תקנ"ה), וכן תיקוני הזוהר, וכן מחזור לימים נוראים, וכן חקת הפסח (ליוורנו, תקנ"ג).

בן סאמון ר' אברהם:
או החמה (תוניס, תרנ"ז)

בן סעיד ר' מיכאל:
קול קורא "ראשי אלפי ישראל" (ווהראן, תרנ"ד).

בן סרוק ר' זכריה:
פירוש למגילת אסתר (ווניציאה, שכ"ה).

בן קוריש ר' יהודה:
אגרת "רסאלה" (פאריס, 1858).

בר ששת ר' יצחק:
תשובות הרב (קושטא, ש"ז).

גבישון ר' אברהם:
עומר השכחה (ליוורנו, תק"ח).

גאויזון ר' מאיר:
תשובות הר' מאיר גאויזון (ירושלים, תשמ"ה).

גוזלאן ר' מסעוד:
ספר סמדר (ליוורנו, תרל"ו).

גיג' ר' אליהו:
סדר ברכת החמה (ליוורנו, תרכ"ט), מעשה שעשועים (ליוורנו, תרכ"ח), תפלה בכל לשון (ליוורנו, תרמ"ג), הגדה של פסח (ליוורנו, תרכ"ט), פרסומי ניסא די פורים (אלג'יר, תרמ"ז), חסד ואמת (אלג'יר, תרמ"ח), שפתי רננות (אלג'יר, תרמ"ח), זה השלחן ח"א–ח"ב (אלג'יר, תרמ"ח – תרמ"ט), שירי זמרה (אלג'יר, תרמ"ט), מעשה צדיקים ח"א–ח"ב (אלג'יר תרנ"א), רעשים ורמשים (אלג'יר, תרנ"א), פרי עץ הדר (אלג'יר, תרנ"ד), מבקשי ה' (אלג'יר, תרנ"ב), רוממות אל (אלג'יר, תרנ"ג).

גיג' ר' כלפה:
כגן רווה (ירושלים, תרס"ט), כגן הירק (ירושלים תרע"ב).

גיג' ר' ראובן:
תוכחה "בן אדם באש טאג'י" (חשומ"ד).

גנאסיה ר' דניאל:
בנין אמה (ג'רבה, תרפ"ז), מחמד עין (קונסטנטין, תרצ"ו), פרשה למתחילים (קונסטנטין, תש"ח), פרקי אבות (קונסטנטין, תשי"ב), בני ציון (ג'רבה תש"ו), יוסף לאחיו (קונסטנטין, תשט"ו), ברכת החיים (קונסטנטין תשי"ג), יום כפור (קונסטנטין, תשי"ד), פרק שירה (ירושלים, תשל"ג), הלימוד הראשון, אלפא ביתא (קונסטנטין, תשי"ב), שיחון (פיליפוויל, תש"ט).

גנאסיה ר' יוסף:
בנין שלמה (ג'רבה, תרפ"ז), איסטוואר דליהוד (תוניס, תרע"ב), קרן דוד (ג'רבה, תש"ד), חופת אליהו (סוסה, תרצ"ה), זרע דוד (קונסטנטין – ג'רבה), פטירת משה (ג'רבה, תרצ"ה), מעשה נסים (תוניס, 1917), ילדה מלכה (קונסטנטין, 1934), פרי תאנה (ג'רבה, 1935), שיר בן דוד (ג'רבה, תשי"ג), כרון דוד (ג'רבה, תשי"ד), שי למורא (ג'רבא, תשי"ג–תשט"ז), זכרון יעקב (ג'רבה), תשבר גרם(ג'רבה, תשי"ח), לימוד המקרא (ג'רבה, תשכ"ב), ספר הישר (ג'רבה, תשכ"ב), ספר איוב בקיצור (ג'רבה, תש"ט), דורש טוב (ג'רבה), חלק בנימין (ג'רבה, תרע"ז), ויעל אליהו (סוסה, תרע"ח), ירח יקר (סוסה, תרפ"ו), זכור ושמור (תוניס, ת"ש), למוד המקרא (ג'רבה, תרצ"ד), אהבת ציון (ג'רבה, תשכ"ב), ברכת אליהו (קונסטנטין, תרפ"ו), עולת החדש (ג'רבה, תשט"ז), שו"ע אורח חיים (ג'רבה, תש"ח), דרוש תחיית המתים (ג'רבה, תשט"ז), זמרת אליהו (תוניס, תר"פ). אורה ושמחה (ג'רבה, תש"ו – תשכ"ו), טהרת בנות ישראל (ג'רבה, תשט"ו), חק דוד (קונסטנטין, תש"ט), מורה דרך(ג'רבה, תש"ך–תשכ"א), נשמת כל חי (קונסטנטין – ג'רבה, תרצ"ג–תרצ"ו), מעשה אליהו (ג'רבה, תרפ"ט), בן דוד (תוניס, תר"ע–תרע"ג), תרגום הרי"ף ג'רבה, תרצ"ח–תשט"ו), תולדות יעקב יוסף (ג'רבה, תשי"ד), צרור חיים ומוסר חק ישראל (קונסטנטין), שערי רחמים (ג'רבה, תש"א–תש"ו), ברכת אליהו (קונסטנטין–ג'רבה, תרפ"ו), כבוד אב ואם (ג'רבה, תר"פ), מלאכה ועבודה (ג'רבה, תרצ"ו), ימי חנינה ושבט יהודה (קונסטנטין, תרצ"ג), תפלה למשה (ג'רבה, ת"ש), מחזור קטן (קונסטנטין, תש"ז), ספר תפלות (ג'רבה, תשט"ז), זבד טוב (ג'רבה, תשי"ז), פטירת משה (ג'רבה, תרצ"ה), ספר לימוד המקרא (ג'רבה תשכ"ב), מילון ארמי צרפתי (סוסה, 1926), מילון צרפתי עברי (קונסטנטין, תר"צ), ועוד.

דהאן ר' מכלוף:
מוסר לבני אדם (אלג'יר, 1898).

דוראן ר' צמח:
שות' יכין ובועז ח"א (ליוורנו, תקמ"ב)

דוראן ר' שלמה בן הרשב"ץ:
שו"ת הרשב"ש (ליוורנו, תק"ב). תיקון סופרים (יבין שמועה, ליוורנו, תק"ד), מלחמת מצוה (קשת ומגן, ליוורנו, תקכ"ג).

דוראן ר' שמעון (הרשב"ץ):
שו"ת התשב"ץ (אמשטרדם, תצ"ח–תצ"ט), זוהר הרקיע (קושטא, רע"ה), פירוש הכתובה (קושטא, רע"ה), הושענות (פיררה, שי"ג), אוהב משפט (ויניציאה, שמ"ט), אזהרות (אמשטרדם, תצ"ו), אפיקומן (יבין שמועה, ליוורנו, תק"ד), יבין שמועה (ליוורנו, תק"ד), חידושי הרשב"ץ (ליוורנו, תק"ה), מאמר חמץ (יבין שמועה, ליוורנו, תק"ד), מגן אבות (ליוורנו, תקכ"ג), פירוש איזה מקומן (יבין שמועה, תק"ד), קשת ומגן (מלחמת מצוה, ליוורנו, תקמ"ה), פירוש הלכות ברכות להרי"ף (כ"י), אור החיים (כ"י), לוית חן (כ"י), תיקון החזנים (כ"י).

דוראן ר' שמעון (ב"ר שלמה):
שו"ת יכין ובועז, ח"ב (ליוורנו, תקמ"ב).

דרמון ר' יהודה:
יוסף חן (אלג'יר, תרי"ד), שבחי השלמים (אלג'יר, תרט"ו), שי למורא (אלג'יר, תרי"ד), רנה וישועה (ליוורנו, תרט"ו).

דרמון (צרמון) ר' יעקב:
חזות קשה (ווהראן, תרנ"ב).

דרמון (צרמון) ר' מסעוד:
גור אריה (ליוורנו, תר"ה), נוסח פיוט מי כמוך (תרס"ו, חמ"ד).

דרמון ר' יהודה:
מאמר מרדכי (ליוורנו, תקמ"ז).

דרעי ר' יצחק:
חידושים (חדר בריו"ח, יפו תשנ"ה).

זוראפה ר' חיים דוד שלמה:
בני שלמה (ליוורנו, תקפ"א), שער שלמה (ליוורנו, תרל"ח).

זכות ר' אברהם:
ספר יוחסין (קושטא, שכ"ו).

זרביב ר' אברהם:
פחד יצחק, עץ חיים, דרושים.

זרביב ר' מסעוד:
זרע אמת (ליוורנו, תרי"א).

זריהן ר' חיים:
דרך החיים (תלמסאן, תרצ"א), הוציא לאור שיר ידידות (תלמסאן, תרצ"ה).

זרקא ר' שלמה:
יוסף חן (אלג'יר, תרי"ד), שבחי השלמים (אלג'יר, תרט"ו), שי למורא (אלג'יר, תרי"ד), רנה וישועה (ליוורנו, תרט"ו), זבחי תרועה (ליוורנו, תרכ"ז), מנוחת שלום (ליוורנו, תרכ"ה–תרל"ה)

חלואה ר' סמחון:
צו לצו (ירושלים, תרס"ד).

חלימי ר' אברהם:
זכות אבות (ירושלים, תר"ן), ויגד לאברהם (ליוורנו, תרכ"ב), והוכח אברהם (תוניס, תרע"ב), ימי אברהם (ג'רבה, תרצ"ט), משכיל לאיתן (ג'רבה, תרצ"ד), קנה אברהם (ג'רבה, תש"ט).

חלימי ר' פרג':
לא אמות כי אחיה (ג'רבה, תש"ך), אורות החיים (ירושלים, תשנ"א), פרחי שושן (זכות אבות, מרסיי, תשמ"ה).

טבול ר' פנחס:
ויעמוד פנחס (ירושלים, תשנ"ו).

טובייאנה ר' אברהם:
בטרם בקר (אזמיר, תקכ"ד), חסד לאברהם (אזמיר, תקכ"ד), אשל אברהם, (עץ החיים – אשל אברהם, ליוורנו, תקמ"ג).

טובייאנה ר' מאיר:
הוציא לאור אלעשיר ולאמזלוט (ליוורנו, תרס"ג).

טובייאנה ר' יצחק:
קונטרס חידושי ש"ס (יפאר ענוים, ירושלים, תשמ"ו).

טובייאנה ר' רפאל:
קונטרס חידושי ש"ס (יפאר ענוים, ירושלים, תשמ"ו).

יאפיל ר' מימון:
פי צדיק (ליוורנו, תקי"ט).

יעיש ר' משה:
שיח משה (ליוורנו, תקפ"ב).

הכהן ר' דוד:
אור דוד (סוסה, תר"פ), זכרי כהונה (ג'רבה, תש"ח) שבחי אבות (סוסה, תרפ"א), דברי חכמים (תוניס, תרע"א), הוציא לאור שבוע טוב (תוניס, תרס"ב), שאו זמרה (סוסה, תרפ"ט), מחזור קטן (סוסה, תרפ"ה), אלעשיר ואלמזלוט (ליוורנו, תרס"ג).

הכהן ר' מסעוד:
פרחי כהונה (קזבלנקה, תש"ח).

הכהן סקלי ר' דוד:
קרית חנה דוד (ירושלים, תרצ"ז), לך דוד – לדוד ברוך (ירושלים, תרצ"ו), קרן לדוד (מכנאס, תש"ו).

הכהן סקלי ר' יוסף:
הגדה של פורים (אלג'יר, תר"ן).

הכהן שולאל ר' שלום:
נוה שלום (ליוורנו, תקס"ד).

כלץ ר' יהודה ב"ר אברהם:
"דיני הגט", נדפס בתוך ספר זכות אבות (פיסא, תקע"ב, דף נ"ד), "שמע שלמה", נדפס בתוך ספר זבחי אלהים (תוניס, תר"ע).

כלץ ר' יהודה ב"ר שלמה (הראשון):
משיח אלמים (ירושלים, תשמ"ו), קונ' מבוא התלמוד (סיני, נ"ה, תשכ"ד), מיוחס לו ספר המוסר (קושטא, רצ"ז).

כלץ ר' יהודה ב"ר שלמה (השני):
מגיד משנה (זבחים שלמים, ליוורנו, תרי"ח).

כפוסי ר' חיים:
באור החיים (ירושלים, תרפ"ט).

הלוי ר' ישועה:
הליכות עולם (ליסבון, ר"ן)

הלוי פינגרהוט ר' אברהם משה:
שאלות ותשובות (ירושלים, תשכ"ד).

ללוש ר' אברהם:
רוממות אל (אלג'יר, תרנ"ג)

לעסרי ר' אברהם:
פתשגן הכתב (אלג'יר, תרמ"ו–תרנ"ד).

מאמאן ר' חיים:
משמרת החיים (ווהראן, תרע"א).

מועטי ר' אהרן:
קרבן אהרן (ליוורנו, תקל"ג).

מועטי ר' דוד:
שלל לדוד (ליוורנו, תר"י), נאם דוד (ליוורנו, תר"ד), ידי דוד (אלג'יר, תרט"ו), לבב דוד (ליוורנו, תר"ך), אשר לדוד (ליוורנו, תרל"ו), יוסף לדוד (ליוורנו, תרט"ז), צוף דבש (ליוורנו, תרל"ז).

מועטי ר' משה:
אזהרות, עם פי' ישיר משה (ליוורנו, תט"ו).

מלול ר' שלמה:
יקרא דשכבי (תל אביב, תשי"א).

מרעלי ר' יצחק:
צפנת פענח (קבץ על יד, ז', ברלין, תרנ"ג), עת מלחמה ועת שלום (אלג'יר, תרפ"ט), קונט' מדבר ים (מחזור לימים נוראים, ליוורנו, תרצ"ה), קונט' ויעתר יצחק לה'

(מחזור לימים נוראים, ליוורנו, תרצ"ז), שם אפרים (אלג'יר, תרע"א), קונט' יבין שמועה (סוף ספר שומע יוסף ירושלים, תרס"ז), מדרש רס"ג על עשרת הדברות (אלג'יר, תרצ"ג).

מרציאנו הרב מאיר:
בית מאיר (ירושלים, תשל"ח).

משאש ר' יוסף:
מים חיים (פאס, תרצ"ד), נר מצוה (פאס, תרצ"ט), דרושים לבר מצוה (מכנאס, תשכ"א), אוצר המכתבים (חיפה, תשכ"ח), זבח תודה (חיפה, תשל"ח), ויזכור יוסף (חיפה, תשל"ט), גרש ירחים (ירושלים, תשמ"ט), בגדי ישע (ירושלים, תש"ן) נחלת אבות (ירושלים)

נאהורי ר' רחמים:
רחמיך רבים (ירושלים, תשנ"א).

סבע ר' אברהם:
צרור המור (ויניציאה, רפ"ג), אשכול הכופר, (דרהוביטש, תרס"ד), אשכול הכופר (בארטפלד תרס"ח).

סבעוני ר' אברהם:
חזות קשה (ווהראן, תרנ"ב).

סולאם ר' אליהו:
אהבת הקדמונים (ליוורנו, תרס"ד).

סופר ר' יעקב:
מעשה נורא... (ירושלים, תרס"ה).

סידון ר' ישועה:
פסק דין (ליוורנו, חש"ד).

עייאש ר' יהודה:
לחם יהודה (ליוורנו, תק"ה), בית יהודה (ליוורנו, תק"ו), בני יהודה (ליוורנו, תקי"ח), וזאת ליהודה (ליוורנו, תקל"ו), מטה יהודה ושבט יהודה (ליוורנו, תקמ"ג), שבט יהודה (ליוורנו, תקמ"ח), קול יהודה (ליוורנו, תקנ"ג), עפרא דארעא תוך ארעא דרבנן (ליוורנו, תקמ"ג).

עייאש ר' יעקב משה:
דרך חיים (ליוורנו, תק"ן), סדר תפילות להקפות (ויניציאה, תקנ"ד), סדר תפילת המנחה של ערב ר"ח (ויניציאה, תקנ"ד).

עבו ר' יוסף חביב:
מוסר מלכים (והראן, תרמ"ט).

עבו ר' מימון:
דגל ראובן (ליוורנו, תרכ"א), בני ראובן (ליוורנו, תרכ"ד), מטה ראובן (ליוורנו, תרכ"ה), חסד ואמת (ליוורנו, תרכ"ו), קהלת עם שבט ראובן (ליוורנו, תרכ"ט).

עלוש ר' אליהו:
ארץ טוב (בתוך ארץ צבי), ירושלים תרנ"ג, מחזור קטן (ליוורנו, תרל"ב), עת ללדת קול ששון (ליוורנו, תרמ"ה), שבוע טוב (תוניס, תרס"ב).

עמאר ר' יוסף:
חסד יוסף (תוניס, תרנ"ט).

עמאר ר' מכלוף:
דרושים (בתוך ספר פי צדיק) ליוורנו, תקי"ט.

פאריינטי ר' יעקב:
שארית יעקב (ירושלים, תשמ"ג).

פאריינטי ר' יעקב:
ויגש יעקב (אלג'יר, תרנ"ד).

פראנשיס ר' עמנואל:
מתק שפתים (קראקא, תרנ"ב).

פרחון ר' שלמה:
מחברת הערוך (פרסבורג, תר"ד).

פרטוש ר' נסים:
גואל ציון (ג'רבה, תש"ז).

צבאן ר' עמרם:
ספר קרוב"ץ (ג'רבה, ת"ש), בארצות החיים (ג'רבה, ת"ש), שבחי צדיקים (ג'רבה, תש"ח), חסדי אבות (סוסה, תרפ"ו), עץ חיים (גרבה, תשט"ז).

צרור ר' אליהו:
קצת חרבאן דזאייר (אלג'יר, חש"ד).

צרור ר' מרדכי:
קול ששון (אלג'יר, תרמ"ה), הו"ל הגדה של פסח (ליוורנו, תרמ"ו).

צרור ר' רפאל ידידיה שלמה:
פרי צדיק (ליוורנו, תק"ח).

קצבי ר' חיים:
צרור החיים – תוצאות החיים (ליוורנו, תרכ"ט).

קרסיינטי ר' נסים:
שבחי אלהים (ווהראן, תרט"ז), שובע שמחות (ווהראן, תרט"ז), לחם שעורים (ווהראן, תרט"ז), שבוע טוב (ווהראן, תרמ"ד), מעשה נסים (ווהראן, תר"ן).

קרסיינטי ר' פארוז:
גושפנקא דמלכא (ליוורנו, תרכ"א)

שוראקי ר' סעדיה:
מונה במספר (רמת גן, תשל"ג).

ששפורטש ר' יוסף:
ר' יוסף ששפורטש וספר תשובותיו (ת"א, תשנ"ה).

ששפורטש ר' יעקב:
אלה דברי החכם (אמשטרדם, תי"ב), אוהל יעקב (אמשטרדם, תצ"ז), ויקם עדות ביעקב (אמשטרדם, תל"ב). קיצור ציצת נובל צבי (אמשטרדם, תצ"ז), תולדות יעקב (אמשטרדם, תי"ב), הו"ל היכל הקדש (אמשטרדם, תי"ג), הו"ל, תהילים וקהלת (חמ"ד).

תוויתו ר' פרג'י:
עשרת הדברות (אלג'יר, תרנ"ה), הגדה של פסח (אלג'יר, תרנ"ה).

שבחי חבמי

אלג׳יריה זיע״א

ליקט וערך

הצב״י אליהו רפאל בן לא״א עט״ר

כמוה״ר ר׳ מאיר מרדכי מרציאנו הי״ו

ירושלים השלמה
תש״ס

פתח דבר

גאונים מובהקים וחסידי עליון שחיו ופעלו בקהילות אלג'יריה, האצילו מרוחם, חכמתם וקדושתם על בני קהלם, בחייהם ובמיתתן היו לדמויות מאירות ומזהירות. שמותם נישאים בהערצה וביראה ע"י בני הקהילה: הריב"ש, הרשב"ץ (הראשון), הרשב"ש, ר' אהרן דוראן, הרשב"ץ (השני), חכמי הסדרא, ר' אפרים אנקאווה, הרב ארקייז, ר' עלאל בן סידון, ר' אברהם אבן טוואה, ר' יהודה עייאש, ר' מסעוד זגביב, ר' יהודה מועטי ועוד, אך דא עקא, אין איש שם על לב לחבר את האהל להיות אחד, לאסוף תחת גג אחד שבחי רבותינו זיע"א שבאלג'יריה. בקונטרס זה ליקטתי מספרים קדושים מה שהשיגה ידי, יד כהה, מעט מאד ממעשיהם והליכותיהם בקודש של מאורי הגולה, הם עמודי האש שהאירו לאבותינו חשכת הגלות, להעלות שמם לברכה ולספר לדור הצעיר פעלם המבורך, לאמור, זו דרך ישרה בה הלכו חכמינו ז"ל, לכו אחריהם, לאורם נלך אמן. זכות הצדיקים והחסידים תגן עליכם ועלינו, נזכה לראות בני ביתינו הולכים בדרך התורה והיראה אכי"ר.

שבחי רבותינו מאורינו זלה"ה מאלג'יריה מלוקטים (רובם) מספר נחלת אבות ומספר אוצר המכתבים, ח"ב מאת ר' יוסף משאש ז"ל, מחיבור מעשה צדיקים (כ"י) מאת ר' אברהם כלפון ז"ל, מספר זה השלחן, ח"ב, לר' אליהו גיג', מספר נשמת חיים לר' מנשה בן ישראל, מספר גוילי ספרים, ועוד, ועוד.

המלקט והעורך,
הצב"י א.ר. מרציאנו הי"ו

מעשה בר' אברהם חלימי ז"ל

מסופר על ר' אברהם חלימי זצ"ל, רב גדול בעיר קוצומטינא יע"א. נתבש"מ זה כששים שנה, שהיה מוכיח איש אחד על רוע מעשיו, והאיש היה תקיף והרבה להתלוצץ עליו. וגדלה שנאה ביניהם עד מי שהיה רוצה להכעיס אותו אדם על פניו בעידן חדוה, ולהפוך שמחתו לתוגה היה מזכיר לו את ר' אברהם ומשבחו לפניו, והאיש תכף היה מתכעס ומתרגז, וממטיר מבול של קללות, על המזכיר והנזכר, ערב שבת אחד בבקר, היו עוברים שניהם ר' אברהם ואותו האיש ברחוב קריה, והנה שור שחור משוגע רץ בכעס נורא מול ר' אברהם להורידו לשחת, ואז אותו האיש שם נפשו בכפו, ורץ כצבי, ונתגבר כארי, וקפץ על אותו השור, ויאחזהו בקרניו, ויצעק על ר' אברהם לברוח, ויברח וימלט, ותכף באו בעלי השור וכמה שוטרים ויקשרו את השור, ויוליכוהו, ואותו האיש נחלש כחו מעוצם התאבקותו עם השור ויפול ויתעלף, ותכף הביאו רופא וסעדוהו והוליכוהו לביתו. וישאלוהו מה זה? הלא ר' אברהם שנאוי נפשו? ויען: הס! הלא רב גדול הוא ורב העיר, ואיך אראה ברעתו ח"ו, ותכף בא ר' אברהם וביתו לבקרו ויברכוהו. ונפק ודרש כפלח הרמון רקתך וכו', כמש"ל. ואותה מצוה גדולה גרה אחרת גדולה כמוה, שהיא מצות התשובה כי במשך ימים מועטים נעשה בעל תשובה גמור, ע"כ.

מעשה בר' יוסף דוראן ז"ל מצאצאי רבנו הרשב"ץ ז"ל

מעשה היה בתוניס זה מאות בשנים בימי הגאון מוהר"ר יהודה עייאש זיע"א, רבה של אלג'יר יע"א (נסע בש' תקי"ח לעיה"ק ירושלים ונתבש"מ שם ביום ר"ה תקכ"א). איש אחד היה שמו משה אטאנוזי, בעל נכסים רבים, ומילדותו עסק בתורה בשקידה עצומה עד היותו בן ששים שנה, וכל עסקיו היו נעשים ע"י אחרים, אנשים נאמנים. ואך עם כל שקידתו העצומה, לא עלה בידו להבין סוגיא של גמרא פשוטה על בוריה, ותמיד היה בוכה ומצטער על זה ומבקש רחמים מ"ה לפתוח לבו בתורה, וביתו היה תמיד בית ועד לחכמים מבני העיר ומהבאים ממקומות אחרים, ומה גם מארצות הקדש יובב"א, וכל בקשתו מהם היתה רק לבקש מה' לפתוח לבו בתורתו.

והנה באותו זמן היה בעיר אלג'יר, בחור אחד בן עשרים שנה, שמו יוסף דוראן, תלמיד הגאון מוהרר"י עייאש זצ"ל הנ"ל זיע"א, שבכח שקידתו העצומה עם כשרונותיו אשר חננו המקום ב"ה, לב פתוח בחכמה, ומבטא צחה, עם כח הזכרון, עשה חיל בתורה הרבה מאד והיה לפלא בעיני הגאון רבו הנז'. ומה גם בעיני חביריו, עד שכל דבר קשה ומסובך היה מפרשו ומיישבו כלאחר יד. ואך כעוצם חכמתו ויראת חטאו כן היה עוצם עניו ודחקו ולחצו, ולא היה רוצה ליהנות משום אדם, רק מיגיע כפו, ספרות שטרות שהיה שכרה דל מאד, והיו סופרים רבים בעיר, ובכן גם אשה לא נשא, אף שלא היה לו מי שישמשנו, כי היה יתום מאב ואם ובעצמו היה מבשל תבשילו ומכבס בגדיו, ורוחץ את ביתו וסד בסיד מפסח לפסח,

ועכ"ז לא לקח אשה שלא להוסיף עול מזונותיה. ואף לפעמים כשרצה לא מצא. ויהי היום ערב חנוכה בא לרחוץ נר חנוכה של חרס שהיה לו ויפול מידו וישבר, ויבך עליו בכי גדול כי לא היה לו כסף במה לקנות אחר תחתיו וגם שמן להדליקו. וישפוך שיחו לפני רבו הגאון הנ"ל ויכעס עליו על שאינו רוצה ליהנות מהבריות והוא שרוי בצער גדול כל כך ויוסף עוד לבכות, ויאמר אל רבו, עתה שמתיר לו ליהנות מאחרים, לא יהנה מבני עירו בשום אופן ואך אם יחמול עליו, יתן בידו כתב מליץ בעדו, וילך למקום שאין מכירין אותו, אולי יחנן ה' לשנות מזלו ע"י שנוי מקום (כמ"ש רז"ל מאן דביש ליה בהאי מתא ליזיל למתא אחריתי. מציעא עה ע"ב סוף פירקא). ואם לא נשתנה מזלו לטוב יפשוט יד לקבל, ואז תכף לקח הגאון נייר וקולמוס וכתב לו מכתב מליץ ומודיע לבני האדם גבורותיו בתורה ויראה, ותארו בתוארים גדולים, וצו לצו שבכל מקום יעניקוהו מפרי צדקתם ואשרי איש שיזכה לכך, ואשרי איש שיאכסנהו בביתו. ויהי ממחרת יום א' לחנוכה נסע לדרכו ממקום למקום, והוא מיראתו להשתמש בכתרה של תורה, לא הראה מכתב הגאון לשום אדם רק היה מחזר על הפתחים עם העניים בבתי כנסיות שחרית, וכאשר היה משיג כדי חייו היה מתבודד באיזה פנה ועוסק בתורה, והיה יושב בכל עיר יום או יומים והולך לאחרת, עד שהגיע לתוניס ביום י"ד לח' שבט בערב. ונכנס עם העניים שהיו עמו בשיירא לבית אורחים הקבוע בעיר לעניים הבאים מרחוק ומקרוב.

והנה ביום י"ג לחודש שבט, היה לו למשה אטאנוזי הנ"ל יום שבו מת אביו (יארצאיי"ט) והיה דרכו בקודש להתענות בו ולהרבות בלמודים תוך אסיפת חכמים ועניים ולחלק להם צדקות גדולות. ובאותה שנה הוזמן מיום י"ב להיות סנדק ביום י"ג אצל עני בן טובים ובן קדושים שהיתה ידו ריקה לגמרי והיה הוא ואשתו בצער גדול, ובעצת איש טוב לכבד למשה הנ"ל להיות סנדק נושעו. כי בשעה שהזמינו ביום י"ב נתן בידו סך גדול להוציא לצרכי מילה ביד רחבה ולהותיר. וביום י"ג היה הוא סנדק, ואכל שם סעודת מילה, וחלק גם שם צדקות גדולות, ועוד מלבוש יפה ליולדת, ועוד מתנה לבעלה, והטיפו עליו ברכות רבות לבביות בעינים מלאות דמעות חמות. ומה גם הברכה הגדולה אשר אהב סלה לפתוח האל את לבו בתורה, אמרוה ברגש גדול מעומקא דלבא, וכל הנמצאים ענו אמן בכל כחם וכוונתם. ויהי בליל י"ד ראה משה הנ"ל בחלומו את אביו בפנים מאירות ומבשרו: דע בני כי ברכת בעל הברית ואשתו הלבבית, עם עניית אמן של הקהל עליו לרצון לפני המקום ב"ה, ולמחר בערב הנה שלוח לך בחור מופלג בחכמה, ומפיו תזכה ללמוד תורה וחכמה הרבה, ויקץ משנתו והנה חלום מפורש היטב וישמח מאד מאד ויספר אותו לרב העיר שהיה מתפלל עמו בביהכ"נ, הוא ניהו ר' מסעוד אלפאסי זצ"ל (כמדומה לי שהוא המחבר משחא דרבותא). שהיה רב גדול בתורה. וישמח עמו ויאמר לו כן יאמר ה'.

ויהי בוקר ויהי ערב עת בא אותו הבחור למלון אורחים, ויעמוד לפניו מנהל המלון שהיה למדן גדול ופקח, וישאלהו: בני! היש לך כתב מליץ יושר עליך מאיזה רב ידוע? וישיבהו הבחור, יש. ויאמר הראהו לי ויען הבחור היש חובה בזה להראותו? ויאמר יש, אם לא תראהו תכף תצא מזה, ותמסר בידי פקידי הממשלה לחקרך מי אתה, ומה מלאכתך, ומאין תבא. אז הבחור ירא לנפשו, ויוציא מכתב הגאון ויראהו לו. ויהי כקרוא האיש את המכתב ויבהל מאד, ומה גם בראותו מי החתום נפל ארצה לרגלי הבחור וינשקם. והבחור נבהל מראות עוצם אהבת התורה שבלב האיש, ותכף לקח האיש את צרור הבחור על שכמו, וילך אחריו עד בית הרב הנ"ל. וימצא שם אצל הרב את משה הנ"ל, וימסור את המכתב ביד הרב, ויבהל הרב ויקום תכף ויחבק את הבחור וינשקהו, ויושיבהו במקומו. ומפני שנפל מעט ספק בלבו, שמא הגאון עייאש זיע"א הגזים, רצה לבחון אותו, ויגלגל הדברים על סוגיא עמוקה מסוגיות הש"ס שנתקשה בה. והבחור פירשה לו בקל כלאחר יד, ויתפלא הרב מאד על הדבר, ויוסיף להעמיק עוד שאלות, ויקבל עוד תשובות בקל ובלשון קצר. והאיש משה היה מקשיב לדברי הבחור רב קשב ושמח מאד, ויאמר לו הרב משה, משה! לשמחה מזה זו עושה? האם הבנת מה מדבריו? ויאמר משה הבנתי הכל בחסד אל. ויחזור על כל הדברים העמוקים שיצאו מפי הבחור ויסדרם בטוב, ויתפלאו הבחור והרב. ויאמר משה אל הרב, מדוע כבודו מתפלא? האם שכחת החלום שספרתי לך בבוקר אחר שחרית בביהכ"נ? זהו הבחור השלוח לי מן השמים אשר ממנו אזכה ללמוד תורה, כאשר עם לבבי. ויזכור הרב ויאמר אמת. ויספרו לבחור כל הענין מראש וע"ס. ויתפלא הבחור מאד על הדבר, ויאמר מאחר שאני שלוח הנה בשביל משה, אקבע ישיבה בביתו ואלמוד עמו, ואחר שאגמור שליחותי אחזור למקומי. ויעש כן. ואך משה נתן לו לאשה היפה והחכמה שבבנותיו עם נדן גדול עד חצי נכסיו, וישב עמו עשר שנים, ויחכם מאד ואחרי כן עלו כולם אל הארץ מלאים כל טוב, ע"כ.

מעשה גמילות חסדים

מעשה בעיר תלמסא"ן זה כמאה שנה, שמעתי מזקן כשר ולמדן בטוב, כי בשכונת אביו היה איש עני, מחזר על הפתחים, והיה זהיר מאד להיות בביתו תמיד הרבה קופסאות של גפרוריות (זאלאמי"ט) לעשות בהם ג"ח, והיה מצוה לאשתו, שכל הבא לשאול גפרית, תכף תושיט לו, כדי לקיים מצות ג"ח כפי השג יד, והיה ביתו ידוע בכל השכונה לזה, שכל הצריך גפרית פונה לשם, פעם אחת היתה אשתו של עשיר אחד בשכונה אחרת יולדת בלילה, ולא נמצא בביתו, ולא בשכונתו אף גפרית אחת, ובאו במרוצה גדולה לבית אותו עני, ונתן להם קופסא שלמה, והדליקו את הנר, וראו היולדת כי היה כפסע בינה ובין המות, ורצה אותו עשיר לתת מתנה הגונה, לאותו עני, ולא קבל, אמר אינו רוצה ליהנות משכר מצות פקוח נפש בעוה"ז, ובא לו שכר פרי המצוה מאת המקום ב"ה, כי בסוף אותה שנה מצא מטמון ביער הסמוך לעיר שהלך להביא משם חול, ונתעשר, ועשה צדקה וחסד הרבה מאד, ע"כ.

מעשה בסוחר נאמן מאלג'יר

זה כק"ן שנה, היה מסור באלג'יר המסחר הגדול של תבואות חמשת מיני דגן וקטנית, ביד שבעה יהודים, ששה מהם היה כל מסחרם תוך ומרמה, במדה במשקל ובתערובת רע בטוב, ואחד מהם שמו אברהם בר ששת, היו כל מעשיו באמת וישר, והיה מפורסם בעיר ובסביבה באמונתו, יום אחד בשילהי סיון היו כלם מסבין על שלחן אחד בסעודת ברית מילה של אחד מהם, והיה מנהגם להזמין תלמיד חכם בכל סעודה של מצוה, לומר דברי תורה על השלחן, ואותו היום, היה על אותה סעודה ת"ח אחד, שמו ר' יעקב עטייא, ודרש על גודל מצות מילה, ואמר שבזכות מצות מילה זכו ישראל לירושת הארץ כמש"ה, ומצאת את לבבו נאמן לפניך וכרות עמו הברית לתת את ארץ הכנעני וכו', ועוד דרש, מהו נאמן לפניך? בכל מין אמונה, נאמן באחדותו, בהשגחתו, בשכר ועונש, נאמן עם הבריות, הן צדק, לאו צדק, משאו ומתנו באמונה, ולכך זכה להפלגת העושר, כמש"ה, ואברהם כבד מאד במקנה בכסף ובזהב, וכן רמזו חכמים באותיות א"ב ג"ד, א'מונה ב'רכה, ג'זל ד'לות, ללמד אדם דעת מעת יתחיל ללמוד אותיות ראשונות, למען יגדל מראשיתו בדרך אמונה, וכן נמצא בלוח האותיות לקטנים. א', אמונה, ב', ברכה. ג', גזל, ד', דלות (כן הראני לוח אותיות ישן כ"י סופר דווקן, הרב כמוהרי"ץ מרעלי זצ"ל, בהיותי באלג'יר שבט התרפ"ו), אז בעה"ב וחבריו, שתקו אותו, ואמרו לו כלך מדבר שקר, כי אין לך כבעל הנסיון, והם מנוסים ועומדים בכל יום תמיד במסחרם, שכלו און ומרמה, וברוך ה' לא יחסרו כל טוב, עולים מיום ליום במעלות העושר והכבוד, יותר מאברהם בר ששת המפורסם לנאמן, ויען רי"ע הדרשן הנ"ל בנפש מתונה, לא עתה יבוש יעקב בדבריו, כי אין היום אחרית ימיהם, כי צעירים המה לימים, הגדול שבהם הוא בן חמשים, וימים ידברו, ושתק, וגמרו סעודתם, וכל אחד לדרכו פנה. ויהי ממחרת, ושילח המלך על כל סוחרי תבואה שבעיר, ויכלו שבעת האנשים, ויעמדו לפני המלך, ויאמר להם המלך, כי יש לו אוצרות גדולות מלאות תבואה של זה עשרים שנה, ושנה זו מבורכת ברוב תבואות, ורוצה להוציא ישן מפני חדש, והראה להם דוגמא מהתבואה הישנה לקנותה ממנו, ודוגמא מהחדשה לקנותה מהם, ואך ישאו ויתנו עמו באמונה, ויען אברהם, אדוני המלך, אני לא אוכל ליכנס בעסק זה, כי יש לי עסקים רבים, וששת הסוחרים יש בהם די והותר לעסק זה, והסוחרים שמחו בלבם מאד בדבריו בהפרדו מהם, למען לא יהיה להם לשטן ברמאותם, ובכן מלאו את דבריו, כי עסקיו מרובים, ויפטר בשלום מלפני המלך, וילך לביתו שמח וטוב לב, כי לבו נבא לו, כי זה עסק ביש, ואך ששת הסוחרים הושוו עם המלך במחיר התבואות, ויכתבו על ספר כל תנאי החוזה שעשו ביניהם, ויאמר להם המלך למחר אשלח לכם אחד מסופרי עם מפתחות האוצרות, והוא ישב עמכם לרשום על ספר מנין המדות אשר תוציאו ותכניסו, ואתם תביאו פועלים ושקים, ויאמרו טוב הדבר, ויצאו מלפני המלך בלב שמח כי ראו לפניהם כר נרחב לרמאותם, ויהי ממחרת, ויבא המלך בעצמו מתחפש במלבוש גוי פשוט, ובידו מפתחות האוצרות, וקופה קטנה יש בה כלי התיבה, פנקסים ודיו וקולמוסים, וישב

ברחוק מקום מעט, וימסור להם המפתחות ויפתחו, ויתחילו למדוד ע"י פועליהם, ויאמר להם לתת חמש מדות בכל שק, למען יהיה המספר קל, מאה שקים בת"ק מדות, ויאמרו טוב הדבר, ואך הם רמזו לפועליהם הלוקחי' גם הם חלק ברמאותם, לעשות שש מדות בכל שק, ויעשו כן, והמלך מביט בחצי עין, ומבין מעשיהם, ורמיזותיהם, ומעלים עין, וכל השקים המלאים הוציאום לחוץ, והעמידום שורות שורות, עד עת האוכל, שאז סגרו האוצרות, והלכו כלם לאכול, והמלך טרם לכתו, מנה כמה שורות של שקים יש, גם מספר השקים, וחזר על מניינו בחזרתו, וראה שחסרו שורות שלמות של חמשים חמשים שקים, ולא יכול להתאפק, ויאמר להם הנני רואה שנחסרו שורות שלמות של שקים ממה שהנחתי, ויהתלו בו לאמר, זכרונך אטעייך, והוא אומר לא, ברור לי שנחסרו שורות של שקים, ובראותם שהוא עמד בדברו, המשיכוהו הצדה, ויאמרו לו, כדברך כן הוא, ואך חלקך בראש, הנח לנו לעשות מה שנוכל לעשות, וחלק גדול תטול, ויתקעו בכפו צרור כסף, ויקבלהו, ויאמר טוב עשו רצונכם, ואני אלך לעסקי, ומערב לערב אבוא ואצא עמכם, להראות את עצמי כאלו יצאתי מהעבודה, ויאמרו טוב הדבר, וילך המלך לדרכו, והם עשו כל מבחרי רמאותם, גנבו במדה, ובשקים, והחזירו התבואה הישנה במקום החדשה, ועבדו בזה משך חדש ימים ברבוי פועלים ובהמות, והוציאו סכים גדולים בשכרם, ובכל ערב היה בא המלך מתחפש כאותו סופר, ותוקעי' לכפו דינרים ומטבעות והולך לו, ביום האחרון סגרו האוצרות ומסרו בידו המפתחו', ונתן להם פתקא, מפורט בה החשבון בקצרה כאשר אמרו לו, כך וכך מדות תבואה ישנה מצאו שפויים, ורוב הנשאר, הוא עפר מנשיכת עכברים ועש וכו"כ מדות תבואה חדשה הכניסו על הישנה, והוציאו סך כו"כ בשכר פועלים ובהמות ושקים, נשאר המלך חייב להם סך גדול מאות אלפי שקלים, וחתם הסופר את שמו, ומסרו בידם, ונתנו לו עוד מתנה הגונה, ונפטרו זה מזה בשלום.

ויהי ממחרת וישלח אחריהם המלך, וישב על כסא מלכותו במלבוש אותו סופר, ובכובעו ומנעליו, ועל השלחן אשר לפניו, מונחים קופתו וכלי כתיבה שהיו בידו, וצרור הכסף עם כל המטבעות והדינרים, שנתנו לו, ובבואם לפניו, וישאו עיניהם ויראו את חטאתם נגדם, אחז בשרם פלצות נוראה, ויתן עליהם המלך בקולו, הוי גנבים! הוי גזלנים! הוי חמסנים! הוי רמאים! עתה ידעתי טעמו ונמוקו של אברהם בר ששת, שהבדיל עצמו מכם עדת מרעים, ואחר שהשביעם מרורות, בחרפות וגדופים, וסטירות לחי, מיד עבדיו השחורים, כמתנת ידיהם הגסים, נגמר דינם, שכל נכסיהם מחוט ועד שרוך נעל, יוחרמו לאוצר המלך, ועוד שנה תמימה מאסר קשה, ונתקיימה בהם גזרת המלך בו ביום.

ואחר קרא את אברהם בר ששת, ומכר לו כל תבואת אוצרותיו במחיר נמוך, והסיע אותה לאוצרותיו, ועוד מכר תבאה חדשה למלך כשער השוק, והכל נעשה ע"י סוכני המלך הנאמני', וע"י עבדיו ומשרתיו ובהמותיו, ולא הוסיף המלך מאוצר

כספו כלם, ולשנה אחרת היתה שנת ארבה, והוכפל שער התבואה פעמים שלש, ונתעשר אברהם בהפלגה גדולה, ועשה צדקה וחסד בלי הבדל דת, ומה גם עם נשי האסירים ובניהם, וכאשר יצאו לחירות, החזיק בידם בתנאים גדולים וחזקים שיעשו כל מעשיהם באמונה, ויום אחד, פגע בהם רי"ע עטייא הנ"ל, ודרש בשלומם, ואמר להם, האם עתה שקר הדברים שאמרתי לכם אותו היום, א"ב ג"ד? ויאמרו לו הוסיף ה"ו. מה ר"ל שאלם? היתר ואסור, דבא זה ואבד את זה.

מעשה בשני יהודים מאלג'יר שנסעו לפאריס

ראיתי על ספר לקוטים כת"י להרה"ג כמוהר"ר סעדיה עמור זצ"ל שהיה רב באלג'יר במאה הששית לאלף שעלינו, זזה תוכן המעשה שהיה לפניו בשני תלמידיו בחורים בני עשרים שנה, שם האחד יעקב סטורא, ושם השני יצחק אלמדיוני, שהיו שניהם שוקדים על למודם וירא שמים מאד, לימים חלה יצחק אלמדיוני הנז' במחלה קשה, ואמרו לו רופאי' צריך לנסוע לפארי"ז ושם יעשו לו נתוח ויתרפא, וכן היה, הוליכו אביו לפארי"ז, עשה נתח נתרפא, נתיישב שם בפאריז, ונשא אשה בת קצב אחד, שהיה מחלל שבתות ומועדים בפרהסייא והיה פרוע מן הדת לא תפלה ולא תפלין ולא ברכות, רק על גחונו ילך, עושה ואוכל. ויהי כשמוע יעקב סטורא מנשואי רעהו עם בת הקצב הנז', ויכתוב אליו מרורות, ויחרפהו ויקללהו, ואך יצחק חברו הנ"ל השיבו בנחת והתנצל לפניו כי היא בת זוגו מן השמים, והיא אשה כשרה ואין לה עסק עם אביה כלל, כי הוא לבדו דר, ולא קרב זה אל זה, ואך יעקב הנז' לא קבל שום התנצלות, ויוסף להכותו בלשון קשה, דברים חדים ומרים, ואך יצחק קבל עליו לפני רבו במכתב ארוך, וספר לו מה שעבר ביניהם, כאשר הגיע מכתבו ליד רבו, שלח אחר יעקב הנז', וידבר אתו קשות על מכתביו המלאים נאצות גדולות לרעהו על לא חמס עשה, שאף כי לכתחלה לא היה עושה כן להתחתן עם קצב רשע, מ"מ אין אחר המעשה כלום, כי לגרש אי אפשר, ובכן ראוי לו לבקש מחילה מחברו, ואך יעקב תמה מאד מדברי רבו, ואמר לו, במקום לנדותו ולהחרימו על שהקדיח תבשילו ברבים להתחתן עם אדם רשע הוא מלמד עליו זכות? ויאמר לו רבו, בני, אל תדין את חברך עד שתגיע למקומו, ומי יאמר אם היית במקומו בפאריז, היית עושה יותר ממנו, ויבך יעקב לפני רבו על שחשדו בזה ויצא מלפניו בחרי אף, ורבו העניו, שלח אחריו, וקרבו, ודבר טוב על לבו ונח מזעפו.

ויהי מקץ ימים, נסע אביו של יעקב לפאריז אודות מסחרו, ויחלה וימת שם, וישמע יעקב ויסע לפאריז להקים מצבה על קבר אביו, ולקחת נכסי אביו, ובהגיעו לפאריז נבהל מאד ממראה עיניו עיר עליזה תשואות מלאה מהמון אדם מכל מין, וארמנותיה רמים ונשאים עד עב יגיעו, ורבבות מרכבות כברקים ירוצצו מכל עבר, וישכור עגלה וילך ישר אל המקום המיועד לו, ויגידו לו, כי נכסי אביו קרא עליהם ערער מנוצרי אחד אשר נשא ונתן עם אביו בהרבה סחורות ועקל כל הנכסים ע"י

הממשלה, וילך אצל אותו נוצרי, וכאשר לא הושוו שניהם העמידו יעקב בדין, והעמיד עורך דין נוצרי אחד להליץ בעדו להוציא נכסיו מהעקול, והנה אצל העו״ד היתה כותבת נערה בתולה נוצרית יפת תואר ויפת עין, וא״ל העו״ד כי ישב לפניה ויסדר כל טענותיו וכל מה שיש לו להשיב על דברי הנוצרי המעקל, והיא תכתוב הכל ותמסור ליד העו״ד, והוא יתקן את הכל, וכן עשה, ובכל יום ויום היה מבקר את הנוצרית להודיעו מה נעשה בדינו, וברוב דברים עמה יום יום לא חדל פשע, כי מענייני המשפט השיאו זא״ז לדבר אחר, ובאו שניהם לידי הרגל עבירה, ונקשרו זה עם זה קשר של קיימא, ולקחה לו לאשה בי דינא דמלכותא, ויעזוב את תורתו ויהדותו, וכשמוע יצחק רעהו ורבו, כתבו אליו מרורות, ורבו הוסיף לאמר לו, הוי רשע! הוי סכל אויל ובער, הנה לא האמנת לדברי רז״ל שאמרו אל תדין את חברך עד שתגיע למקומו, ונכשלת בהם ונפלת אשר לא תוסיף קום כי אם בתשובה לבבית אם תזכה לזה, ועוד הטיף עליו מוסר השכל בפה רך, והוא לא חש לדבריהם, וישב עם הנוצרית חמש שנים רצופות, וזכה בדין ולקח כל נכסי אביו, ואחר חמש שנים התחילה הנוצרית למרר חייו בחרפות וקללות ומכות חדרי בטן, וכאשר היה אומר לה לגרשה, היתה מוספת להכותו, ואז הבליג על צערו והלך אצל יצחק רעהו, ובכה והתחנן לפניו להיות לו מעיר לעזור בעצה טובה, ויצחק זכר לו אהבת נעורים, ויעצהו לברוח עם נכסיו אשר יוכל שאת לגרמנייא, ומשם יברח לרוסייא, וכן עשה, ועשה תשובה שלמה, ונשא אשה צדקת בת ת״ח וילדה לו בנים ובנות וחיי עונג חי עמה עד יום מותו. ע״כ.

מעשה בימיו של הרב אברהם אבן טוואה ז״ל

מעשה נורא שמעתי ומצאתי כתוב בלשון ערבית על ספר כת״י ישן, וזה העתקו לעברית. בימי הגאון כמוהר״ר אברהם טווא זצ״ל, שהיה ראב״ד בעוב״י אלג׳יר יע״א, זה למעלה משלש מאות שנה, פעם אחת אירע, יהודי אחד כהן קרוב למלכות, חשקה נפשו באשה אחת גרושה שהיתה יפ״ת ובעלת נכסים, ועמד וגרש את אשתו, ורצה לקחת הגרושה לאשה, אע״פ שהוא כהן, והגאון הנז׳ עכב על ידו, ויצריה אנסיה, ואמר לגאון אלו מצא יכולת היה תוקע חרב בלבו, הגאון חרה אפו ונדהו, והקהל גמרו אומר להוסיף לקבול לפני המלך לייסרו ולהעניש, אמנם הגאון מנעם. א״ל להמתין יום או יומים אולי יתחרט ויבקש מחילה כאוי, ורפא לו. ואך הוא לא חש לכל זה, וביום הג׳ קם בהשכמה ורכב על סוסו וכיס של זהובים עמו לילך לעיר בליד״א, הסמוכה לאלג׳יר אודות מסחרו, וכאשר הרחיק מן העיר כשתי פרסאות פגע בו ערבי אחד לסטים מזויין, ויתפשהו לשלול אותו, וכאשר העמיד עצמו על ממונו, שלף הערבי את חרבו ויתקעיה בבטנו, ובעוד נפשו בו, הצדיק עליו את הדין, כאשר אמר לעשות לרב, עשה לו אלהים, ויאמר ללסטים, המקום יתבע דמו מידו, כי יגיע עניינו למלך וינקום ממנו, והרוצח השיבו ישרף הוא והאסאר״ח, דהיינו הרועה, וכוונתו על המלך, שהיה רועה צאן בימי נעוריו, והרועים הם בזויים מאד בעיני הערביים, ובריבם יחד מחרפים זא״ז בשם, סאר״ח בן סאר״ח,

רועה בן רועה, דהיינו בזוי בן בזוי, וחרפה שברה לבו לשומע כנוי של גנאי זה, ולכן זלזל הרוצח בלבו את המלך לכנות בשם סארא"ח, ויקח את סוס היהודי ואת רכושו וילך לדרכו, והיהודי נשאר מתבוסס בדמו עד שיצאה נשמתו, ויהי כחם היום, והנה אחת ישמעאלים יהודים עוברת שם, ויצאו את היהודי הרוג ויכירוהו, וישאוהו ויחזירוהו לאלג'יר, ותהום כל העיר, ידעו כל העם אשר בשער, כי נדוי הרב עשה בו את שלו, ואך הרב זיע"א, גדל צערו מאד, ויבך בכי גדול, על כי נענש האיש על ידו, ויסקול את ארונו, ויתיר לו את נדויו, וידרוש עליו ברבים, ויחלק צדקה מנכסי עצמו, ויאמר קדיש על הדרשה למנוחת נפש הנפטר, ויקברוהו בכבוד גדול. והמלך שלח כמה תיירים לגלות את הרוצח ולא נודע, ויתייאש ממנו, ואותו לסטים נשא ונתן בכסף היהודי ויצליח מאד בעסקיו, במשך שלש שנים הפליג בעושר, ויבן ארמון יפה מאד לדירתו באלג'יר, ויעש לו שם עם השרים והפרתמים, והם קרבוהו אל המלך, וימצא חן בעיניו מאד, ואחר כשתי שנים מת המשנה אשר למלך, ויעמידהו המלך במקומו למשנה, ויגדל מאד, ויצרור את היהודים.

ויהי היום ערב שבת אחד, נכנס בנו של המשנה הרוצח הארור הנז' לרחוב היהודים, והיהודים לא ידעו כי בנו של המשנה הוא, ולא כבדוהו, ויקצוף מאד, ויקלל את היהודים ואת דתם, והגאון הנז' היה עובר עם בנו, ולא יכול הבן להתאפק וישב את בן המשנה דבר, וירץ ויגד לאביו, וישלח את עבדיו ויתפשו את הרב ואת בנו ויתנו אותם במשמר, והיהודים השתדלו בכל כחם אצל השרים והסגנים להפציר במשנה להתיר אסורים בעונש כסף ולא רצה עד למחר שיקבול לפני המלך, והמלך יענישם כאשר ירצה, והיהודים גדל צערם, ואך הרב השקיטם באמור, לב מלך ביד ה' על כל אשר יחפוץ יטענו, והטוב בעיניו יעשה. ויחידי הקהל הלכו ושחדו שר בית הסוהר להרשותם לשבות עם הרב ויעש רצונם, ויכינו סעודה גדולה ויביאוה עם הרבה מצעות ושלחן גדול וכל הצריך לבית גדול שנתן להם במשמר, ויתפללו ערבית עם הרב ויסעדו וילינו עמו, ויבכו בכי גדול על גלות ישראל ועלבונם תחת יד אוה"ע, וכל הלילה לא ראו שינה בעיניהם, עד אשמרת הבקר אשר נפלה עליהם תרדמה, וירא הרב בחלומו את היהודי הנרצח הנ"ל, והוא עומד ומצחק לפניו, ויכירהו הרב וישאלהו מפני מה הוא מצחק, ויאמר לו כי למחר יראה בנקמת רצחו שהוא המשנה, ויוחזרו לבניו כל מה ששללו כפל כפלים, ויספר לרב כל סדר מיתתו כמש"ל. ויחזיק לו טובה על כל הכבוד שעשה לו בהולכת מיטתו וקבורתו, והודיע שהכל עלה לרצון לפני ה', ונשמתו נהנית הנאה מרובה מכל אשר עשה, והודיעו עוד כי מיום שנרצח והוא דורש משפט בי"ד של מעלה לנקום את דמו מהרוצח שרצחו וגם ירשו, ואמרו לו כי עדיין לא נתמלאת סאתו, והיום נתן רשות להודיע את המלך בחלום בחידה סתומה, והוא הרב שבסבת צערו, וצער בנו, וצער כל קהל העיר, נתמלאת סאת המשנה הרוצח, יפתור את החלום ויפענח נעלמים, ונעלם האיש, ויקץ הרב משנתו ולא אמר דבר. הבקר אור ועבדי המלך באו אל רחוב היהודים מבוהלים ודחופים לקרוא את הרב לעמוד לפני המלך חיש מהר,

ויודיעום כי הרב הוא במשמר ע"י המשנה, וילכו ויגידו אל המלך, ויבט המלך במשנה בכעס גלוי, וישאלהו, מדוע נתתו במשמר. וישב בגאוה ובגודל לבב, כי בן הרב זלזל בכבוד בנו, המלך נתרגז ואמר לא עת לדבר בזה, ושלח תכף ויתירהו הוא ובנו ויבא ויעמוד לפני המלך, וימצא בית המלך מלאה המון אדם, והמלך יושב על כסא מלכותו והמשנה יושב לימינו, וכל השרים והסגנים נצבים מימין ומשמאל, ויקוד הרב למולו, ויאמר לו, חלום חלמתי אמש, פעמים שלש, ואמרו לי בחלום, כי לא יהיה לו פותר זולתך, וראיתי שכן הוא, כי ספרתי אותו לחכמי וזקני, ולשרי וסגני, ונבהלו משמעו, ואין פותר, ויען הרב ספר נא אדוני המלך, ואשר ישים אלהים בפי אותו אדבר.

ויען המלך, ראיתי עצמי יושב בכלוב גדול של זהב, וסובבים אותי יונות לבנות יקרות, ובתוכם אפעה גדול אשר חרץ לשונו נגד כלם להטיל בהם את ארסו, ומסב פניו לפני, ומבטא פעמים הרבה במהירות ישרף סאר"ח, סאר"ח, סאר"ח, וכלנו יראים מפניו עד שלא יכולנו להמיש יד ורגל, ואין מציל, ואחר זמן גדול של צער, נכנסת אתה הרב לתוך הכלוב עמנו ולחשת מה שלחשת, ונפל האפעה מת והוצאנו את נבלתו והשלכנוה החוצה, ושמחנו בך כלנו הרבה הרבה. זהו מה שראיתי בחלומי פעמים שלש. ותפעם עלי רוחי, ועתה היא עגומה מאד, ובכן חדד שכלך ופתור הדברים על נכון, כי הדבר תלוי בך.

ויען הרב ויאמר, אדוני המלך, זה פתרונו, הכלוב, הוא אולם המלכות הזה להוד מלכותך, וכל השרים והסגנים כלם יונות לבנות תמות בלבן ובשפתן, והאפעה הגדול הוא המשנה היושב לימינך, הוא הוא שרצח את היהודי אהובך, והוא הוא שחרף את הוד מלכותך בלבו ובלשונו, ישרף סאר"ח, וגזל את זהב היהודי, ועשה בו עסקיו, והצליח עד עמדו לפניך למשנה מרוב עשרו, ולבו מלא תוך ומרמה על הוד מלכותך, ועל כל השרים והסגנים, להפוך הכל כחפצו ורצונו, ועתה אדוני המלך אני עשיתי את שלי, גליתי לך כל נסתר, והוד מלכותך יעשה את שלו, המשנה בשמעו נפל ונתעלף, המלך והשרים נבהלו משמוע עד שנטל מהם כח הדבור, וכאשר עברה הבהלה, שאל המלך את הרב, מי הגיד לך את כל זה? היהודי הנרצח, ענה הרב, אימתי? אמש בחלומי, והודיעני שהיום יראו עיניו נקמת דמו ויוחזר כספו לבניו כפול ומכופל פעמים הרבה, אז גזר המלך והקימו את המשנה מהתעלפותו, והודה בכל דברי הרב, ונחרץ משפטו להרגו בחרבו במקום שהרג את היהודי, ולהביאו העיר עוד נפשו בו לתלותו על עץ, וכל נכסיו, הוחרם חצים לאוצר המלוכה, וחצים ליורשי היהודי הנרצח, ויצא הרב מאת פני המלך בכבוד גדול ובמתנות גדולות, ונכתב ונחתם ששום שופט ומושל לא יכל לפגוע ברבנים ובכל אשר להם לרעה בלי רשות המלך, ויורשי הנרצח מסרו מחצית הכסף שלקחו, ביד הרב, לעשות בו צדקה וחסד לעלוי נמשת אביהם, וכן עשה. ומכל המעשה נתקדש שם שמים ברבים אצל ישראל והאומות. ע"כ.

מעשה בימיו של הרב יעקב אלמדיוני ז"ל

ספר לי צורבא מרבנן אחד, כי שמע מהרה"ג כמוהר"ר חיים בלייח זלה"ה, ששמע מרבו הרה"ג כמוהר"ר יעקב אלמדיוני זלה"ה, מעשה היה לפניו בשני שכנים, שאחז אותם כאב לב קשה, והנשים הזקנות היו מרפאים כאב לב בסגולה בדוקה ומנוסה אצלם והיא, לוקחים אתרוג שהתפללו עליו בחג ושולקים אותו הרבה הרבה עם מעט כמון, ומסננים אותם המים ומשקים את החולה ז' גמיעות כנגד ז' ימי החג ומתרפא תכף. וכן עשו לאותם ב' שכנים, ואחד נתרפא תכף, ואחד לא נתרפא עד שהביאו לו רופא עם כמה תרופות וכמה הוצאות ובטול מלאכה שבעת ימים, שאז חזר לאיתנו. והיה מתפלא מזה מדוע שכנו הקרוב אליו נתרפא תכף? והשיבו הרב הנז' שהיה מכיר שניהם, שכנו היה זהיר במצות ד' מינים בכל שנה, ועמדה לו זכותם בצרוף הטבע שהטביע הקב"ה באתרוג לרפאת, והוא מעולם לא קיים מצות ד' מינים, ולכן לא הועילה לו תרופת האתרוג. ואז בשמעו זאת הוכה תכף במחלת הדמיון אולי יחלה עוד בכאב לב קשה. ובכן קבל עליו להיות זהיר במצות ד' מינים, למען תועיל לו תרופת האתרוג אם עוד יחלה. וכן היה. קיים אשר קבל, והיה זהיר במצות ד' מינים בכל שנה.

מעשה בר' סעדיה עמור ז"ל

זכורני שראיתי בהיותי בעוב"י אלג'יר יע"א בקונטריס אחד נקרא בשם דברים אחדים כתב יד מחברו, הרה"ג כמוהר"ר סעדיה עמור זלה"ה, שהיה רב שם בתחלת המאה החמישית לאלף שעלינו. וזה תוכן דבריו שנשאר בזכרוני, הוא מספר על עצמו ואומר, מיום עמדי על דעתי מבין י"ג שנה לא יצאתי מפתח הישיבה רק לעת האוכל ולצורך הכרחי, ואני סמוך על שלחן אבא, שהיה ת"ח רשום ונהנה מיגיע כפו במסחר אריגי צמר ופשתן חצי היום, וחצי היום עוסק בתורה בישיבת חכמים עד שעה מאוחרת בלילה, ופרנסתנו היתה מצומצמת, ואני כבן י"ז שנה, ולא ידעתי מצב אבא מה הוא, ויהי בליל י"ג בניסן כשנכנסתי לבית אבא, הרגשתי שמצב אבא ברע הוא, ואין לאל ידו במה להקביל פני המועד הבא הצריך הוצאות גדולות, ולא אמרתי דבר, ואך נדדה מעיני שינתי, ויהי בבקר אחר שחרית נשארתי בביהכ"נ שהיתה לנו גם ישיבה לת"ת, ושום אחד מהתלמידים לא בא מר"ח ניסן בקבע, רק עתות קצרות ביום, ואני לבדי הוא שהייתי קבוע כל היום וחלק גדול מהלילה. ובשעה עשירית ביום י"ג, נכנס עלי פתאם חתן אחד בן שנתו כבן עשרים יחיד להוריו מעשירי העיר הגדולים ונדיביה, ויתן לי שלום ואחזיר לו שלום, וישב לפני ויספר לי, כי בזאת השנה במוצאי חג הסוכות נשא אשה בת ת"ח, והיא למדנית ובפרט תפלות וברכות, ובפרט סדר פסח וההגדה, והוא ואביו לא למדו יפה, ובכן הוא רואה את הנולד, שבליל הסדר יתבייש הוא ואביו לפני אשתו, ויגיע צער גם לאמו, ובכן בקש ממני ללמוד עמו סדר הבדיקה והביעור וסדר הלילה יפה יפה, וירבה את שכרי, אני שמחתי מאד וזלגו מעיני דמעות גיל, ונשאתי תפלה בלבי למלך הכבוד ב"ה לפתוח לבו להבין בטבו ובקל. ונגשתי אל המלאכה עד שעה

ששית בערב קלא דלא פסיק, ובחסד אל למד את הכל, וחזר עליו כמה פעמים, עד שהיו שגורים על פיו יפה יפה, עם כמה נגונים חדשים לחד גדייא וכו', ולשאר השירים הנהוגים לומר אשר למדני אבי ולמדוני חברי. וכאשר גמר וראה שהצליח ה' בידו, מרוב שמחה תקע לידי שני דינרי זהב, וצוני להסתיר הדברים, והלך לדרכו לשלום בלב שש ושמח. ואני נשאתי פעמי אצל אמי וספרתי לה הדברים בסוד נעלם, ומסרתי הדינרים אחד, אחד, בידה, והיא נשקה אותי על ראשי ובכתה מרוב שמחה, והודית לה' לפני מזוזת הבית בקידה על אפים, ותכף שלחה אחר אבא, וספרה לו הדברים, וגם הוא בכה מרוב שמחה, והודה לה' על רוב חסדיו, וגם אני בכיתי הרבה לקשה יומם, ושמחתי כי באה תשועתם על ידי. ותכף יצא החוצה עם הזהובים, וקנה כל צרכי פסח ביד נדיבה, לא בדקנו את החמץ עד שגמר לקנות הכל, ונותר בידו סכום הגון, ואז גדלה שמחתנו מאד, ואכלנו ושבענו ושכבנו וערבה שנתנו, בבקר השכם הלכנו לתפלת שחרית, ואכלנו פת שחרית ובערנו את החמץ, אבא הלך לעסקיו, ואני חזרתי לישיבה והתחלתי ללמוד, ובשעה תשיעית בא עוד אותו חתן אצלי מלא שמחה, כי עשה סדר הבדיקה והביעור כהלכה ושמחה בו אשתו, ואמרה לו שיר, כך עושה אבא. וספר עוד, כי אחר הבדיקה בא אל ביתם מר חמיו, ואמר לו, שאף שהוא מוחזק מהוריו הקדושים ז"ל דורות רבים לומר הפטרת יום א' של פסח, בשנה זו, הוא רוצה לכבדו באמירת ההפטרה, כי קולו יפה אף נעים, וראוי לכבד היום בצלצלי שמע, והוא לא רצה לסרב, הן מצד כבוד חמיו, הן מצד שלא יחשדוהו דלא ידע, הן מצד שגם אשתו רמזה לו לומר הן ולא יוכל עבור אף על רמיזתה. הן מצד שגם הוא רוצה בכך להשמיע במרום קולו, ובכן לדמני נא את ההפטרה מדוקדקת יפה יפה. ואז ישבתי עמו ישיבת קבע עד קרוב למחצית היום, עד שלמד ההפטרה וברכותי', גם פרשת המפטיר בספר ב', ועל כלם חזר פעמים שלש עד שהיו שגורים בפיו יפה יפה, וכאשר גמר הושיט לי ב' דינרי זהב, ומרוב השמחה זלגו מעיני דמעות חמות, והמטרתי עליו מבול של ברכות, והוא תמה ואמר, מדוע כל כך שמח במתנה שאינה גדולה? ואגיד לו מצבו של אבא, והתשועה הגדולה הבאה לנו על ידו, ואך אני לא טעמתי ממתנת אתמול כלום אף לקנות מגבעת, שאף הנותר נשאר ביד אבא חסכון למועד שני, ואך ממתנת היום אוכל לקנות כסות שלמה, והנותר אמסרהו לאבא, האיש התבונן בדברי, והוסיף לי ב' דינרי זהב והבטיח בשם ה', כי אחר המועד יזמין לאבא מקום עבודה באוצר מסחרם הגדול, עבודה קלה והשכר הרבה, ויהיה לו זמן גם לעסוק בתורה. ואברכהו עוד מקירות לבי. וילך לדרכו, ואני הלכתי והגדתי לאבא ואמא ושמחו מאד, כולנו קנינו כסויות הצריכים, והותרנו ב"ה, והחתן המבורך, מוצא שפתיו שמר, והוטב מצבנו מאד, וגם הם הצליחו והרויחו לרגליו ועצותיו המחכימות של אבא, וקבע להם עתים לתורה, ואני נשארתי על משמרתי משמרת הקודש, וברוך המקום ב"ה עלינו במעלות התורה והעושר והכבוד. ואני ואבא נתכוונו לדעת אחת להוסיף בדברי הלל הקדוש, מרבה ישיבה מרבה חכמה מרבה עושר, ע"כ תוכן דבריו ז"ל.

מעשה בימי הרב יהודה לשקאר ז"ל

מעשה שהיה כך היה, בעירנו זאת נעמי "תלמסא"ן" רבת המעלות, היה ראש הקהל, האיש משה לשקאר בנו של הרה"ג כמוהר"ר יהודה זצ"ל (בסוף המאה החמישית), והיה גדול מאד בחכמה ובעושר ובכבוד, ואך הוכה ברוח עועים של גאוה גודל לבב בהפרזה על המדה, נוסף על אומץ לבו וקפיצת ידו מן הצדקה, וינהג את עדתו ואגפיה במקל חובלים, ואביו וקרוביו וכל אוהביו, הרבו להוכיחו על פניו בסתר ובגלוי, והוא תמיד ענה אותם עזות, וסבלו ממנו צרות רבות משנאת כל הקהל אותם, ונוסף עוד על צרת הקהל, כי מת שר העיר והוקם תחתיו לשר, ערבי אחד אכזרי עד מאד, ואוהב בצע בלי קצב ומדה. רק כל היום חמס ושוד ירבה הב, הב, כסף וזהב, שוחד בחיק וכסף ענושים, ומסים וארנוניות, ובהיות מושל מקשיב על שפת שקר, גם משרתיו רשעים, וחסרון כיס היה קשה מכלם, וכל הישיבות נסגרו מאין מחזיק. וגם בתי כנסיות הורקו, כי הרבה מהקהל ברחו מתוקף הצרות למקומות רחוקים, והניחו ביתם ריקם, והנשים והטף מחזרים על הפתחים, והמה יחפים וקרועים, והצניעות נפרצה פרץ על פני פרץ, וקצרה מנפש כל הקהל ובחרו מות מחיים, כי הצרות רבו וגדלו למעלה למעלה מכח האדם אף גבור שבגבורים הסבלנים.

ואמנם המקום ב"ה בהשגחתו העליונה, סבב סבה אחת קטנה של צרה גדולה בת ג' ימים, וממנה נגה אור גדול כשמש, בחצי השמים בתקופת תמוז, שהעביר את כל החשכה הנוראה המצרית, והיא! יום אחד בבקר, באו אנשים סוחרים מהערביים העשירים בעלי אחוזות הסמוכים לעיר, לאוצר משה בן הרב לקנות ממנו סחורות הרבה, והוא בגאותו שחקים מלא פניהם קלון, הם סבלו בדומיה והלכו להם ולא קנו ממנו דבר, ולמחרת היום בבקר באו עוד אצלו בעלילה, כי הפקידו בידו עשרת אלפים דינרי זהב, ותבעו ממנו את פקדונם, הוא נבהל משמוע, ובחרון אפו שפך עליהם בוז וקלון, ודחף אותם, והוציאם החוצה, הם הלכו תכף וקבלו עליו לפני השר האכזר, ושכרו עדי שקר על הפקדון ועל הבזיונות, ועל הדחיפות, ועוד הוסיפו מזיגה גדולה של עלילות ברשע. ואז תכף שלח השר עשרה מעבדיו, והוציאוהו בחזרת היד מאוצר מסחרו, ודחו את פעוליו וסגרו את האוצר והוליכו מפתחותיו ומסרום ביד השר, והעמידוהו לפניו, ודבר אתו קשות, וכאשר רצה להצטדק צוה השר והוציאוהו מפניו ונתנוהו במאסר קשה וברזל באה נפשו, בלי שום דרישה וחקירה, ולא הועילו בו שום הפצרות ושוחדו' ותחנות ובכיות והתנפלויות לפני רגליו, מאביו ואמו ואשתו ובניו וגדולי הקהל, רק להעמידו בדין הוא ותובעיו ולשמוע טענותיהם, והוא לב האכזר, דחה אותם מפניו בחוזק יד בחרפות וגדופים וקללות נמרצות. ויצאו מפניו מבוהלים ודחופי' בקול יללה, והלכו ישר לבהכ"נ הגדולה ויצעקו אל ה' בתרועה ובקול שופר בי"ג מדות של רחמים לפני היכל הקודש, ותהי מהומה גדולה ביער, ואבל גדול ליהודים, כי חשבו מאד על התוצאות שיצאו מזה, שהיהודים יהיו חלילה מדרך רגל גאוה של הערביים, ובכן הרבו תפלה ותחנה בלב נשבר, וימשך הדבר ג' ימים.

ויהי ערב ויהי בקר יום רביעי, עם הנץ המה, שלח השר ד' שלוחים נכבדים מבני משפחתו, להביא לפניו את הרב, כשהוא מגולה ורחוץ יפה ולבוש בגדיו החמודי', וכן היה, וקבלו השר בכבוד גדול, והכניסו לאולם הנבחר בארמונו, והושיבו על כסא של כבוד, והניחו ויצא, ואחר רגעים אחדים, בא הוא ואשתו הגבירה, ובנו יחידו בחור כבן י"ז שנה בעל יופי וחן וגבה קומה, ויפלו שלשלתם לרגלי הרב בבכי ובתחנונים להעביר את רעת האב ואת משחבתו, ויתמה הרב מאד ויאמר להם, מה ראו על ככה ומה הגיע אליהם? כי שבו מדרכם הרעה? ויספרו לו קושט אמרי אמת, כי אמש חלמו שלשתם חלום אחד, שנוי פעמים, שלש, והוא! כי ראו עצמם עומדים על פתח בית המשפט הסמוך לארמון משכנם, המלא נשים ופלגשים, ועבדים ושפחות, ופתאם ראו המון אדם רב צועקים ובורחים אנה ואנה, מפני ג' אריות גדולים ונוראים שואגים בקול נורא ואיום, שבאו ישר לעמת שלשתם, ומלאך נורא מאד מנהיגם, ובידו לפיד אש בעל שלהבת נוראה, ורמז לאריות לטרפם ולהדק גרמיהון, והוא אמר להשליך אותו לפיד אש לתוך ארמונם לשרפו לאפר, עם כל מה שבתוכו, והם צועקים מרה ובוכים ומתחננים במר נפשם, ואין מציל, וכאשר ראו כי אבדה תקותם, ראו את הרב בא רץ כצבי, ונפל לפני המלאך ובכה והתחנן לו לרחם עליהם שלא להשחיתם, והבטיחו שהוא ערב בעד האב שלא ישוב עוד לכסלה, והמלאך קבל תחנתו, בתנאי שלא ישנה האב עוד באולתו, ואם שינה, ישובו עוד להשחיתו, עם כל אשר לו. ואחר גמר ספורם את החלום נתעורר בהם פחד גדול ואחזם השבץ, ונפלו ונתעלפו, והרב קם תכף והביא להם מים לשתות, והסעיד והסמיך אותם עד שוב רוחם, והנתישיבה דעתם עליהם, ואמרו לו נקבה שכרך, שסכנת בעצמך להצילנו, כי מרוב דמיונם ופחדם, חשבו שהדבר היה בהקיץ, ואמר להם, שכרי הוא, הצלת בני, וכל בני קהלי, והם נשבעו לו בכל הקדוש להם, לקיים כל אשר יאמר, ומהיום הזה ומעלה לא נעשה דבר בלי המלכתך ועצתך, ויברכם הרב בטוהר לבו, ויפציר בשר להעמיד את בנו בדין עם המעלילים עליו, לפני המון אדם רב, לפרסם צדקת בנו, כי הוא חף מפשע, ושם הרב דברים בפיו שיאמר טרם ישמע טענותיהם למען יגמר הענין ברגע קטון, וכן עשה, פטר את הרב לביתו לשלום בכבוד גדול, והתיר את האסיר מבור, והעמידו בדין עם תובעיו בו ביום לפני רואים רבים מגדולי המדינה שהזמין תכף, ומשאר העם, וטרם שמוע דבריהם, פנה השר לתובעים בערמה, ואמר להם אלה הדברים אשר שם הרב בפיו, והם! אחי ורעי! שמעו ותחי נפשכם, אם תודו על האמת טרם המשפט אתם ועדיכם, הנה אנכי מוחל וסולח לכם, ותלכו לבתיכם לשלום. ואם אחר הדרישה והחקירה הדק היטב, היטב הדק, נודע הדבר כי שקר בפיכם ועולה בשפתותכם, אזי משפטכם חרוץ, כל נכסיכם ונשיכם ובניכם ובנותיכם וכל אשר לכם הכל יוחרם לאוצר העיר, והיהודי יטול חלק גדול בראש, חלף מאסרו, ובטול מסחרו, והם יתלו על עץ ברחובה של עיר, וכל העם ישמעו ויראו. ראו הנני מתרה בכם, ושנה ושלש התראה זאת בקול רם ובדגש חזק, לעיני כל הרואים והשומעים, ואז עצת הרב לא החטיאה המטרה, ונפלה עליהם אימתה ופחד, והודו ולא בושו, כי שקר ענו

ביהודי, ומעולם לא הפקידו אצלו דבר, ורק שנאה מחמת קנאה שנתקנאו בעשרו וגדולתו העלילו עליו עלילות ברשע, וגם העדים הודו כי שכורים הם, וחזר השר על דבריהם פעמים שלש, ואמרו אמת, אז נחרץ משפטם כאשר א"ל השר תחלת דבר, הוציאום ותלאום ברחובה של עיר, וכל נכסיהם הרבים והעצומים הוחרמו לאוצר השר, ונתן חלק הגון להאיש משה חלף צערו ומאסרו ובטול מסחרו, ובקש ממנו סליחה לעיני שריו וגדוליו, והשיב לו מפתחות אוצרו ופטרו לשלום בכבוד גדול, ותהי תשועה גדולה לישראל מאותו היום בכל דבר. השר, נהפך לבו לאהוב את ישראל אהבה עזה, וממנו למדו כל הערביים יושבי המדינה וסביבותיה, האיש משה נעשה לעניו גדול, כהאיש משה, ורחמן וותרן גדול בצדקה וחסד, הקהל ידעו את ה' מקטנם ועד גדולם ידיעה נאמנה, והמקום ב"ה עשה גם הוא את שלו, השפיע להם טובה במדה גדושה, המסחר נתעורר מתרדמתו, התעוררות גדולה בכל דבר, ורובו היה ביד היהודים, וכל המלאכות קמו לתחיה, בתי מדרשות נפתחו ונתוספו עוד כמה תלמידים, כי נמצאו להם כמה מחזיקים, ומה גם האיש משה, כל הבורחים חזרו לבתיהם לשלום, כל פרצות הדור נגדרו, וגם השר עלה במעלות העושר והכבוד, והרבה עסקים עם היהודים, ועשו עמו באמונה, והצליחו עשר ידות מאשר הביאו לו הערביים שנתעסק עמהם כאותם העסקים של היהודים, ובזה הוסיף לדעת אמונת ישראל, והוסיף להם אהבה הוא וביתו.

ונוסף עוד תוספת גדולה על העיקר, כי יום אחד הלך הרב אצל השר לדבר עמו על עסק צבורי, ומצאו נחפז לצאת עם בנו, וישאלהו לאן אתה הולך? ויאמר לצוד ציד מהיער, עם איזה שרים רבים ונכבדים, הרב הביט בו רגעים אחדים, ואמר לו חזור בך, לא תלך עמהם היום. השר השיב לא אוכל כי כבר מוכן כל הצריך לנו שטרחנו בו זה ג' ימים. הרב השיב ברגש גדול, לא תלך! לא תלך! לא תלך! פעמים שלש. השר פחד מדברי הרב. אך בנו חזק לבו, אשת השר שמעה, יצאה בצעקה גדולה על בנה שלא ימרה דברי הרב. אז בטלו ולא הלכו, והודיעו לאותם השרים שלא יוכלו לצאת עמהם, מסבה פתאומית שגדרה בעדם. אותם השרים הלכו הם ועבדיהם, וכאשר נכנסו בתוך היער יצאו לקראתם כמה אריות ונמרים, וטרפו מהם אחדים, ורפו ידי הנשארים, וברחו על סוסיהם לנפשם, וטעו ביער מפני הפחד והבהלה, ורדפו אחריהם כל חייתו טרף, וטרפו אותם והדיקו גרמיהון, ולא נותר מהם איש, זולת ב' עבדים פצועים ושבורים, שנתלו בעצי היער הגבוהים והיו מדלגים מעץ לעץ עד אחר ג' ימים שהגיעו לקצה היער רעבים גם צמאים ויבואו ויגידו בית השר, ויבהלו משמעו, ויקומו וילכו בית הרב ומנחה גדולה בידם, ויתנו לו שבח והודאה על רוב חסדו, אשר תקע עמהם להצילם ממות. וכלם שבחו והללו את ה', ומהיום ההוא, ומעלה לא עשו דבר בלי רשות הרב, וכל ימיו היתה לכל יושבי תלמסאן וסביבותיה אורה ושמחה, והוא היה אומר, רבונו של עולם תשועת בניך, קלה מאד בעיניך, כי רק על ידי חלום קל תוכל להושיענו. ומדוע רבון העולמים לא תוותר עמנו בחלום אחד להושיענו מהגלות המרה הזאת. ואם עוונינו ענו בנו, ה' עשה למען שמך.

מעשה בימי הרב דוד הכהן ז"ל

ושמעתי אחד קדוש מספר, כמוהר"ר דוד הכהן זצ"ל רב גדול בעוב"י והראן יע"א, איש עשיר היה לו אוצר גדול של סחורות מכל מין, והיה לו פועל אמת מנהל לו את אוצרו באמונה רבה, וכל אשר יש לו נתן בידו, ומצא נח"ר בעשרו, ויהי היום מת אותו נאמן, ויתאבל עליו ימים רבים, וישוב לנהל את אוצרו וכל נכסיו בידו, וירבה טרחו ומשאו מאד, ויחפש אחר איש אמונים כראשון ולא מצא, ויהי היום שמע אשה אחת מדברת עם בעלה בחנות הנשענת על אוצרו בכותל עץ מפסיק ביניהם, ובו חלון קטן לקרוא ממנו לבעל החנות לשרת אותו שירותים תכופות, לפתוח לו ארונות של סחורות, ולהוליך איזה דבר לביתו, וכיוצא בזה, ובעל החנות יהודי סנדלר עני, ומעולם אותו עשיר לא חשב עליו שהוא אדם נאמן, ואשתו באה אצלו אותו היום, ותאמר אליו, לא נעלם כי ימי פסח ממשמשים ובאים, ובשבת הבאה יכריז ש"צ על ר"ח ניסן, ובכן הב הב כסף, לקנות כסות ומנעלים לילדים, אני ואתה נסתפק במה שיש לנו, אף שהם גרועים, אמנם הילדים לא יסתפקו במה שיש להם רק בחדשים, שלא יתקנאו מבני גילם וידאגו, הבעל השיב בעינים מלאות דמעה, מאין אתן לך בתי, הלא אין דבר נעלם ממך שאין לי לא כסף, ולא שוה כסף, הלואי שעבודתי עבודת פרך תתן את יבולה די אוכל נפש, והיא במר נפשה אמרה לו לא תחשבו לפטרני בדברים, גנוב וגזול והבא. הבעל נרגש ונרגז והרים ידו להכותה. וא"ל, אשת כסילות, כדבר אחת הנבלות תדברי, יכרתו ידיו ויתעורו עיניו, עת יגעו לקחת דבר מה בגנבה, או בגזלה, ותבקע הכרם שיבא בה דבר גנוב או גזול. לך בת בליעל מפה ולא ארצץ את מוחך, הבאת לפתותני להעבירני על דת? לך מהר מזה אשה רעה! היא געתה בבכיה והתחילה להתנצל, חלילה לך בעלי לחשוב עלי מחשבת פגול, כי רוצה אני בגנבה וגזלה, חלילה, רק מרוב שיחי וכעסי על רוע מצבנו, התמלטו מפי אותם הדברים בלי כוונה, כאשר אתה ידעת כמה אני מתרחקת תמיד אף מחשש ריח גזל וגנבה, ואזהרתי היחידה הגדולה לבני היא להרחיק מכל ריח גנבה וגזלה, וסו"ד נתפייסו שניהם ונפרדו זה מזה המקום ירחם. והעשיר בעל האוצר שמע את כל זה ושמח, ואמר פועל אמת הנה הוא בצדי ואני מחפש אחריו. ויגש אליו וישאלו, האם יודע לכתוב ולספור? ויען, כן! ידוע היטב, וזאת היתה מלאכתו בימי נעוריו לספור ולכתוב אצל בעלי החנויות את הקפותיהם, וישמח מאד האיש, ויאמר, ברוך ה' אשר לא השבית לי גואל קרוב אלי להניח לי מעצבי ורוגזי, ויעש עמו חוזה ויכניסהו עמו ימים אחדים עד שהתרגל בעבודה, וינסהו עשר נסיונות לדעת עד היכן תגיע נאמנותו ועמד בכלם. ואז מסר בידו את אוצרו הטוב וכל אשר יש לו נתן בידו, ויקבע לו שכר טוב, ויחיה חיי עונג ונחת. מי גרם לו כל זה נאמנותו הגדולה. ע"כ.

מעשה בימי הריב"ש ז"ל

נמ"כ בס' לקוטים כת"י ישן נושן מעיר אלג'יר, מעשה בתלמיד אחד ביישן שהיה לפני הריב"ש זצ"ל, פעם אחת ראהו הריב"ש שנטל את ידיו למים אחרונים, וראה

אותו רוחש בשפתיו, שאלהו מה רוחש, א״ל מברך על נט״י, א״ל, בני, הלא קי״ל מים אחרונים אין צריכים ברכה, מפני שהם לצורך האדם משום מלח סדומית, ואף דאיכא פלוגתא (טור א״ח סי׳ קפ״א) אפסקא הלכתא שאין מברכין? א״ל איני יודע, א״ל המימיך ראית מי שמברך? א״ל לא. א״ל, איך סומך על דעתך מבלי לשאול. א״ל מתבייש אני לשאול, א״ל כמה גדולי׳ דברי חכמים שאמרו, לא הביישן למד, שהרי כמה ברכות ברכת לבטלה, מפני הבושה שלא לשאול.

מעשה בימי הריב״ש ז״ל

ועוד פעם אחת התיר חלוצה לכהן, ונודע הדבר להריב״ש רבו וכעס עליו, וגזר עליו שלא יורה שום הוראה ולא יעשה שום דבר בלי שישאל את פיו, וא״ל זהו חטאו של יעקב איש כפר נבורייא, שנתבייש לשאול את רבו, והורה הוראות תמוהות והפוכות, ומפני הבושה יש אומרים שנטה למינות ח״ו, ע״כ לשון ספר הלקט כ״י הנז׳, שבא לידי בתורת שאלה על ימים אחדים והעתקתי ממנו מה שהעתקתי, והחזרתיו לבעליו הוא ניהו הרב כמה״ר יצקח מרעלי ישצ״ו, באלג׳יר. ע״כ.

מעשה באלג׳יר

ראיתי בספר מעשיות, כי זה כשש מאות שנה, היה בעיר אלגיר יהודי אחד בקי מאד בחכמת הרפואה, שמו יצחק עייאש. פעם אחת חלה המלך חולי גדול, ונלאו שני רופאיו הערביים למצוא לו תעלה ולא יכלו, ואז שלח המלך אחר היהודי הרופא, והשתדל מאד ברפואתו עד שנתרפא ועמד על רגליו, ומאותו היום מנה אותו המלך להיות רופאו ואת ביתו, וקבע לו שכר חדשי הגון, והיה מכבדו ומכבד גם את היהודים בשבילו, ואך שני הרופאים הערביים נטרו לו איבה, והיו תמיד מבקשים לו עילה ותחבולה להורידו שאולה. ויום אחד מצאו את שאהבה נפשם. והיא! כי ערבי אחד סרי״ף מזרע נביאם, היה לו בן יחיד חביב עליו ביותר, ונפל למשכב בקדחת גדולה, והיו הרופאים הערביים שניהם יחדו משתדלים ברפואתו, ולא הועילו, וכאשר ראו מכתו אנושה, עשו חוזה עם אביו, ופתוחו ושחדוהו בכסף תועפות להביא את הרופא היהודי לבקר את בנו, וכאשר ימות הבן יצעק חמס על היהודי שהוא המיתו, כי נתן לו רפואה שימות בה, והרופאים הערביים נתנו ביד אביו את הרפואה הממיתה ההיא, וכן עשה אותו ערבי, הביא את יצחק הרופא ובקר את בנו, ולא נתן לו שום רפואה כלל, כי הודיע את אביו שמחלת בנו אנושה ולא יחיה אחרי נפלו, והלך לו, וגם שכר לא לקח ממנו, ובערב מת הבן רח״ל, ויצא אביו ברחוב העיר ויזעק זעקה גדולה ומרה, כי היהודי הרופא המית לו את בנו, כי נתן לו סם המות ברפואה, והיה מראה לכל עובר את צלוחית הרפואה שחטף מיד הרופא המלאה סם המות. ויתקבצו עליו קרוביו ויודעיו ויוליכוהו אצל המלך לקבול על היהודי הרופא, וישלח המלך אחר היהודי הרופא ויחקור אותו הרבה בפה רך, ובפרך, והיהודי עומד בדבור אחד, דברים כהווייתם, שלא נתן לו שום

רפואה כלל, רק בקרו והודיעו שאין לבנו עוד חיים וגם שכר לא לקח ממנו, והמלך לא יכול להכריע בדבר, ולא יכול לחקור את הערבי באשר הוא סרי"ף מזרע נביאם, ובפרט כי הדבר נתגשם מאד בעיני ההמון ונולדו ממנו כמה ספורים, שהיהודי הרופא הרג כמה ערביים וערביות אשר האמינו בו לרפאתם מיום שרפא את המלך, כי שני הרופאים הערביים, היו מוסיפים בדבריהם בסתר אש ועצים, ובכן כל הערביים חם לבם בקרבם, וכתבו וחתמו מכתב גדול למלך לגמור משפט היהודי להריגה מהר לעיני כל העם ברחובה של עיר, גם בקשו ממנו שלא ילכלך ידי שום אחד מעבדיו בדם היהודי, רק יביא שני אריות אכזרים מגן החיות אשר לו, ולתת אותם בכלוב גדול של ברזל ולהעמידו ברחובה של עיר, ולהשליך בתוכו את היהודי, ויהי טרף לשניהם לעיני הרואים, ובזה ישקיט לב העם הערבי הסוער על התועבה הגדולה שעשה היהודי הבזוי לרצוח סרי"ף מזרע נביאם, אשר האמין בו לרפאתו. ובכן ע"פ הדברים שבעל פה ושבכתב הנז', בערה חמת המלך, ונגמר דין היהודי להשליכו לכלוב של אריות כנ"ל, והיום שקבע לדבר הרע הזה, היה יום עשרה בטבת, ובאשמורת הבקר הביאו עבדי המלך את הכלוב עם שני אריות גדולים אפריקנים אכזרים, וכחם היום בא המלך וכל ביתו לרחוב העיר, לראות את המראה הגדול הזה.

והנה בכלוב היה כותל ברזל מפסיק באמצעיתו, והיו מוציאין ומחזירין אותו מצד הכלוב מבחוץ, וישמימו את שני האריות מצד אחד והכותל מפסיק בעדם, ואח"כ פתחו אותו מצד השני והכניסו שם את היהודי, ואך היהודי היה גבור שבגבורים בקולו העז והעצום, וכאשר נתן הפליל הגדול אות והוציאו את הכותל המפסיק לחוץ ונתראו פנים אל פנים האריות והיהודי, צעק במר נפשו צעקה גדולה ומרה, עד שהאריות נבהלו מאד מזעקתו, ועמדו שומעים כבול עץ, וגם כל הבאים לראות נבהלו מקול הצעקה, ואז תכף נכמרו רחמי המלך על רופאו הנאמן ויצעק בקול גדול הוציאו הוציאו את היהודי מהר חי, ואז מהרו והחזירו את כותל המפסיק למקומו ופתחו והוציאו את היהודי והביאוהו לפני המלך, ויקוד וישתחוה לפניו, ויאמר לו המלך קום ועמוד מן הצד, ויעש כן, ויצו המלך ויביאו לפניו את הערבי אבי המת, ויאמר לו המלך, הנה ראית בעיניך את מעשה ה' הגדול אשר עשה עם היהודי הזה שנתן לו כה רב ועצום בקולו, עד שגם האריות הפראים האכזרים נבהלו מפניו ונצול מהם, ובכן, זה אות, כי הוא נקי כפים ובר לבב, וא"כ עליך להודות תרף איך היה המעשה באמת, ואם לאו תנתן טרף לשני אריות תכף תכף, ואז נבהל הערבי מאימת המלך ומאימת מות, ויפול לפני המלך ויתן תודה, ויתודה ויתחרט על פשעו וזדונו, ויגד לפני כל העומדים כי היהודי נקי מכל אשר טפלו עליו שקר זדים, ויד הרופאים הערביים במעל, הם פתוהו ושחדוהו, ונתנו לו את הצלוחית של סם המות, והם שהבעירו חמת כל הערביים בדבריהם בסתר ובגלוי, ואז צוה המלך ויביאו את שני הרופאים הערביים לפניו, ויצו את עבדיו להכותם על הלחי מימין ומשמאל מכות גודלות ונאמנות עד שהודו בפני כל העם כדברי

אבי הבן המת, ואז קצף המלך מאד והמתו בערה בו, ויצו וישליכו אותם אל האריות וירפום וידיקו את גרמיהון, ועיני כל העם רואים, ואבי הבן גזרו עליו מאסר קשה כל ימי חייו, ונתקדש שם שמים ברבים ונודע נאמנות היהודי לפני המלך וכל העם, ונתאמת מאמר החכם כורה שחת בה יפול וגולל אבן אליו תשוב, ויקם המלך וישוב אל ביתו שמח וטוב לב, כי הנחהו ה' בדרך אמת, לעשות משפט אמת, ויולך את יצחק הרופא עמו רוכב על מרכבת המשנה אשר לו.

ויהי כאשר הגיעו אל בית המלך, וישבו על שלחן המלך לשתות ממתקים, ויאמר המלך ליצחק הרופא, זה היום עשה ה' נגילה ונשמחה בו אני וביתי על שהצילני ה' משפוך את דמך הנקי חנם, ועזרני להכרית כל פועלי און, ושמחתך גדולה יותר שגלה ה' את צדקתך לעיני כל העם והצילך ממיתה משונה ומנוולת, והראך בנקמת אויביך, בכח הקול הגדול והחזק שנתן לך.

ואמנם בזה הוקטן בעיני הנס שנעשה לדניאל איש חמודות שנצול גם הוא מהאריות, כי נוכל לומר שהיה לו גם הוא קול חזק כמוך, וצעק על האריות והבהילם, ולכן לא הזיקוהו, ויען יצחק הרופא ויאמר, אדוני המלך, דבר זה אי אפשר לומר בדניאל, כי באותו זמן היה דניאל זקן יותר מבן שמונים שנה, ואי אפשר להיות לו קול חזק בימי זקנותו שיבהיל אריות וישוממם. ועוד כי הצעקה, לא תשומם ותבהיל את שמעה, רק אם תהיה פתאום, גם לא תמשך הצעקה וההשתוממות רק רקעים אחדים, ואף כי יצעק עוד הצועק צעקה אחרת, לא תבהיל השומע כל כך, וכ"ש צעקה ג', וד', ודניאל ישב בגוב אריות לילה שלמה מלילות החורף הארוכות, ואי אפשר לומר שלילה שלמה והוא צועק בקול חזק בלי הפסק, וגם אי אפשר לומר שיתבהלו האריות מקול הצעקה לילה שלמה, ועוד, בבקר כשפתח המלך בור האריות, ודבר עם דניאל, ודניאל השיבו דבר, כי ה' שבו בטח הצילו מיד האריות, הלא ודאי שדבריו עם המלך היו בנחת ולא בצעקה, ובאותה שעה היו האריות קופצים עליו וטורפים אותו, ח"ו. ועוד, כי ספור הנס של דניאל מועתק נאצלכם, ושם נאמר, כי האריות באו וישבו לפניו, והיו לוחכים שולי בגדיו כדרך הכלבים עם אדוניהם האהוב אצלם יותר מנפשם (כמו כן נמ"ך ביוסיפון פ"ג) ואם היתה שם צעקה היו משתוממים ועומדים כבול עץ? ובכן! הדבר ברור, כי לדניאל נעשה נס גדול לא ע"י צעקה ולא ע"י שום דבר, וגם עמי נעשה נס משולב עם הטבע, בכח גבורת הקול שנתן לי האלהים, ויאמר המלך ישר, ע"כ המעשה.

מעשה בימי ר' יהודה לשקאר ז"ל

ראיתי בספר מעשיות כת"י בלשון ערבית, וזה העתקו לעברית, שר אחד היה מושל בתלמסאן בימים ההם, והיה בעל נכסים רבים, ואוהב תענוגות, והיו לו שני אנשים עברים עושים מלאכתו, אחד אומן גדול חייט היה מתקן לו כל מלבושיו, ומלבוש אנשי בתו הנשים והטף ועבדיו ושפחותיו, ושמו יעקב ששפורטש, והשני צורף זהב

אומן גדול לעשות חפצים יקרים ונחמדים מזהב ומפז, לשר ולכל ביתו, ושמו משה זלמאטי, והשר וכל ביתו היו מהללים ומשבחים תמיד את האיש משה הצורף על יופי מלאכתו ודקותה ודייקנותה וסדר פתוחי המשבצות ומלואת אבן שבהם, כי היה אומן בקי מאד, ובכל חפץ היה עושה ציורים יקרים מאד המרהיבים עין כל רואיהם. ואך ליעקב החייט מעולם לא הללוהו ולא שבחוהו, כי חשבו את מלאכתו לדבר פשוט שאין בה שום חכמה ושום בינה, ומה גם מלבושי הערביים של זמן הקודם ואף של זה הזמן, שאין בהם שום השויה על הגוף, רק ארוכים ורחבים כאהלים, כידוע. ובכן האיש יעקב היה שונא לרעהו משה הצורף תכלית שנאה. פעם אחת נתגלגלו דבריו עם צומ״ר אחד על זה, ואותו הצומ״ר הוכיח אותו על פניו לאמר, מה לך לשנוא את משה הצורף, מה חטא לך? האם בשביל שבח שמשבחים אותו אחרים תשניאהו אתה? זה דבר רע מאד, ועוד הלא גם אתה מרויח הרבה עם השר וביתו, ומה איכפת לך בשבחו את הצורף? ועוד הטיף עליו הרבה מוסר ולא הועיל בו מאומה, כי השנאה מחמת קנאה הכתה שורש עמוק עמוק בלבו.

יום אחד היה למשה הצורף דין ודברים עם יהודי אחד, ואותו היהודי תבעו לדין אצל רב העיר זה שמו ר׳ יהודה לאשקאר זצ״ל, וישלח הרב אחריו ביד שלוחו לבוא לעמוד בדין עם שכנגדו. והוא ענה עזות שלא יבוא, ועוד שלח לו פעמים שלש, והוא לא ציית לדינא, ויהיה ממחרת פגש את הרב ברחוב העיר, ויתן עליו בקולו, למה שלח אחריו ויפחידהו להשמר שלא ישלח אחריו עוד. והרב ענהו, האיש אשר אתה בוטח בו יהפך לך לאויב, וילך לדרכו. ויהיו לו דברי הרב כשגגה היוצאה מפי השליט, וימודו לו מן השמים במדה, כי בעצם היום ההוא הוזמן לסעודת הרשות ושתה ונשתכר, והיה השר צריך לו הרבה להראות לו איזה חפצי זהב במלאכה יקרה שהיו ביד שר אחד שהיה נחוץ לדרכו, כדי לעשות לו כמוהם. ושלח אחריו פעמים שלש והוא בשכרותו השיב עזות שלא ילך. ויחר אף השר ויצו את עבדיו למשכו ולהביאו בעל כרחו, וכן עשו לו, היו מושכים וגוררים אותו מביתו עד רחובה של עיר עד בית השר, והוא יחוג וינוע ורירו על זקנו, וצועק חמס על השר ועל משרתיו בשכרותו ופחזותו. וישמע השר את כל דבריו הגסים ויצו להכותו וליסרו ולתת אותו במשמר ולהאכילו לחם צר ומים לחץ עד שתצא נפשו. ולא הועילו בו שום שוחד ושום הפצרה ותחנה ובכיה שבכו לפניו אשתו ובניו וכל קרוביו. והנה שם נמצא ושם היה יעקב החייט, ועיניו ראו את כל המעשה, וישמח לבו ויגל כבודו על מפלת רעהו משה הצורף, ובבואו לביתו עשה משתה ושמחה. ואותו צומ״ר אשר הוכיחו תחלה, הוכיחו עוד עתה, כי לא טוב הוא עושה בזה, וקרא עליו את הקריאה הזאת בנפול אויבך אל תשמח וכו׳. והוא לא שת לבו, רק שמח ונעלם במפלת רעהו.

והאיש משה הצורף אף כאשר הוכח ונכנס למשמר וענו בכבל רגלו, לא הרגיש בכל הנעשה עמו מפני עוצם שכרותו. וישכב וירדם בבית הסוהר כל היום ההוא וכל הלילה. ויהי ממחרת סר יינו מעליו, וימצא עצמו אסור בזיקים והוא בבית הסוהר, ויתמה מאד וישאל את שר בית הסוהר להודיעו מה פשעו מה חטאתו כי הושם בבור ורגליו לנחשתים הוגשו, ושר בית הסוהר אשר ידע את כל המעשה, וידע כי השכרות הגדולה שבה נמצא משה האיש היא שגרמה לו כל זאת, והיא שהיתה בעכרו, ספר לו את כל הדבירם אשר עשה. ואז ראה מעשה ונזכר את חטאתו כי רבה שחטא לרב העיר, ותכף נתקיימה בו קללתו, ויתן את קולו בבכי ויתודה את חטאתו, וכאשר באו בניו וקרוביו לבקרו, בכה עוד הרבה לפניהם, ויתחנן אליהם לילך תכף אצל הרב להתחנן לו להעביר את חטאתו, ולשלם לו קנס אשר ישים עליו, וגם צוה אותם להשתוות עם אותו היהודי שתבעו לדין לפני הרב עד שימהול לו גם הוא, ויודיעוהו תכף, וכן עשו, והוא לא האמין להם, עד שהביאו לו מכתב מאת הרב ואותו היהודי שבו הודיעו אותו שמחלו לו מחילה גמורה בכל מה שחטא נגדם וברכוהו ובקשו עליו רחמים, ואז שמח לבו, ואמר לה׳ כי עתה בטוח הוא שיצא לחפשי חנם, וצוה עליהם שלא ילכו עוד להפציר עליו לפני השר.

והנה כאשר דמה כן היה, כי המקום ב״ה סבת כל סבה ועלת כל עלה, הקדים לו רפואה למכה, כי בו ביום שנתפש, שלח מלך אלג׳יר אשר השר של תלמסאן היה תחת ידו, את עבדו הנאמן והביא לפניו כל היהודים צורפי זהב, לעשות לו הרבה חפצים מינים ממינים שונים במלאכה נפלאה, לשתי בנותיו שהיה רוצה להשיאן. ובראותם כי המלך דייקן מאד וממצוה אותם הרבה על יופי המלאכה שתהיה בתכלית היופי והדיוק, גם הראה להם חפצים יקרים במלאכה דקה מאד לעשות כמוהם, אז הודיעוהו בעליל כי קצור קצרה ידם למלא רצונו בכל אשר הוא דורש מהם, ואך יש אומן גדול מאד שאין כמוהו בכל הארץ, בעיר תלמסאן, ישלח אחריו והוא ימלא רצונו ויותר, שם האומן משה זלמאטי, ואז קרא המלך את סופרו ויצו עליו לכתוב מכתב להשר של תלמסאן שתכף ישלח לו את משה הצורף לעשות מלאכתו. וכן עשה סופר המלך, ויתן את המכתב ביד רץ רוכב על סוס אביר להביא תכף את המכתב, ולקחת את משה הצורף. והנה עבד המלך הגיע לבית השר ובידו מכתב המלך, ויהי כקרוא השר את המכתב ויבהל מאד ויפלו פניו, ולא יכול למרות את פי המלך, וישלח תכף את משה ממאסרו ויגלח ויחלף שמלותיו ויבא לפני השר, ויקרא לפניו אגרת המלך. וישמח משה ויקוד וישתחוה וזלגו מעיניו נהרי נחלי דמעות גיל, ויפול לפני השר ויבך ויתחנן לו להעביר את חטאתו, וימחול לו השר בלב שלם, ויצוהו שלא להגיד דבר למלך מכל הנעשה עמו, וישקהו השר ויתן לו מתת, ואף שלא רצה לקבל הפציר בו עד שקבל, וישלחו לביתו להתראות עמהם ולשמחם, וישמחו בו הרבה מאד. והרב גם הוא בא אל ביתו והתערב בשמחתם, ואחר שעות אחדות בא עבד המלך והרכיבו על הסוס, והוליכו לאלג׳יר והעמידו לפני המלך, ועשה את מלאכתו ביופי עצום יותר ממה שחשב המלך, ויכבדהו מאד

ושכר טוב מנה אחת אפים שלם לו, וצוהו להביא אשתו ובניו לגור באלג׳יר בקבע, וכן היה נסע לשם הוא וביתו, והצליח מאד בעושר ובכבוד.

והנה גם בפעם האחרונה בצאת משה לחפשי והשר כבדהו בנז׳, שם נמצא ושם היה בבית השר יעקב החייט, ויראה את כל הנעשה למשה הצורף, כי חיה אחרי נפלו, וידאג מאד ויתעצב אל לבו, ומה גם בשמעו את כל הנעשה עמו באלג׳יר אשר כבדו המלך ואשר נשאו, לא קמה בו עוד רוח, ומן השמים הלקוהו על עונו, כי לא עבר חדש ימים והשר נתן לייעקב חתיכת בגד צמר לבן דבר נאה מאד, אשר באה לו תשורה ממדינת הים, ואין כמוה בארץ, ויחתוך אותה יעקב לעשות ממנה ד׳ בגדי לבן לשר כמדתו, וגם מעילים שנים לשני בניו, ויוליך את הכל לביתו לתפרו, וסמוך למקום מושבו היתה צלוחית של שמן זית מונחת אצל פנה, והוא בבלי דעת פשט רגליו, וידחוף את הצלוחית ותפול ותשבר וישפך שמנה על בגדי השר ובניו, ויתלכלכו כולם, ויעקב ראה ונבהל ויצעק צעקה גדולה ומרה ויגוז את ראשו וימרוט את זקנו, ויתן את קולו בבכי, ומלשני בסתר הלכו תכף והודיעו את השר, וישלח אחריו וישלח בו חרון אפו, ויכהו בשוטים עד שפוך דם, ויתנהו במשמר ויצו לענותו. ואחר כשנה תמימה הוציאו לחפשי ושלל כל נכסיו ודחהו מביתו והעמיד אחר תחתיו ואז ידע את עותתו בעברו על דברי התורה הקדושה בנפול אויבך וכו׳. ע״כ.

מעשה בימי הריב״ש ז״ל

ראיתי זה כמה בספר מעשיות כת״י, מעשה בימי הריב״ש זיע״א, והוא! בבוא הגאון האדיר הלזה, לאלג׳יר בש׳ קנ״א לאלף זה שעלינו, אסף אליו תלמידים אחדים ללמדם תורה, ובתוכם היה תלמיד קטן כבן יו״ד שנים, זה שמו שמואל שורקי, שנפשו חשקה בתורה הרבה, ומתחלה לא רצה רבינו הריב״ש זיע״א לקבלו בכלל תלמידיו, הן מצד מעוט שניו, הן מצד, כי נסהו הגאון וימצאהו ריק, ויאמר לו כי יוסיף עוד בשנים ובלמוד אצל אחרים ואז יבוא אליו, אולם התלמיד התנפל לפני רגליו ובכה והתחנן אליו לקבלו רק על חדש ימים, ואם לא יבין כאשר יבינו תלמידיו הגדולים בשנים ובחכמה, יגרשהו מאתו. והגאון נכמרו רחמיו עליו ויקבלהו ברצון וישיבהו בקצה תלמידיו, והתלמיד עברו עליו תשעה ימים ולא הבין מאומה, הצטער מאד ויבך בכי גדול ויבקש מה׳ לפתוח לו שערי בינה, וישמע תפלתו. וביום העשירי קדש ערב שבת היה נאצל עליו שכל חדש חד וחריף וקל להבין, ויהי בקר יום הששי, והגאון יושב ולומד עם תלמידיו, ויבוא אליו שוחט מתא ובידו לב בהמה שנאכל ממנו כמו שליש, ויספר להגאון, כי יעקב משרת הקצבים גנב את הלב הזה וחתך ממנה וצלה ואכל, ושוב נתפש בגנבתו, וכאשר הובא הלב לפניו נמצא כלו לבן מבית ומחוץ כאשר אדוני רואה, ובכן הגידה נא אדוני מה יהיה משפט הבהמה, ובעוד הגאון מתבונן, קפץ שמואל הקטן, ויאמר, אדוני הגאון, הנה משפטו מפורש בפרשת השבוע, ואז הגאון נתעורר ויתבונן בשכלו בפ׳ השבוע וישחק, ויאמר לו

עמוד בני ופרש דבריך, כי נכונים הם. ויעמוד הנער ויאמר, כתיב בפ׳ השבוע, ויגנוב יעקב את לב לבן הארמי, מאחר שהלב לבן, ארמי הוא מחמת חולי כבד שיש בו. ויאמר הגאון ישר ויברכהו, ויקרבהו לפניו ויושיבהו במקום מכובד, ויתמהו כלם על החכמה שנזרקה בו פתאם, ויבן היטב כל אשר למדו כל היום, ועוד פלפל עם הגאון בחכמה אשר לא הבינו התלמידים.

וביום ראשון באה עוד שאלה לפני הגאון, שני אנשים עברים נצים, ראובן תובע את שמעון, כי החליף עמו פרתו בסוסו, וכאשר לקח ראובן את הסוב ורכב עליו מחוץ לעיר, תפשוהו עבדי השר, והוליכוהו עם סוסו אל השר, ויקח ממנו את הסוס באמרו כי שלו הוא ונגנב ממנו, והוא צעק כי קנאו מיהודי אחד, ולא נכנסו דבריו באזני השר, רק צוה את עבדיו ודחפוהו והתרה בו שאם יוסיף עוד לדבר כזה יתנהו אל משמר, ובכן תובע את שמעון בדין להחזיר לו את פרתו, כי נתן לו סוס גנוב, ושמעון השיב לא גנוב, רק זה ששה חדשים משקנאו מגוי אחד עשיר בשוק ממכר הסוסים, ושלם עליו מכס, ועבד בו זה ששה חדשים, רכב עליו, ונשא עליו משא, ואין דובר אליו דבר. ורק ראובן הוא דביש גדא ומזלו הרע גרם שתכף העלילו עליו ולקחוהו ממנו, ובעוד שהגאון היה מתבונן בענין, קפץ שמואל הקטן ואמר, כתיב "אם לוא יגיד ונשא עונו" לוא בוא"ו ואל"ף, וקרינן ביה תרתי, אם לו יגיד ונשא עונו, ואם לא יגיד ונשא עונו. וישחק הגאון ויאמר טוב בני, ויפסוק את הדין על שמעון שאם ילך אצל השר ויגיד לו שהסוס הוא שלו והוא שקנאו מאת הגוי פלוני בשוק הסוסים ושלם עליו מכס, זה ששה חדשים, והוא עובד בו, ויברר לו כל הדברים בטוב, אזי יפטר, ואמרינן מזליה דראובן גרם להעליל עליו השר ואם לא ילך ויגיד אזי חייב להחזיר הפרה לראובן ומאותו היום והנער שמואל הלוך וגדול בחכמה ובדעת ויראת אלהים, וקרא עליו הגאון ונחה עליו רוח ה׳ רוח חכמה ובינה רוח דעת ויראת ה׳. ע"כ.

מעשה בימי הריב"ש ז"ל

ראיתי זה כמה בספר מעשיות, וזה תוכן המעשה, בבוא הגאון המפורסם הריב"ש זיע"א לעיר הגדולה אלג׳יר, בשנת קנ"א לאלף הששי שעלינו, מצא את יהודי אלג׳יר במצב רע מאד (זה מתאים למ"ש בתשובותיו סי׳ קנ"ג בענין כתובת אשה שכתב עליהם שאינם מספיקים ללחם צר ומים במשורה, ועל הארץ ישנים, או על שטיח של עור, ובכסות יום מתכסים בלילה, וכל מלבושיהם טלאי על גבי טלאי, ורובם הולכים יחפים, יעו"ש), ובראותו את מצבם הרע, כי הוא בא מספרד, אשר היו היהודים שם מופלגים בעושר, (כמ"ש שם בתשו׳ הנז׳ על יהודי מיורקא בספרד, שהיו בתיהם מלאים כל טוב ומערות מלאים דינרי זהב ומרגליות ורוב פנינים, יעו"ש), והיה קשה עליו מאד לראות את מצב יהודי אלג׳יר אשר ברע הוא מאד, ובכן נתן את לבו לב טהור לתקן את מצבם מעט מעט, והצעד הראשון אשר היה להם מעין הישועה הוא, כי ראה שכלם מתאימות לאהוב רק את המלאכה, וכלם

בעלי מלאכות, ורובם נמבזות, רצענים במנעלים וסנדלים בלויים ומרדעות חמורים, מטלאי כסתות, וכיוצא בזה. ובמסחר לא פשטו את ידיהם, רק סחרה ואתננה של העיר היה ביד הגויים. ואז התחיל להטיף מוסר יום יום לעשירי עם, ובפרט ליהודים גולי ספרד שהביאו בידם כסף רב, להחזיק ביד אחיהם העניים, להבדיל הפקחים שבהם ממלאכתם ולעסוק במסחר, ודבריו מצאו מסלות בלבבם ועשו פירות, ובמשך ירחים אחדים נהפכו כמה חנויות של מלאכה לאוצרות מסחר, וה' צוה להם את הברכה, ועשו והצליחו, ובמשך חמש שנים נשתנה המצב לטובה הרבה מאד ובנו בתים ונטעו כרמים, ועוד בה, לחץ העוני והדלות, שבה מהם תורה, עד כי רובם ככלם היו עמי הארץ, והוא תקן להם ישיבות ובתי ספר לתלמידים, והוא בעצמו היה משגיח עליהם ונותן להם שיעורים יום יום, ועוד הרבה תקנות טובות ומועילות לצבור וליחיד.

ואך אהה, כי הקנאה קלקלה את השורה, כי הרבה מעמי הארץ בעלי כספים ועמהם תופשי התורה, נתקנאו בו הרבה, ומהקנאה באו לידי שנאה ששנאו אותו בתכלית, ולא שמו אלהים לנגד עינם, ורצו לקעקע פעם אחת כל פעולותיו הטובות, ובפרט מן הפרט הישיבות ובתי הספר, ויתחילו לדבר בהם תועה ולהוציא עליהם דבה, על המורים ותלמידיהם, ועוד הרבו אשמה ונתנו שוחד גדול לגוי אחד סרי"ף מקרובי המלכות לעמדו לימינם לגרש את הריב"ש מן הארץ, ולבטל כל מעשיו, והגוי נעתר להם וצרף עמו עוד עוזרים מגויי הארץ, ובליל מוצאי שבת אחד עשו אסיפה בביתו של הגוי הסרי"ף הנז', והיו נמצאים עשרה גוים ושבעה יהודים ראשי עדת קרח.

וכאשר נודע הדבר להריב"ש זיע"א, והוא היה מברך על כוס של הבדלה, זלגו מעיניו דמעות, וישא עיניו למרום ויקרא רבון העולמים עשה למען תורתך, ודמעתו עלתה למרום, ואחר כשתי שעות נפלה אש מן השמים על אותה חצר ונשרפה עם כל הנמצא בה, לא נמלט אחד, ויהי הדבר לפלא גדול מאד, ואז רפו ידי כל שוטניו ונהפכו כלם לאוהביו ולהחזיק בידיו, כי ידעו והכירו שכל מעשיו לש"ש לטובת הכלל, ואז העיר עלתה כפורחת בגשמיות וברוחניות. ע"כ המעשה.

מעשה בר' יהודה עייאש ז"ל

ראיתי על ספר כתי', כי בעיר אלג'יר בימי הגאון מוהר"ר עייאש זיע"א, היתה בתולה אחת גדולה בנוי בת איש עשיר, חכמה בתורה הרבה ושוקדת יומם ולילה על למוד התורה, וקפצי עליה בני אדם רבים ונכבדים, והיא לא רצתה בשום אופן להיות לאיש, מטעם בן עזאי נפשה חשקה בתורה, ויקבול עליה אביה לפני הגאון הנ"ל, וישלח אחריה וידבר על לבה דברים טובים, ולא אבתה לשמוע לו מקו"ח מבן עזאי, שהוא איש ומצוה על פו"ר, ועכ"ז אמר ומה אעשה ונפשי חשקה בתורה, וכ"ש היא שאינה מצוה בפו"ר, ויאמר לה הרב הלא גם בת"ת אינה מצוה ואין לה

שכר, ותשחק, ותאמר לו כי נעלמו ממנו לשעה דברי הרמב"ם ז"ל, שגם האשה יש לה שכר למוד, (יו"ד בסי' רמ"ו סעי' ו'), ואמנם יה"ר שיתקיימו דבריו שאמר שלא יהיה לה שום שכר לא בעוה"ז ולא בעוה"ב, כי אינה עוסקת בתורה לצפוי שכר, רק לשם אהבתה של תורה, ויפעם הגאון מדבריה אלה, ויפטריה לשלום ברוב ברכות.

מעשה בתלמסאן

מעשה נורא אירע בתלמסאן שמעתי מזקני העיר בהיותי משרת שם בקדש, איש היה בארץ תלמסאן, יעקב ששפורטש שמו זה כמאה שנה, והיה האיש ההוא מתלוה תמיד עם איש אחד שמו שלמה הלוי, הולך לביתו ולחנותו ערב בקר וצהרים, לוה ממנו כסף לעתים תכופות, כי האיש הלוי היה לבו טוב מאד, ויהי מקץ עשרים שנה לשבתם יחד נהפך הגלגל על הלוי, והוטב מזל יעקב רעהו, ואז תכף הוקיר רגלו יעקב מבית רעהו הלוי ופנה אליו עורף, והלוי הגיע למדרגה שפלה, כי אכל את כל כספו ומכר חפציו, ולא נשאר לו רק גוייתו ואדמתו בית שהיה דר בו, ובשנה השלישית לרדתו, בהגיע חג הפסח היתה ידו רקה, ולא קנה לביתו דבר, ויהי ביום י"ג בניסן אמרה לו אשתו, אם תשמע לעצתי, הרהיב עז בנפשך ולך נא אל יעקב רעך אשר הגדלת חסדך עמו שנים רבות, ואכל על שלחנך תמיד והתענג מדשן ביתך, ושפוך לפניו שיחך, ובטח, שאף אם לא יתן לך מתת, ילוה לך דבר מה לעשות פסח בצמצום, האיש הלוי געה בבכיה לדברי אשתו ואחר הרבות עמה אומר ודברים, נאלץ לעשות רצונה, למענה ולמען בניו שלא ישארו בחוסר כל בחג הפסח הקדוש, ויצא החוצה לחפש אחר יעקב רעהו ברחובות העיר ולא מצאו, וילך לחנותו ולא מצאו, וילך לביתו וימצא את בת יעקב עומדת בשער החצר, וישאל אותה היש פה אביך, ותען לא, נסע אתמול לעסקיו, והודיענו כי לא יבא רק עד יום מחר י"ד בניסן בערב, והאיש הלוי הבין כי דברה הנערה דבריה אלה בצוואת אביה, כי ידע בו שהוא דחוק מאד, ופן יבא לבקש ממנו הלואה, נטמן בביתו כל אותו היום, והעמיד את בתו על הפתח להשיבו תשובה של יאוש, ויפן וילך, ואחר כחצי שעה חזר ובא ונכנס פתאם לבית יעקב וימצאהו יושב על כסא של כבוד ולפניו שלחן ערוך בכמה מיני מעדנים, וישא יעקב את עיניו ויראהו ויבהל עד קרוב להתעלף, כי הבין שידע רעהו את תרמיתו, ולא יכול לדבר דבר, והלוי התקלס בו ויאמר לו, השקט ברוחך לא באתי פה לקחת ממך דבר, רק לראות שאתה פה ולא נסעת לשום מקום, ובכן צא ממאסרך לחפשי, והרבה פתחים למקום לרחם עלי ועל בני, ויפן ויצא, וילך ישר מחוץ לעיר עד אלון אחד על שפת אמת המים העוברת תחתיו, וישב שם, וישא את קולו ויבך בכי גדול על רוע מזלו אשר הנפך עליו לרעה, ולא מצא בבני אדם חונן ומרחם, גם רעהו בגד בו, ושאל את נפשו למות, ואל יכנס לביתו בידים רקות, ואמנם המקום ב"ה הקדים לו רפואה למכה, כי ערבי אחד גנב לרעהו הערבי כיס גדול מלא דינרי זהב ואבנים יקרות, וטמנם בעפר סמוך לאותה אמת המים, וביום י"ב בניסן בערב, בא הגנב אל האיש הלוי הנ"ל, ודבר עמו בלט

לילך עמו מחוץ לעיר מקום קרוב כברת ארץ, יש לו טמונים שם חפצים יקרים למכור לו, והלוי לא רצה, הן מצד שלא האמינו, הן מצד שאין לו במה לקנות, הן מצד שידע שהם גנובים, ולמחר כשיתפש הגוי יודיע למי מכר ויתפש בגנבה, ולכן אף שהגוי פתהו הרבה, ושעתא דחיקא ליה טובא, לא רצה ויט הגוי מעליו.

ואמנם בהשגחת המקום ב״ה נתקיים בהאיש הלוי יכין רשע וצדיק ילבש, כי בליל י״ג ירד גשם שוטף, וישטוף את הכיס עד אותה אמת המים, ויסתבך באבן אחת בתוך האמה סמוך לאותו אילן, ויהי בבקר בצאת הלוי מבית הכנסת לילך לביתו, ונפשו מרה עליו, ויפגע לויה של מת גוי עוברת, וישאל מי הוא זה? ויאמרו לו גוי פלוני, והוא הגנב הנז׳, ויתמה הלוי ויאמר הלא אתמול בערב ראיתיו ברחוב, ויאמרו לו כן, אך בלילה הלך לגנוב בחצר אחת, וכאשר הרגישו בו בני החצר וקמו לתפשו עלה לגג להמלט ומעדו קרסוליו ונפל מן הגג ומת, ויאנח הלוי, ויאמר בלבו, גם זה מרוע מזלו, אלו היה לו כסף וקנה ממנו הגנבה, היה הדבר נעלם ונסתר, והיה מרויח כסף לרוב לצאת מצרה לרווחה, ויצדיק עליו את הדין וילך לו, ואחר כשלש שעות בו ביום שהלך לפני אותו אלון הסמוך לאותה אמת המים, ובכה בכי גדול, הרגיש תכף בעצמו שמחה רבה, ולא ידע סבת הדבר, וילך לפני אמת המים לרחוץ את עיניו לקררם מדמעות חמות ומרות אשר ירדו עיניו בלי הפוגות, ויהי כאשר הושיט ידיו אל תוך האמה והנה לנגד עיניו הכיס הגנוב נאחז בסבך בקרניו ומשכהו בחזקה ויפתחהו והנה הוא מלא תשועה מאת ה׳, ויקד וישתחוה לה׳ ויודה את ה׳ חסדו, וירחץ את עיניו ויקם ויבא העיר, וילך לצורף זהב אחד יהודי צדיק שאר בשרו וימכור לו זהובים אחדים, ויקח את הכסף וילך ויקנה כל צרכי החג בשפע גדול ביד נדיבה, וישלח לביתו נושא סבל אחר נושא סבל, ואחר האחרון בא הוא בפני צהובות ושוחקות, ואשתו הפתית בחשבה כי מיד יעקב רעהו היתה זאת, קדמה פניו בשמחה, ותאמר לו, ראה בעלי, כי עצתי יפה עד מאד, וכי יעקב רעך לבו טהור וטוב עד מאד, וימלא פיו שחוק, ויאמר יעקב! יעקב! עקוב הלב, אז נתעוררה אשתו ותאמר, ומאין בא עזרך? עזרי מעם ה׳ השיב, וימשכיה הצדה ויספר לה כל הדברים, ותפול אפיים ארצה ותשתחוה לה׳, ותתן לו תודה בדמעות גיל, וידע הלוי כי הגנבה שגנב הגוי. היא, ובאה לידו בהשגחה עליונה בהיתר ובשקט בלי מורא ופחד. ויעקב בראותו כי נודעה תרמיתו לרעהו הלוי, במקום להתחרט ולבקש מחילה, שמח לבו, ואמר ויהי מה, העיקר הוא כי נפטר ממנו בלי מתת ובלי הלואה, ויצא החוצה, וימצא את רעהו עם נושאי סבל קופות מלאות בשר ודגים, ומיני מגדים, וכל מיני ירקות, ועוד, ועוד. והא לבוש בטוב כמו בשנים הטובות, ויבט בו בעין רעה, והמקום ב״ה שלם לו כפעלו, כי ביום י״ד בעלות המנחה נתקוטט בנו עם ערבי אחד, וקלל לו בדתו, והערבי תפשו בחזקה, להוליכו אל השופט, וישמע יעקב וירץ להציל את בנו, ויתקוטט גם הוא עם הערבי, וילכו איזה ערביים ויגידו לשופט וישלח את עבדיו ויתפשו את שניהם ויתנום אל בית הסוהר, וישבו שם כל ימי הפסח ואחר עמל רב ושוחד בחיק, כסף תועפות יצאו לחפשי, וידע

יעקב כי מה' היתה לו זאת על אמצו לבו על רעהו אשר גמלהו כל טוב, והוא שלם לו רעה תחת טובה, וירבה עליו רעים ויתודה על חטאיו ויעש עמו שלום ונהפך לו לאוהב וריע, ונעשו שניהם אהובים ורעים באמת וישר, ועשו שותפות ביניהם והצליחו מאד ועשו צדקה וחסד הרבה מאוד, ע"כ המעשה.

מעשה ברב השד"ר ז"ל

מעשה שמעתי מפי הרה"ג כמה"ר אליהו בן גיגי ז"ל שהיה רב בעיר סעידא באלג'יר, שאמר ששמע מפי רבו הרה"ג המפורסם כמוהרר"ח בלייח זלה"ה.

לאחת מערי אלג'יריין, בא שד"ר אחד זה כמאה שנה מארצות הקדש, ודרש להם בשבת תשובה דרוש ארוך, וגלגל הדברים על בשכמל"ו, והפליג להם מאד בשבחו, ואמר להם כי יעקב אבינו למדו ממלאכי השרת, ועל כן אומרים אותו ביוה"כ בקול רם, מפני שאנחנו מנוקים וטהורים מכל חטא ועון כמלאכים, (עיי' מזה במדבר רבה פרשה ג'), והרבה להם בו כמה רמזים בחלופי' ונוטריקון וגימטרייאות, והקהל נתלהבו מדבריו הרבה הרבה, ואמנם רב העיר שהיה בעל שכל חד, הוכיחו על פניו אחר הדרשה, כי לא טוב עשה, כי דבר זה יוכל להביא את הקהל שרובם הדיוטים לזלזל ביחוד שמע ולהזהר בבשכמל"ו, והשד"ר שהיה רם לבב דחהו בקש, וכאר נבא הרב בחכמתו כן היה, כי בליל כפור התבונן הרב בכל הקהל כי פסוק שמע נעשה להם טפל ח"ו, שהיו קורין אותו בחפזון בלי טעם ובלי רגש, ובגיעם לברוך שם עמדו באימה וברגש גדול ובלהב קדש ואמרו בשכמל"ו, ויצטער הרב מאד מזה, ויאמר כמה גדולים דברי חכמים שאמרו כל המוסיף גורע, ויהי בבקר, קודם אמירת ברוך שאמר עמד ודרש להם בפני השד"ר ואמר, רבותי! ראיתי את מעשיכם אמש בערבית בק"ש, עם פסוק שמע ובשכמל"ו שאמרנו עוד בסליחות, כי הפכתם הסדר המחוייב מן הקצה עד הקצה, פסוק שמע שהוא עיקר המצוה דאורייתא, שצריך לאמרו ברתת וזיע ובלהב קדש ובכוונה עצומה כאשר הוא הדין, (א"ח ס"א ס"א), זלזלתם בו חלילה ואמרתם אותו בחפזון בלי שום כוונה כקורא פסוק פשוט של תהלים, וכאשר הגעתם לבשכמל"ו שאינו אלא מנהג לזכרון אבינו יעקב, נרגשתם ונלהבתם ועמדתם על רגליכם ואמרתם אותו ברחתת וזיע ובלהב קדש, ובכן הנני מודיעכם להפך הסדר על נכון, מה שעשיתם באמירת בשכמל"ו תעשו בפסוק שמע, אף העמידה, אף שאין צריך מן הדין (ריש סי' ס"ג) כדי לתקוע בלבכם כי פסוק שמע הוא עיקר מצות ייחוד ה', ומה שעשיתם בפ' שמע תעשו באמירת בשכמל"ו, להודיע שאינו אלא לזכר אמירת ישראל סבא, אז הקהל נרגזו מדברי הרב, היו בהם אחדים ונער יכתבם שהבינו כי דבריו נכונים, ואך רובם היו הדיוטים גמורים שנכנסו בלבם רק דברי השד"ר, ומה גם בהיותו יושב לפניהם, וענו ואמרו בפה מלא וברוגז שלא ישמעו ולא יאבו לקבל דבריו, ואז הרב עלה עשן באפו וגזר עליהם בחרם חמור שלא יאמרו בשכמל"ו כלל, אז נכנעו מיראת החרם, ומה גם ביום הקדוש, ולא אמרו בשכמל"ו כלל, גם הוא גם השד"ר לא אמרו, ובטל מהם אמירתה גם

בחול, ונשאר אצלם הדבר עד מוצאי החג שהגישו עצומותיהם לפני רבני העיר ווהראן מוהרי"ע אלמדיוני, ומוהר"ח קצבי זיע"א, והסכימו עם הרב דמתא ואשרו חילו, ובטל החרם וחזרו לעשות כדת וכהלכה, ע"כ.

מעשה בימי הרשב"ש זלה"ה

ראיתי על ספר כת"י, מעשה היה בימי הרשב"ש זיע"א (רבינו שלמה ב"ר שמעון, בעל התשב"ץ זיע"א). בעוב"י אלג'יר יע"א שהיה להם מנהג קבוע לאכול דגים בכל סעודות שבת, והיה דר בעיר איש אחד חרד לדבר ה' ובמצותיו חפץ מאד, ואך היה בעל דמיון חזק, ערב שבת יתרו אחד לא נמצאו דגים בעיר, כי היה גשם שוטף ג' ימים וג' לילות רצופים, והים היה סוער, ולא יכלו לבוא בתוכו הדיינים לצוד ואיזה גויים שמו נפש בכפם וצדו מעט דגים, והביאום לעיר אחר חצות היום, ומכרום ביוקר גדול על אחד מאה לעשירי עם, ובתוכם היה איש עשיר שקנה קרוב לחציים כי היה בעל משפחה גדולה, והאיש החרד הנ"ל עומד ורואה ומצטער, כי לא השיגה ידו לקנות גם הוא ביוקר גדול כל כך, כי היה רק בעל מלאכה פשוט, ודמיונו החזק שרואה שלא יאכל דגים בסעודות שבת, הדהימו והבהילו לעבור על דעתו ועל דעת קונו, שהתחפש כעני דופק על הפתחים, והלך לבית אותו עשיר שקנה הרבה דגים, וחבל תחבולות עד שגנב ב' דגים גדולים והביאם לביתו, ואז נחה דעתו, ויאכל סעודת ליל שבת בשמחה וישכב וירדם, ויקם בבקר ויבא לביהכנ"ס הקבוע לתפלתו שבו היה מתפלל הרשב"ש זיע"א, והנה אותו האיש היתה לו חזקה מאבותיו לעלות לס"ת בעשרת הדברות ולאמרם בעצמו, וכאשר הגיע ש"צ ליו"ד הדברות, תכף עמד הגאון הרשב"ש ועלה לס"ת וברך ואמר יו"ד הדברות, ואותו האיש אחזתו פלצות וחיל ורעדה, וירהיב עז בנפשו, ויגש אליו ויאמר אדוני הרב מדוע הסגת את גבולי אשר גבלו לי אבותי, מה מצאת בי עול? ויען הגאון, בני! ע"פ חלום משולש עשיתי, ומדוע? לא עתה אגיד לך, וידום האיש, ויחזור למקומו, ואחר גמר התפלה הוליכו עמו הגאון לביתו, ויאמר לו בינו לבינו, דע בני, כי אמש ראיתי בחלומי פעמים שלש את אביך מזהיר אותי שלא אניחך לעלות ליו"ד הדברות, ורק אני אעלה, ושאלתיו מדוע? והראה לי דגים בסי' הנוטריקון עליהם, עם קו התימה, ונעלם, וחשבתי פתרונו, כי אפשר מיוקר הדגים אתמול, ומדמיונך העז לאכול דגים בסעודות שבת, שלחת יד בגנבה, ואי אפשר לומר לא תגנב ואתה גנבת, ואי אפשר לומר זכור את יום השבת לקדשו ואתה חללתו בגנבה, ואי אפשר לומר לא תחמוד ואתה חמדת, ובכן תן תודה, אז אותו האיש געה בבכיה והודה על חטאתו, ואז שלח הגאון על העשיר הנגנב והודיעו הדברים ובקש ממנו הלה מחילה, ובהיות העשיר בעל לב טהור מחל לו והסתיר ענייננו, וקבל הגנב על עצמו שלא ישוב עוד לכסלה ועקר ממנו דמיונו הכוזב, ואמר הגאון נוטריקון של דגים הוא, דגים גנב יוד משמיע?. ע"כ.

מעשה בתלמסאן

שמעתי מהה"ג כמוהר"ר אליהו ן' גיגי זצ"ל בעיר סעידא באלג'יר, ששמע מרבו הרה"ג כמוהר"ר חיים בלייח זלה"ה, שבהיותו לומד תורה בישיבת הרה"ג כמוהר"ר יהודה לאשקאר, זצ"ל, שהיו בה תלמידים הרבה, יום א' נגלה עליהם הרה"ג כמוהר"ר חיים קצבי זלה"ה, (המחבר ספר צרור החיים), ובחן את התלמידים, ומצא בהם תלמיד אחד ממשפחת ששפורטש שהיה שקדן עצום בתורה, וגם ירא חטא מאד, והיה בן יחיד לאביו שהיה עשיר גדול, והתבונן בו הרבה, וא"ל באנחה גדולה המקום ב"ה יתמיד שקידתך ויראת חטאך, ובצאתו שאלהו הרב מוהרי"ל הנז', מדוע נאנח בברכת אותו תלמיד?, א"ל לבי נבא עליו, כי במות אביו, יטה אחרי הבצע, ויעזוב תורתו ויראתו, א"ל גם אני ידוע כן, אבל לא בדרך נבואה, רק באותות ומופתים, כי הוא אוהב כסף הרבה, שאף שהוא ואשתו סומכים על שלחן אביו וכל מחסורם עליו ועוד נותן לו אביו סך מה מדי שבת בשבתו, הוא קובץ על יד ואינו מוציא ממנו כלום, ואפי' תספורת בהקפה עד שהולך הספר ומשתלם מאביו, ואף אשתו הרכה והענוגה אם תצטרך אף לדבר מועט אינו רוצה ליתן לה, ולשאול מאביו היא מתביישת ומבקשת מאביה,וכל זה סימן מובהק, כי בהריחו ריח העושר ישנה את תפקידו, ויוסיפו שניהם ליאנח, וכן היה לא עברו ג' חדשים מאותו היום עד שמת אביו, ויום פקידת שבעה פתח חנות אביו ועסק במסחר בלי אמונה ויעזוב תורתו ויראתו, ויוכיחוהו הרבנים הנ"ז תוכחת מגולה, ולא שמע אליהם, ואחר ג' שנים איתרע מזלו, כי קנה חפצי זהב גנובים שנגנבו מבית שר העיר שוה אלף במנה, ונתפש הגנב והראה למי מכר, ונתפש, והושם במשמר, וברזל באה נפשו, משך ג' ירחים, והעליל עליו השר כי כפלי כפלים חפצים יקרים נגנבו מביתו והוא שקנה את כלם, ובכן שלל השר כל נכסיו, וירד פלאים, ואז חזר לשקידתו ויראתו, והיה שמח בעניו, והצדיק עליו את הדין, ונשאר בעוני ולחץ ודלות משך עשרים שנים, ואחר עשרים שנה מת שר העיר, ובשעת מותו צוה את בנו להחזיר כל מה שלקח מהיהודי ששפורטש מחוט ועד שרוך נעל ופירותיהם כל מה שנהנה, והודיע את בנו שאם ישאיר בידו מאומה מנכסי היהודי ידע כי בנפשו הוא, וישביעהו על זה בכל הקדוש אצלם, ויאמר עתה הוא מת במנוחה, ולא כלה דברו עד שיצאה נשמתו, ובנו, אחרי קברו את אביו, שלח על היהודי והחזיר לו כל רכושו כאשר צוהו אביו, ויתעשר מאד וימסור את הכל ביד איש אמונים, והוא נשאר עומד על משמרתו משמרת הקדש עד יום מותו בשיבה טובה זקן ושבע. ע"כ.

מעשה בר' יהודה עייאש ז"ל

מעשה ראיתי זה כמה כתוב על ספר כת"י אירע באלג'יר בימי כמוהר"י עייאש זלה"ה, והוא! מעשה בשני בני אדם מישראל אחד מופלג בעושר, ואחד עני משרתו, יום אחד אכלו ושתו ונתבסמו הרבה, ויצאו לשוק, היה באותה שעה בנו של המלך עובר, כל רואיו חלקו לו כבוד בהשתחויות וברכות בקול רם, ואותו עשיר ומשרתו,

לא לבד שלא חלקו לו שום כבוד, הוסיפו על חטאתם פשע, שהיו עומדים ומביטים בו ומשחקים שחוק בהרעשה, כעס בן המלך והביט בהם בקצף, הוסיפו עוד לשחוק, העומדים הוכיחו אותם על מרדם, ענו אותם עזות, מי הם ומי בן המלך, ועוד הטיחו דברים ככל העולה על רוח היין ששתו, אז בן המלך צוה את עבדיו ותפשו את שניהם, והוליכום למאסר ואחר שני ימים העמידום בדין, גזרו על המשרת מיתה, והעשיר גזרו עליו לקחת כל רכושו מחוט ועד שרוך נעל, ונשאר עני מרוד נודד ללחם, והיה מצטער מאד מאד, על ממונו ויותר על משרתו, ולא אבה להתנחם, ואחר ח' ימים חלמו חלום א' שניהם שאותו האיש והרב כמוהר"ר עייאש זלה"ה, שבא אל האיש אביו בחלומו, א"ל אל תצטער בני, כי כל אותו הממון, רובו שלו שהניח לו, וכלו גזל וחמס מבית המלך אבי אביו של אותו הבן, כי היה נושא ונותן עם עבדיו ושפחותיו, והיו גונבים כסף וזהב וחפצים ובגדים מבית המלך ומביאים לו, כי אותו מלך היה משועמם בדעתו, ולא היה יודע מענייני ביתו וחדריו המרובים שהיו מלאים חפצים ובגדים רבים ויקרים מאד, וכשמת דנו אותו בעונשים קשים על העושק אשר עשק, כי הוא היה מחזיק בידם לגנוב ולהביא, ועתה הוחזר הכל לבעליו, וגם נכסיו (של הבן של היתר) אבדו עמהם, דבא זה ואבד את זה, ועתה הוא נח מדין של מעלה, וזכות גדולה היא לו שעשה נח"ר לנשמת אביו בעולם הנשמות ובכן אל יצטער על זה, ויקם וילך לתונס ושם יצליח מאד ובשנים מועטות ישיג עושר מופלג כפלים על הנאבד ממנו, ואודות משרתו אל יצטער ג"כ, כי נפש תחת נפש, כי הוא בא על אחות אשתו ונתעברה ממנו, ומפני הבושה הסתירה בחדר נסתר והיה זנה ומפרנסה עד שילדה והרג את הולד וקברו ונסתר הענין, ובא יומו ונדון למיתה, ויהי בבקר וילך אצל כמוהר"ר עייאש זצ"ל, לספר לו את חלומו, ויאמר לו הרב, אני אספר לך כל מה שחלמת, ויספר לו, ויבהל האיש, ויאמר לו מן השמים הוכיחו הדבר ע"פ שנים עדים, שלא תבא שום תקלה על ידינו כי אתמול בא כהן פלוני לתת לו רשיון להכניס לחופה את אחות אשתו של המשרת והודיעוהו כי היא .. הדבר כי היא זונה שנבעלה לאסור לה ואסורה לעין, ונודע עוד שכהנות האי כהן היא אמת וצדק לא מצד החזקה דוקא, ואז חקר הרב את הדבר ונמצא כן הוא, והפריד הזווג, ואותו האיש בו ביום נסע לתונס וביום בואו מצא איש חסד שהלוה לו מעט כסף ונתן אותו קדימה על סחורה והצליח מאד בהפלגה, כדברי אביו בחלומו, ועשה חסד וצדקה הרבה, ע"כ.

מעשה בר' יהודה עייאש ז"ל

שמעתי מפי הרב כמה"ר יצחק מרעילי זצ"ל מאלג'יר. הגאון מוהרר"י עייאש זיע"א, היה לו בישיבתו בכלל תלמידיו, תלמיד אחד כעור ועני, אבל נפשו חשקה בתורה מאד, והיה משים לילות כימים, ומתפרנס על שלחן אביו שהיה עני מרוד, מחזר על הפתחים, והגיע לבן שלשים ולא נשא אשה, הן מצדו שאין לו מה יאכל וכ"ש להאכיל, הן מצד האשה שאין אשה שתחפוץ בו, מפני עניו וכעורו.

ויהי היום ערב שבת אחד, באה לישיבת הגאון בתולה אחת בת עשיר אחד שמו דוד גבאי שהיה דר בשכונת הישיבה, ובידה תרנגולת אחת שנמצא בה שבר להראותה לרב הנזכר, ובעמדה על מפתן הישיבה, שמעה קול בכי שפל, ותט אזנה לשמוע, והנה קולו של אותו תלמיד נופל על הארץ לפני היכל ה', ובוכה ואומר, רבש"ע ראה בעניי ולחצי ודוחקי מכל עבר ומכל פנה, אין לחם, ואין שמלה, ואין כסות בקרה, לא אשה, ולא בנים, ונפשי חשקה בתורתך הקדושה, בכן הושיעני בחסך ופתח לי שערי אורה, הרבה פתחים לפניך לחלצני מן המצר, ועוד דברים רבים כהנה וכהנה במרירות לב, והוא בוכה ונאנק, והבתולה שומעת ובוכה עמו, ולא יכלה להתאפק, ונכנסה אצלו פתאם ותאמר לו קום לך, למה אתה נופל על פניך עוד, שמעתי את תפלתך, ראיתי את דמעתך, הנני מוכנת לפניך להיות לך לאשה, על אף הורי וקרובי, למען ה' ולמען תורתו לקדש שמו ברבים, והוסיפה לישבע לו בהיכל הקדש לקיים את דבריה, והאיש משתאה מחריש, לא יכול להוציא מפיו אף הגה, כי חשב עצמו כחולם, וכאשר התבונן כי הכל בהקיץ, נפל על פניו, ונתן הודאה לה', והשביע את הבתולה ברכות והודאות, ובדק לה התרנגולת והכשירה, ושלחה לשלום, והיא, הלכה והגידה לאמה את כל הדברים, ויחר אפה מאד, ותשלח ותקרא את אבי הנערה ותגד לו את כל הדברים, ויחר אפו גם הוא, ויכה אותה מכות חדרי בטן, ויגרש אותה מביתו, ויסגור הדלת בעדה, והיא סבלה הכל בדומיה, והלכה מיד לביהכ"נ ונפלה על פניה לפני היכל הקדש, ובכתה בכי גדול, ואמרה רבש"ע, כשם שענית אותו בחור על ידי, כן תעננני על יד אחד מעושי רצונך, ותכף הרגישה בנפשה כי נתקבלה בקשתה, וקנחה את עיניה מבכי ויצאה החוצה, והנה אשה לקראתה דחופה ובהולה, ושואלת היש לבית אביך יין ישן, ותען למי? ותאמר בתו היחדיה של שר העיר היא חולה חולי גדול גדול, ואמר להם רופא ערבי לעשות לה איזה תרופה ביין ישן, ותאמר לה הבתולה אין יין ישן בכל העיר, הוליכני עמך ואני בחסד אל ארפא אותה, ותאמר לה לכי בתי ותלך עמה העלמה, ותאמר האשה אל השר, יין ישן לא מצאתי והנה הבאתי העלמה הזאת לרפאתה, וישמח השר מאד, ויכנס עמה לחדר החולה, ותבקרה, ותאמר הביאו לי כוס של מי ורדים, ויביאו לה תיכף, ותשקה את החולה, ותרמוז לה להוסיף לה עוד אחד, ותוסף לה עוד, ויאורו עיניה, כי חלצתה חמה, ותכסיה בשמיכה עבה, ותישן וערבה שינתה, והיא יושבת לפניה ומתפללת מלב עמוק לה' ב"ה שישלח דברו וירפאיה, וכן היה הבת הזיעה מאד, והנערה החליפה כסותה תכף במחלצות מגומרין בעצי בשמים, והחליפה לה גם את המצע במצע חדש, וגמרה את הבית בבושם יפה, ותמצא החולה נחת גדול, והבתולה היתה מנהלת ומשרתת אותה בכל מין שירות ושמוש משך ח' ימים עד שנתחזקה, ועמדה על תלה, והוריה כאשר חפשו אחריה אותו ערב שבת, תכף פגעה בהם אותה הזקנה ותספר להם כל העינן, וילכו לבית השר וימצאוה, ודיברו על לבה לשוב עמהם, והיא השיבה עד שתתרפא בת השר, וילכו לדרכם, וישלחו לה כל מדי דמיכל בכל יום, כל ימי שבתה בבית השר, ואחר שנתרפאת בתו, א"ל לבתולה, בתי! נקבה שכרך ככל היוצא מפיך, ואשלם במיטבא.

ותען ותאמר, שכרי הוא שמחתי שאני שמחה שעל ידי שלח ה' דברו וירפאיה, ואתם הוריה רואים ושמחים, ואך דבר אחד אני שואלת מאדוני לעמוד בו עמי, והוא! אני הבטחתי לבחור אחד עני להיות לו לאשה, ונשבעתי לו בשם ה', והורי מעכבין על ידי, לכן שלח עליהם, והפצר בהם משמך לעשות רצוני, ותספר לו כל הענין מראש ועד סוף, ותכף שלח אחר הוריה, וידבר אליהם, ויקבלו דבריו בראותם מעשה ה', וינדנו אותה יותר מהראוי, ותנשא לאותו תלמיד, וכאשר לבש בגדי חמודות נתיפה בעיני הוריה, והשר בא בעצמו עם אשתו ובתו ביום חופתה, ויתנו לה מתנות בעלי ערך גדול, וישמחו עמהם, והאשה יצא לה שם גדול של מרפא חולים, ותרויח סכומים גדולים, ובעלה ישב לבטח על התורה ועל העבודה, ע"כ.

מעשה בימי ר' נתן גייאן ז"ל

וכן היה מעשה בתלמסאן זה כמאה ועשרים שנה, ת"ח אחד עני היה שמו רבי נתן גייאן זצ"ל, והיה שוחט עופות, והיו העם מזלזלים בכבודו, והוא לא היה מקפיד כלל, שנה אחת נשלחה בעיר מחלת החכוך, והעכברים, ועשתה בעיר שמות כל אחת מהמכות, ומה גם, בגויים יושבי המדינה והסביבות, ולא הועילה שום תרופה ושום תפלה, אז ביום ז"ך אדר עשו הגויים אסיפה גדולה בבית תפלתם, ועלתה הסכמתם ללחוץ את היהודים לעמדו להתפלל לפני ה' לשלוח דברו וירפאם ממכותם, ויתנו זמן ג' ימים שאם לא הועילה תפלתם יגרשום מן הארץ וכל רכושם יוחרם לאוצר הממשלה, וכן עשו שלחו על ראשי הקהל, ובראשם פאר רבם הרה"ג כמוהר"ר משה ן' גוזי זצ"ל, וגזרו עליהם גזרה קשה כנ"ל, ולא קבלו מהם שום בכיה ושום הפצרה, רק גזרה קשה ודחפום והוציאום, והנה בו ביום אירע לשוחט הנז' כי גוי אחד מכר תרנגול גדול ליהודי אחד לשחוט אותו לכבוד ר"ח ניסן כמנהגם לכבד ר"ח, והיהודי עדיין לא שלם לגוי דמי התרנגול, ונתנו לשוחט הנז', ובאו איזה לצים והבהילו לשוחט ברוב דברים ודחפו זה את זה על השוחט בשעת השחיטה ונבל אותו, והיתה מהומה גדולה, היהודי לא רצה לשלם, והגוי חנקו לשלם והלצים ברחו להם, והיהודי תפש את השוחט והכהו וכל העומדים הרבו עליו לעג, עד שעבר גזבר העיר ושלם בעד השוחט מכיס הקהל וינכה לו מפרס צדקה שנותנים לו מדי שבת בשבתו, ותכף להאי עובדא באו יחידי הקהל עם רבם הנז' ובשורה רעה בפיהם לכל הקהל, וכלם חרדו חרדה גדולה, והוכרז תכף תענית ג' ימים רצופים, כ"ח וכ"ט אדר, ור"ח ניסן, ויהי בלילה ההוא ליל כ"ח אדר בחצי הלילה, יצא הרב הנז' עם אחד מתלמידיו הנאמנים, לסבוב בתי בני העיר, והנה כלם ישנים, כי תרדמת פחד אלהים נפלה עליהם, זולת אתו ת"ח השוחט הנז', הוא שהיה ער לומד תורה לאור נר שמן כהה, ומסדקי דלתות ביתו הרעועים, ראוהו יושב ולומד סוגייא של גמרא פסחים, ונתקשה בה, ונשא עיניו למרום ואמר, רבש"ע לפניך נגלו כל מחשבות לבי, כי לשמך ולזכרך תאות נפשי אני לומד תורה, לא לשום פניה אחרת ובכן הבינני דברי חכמינו הקדושים, וחזר והעמיק ולא הבין, וחזר ואמר, אולי לא מחלתי בלב שלם לאשר בזוני והכוני אתמול אודות אותו התרנגול,

ובשביל כך תקפה עלי משנתי, ובכן הנני מחל וסולח להם מחילה גמורה בלבב שלם, ויברכם ברכה המשולשת, ואז כפף קומתו על הגמרא והתחיל לעיין, ואחר רגעים אחדים צהבו פניו, כי הבין הסוגייא בטוב, ויודה לה' חסדו, ברוב שמחה כאלו נצול ממות, והרויח ריוח גדול, ונמשך עוד בלמודו, ואז הרב נתמלא שמחה וגיל, וחזר לביתו הוא ותלמידו, ועסקו בתורה עד אשמורת הבקר, שאז נתעוררו כל העם ונקהלו כלם ברחובה של עיר, וישבו על הארץ, ואז עמד הרב ואמר רבותי, אמש בחלומי הודיעוני מן השמים פעמים שלש, שתפלתנו תתקבל, אם אך יתפלל בעדנו השוחט פלוני, וזולת תפלתו בעדנו לא נושע ח"ו, ויתמהו כל הקהל, וסו"ד אף שהוא לא רצה מפני ענותנותו ושפלותו, הרב והקהל הכריחוהו, והלך וטבל, ונתכסה בשק וישב על הארץ, והתודה ודוי גדול כל אשמותיו, ואשמות ביתו, ואשמות הקהל, כמעשה כהן גדול ביום הכפורים, ובבכייתו ותחנותיו עורר לב הקהל לתשובה, וכלם בכו בכי גדול, ואמר איזה מזמורי תהלים ברגש גדול, ועמד ואמר א"מ על הסדר, ונפל על פניו ואמר איזה דברים בלחש, ועמד ותקע בשופר, ואמר י"ג מדות וסיים, מי אל כמוך וכו', והתפללו שחרית, והיה הוא לחזן, ולא יצאו מביהכנ"ס עד חצות היום, שאז לא נשאר בעיר אף עכבר אחד, ויהי הדבר לפלא עצום, כי לא ידעו אנה הלכו כל אלפי אלפים ורבי רבבות של עכברים שמלאו את העיר, וגם מחלת החכוך הוקלה הרבה, ואף גם זאת נשארו בתעניתם גם יום כ"ט אדר ולערב עשו התרה ולא התענו בר"ח, ונתקדש ש"ש ברבים, ושר העיר עם רעיו ואוהביו וגדולי הערביים שבמדינה באו למשכן היהודים והחזיקו להם טובה ונתנו נדבה הגונה לעניי ישראל, וקבלו מהם מפני דרכי שלום, ולאותו השוחט כבדו מאד והכירו בערכו, וקבעו לו פרס חדשי הגון וקבע ישיבה ונהרו לו תלמידים הרבה והרביץ תורה וחי חיי עונג ונחת, כל זה מ"ך בדרושי כת"י מורי"ע ן' יסו ז"ל. ע"כ.

מעשה בימי ר' יהודה עייאש ז"ל

מעשה בבחור אחד בעיר ארג'יל, בימי מוהר"י עייאש זצ"ל, שגדל עד מ' שנה והיה חפשי לנפשו לעשות כל תועבה, ולפי שהיח חבר עם השרים והסגנים לא היו יכולים להענישו ואף להוכיחו, יום אחד עלה בדעתו לישא אשה ונתן עיניו בבתולה אחת קרובתו של הרב הנז', שהיו הוריה עניים מרודים והוא הבטיח לקחתה בלי שום נדוניה, גם להוריה הבטיח כמה טובות, והוריה לא ידעו מה יעשו, לקרב קשה עליהם, מפני רשעו וזדונו, לרחק, קשה עליהם מפני הנאת ממון, וילכו אצל הרב הנז' לקחת מפיו עצה,והרב היה גם הוא פוסח על ב' הסעיפים, ואמר להם תנו אותה לו, כי בקומי ממטתי בבקר נפל פסוק זה לתוך פי, אל תשחיתהו כי ברכה בו (ישעיה ס"ה, ח'), ואמרו רז"ל השכים ונפל לו פסוק לתוך פיו הרי זו נבואה קטנה (ברכות נ"ה), ובכן מן שמייא קא זכו ליה, וכן עשו, ובערב יום חופתו היתה מהומה גדולה בעיר, כי שר אחד משרי הברברים מרד במלך ובא בחיל גדול להכות את העיר חרם, מה

עשה אותו הבחור הלך בלילה שהיא ליל חופתו מתחפש ומתנכר בבגדי הברברים כאחד מעבדי השר ונכנס לאהל השר ונתן סם המות רועץ בקדרת הכוסכו"ס שממנה יאכל השר ושרי צבאותיו, וברח ונעלם ובא לביתו עד אחר חצות לילה, ומצא כל היהודים נקהלים בביהכ"נ הגדולה וחוצה לה בוכים ומתחננים בי"ג מדות בתקע שופר, ויכנס עליהם פתאם, ויאמר להם, אלהים שמע תפלתכם, השר וסגינו ימותו בזה הלילה וכל חילו יפוצו מעליו והכל ינצל בעזרת האלהים, ויאמרו לו מי הגיד לך, ויאמר עתה תראו, ויסב פניו אל הרב קם עמו תכף, והקהל שמח לבם, והמשיכו בתחנותם עד אשמורת הבקר שנודע הדבר כדברי הבחור הנז', כי השר ושרי צבאותיו מתו כלם אחרי אכלם מהנזיד וכל המחנה נפוץ ונתפזר לכל רוח, ואז בני העיר עם חיל המלך אף שהיה קטן ורפה כח, רדפו אחריהם והרגו ושללו וראש השר וסגניו כרתו והביאו העיר, ותהי שמחה גדולה בעיר וישמע המלך מנבואת הבחור הנז', וישלח אחריו, ויגד לו כל הדברים אשר עשה, ויחקור המלך הדבר ויתאמת לו הענין, וישמח בו המלך מאד ויכבדהו, ויתן לו מתנות, ומצות מסירת נפש זו הכריעה כל עונותיו ונצול והציל, ועוד היתה לו לעזרה כי נתעורר לבו לדרכי ה' ויהי לתפארת אדם בתורה ובמצות ובעושר ובכבוד, שם האיש יהושע בושערה ז"ל, ע"כ.

מעשה בימי הר' חיים קצבי ז"ל

עוד שמעתי מחכם וזקן בוואהר"ן, כי בימי הרה"ג כמוהרר"ח קצבי זצ"ל (נתבש"מ תחלת המאה הנוכחית שעלינו, כך מ"כ עליו והיא המאה הששית), היה איש אחד רע מעללים בוזה לכל קדשי ישראל, והנה אירע דבר אחד, כי בחור אחד נוצרי בן לשופט העיר, נתן עניו בבתולה בת ישראל ממשפחת הרב הנז' ומשכה בעבותות אהבה עזה, וירע הדבר מאד בעיני הוריה, ומה גם בעיני הרב הנז', כי דבר זה של נשואי תערובות היה קשה מאד מאד באותו זמן לישראל, ויום אחד נכנס האיש הבליעל פתאם אחר תפלת השחר לבהיכנ"ס שבה יהה מתפלל הרב הנז', לחפש על שמש ביהכ"נ לצרכו, ויצא את הרב הנז' נופל על פניו לפני היכל הקדש כשהוא מעוטף בטליתו ומוכתר בתפליו, ובוכה ומתחנן לפני ה' להפוך לב הנוצרי לשנוא את הבת הנז', ואותו האיש נכמרו רחמיו מאד מתחנוני הרב ובכייתו וזלגו מעיניו דמעות, ויצא בחשאי מבלי להרגיש בו הרב הנז', ובצאתו חשב הרבה איך לעשות להטות לב הנוצרי מעל הבת הנז' בלי להזיק לשום אחד, ואחר עומק המחשבה, התחפש בבגדי ערבי אחד לבוש קרעים וסחבות, ועליו חרוזות של קמיעים וחתיכות עץ ונחשת וברזל, ובידו ספר בלוי מלא כלו שרטוטים ונקודות כאשר עושים הערביים המחזרים על הפתחים המתאמרים למגידי עתידות, וילך וישב סמוך לבית אותו בחור על אצטבא אחת שהיתה שם, ובשעה אחת עשר ביום, עבר לפניו אותו בחור ויראה בריה משונה ויעמוד שמתאה, ואחר נגש אליו, וישאלהו מה מלאכתך, ויאמר לו מגיד עתידות אני, ויצחק עליו הבחור ויאמר לו הגד לי עתידותי, ויאמר, הבה שכרי ואגיד, ויאמר אחר שתגיד ארבה את שכרך, ויאמר טוב, ויוצא האיש

מילקוטו מטבע שעברה צורתו, ויתן ביד הבחור, ויאמר שים זה על פיך וחשוב מה שתרצה ואני אביט במטבע, ואגיד לך מחשבתך, ויתפלא הבחור, ויקח המטבע מידו, וישם על פיו, ויחשוב על הבת העבריה שאוהב וחושב לקחתה לאשה, וימסור המטבע ליד המתחפש, ויפתח הספר ויעש עצמו המחפש את הדף הצריך לאותו ענין, ויחשוב רגעים אחדים ויגהק ויפהק, ואז נישא עיניו ויבט בו ויאמר, אתה חושק בבתולת ישראל וחושב לקחתה לך לאשה, ויתפלא הבחור, ויאמר כן דברת את זה חשבתי על המטבע, וא״כ הגד לי עתידותי עם הבת הנז׳, ואז המתחפש נאנח אנחה גדולה, ויאמר, אוי על האהבה העוורת שתפיל את בעליה לשחת, ויאמר לו דע בני, כי האשה העבריה הזאת אשר אהבת אינה ראויה לך, ואתה אינך ראוי לך, כי אינה בת מזלך, ואם תקחנה לאשה, או אף אם תרבה עמה עוד שיחה, בנפשך היא ובחרבן ביתך, התרחק ממנה כמתרחק מן האש, ויתבהל הבחור הנוצרי מדבריו, ויאמר לו ידעתי כי כל דבריך אמת וצדק, והיום אכתוב לה מכתב ארוך בהתראה חריפה, שלא נוסיף עוד להתראות פנים אל פנים, ויאמר לו האיש אם כה תעשה, דע, כי הצלת נפשך ונפש הוריך ממות, ויתן לו שכר טוב, ויברכהו, ויפרד ממנו בשלום, ואז אותו האיש שמח מאד, ויקם וילך כמות שהוא מלבוש לפני הרב הנז׳ לבית מדרשו, בעת שנמצא לבדו, ויתן לו שלום, ויחזיר לו שלום, ואז אותו האיש בלע פני הלוט, ויגד לרב את כל הדברים אשר עשה למענו, וזה לך האות אמר, כי היום או למחר תקח מכתב מאתו, אשר נפשו בחלה בה, ותתרצה תכף להשתדך עם איש ישראל, והדברים ישארו כמוסים ונסתרים ביני ובינך רבי, אז קם הרב ונשקו על ראשו, ואמר לו אשריך בני שחמלת עלי ועל משפחתי, ועל כבודן של ישראל בכלל, גדולה מצוה זו להכריע כל עונותיך המרובים, ובעצתו ינחך לתקן דרכיך מהיום הזה ומעלה, ויען האיש אמן ואמן, וכן היה, בו ביום לקחה הבת מכתב מהבחור הנוצרי הנז׳ המפסיק קשר האהבה ביניהם ואחר ג׳ ימים נשתדכה עם בחור נחמד, ואחר כמשלש חדשים נכנסה לחופה, ואותו האיש מאותו היום נתעורר לבו לדרכי התורה והמצות ויהי איש יהודי ישר ונאמן, ע״כ.

מעשה בימי הריב״ש ז״ל

ראיתי כתוב על הריב״ש ז״ל, שבבואו לאלגיר בש׳ קנ״א, קבע ישיבה להרביץ תורה עם תלמידים מבוגרים וכבר יש לה ידיעה דבר מה בתורה, וכאשר נשמעו הדברים בתלמסא״ן, שלחו אליו הרבנים ד׳ בחורים, וכאשר הגיעו אליו ועמדו לפניו, הפרידם זה מזה, ושאל כל אחד לבדו לדעת את תכונת רוחו, וישאל את הראשון, מה היא הטובה שיש לכם בתלמסא״ן, ויען! יש הרבה סוחרים גדולים וקטנים בכל מין סחורה, וישאל את השני שלא בפני הראשון, כשאלת הראשון, ויען! יש לנו כל מין אוכל נפש בשר ועופות ודגים וירק ופירות מכל מין. וישאל הג׳, ויען, יש לנו בעלי אומנות מכל מין, וישאל את הד׳, וישב אותו דבר, יש לנו חכמים ורבנים וסופרים ושו״ב וש״ץ, ותלמידים ומורים, זוהי הטובה הגדולה שיש לנו בעיר, ובזכותה מתברכים הכל. ושוב בחן אותם בלמודים, וימצא הג׳ הראשונים ידיעתם דלה מאד,

והד' מלא כל טוב, כי היה מתחבר עם החכמים והרבנים והסופרים והשו"ב והש"ץ ולמד מכלם הרבה. ולכן חשב שהם הם טובת העיר. אז הריב"ש שלח מכתב לרבני תלמסאן אשר שלחו אותם לו, וכתב להם בלשון הזה, שלחתם אלי אגדת אס"א ופרי עץ הדר, לקחתי אותו, ובמעט זמן יהיה לכם פריו למאכל ועלהו לתרופה, ואגודת אס"א הרי היא לכם בחזרה השוה עזקוה סקלוה, אולי תהיה לעץ פרי עושה פרי, וחתם שמו, ומסר המכתב ביד הג' וברכם ופטרם לשלום ולא אמרו לו דבר, ויהי בבואם לתלמסאן וימסרו המכתב ליד הרבנים, וישתוממו עליו ולא ידעו הבין, וישאלו את התלמידים על פגישתם את הגאון כיצד היה סדרה, ויספרו להם, את שאלתו ותשובתם, ויבינו כי תשובותיהם נרמזו בנוטריקון אס"א, א'כילה, ס'חורה, א'ומנות, והתלמידים בשמעם נתביישו מתשובותיהם, ויושיבום הרבנים בין ברכיהם משך ג' שנים, ושוב שלחום להריב"ש, ובחנם ויקבלם ברצון, וארבעתם היו גדולים בתורה וביראה, והם ר' שמואל ששפורטש, ר' יצחק חאקון, ר' לוי דוראן, ר' וידאל בנישתי, ע"כ.

מעשה בימי הרב שלמה צרור ז"ל

מעשה היה בעיר אלגיר, באחד שנתן עיניו לגרש אשתו לאיזה סבה, והיתה כתובתה מרובה, ואם היה פורעה בכתובתה אפי' אבנט אינו שלו, מה עשה, שכר ב' עדים שזנתה עם גוי פלוני, ושכר גם את הגוי להודות בפניה שכן הוא, ומסר לו סימנים שבגופה מבפנים, והלך לפני הרה"ג רמהר"ש צרור זלה"ה, והגיד לו הדברים, ושלח אחר העדים ונחקרה עדותן בב"ד, ונמצאו דבריסה מכוונים, ושלח אחר הגוי והודה ונתן סימנים שבגופה, ונבדקה ע"י נשים ונמצא הכל מכוון, והיא צועקת ככרובייא שלא היו דברים מעולם, כי טהורה היא, ולית דחש לדבריה וצעקותיה, באמרם שכן דרך אשה מנאפת אכלה ומחתה פיה ואמרה לא מעלתי און, ואך הרב הנ"ל זיע"א, נגעו דבריה עד לבו ולא אמר דבר, ואך החמיץ הדין משך ג' חדשים, והבעל צועק יום יום פטרני! פטרני! לגרש ולישא אשה, והרב לא חש לו, וא"פ כי נכנסו בתגר זה יחידי הקהל ודברו עם הרב קשות ורכות, לא חש להם, והיתה תשובתו ענין זה צריך זמן רב, ויהי הרב לשיחה בפי הכל, ואחר ג' חדשים, יום אחד בא איש אחד עשיר מעיר בלידא הסמוכה לאלגיר תבוע לאחד מהעדים הנז' שעשה עמו חוזה בעירו על כמה ככרות צמר לשלחם, אליו אחד מהעדים הנז' מעיר אלגיר לעירו של האיש בלידא הנז', לסוף ב' חדשים ועברו זה ד' חדשים ולא שלח אליו, ופשט לו את הרגל ומכר הצמר לאחר באלג'יר בתוספת דמים, והכל בכתב מפורש חתומים עליו שניהם בעיר בלייד"א הנז' ויוצא הכתב יד ויניחהו לפני הרב, וישלח הרב את שלוחו לקרוא לנתבע לעמוד בדין, ובין כה וכה היה הרב מתבונן באותו כתב יד, וירא את זמנו והנה הוא מתאים עם היום אשר העד העיד שראה את האשה מזנה בעובי אלגיר, וישאל הרב את האיש התבוע, האם הזמן הכתוב בכתב יד זה הוא מדוקדק בלי שנוי ותמורה? ויאמר כן אדוני! הכתב יד נעשה ע"י חכם העיר לפני שניהם וחתמו לפניו, ועוד יומים לפני אותו זמן ויומים אחריו, ולא זזה

ידו מיד העד הנז' בעיר בלידא, והיה מתפלל עמו בביהכ"נ בכל יום שמ"מ וכל הקהל יודעים את זה, ובין כה וכה בא העד הנז' ועמד לפניהם, וידבר עמו הרב על אודות הסחורה שמכר לאותו האיש מדוע לא קיים החוזה, וישיבהו דבר כי הממשלה עקלה את הצמר שלא יצא מאלגיר למקום אחר, וכן התנה עמו בפירוש בפני עדים שאם יהיה עכוב מצד הממשלה המכר בטל, ושכנגדו הכחיש, והרב גזר על המוכר שיביא עדים על דבריו כאשר אמר, וקבע לו זמן, ושוב שאל אותו הרב על הזמן הכתוב בכתב יד שביניהם אם הוא אמת בדקדוק והשיב לתומו כי הוא אמת, אז נתן עליו הרב בקולו, הוי רשע! ואיך העדת על האשה כי באותו יום ראית אותה שזנתה? והלא באותו יום ועוד יומים לפניו ויומים אחריו היית בעיר בלידא? אז נתעותו פניו ויתבלבל ולא מצא מענה, אז נתר הרב ממקומו בכעס ויגש אליו ויכהו על הלחי מימין ומשמאל להודות על האמת, ואז הרים קולו בבכי והודה כי שקר העיד כי בעל האשה הוא רעהו מנעוריו ופתחו ימים רבים בחלקות פיו ועוד שוחד בחיק, וגם העד הב' שכור הוא, וגם הגוי, אז הרב תכף עשה אסיפה מכל טובי העיר, וספר להם כל הענין, ושלחו אחר העדים והביאום לפניהם, והודו לפני הבעל כי שקר ענו, וגם את הגוי הביאו לפניהם בכח הממשלה והודה כי שקר ענה ושכור הוא מהבעל והוא שמסר לו כל אותם הסימנים, אז מסרו את כלם ביד הממשלה והענישה אותם עונש הראוי להם בגופם וממונם, ונודעה צדקת האשה כי טהורה היא, ואל רצתה לחזור לבעלה בשום אופן ונתפשרו בענין הכתובה ויצאה מביתו. ע"כ.

סיבת מאורעות הדמים של שנת קנ"א בספרד

מסופר על עיר שביליי"א בספרד כאשר ראיתי זה כמה כתוב על ספר, והוא, בשנת קמ"ח נתגרשו הרבה יהודים מעיר ליאו"ן בצרפת, ונתפזרו לכל רוח, ומהם הלכו הרבה משפחו' לסביליי"א ויאחזו בה, ויהודי צרפת היתה בהם חסרון צניעות, והנשים היו מצויים תמיד ברחובות ובשוקים ונושאים ונותנים בחנויות כמו הגברים ממש, כאשר למדו משכניהם הצרפתים, ואמנם יהודי ספרד היתה ביניהם צניעות גדולה, עד שהאח לא היה מכיר אשת אחיו, והאב לא היה מכיר את כלתו אשת בנו, ומעולם לא נמצאת אשה עבריה, ברחוב קריה, והיוצאת לאיזה הכרח היתה יוצאת בפנים מכוסות והולכת במרוצה בצדי דרכים, ואך בבוא יהודי צרפת לשביליי"א, התחילו בנותיהם ונשיהם לפתוח חנויות של סחורות ושל מלאכת יד, והיה שם רב גדול בשביליי"א שמו ר' יצחק בן שושן זיע"א, והרעיש את העולם על זה, ואך לא הועיל כלום, ועברה גוררת עברה, כי מהמסחר נתפשטה הזנות בין הבחורים, ובש' קמ"ט התחילו גם בנות אנשי העיר לצאת החוצה אל העין לראותם וליהנות מיופיין, גם פשטו ידיהן בכל מלאכה ומסחר, ומזה נתפשטה זנות רבת גוונים בעיר, והרב הנז' הוא וחבריו הרבו תוכחות מוסר על זה, ואין שומע, ובפסח קנ"א עשה אסיפה גדולה של הקהל בבהכ"נ הגדולה ונשא מדבריותיו על זה בקול חוצב להבות אש, ויתנבא להם עתידות שאם לא ישובו מדרכם הרעה נכונו להם

שפטים קשים ומרים, ומעזי פנים שבדור שנמצאו שם, השיבוהו כי יחולו על ראשו, ואחרים תבעו מהם את עלבונו, ונתלקחה מריבה גדולה ביניהם בחרפות ואגרופות, עד שפוך דם, ובעמל רב הפרידו ביניהם שוטרי הממשלה, ובערב ר״ח תמוז של אותה שנה הקים ה׳ להם לשטן אחד מכומרי העיר הגדולי׳ שם רשעים ירקב פיראנ״ד מרטיניי״ס ימש״ו וידרוש ברחובות קריה דרשות של דופי על ישראל ועל דתם, ויעירם ויעוררם לחזור חיל לנקום נקמת משיחם מהיהודים שנואי נפשו, ואז ביום ר״ח תמוז ש׳ קנ״א הנז׳ בבקר השכם נאספו המון אספסוף של נוצרים אכזרים בכל מין כלי מות ויפלו על היהודים פתאם ויהרגו כארבעת אלפים יהודים, ויותר משלשת אלפים המירו דתם, והרבה אלפים יצאו בגולה, ובין ההרוגים היו הרב כמוהריץ נ׳ שושן הנז׳, ור׳ יהודה בן אשר הוא ואשתו, ור׳ ישראל אלנקאווה זיע״א, ועוד ועוד. ואז קמו כל יהודי ספרד לעצור בעד הזנות ואך כבר פשתה המספחת ונשתרש הנגע ואירע מה שאירע לכל גולת ספרד כידוע, זהו רבותי מה שיכולנו להגיד עתה למעלתכם, וצור ישראל יושיענו מכל צרותינו, ויגאלנו גאולת עולם על ארצנו ועל נחלת אבותינו אמן.

מעשה בימי הרב סעדיה עמור ז״ל

מעשה שהיה בעיר אלגי״ר ראיתי על ספר כת״י זה כמה, וזה תוכן המעשה: איש יהודי שמו יצחק סוטו. יצא עם שיירא גדולה מעורבת נכרים ויהודים, מעיר אלגיר לבא לעיר והראן, ובשיירא נמצא יהודי גבור חיל מזויין באקדח יפה מהמין הא׳ של אקדחי צרפת של אותם הימים, שמו יעקב סויסא. כי זה המעשה היה כעשר שנים לשבת הצרפתים באלגיר ופגעו אותם לסטים בדרך, והתחילו אנשי השיירא להלחם עמהם ומה גם יעקב הנז׳, ואך היתה לו שנאה כבושה בלבו על יצחק הנז׳, וימצא שעת הכושר ויכונן חציו מול יצחק ויכהו וימיתהו, ואיש לא ידע כי כוון לו רק חשבו שבא להכות הלסטים וזה לא נשמר והכה ומת, זולת איש אחד אשר הרגיש כי הרוצח כיוון אל הנרצח להכותו נפש, ואחר שנצחו את הלסטים הורגו מהם מה שהרגו והניסו הנותרים ולקחו את שללם, ושלחו את המת יצחק הנז׳ לאלגיר ע״י גויים נאמנים בצרוף איזה יהודים, והלכו לוהראן, הוכיח אותו האיש את יעקב על פניו, מדוע כונן חציו נגד יצחק להכותו נפש, ותכף נמלא עליו יעקב חמה ויאמר לו אם ישמיע בחוץ קולו ישפוך דמו כמים, וישם מחסום לפה, ובחזרתם לאלגיר הגיד האיש את דבריו לבני יצחק, והם הגישו עצומותיהם לפני ממשלת צרפת, ויתפשו את יעקב ויתנוהו במשמר והעמידוהו בדין, והעיד בו העד הנ״ל, ושאר בני השיירא, יש שעזרו את העד מאומד הדעת, ויש הכחישוהו, ויש שלא יכלו לכוון לאיזה צד, ואחר החקירה והדרישה והמשא ומתן של משך שלשה חדשים, רצו להוציא הרוצח זכאי בדינו, ואמנם יחידי הקהל והרבנים, כאשר שמעו, וראו כי בני הנרצח וקרוביו הם אנשים תקיפים, ובעלי כספים, ולא יכלו לראות את הרוצח בעיר, כי לדעתם ברור שהוא שרצח את אביהם במזיד גמור, וכי יחם לבבם והכהן נפש, וקרוביו ובניו לא יעמדו מרחוק גם הם, ויעמדו על הרוצח

וירצחוהו, ותמלא העיר רוצחים, כן עמדו והפצירו בממשלה הצרפתית, שתגזור על הרוצח לצאת מן העיר, לגור באשר ימצא, ולא תדרוך עוד כף רגלו על מפתן עיר אלגי"ר, וכן היה יצא זכאי בדינו, ומבית האסורים יצא בגולה לעיר והרא"ן אשר חפץ, וגם בניו וקרוביו של הנרצח שמו להם לחק שלא תדרוך כף רגלם בעיר והראן, פן יראו את הרוצח וחם לבבם ויכוהו נפש, ואחר כמשלש חדשים בשבתו בוהראן ביום ב' של חג הסוכות בערב הוכה בשגעון וברח מן העיר ערום ויחף כיום הולדו, והלך דרך ישר ב' ימים וב' לילות על רגליו, וביום ג' לחוה"מ בבקר השכם, נכנס לעיר אלגי"ר, והלך דרך ישר עד בית הקברות ועמד כבול עץ לפני קבר הנרצח, ומפני שהיה להם מנהג קבוע בעיר לבקר הבנים והקרובים את הקברות של תוך י"ב חדש לפטירתם, באו גם בני הנרצח כמנהג העיר לבקר קבר אביהם, ויראו את הרוצח עומד לפניו ערום כיום הולדו ויבהלו מאד, ואך בנו הגדול של הנרצח רץ כחץ מקשת ויקח בול עץ גדול וחזק שמצא לפניו ויכה את הרוצח בחזקה וירץ את גלגלתו ויפול מת לפני קבר הנרצח, ויודע הדבר תכף לממשלה ויקחו את בן הנרצח ויתנוהו במשמר, ויודיעו לאשתו ובניו של הרוצח הנרצח עתה לעיר והרא"ן ויבואו כלם כאחד ויקברו את אביהם בשתיקה בלי להזיל עליו אף דמע אחד, וישאלום הרבנים ויחידי הקהל, מה זו שתיקה, ויגידו להם כי מר"ח אלול, התחיל יומם ולילה להתמרמר ולהתודות בשגעון גדול כי הוא שרצח את יצחק סוטו במזיד ארב לו והכהו נפש, ולא נתן להם מנוח, מרר חייהם כלענה, עד שהיו מבקשים להכותו נפש לנוח ממנו, וביום ב' לחג הסוכות נתחזק שגעונו ויצא מן הבית ערום ויחף ולא ראוהו, רק אחרים הגידו להם שראוהו מחוץ לעיר רץ כצבי, ורצו אחריו ולא השיגוהו, וחפשו אחריו ולא מצאוהו, עד שהודיעו אותם ממיתתו, ואז שמח למנוחתו ומנוחתם, ותכף הודיעו הקהל הדברים האלה לממשלה, ושלחה אחריהם והגידו ולא כחדו ככל הנאמר, וכתבו וחתמו לפטור את הרוצח בן הנרצח כי גואל דם אביו הוא, וקיימה הממשלה את דבריהם ופטרוהו לשלום, ואיזה מתחסדים רצו להלקותו ולהענישו כסף ולגזור עליו תעניות, ואמנם הרב כמוהר"ר סעדיה עמור זצ"ל שהיה רב באלגי"ר הודיעם שטועים הם, ואדרבה כך חובתו וכך יפה לו לעשות, ומן השמים הכו את הרוצח בשגעון לבוא לפינו לנקום בו לקיים המצוה, גואל הדם ימית את הרוצח, והיא מצוה לדורות, וכתיב בה בכל מושבותיכם אפי' בחוצה לארץ, ע"כ.

מעשה בימי הרב יהודה עייאש ז"ל

וכמעשה שהיה באלגיר בימי הקדוש ר' יהודה עייאש זיע"א, נמצא על ספר מעשיות כת"י בלשון ערבית, וזה העתקו לעברית, עשיר אחד יהודי מסר ד' עשירים יהודים לשלטון העיר, כי הם גונבים המכס, ומסתחרים בסחורות שאסרה המלכות, ואך השלטון היה פקח וישר, שאל אותו, ואתה האם נקי מזה? ויען כן! נקי! ויאמר לו, הנני נותן עליך שבעה עינים, וחוקר אחריך אלף חקירות, ואם אמצאך נקי, אז אשקול את דבריך אלה על אחרים במאזני משפט, ויחרד האיש חרדה גדולה, ויאמר

לו השלטון מדוע חרדת מדברי אלה? אין זה כי אם רוע לב, ויוסף עוד לחרוד, ויחר בו אף השלטון ויכהו על הלחי, ויתן עליו בקולו, הוי נבל! תן תודה, ויאמר נקי כפים ובר לבב אני, ואמנם חטאתי שבאתי להלשין אחרים, ויאמר טוב, וישלחהו לנפשו, ויקיים השלטון את דבריו, ויחקור אחריו, וביום הג' נתפש בכף, ונמצאו בידו בעבר ובהוה כמה גנבות מכס וכמה סחורות שאסרה הממשלה שקנה ומכר, ויעמידהו במשפט, ויצא דינו לעונש ממון גדול, ויכפול השלטון את ענשו פעמים שלש, אחת על חטאתיו, ואחת על שאמר כי הוא נקי כפים וכו', ואחת על שבא להלשין אחרים על חטא שהוא רגיל בו, ואח"כ כפה אותו עוד השלטון, לתת טעם מדוע באת להלשין אחרים, מה הנאה יש לך בזה? האם מאהבת המלכות? זה לא יתכן, שהרי אתה גוזלה מהמכס ועובר על חקיה, ואם מפני שנאתך אותם לכרה להם שחת, מדוע? מה עשו לך? ודע! שאם לא תגיד האמת, הנני לחקור עליו עד שאוציאו מלבך ותענש עוד בכפלים, ועוד בגופך, ויירא מאד ויאמר, הסכלתי עשה, סבת הדבר, מאהבתי את הבצע, כדי להענישם ולהתרות בהם שלא ישנו עוד באולתם, ואז ישאר הדבר לו לבדו, כי יודע בהם שהם רכי הלב, ולא ישנו עוד בדבר אף אם יהיה להם בו ריוח גדול, גם ידוע בהם שהם כשרים ולא ילשינו אותו, ועל יד כן ירויח הרבה, ויעלה עליהם מעלה מעלה בעושר ובכבוד, אז המושל שהיה טוב לב, הטיף עליו מוסר ופטרו לשלום, והאיש בראותו כל התלאה אשר מצאתהו בעונו, הלך אצל הקדוש מוהרר"י עייאש הנ"ל זיע"א, ויספר לו כל הקורות אותו ויבקש ממנו דרך תשובה, ויאמר לו הרה"ק, תשובתו היא, כי יביא לפניו אותם הד' אנשים, ויתודה לפניהם את עונו, אשר זמם לעשות להם, כדי שיתבייש לפניהם, וכשיעור העונשים שהיו ראויים ליענש במסירותו אותם יתן להם במתנה, ויתענה ג' ימים ב' ה' ב', וילקה בכל יום, ויחלק צדקה לעניים, ואז חטאתו תכופר, וכן עשה, ואך אותם האנשים לא רצו לקחת ממנו עונש כסף, וחלקוהו לצדקה, ע"כ.

מעשה בימי הרב יעקב ששפורטש ז"ל

מעשה היה בלונדון בימי כמוהריע' ששפורטש זצ"ל שהיה שם רב לעדת הספרדים בשנת 1656 (עי' אוצר ישראל לונדון) משך עשר שנים. שהיה שם איש יהודי אחד, שהיה בועט בתורה ולועג על המצוות והיו לו ד' בנים וגדלם רק בחכמות חצוניות, ומהתורה לא למדם אפי' אות אחת. וכאשר הגיע הבכור לגיל עשרים חלה חולי כבד ונואשו ממנו כל הרופאים. ויבואו כל גדולי העיר לבקרו, ומכללם הרב הנז' ז"ל. ואביו אמו חלו פניו לבקש עליו רחמיו, וימשכם הרב לחדר ויאמר להם, בני רפואת בניכם בידו היא. אם יקבל עליו כי בקומו מחליו יקבע עתים בכל יום ללמוד תורה יחיה מחליו. ויאמרו לו רבי דבר זה בטוח אצלך? ויאמר בטוח אצלי. ויכנסו שלשתם לחדר החולה ויגש אליו אביו ויאמר, בני הנה כל הרופאים נואשו מחייך ואין לך שום תרופה, ואך יש סגולה בטוחה אצל הרב, שאם תקבל עליך שבמקומך מחלייך תקבע עתים בכל יום ללמוד תורה תתרפא מחלייך. ואז ברצון נפשו קבל עליו את הדבר. ויסמוך הרב את שתי ידיו על ראשו ויבקש עליו רחמים במלות

קצרות. אל נא רפא נא לו למען תורתך. ויקם וילך לביתו ולא עברו שש שעות עד שנראו בו סמני חיים. ומעט מעט היה הולך ומתחזק. וביום השמיני הלך בחוץ על משענתו ויהי הדבר מאד לפלא בעיני כל הרופאים. ויתחיל לקיים קבלתו ויבא מורה לביתו ללמדו תורה ג' שעות נפרדות בכל יום ערב ובקר וצהרים משך ח' ימים, ושוב מעט שעה ביום משך ח' ימים, ושוב מעט עוד שעה ביום משך ח' ימים. ושוב בטל לגמרי וגרש את המורה מביתו. ויודע הדבר להרב הנז' ויוכיחהו על פניו ג' פעמים. ויכעס עליו שלא יוסיף לדבר עמו עוד בדבר הזה. ויאמר לו הרב זו התראה האחרונה בו על זה. ואחר ח' ימים נפל עוד למשכב באותו חולי וישלחו אחר הרב ולא מצאוהו בביתו, כי נסע לכפר אחד על ברית מילה, ויכבד על הבן חליו וימת בערב. ויהי הדבר לפלא בעיני כל השומעים. ואחר ז' ימי אבלו נפלו למשכב ג' אחיו באותו חולי שמת בו אחיהם, ונואשו מהם הרופאים בפעם אחת. ויבואו הוריהם בבכי גדול לפני הרב הנז' ויצעקו עליו הושיענו אדוננו. ויאמר הרב תרופה אחת לשלשתם לקבל עליהם לעסוק בתורה ויחו מחליים, וכן היה קבלו עליהם את הדבר וחיו שלשתם ביום אחד ובמשך חמשה ימים התחזקו ויצאו החוצה וקיימו וקבלו הדבר עד שהיו ת"ח רשומים בעיר, ועסקו בתורה ובמצוות כל ימי חייה. ע"כ.

מעשה בר' אפרים אנקאווא ז"ל

מעשה בשבוע שעבר, אירע שערבי אחד מתלמסאן עשיר ונכבד היה חולה הוא ובניו, בחולי שהיה מצוי בערי אלג'יריין, והגוי הרהר בלבו לילך להשתטח על קבורת אדוננו הרב כמוהרר"א אלנקאווה זיע"א, ויעש כן, ויקח משם מעט עפר לעשות ממנו רפואה לבניו כמו שעושים היהודים, ותכף בקחתו את העפר אחזהו רתת בידו, ויצא במרוצה, וכאשר יצא לחוץ עמד כבול עץ בלי שום תנועה כלל, ובאותה שעה עברו איזה ערביים, וראו אותו עומד נדהם, ושאלו אותו ולא היה יכול להשיב, והם אחר התבוננות ברמיזותיו ידעו כל אשר קרהו, ותכף הלכו והביאו יהודים מן העיר, והתפללו עליו לפני קבר הרב זיע"א, ונתרפא והלך לו, וגם בניו באותו היום מצאו מרגוע, ונתן נדבה הגונה לכיס הקהל, ע"כ.

מעשה בר' אפרים אנקאווא ז"ל

מעשה בערביה אחת נכבדת עם שפחתה, ובידה כוס אחד גדול מוזהב עם שלשלת של נחושת ממורט, לתלות בביהכ"נ לזכות הרב זיע"א, והתחילה לספר משיחה לתומה, כי היתה חולה מחלה פנימית קשה, ונלאו כל הרופאים, ולא עלתה לה ארוכה, ועוד נשתטחה הרבה זמן על קברי קדושיהם, וגם זה לא הועיל לה, ועלה בדעתה להשתטח על מצבת קבורת הרב זיע"א, וכן עשתה ימים מספר בבכי ובדמע, ונתרפאת וחזרה לאיתנה, כל זה ספרה ברגש, וישבה שם עד שהביאו סולם ותלו השלשלת בתקרה, ונתנו בה את הכוס, ונתנה בו שמן והדליקה אותו בעצמה, והלכה לה בשמחה, כי קיימה את נדרה.

מעשה בר' מסעוד ארוואץ ז"ל

מעשה בהרה"ג כמוהר"ר מסעוד זלה"ה, בכמוהר"ר עמרם זצ"ל, היה רב פה תלמסאן נתבש"מ זה כששים שנה, הוא יליד וגידול עיר ווג'דא, אחת מערי מארוקו, רחוקה מתלמסאן כשמונים קילומטר, והוא היה רב שם, וסיבת יציאתו משם, מספרים הזקנים אשר ידעוהו, ושמעו הדבר מפיו, כי הרב, הורה לאיש יהודי אשר שאלהו, כי ראה ערבי אחד בעל נכסים נכנס לחצרו, ושהה שם שעות אחדות, ואין בחצר זולת אשתו, והיא בלאו הכי חשודה בעיניו, אם נאסרה עליו, או לא, והשיבו הרב שאינה אסורה, ואך אם לבו נקפו כאשר אמר, יגרשנה אם ירצה, ויפרע לה כתו' מושלם, וכן עשה, שלחה אותו היום מביתו בגט ופרע לה כתו', ואחר יום או יומים, בא אותו הגוי לחצירה ולא מצאה, ושאל עליה, ואמרו לו שנתגרשה בסיבתו, ואז אסף עדת מרעים של ערביים, והלכו אל שר העיר בשצף קצף, וספרו לו, כי רב היהודים געלה נפשו מאד בהערביים, עד שכל ערבי אשר יראה פני יהודית, יגזור הרב על בעלה לגרשה, ואז חמת השר הצורר בערה בו, וגזר אומר לשרוף את הרב, והרב תכף שמע הדברים, ושינה מלבושיו כאחד הערביים, וברח, ורדפו אחריו, ולא השיגוהו, ונמלט מידם לפה העירה תלמסאן, שהיתה מאותו זמן תחת יד צרפת, והם שללו את ביתו והכו את אשתו ואת בניו מכות אכזרים, והטיל השר מס גדול על כל הקהל, ומיראתם שהמלך "סידי מוחמד" (מת אלול תרל"ג) שהיה בפאס, שלחו לו מכתב מלא עלילות, על הרב ועל היהודים ועל דתם, ובהגיע המכתב אל המלך, שלח אחר הרה"ג כמוהר"ר אבנר ישראל הצרפתי זצ"ל, שהיה רב בעוב"י פאס, כי היה אהובו של מלך, וקרא לפניו מכתב שר העיר ווג'דא, והרב אמר לו, אין זה אלא עלילה, ואם יבטיחהו שלא יזיק להרב ארוואץ הנ"ל, יכתוב לו ויציגהו לפניו ויודיעהו קושט אמרי אמת, וכן היה, המלך הבטיח, והוא כתב לתלמסאן, להרב נז', ותכף נסע לעוב"י פאס, ועמד לפני הרב הצרפתי הנ"ל, והוא הציגו לפני המלך, וימצא חן בעיני המלך, כי היה מצויין בקומתו ותוארו ובזקנו, ובצחות שפתו, כאשר מספרים עליו הזקנים, ויגד למלך את כל המעשה, והמלך הכיר כי אמת בפיהו, ועוד שלח חוקרים לווג'דא בסתר, ונתאמת לו הענין, ואז שלח והביא לפניו השר הצורר, והעמיד נגדו הרב ארוואץ הנז', והוכיח שקריו על פניו, ועוד ספר למלך את שנאתו ורדיפתו את יהודי ווג'דא והסביבות, והמלך שלח בו חרון אפו, ונתן צו לעבדיו להפילו ולהלקותו כדי רשעתו, ואחר שם אותו בבית הסוהר, מקום אסירי המלך, ושלח שר אחר לווג'דא תחתיו, וצווהו לטובה על היהודים, ולהחרים כל רכוש השר המוסר הנאסר לאוצר המלך, ולהשיב להרב וכל בני קהלו את כל רכושם מחוט ועד שרוך נעל, וכן היה, והרב נפטר מאת המלך בשלום, וחזר לווג'דא, ומכר כל נכסיו, ושב לתלמסאן, כי מצא בה שלוה יתירה, ובני העיר כבדוהו, והושיבוהו עם הרבנים בפרס חודשי הגון, עד יום שנתבש"מ ונקבר שם, ע"כ.

מעשה בר' יהודה בן יצו ז"ל

מעשה בר' יאודה ן' יצו, וכתבתי זה להודיע לבני האדם גבורותיו יתברך, וזה אופן המעשה, שר' יאודה הנז', היה עיקרו מערבי, ועלה ונתישב בארץ ישראל תוב"ב,

וכשהיה הרעש בארץ ישראל, מתה אשתו וכל בני ביתו, ולא נמלט לו כי אם בת א' קטנה מעט, ויצא לחוצה לארץ, לגור באשר ימצא, ומפני שהיתה לו פאספורט פראנסס, הלך לקונסול לשלחו כמנהג ביד איש נאמן, והקונסול נתן אותו ביד גוי א' גריגי, (יווני), להוליכו למחוז חפצו, והגוי הנז' קבע לו זמן שביום פלוני יבוא אצלו לעיר פלונית הסמוכה לשם דרך יבשה, ומשם ילכו בספינה, וילך החכם בזמן שקבע לו, וירכב את בתו על החמור וילך, ויהי לעת ערב לא הגיעו למקום ההוא והחשיך לו בדרך, וישא עיניו וירא והנה מערה אחת, ויאמר אל בתו טוב שניכנס במערה הזאת עד הבוקר ונלך לדרכנו, ויבוא אל המערה הוא ובתו וחמורו, וישב וידליק נר שעוה א', ויאכלו מעט וישב ללמוד, כי זה היה דרכו ללמוד המשניות תמיד, ויהי הוא לומד ונתנמנם, וראה והנה שם שני חכמים גדולים, ומראיהם כמלאכי האלהים, ויקצוף עליו אחד מהם, ויאמר לו, מי נתן לך רשות ליכנס לכאן, הלא ידעת כי המערה הזאת היא של אשר בן יעקב אע"ה, ואלמלא המשניות שאתה רגיל ללמוד היית מסתכן, ועתה עמוד ובקש ממנו מחילה, ויאמר לו החכם היכן הוא, ויאמר לו הוא השני אשר ראית עמי, וילך החכם אצלו וינשק ידו, ויתן ידו על ראשו, ויאמר לו ה' ישמור את נפשך, ויקץ החכם ויחזור ללימודו, ויהי כאשר האיר היום הלכו לדרכם עד הגיעם אל מקום הספינה, וילכו בספינה עד אשר הרחיקו מן העיר, ויבוא אליו הגוי הרשע בעל הספינה הנ"ל, ויאמר לו הגידה נא שמך, ויאמר לו למה זה תשאל לשמי, ויאמר לו כך אני רוצה, ויאמר לו זה שמי, יהודה, ויען הרשע ויאמר, אך זה שקווינוהו מצאנו ראינו, ויאמר לו החכם מה זה, ויאמר לו תדע לך, כל ימיו של אותו רשע הוא מתאווה לבוא לידו חכם א' שמו ר' יאודה לנקום ממנו דמו של יש"ו שהרג אותו ר' יאודה, ולא עלה בידו עד היום הזה, וכן יעשה לו, ויקח הרשע את החכם הנז' ויפשיטהו את בגדיו, לא הניח עליו כ"א חלוק, ויושב אותו לארץ, ויקח עץ אחד ויתן תחת ירכובותיו, ויכניס לו ראשו בין ברכיו תחת העץ, ומעת לעת היה נותן לו מעט פת לאכול, והחזיר הספינה מדרך שהיה רוצה לילך, והביאה לעיר אחרת שהיה הרשע דר בה, ובהגיעם לעיר, נתפחד הרשע הנז' שלא ירגישו בני העיר במה שעשה להחכם הנז', ובא אל החכם להתיר לו מאסרו, והלבישו בגדיו וא"ל תיכנס עמי לביתי, ותדע לך שאם דברת עם שום אדם או רמזת אפי' באצבע קטנה, ישפוך את דמו בתוך העיר, והניח חרב בידו והלך עמו החכם הנז' כשור אל טבח, ובהגיעו לביתו סגר הדלת והעלהו לגג, והפשיטו מלבושיו והחזירו למאסר כבראשונה, והיה עושה לו יסורים קשים ומרים אין די באר, ויהי מימים א"ל הרשע למה אני נותן לך פת לאכול, אין אתה אוכל כא' סובין, ויאמר לו החכם עד מתי הוא מעכב את מיתתו, הלא אמר שינקום ממנו דמו של יש"ו, וא"כ יעשה כאשר דיבר, ויאמר הרשע, לא עת, עד שיגיע יום אבלם שבו נתלה יש"ו, ויתלהו גם הוא כמותו, וזאת היא נחמתו, והחכם הנז', כשלא היה יכול לאכול סובין היה מכה אותו מכות חדרי בטן, ויהי היום הוא מכה אותו, ובתו הקטנה למטה בבית בוכה ומבכה לאמר אבי אבי, ונכנס גוי אחד וא"ל מה לך בתי, ואמרה לו שאדוניה מכה לאביה בגג ועלה לגג ומצא אותו מכה וחובט, ואמר לו

מה זה, וסיפר לו הרשע כל המאורע, ויאמר לו הרשע השני, שמע בקולי ותמכור אותו לי, שגם הוא יש לו זאת התאוה, ואם לאו ילך ויגיד לקונסול, ואחר כמה דברים שעברו ביניהם, מכר אותו לרשע השני, ויקחהו ויוליכהו אל ביתו והיסף לו מדיליה יסורים בכפליים, ויהי היום והוא מייסר אותו, ויאמר לו החכם, תדע לך שאני בטוח בהקב״ה שיצילני מידך ויתנך בידי, ואתלה אותך על עץ, ואעשה לך כל יסורים בלי חמלה, ויהי הרשע מצחק עליו, ויאמר לו החכם אני מספר לך מה שאירע לאבותינו, וסיפר לו כל מעשה המן, ויהי כי ארכו לו הימים, קץ החכם בחייו, ויאמר בלבו שיעשה לו הכעסות כדי שימית אבותו, ויתחיל לנגן בבקשות בקול רם, והרשע היה מתיירא שלא ירגיש בו שום אדם, ויהי כשמוע קולו ויעלה אליו הגגה, ויכה אותו ויאמר לו תשתוק, ויאמר, לא אשתוק, ומה שיש בידך לעשות עשה, והוא מכה אותו והוא מרים קולו ביותר, ויאמר לו הרשע שתוק ואני מבטיחך שאתיר מאסרך ותשמש אצלי בבית עד בוא יום האבל ויקיים בו תאוותו, וישתוק ויתיר מאסרו, ויאמר לו קום עמוד, ולא יכול החכם לפשוט אבריו, והיה כמת לכל דבריו, ויקח הרשע חמאה ויין ויבשל אותם היטב, וישמח אותו כדי שיתפשטו אבריו, שיוכל לשרת לפניו, ויהי ממחרת וילך הרשע למלאכתו, ויצווה לאשתו עליו שלא יצא אנה ואנה, ותאמר אשתו להחכם, קח העביט הזה ושפוך אותו בביה״כ, ויקחהו וילך, ומחמת בלבולו וטרוף דעתו, גם מצד עיניו אין אתו הלך לפתח החצר ויעמוד שם בהול, לא ידע מקום לשפוך, ובני אדם עוברם ושבים והמה רואים צורה משונה, עד שמהם אומרים חיה בצורת אדם, וי״א שד הוא, עד שנתקבצה עליו קבוצה גדולה, וימן ה׳ בתוך הקבוצה אהוב א׳ המכירו לפנים, ויאמר לו האתה הוא פלוני, ויהי כשמוע החכם הנז׳ את קולו, ויאמר לו הקולך זה אהובי פ׳, ויאמר אני, ויאמר לו, אהובי, מה זה היה לך, ויאמר לו למען האהבה אל תשאל לי שום דבר, עד אשר תלך לקונסול, ותודיע לו שאני אסור בכאן, וזה החסד אשר תעשה עמי, ואיני יכול לדבר יותר, ויען האהוב ויאמר, תדע לך, שאני נחפז לדרכי לילך בספינה, ואיני יכול להתעכב, אבל בשביל האהבה הקדומה, אני מודיע לקונסול, והולך לדרכי, ויעש כן והלך אצל הקונסול, ויאמר לו, תדע לך, שפלוני שהוא תחת ממשלתך, הוא אסור במקום פלוני, ויהי כשמוע הקונסול ויחר אפו, וישלח משרתיו, ויבואו בית הרשע ויביאו החכם הנז׳ אל הקונסול חתיכה חיה, וישאל לו הקונסול מה לך כל זאת הצרה, ויאמר לו אדוני אין בי כח אפי׳ לדבר, ותשלח להביא את בתי הקטנה שהיא בבית רשע פלוני, והיא תגיד לך, וישלח משרתיו עוד, ויביאו הבת, ותספר לו כל מה שאירע להם, ויהי כשמוע הקונסול את כל דבריה ויחר אפו ביותר על שני הרשעים, וישלח משרתיו ויתפשו אותם ויתנם בבית הסוהר, עד אשר יראה מהחכם הנז׳, אם ימות או יחיה, וישלח תכף לרופאים ויצו אותם לרפאותו שם בביתו, ויאמרו לו רחוק הוא שיתרפא, ויאמר אליהם שיעשו מה שיש בידם, ומן השמים ירחמו, וישב עמו רופא א׳ מומחה, ויעש כמה רפואות והרקות ויתחיל להתרפות מיום אל יום, אך נשארה לו כרסו צבה מחמת הסובין שהיה אוכל, ויהי היום ויצא פתח העיר לטייל על שפת הים לשכוח מעט צערו,

והנה איש עומד לנגדו, ויאמר לו מה לך איש יהודי כי בטנך צבה, ויאמר לו מה לי ולך, ויאמר לו ואם אני מרפא אותך למה אין אתה רוצה לספר, ויספר לו את כל אשר קרהו, ויאמר לו רפואה קרובה לבוא, רד ורחץ בים ותשתה ממי הים, וזו היא רפואתך, ויהי כמצחק בעיניו, והאיש אשר דיבר עמו הלך לדרכו, ויבקשהו ולא נמצא, ויאמר החכם, אם דבר גדול דיבר הלא נעשה, ואף כי אמר רחץ וטהר, וירד אל שפת הים וירחץ, ויפתח פיו כאשר צווהו עד אשר באו בו מים רבים, עד אשר קצרה נפשו מהם, ויעלה מן הים, והנה הוא עד כה ועד כה, ונתרבו עליו מי הים, רגלים, והיה מקלח בלא שיעור, וכל עוד שהוא מקלח ובטנו מתמעט מן הנפח, עד אשר שב לקדמותו כשאר בני אדם, וישוב לבית הקונסול שמח וטוב לב, וכראות אותו הקונסול שמח לקראתו, ויספר סדר רפואתו, אחר כל אלה הדברים חזר לבריאותו, ויאמר לו הקונסול מה משפט הרשעים האלה, כי כבר נחתך דינם בערכאות שלהם, שהם ביד החכם הנז' לעשות בהם משפט כתוב, ואם ירצה לקבל מהם פדיון נפשם יתנו כאשר ישית עליהם, ואם ירצה להמיתם הרשות בידו, ויאמר החכם לקונסול תדע שכך היה מעשה, שא"ל לרשע הב', שיכול הקב"ה נס ונתנם בידו, לא יטה אחר הבצע ח"ו, ויעשה להם כאשר זממו לעשות לו, וילך עמו הקונסול לערכאות שלהם ויכתבו לו פיתקא דדינא, כי נתונים המה לו לעשות בהם כרצונו, וירכב עם הקונסול בעגלה נכבדת, ויצאו מחוץ לעיר והמשרתים הוציאו שני הרשעים הנז', ויאמר החכם לאותו רשע זכור אל תשכח מה שאמרתי לך יום פ', ומעשה המן שספרתי לך, והנך רואה בעיניך, כי אלהינו שבשמים יכול לשדד המזל והמערכה לשום שפלים למרום והגבוהים ישפלו, ויצו עליהם החכם הנז', וינתחו אותם חיים, ואחר התליה הכו אותם בקנה השרפה, כן יאבדו כל אוייבי ה', כל זה סיפר לי ר' שם טוב נר"ו הנז' פה אל פה, שסיפר לו ר' יהודה הנז' פה אל פה, ואמר לי ר' שם טוב, שהוא מכיר את ר' יהודה הנז' שהוא חכם טוב תם וישר ירא אלהים וסר מרע, וכתבתי כל זה להודיע לבני האדם גבורותיו יתברך שמו, אשר לא עזב חסדו, וכשם שעשה נסים לאבותינו, כן עושה וכן יעשה לנו תמיד כל הימים, ולהודיע ג"כ מעלת למוד המשניות, שלא בלבד שאשר בן יעקב עומד על פתחה של גיהנם להציל לומדי המשניות כמ"ש רז"ל מאשר שמנ"ה לחמו, אותיות משנה, אלא גם בעוה"ז מגין עליהם מן הפורענות ככל האמור ומפורש לעיל במעשה הנז', הי"ת יעזרנו עדכ"ש ויורנו מדרכיו ונלכה בארחותיו, כי הם חיינו ואורך ימינו בזה ובבא חיים ושלום אמן.

מעשה בר' עלאל בן סידון ז"ל

כבר הודעתיך, שהיתה פה ביהכ"נ, נקראת על שמו, וגם רחוב אחד, נקרא, בן סידון, אומרים שהוא על שמו, פה יש מנהג פשוט בכל בתי כנסיות לעשות השכבות לכמה צדיקים מפורסמים אצלם, בכל יום שבת אחר קריאת ההפטרה, ומכלל הצדיקים גם הרב הנז' זצ"ל, ומתואר אצלם ע"פ מסורת קדומה בתואר הרה"ג המפורסם בנסים אדמו"ר עט"ר ר' עלאל נ' סידון, זיע"א, וכל הקהל מנשקים יד

לפה דרך כבוד בהזכיר הש"ץ את שמו, ובבואי לשרת בקדש פה העירה באדר התרפ"ד לב"ע, ושמעתי מפי הש"ץ התואר הנ', שאלתי את פי הזקנים, ואמרו שקבלה בידם מדור לדור, שהחיה את המת, וזקן אחד מופלג כבן מאה שנה, נכבד ובעל נכסים, ז"ש, הר' יהודה עשעאש ז"ל, ספר לי שכך שמע מפי הרבנים שהיו בדור הקודם, שקבלו מאבותיהם, שבימי הרב הנז' זצ"ל, הרגו השרים את בן המלך שהיה משתרר עליהם, והשליכוהו בביהכ"נ הנקראת ע"ש הרב הנז', וזה היה ליל א' של פסח, והמלך חיפש על בנו כל הלילה ולא מצאו, וסו"ד מצאוהו עבדיו בביהכ"נ הנז', וגזר המלך על היהודים, הואיל ונמצא ברשותם חובה עליהם להגיד מי הרגו, ואם לאו ישמיד את כולם, ואז תכף בא הרב הנז' לפני המלך, וא"ל שההרוג בעצמו יודיע מי הרגו, וכתב הרב מה שכתב על מצח ההרוג, וקם על רגליו בפני אביו ובפני השרים ובפני כל ההמון הרב שהיו עומדים שם, ונתן בקולו קול עז, שהיהודים הם נקיים וידם לא שפכו את דמו, ורק השרים פלוני ופלוני וכו', הם שהרגוהו ביער הסמוך לעיר, ואחר שיצא ממנו כל דמו, כסוהו בעפר, והביאוהו לביהכ"נ הזאת של היהודים, והלכו ליער ומצאו כדבריו, ותכף נפל על אפיו ומת, והמלך הפציר הרבה בהרב זיע"א להשאיר את בנו חי, והשיב הרב זה אי אפשר, ואז פטר המלך את היהודים ונתן לענייהם צדקות, ועשה נקמות בשרים שונאיהם.

ועוד פעם אחרת נגנב אוצר המלך, והעלילו על היהודים, ופירסם הרב הנז' זיע"א, את הגנבים הישמעאלים משרי המלך, והחזירו את הגניבה, ותלו אותם על עץ, ונתן מתנות ליהודים, ומן הוא והלאה מזכירים אותו לשבח המפורסם בנסים.

מעשה בר' יוסף לשקאר ז"ל המכונה הרב רקאייז

מסורת בפי ההמון, כי הוא ז"ל מת בחיי אמו, ויום אחד בבקר השכם, הלכה אמו לבדה לבקר את קברו, ורדף אחריה ערבי אחד שודד, ונפתח לה הקבר ונסתרה שם עד זרוח השמש, ועלתה, וחזר הקבר ונסתם, ונשאר הסדק לזכרון, לדור אחרון.

מעשה הריב"ש ז"ל

שמעתי ממו"ר החכם השלם החכם עמרם עמאר המכונה אוכייאתו במלטה שנת התקע"ד שבביאת הריב"ש ז"ל לעיר ארג'יל גזר על חולי האבעבועות מבן י' שנים ומעלה לא יבוא לו חולי אבעבועות ועוד שמנהגם תמיד אותם הישנים על הגגות, התפלל עליהם שמעולם אם יפול אדם מן הגג לא יוזק, וכן על הירקות ושכחתי עניינה.

מעשה הרשב"ש ז"ל

מעשה הרשב"ש ז"ל ששאל אותו גוי ישמעאלי אחד כמה שאלות ועל כולם השיבו תשובה נצחת ואחת מהם לי נזכר"ה והיא באמת אם אתם מודים שעיקר טומאה אינה נמחקת אלא במים ואמר לו הרב אמת ואמר לו הגוי אם כן איך אומרים

עלינו שאנו טמאים ואתם טהורים הלא אנחנו בכל עת שמתפללים רוחצים ממתנינו ולמטה וכן ידינו עד הכתפים וגם כן את הראש ואתם שופכים רביעית מים בלבד על אצבעותיכם האם תחשב טהרתכם נגד טהרתינו? ויען אותו הרשב"ש ז"ל ואמר לו מתיירא אני להשיבך שמא תעליל עלי איזה עלילות כי כן דרכיכם, וישבע לו הגוי כמה מיני שבועות וכרת עמו ברית שלא יקרהו עון בדבר הזה כלל. ויען הרב הלא ידעת אין שום נטהר אלא במים רק לאשר הוא טהור מעיקרו וקרה לו מקרה כי לא טהור אך למי שהוא מעיקרו טמא אפילו יטבול בכל מימות שבעולם אינו נטהר הלא נראה כי התרנגולים כל היום הם מנקרים באשפתות ובכל דבר מאוס ובלתי טהור ואעפ"כ הם טהורים כשרוחצים אותם מיד הם נטהרים ואין שום אומה שאוסרים אותם אבל הצפרדעים הם נבראים מן המים וכל ימיהם בתוכם ואינם יוצאים כלל ואעפ"כ הם טמאים ואינו יוצא מדופיו טומאתם לעולם אפילו בכל מימות שבעולם באותה שעה נהפכו פני הישמעאלי כשולי קדרה ולא יסף עוד לראות פניו ונפטר הרשב"ש ז"ל שנת זכ"ר עשה ראה ספר מקור ברוך פרשת בא.

מעשה חכמי הסנה זיע"א

מעשה בארג'יל לחכמי הסנה שפעם אחת היתה עצירת גשמים ב"מ והלכו הגוים לבית תפלתם ולא נענו ואח"ך הלכו היהודים לבית החיים והוציאו משם ספרי תורה לבית החיים והם הולכים והגויים מלעיגים עליהם והלכו לשם והתפללו ונענו ברוך העונה לעמו ישראל בעת צרה ובחזרתם נתקנאו מהם הגויים שלבשה עליהם קנאה ונתאספו עליהם עם רב להרוג אותם ולאבדם ונענשה להם נס ונטבעו כולם בקרקע וגם ספרי תורה עמהם ותכף הוקף אותו מקום סביב כסנה שאם אדם רוצה ליכנס לשם תכף ימות, ואין אדם יכול להכנס שם ועוד היום קוראים לאותו המקום חכמי הסנה.

ושמעתי אני אברהם כלפון הכותב ס"ט ממורי החכם עמרם עמאר שנת התקע"ד שהרב אהרן דוראן בן הרב יכין ובועז נטבע שם עם תלמידי חכמים אחרים והיה זה המעשה בשנת בק"ר והיום כשמוליכין מטה של מת לבית החיים מביאים אותו עד פנת אותו מקום ועושים לו שם ההקפות זיע"א.

מעשה הרב חיים כפוסי זלה"ה

מעשה בהרב חיים כפוסי וקורין אותו בעל הנס והיה חכם גדול וחסיד והיה בשנת השנ"ד בימי הרב מנחם די לוזאנו, והסיבה שקוראין בעל הנס לפי שהוא מורה צדק וחלה בעיניו ונסתמא והיו הקהל מרננים אחריו לאמר כי ח"ו היה ונטל שוחד כי השוחד יעוור וכ"ו, הרב שמע הדברים ביום שבת קודש והוא בתוך התפילה עמד על רגליו בתוך קהל ועדה ואמר שמעתי דבת רבים יחדיו ירננו שלקחתי שוחד אם אמת היה הדבר כמו שאומרים אזי יהיה תמיד הענן יכסנו ואם אני הייתי נזהר מזה מאד יאירו עיני כבתחילה וכן היה ונתקבלה תפילתו ונתרפאו עיניו וירד מן התיבה ועיניו כתבחילה וכלן קורים אותו רבי חיים כפוסי בעל הנס ועד היום הנשבע שבועה על קברו מיד נענש...

הדפסת תשובות רבינו אברהם אבן טוואה ז"ל

ודכירנא כד הוינא טליא כי מפי אדוני זקני הר' יצחק ג'ורנו ז"ל שהיה בעל בית הכנסת של הרב ז"ל, שמעתי כי בלכת רבנו אברהם ז"ל לליוורנו להדפיס את חבוריו עמד על הספינה נחשול של ים ונאבדה התיבה אשר בה היו מונחים כתבי ידיו הטהורות והיו כמספר אבני החשן, ובשמותם נקראו. עכ"ל. והעד לזה הוא רבנו יהודה עייאש ז"ל אשר במנהגי אלג'יר אשר קבץ כעמיר גורנה בסוף ס' "בית יהודה", הזכיר תשובות מחלק הנקרא "נופך". ורבו מורנו הרב ר' שלמה צרור ז"ל בס' פרי צדיק מביא תשובות מחלק הנקרא "ספיר".

הריב"ש, הרשב"ץ, הרשב"ש זיע"א

שמעתי מהרב שמואל אבולכיר נר"ו שכתוב בספר שם הגדולים שרבינו הריב"ש ז"ל הוא נשמת אדם הראשון קודם שחטא, ואני שמעתי מידידי המשכיל ונבון הר' ישראל אוזילו נר"ו שיש קבלה מהקדמונים שהרבנים ז"ל נשמתם הקדושה הם נשמות אבות העולם אברהם יצחק ויעקב והוא חדוש.

מעשה בלאג'יר, בשנת תר"ד, כאשר ניתנה הוראה מהשלטונות, להעתיק מקום מנוחתם של הרבנים הגאונים רבינו הריב"ש ורבינו הרשב"ץ זיע"א ממקומם, ולהעבירם למקום חדש, והחיילים החלו במלאכת ההעתקה, יגיעם היה לריק, הם ניסו כלים מכלים שונים על מנת לחפור מסביב לציון הרבנים הקדושים, אך לשוא, האדמה היתה לסלע! וכך הופסקו עבודות ההעתקה ובעלי המלאכה התסלקו לעומת כשבאו.

ועוד ספרו לי כשבא הרשב"ץ ז"ל מעיר ספאנייא מצא ג' משפחות בן חיים, מוזיג, בנאיים, אמר הרב עתה כאן היה בני חיי ומזוני ויפה לקבוע דירתי בעיר זאת, כך היה זיע"א.

העברת עצמות גדולי ישראל הריב"ש והרשב"ץ זלה"ה

הנה מטעם הממשלה יצא, בשנה העברה, חק להפיל חומות עירנו הגבוהות והבצורות, למען הרחיב את גבולה. ומודעת זאת בכל הארץ כי הרשב"ץ ז"ל מנוחתו כבוד בקיר החומה הצפונית, והריב"ש ז"ל, חוצה לה הרחק בחמשים מיתרים בערך. ויהי בהשמע הדבר אלינו, פחד קראנו ורעדה, זלעפה אחזתנו, ותכסנו פלצות. אהה! מורינו ומאורינו! אמללים הייתם בחייכם, ואמללים גם אחרי נאספתם אל עמכם. בחייכם על צוארכם נרדפתם בלי חשך בארץ הדמים, אויביכם שללו אתכם ושדדו את כל רכושכם, וגם בבואכם אל המקום הזה אשר אויתם למושב לכם, לא מצאתם מנוחה שלמה. והנה, הה! גם אחרי שכבתם עם אבותיכם, זה קרוב לחמש מאות שנה, ועוד לא הונח לכם! רב לכם, אדונינו, רב לכם סבול כעס ומכאובים! על כל אחד מכם, גאונינו, אכל להמליץ את דברי איוב (ג' כ"ו): לא שלותי ולא שקטתי

ולא נחתי ויבא רוגז. לא שלותי בספרד, ולא שקטתי באפריקא, ולא נחתי גם בקבר, ויבא רגז, (ע"ד דברי שמואל אל שאול: למה הרגזתני להעלות אותי, ש"א א' כ"ח ט"ו).

ראשי עדתנו פה, ה"ה חברי הכונסיסטוואר, חשו אז ולא התמהמהו לעצור בעד הרעה הזאת. ויפנו בבקשתם אל שר חיל הגאיונים אשר להם לבדם נתנה חלקת הארץ הלזו, לבלתי יעתיקו הרבנים זי"ע ממקום מנוחתם, ולדאבוננו השיב פניהם ריקם, באמרו כי כן דבר הממשלה, וכתב אשר נכתב ונחתם בטבעת שר המלחמה המושל על הענין הזה, אין להשיב. ויחלו אז את פניו למען תנתן להם למצער ארבה לפני יחל מלאכתו שם, ויאות להם על זה פעמים ושלש. וישיתו לבם, במשך הזמן ההוא, להגיש עצמותיהם אל הכונסיסטוואר המרכזי אשר בפאריס, למען יעמוד לימינם, ואולי יש תקוה כי על ידו נשיג את מבקשנו.

בעת ההיא נמנה מאת הכונסיסטוואר אשר בעירנו ועד, לפקח על הענין הזה. ותהי ראשית מלאכתו לחקור במערת הריב"ש זצ"ל איה מקום כבודו, (כי לפי סדר העבודה היה צריך להעתיק הרב הזה ז"ל ממקומו בראשונה) אולי ימצא קברו למטה מן הדרך הסלולה אשר אצלה נבנה ציון הרב זצ"ל על גבעה תלולה, ואז לא נירא פן תשבת מנוחתו. אבל הה! גם תוחלתם זאת היתה מפח נפש. כי הקבר היה גבוה על המסלה, ומקומו בימין המערה, וסביביו חביות מעשה ידי יוצר אשר נגנזו בהם לפנים ספרים ישנים שנהפכו בעת לעפר. ותחת למצוא שם רק הרב ז"ל ושני בני הרשב"ש זצ"ל, ה"ה הרבנים בעלי שו"ת יכין ובועז זי"ע, אשר לפי דברת הזקנים שמה ינוחו, נגלו לעיניהם כחמשה עשר קברים ורובם אחד ע"ג חברו בלי כל כתובת, ויהי הדבר לפלא גדול. ותהלה לאל יתברך, כי מצבת הריב"ש ז"ל נשארה קיימת, כי בלתה איכה ידענו מי הוא הרב ז"ל לחלק לו הכבוד הראוי לו!

המצבה הזאת אשר נמצאת ביום א' ו' לחדש אייר התרנ"ו בסדר אחרי–מות קדושים, נתנה לאחב"י אשר פה ענין רב לענות בו, כי היא היתה דבוקה אל צלע הקבר הימני בלי כל רושם אותיות עליה. ואולם אנשי הועד הנ"ל הרהיבו עז בנפשם והוציאוה ממקומה להתבונן בה אם לא נחרת עליה דבר מאחריה, והנה לפניהם, לגדל תמהונם, שיר שלם באותיות מרובעות ובולטות, יקרות ומרהיב עין עד להפליא, אשר יתן אותותיו אותות נאמנים כי האבן הזאת היא מצבת קבורת הריב"ש זצ"ל, גם אם דבריו לא יתאימו בד בבד עם הקינה הידועה לנו מלפנים והחקוקה על לוח ציונו מבחוץ. המה ראו כן תמהו, נבהלו ושלחו חיש לקרוא לחכמי עירנו הי"ו, למען יבאו לחזות את המציאה הנפלאה הזאת ולחוות את דעם עליה, יען כי חידה היא ואין פותר אותה. ויען אז כל אחד את חלקו, זה בכה וזה בכה. ואני צעיר התלמידים אחרי אשר חרשתי בעגלת זקני דורנו יצ"ו, מצאתי את פשר הדבר הזה. הנה המה יספרו כי שמעו מאבותיהם אשר לפנים בחסות עירנו

בצל התוגרמים, הסכן הסכינו טבחי אלה האחרונים, להשחיז בזדון את סכיניהם על אבני קברי ישראל, ואין איש מאחינו פוצה פה ומצפצף, כי היו אז צפויים אלי חרב, סכנה גדולה רחפה על ראשם, וחייהם תלואים מנגד. ולהיות כי יום יום הלכו שמה לעשות מעשיהם, זר מעשיהם, נמחק הכתב אשר על האבנים ברבות הזמן. והרבה מצבות אשר נמצאו כעת בסביבות הריב"ש ז"ל יעידון על אמת הדבר הזה. והנה לדעתי אין ספק, כי גם מצבת רבינו ז"ל לא נמלטה אז מידי המחבלים ההם. וכראות חכמי העת ההיא את השערוריה אשר נעשתה, החליטו להקים מחדש מצבת אבן על קבר הרב ז"ל ולכתוב עליה.

אחרי הדברים האלה אגידה לכם, קוראים נכבדים, את תוצאות שאלת הרבנים זיע"א. הנה קוינו לשלום ואין טוב, למרפא והנה בעתה. כי גם הכונסיסטוואר המרכזי לא יכול, לדאבוננו, לעשות מאומה לעצור בעד הרעה. ועלינו איפוא לכוף ראש כאגמון לפני רצון הממשלה כי יום האחרון המוגבל מאתה, הוא כ"א סיון התרנ"ז.

ויהי בעצם היום הזה ויקראו ראשי קהלנו לעצרה כללית ביהכ"נ הגדולה את כל בני עדתנו ויעל אז הנשיא שלמה הוניל נ"י הבמתה ויודיע את הנאספים את כל פרשת מעשה אנשי הכונסיסטוואר אשר עשו להעביר את רוע הגזרה, ואת כל המכשולים והתחתחתים אשר מצאו בדרכם, ואשר בעבורם היה פעלם מאפע. ויאמר להם: אחי ורעי! הן נחוץ להשיב היום את ראש יועצי העיר והשר הנ"ל, אם הסכמנו להעתיק את הרב זצ"ל ממקומו, ואז זמן ינתן לנו עד חדש ימים; ואם לא, הנה שר הגאיונים יצוה לאנשי חילו לעסוק המה בעצמם בזאת המלאכה. ויחולל ח"ו כבוד הרב ז"ל על ידם, ומחר יהיה האות הזה. והנה יש את נפשנו לקנות בכסף מלא חבל אדמה לא רחוק ממקום ציון רבנו ז"ל, למען ינוחו שם על משכבותם הוא והרשב"ץ ויתר רבנינו זי"ע וערבה להם שנתם באין מחריד ומפריע. עד בוא גואלנו במהרה בימינו, אמן! ועוד עם לבבנו, להעתיק הקבר שלם בעפרו ע"י אמנים מומחים באופן שלא יפול ממנו צרור ארצה, ועצמות רבנו ז"ל לא תגלינה ופניו לא יראו.

ועתה הגידו לי ואפנה על ימין או על שמאל. ההשיב אשיב אותם דבר כי הננו נכונים לעשות את אשר הוטל עלינו בחזקה, אם מאן נמאן להסכים להעתקה הזאת, ונסמוך על הנס! וישאל אז ה' שלמה הנ"ל את פי חכמי עירנו הי"ו אשר באו אל האסיפה, אם תורתנו הקדושה תתנגד למעשה הזה! ויחוו אז חיש את דעתם, כי אין אסור בדבר, אחרי כי מקום מנוחתם החדש יהיה יותר נכבד ונאה למעלתם ז"ל. וע"ד הנס אמרו כי חז"ל הורונו "שאין לסמוך על הנס", אולי לא אכשר דרא. ואם נמצא הן בעיני ה' ויעשה עמנו אות לטובה בהראותנו נפלאות כאשר ראו עיני אבותינו בשנת הדר"ת מלך (1844) כי המה יספרו לנו כי פועל

פעל בימיהם והציל את כבוד הרבנים זי"ע מיד עושקיהם כח, אז ימלא שחוק פינו ולשוננו רנה. אמן כן יעשה ה'. ויען אז כל העם יחדו ויאמרו אל ראש הכונסיסטוואר הנ"ל, כי טוב טוב שישיב כי הננו נכונים למלאות את חפצם. ואולם במשך ימי החדש, ינסה עוד הוא וחבריו לדפוק על דלתות השרים ההם, מבלי הואש, כי אולי אחרי עת צרה נושע ורוח והצלה יעמוד לשני עמודי עירנו יע"א. ויעשו כן. ולעורר את הרחמים עננו בצום נפשנו ביום ב' ז"ך לחדש סיון.

ויהי אך יצא יצא התמוז למשול על הארץ, והנה ידי עבדי הצרים פועליהם חלו בארמון הבנוי לתלפיות על קבר הריב"ש זצ"ל ויערו אותו עד היסוד בו בלי חמלה. ועינינו רואות וכלות בדמעות כי אין לאל ידינו להפריעם ממעשיהם. ויגדל עוד צערנו, בהודע לנו, כעבור ימים אחדים, כי תוחלתנו נכזבה, וכל תחנות ראשינו מאפס ותהו נחשבו, וגם תקותנו, אשר הרגיעה את רוחנו, כי גאונינו ז"ל ינוחו בשלום במקום קרוב אל משכנם הראשון, נשארה מעל. כי יועצי העיר, אשר להם נתנה לאחוזה אדמת הקדש ההיא להיות למרמס ולמדרך כף רגל אדם ובהמה, (אוי לעינים שכך רואות!) ואשר על דגל בני–בלי–שם יחנו, מאנו לעשות את בקשתנו, אף בדמים יקרים, ולא נתנונו להביא את עצמות הריב"ש זי"ע גם לבית–עלמין העתיק אשר בו שוכבים רבנים קדמונים מעירנו זצ"ל. והם באחת: לקבור את הרב בר ששת זצ"ל בבית מועד לכל חי רחוק כחצי שעה מן העיר מדה הצפוני. ומי ישיבם, נפשם אותה ותעש! הן עוונותינו הטו את אלה, וכבוד רבנו יצחק ז"ל מחולל מפשעינו!

עודנו תפושים בשרעפינו, ופלגי מים תרד עינינו על הצרה האת הבאה עלינו ר"ל, והנה כמלאך מושיע בא אלגירה השר שמעון אלגנויי הי"ו נשיא הכונסיסטוואר בעיר ווהראן יע"א אשר חרה לו עד מאד בשמעו את הגזרה הנצבת כמו נד לעומתנו. וישאל את פי ראשי עדתנו לנסות באחרונה לדבר על לב השרים (קרי בצד"י) והמושלים, אולי יצלח בידו חפצו להטותם לטובתנו להעתיק את קבר הריב"ש זי"ל אל חרבת בית הכנסת "אל חארה" אשר בתוך העיר, כי האדמה הזאת היא אחוזת עולם לקהלנו, ובמקום הזה התפלל רבנו ז"ל בבאו הנה. כאשר קוה מראש, נתנה לו שאלתו בשמחה רבה. מבלי התמהמה הלך אל המושל (Gouverneur) ואל שר חיל הגאיונים וראש יועצי העיר ויציע לפניהם את דבריו וירהיב עז בנפשו ויאמר אליהם, אין מדת האנטיסימיזם נוהגת עם המתים, ולכן אפוא אליהם למלאות את בקשתו. ויהי ה' אתו ויט אליו חסד ויתן חנו בעיני כלם ויאותו לו על הדבר הזה. אולם לדאבון לבנו עוד הפעם התקיימו בנו דברי ישעיהו בן אמוץ ע"ה (מ"ט י"ז), ובעוד אשר הצעת מר אלקנויי נ"י הפיקה רצון ממנו, ותנחמנו מעצבוננו ומרגזנו, והנה יצאו מתוך העדה מתי מספר ונער יכתבם, ויתנגדו אל המפעל הטוב הזה, ויעמדו לשטן לו, ובעו"ה המה היו המנצחים, ה' הטבו יכפר בעד. והיה זה ביום עש"ק ראש החדש אשר "משכנכנס ממעטין בו בשמחה" ויגמר אומר אז הכונסיסטוואר כי ביום א' תהיה לוית הריב"ש זצ"ל.

ויהי ביום השלישי (לירח אב) בהיות הבקר, ויחרד כל העם אשר במחננו חרדה גדולה עד מאד ויאסף סביב קבר רבינו יצחק זי"ע אשר הורם כאבן שלמה ממקומו והונח על עגלת–צב רתומה לעשרים סוס. וינהרו אחרי מטת הרב בר ששת הקדוש והחסיד ז"ל כל בני קהלנו בקראם בקול רם, בכל הדרך, תהלות נעים זמירות ישראל, עד בוא ארון האלהים אל בית החיים (ויה"ר שינוח שם בשלום על משכבו עד עמדו לגורלו לקץ הימין). אז הרבנו בקינות וסליחות ותחנות, ובאחרונה נגש הח' הש' מו"ר אלופי ומיודעי כה"ר יהודה לופראני ג"י בשם חכמי עירנו יצ"ו אל קבר רבינו ז"ל ויקשר עליו מספד מר בדברים חוצבים להבות אש, ועיני הנאספים הורידו בנחל דמעה מאין הפגות. ויקם אחריו החה"ש בה"ר שמואל צרור המור נ"י ויעש השכבה למנוחת נפש אדוננו וגאוננו ז"ל ובזה תם סדר הלויה. ע"כ.

מעשה בספרי הרשב"ץ זלה"ה

רבי שמעון בר צמח דוראן, בעל ספר התשב"ץ, אמשטרדם תצ"ח, היה מכבד ספרים ומוקירם. יום–יום היה מנקה את ספריו במטלית שלמשי מיוחדת לשם כך, שלא יצטבר עליהם אבק. בשכר זה זכה רבי שמעון, שהעש והרקבון אינם שולטים בספרו התשב"ץ. הצדיק ר' שלום בער שניאורסון מליובאביץ בדק בספריות רבות ומצא, שאפילו אם ספר התשב"ץ עומד בין ספרים אחרים ששלט בהם, ועשה בהם נקבים נקבים חלולים חלולים, ספר התשב"ץ נשאר עומד שלם ויפה.

מעשה בהרב החסיד ר' שמעון ב"ר צמח ב"ר הרשב"ש זיע"א

גם בשנה חמשת אלפים ושלש מאות ושנים ליצירה מפורסם הוא ומודעת זאת בכל הארץ איך הקיסר קארלוס החמישי יצא בחיל גדול ובעם כבר מאד וירד הימה ותהיינה האניות כארבע מאות, ויסע ממאיורקה והגיע לאלג'יר עיר בארץ בירבריאה ויצאו אנשי הקיסר אל היבשה וילחמו עם הערביים רוכבי הרכש ויחנו על העיר סביב וחבא העיר במצור, ואיך בלילה ההוא ה' הטיל רוח גדולה אל הים ויהי סער גדול בים ויולך ה' את הים ברוח קדים עזה כל הלילה וינער בים ויהמו גליו וינועו אנשי אניות הקיסר כשכור וחכמתם תתבלע, ותשברנה חמש עשרה מהמשוטטות ושתים מהגדולות ולאניות הבינוניות אין מספר, וגם בנשארות היתה יד ה' רבה ושיברו התרנים, וגם באנשי החיל אשר ביבשה היתה מהומת ה' ולא יכלו עמוד על רגליהם מקור ומרעב ותהי צעקה גדולה בים וביבשה ביום ההוא אשר כמוה לא הייתה מאז, כי יד ה' היתה בם להומם ולאבדם, מהם מתו בחרב מהם ברעב מהם ירדו חיים שאולה, וירא הקיסר כי מן שמים נלחמו וישא רגליו וילך לו אל ארצו כך כתבו כל סופרי העתים המעשה הזה, אמנם דע נא כי סבת הסער הגדול ההוא היה חכם אחד נקרא בכנויו דוראן מקובל גדול כי בראותו הסכנה העצומה ואיך כל היהודים היו מעותדים למות הטיל בים איזה שמות הקדש כתובים על לוח ויהמו גליו ויתגעשו כי חרה לו והאניות צללו כעופרת במים אדירים כאשר שמעת.

מעשה ברבינו הריב״ש זיע״א

גם אומר לכת״ר כי אני יש לי ספר וכתוב בו תשובת שאלה לרב ר׳ נחמיה וכתוב תחתיה באלו המלות, קבלה בידינו שכתיבת שאלה זו היא מאצבעות מורינו הרב הגדול הריב״ש ז״ל. וכתב חיים בן הרב הגדול ר׳ אברהם בוניטי ז״ל, ובכל עת שאני רואה כתיבת מעשה ידיו ואצבעותיו תתוסף בי נפש יתירה. ומסרקוסטא לא ידעתי איזה סבה הביאתו הוא ושני בניו ר׳ ששת ור׳ שאלתיאל ז״ל למיורק״א, ונתקנאו בו שם אדום והעלילו על שני בניו ושרפום במדורת אש. ועשו לו שלשלאות של ברזל לתופסו בהם כדי שיראו עיניו כידו ולא ירחם על בניו להשליכם ולהשליך עצמו עמהם לאש. והיו אומרים לו אבינו תן לנו מים לשתות, והיה אומר להם עכשיו תשתו בני ממעין גנים באר מים חיים. ונשאר הוא ז״ל שם ונתחבטו בו אדום ורצו לשלוח גם בו יד לרוב קנאתם בו. והבריחוהו משם האנוסים לארצות ישמעאל שמה תנס, ושלחו אדום למושל תנס ה׳ ככרים מהממון לשלחו להם לעשות כטוב בעיניהם, והבריחוהו היאודים משם לעיר אלגיזייאר וניצול.

מעשה בספרי רבינו יהודה עייאש ז״ל

ספר לי ידידי מורנו הרב שמואל אבולכיר נר״ו שספר בית יהודה שלחוהו בספינה אחר לעיר ליוורנו להדפיסו ובהליכת הספינה בים באה רוח סערה ועל ידי זה נכנס המים בתוך הספינה הרבה עד כמעט שהספר ההוא נאבד כולו ששרה במים והאותיות פרחו והיה הנשאר מוצל מזוטו של ים הדפיסוהו ולכן תמצא בו איזה אותיות מטושטשין והרבה מנהגים שנאבדו חבל עד דאבדין וגם תמצא איזה לשונות שיש בהם חיסור לשון וגם איזה תיבות עליהם מסגרת והוא מהטעם הנזכר.

מעשה ברבינו יהודה עייאש ז״ל

לפי הגדה המונית עברו סכסוכים בין אבותיו ובאו להתגרש לפני הרב ר׳ רפאל ידידיה שלמה צרור מחבר שו״ת פרי צדיק אשר ישב בעיר הבירה אלג׳יר הקרובה, אך הרב בחכמתו ובמתק שפתיו הצליח לשום שלום ביניהם, ובטרם יצאו מלפניו ברך אותם לאמר כי לתקופת השנה יולד להם בן ויקראו שמו יהודה והוא ילמדו תורה. וכן היה והוריו העתיקו משכנם לעיר אלג׳יר ויוליכו את בנם לבית מדרשו של הרב, ויעש חיל בלמודיו, וכל העתידות היפות אשר נבאו לו נתקיימו בו באופן נעלה, ויגדל בתורה ובחכמה, ונתמנה לדיין ומורה הוראה.

מעשה נורא בר׳ אפרים אנקאווא זלה״ה

החסיד המלוב״ן מתלמסאן, מסר נפשו על שמירת שבת קודש, והקב״ה עשה עמו נס, ושמר עליו, והציל נפשו, ועוד זאת עשה עמו נס בתוך נס, שלא די שלא הזיקוהו בעלי החיים המזיקים, אלא ששינה ה׳ טבעם והאריה הפך להיות בהמה מרוסנת וממושמעת והנחש היה למתג ורסן בידו של הצדיק ז״ל. וזה מעשה הנס וגבורתו בהיותו בדרך קדם עליו שבת במקום מעונות אריות נחש

שרף ועקרב ומרוב חסידותו וקדושתו לא חש לסכנת נפשו והשליך נפשו מנגד שלא לחלל שב"ק. וגמר בדעתו לשבות במקום סכנה כי בטח באלהיו להצילו וישבות שם רבינו יחיד וכל אנשי השיירה הלכו למו והוא שם בה' כסלו. ויהי השמש לבוא ועצמה היה עת בו תרמוש כל חיתו יעל והכפירים שואגים לטרף והנה פחד פתאום כי יצא אריה מסובכו מראהו איום ונורא הולך וקרב בהשקט ובבטחה ויבוא לפני מו"ר וישב לפינו ככלב לפני אדונו שם כרע רבן וכל חיתו יער הולכים הרחק מעל מקום רבינו כי נפלה אימת האריה אשר לפני מו"ר עליהם וישב שם האריה אצלו עד מוצאי שב"ק. והנה נחש עקלתון נחש בריח בפי האריה וכפול וסרוח על צוארו כדמות רסן בפי הסוס לרמוז לרבינו קוס צלח רכב להוליכו למקום חפצו ויקס רבינו וירכב על האריה והנחש כמו רסן בידו עד הגיעו לעירנו תלמסאן וידעו כל רואיו כי איש אלהים קדום הוא.

עוד מעשה נורא ברבינו אפרים אנקאווא זלה"ה

מעשה שבאו אצל הצדיק נפשות גדולי ישראל ללמוד תורה עמו ולהחזיק לו טובה על שהוא עוסק בתורתם ומעמיד דבריהם.

וזה דבר הנס ותקפו וגבורתו כי לילה אחת בהיות מו"ר עסוק בתלמודו בכמה דברים הנוגעים לדין אשר בם אנשי דורו הסיגו על הרי"ף והר"י בן מיגס והרמב"ם שדבריהם הפך סוגיין. ורבינו בפלפולו הראה לדעת כי האמת אתם ורהטא דסוגיין כותייהו אוצא ובהיותו עסוק בתלמודו בהקיץ וישא עינו וירא והנה ג' אנשים איומים ונוראים וקדושה חופפת עליהם נצבים עליו וישאלו אותו לשלום ויען מו"ר ויאמר שלום רבותי ויאמרו לו תדע כי אנחנו הרי"ף והר"י בן מיגש והרמב"ם: ויתמה רבינו על המראה ויאמר אליהם מה תבקשו עמדי ויאמרו לו עתה באנו להחזיק לך טובה שטרחת בפלפולך וירדם לעומק הסוגיין ולמדו עמו ואמר נתנו לו שלום ונעלמו מנגד עיניו וקבלה זו קבלנו מפי הרה"ג סבא דמשפטים מאריה דאתרין כמוהר"ר חיים קצבי זלה"ה המחבר ספר צרור החיים , ומעשה זה נדפס בספר כלבו לר' אברהם אנקאווא בדף נון ע"ב כתוב השיר הנז' וז"ל דרך קדושה דרכו שלשה אבן הראשה הרי"ף שמו הרי' בן מיגש שני ויגש רמב"ם וירגש בכבוד קמו הלכו שלשתם ללמוד עם איש תם הוסר הנעתם בשנות טעמו.

עוד מעשה נורא ברבינו אפרים אנקאווא זלה"ה

בדרכו לתלמסאן היה הרב אפרים אנקאווה צמא מאד למים, ובכל הסביבה ההיא אין מעין ואין טפת מים לשתיה. אולם הרב עמד סמוך לסלע הראשון שנזדמן על דרכו, ויך אותו בידו מכה אחת, ומיד נחצב מעין וסילון מים זכים וצחים זינק ממנו והרב שתה לרויה. ומאז מפכים מים צחים מהמעין הזה ומימיו לא דללו עד היום הזה.

מעשה רביעי ברבינו אפרים זיע"א

הרב אפרים אנקאווה היה רופא, ופרסומו כרופא חולים גדל מאד בין היהודים, וביחוד בין המוסלמים תושבי תלמסאן ואגפיה.

זמן מועט אחרי הגיעו לתלמסאן חלתה בתו היחידה של מושל המדינה במחלה אנושה וכל הרופאים שנקראו להושיט לה עזרה לא הצליחו ויאמרו נואש לחייה. רופאיו הפרטיים של המושל שניסו בכל מיני אמצעים שברשותם לרפא את בתו ולא הצליחו, יעצו לו להזמין את הרופא היהודי החדש, אולי יצליח הוא במה שנבצר מהם לעשות. המושל הזמין את הרב לארמונו ויבטיח לו להעניק לו כל מה שידרוש אם רק יצליח להציל את בתו ממות.

הרב טפל בנסיכה בכל מאמציו, וכעבור ימים מספר שבה החולה לאיתנה ותבריא. לשמחת האב לא היה קץ ויציעו לרופא היהודי לנקוב את שכרו עבור הטפול האבהי שטפל בבתו. אולם, הרב לא בקש לעצמו לא עושר ולא כבוד אלא את הרשות לו ולבני עמו להתישב בפנים העיר סמוך לארמון המלכות. המושל נעתר מיד לבקשתו ויקצה ליהודים מקום במרכז העיר, הוא "רחוב היהודים בתלמסאן" עד היום הזה.

מעשה ברבינו הרי"ף ז"ל

וסיפר רבינו [הר"י מיגאש] ז"ל על רבו הרי"ף: שאירע לו ענין זה עם איש אחד, ולא רצה לדון אותו כלל – כדי שלא ידון אותו במה שיבוא לו הזק ממנו; ונמנע מזה מניעה גמורה. וזה: שהוא ז"ל חלה ונכנס אצל אדם אחד במרחץ שהיה לו בביתו, ונתהנה מהמרחץ הנזכר. אחר כך זימן אותו שישב אצלו עד שיבריא, וכיבד אותו הרבה ועשה עמו טובה, והבריא. ובהמשך הזמן על האיש ההוא, מטה ידו וירד מנכסיו ונשבר בערבונות וזולתם, ונתחייב לתת ממון לבעלי חובות, וירד עד שהוצרך למכור המרחץ הנזכר ולשום אותו לבעלי חובותיו. ואמר רבינו יצחק ז"ל: לא אדון ולא אורה במרחץ הזה, לא במכר ולא בשומא ולא בשום דבר המתייחד בו, לפי שנתהניתי ממנו.

שמעתי מפי כמוהר"ר אדמו"ר כה"ר ישראל אביחצירא הי"ו מעשה ששמע מפי כמוהר"ר כה"ר מיכאל סעיד זצ"ל שהיה הרב הראשי של אוהרן, ששמע מפי בעל המעשה, ושמו רבי שמואל, והוא זכה לשמש את רבינו יעקב במשך שישה חודשים, ראשית כל סיפר רבי שמואל, שמעולם לא ראה ולא חשב לראות אדם גדול כזה, ומה שראו עיניו במשך הזמן ששימש הרב, אין הפה יכול לגמור לספר, פעם אחת הוזמן רבינו יעקב אצל ראש הקהילה ושמו מר שמעון לקנווי ז"ל בעיר תמושנת, הוא לקח עמו את רבי שמואל. ויהי כבואם לשם ובעל הבית ואשתו כיבדו אותם כבוד גדול, ונתנו להם חדר מיוחד עבור רבינו והשמש, ויהי בהיותם לבד בחדר

ורבינו ראה אנה ואנה בחדר, להסתכל על הדברים, ובקיר ראה שם תמונה אחת, עמד רבינו במקומו והתבונן בה, קרא לרבי שמואל ואמר לו תיכף ומיד תוריד התמונה מהקיר, רבי שמואל אמר לרבינו, הלא תדע כי זאת תמונתו של החתן של בעל הבית, ענה רבי יעקב, ומה איכפת, שוב אמר רבי שמואל אבל אדוני הרב בעה״ב יתמלא חימה עלינו, אמר רבינו יעקב: אין אנו מפחדים כי אם מהקב״ה, וכעת אגלה לך מה שגילו לי מן השמים עליו, האיש הזה שבתמונה הוא רשע גדול, ומפושעי ישראל, כעת הוא נמצא בחוץ לארץ ובעוד חודש הוא יבוא, ואשתו הנה היא הרה ואז היא תלד, בן זכר, ואתה רבי שמואל תהיה המוהל, ואחר המילה הבן והאב ימותו. רעד כולו רבי שמואל, ותיכף ירד אל בעלת הבית לבקש ממנה סולם כדי להוריד את התמונה, כי היא היתה גבוהה מאוד. בעלת הבית בראותה את רבי שמואל אמרה לו, מה רצונך אדוני? הוא אמר סולם, היא אמרה למה אתה צריך, הוא החריש לרגע, ואמר לה הרב אינו מסכים ששום תמונה, לא תהיה בחדרו, היא נתנה לו ברצון ואמרה להגיד להרב שהיא ובעלה וכל בניה הם עבדים לרבינו יעקב, וכל מה שיבקש הרב הם יעשו ברצון ובאהבה. והנה לא עברו ימים ובא בעל התמונה, ונולד לו בן זכר ואחר הברית קרא הכל כפי מה שאמר הרב יעקב אביחצירא זצ״ל, זיע״א.

ועוד סיפר לי כמוהר״ר אדמו״ר ר׳ ישראל הי״ו

שבאותו זמן שרבינו יעקב ביקר בעיר תמושנת הוא לא הלך ישר אל בית ראש הקהילה כי אם נכנס אצל יהודי אחד עני מאוד, כי לא רצה לגלות את עצמו שבא לעיר כי היה בורח מן הכבוד, ואותו העני היה דר ברחוב אפל מאוד ששם אין בכלל תאורה ובביתו בקושי נמצא נר, אך כשנכנס רבינו לבית אותו העני נהיה אור בבית והיה מתנוצץ האור עד הרחוב. והנה קרא במקרה שראש הקהילה ורעיתו היו בדרך לביתם ובעוברם קרוב לאותו הרחוב שבו היה רבינו ראו אור גדול דרך החלון, ונתפלאו מאוד שברחוב העניים יש להם אור כל כך גדול, אשר הם בעושרם לא זכו לו. אמר לאשתו בואי נתקרב לראות, התקרבו לראות והנה ראו דרך החלון את רבינו יעקב אביחצירא זצ״ל, כי ראש הקהילה ששמו מר שמעון לקנווי היה מכיר את רבינו, אז נכנס וניקש את רבינו והפציר ברבינו מאוד שיסור לביתו ושם יהיה לו יותר נוח מהבית שהוא יושב, אז רבינו נענה לבקשתו היות והוא ראש הקהילה ולא היה לו נעים לא ללכת אצלו. יצאו לדרך וראש הקהילה מרוב שמחתו שהרב יבוא אצלו, כל מי שהיה רואה בדרך מבני הקהילה לקח אותו עמו כדי לעשות כבוד לרבינו, ושם ישב כמה ימים כנ״ל. והנה באותם הימים שרבינו היה בבית שמעון לקנווי היו צריכים להתקיים בחירות כדי לקבוע מי יהיה ראש הקהילה, כי כל כמה זמן היו עושים בחירות מי יהיה ליו״ר הקהילה, ומיודענו מר שמעון לקנווי היה איש צדיק וטוב לכל בני הקהילה, אך חברי הוועד הקהילתי אמרו ביניהם, עד מתי ימלוך עלינו שמעון לקנווי האם תמיד הוא יהיה ראש הקהילה? ובכן החליטו ביניהם שביום הבחירות כולם יבחרו עבור איש אחר שבוועד הקהילה

ששם משפחתו הוא לעסרי, וכך יפסיקו את כהונתו של מר לקנווי, והדבר נודע למר שמעון לקנווי וכאב לו מאוד כי ידע שחברו לא ינהג את הקהילה כמוהו, והוא כל כוונתו לטובת הקהילה, מה עשה? בא אל רבינו וסיפר לו כל הענין. רבינו ראה את בעה"ב שדבריו נכונים מאוד, אז אמר לו רבינו אני רואה עליך הרבה צער, וכעת אל תצטער ואל תתעצב בכלל, והנני מברך אותך שתצליח, והבטיח לו שרק הוא ישאר ראש הקהילה ולא אחר. והנה ביום הבחירות באו לבית הוועד של הקהילה כל החברים, מסרו לכל אחד פתקה עם מעטפה, כדי לבחור בראש קהילה חדש. והנה כולם כתבו על הפתקאות על לעסרי שהוא יהיה ראש קהילה ושמו הפתקאות בקופסת הקלפי, וכשגמרו לבחור פתחו הקופסה, והתחילו לפתוח המעטפות, הראשון יצא עבור לקנווי וכן השני וכן כולם בלי יוצא מן הכלל, וכולם מתפלאים על הדבר הזה ואומרים הלא אני בחרתי בלעסרי. וכל אחד טוען על השני מה שהוא, אבל לא היה ברירה ונקבע לראש קהילה מר שמעון לקנווי כפי שהבטיח רבינו יעקב אביחצירא לו, ונפלה על כל בני ועד הקהילה אימתה ופחד וראו שהיו טועים במחשבתם להוציא את האיש הנכון והטוב מקהילתם, אז בא הנ"ל אצל רבינו והודה לו על הכל, ורבי יעקב ברך אותו.

שמענו מפי כ"ק אדמור ר' ישראל שליט"א

כי כבוד הרב הגדול המקובל האלקי כה"ר מרדכי בן שימול זיע"א המפורסם בערי מרוקו, בתחילה היה גר בעיר אלג'יר ומפני שהעלילו עליו למושל ורצו לעשות בו שפטים, נאלץ לכתת רגליו ולברוח מעירו ברגליו ממש מעיר לעיר, ובכל מקום שהיה בא היה דורש וחוקר על תלמידי חכמים שבכפרים, לראות אם יש גברא רבא ולא מצא. בדרכו הגיע לתאפיללת, ונכנס לביה"כ, באותו פרק מורינו ורבינו ר' יעקב היה בן ט"ז שנה והיה מלמד תינוקות באותו ביה"כ, מאחרי התיבה. ר' מרדכי עלה על התיבה וראה מסכת חגיגה, מרב צערו על שלא מצא בכל המקומות תלמידי חכמים רשומים אמר חגא חגא מי הביאך לכאן, ומה אתה עושה כאן. רבינו יעקב אמר לו למה יאמר החכם כן, א"ל וכי יש לומדים במסכת זו אמר לו לפרקים, תיכף החכם פתח את הגמרא ואמר לו תפרש לי מה כתוב כאן, ורבינו יעקב פירש לו בטוב טעם ובהבנה עמוקה, אז שמח הרב ר' מרדכי שמצא צעיר יניק וחכים, ומרב שמחתו לקח את רבניו ורקד יחד עמו בביה"כ, ובאותו פרק היה עשיר אחד שהיה מנהיג הקהילה כי ר' מסעוד אביו של רבינו נפטר והניח בנו קטן וכדי שלא יהיה העולם שמם הוא היה דן עד כמה שידו מגעת, ור' מרדכי צוה עליו ועל בני הקהילה כי מהיום והלאה ימנו את רבינו כרב וכמנהיג ועל פיו יבואו ועל פיו יחנו כל אנשי העיר, כי באותו פרק מצאו כבר מלא וגדוש בפרד"ס התורה, ואז חיבר עליו רבי מרדכי זצ"ל את השיר: אערוך שיר וזמרה וכו', וכתב זה הלשון: חברתיו לכבוד הקדוש רבי יעקב אביחצירא נר"ו.

ברכה לראש משביר

הנכבד ונעלה, איש החסד, גומל חסדים טובים בהונו
ובאונו, צנוע ומעלי, מחנך דגול מקים רשת תיכון לבנות
"צביה"

הרב חיים פוגל שליט"א
ישלם ה' פעלו בבריאות איתנה ושלימה אמן

ברכה משולשת

להאי גברא רבא ויקירא השם הטוב
יוסף–סעדיה (ג'יף) מרציאנו הי"ו
בן שמעון ומרים הי"ו

מלך מלכי המלכים ישמרהו ויחייהו
מכל צרה ונזק יצילהו, כל אשר יעשה יצליח
וימלא האל משאלות לבו לטובה ולברכה, אמן

לרפואת הוריו היקרים הי"ו

ועל טוב יזכר הרב הדגול ונעלה,
רב פעלים לתורה ומצוה, מזכה את הרבים,
מכובדי הרה"ג ר' אליהו בר ששת שליט"א
יזכה להפיץ מעיינותיו חוצה
בבריאות שלימה ונהורא מעליא אמן

ועל טוב יזכר
ידיד יקר ונעלה, מזכה את הרבים
הרה"ג ר' אליהו עזר הי"ו
תהי משכורתו שלימה ועליו תבוא ברכת טוב אמן

מזכרת נצח, לעילוי נשמת
הזה"כ ר' שמעון בר מזל זצ"ל
הזה"כ ר' דוד בר סוליקא זצ"ל
הזה"כ ר' שמואל בר שרה זצ"ל

ולעילוי נשמת

המרוחמת שרה בת בכורה נ"ע
רחל בת מרים נ"ע
רבקה בת שרה נ"ע

תרומת ר' מאיר בן תמר הי"ו להצלחתו ולהצלחת
משפחתו, ויזכה לגדל בניו לתורה וליראת שמים.

ולרפואת אליהו בן שרה הי"ו, תמר בת רחל,
אורלי מזל בת תמר
ולחופתו של שמואל מרדכי בן תמר
ולהצלחת אבנר בן תמר ונות ביתו, יה"ר שיזכו
לגדל בניהם לתורה לחופה ולמעש"ט אמן.

תרומת הרב שרפמן זלמן שליט"א
לעילוי נשמת אביו ר' אריה לייב בן שמואל ז"ל. נלב"ע כ"ה
אייר תנצב"ה.

תרומת ידידנו מר יאיר לוי הי"ו
לעילוי נשמת בנו החייל סגן מישאל אייל לוי הי"ד
נפל בעת מילוי תפקידו יום ב' אלול תשנ"ג תנצב"ה

לעילוי נשמת ר' משה (מוריס) עזריאל ז"ל
נלב"ע ז' אלול תש"ן

תרומת ידידי מר אליהו שגב הי"ו (פתח תקוה)
ימלא ה' משאלותיו לטובה. אמן

לעילוי נשמת מרת סטה בר רחל אסולין ז"ל לבית מנסאנו.

מזכרת נצח

לעילוי נשמת הצדיק ר' משה יוסף בן חיים יזן ז"ל

נלב"ע יח' תמוז תשנ"ד תנצב"ה

ולעילוי נשמת הצדקת מרת צילה בת אליהו ז"ל

נלב"ע א' מר חשון תשמ"ב תנצב"ה

להצלחת בנם היקר אליהו יזן הי"ו. יתברך בכל מילי

דמיטב אמן.

תרומת הגבאי המסור והנאמן ר' שמעון מרציאנו

הי"ו בן רפאל ואסתר ז"ל (ירושלים).

ביבליוגרפיה

שו"ת הריב"ש, וילנא, תרל"ט.
שו"ת תשב"ץ, אמשטרדם, תצ"ח.
שו"ת הרשב"ש, ליוורנו, תק"ב.
שו"ת חוט המשולש, אמשטרדם, תצ"ח.
ר"י ששפורטש וספר תשובותיו, מאת נח עמינח, תל אביב תשנ"ה.
כרם חמר, מאת ר' אברהם אנקאווא, ליוורנו תרכ"ט-תרל"א.
אוצר המכתבים, מאת ר' יוסף משאש, ירושלים.
צפנת פענח, קבץ על יד, ברלין, תרנ"ג.
אהל דוד, מאת דוד ששון, לונדון 1932.
מלכי רבנן, מאת הר' יוסף בן נאיים ירושלים, תרצ"א.
מכתבים (כ"י), תיק ר' יצחק מרעלי, ארכיון המרכזי לתולדות עם היהודי, גבעת רם, ירושלים.
כתבי היד של יהודי המגרב במכון בן צבי, מאת ר' יוסף אביב"י, ירושלים, תשנ"ג.
פאס וחכמיה, מאת הר' דוד עובדיה, ירושלים, תשל"ט.
השירה העברית בצפון אפריקה, מאת ר' אפרים חזן, ירושלים, תשנ"ה.
הספר והדפוס העברי בפאס, מאת יוסף תדגי, ירושלים, תשנ"ד.
הספרות הרבנית בצפון אפריקה, מאת שלום בר אשר, ירושלים, תשנ"ט.
הקהילות היהודיות באלג'יריה בין השנים 1300-1830, רמת גן, תשל"ה, מאת מנחם וינשטיין.
רבי יצחק בר ששת, מאת ר' א. הרשמן, ירושלים, תשט"ז.
תולדות היהודים באפריקה הצפונית, ח. הירשברג, ירושלים, תשכ"ה.
אוצר הספר העברי, מאת ישעיה וינוגרד, ירושלים, תשנ"ה.
עומר השכחה, מהדורת ר' שמואל סירא, ירושלים, תשל"ג.
יהודי המזרח בא"י, מאת מ.ד. גאון, ירושלים, תרצ"ח.
רשימה (כ"י) של רבני אלג'יריה, מאת ר' יצחק רוש ז"ל (אוסף ז'ק אסולין).
הדפוס העברי מראשיתו, מאת משה רוזנפלד, ירושלים.

LIVRE D'OR, J. HADDEY, ALGER, 1871.
THE RESPONSA..., I. EPSTEIN, LONDON, 1930.
INSCRIPTIONS TUMULAIRES, I. BLOCH, PARIS, 1888.
CATALOGUE OF HEBREW MS..., CAMBRIDGE, 1921.
UNE HISTOIRE DE FAMILLES, JOSEPH TOLEDANO, JERUSALEM, 1998.

נספח:

רשימת רבני לוב זצ"ל

שמות רבני קהלות לוב שנוהגים להזכירם בליל כפור אחרי כל־נדרי

החכם השלם הדיין המצוין המקובל האלקי	רבי שבתאי טייאר
החכם השלם הדיין המצוין	רבי בנימין ואתורי
החכם השלם הדיין המצוין	רבי דוד טייאר
החכם השלם הדיין המצוין	רבי מסעוד חי רקח
החכם השלם	רבי יצחק גויטע
החכם השלם הדיין המצוין	רבי נהוראי ג׳רמון
החכם השלם הדיין המצוין	רבי שלום פלוס
החכם השלם הדיין המצוין	רבי חיים ואתורי
החכם השלם הדיין המצוין מרי דמתניתין	רבי משה לחמייש
החכם השלם הדיין המצוין	רבי יצחק אסרוסי
החכם השלם הדיין המצוין	רבי נתן אדאדי
החכם השלם הדיין המצוין	רבי יוסף כלפון
החכם השלם הדיין המצוין	רבי אברהם כלפון
החכם השלם הדיין המצוין המקובל האלקי	רבי יעקב זטלאוי
החכם השלם הדיין המצוין	רבי אפרים טייאר
החכם השלם הדיין המצוין	רבי בנימין ברכה
החכם השלם הדיין המצוין המקובל האלקי	רבי יהודה לביא
החכם השלם הדיין המצוין	רבי פריג׳ה דאבוש
החכם השלם הדיין המצוין המקובל האלקי	רבי יעקב מימון
החכם השלם הדיין המצוין	רבי יוסף רובין
החכם השלם הדיין המצוין המקובל האלקי	רבי שלום עגיב
החכם השלם הדיין המצוין הישיש	רבי אברהם אדאדי
החכם השלם הדיין המצוין	רבי מבורך בראנץ
החכם השלם הדיין המצוין	רבי שלום רכאח
ההכם השלם הדיין המצוין	
המקובל האלקי השר והטפסר	רבי שלום תיתו
החכם השלם הדיין המצוין	רבי יוסף נמני
החכם השלם הדיין המצוין המקובל האלקי	רבי חיים רבה
החכם השלם הדיין המצוין	רבי אליהו לביא
החכם השלם הדיין המצוין המקובל האלקי	רבי חי מימון
החכם השלם הדיין המצוין	רבי זרחיה לביא
החכם השלם הדיין המצוין	רבי מבורך אג׳רבי
החכם השלם	רבי יעקב רקח
החכם השלם	רבי פראג׳ נעים
החכם השלם הדיין המצוין	רבי פצ׳לון דואני
החכם השלם הזקן הישיש	רבי כליפה דעדוש
החכם השלם הזקן הישיש	רבי משה חדאד

נספח:
רשימת רבני לוב זצ"ל

החכם השלם הדיין המצוין השר והספסר	רבי יהודה דוד קמחי
החכם השלם הדיין המצוין המקובל האלקי	רבי חיים כהן
החכם השלם הדיין המצוין	רבי דוד רובין
החכם השלם המקובל האלקי	רבי חכמון בנדוד
החכם השלם הדיין המצוין	רבי אהרן רומני
החכם השלם הדיין המצוין	רבי כמוס רומני
החכם השלם הדיין המצוין	רבי שלום תשובה
החכם השלם הדיין המצוין	רבי שלום גויטע
החכם השלם הדיין המצוין המקובל האלקי	רבי יצחק ואתורי
החכם השלם	רבי דוד גניש
החכם השלם הדיין המצוין המקובל האלקי	רבי כמוס ג'רבי
החכם השלם הדיין המצוין	רבי רחמים חביב
החכם השלם	רבי כליפה חג'אג'
החכם השלם הדיין המצוין	רבי חיים רבה
החכם השלם הדיין המצוין	רבי חואתו גויטע
הזקן הישיש	רבי שאול אדאדי
החכם השלם הזקן הישיש	רבי משה אסרוסי
החכם השלם הדיין המצוין	רבי יוסף בוהארון
החכם השלם הדיין המצוין המקובל האלקי	רבי אברהם חביב
החכם השלם הדיין המצוין	רבי מרדכי כהן
החכם השלם הזקן הישיש	רבי יוסף לביא
החכם השלם הדיין המצוין	רבי רפאל דאבוש
החכם השלם המקובל האלקי	רבי נסים נחום
החכם השלם הדיין המצוין המקובל האלקי	רבי יצחק חי בוכובזה
החכם השלם הדיין המצוין המקובל האלקי	רבי רחמים עגיב
החכם השלם רודף צדקה וחסד	רבי ציון צרור
החכם השלם הזקן הישיש	רבי יוסף מנחם
החכם השלם הזקן הישיש	רבי יוסף ג'ראד
החכם השלם המקובל האלקי	רבי כמוס יאמין
החכם השלם רודף צדקה וחסד	רבי שמעון חג'אג'
החכם השלם החסיד העניו הי"ד	רבי שאול דאבוש
החכם השלם החסיד העניו הי"ד	רבי אברהם תשובה
החכם השלם החסיד העניו הי"ד	רבי יוסף תשובה
החכם השלם	רבי אברהם נעים
החכם השלם	רבי חואתו לוזון
החכם השלם הדיין המצוין המקובל האלקי	רבי ציון ביתאן
החכם השלם הדיין המצוין	רבי כמוס פלאח
החכם השלם הדיין המצוין	רבי יוסף ג'יעאן
החכם השלם הדיין המצוין	רבי יששכר חכמון

וכל הקדושים והטהורים אנשים ונשים שנפלו במאורעות הדמים
בשנות תש"ז ותש"ח — ה' ינקום את דמם

יום בוא הרב ונצל לעיר תלמסאן על אריה ובידו נחש
L'ARRIVEE DU RABB A TLEMCEN